

OTRYGGHETENS LANDSKAP är en unik studie i sitt slag genom det helhetsgrepp den tar om de hot och risker människor ser som de allvarigaste mot sin egen trygghet. Hoten handlar inte bara om sådant som brottslighet, kriminalitet och våld utan i stor utsträckning också om sociala problem, en oro för samhällsutvecklingen, den egna hälsan, den globala miljön såväl som internationella konflikter. Fokus är förlagt till stadsrummet och mediernas potentiella roll i människors upplevda otrygghet.

Den upplevda otryggheten i stadsrummet har undersökts med utgångspunkt i teorin om rädslans rum. Människor upplever främst otrygghet när de vistas ensamma i stadsrummet medan den är klart lägre när man är tillsammans med vänner och bekanta. Anmärkningsvärt är att andelen som upplever otrygghet är nästan lika låg bara det är mycket folk i närheten, vilket talar för att det finns en tilltro till stadslivets positiva aspekter.

Otrygghetens landskap är den första svenska studie som förklarar den upplevda otryggheten. Att själv ha utsatts för hot och risker är den erfarenhet som främst förklarar otryggheten. Men studien visar att detta inte enbart gäller för dem som själva utsatts, utan också dem som har sett andra utsättas. I motsats till vad tidigare studier visat är det inte främst de äldre som upplevt otrygghet utan de unga.

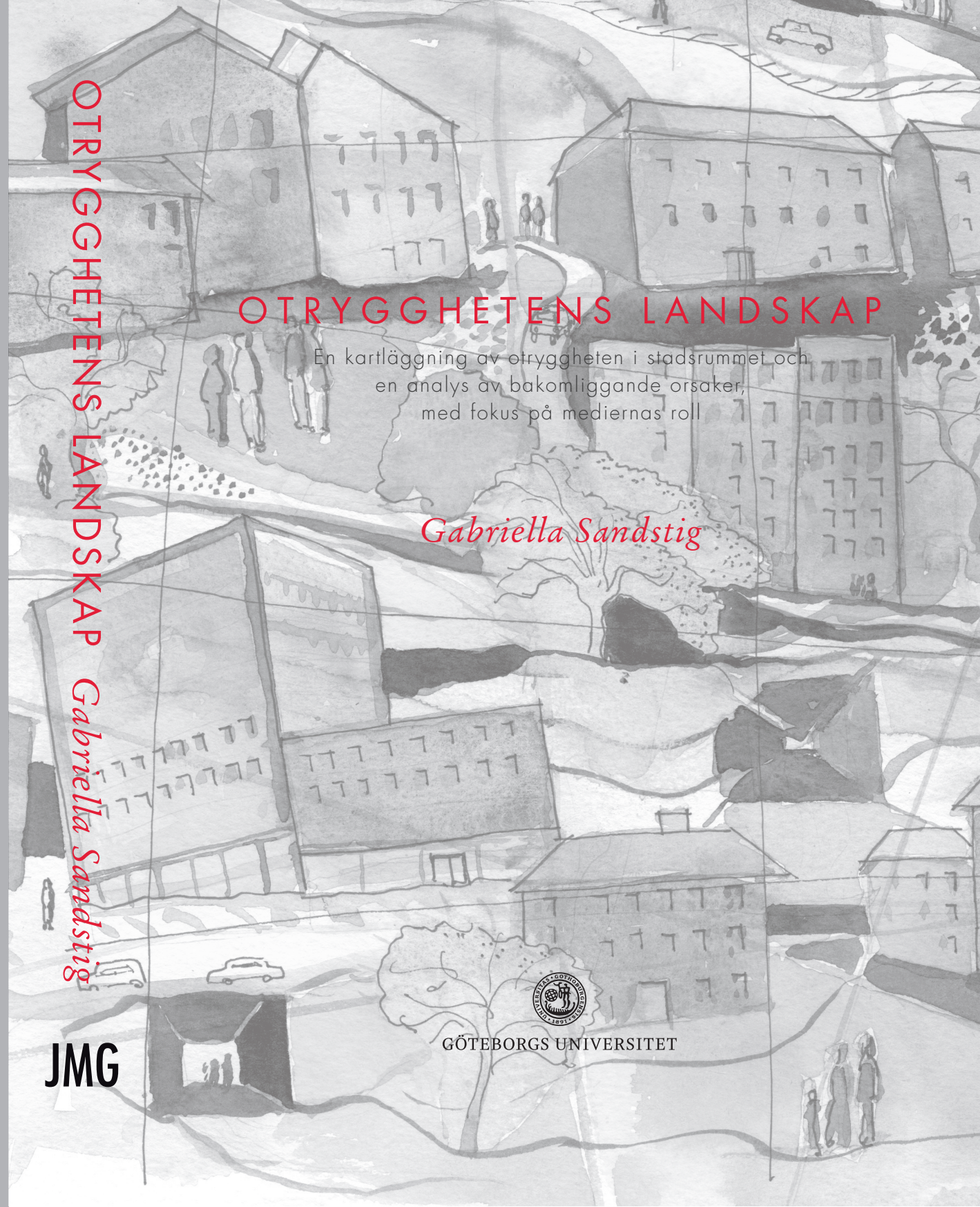
Medieerfarenheter av hot och risker har en liten självständig effekt på känslan av otrygghet. Däremot har föreställningar om mediernas innehåll och påverkan stora självständiga effekter. De som anser att mediernas brottsrapportering till sin omfattning är underdriven, är mer begränsade i sin rörelsefrihet och upplever i högre utsträckning otrygghet i stadsrummet än de som anser att brottsrapporteringen är rättvisande eller överdriven. På ett liknande sätt är det de som tror att medierna påverkar upplevelser av hot och risker, som också främst har upplevt rädsla och otrygghet i stadsrummet.

Gabriella Sandstig är verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) vid Göteborgs universitet.

JMG Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation

ISSN 1101-4652
ISBN 978-91-88212-78-8

OTRYGGHETENS LANDSKAP Gabriella Sandstig

OTRYGGHETENS LANDSKAP

En kartläggning av otryggheten i stadsrummet och en analys av bakomliggande orsaker, med fokus på mediernas roll

Gabriella Sandstig

JMG

GÖTEBORGS UNIVERSITET

OTRYGGHETENS LANDSKAP

OTRYGGHETENS LANDSKAP

En kartläggning av otryggheten i stadsrummet och en analys av
bakomliggande orsaker, med fokus på medierna roll

Gabriella Sandstig

JMG

INSTITUTIONEN FÖR JOURNALISTIK
MEDIER OCH KOMMUNIKATION

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Till minnet av min far

AKADEMISK AVHANDLING
FÖR FILOSOFIE DOKTORSEXAMEN

INSTITUTIONEN FÖR JOURNALISTIK
MEDIER OCH KOMMUNIKATION
GÖTEBORGS UNIVERSITET

ISBN 978-91-88212-78-8,
<http://hdl.handle.net/2077/21513>
ISSN 1101-4652

© Gabriella Sandstig, 2010
Omslag: Roger Palmqvist efter idé av Gabriella Sandstig
Tryck: Livréna AB, Göteborg 2010
Omslagsillustration: Akvarell av Gerd Cruse Sondén

INNEHÅLL

<i>Förord</i>	9
1. Introduktion	11
1.1 <i>Medierna, staden och otryggheten</i>	11
Den hotfulla staden och otryggheten	11
De överdrivande medierna och otryggheten	12
Symbiosen mellan medierna och staden	13
Den förändrade relationen mellan erfarenhet och representation	16
1.2 <i>Studiens relevans och disposition</i>	21
Sammanfattning av studiens relevans	21
Kort om metod, material och valet av studieobjekt	22
Avhandlingens disposition	23
2. Nyhetsbilder av hot och risker	25
2.1 <i>Tidigare studier av hot och risker i medierna</i>	26
2.2 <i>Hot- och riskrapporteringens utveckling</i>	27
2.3 <i>Bilden av hot och risker i den offentliga miljön</i>	29
Brottslighet och kriminalitet samt olyckor dominerar utbudet	30
Abstrakta hot och risker samt situationer får störst utrymme	32
Sammanhangets betydelse för hot och riskers utbud	34
2.4 <i>Hoten och riskernas konsekvenser</i>	36
Artiklar där flera drabbas får störst utrymme	38
Sammanhangets betydelse för konsekvensernas utbud	38
3. Otryggheten i stadsrummet	41
3.1 <i>Vad staden är respektive inte är</i>	41
3.2 <i>Otrygghetens dimensioner</i>	43
3.3 <i>Den teoretiska ramen för den upplevda otryggheten i stadsrummet</i>	45
4. Otrygghetens orsaker	49
4.1 <i>Antaganden om verkligheten samt hot och risker</i>	50
4.2 <i>Massmediernas roll</i>	53
Direkta effekter och den onyanserade medieerfarenhetens påverkan	55
Tvåstegshypotesen och medieerfarenhetens påverkan i andra hand	58
Dagordningshypotesen	60
Kultivationsteorin och föreställningar om mediernas brottsrapportering	61
Resonansteorin och de dubbelt utsatta	62
Beroendet av medierna som informationskälla	63
Socialt umgänge som filter för mediernas påverkan	65
Tredjepersonseffekter	67
Tredjepersonseffekternas konsekvenser	72
Sammanfattning av klassiska studier och min användning av dem	74

4.3	<i>Individens roll</i>	77
	Personliga egenskaper (föreställningar och attityder)	78
	Fysisk och mental känslighet	80
	Utsatthet (egen erfarenhet och att ha sett andra utsättas)	84
	Sammanfattning av studier och min användning av dem	86
4.4	<i>Det socialas roll</i>	89
	Miljöns roll	89
	Socialt förhöjd känslighet för risk	93
	Vertikalt och horisontellt förtroende	94
	Social erfarenhet	95
	Sammanfattning av studier och min användning av dem	99
5.	Upplägg av analysen	103
5.1	<i>Syften och frågeställningar</i>	103
	Kartläggningen av otrygghet i offentliga miljöer	103
	Analysen av bakomliggande orsaker	104
5.2	<i>Analysram</i>	108
	Analysmodellen	109
	Tillgänglighetsprincipen	110
	Den övergripande riskhypotesen	111
5.3	<i>Analysens disposition</i>	112
6.	Metod och material	115
6.1	<i>Frågeundersökningen med allmänheten</i>	116
	Generella frågor	117
	Frågor om brottslighet, våld och hot	118
	Frågor om hot och risker och det egna bostadsområdet	119
	Frågor om sammanhang, platser och rum	121
	Övriga personliga och sociala frågor inriktade på orsaker	123
	Medierelaterade frågor inriktade på orsaker	125
	Den samlade analysen	129
6.2	<i>Datainsamling, urval och bortfall</i>	130
7.	Kartläggningen	133
7.1	<i>Otrygghet i allmänhet</i>	133
	Tidigare studier av människors föreställningar om hot och risker	133
	Allmänhetens föreställningar om de allvarigaste hoten mot deras egen trygghet	134
	Kontextens roll i allmänhetens föreställningar om hot och risker	137
	Allmänhetens föreställningar om hot och risker som samhällsfråga	140
	Gruppskillnader i hot och risker som samhällsfråga	140
	Oron för brottslighet och kriminalitet	144
	Gruppskillnader i oro för brottslighet och kriminalitet	146
	Föreställningar om, upplevelser av och sannolikheten att utsättas för brott	148
	Upplevelser av otrygghet i olika sammanhang	151

7.2	<i>Otrygghet i offentliga miljöer</i>	154
	Föreställningar om otrygga platser	155
	Skillnader mellan föreställningar om hot i allmänhet och i stadsrummet	159
	I vilken utsträckning man varit på de platser som man anser är otrygga	160
	Föreställningar om vad som gör en plats otrygg respektive trygg	161
	Upplevelser av otrygghet i stadsrummet	163
	Gruppskillnader i upplevelser av otrygghet i stadsrummet	165
	Förenklingar av den upplevda otryggheten i stadsrummet	168
8.	Individperspektivet	171
8.1	<i>Personliga egenskaper</i>	171
	Den personliga orons betydelse	172
	Sambandet med biologiskt och egenskattat kön	173
	Den egna hälsan	176
	Allmäntillfredsställelsen	176
	Det egna engagemanget	176
8.2	<i>Personlig erfarenhet av hot och risker</i>	177
	Utsatthet för brott	177
	Sett andra utsättas för brott	180
	Observerat hot och risker	184
8.3	<i>De personliga egenskapernas och erfarenheternas påverkan</i>	188
	Den personliga erfarenhetens påverkan	189
	Är det skillnad i påverkan av personlig erfarenhet av brott och brott?	192
	De personliga egenskapernas och erfarenheternas påverkan	195
9.	Det sociala perspektivet	201
9.1	<i>Sociala orosfaktorer och socialt kapital</i>	201
	Oordningshypotesen och dess kritik	201
	Bebyggelsen och den sociala kontrollen	203
	Betydelsen av social integration	204
	Den socialt förhöjda känsligheten för risk	208
	Det vertikala och horisontella förtroendet samt umgänget med andra	209
	Betydelsen av det sociala kapitalet	215
9.2	<i>Social erfarenhet av hot och risker</i>	217
	Hört talas om brott av vänner eller bekanta	219
	Hört talas om hot och risker av vänner eller bekanta	223
9.3	<i>Den sociala erfarenhetens och de sociala orosfaktorernas påverkan</i>	226
	Den sociala erfarenheten av olika typer av hot och risker	230
	Den samlande analysen av de sociala orosfaktorerna och de sociala erfarenheterna av hot och risker	232
10.	Medieperspektivet	241
10.1	<i>Användning av och förtroende för lokala nyhetsmedier</i>	242
10.2	<i>Erfarenhet av hot och risker genom medierna</i>	248

Övergripande medieerfarenhet av hot och risker	248
Medieerfarenhet av olika typer av hot och risker	251
Erfarenhet av brottslighet genom att ha läst om brott i dagspressen	253
<i>10.3 Föreställningar om hot och risker genom medierna</i>	<i>258</i>
Föreställningar om mediernas brottsrapportering	258
Föreställningar om mediernas påverkan	261
<i>10.4 Erfarenheternas konsekvenser</i>	<i>272</i>
Att ha respektive sakna erfarenhet av hot och risker genom medierna	272
Efter vilka hot och risker man har erfarenheter av	279
Umgänget med andra	280
<i>10.5 Föreställningarnas och erfarenheternas konsekvenser</i>	<i>282</i>
Om man anser att mediebilden av brott är under- eller överdriven	282
Tredjepersonseffekters konsekvenser	286
11. Den samlade analysen	301
<i>11.1 Resumé</i>	<i>303</i>
Kartläggningen	303
De perspektivberoende analyserna	305
<i>11.2 Påverkan av erfarenhetsvägar, en jämförelse</i>	<i>310</i>
<i>11.3 Sammansatt påverkan av erfarenhetsvägar</i>	<i>313</i>
Ju fler erfarenhetsvägar av hot och risker, desto mer otrygg	314
Social förstärkning en rimlig förklaring	315
Brister i reduktionen av komplexitet en annan förklaring	316
Stadsmiljöns förstärkande roll	317
Problematisering av erfarenhetsvägarna	317
<i>11.4 Analysmodellen</i>	<i>318</i>
Personliga erfarenheten av våld/hot i alla rum utom de tryggaste	320
Kön i alla rum utom de tryggaste	322
Den personliga oron i alla rum utom de tryggaste	324
Den mellanmännsliga tilliten, likheter med den sociala erfarenheten	326
Ålder, i öppna och öde rum	327
Föreställningar om mediernas påverkar	328
Första principen	339
Andra principen	340
<i>11.5 Diskussion kring en ny analysmodell</i>	<i>340</i>
Förmågan att förebygga, hantera och återhämta sig	340
Individstöd och socialt stöd samt betydelsen av det observerbara	341
Förklaringar i skenet av en ny analysmodell	343
12. English summary	347
<i>Noter</i>	<i>365</i>
<i>Bilagor</i>	<i>375</i>
<i>Figur och tabellförteckning</i>	<i>385</i>
<i>Litteraturförteckning</i>	<i>393</i>

FÖRORD

Forskarutbildningstiden har på många sätt varit en rik tid: intellektuellt, socialt, familjärt men också andligt. Det var dock inget som blev som jag hade föreställt mig. Rebellådran kompletterades med diplomati och kollektivismen med nätverkande. En hel värld av nya bekantskaper knöts och förutom vår son Gaston, fick Sebastian och Alice se dagens ljus. Detta i samma andetag som deras morfar gick bort.

Ett alldeles särskilt tack går till min handledare Lennart Weibull. Även om det varit en hel del handledning genom åren, har varje gång känts som en ynnest. När hela havet har stormat, har du varit en stabil punkt. Förutom samtal om själva produkten, har vi i befriande pauseringar filosoferat oss bort till förra sekelskiftets europeiska metropoler och masskommunikationsforskningen teoretiska lekplatser.

Tryggare och mänskligare Göteborg (TMG) har finansierat mina forskningsfrågor och möjliggjort mötet med medborgarna och andra forskare. Ett särskilt tack till Borghild Håkansson för att vara ett omisskännlig konstnärligt känslspröt och en ledare som med stor öppenhet lyckas driva Göteborgs brottsförebyggande råd i en riktning som tar hänsyn till både fysiska som sociala faktorer. Men också Johan Öberg för inspirerande diskussioner om motstånd och dialektik, Gerd Cruse Sondén för inspel om vakande ögon i stadsrummet och Sonny Mattisson för tankar kring kvällspressens roll i nyhetsutbudet av hot- och risker. Tack också till Herenco för att de finansierade avhandlingens historiska innehållsanalys, Centrala studiestödsnämnden (CSN) för finansieringen av det första och sista året av mina forskarstudier och ett tack till samhällsvetenskapliga fakulteten för finansieringen av de två åren där emellan.

Tack också till Monika Djerf-Pierre och Monica Löfgren-Nilsson för att de uppmuntrade mig att söka forskarutbildningen. Monica också för att förutom att vara en av de klokaste personer jag känner, som biträdande handledare för den samtida innehållsanalysen, hjälpte mig hitta tillbaka till mitt hjärteobjekt, stadsrummet. Ett stort tack också till Kent Asp och Bengt Johansson för vägledning kring tredjepersonseffekter samt Magnus Andersson vars opponering på mitt slutseminarium fick mig till att skärskåda nivelleringen av mina teorier.

Om forskarutbildningen var min formella skola, var samhällsvetenskapliga fakultetens doktorandråd (SDR) och kärlivet min informella och mitt andra hem. Under Erland Hjelmqvist ledning i forskarutbildningsnämnden (FUN) gav doktorandrepresentantskapet blodad tand. Erland lärde mig vikten av orden i vägledande regeldokument medan Bo Rothstein utmananandet av etablerade nomer. Stina S Wingfors, Fredrika Lagergren och Hilda Lennartsson lockade mig med möjligheten att pröva på forskarhandläggarpuppdraget och om inte annat så ledde det till att initiera och sjösätta den elektroniska publiceringen av avhandlingarna vid samhällsvetenskapliga fakulteten.

Tack också till min vän Eva Dufva, för att ha lett in mig på rätt spår. Med en teknisk, och strategisk reklam och informationsbakgrund så kunde ju inte lite medie- och kommunikationsvetenskap och ett samhällsvetenskapligt perspektiv skada?! Precis Eva, du hade alldeles rätt.

Tack också till Ingela Wadbring, vars dörr alltid har stått öppen för diskussioner och inspel, Magnus Fredriksson för stimulerande samtal och analytiska resonemang och Jakob Bjur för sprudlande kreativitet! Utan er hade jag varit bortkommen på JMG. Jan Strid, jag minns när vi sjöng kvatmetodikens lov på Sprängkullens tak med hela Haga som utsik. Sist men inte minst ett tack till Maria Jeverlycke för att du är så härlig, Lena Kindborg för alla skratt, SOM-Institutet och Åsa Nilsson för arbetsgemenskap och Karin Fogelberg och Ann-Sofie Magnusson för värme när det verkligen behövs. Ett varmt tack också till mina årskullskamrater Anna Antoni, Marie Grusell och Anna Levin för att ni på ett självklart sätt fanns där i vardagen. Bland mina vänner utanför den egna institutionen vill jag rikta ett särskilt tack till Mikael Johansson och Anna Bendz för allt kul, Helena Rohdén för värme och Eva Harrie för sprakande inspiration. Ylva Norén Bretzer introducerade mig till nätverkandets ädla konst och likt Ralph Heiefort som fanns där som en outtömlig källa av intellektuell stimulans, och Johan Berlin som bidrog med analytisk skärpa och många skratt, blev ni med tiden också goda vänner.

Eva-Lena, Armando, Mia och Vefa – tack för att ni finns! Och lilla mamma, utan ditt inpräntade av att ”inget är omöjligt – det finns inget som heter jag kan inte, bara jag vill inte” hade det troligtvis aldrig blivit några forskarstudier. Fantastiska, vackra och vänliga pappa, till dig vill jag rikta ett postumt tack för ovillkorlig kärlek, många härliga stunder i skidbacken, på isbanan och frusna sjöar, i simhallen, vid pingisbordet, på Tivoli och filosofiska diskussioner i trädgårdslandet. Johan, det räcker ingenstans, men tack för allt tålmod, all kärlek och allt stöd under åren. Ett tack också till svärmor Birgit för att vara den lilla solstråle som bara hon kan. Underbara Gaston, Sebastian och Alice, jag hoppas att ni vet att ni gör mitt liv lite extra rikt på mening.

Göteborg i december 2009

1. INTRODUKTION

”Det spelar ingen roll hur många människor det är där ute, jag vägrar att gå utanför dörren på kvällen om det inte finns en polis i kvarteret.” Så sa den äldre mannen i publiken som rest sig upp och tagit till orda. Han drev stämningen i lokalen till sin spets och större delen av åhörarna delade till synes hans åsikt. På temat äldre, trygghet och säkerhet presenterade jag för några år sedan forskningsresultat för pensionärernas riksförbund (PRO) i missionskyrkan vid Mariaplan i Göteborg. Mina resultat visade att människor kände sig trygga när där fanns andra människor och ”vakande ögon” där ute. Mot slutet av seminariet hade skallet efter fler poliser dämpats, och en diskussion blev möjlig.

1.1 MEDIERNA, STADEN OCH OTRYGGHETEN

Den hotfulla staden och otryggheten

Frågor om otrygghet kan väcka starka känslor och åsikter, men människor kan mena olika saker när de talar om otrygghet. Inte minst kan lekmannens och expertens syn skilja sig åt. Därmed inte sagt att någon av dem har rätt, men vi kan lägga olika innebörder och betydelser i begreppet otrygghet, dess orsaker och hur vi bäst kan förebygga den. Det är således, förutom att *definiera* begreppet, också av vikt att *undersöka* vad människor faktiskt menar med, och lägger för innebörd i otrygghet. Undersökningen av vad människor lägger för innebörd i otrygghet, både i allmänhet men också på olika platser eller typer av platser i staden, utgör startpunkten för *avhandlingens första studie, vars syfte är att kartlägga och analysera otryggheten i offentliga miljöer.*

För att återvända till presentationen, var otrygghet för flera av de äldre jag träffade nära förknippat med frågor om brottslighet i det egna kvarteret. Deras bild avspeglar väl den kriminologiska forskningen kring otrygghet där främst brottslighet antas vara orsak till människors rädsla och otrygghet, och där fokus legat på det egna bostadsområdet och särskilt de äldre har utpekats som oroliga (jfr Litzén, 2004; Heber, 2005). Föreställningen om brott som hot mot vår trygghet, och fler poliser som åtgärd, är således heller inte ovanlig vare sig bland allmänheten eller inom forskningen.

Men när människor får möjligheten att resonera kring frågor om hot mot tryggheten och hur den bäst kan förebyggas är min erfarenhet att även annat än brottslighet och åtgärder som fler poliser kommer på tal. Något år senare deltog jag i en workshop anordnad av Härlanda stadsdelsnämnd på temat stadsdelsutvecklingen av den fysiska miljön. Deltagarna fick lämna förslag på teman att diskutera, vilket resulterade i att jag fick leda en seminariegrupp på cirka 25 personer på temat otrygghet och hur medborgarna

i stadsdelen skulle kunna känna sig tryggare. Återigen inleddes diskussionen med en önskan om fler synliga poliser i stadsdelen, men i likhet med besöket hos PRO vände diskussionen efter ett tag till att deltagarna främst såg det som angeläget att det fanns någon som brydde sig och tog hand om dem om något skulle inträffa: om man blev utsatt för rån eller råkade ut för en olycka. Det handlade om en tillit till de boende i området och i vilken utsträckning man föreställde sig kunna hantera konsekvenserna av det inträffade. Även om workshopen i sin helhet var inriktad på utvecklingen av den fysiska miljön var diskussionen kring otrygghet starkt relaterad till den sociala. Det skulle tala för relevansen av att undersöka även andra orsaker till den upplevda otrygghet än den faktiska brottsligheten, och åtgärder som inte enbart fokuserar på den fysiska miljön utan också den sociala. Analysen av bakomliggande orsaker till den upplevda otryggheten sker i *avhandlingens andra studie, var huvudsakliga syfte är att analysera orsakerna bakom den upplevda otryggheten i stadsrummet.*

De överdrivande medierna och otryggheten

Även mediernas roll i människors otrygghet har diskuterats. Dagligen kan du när du går förbi en närlivsbutik, på väg till jobbet, skolan eller någon annanstans, se kvällspressens löpsedlar basunera ut det ena våldsbrottet grymmare än det andra. I lokaltidningen kan du även läsa små korta notiser, med i huvudsak polisen som källa, där det står om allvarliga brott som har begåtts (se Dahlgren, 1987:17). Det krävs inte mycket för att tänka tanken att det finns ett samband mellan massmediernas bild av våld och brottslighet och människors upplevelser av otrygghet och hur detta samband kan tänkas se ut.

Inom medieforskningen har man främst intresserat sig för sambandet mellan mediekonsumtionen av våld och hur den kan leda till utvecklandet av ett aggressivt beteende (se Lowery och DeFleur, 1995), men också studerat hur människors rädsla för brott påverkas av TV-tittande (se Gerbner, 1972, 1973; Gerbner and Gross, 1976; Gerbner et. al., 1979, 1980; för översikt se Pollack, 2001:50–59). Andra orsaker till otrygghet än brottslighet som samhällshot och risker har det inom medieforskningen endast resonerat kring (se Jarlbro, 1996; Dahlgren och Höijer, 1997). Den kriminologiska forskningen har främst intresserat sig för sambandet mellan mediernas brottsrapportering, människors mediekonsumtion av brott och rädslan för brott. Man har med hjälp av empiriska undersökningar i en anglosaxisk kontext gett stöd åt tanken att medierna påverkar människors rädsla för brott men även människors otrygghet (se översikter av Hale, 1996; Ditton and Farrall, 2000). De nationella eller nordiska studierna på området är få. Resultaten är dock motstridiga och det finns även undersökningar som visar att människor upplever större trygghet när de läser om brott som sker någon annanstans än på den lokala orten. Den kriminologiska slutsatsen är att det sällan går att statistiskt bevisa att medierna påverkar och i vilken utsträckning det sker. Men medierna som orsak till den upplevda otryggheten tas emellanåt som självklar trots att den anses svår att bevisa. I en kvalitativ studie om människors tal om rädslan för brott går att läsa följande sammanfattning ”Det verkar som om alla intervjupersonerna påverkas mer eller mindre av medierna. Det är en

av de främsta informationskällorna om brott för intervjupersonerna. Alla refererar till någon form av medier under intervjuerna, främst till tidningar och TV, och menar att det influerar dem. Referenser till medierna tas spontant upp av i stort sett alla intervjupersoner innan intervjuaren hinner fråga om mediernas influenser.” (Heber, 2007:128). Men påverkar medierna människors rädsla? Och om det är så, kan det inte på liknande sätt vara tvärtom: att människor projicerar sin egen rädsla på medierna som orsak? Analysen av bakomliggande orsaker till den upplevda otryggheten med fokus på mediernas roll sker i *avhandlingens andra studie, vars fullständiga syfte är att analysera orsakerna bakom den upplevda otryggheten i stadsrummet, med fokus på mediernas roll.*

Tanken om mediernas negativa inflytande på brottsligheten i samhället och människors rädslor är dock inte ny, utan har varit aktuell genom årtionden (se Drotner, 1992). Det mest återkommande har gällt mediernas sätt att skildra brottslighet, sex och våld som leder till en ökad social och moralisk oordning. Diskussionen om massmediernas negativa aspekter har varit aktuell lika länge som framväxten av den moderna staden och den moderna pressen.

Min avsikt i detta kapitel är inledningsvis att ge en förståelsen för samspelet mellan medierna, staden och otryggheten, hur det har sett ut historiskt och vad som är utmärkande för samspelet i nutid. Förståelsen för samspelet är relevant för valet av analysobjekt: den upplevda otryggheten i stadsrummet, och den forskning jag använder mig av för att undersöka bakomliggande orsaker. Analysmodellen jag använder mig av (s.110) presenteras i likhet med frågeställningarna i slutet på det teoretiska kapitlet, *Upplägget av analysen*. Men i korthet analyseras hur den upplevda otryggheten i stadsrummet påverkas av personlig, social och medieerfarenhet respektive individens predisposition, som förutom kön, ålder etc. avser föreställningar om hot och risker, mediernas innehåll m.m.

Symbiosen mellan medierna och staden

I realiteten är det svårt att diskutera massmediernas roll utan att ta hänsyn till deras historia. Framväxten av den moderna pressen sammanföll med den andra urbaniseringsvågen (1830–1920/1930) och framväxten av det moderna samhället. Urbaniseringen gav underlag för en tidskriftsmarknad, pressen gav en överblick och höll ihop staden socialt och nyheternas betydelse ökade i takt med kommunikationens. Mina resonemang i detta avsnitt avser att mynna ut i den förändrade betydelsen av både människors egna erfarenheter, av erfarenheter förvärvade i andra hand och betydelsen av representationer i vårt senmoderna samhälle.

För att förstå sig på massmedierna betydelse för kommunikationen i staden uppmanar en av kommunikationsvetenskapens främsta förespråkare, den tyska sociologen Hanno Hardt, att söka i den sociala och politiska utvecklingen av samhället. I boken *Social Theories of the Press* beskriver han framväxten av den moderna pressen som en konsekvens av framväxten av den moderna staden och generella liberala trender i samhället (Hardt, 1979:20). Trycktekniken gav visserligen underlag för framväxten av en

press, men den tekniska utvecklingen allena är inte tillräcklig för pressens framväxt. Den största tidningen i början på 1800-talet fanns inte i Tyskland där tekniken uppfanns utan i den största metropolen vid tillfället, i London. Det räckte således inte med att tekniken fanns tillgänglig, det skulle också finnas en marknad för pressen och det var inte förrän det förra sekelskiftet som underlaget för en tidskriftsmarknad och framväxten av den moderna pressen tog fart.¹

En av de främsta urbansociologerna i början av det förra sekelskiftet som också intresserade sig för samspelet mellan medierna och staden var Robert Park. Urbaniseringen och framväxten av den moderna pressen ledde även fram till att de sociala relationernas karaktär i den moderna staden förändrades. De blev mer ytliga och information fick man i större utsträckning via andrahandskällor. Medierna blev med andra ord nödvändiga för människor som ville ha en ordentlig överblick över vad som hände i omvärlden (Park, 1925/1967:80–81). Men förutom att pressen blev en nödvändig informationskälla och gav en överblick av vad som hände i omvärlden var det också ett sätt att hålla ihop staden socialt. En beskrivning av dessa processer samt studierna av det urbana är relevanta för förståelsen av staden och det urbana livets grundläggande karaktär. I takt med att kommunikationens betydelse ökade i staden, ökade också nyheternas (Park, 1955:86–87). I förordet till *Society, Collective behaviour, news and opinion samt sociology and modern society* beskrivs nyheternas funktion som storskalig social interaktion (Huges et al/Park, 1955:5). ”Vår första reaktion när vi tagit del av nyheterna är att vilja dela med oss av det vi läst. Det kan leda till en diskussion, frammana nya kommentarer och kanske starta en diskussion. Men när väl en diskussion kommit igång kommer händelsen som var föremålet för diskussion upphöra att vara en nyhet. När tolkningarna av en händelse skiljer sig åt kommer diskussionen att vända sig från nyheten och mot de frågor den väcker. Det leder så småningom till konsensus eller en kollektiv opinion som vi kallar för den allmänna opinionen. Det är på tolkningarna av föreliggande händelser som den allmänna opinionen vilar” (Park, 1955:79 *egen översättning*). Även om medieoffentligheten ter sig något annorlunda idag än när Parks skrev sin bok, i fråga om vilka som får komma till tals i medierna, är sambandet mellan medierna och staden respektive frågan om mediernas betydelse för formandet av den allmänna opinionen i termer av Park, fortfarande aktuellt.

I mitten på förra seklet, den epok när Park var aktiv, var medierna en offentlig arena för visioner kring utbyggnaden av infrastruktur och välfärd i samhället aktuella. I Sverige återspeglas detta i mediernas funktion för uppbyggandet av folkhemmet där medierna med hjälp av ingenjörer och arkitekter förmedlade modeller och planer för hur samhällsuppbyggnaden skulle se ut och gå till (se Ekecrantz m.fl., 1995). I dagens medieoffentlighet handlar det snarare om att förankra generella planer på samhällsutbyggnad. Men det finns också exempel där medieoffentligheten skulle kunna användas för att medborgarna i staden ska kunna delta i utformandet av staden. Under våren 2006 uppmärksammade den lokalt ledande dagstidningen planerna på utbyggnaden av den centralt belägna Exercisheden (bestående primärt av fotbollsplaner och

bilparkeringar) genom att tillsätta arbetsgrupper bestående av både kulturpersonligheter såväl som engagerade samhällsmedborgare och uppmärksamma deras förslag på hur Heden skulle kunna utformas.

I anslutning till detta uppmärksammande deltog jag i en paneldebatt på Stadsmuseet i Göteborg på temat utbyggnaden av Södra Älvstranden och mediernas roll i det hela. Under paneldebatten problematiserades på vilket sätt medierna kunde vara delaktiga i att medborgarna fick en möjlighet att delta i utformandet av staden. Det framkom i diskussionen dock finnas en uppenbar risk för att medborgarnas insatser begränsades till vad jag väljer att kalla för *terapeutisk demokrati*: att man lyssnar på människors åsikter och låter dem ventilera dessa offentligt men i realiteten påverkar dessa åsikter och synpunkter inte planerna. Men inte bara medierna som offentligt rum har genomgått förändringar sedan Parks dagar utan även samhället.

Offentligheten i staden och medieoffentligheten kan ses som två sidor av samma mynt. Genom kulturteorin kan de båda ses som speglingar av varandra och likheten ligger i att båda är inlemmade i vårt vardagsliv samt att båda innehåller ytor med symboliska konnotationer. Det finns en hel del principiella likheter mellan offentligheten i staden medieoffentligheten men även viktiga skillnader. Resonemanget bakom de principiella likheterna mellan stadsrummets representationer och massmediernas verklighetsbild bygger på en tanke om att det (symboliska) rum som massmedierna skapar kan ses som en förlängning av det fysiska rum som vi faktiskt lever i. På detta sätt är medierna både en del av den fysiska och sociala miljön. Medan medierna har beskrivits som människans förlängda sinne (Nordenstreng, 1978, Dimpleby and Burton, 1998) har staden beskrivits som en kollektiv förlängning av våra kroppar (McLuhan, 1964). En principiell likhet mellan stadsrummet och massmedierna är att dessa på ett eller annat sätt är förlängningar, eller speglingar av oss själva och våra aktiviteter: massmedia av våra sinnen och staden av våra kroppar men också våra sinnen då arkitekter och stadsplanerare utifrån olika idéer formar och format staden i olika skeden.

Inom äldre samhällsforskning har massmedierna diskuterats som substitut för social interaktion: i de situationer man inte själv kan överblicka fungerar medierna som ett slags förlängda sinnen (Wiio, 1976; Nordenstreng, 1977; Asp, 1986). Ett sådant synsätt finns i Ferdinand Tönnies (1887) klassiska distinktion mellan *Gemeinschaft* som präglades av social interaktion och kontroll och *Gesellschaft* där individerna var anonyma och utsatta för opinionens tryck. Tanken återkommer i föreställningen om *The Lonely Crowd* (Riesman, 1950).

Om den fysiska världen är ett uttryck för oss själva innebär detta i sin tur att den fysiska världen, i likhet med mediernas bilder, också går att *tolka* genom att betrakta den som en (kontextbunden) spegel av våra genom tiderna olika uttryckta individuella, kollektiva eller institutionaliserade värden och ideal. Dessa värden och ideal är i sin tur situationsspecifika. Den fysiska världen är inte bara sten, plåt och glas, utan i likhet med medierna också symbolisk: den kan ses som ett slags *text* som förmedlar budskap av både

äldre tid och nutid. Detta placerar i sin tur massmediernas texter och bilder i ett nytt sammanhang.

Mediernas möjlighet att påverka är samtidigt färgad av det rum människor faktiskt lever i, både dess fysiska och sociala miljö. Medierna får sin legitimitet genom att publiken känner igen sig, liksom genom att den information som faktiskt erbjuds är användbar i det dagliga livet. På detta sätt är de fysiska och sociala rum där människor lever, i denna studie kallat stadsrummet, överordnat det medierade rummet, det symboliska rum som medierna skapar (Nordenstreng, 1978). Samtidigt finns det en annan principiell likhet mellan stadsrummet och medierna vilket leder fram till ett antagande om att de båda skapar ett slags ramar eller villkor för människors liv och föreställningar och båda har konsekvenser för människors upplevelser av oro, rädsla och otrygghet i staden. Ett exempel som illustrerar hur platser i stadsrummet, massmedierna och människors egna erfarenheter och tolkningar i vardagslivet samverkar skulle här kunna göras med det kulturteoretiska *Passageprojektet* (Becker, 2001) där samspelet mellan massmediekonsumtion och sociala identiteter betraktades utifrån ett svenskt köpcentrum i hjärtat av Solna.

Det är här relevant att poängtera skillnaden på reella rumsliga betydelser och de som förekommer i den textuella massmedievärlden. Michael Landzelius skriver att den bebyggda miljöns karaktär är mer semiotiskt komplex än den litterära eller massmedierade genom att de omfattar en myriad av betydelsebärande element i komplex komposition (Landzelius, 1999:67–68). Han menar att den bebyggda miljöns betydelser saknar universella tolkningskoder eftersom den bebyggda miljön kan tolkas ur många olika perspektiv med många olika betydelser. Han jämför med att den bebyggda miljön kan jämföras med ett bibliotek av den typen som Umberto Eco (1981) diskuterar: ett bibliotek som saknar ett logiskt klassifikationssystem (Landzelius, 1999:69). Landzelius skriver att den bebyggda miljön därför möjligtvis kan uppfattas som ett söndertrasat kluster av fragmenterade och överlappande öppna arbeten till följd av att de ständigt omarbetas, restaureras och återanvänds såväl som rivs och byggs.² Vad han inte skriver om är att det i staden finns en logisk klassificering i relation till kroppens rörelser. Det handlar i staden inte om koordinering av betydelser utan av kroppslig rörelse. Detta skulle peka på vikten av att integrera betydelse med vad människor faktiskt gör.

Den förändrade relationen mellan erfarenhet och representation

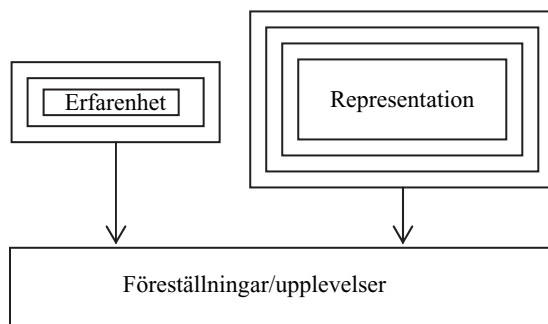
En central tanke bland samhällsteoretiker som Manuel Castells, Anthony Giddens och Ulrich Beck är att det moderna samhället har trätt in i en ny fas som härstammar från den ökade globala rörligheten av kapital, människor och teknologi. De skriver om omvandlingarna i termer av skillnader mellan det moderna och det senmoderna samhället (eller i termer av reflexiv modernitet). Explosionen av nya medier och visuella sätt att kommunicera ställer menar jag frågan om vilken betydelse den personliga erfarenheten har i relation till mer indirekta former av kommunikation. I det som följer nedan beskriver jag dessa omvandlingar av det urbana med min tolkning av teorier kring dessa

omvandlingar och vad som karakteriserar dagens urbana samhälle med vad jag menar en gemensam tanke kring att betydelsen av den egna erfarenhetens har fortsatt att minska och de visuella representationernas har ökat.

Castells betonar makrofaktorer som den ekonomiska och kulturella globaliseringen och framväxten av ett nätverkssamhälle, där symbolproduktionen, i form av representationerna i dagens samhälle har blivit viktigare (Castells, 1994:28–31). Mike Featherstone betonar också kulturella faktorer som estetiseringen av vardagslivet som bidragande till representationernas ökade betydelse. Media och konsumtionskulturen tränger med sitt symbolspråk allt längre in i vardagslivet (Featherstone, 1994:44–47). Han syftar bland annat på det snabba flödet av tecken och bilder, som genomsyrar det samtida samhällets vardagsliv och som är central för en konsumtionskulturs utveckling. I stadsrummet tar sig representationernas ökning bland annat uttryck i det ökade flödet av affischer, varumärken och reklam i stadsrummet som pumpar ut budskap, men också människors individuella och kulturella uttryck. Det är främst den postmoderna skolan inom urbanforskningen som uppehållit sig vid att studera representationer av staden. Thomas Johansson (2000) menar i en översikt av den postmoderna Los Angeleskolan inom urbanforskningen att massmedierna och medialiseringen av samhället har förändrat bilden av staden och dess invånare, i form av bilder av den gotiska staden, den farliga staden fylld av brottslingar och våldsverkare, den romantiska staden, ungdomsgängens stad, den sönderfallande staden, staden som maktcentrum m.m. De visuella representationernas ökning är i analysen av mediernas påverkan relevant som bakgrund till dess ökade betydelse i dagens samhälle, eftersom medier kommunicerar just symboliska betydelser, och dess relevans för upplevelsen i stadsrummet i att även stadsrummet i större utsträckning än förr präglas av symbolisk kommunikation. Båda inriktningarna är dock relevanta i avhandlingen eftersom den klassiska urbansociologin fokuserat på relationen mellan socioekonomiska och geografiska mönster i relation till erfarenhet och den postmoderna på relationen mellan representationerna och människors perceptioner.

Ett utmärkande drag för dagens samhälle är att representationernas generellt ökade betydelse leder fram till en ökad komplexitet i det senmoderna samhället. Moderniteten var det första ledet i en ökad komplexitet i sociala relationer. Detta kom främst till uttryck i staden. Det finns också forskning som visar att snabba sociala förändringar till följd av samhällen eller områden som upplever snabb tillväxt kan bidra till en ökad rädsla. Argumentationen i denna samhälleliga kontextualisering går ut på att den ökade komplexiteten i samhället (omvärlden), framförallt i dess uttryck i urbana miljöer och sociala relationer, gör att osäkerheten i samhället och hos enskilda individer ökar. Den enskilde individen kan vid bristfälligt reduktion av denna komplexitet och om kontrollen över dessa är låg uppleva obehag av sådana sociala förändringar.

Figur 1:1 Visualisering av hur den egna erfarenhetens betydelse i det senmoderna har minskat och representationernas ökat

Men även risker utgör en central aspekt av dagens senmoderna samhälle. 1986 publicerade den tyske sociologen Ulrich Beck boken *Risksamhället*. Boken, som har blivit en modern klassiker, vidgade perspektivet på risker. Det handlar, menar Beck, inte bara om hur enskilda individer uppfattar och påverkas av risker, utan om att risker är en utmärkande egenskap för dagens moderna samhälle (jfr Giddens, 1990;1991; eller Bauman, 1998). Beck menar vidare att samhällsstrukturen kontextualiserar den egna erfarenheten, framförallt med hjälp av massmedierna. Vi bildar oss helt enkelt vår världsbild när det gäller risker i större utsträckning genom representationer av risker än genom egna erfarenheter av risker.

Riskerna har dock inte nödvändigtvis blivit fler. Det handlar snarare om att människors medvetenhet om risker blivit vanligare. Detta är något som ställer andra krav på undersökningar av hot och risker där man inte enbart undersöker objektiva risker utan människors föreställningar om risker (Beck, 1986:35).

Beck menar att det senmoderna samhället fört med sig att vissa människor är mer drabbade av risker än andra och på så vis uppstår det olika riskpositioner i samhället. Han menar att vi gått från ett klassamhälle till risksamhället. ”Riskernas fördelning och ökning leder till *sociala hotsituationer*. I vissa hänseenden följer dessa visserligen ojämlikheten mellan olika samhällsskikt och klasser, men de framhäver en helt annan fördelningslogik: förr eller senare drabbas moderniseringsriskerna också de personer som har skapat den eller profiterar på dem. De rymmer en *bumerangeffekt*, som spränger klassmönster” (Beck, 1986:34). Det handlar här om att vissa risker kan man inte köpa sig fri ifrån. Men Beck menar däremot inte att detta skulle leda till att klassmönstren upphävs, snarare tvärtom. ”De sätt, mönster och medel som man utnyttjar för att fördela risker skiljer sig systematiskt från rikedomsfördelningen. Det utesluter emellertid inte att många risker är *specifikt* fördelade utifrån samhällsskikt eller -klass. I den här bemärkelsen finns det stora områden där klass- och risksamhället överlappar varandra. Riskfördelningens historia visar att den liksom fördelningen av rikedom följer klassmönster – fast på ett omvänt sätt: Rikedom samlas där uppe, risker där nere. Så tillvida tycks det som att risker *förstärker*

klassamhället, inte upphäver det. Till bristen på försörjning kommer en brist på säkerhet och ett beklagligt överflöd av risker. De som är rika (när det gäller inkomst, makt och utbildning) kan *köpa* sig säkerhet och frihet från riskerna.” (Beck, 1986:50).

När det gäller platsens betydelse i detta nya klassamhälle finns det postmoderna teoretiker som Jean Baudrillard som menar att den fysiska platsen i globaliseringens tidevarv har förlorat sin betydelse och att den moderna staden möjliggör nedbrytande av hierarkier och klassmönster. Sedan finns det andra som Mike Davis (1990) som snarare menar att den fysiska platsens betydelse har förstärkts och att det har utvecklats en ny form av förtryck där det sociala rummet är extremt skiktat, mest horisontellt mellan olika områden men även vertikalt inom ett område där uppdelningen i fattiga och rika områden är starkare än någonsin. Det finns således forskare som både pekar på möjligheterna såväl som begränsningarna med att människors föreställningsvärld intar en större plats i deras medvetande än tidigare.

Professorn i socialt arbete, Sören Olsson, påtalar att det senare har gällt Göteborg där skillnaderna mellan stadens olika delar snarare har ökat än minskat under de senaste tio till femton åren oavsett om vi ser till inkomster eller andra bakgrundsdata (debattartikel i GP 090109). När det gäller otryggheten ska de geografiska platser här snarast ses som sammanhang som färgas av det sociala. Platser ger förutom sin geografiska karaktär uttryck för sociala och kulturella betydelser genom dess byggnader och artefakter (se bl.a. Landzelius, 1999; Becker m.fl., 2001) men även av det sociala sammanhanget beroende på vilka människor som befolkar det. För otryggheten i staden handlar resonemanget om att i takt med att representationernas betydelse i samhället har ökat, har tidigare sociala differentieringar snarare förstärkts och därmed också betydelsen av säkerhet. När det gäller massmedierna kan de spela en roll genom att i något avseende påverka människors bild av verkligheten. Bilden eller människors föreställningar av verkligheten kan gälla karaktären på stadens kvarter eller olika platser, andra människor vi ofta möter eller inte möter i staden, bilden av brottslingen m.m. Poängen är att bilden föregår själva mötet.

Mönstret blir tydligt när det gäller sådant vi har mindre erfarenhet av och inte lika tydligt i fråga om vardagen. Frågan är då hur man ska förstå i vilken utsträckning massmedierna kan tänkas påverka människors upplevelser av oro, rädsla och otrygghet i stadsrummet. Det är här av intresse att närmare undersöka på vilket sätt medierna kan fylla de vita fläckar på den geografiska och sociala kartan i staden avseende sådan information kring hot och risker som vi människor saknar erfarenheter av. Medierna har historiskt också haft funktionen av att hålla ihop staden socialt där sambandet mellan massmedierna och den sociala integrationen kunde tolkas både negativt och positivt. Till det negativa hörde en ökad brottslighet och omoral eller individualistiskt i termer av ensamhet och förlorade kollektiva värderingar. Men de var också möjliga att tolka i positiva termer som ökad sammanhållning och känsla av gemenskap. Massmedierna var en ny potentiell kraft för möjlig att koppla ihop splittrade individer i en delad nation, stad och med lokala erfarenheter. Även om omständigheterna är annorlunda idag är underliggande teman de samma. Det finns fortfarande en oro för svagheten i de band som

håller ihop både samhällen och individer, bristen på gemensamma värden, medborgerlig delaktighet och nedgången i det som har kallats för det sociala kapitalet. Även frågeställningarna kring integrationen av immigranter från kulturellt avlägsna länder kvarstår. Den segregerade staden är relevant att jämföra mot eventuellt segregerad hot och riskrapportering.

I den senmoderna staden skulle kommunikationen av betydelser finna sin motsvarighet i det som Harvey kallar för perceptionen av staden (se Harvey, 1989). Kommunikationen i staden består inte längre som i moderniteten enbart av flöden av varor, pengar, människor och information utan tar nu också hänsyn till sådant som närhet och distans (se Giddens, 1984) eller olika socialpsykologiska avstånd mellan människor (Harvey, 1989). Människans användning och tillämpning av stadsrummet består inte längre enbart av urbana miljöer, det sociala rummet och sociala nätverk utan omfattar nu också sådant som mentala kartor och olika rumsliga hierarkier. I moderniteten undersöktes sättet att kontrollera rum i termer av privat egendom eller zoner (se Park, 1955) medan man nu undersöker dessa i termer av förbjudna områden eller i termer av social exkludering. Undersökningar av perceptionen av staden och dess hot och risker har relevans genom att det kanske snarare är föreställningar om staden och dess hot och risker än dess faktiska risker (delvis uttryckt med hjälp av brottsstatistiken) som har betydelse för den upplevda otryggheten. Många forskare menar att massmedias rapportering av exempelvis våld och brottslighet inte överensstämmer med den verkliga brottsrapporteringen (framförallt till omfattningen), vilket kan vara en bidragande orsak till att skapa en överdriven rädsla bland allmänheten och också bidra till att vissa grupper stigmatiseras (Gerbner, 1980; Sarnecki, 1994). Medierna redovisar således inte verkligheten, men de erbjuder syndabocker. Syndabocker kan vara flera olika saker. Det kan handla om grupperingar efter geografiska, kulturella eller sociala kategorier. De hot som upplevs kan vara både omedelbara och indirekta. Ett annat utmärkande drag är att människor i allmänhet har personlig erfarenhet av den gruppen, medan man tillägnat sig bilden av gruppen som ett hot på ett indirekt sätt. I det senare fallet spelar massmedier ofta en viktig roll. Mediernas påverkan torde här vara som störst gällande sådant där människor har vita fläckar på sin erfarenhetskarta. Medierna skulle på detta vis kunna påverka våra bilder av öde platser, där de sociala sammanhangen är få eller späda på rädslan inför det vi inte känner till och ge oss en stereotypiserad bild av de andra som vi aldrig möter. Medierna skulle också kunna påverka våra perceptioner. Den symboliska miljön har alltid präglat medierna och den vardagliga miljön i staden, men i det senmoderna samhället har den symboliska miljön explosionsartat börjat dominera de båda. Det är i dagens senmoderna samhälle också oklart om vi minns varifrån vi får våra erfarenheter och både vårt vardagsliv i staden och medierna är här en del av en social struktur som hjälper oss att minnas. Inomvetenskapligt handlar det också om att ligga i fas med utvecklingen inom ämnet, dels i frågan om den rumsliga vändningen, dels i frågan om vikten av att undersöka föreställningar om medierna påverkan på människors upplevelser av otrygghet. Den levda staden är relevant att jämföra mot medieerfarenheten

av hot och risker i staden, men båda är relevanta att jämföra mot våra föreställningar om de båda.

Den samhälleliga relevansen av att studera otryggheten i stadsrummet och dess bakomliggande orsaker utgår även från den normativa tanken om allas lika rätt till den offentliga stadsmiljön. Feministiska teoretiker har visat att stadens offentliga miljöer karakteriseras av skillnader mellan könen och inom urbansociologin har man visat att tillträdet till stadens offentliga miljöer begränsas av socioekonomiska ojämlikheter. I min studie upplever 42 procent av invånarna i Göteborg att det finns platser där de inte känner sig trygga och säkra efter mörkrets inbrott. Majoriteten av dessa är kvinnor. Det finns också äldre människor som varken ensamma eller tillsammans med jämnåriga över huvud taget vågar sig utanför sin bostad på kvällen. Detta är en klar begränsning i människors rörelsefrihet. Devisen är att ingen ska behöva vara mer eller mindre rädd än någon annan för att exempelvis vistas utomhus när man går hem från spårvagnshållplatsen till sin bostad. Ambitionen är att försöka se bakom de samhälleliga processer som föregår människors upplevelser av otrygghet i staden. Carina Listerborns rekommendationer i det undersökande och förebyggande arbetet är att: myndigheterna agerar som en aktör, att alla röster i samhället ska kunna göra sig hörda samt vikten av att integrera ett maktperspektiv på problematiken med rädsla. Ytterligare samhällelig relevans ligger således i att avhandlingen även kan användas för att öka kunskapen om hur människor upplever olika former av oro, rädsla och otrygghet. Kunskap om situationen kan ses som ett första steg att försöka motverka denna oro och bedriva ett förebyggande arbete internationellt såväl som på stadsdelsnivå.

1.2 STUDIENS RELEVANS OCH DISPOSITION

Sammanfattning av studiens relevans

Den samhälleliga relevansen av att analysera människors upplevelser av otrygghet i den offentliga miljön handlar inledningsvis om att när ansvarsförhållandet i samhället avseende förebyggandet av brott har skiftat från poliserna till kommunerna och deras brottsförebyggande råd (Ds 1996:59) är ökad kunskap om situationen ett första steg att försöka motverka denna otrygghet och bedriva ett förebyggande arbete internationellt såväl som på stadsdelsnivå. En annan samhällelig relevans tar sin utgångspunkt i den normativa tanken om allas lika rätt till den offentliga stadsmiljön, där forskning visat att kvinnor, äldre och svagare samhällsklasser är mer begränsade i sin rörelsefrihet än andra sociala grupper i stadsrummet.

Den vetenskapliga relevansen handlar å ena sidan om en avsaknad av generaliserbara analyser av otrygghetens orsaker i en svensk kontext. Det saknas också en heltäckande bild av vad människor anser vara hot mot den upplevda otryggheten. Sedan har varken massmedieforskningen, den samhällsinriktade riskforskningen eller forskningen kring rädslan för brott beaktat stadsrummet specifikt, även om det inom medieforskningen på

senare tid skett en så kallad rumslig vändning (Falkheimer and Jansson, 2006) och kriminologin oftast haft det egna bostadsområdet som analysenhet. Otryggheten i stadsrummet har främst undersökts inom kulturgeografien (Massey, 1994; Koskela, 1996; Andersson, 2001). Däremot är majoriteten av de kulturgeografiska studierna inte empiriskt generaliserbara och få studier belyser mediernas påverkan. Den vetenskapliga relevansen handlar å andra sidan om att bidra med empirisk och teoretisk kunskap. Inledningsvis avses att både empiriskt och teoretiskt reda ut skillnader i påverkan mellan olika erfarenhetsvägar: att själv ha utsatts för hot och risker, att ha sett andra utsättas för risker, att ha hört av vänner och bekanta om risker samt att ha tagit del av hot och risker via medierna. Men det handlar också om att uppdatera masskommunikationsforskningen kring våld och brott, så att också betydelsen av människors föreställningar om dessa undersöks och hur de i sin tur kan påverka sådant som människors rädslor eller otrygghet.

Jag gör i min studie anspråk på empirisk generaliserbarhet av otryggheten i offentliga miljöer samt att diskutera rimligheten i en rad teoretiska förklaringar och föreslå nya tänkbara till den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Kort om metod, material och valet av studieobjekt

Innan jag beskriver avhandlingens disposition, något kort om det material och de metoder jag använder mig av (beskrivs mer utförligt i kapitel 6, *Metod och material*). Det empiriska underlaget till kartläggningen och analysen av människors upplevelser av rädsla och otrygghet i stadens offentliga miljöer samt analysen av orsakerna bakom människors upplevda otrygghet i stadsrummet med särskilt fokus på mediernas roll avser i huvudsak Göteborgs kommun och bygger på frågor jag ställt inom ramen för den årliga Väst-SOM undersökningen mellan 2001 och 2007 (för specifikation av frågor se kapitel 6). Det är redan här av vikt att poängtera att jag i stor utsträckning använt mig av sammanslagningar av frågeställningar över åren vilket medfört möjligheter till fördjupade analyser. Detta eftersom det empiriska materialet visat sig vara mycket stabilt över tid. Materialet till avhandlingens bakgrund av mediernas bild av hot och risker förr och nu bygger på två kvantitativa innehållsanalyser. Det historiska materialet avser nedslag mellan åren 1950–2003 cirka vart tionde år i de dominerande lokala nyhetsmedierna under perioden: Göteborgs-Posten och GT, medan det kodade materialet i nutid består av hot och riskartiklar i mars i Göteborgs-Posten och GT med nedslag 2001 samt 2003.

Valet av staden Göteborg som studieobjekt redovisas redan här, eftersom nyhetsbilden av hot och risker som följer i nästa kapitel i huvudsak avser Göteborg. Detta val handlar i huvudsak om nedanstående fem saker: Den första är tillämpbarheten av urbansociologin med fokus på större städer. Frågan om hot riktade mot större västerländska städer och mediernas roll är något som framförallt aktualiserades efter attentaten mot World Trade Center och mot tunnelbanan i Madrid under hösten 2001. Men även Göteborg som fall aktualiserades i samband med EU-toppmötet som hölls i Göteborg sommaren 2001 med George Bush besök och de uppmärksammade kravaller som följde i dess spår. Göteborg har under 2000-talet varit aktuell som exempel på

västerländsk storstad där symboliska bilder av oroligheter kablats ut över världen. Svenska sociologer som Ove Sernhede (1998) menar också att den senare urbansociologin kan användas för att studera det sociala livet i våra svenska städer. Men också som den andra möjligheten att använda risksamhällsteorier och betydelsen av erfarenhet respektive föreställningar som de formulerats av Beck. Den tredje är att Göteborg också är en av Sveriges mest segregerade städer. Särskilt med den senaste tidens uppmärksammande av den organiserade brottsligheten har Göteborg kallats för lilla Chicago. Förutsättningarna för att undersöka samspelet mellan medierna och otryggheten i staden och den fysiska platsens betydelse i ljuset av risksamhällsteoretiker torde vara gynnsamma. Ytterligare ett skäl till varför Göteborg är relevant att studera utifrån otrygghetsperspektivet handlar om att det i inledningen av mina forskarstudier saknades relevant statistik från Västra Götalandsregionen över människors upplevda rädsla och otrygghet. Det var inte förrän 2006 som Rikspolisstyrelsen (RPS) lämnade över uppdraget med otrygghetsmätningar till det Brottsförebyggande rådet (Brå) och Västra Götalandsregionen inkluderades. Avslutningsvis handlar det om att i Göteborg finns det också goda förutsättningar för samverkan mellan forskning och det omgivande samhället. För att nämna några: samarbetet Trygg och säker stad (TSS) mellan det lokalt brottsförebyggande rådet (TMG) och Chalmers samt Göteborgs Universitet, samverkan mellan polis-, och andra sociala myndigheter etc. Detta är enligt min mening gynnsamt både avseende bidrag till vetenskapen samt en möjlighet för kunskap att användas i samhället för att kunna förebygga otrygghet.

Avhandlingens disposition

Avhandlingen är disponerad enligt följande: Efter denna introduktion följer det andra kapitlet, *Nyhetsbilder av hot och risker*, som ger en bakgrund till hur de dominerande nyhetsmedierna i Göteborg har skildrat sådant som kan tänkas påverka människors upplevelser av rädsla och otrygghet i stadsrummet. Det handlar om hot och risker i den offentliga Göteborgsmiljön sedan 1950-talet och hur hot och risker och deras konsekvenser skildras idag.

Avhandlingens tredje kapitel, *Otryggheten i stadsrummet*, utgör det första av tre i avhandlingens teoretiska ramverk. Här reder jag ut vad staden är respektive inte är ur ett teoretiskt perspektiv, otrygghetens teoretiska dimensioner och avslutas med den teoretiska ramen för den upplevda otryggheten i stadsrummet. I det följande fjärde kapitlet, *Otrygghetens orsaker*, reder jag ut tänkbara orsaker till otryggheten. Genomgången av tänkbara orsaker till upplevda otryggheten inleds med en presentation av studiens vetenskapsteoretiska utgångspunkter och antaganden om hot och risker. Därefter följer en genomgång av tidigare studier, teorier och hypoteser och formulerande av de hypoteser jag har för avsikt att undersöka i min studie. Jag inleder med mediernas roll som fångar upp hur massmedierna kan påverka människor generellt och specifikt med inriktning på temat brott och våld. Därefter följer två avsnitt som fångar upp hur personliga respektive

sociala faktorer kan påverka den upplevda rädslan och otryggheten efter studier, teorier och hypoteser hämtade från främst den kriminologiska forskningen om rädslan för brott samt den samhällsvetenskapligt inriktade riskforskningen. Varje enskilt avsnitt sammanfattas med en tabell över de hypoteser jag har för avsikt att pröva och de källor jag har använt mig av i formulerande av dessa hypoteser. I det sista av de tre teoretiska kapitlen, *Upplägget av analysen* (kapitel 5) formuleras syftet och frågeställningarna, analysramen samt upplägget av analysen presenteras. I det sjätte kapitlet, *Metod och Material*, redogörs och diskuteras metod och materialval, avgränsningar och operationaliseringen av prövningen av hypoteserna.

Redovisningen av avhandlingens resultat inleds med kartläggningen och analysen av människors upplevelser av rädsla och otrygghet i stadsrummet (avhandlingens beroende variabel) i kapitel 7, *Kartläggningen*. Resterande fyra kapitel (8–11) är en prövning av personliga, sociala och mediefaktorer som kan påverka rädslan och otryggheten i stadsrummet. Först ut är det åttonde kapitlet, *Individperspektivet*. Tidigare studier visar att den egna utsattheten för framförallt våldsbrott inom flera olika disparata forskningsfält utgör en av de faktorer som har störst effekt. Men forskningen visar också att de som inte utsatts tenderar att känna en allmän oro. Därför prövas också andra faktorer som har att göra med människors personliga uppfattningar och egenskaper. Det nionde kapitlet, *Det sociala perspektivet*, följer i stort samma upplägg som det personliga. På motsvarande sätt kan vi tala om sociala orosfaktorer eller sociala föreställningar om andra människor eller sociala problem. Några av faktorerna är knutna till det egna bostadsområdet och kan påverka upplevelsen av otrygghet i en vardagskontext. *Medieperspektivet*, avhandlingens tionde kapitel, utgår från antagandet att massmedierna påverkar människor på något sätt. En förutsättning för att människor ska kunna påverkas av medierna är genom användningen av dem men människor kan också påverkas utifrån sina föreställningar om mediernas brottsrapportering samt hur de tror att andra påverkas av medierna. Efter att ha kartlagt den upplevda otryggheten och analyserat sambanden mellan den upplevda otryggheten och möjliga orsaksfaktorer inom ramen för nyansrikedomen inom varje enskilt perspektiv återstår en *samlad* analys av orsakerna till människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet enligt den analysmodell som presenteras i slutet på teorikapitlet. Detta sker i avhandlingens avslutande empiriska kapitel 11, *Den samlade analysen*. Här undersöks, analyseras och diskuteras i huvudsak hur den upplevda otryggheten i stadsrummet kan förklaras, och vilken roll medierna har (om någon). I samband med analysen av föreställningarna om mediernas påverkan förs här även resonemang kring massmediernas dagordningseffekter utifrån en jämförelse mellan nyhetsmediernas bilder av hot och risker och människors föreställningar om hot och risker och deras upplevelser av rädsla och otryggheten i stadsrummet.

2. NYHETSBLIDER AV HOT OCH RISKER

Större delen av befolkningen lyckas dagligen med konststycket att inte sätta frukosten i vrångstrupan när de bläddrar i sin morgontidning. Detta trots att närmare två tredjedelar en helt vanlig dag har en potentiell möjlighet att med morgonkaffet få i sig i närmare 100 hot- och riskartiklar, om allt från terrorhot från omvärlden, en ny pandemi, bristen på bostäder, brottslighet och kriminalitet och olyckor (Sandstig, 2004). Missar man morgontidningen eller inte prenumererar på den kan man ta del av liknande nyheter via frukost-TV. På väg till jobbet, skolan eller någon annanstans kan man lyssna till risknyheter i bilradion, via mobiltelefonen, eller läsa om i någon av de många gratistidningarna som delas ut i staden. Men även kvällspressens löpsedlar påminner oss nästan dagligen om diverse våldsbrott. Risknyheter finns med andra ord i alla delar av medieoffentligheten och kopplas både till lokala, nationella såväl som internationella nyheter såväl som stadens offentlighet.

När det gäller hur massmediernas innehåll skulle kunna tänkas påverka människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet handlar det om att medierna i något avseende skulle påverka människors bild av verkligheten. Bilden eller människors föreställningar av verkligheten kan gälla en överdriven bild av en hotfull omvärld, brottslighetens omfattning eller karaktären på stadens olika kvarter eller platser, andra människor vi ofta möter eller inte möter i staden, bilden av brottslingen m.m. Poängen är att bilden föregår själva mötet. Enligt dagordningsforskningen är mönstret tydligast när det gäller sådant vi har mindre erfarenhet av som utrikesnyheter om globala konflikter, och inte lika tydligt i fråga om sådant vi kan möta i vår vardag som inbrott och olyckor (jfr Asp, 1986).

Avsikten med detta kapitel är att ge en bakgrund till i vilken utsträckning, och hur de lokalt dominerande nyhetsmedierna i Göteborg skildrat hot och risker samt deras konsekvenser i stadens offentliga miljöer.

Anspråket är att förmedla en bild av den dominerande nyhetsbilden av de hot och risker och deras konsekvenser som skulle kunna påverka människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet. I avhandlingens samlade analys jämförs denna bild dels mot människors föreställningar om hot och risker dels mot deras upplevelser av otrygghet i stadens offentliga miljöer. Jämförelsen utgör där underlag för resonemang kring nyhetsmediernas möjliga dagordningseffekter. Bakgrunden gör inte anspråk på att ge en heltäckande bild över alla hot och risker i alla nyhetsmedier.

2.1 TIDIGARE STUDIER AV HOT OCH RISKER I MEDIERNA

Det har genomförts relativt många studier av hur nyhetsmedierna speglar olika sorters hot och risker. Forskningen kring hot och risker har sedan 1980-talet varit mycket omfattande (se Golding, 1992; Löfstedt, 2000; Boholm, 2003) och diskussionerna kring hur riskforskningsfältet ska definieras och avgränsas är omfattande. När det gäller risker och medier finns det också en internationell/nationell forskningsdiskurs och givetvis finns det flera åsikter om hur risknyheter ska definieras. Vissa menar att i princip alla nyheter ska ses som risknyheter medan andra har snävare definitioner (Johansson m.fl., 2003). Centralt för vad som ses som risknyheter är i vilken utsträckning lokala nyheter placeras i någon sorts hot- eller riskram: sådant som kan få negativa konsekvenser för någon eller något av värde för människor (Sandstig, 2003).

Ser vi på själva forskningen om mediebilder av risker har denna i likhet med riskforskningen som helhet i huvudsak fokuserat på en enskild händelse, en enskild sakfråga och hållit sig inom respektive sakområde. Som exempel på internationell forskning om medieinnehåll och risker kan nämnas ett axplock av de många studier som Glasgow Media Group gjort: Miller och Reilly 1994, Philo 1994, Kitzinger och Reilly 1997 samt Philo 1998. I dessa har bland annat rapporteringen av galna ko-sjukan analyserats, folkmordet i Rwanda, flyktingmottagning och etniska konflikter. Under senare år finns det dessutom ett stort antal studier av mediernas bevakning av stora internationella kriser och händelser såsom attentaten mot World Trade Center 2001 (Zelizer and Allan, 2002) och orkanen Katrina i New Orleans (Stock, 2007). Svenska och nordiska fallstudier finns det också många gjorda: inte minst de senaste decennierna. Här kan exempelvis nämnas Håkan Hvitfeldts studie om nyhetsrapporteringen av difterismittan i svenska massmedier (Hvitfelt, 1986). Aidsrapporteringen har bland annat studerats av Tassew (1995) och kring olyckor och kriser av olika slag har ett antal rapporter och böcker skrivits, exempelvis Estonias förlisning (Hadenius, Hedman och Nowak, 1996), branden på Backaplan (SOU 1999:68), svenska nyhetsmediers bevakning av attentaten i New York 11 september 2001 (Nord och Strömbäck, 2002) och tsunamin (Andersson-Odén, Ghersetti och Wallin 2005). Som tidigare nämndes är miljöförstöring en riskkategori och inom medieforskningen finns det flera studier gjorda om miljörapportering och miljöjournalistik (Djerf-Pierre, 1996; 2002).

Brottsnyheter är ett annat tema av relevans för vardagslivet i staden där flera studier gjorts. Peter Dahlgrens *Pressens bild av brottsligheten* (1987) kan nämnas och brott och pressetik undersöktes också av Börjesson (1988). Den mest omfattande nationella studien har gjorts av Ester Pollack *En studie i medier och brott* (2001), vilken är en bred belysning av relationen mellan medier och brottslighet, med inspiration både från medie- och kommunikationsvetenskap och kriminologi.

Mer generella studier av medierapporteringen kring hot och risker utan att de kopplas till enskilda händelser eller sakfrågor är dock relativt sparsamma. Några undantag finns dock. Ett sådant är *Radiation and other risk issues in Norwegian Newspapers Ten Years after Chernobyl* (Nilsson m.fl., 1997). Undersökningens syfte var att se hur bilden av risker såg ut i norska nyhetsmedier tio år efter Tjernobylyolyckan. Främst såg man på risker som handlade om miljön, men även risker som trafikolyckor, alkoholkonsumtion och krig inkluderades i studien. Resultatet visar att alkoholkonsumtion, luftföroreningar, trafikolyckor och BSE var de riskområden det skrevs mest om i medierna. Dessa risker utgjorde tillsammans cirka en tredjedel av alla artiklar. De flesta artiklar som handlade om miljörisker var skrivna på ett överdrivet sätt. Övervägande delen av artiklarna behandlade också miljörisker i den närliggande omgivningen, den egna staden, landet osv. Det har också gjorts några studier med ett bredare riskspektrum av riskbevakningen i Göteborgsmedier (Johansson m.fl., 2003; Sandstig, 2004). Jag kommer nedan att redogöra för de huvudsakliga resultaten av den senare studien samt en nyare och knyta an till hur bilden av hot och risker i den offentliga miljön skulle kunna leda till en förstärkning av den upplevda otryggheten i stadens offentliga miljöer.

2.2 HOT- OCH RISKRAPPORTERINGENS UTVECKLING

Frågan som den historiska översikten som följer ska ge svar på är: I vilken utsträckning har de lokalt dominerande nyhetsmedierna skildrat hot och risker, har utbudet ökat och vilka likheter och skillnader finns det i utbudet generellt och mellan olika typer av hot och risker?

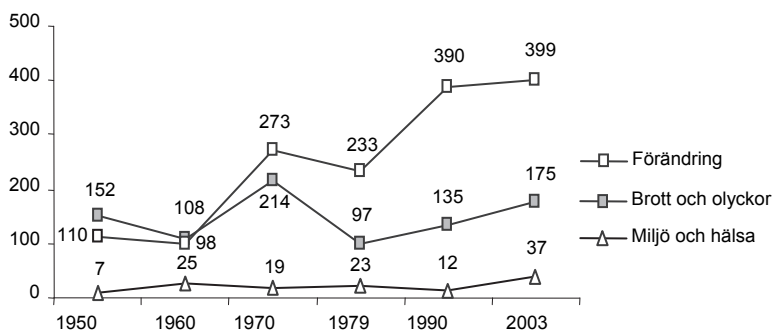
Den historiska översikten bygger på antagandet att människors syn på verkligheten samt hot och risker bygger på vad de har sett, både i den reella verkligheten såväl som genom medierna. Det handlar om antagandet att människor påverkas genom ett slags föreställningsmässig kumulativitet. När det gäller definitionerna av hot och risker beskriver jag dessa utförligt i teorikapitlet *Otrygghetens orsaker*, men kortfattat använder jag mig i stort av Eugene Rosas (1998:98) riskdefinition där risker avser det som kan få negativa konsekvenser för sådant som antas vara av betydelse för individer och samhälle.¹ Hot och risker är något negativt, har en motsvarighet i ”verkligheten”, är något människor anser kan få negativa konsekvenser samt finner en mening att skapa betydelser kring. De hot och risker som avses i den historiska översikten är främst brottslighet, kriminalitet och olyckor samt hälsa och miljö.²

Under de senaste 50 åren har det genomsnittliga antalet hot- och riskartiklar i de lokala nyhetsmedierna fördubblats (från i genomsnitt 269 artiklar per vecka 1950 till 611st 2003) (figur 2:1). Det går inte här att avgöra om den ökade andelen hot- och riskartiklar är proportionell mot en ökad andel artiklar i tidningen som helhet. Erfarenhetskunskap, och en lokal undersökning av riskartiklar i Göteborgs-Posten avseende perioden 1961–2001 (Johansson m.fl., 2003), säger dock att sidantal och antal artiklar över tid generellt har ökat (och annonser tar sedan 1980-talet allt större plats),

vilket skulle kunna förklara den totala ökningen av antal hot- och riskartiklar. Antalet hot- och riskartiklar, som i detta fall kan avse allt från brottslighet och olyckor till samhällshot och pandemier, skulle under en sådan premis ha ökat proportionellt i takt med ett ökat antal artiklar och sidantal i tidningen som helhet. Inom forskningen kring risksamhället har Ulrich Beck och Zygmunt Bauman fört fram tanken att hot- och riskrapporteringen i medierna har ökat. Utifrån en sådan enkel undersökning som ovan är det rimligt att påstå att det finns ett visst stöd för tanken att nyhetsmediernas utbud av hot och risker har ökat.

Ökningen har dock inte varit linjärt exponentiell och inte avsett alla typer av hot och risker. Mellan 1950 och 1990 varierar antalet hot och risker, dock med en successiv ökning. Den ökande tendensen har stabiliserats vid nedslaget 1990. Den typ av hot och risk som har ökat mest är förändringsartiklar (ca 400 procentig ökning under perioden som helhet)³ som avser de hot- och riskartiklar som inte ryms inom kategorierna brottslighet, kriminalitet och olyckor samt hälsa och miljö men som avser hot och risker som kan vara av relevans för upplevelsen av rädsla eller otrygghet, som politik, krigstillstånd, arbetsmarknadsåtgärder, men också artiklar som avser någon form av förändring eller utveckling av infrastrukturell eller social karaktär.⁴ I motsats till det generella utbudet har artiklarna om brott och olyckor över perioden som helhet dock vara relativt konstant, variationen mellan ca 100–200 artiklar (figur 2:1). Även bland dessa förekommer variationer där den lägsta noteringen för artiklar om brott och olyckor återfinns 1960 och 1979 medan den högsta infaller 1970 i huvudsak följer det generella utbudets fluktuationsmönster (jfr Westerståhl och Johansson, 1985; Weibull och Börjesson, 1995).

Figur 2:1 Antal artiklar om brott och olyckor samt miljö och hälsa 1950–2003 (genomsnittligt antal per vecka)

Källa: Kvantitativ innehållsanalys av hot och risker under en marsvecka i Göteborgs-Posten och GT med nedslag 1950, 1960, 1970, 1979, 1990 samt 2003. Totalt antal hot- och riskartiklar: 1950, 269st; 1960, 231st; 1970, 506st; 1979, 353st; 1990, 537st; 2003, 611st.

Det finns stöd för att hot- och riskrapporteringen i de lokala nyhetsmedierna under perioden som helhet har ökat till det dubbla, men ökningen har inte varit linjärt exponentiell och har inte avsett alla typer av hot och risker. I motsats till det generella

utbudet har artiklarna om brott och olyckor över perioden som helhet varit relativt konstant. Detta stämmer väl överens med de slutsatser som dragits i studier av journalistikens förändring. Westerståhl och Johansson (1985) visade att olyckor och brott dominerade den negativa nyhetsrapporteringen på 1960-talet för att sedan minska. En annan av Westerståhl och Johanssons (1985) slutsatser är att de kritiska beskrivningarna eller riskrapporteringen senare även knöts till andra samhällssfärer som ekonomi och miljö. En tolkning som framförs i Johansson m.fl. (2003) är att riskperspektivet knutits till fler sakområden än tidigare och att det i rapporteringen från 2000-talet är mycket vanligare med ekonomiska och sociala risker i nyheterna. Det skulle tyda på att i rapporteringen från 1950- och 1960-talet var risknyheter i princip likställda med de sakområden det rapporterades om, medan riskspektrumet sedan 2000 har breddats i nyheterna: och kortfattat har allt fler sakfrågor sätts i en riskram idag jämfört med tidigare. En sådan tolkning kan förklara varför artiklar om hot och risker i termer av förändring är de som har ökat mest. Under perioden som helhet har de fyrdubblats. Även om urvalet av dessa artiklar kan avse såväl positiva som negativa nyheter och urvalet inte präglas av samma noggrannhet som de övriga kategorierna ger det ändå en indikation på att det i den samtida analysen finns anledning att undersöka andra hot och risktyper än brottslighet, olyckor samt miljö och hälsa.

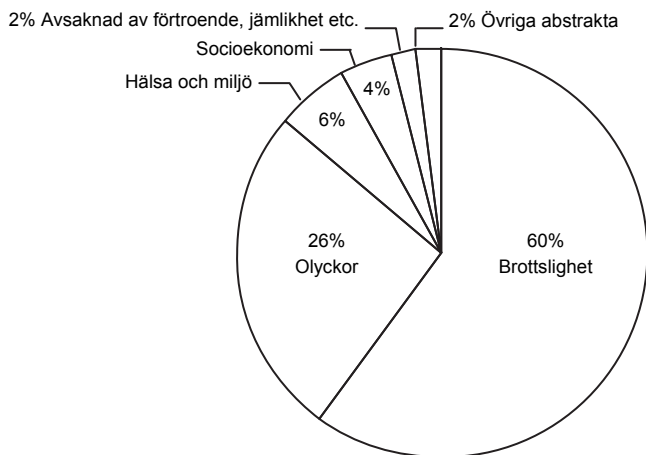
2.3 BILDEN AV HOT OCH RISKER I DEN OFFENTLIGA MILJÖN

Vad som av medierna anses vara hot och risker är beroende av journalistisk nyhetsideologi, eller journalistikens rådande bild av verkligheten. Jörgen Westerståhl och Folke Johansson tar i *Bilden av Sverige studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress* (1985) upp hot och risker på ett mer generellt plan och menar att medierna inte uppmärksammar alla risker utan dem som gäller enligt den för tiden rådande nyhetsideologin. Bengt Johansson är i artikeln *Vid nyhetsdesken. En studie av nyhetsvärdering vid svenska nyhetsredaktioner* (2008) inne på ett liknande tema när han vidareutvecklar två av medielogikens teoretiska komponenter: nyhetsvärdering och nyhetsurval. Nyhetsvärderingen ses som det första steget där gränsen för viktighet sätts medan nyhetsurvalet utgör ett andra steg där journalisterna väljer av de nyheter som passerat nyhetsvärderingens gräns. Min poäng är att studiet av mediernas innehåll i sin samtid ger en ögonblicksbild sedd med de glasögon som gäller i samtiden. Den följande samtida analysen är tänkt att ge en sådan bild och besvarar frågan i vilken utsträckning och på vilket sätt har de lokalt dominerande nyhetsmedierna skildrat hot och risker och deras konsekvenser i den offentliga miljön som skulle kunna ge upphov till otrygghet i stadens offentliga miljöer.

Brottslighet och kriminalitet samt olyckor dominerar utbudet

Den övergripande bilden av hot och risker i den offentliga miljön är att de i stor utsträckning avser brottslighet, kriminalitet och våld men också olyckor. Tillsammans står dessa hot- och risktyper för närmare 90 procent av hot- och riskartiklarna.⁵ Närmare två tredjedelar avser olika former av brottslighet (figur 2:2). Inbrott och stölder står för större delen av de brott som avses medan våldsbrott som överfall, misshandel och bråk samt hot och trakasserier står för något färre. Övriga brott som förekommer är vandalisering och skadegörelse, störande av ordningen, smuggling, rattonykterhet, skattebrott etc. Den näst vanligaste typen av hot- och riskartiklar är olyckor som utgör en dryg fjärdedel. Hälsa och miljö står för sex procent av utbudet, socioekonomiska hot- och risker för fyra procent och avsaknaden av förtroende, jämlikhet samt övriga hot- och risker som sociala problem för ca två procent vardera. Om det inom samhällsvetenskapen saknas konsensus kring vad hot och risker är, gäller det motsatta inom de dominerande lokala nyhetsmedierna. Hoten och riskerna avser sådant som förväntas ha någon form av förankring i verkligheten. Det kan avse läckande klorvagnar på Västra stambanan, influensaepidemier, stenkastande ungdomar på Avenyn eller brottslighet och kriminalitet. Det handlar om ett slags konkreta snarare än abstrakta risker som har att göra med samhället, socioekonomi, avsaknad av rättvisa eller jämlikhet.

Figur 2:2 Andel olika hot- och risktyper i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)

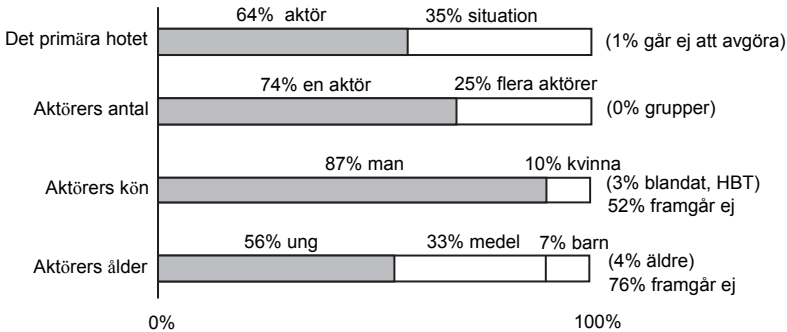
Källa: Kvantitativ innehållsanalys av Göteborgs-Posten och GT 2001 och 2003, n=1865

Även om den genomsnittliga hot och riskartikeln sällan återfinns är det vanligaste att det är en enskild person snarare än flera personen, andra aktörer som företag eller olika situationer som en trafiksituation eller skolmiljö som utgör eller har utgjort någon form av hot eller risk. Aktör är i detta sammanhang i princip liktydigt med individ eller individer

snarare än organisation. I de få fall aktör avser något annan än individer handlar det om statliga eller kommunala myndigheter, organisationer eller landsting. I en jämförelse mellan förekomsten av aktörer (då främst en eller flera personer) och situation utgörs närmare två tredjedelar av de primära hoten eller riskerna av aktörer medan ca en tredjedel utgörs av situationer (figur 2:3). I närmare tre fjärdedelar av fallen utgörs hotet eller risken av en snarare än flera aktörer.

I de fall kön framgår (ca hälften av fallen) utgörs 87 procent av män, 10 procent av kvinnor och resterande tre procent av flera aktörer som utgörs av både kvinnor och män, men även några få av homo-, bi- eller transsexuella (HBT). Det är dock ovanligare att aktörens ålder framgår (ca fjärdedelen av fallen) men när den framgår är förövaren i drygt hälften av fallen ung och i drygt en tredjedel medelålders. Det är ovanligt att barn eller äldre förekommer som förövare. I de fall nationalitet och klass framgår (vilket är mycket sällan) är hot- och riskaktörerna oftare av utomnordisk härkomst och av lägre samhällsklass.⁶ Om aktören förknippas med något särskilt är det likt det först exemplet ovan främst med alkohol eller droger som rattfylleri.

Figur 2:3 Andel personifierade hot och risker i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)

Källa: Kvantitativ innehållsanalys av Göteborgs-Posten och GT 2001 och 2003, n=1865st. *Kommentar:* Det totala antalet artiklar för det primära hotet är 1865st och för aktörers antal är 1264st (avser de artiklar där det är lämpligt att mäta). I figuren ovan avses andel kön och ålder i den utsträckning det är lämpligt att mäta och i den utsträckning de framgår. Det totala antalet artiklar där aktörers kön framgår är 566st (framgår ej 615st) och för ålder 281st (framgår ej i 900st).

Den tydliga fokuseringen på en enskild aktör (snarare än flera) som nästan uteslutande är en person kan ses som ett uttryck för hoten och riskernas personifiering. Att kön och ålder i stor utsträckning inte framgår är troligtvis en konsekvens av att hoten och riskerna i stor utsträckning utgörs av brottslighet och kriminalitet och undvikandet av att publicera personuppgifter i samband med misstanke om brott regleras/begränsas av journalistikens pressetiska regler.

Hoten och riskernas markörer på aggregerad nivå är i huvudsak personrelaterade (främst till en särskild person), snarare än förknippade med en situation. Den vanligaste demografiska markören är att förövaren är en man och när ålder framgår är denne främst ung. Jag ska nu närmare undersöka hur dessa markörer fördelar sig mellan de olika hot-

och risktyperna. Detta för att i avhandlingens avslutande kapitel resonera kring dagordningseffekter på dess andra nivå.

Ser vi närmare på överensstämelsen mellan hur markörerna fördelar sig generellt och hur fördelningen ser ut bland de olika hot- och risktyperna, skiljer sig attributen inte åt särskilt mycket med undantag för vad som utgör det primära hotet. I nio fall av tio är aktör snarare än situation något som förknippas med brottslighet som typ av risk. Situation som risktyp är relativt sett vanligast när risktypen avser olyckor, men också när risktypen avser socioekonomiska och andra abstrakta hot- och risker.

Som framgått utgör brottslighet den vanligaste hot- och risktypen följt av olyckor. Det är potentiellt sett större sannolikhet för att vi ska bli påminda om dessa hot- och risktyper än andra (utifrån antagandet att det är utbudet som styr). Men även andra faktorer som vilken uppmärksamhet artiklarna får, placering och utrymme i tidningen, i vilken utsträckning vi kan associera till de hot- och risker de skrivs om, förstå det vi läser, vem som är källan etc. som påverkar vad vi tar till oss och vad vi minns. Det har i läsarundersökningar konstaterats att dessa notiser har ett högt läsvärde varför det är av intresse att vidare undersöka likheter och skillnader mellan det lokalt präglade notismaterialet och det övriga utbudet av hot och riskartiklar. I Göteborgs-Posten och i GT finns det särskilda vinjetter för dess lokala notiser där man kan följa vad som hänt under dygnets alla timmar. I Göteborgs-Posten kallas de för Dygnet runt och i GT för 24 timmar. Det mest anmärkningsvärda är att dessa notiser uteslutande består av konkreta hot och risker som brottslighet, våld, hot, olyckor (några artiklar om hälsa och miljö). Det är i sig inte förvånande, de har ett högt läsvärde och forskning har visat att människor har lättare för att ta till sig konkreta artiklar än mer abstrakta (komplicerade samband kan kräva längre artiklar för att förklaras), men det innebär att andelarna abstrakta hot och risker på den aggregerade nivån uteslutande härrör från materialet utöver notiserna i det lokala materialet. Skillnaderna mellan notismaterialet och det övriga är att notismaterialet nästan uteslutande består av konkreta typer av risker och att andelen hot- och riskartiklar som avser brott, olyckor är lägre i detta material än det utan medan förhållandet är det omvända när det gäller de övriga hot- och risktyperna.

Abstrakta hot och risker samt situationer får störst utrymme

Ett vanligt återkommande antagande är att ju oftare en artikel förekommer i utbudet desto större är sannolikheten att vi ska bli påminda om hot och risker. De hot och risker vi främst blir påminda om efter detta antagande är brottslighet samt olyckor. Ett annat är att ju större utrymme artiklar får, desto större potentiell uppmärksamhet får de. Vilket utrymme får de olika typerna av hot och risker i de dominerande lokala nyhetsmedierna? Utrymme har mätts genom ett kombinerat mått.⁷ Notis är lika med lite utrymme, artikel mer utrymme och reportage mest utrymme.

Tabell 2:1 Andel hot- och risktyper respektive primära typer av hot och deras utrymme i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)

	<i>Notis</i>	<i>Artikel</i>	<i>Reportage</i>
Brott/våld/hot	66	48	16
Olyckor	30	15	10
Hälsa/miljö	3	14	25
Socioekonomi	1	12	27
Jämlikhet etc.	0	6	14
Övr. abstrakta	0	5	8
Aktör	69	54	20
Situation	31	45	80
Total andel	100	100	100
Totalt antal	1363	453	49

Källa: Kvantitativ innehållsanalys av Göteborgs-Posten och GT 2001 och 2003, 1865st. *Kommentar:* Det totala antalet hot- och riskartiklar som redovisas under det primära hotet i tabellen ovan är 1854st eftersom det i 11st av artiklarna inte går att avgöra om det är aktör eller situation som utgör det primära hotet.

Bland hot- och risktyperna är det främst de socioekonomiska samt hälso och miljöhoten som får mest utrymme. Det är också dessa former av hot och risker som den historiska översikten visat har ökat mest under 2000-talet. Ser vi till vilka hot och risker som får mest utrymme i termer av abstrakta respektive konkreta hot får de abstrakta riskerna (främst artiklar om socioekonomi, avsaknad av förtroende, jämlikhet, rättvisa etc.) mest utrymme (tabell 2:1) medan de konkreta i termer av brottslighet och olyckor får minst. Även om det som jag visade inledningsvis i utbudet är vanligare med konkreta hot och risker än abstrakta, är det de abstrakta som får störst utrymme. Även situationer får mer utrymme än aktörer som huvudsaklig hot eller risk (som generellt sett är det vanligaste i utbudet). Det handlar inte om några stora skillnader men det sex gånger vanligare att situationer skildras i reportage än att aktörer som hot gör det.

Det saknas däremot skillnader i hur mycket utrymme en enskild eller flera hot eller riskaktörer får.⁸ Däremot är det främst de unga som får mest utrymme. När det gäller kön är de kvinnliga hot och riskaktörerna för få för att uttala sig om, men det är troligt att dessa får större utrymme än män då de förekommer. De hot- och risker samt de attribut eller markörer som är ovanligast i utbudet är de som får störst utrymme. Vilket av antagandena som har störst betydelse resonerar jag kring i avhandlingens avslutande kapitel.

Innan jag går vidare med att undersöka hoten och riskernas konsekvenser och lösningar ska jag besvara frågan om hur hoten och riskerna varierar med olika sammanhang i de dominerande lokala nyhetsmedierna. Detta för att senare i avhandlingen jämföra mediernas utbud av hot och risker i olika sammanhang med människors föreställningar om hot och risker samt upplevelser av otrygghet i stadsrummet.

Sammanhangets betydelse för hot och riskers utbud

De sammanhang som avses är hoten och riskernas geografiska avstånd, förekomst i stadens offentliga miljöer samt när på dygnet hoten och riskerna förekommer. Jag inleder med hur de olika hoten och riskerna varierar med geografiskt avstånd, där forskningen visat att artiklar om brott i närmiljön/det lokala samhället i större utsträckning gör människor rädda än mer avlägsna.

Tabell 2:2 Andelen hot- och risktyper samt deras attribut i Göteborg med kranskommuner och i Sverige i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)

Hot- eller risktyp	Göteborgs-regionen		Total
		Sverige	
Brottslighet	63	11	60
Olyckor	27	7	26
Hälsa och miljö	4	34	6
Socioekonomi	3	17	4
Avsaknad av jämlikhet etc.	1	18	2
Övriga abstrakta	2	13	2
Aktör	67	17	64
Situation	33	83	36
Total andel	100	100	100
Minst antal	1753	105	1854

Källa: Kvantitativ innehållsanalys av Göteborgs-Posten och GT 2001 och 2003, 1865st.
Kommentar: Andelen artiklar från utomlands visas ej då antalet är för lågt (7 st).

De lokala (Göteborg med kranskommuner) hot- och riskartiklarna är fokuserade på brottslighet men också olyckor medan det bland de nationella artiklarna är mer jämnt fördelade mellan olika hot- och risktyper, även om hälso- och miljöhot dominerar. Närmare två tredjedelar av det lokala hot- och riskartiklarna avser brottslighet att jämföras med en dryg tiondel av det nationella. Det är närmare sex gånger så vanligt att hot- och riskartiklarna avser brott i de lokala artiklarna än i de nationella, vilket enligt forskningen kring rädslan för brott skulle tala för en rimlig sannolikhet för påverkan på människors rädsla. Hälso- och miljöhot utgör endast fyra procent av det lokala hot- och riskartiklarna, att jämföras med en dryg tredjedel av de nationella. Det är åtta gånger vanligare med hälso- och miljöhot i de nationella hot- och riskartiklarna än i de lokala. Om vi ser till fördelningen mellan abstrakta och konkreta hot och risker, består de lokala hot- och riskartiklarna nästan uteslutande av konkreta som brottslighet, olyckor och hälso- och miljöhot, medan förhållandet är mer jämnt i de nationella hot- och riskartiklarna. Fördelningen mellan de olika hot- och risktyperna i de lokala respektive det nationella materialet speglar fördelningen av de primära hoten. Aktörer utgör det främsta primära hotet i det lokala materialet medan situationer utgör det samma i det nationella.

Avsikten med nedanstående är att besvara frågan om i vilken utsträckning den offentliga miljön framgår i hot och riskartiklarna och om det finns några större skillnader mellan vilka typer av miljöer som förekommer i artiklarna samt vilka hot- och risktyper som förekommer i vilka miljöer. Detta för att längre fram i avhandlingen kunna resonera kring dagordningseffekter på den andra nivån. Det handlar om att undersöka om nyhetsmediernas bild av hot- och risker sker mot bakgrund av likartade offentliga stadsmiljöer som människor främst upplever otrygghet i.

Inte alla hot skildras mot bakgrund av den offentliga stadsmiljön. Ett exempel på en sådan är en artikel om misslyckade arbetsmarknadsåtgärder. Men i de tre fjärdedelar (74 procent) av artiklarna där det är lämpligt att undersöka vilka offentliga miljöer som avses framgår typen av miljö i nästan alla fall (94 procent). Det vanligaste är att hot och riskartiklarna utspelar sig på gator och torg, vägar i kvarteret eller i staden som vanligtvis kan vara både befolkade som öde. Drygt hälften (55 procent) av artiklarna där det är lämpligt att mäta avser dessa typer av miljöer. Näst vanligast är det att hot- och riskartiklarna utspelar sig på restauranger, pubar eller i samband med vistelser där. I 16 procent av artiklarna är det lämpligt att mäta denna typ av offentlig miljö. Under tio procent vardera av artiklarna utspelar sig i andra typer av offentliga miljöer och ovanligast är det att hoten och riskartiklarna utspelar sig på eller i samband med resor i kollektivtrafiken. Hoten och riskerna i dessa stadsmiljöer avser föga förvånande främst brottslighet, våld och hot samt olyckor, även om hälso- och miljöhot och abstrakta risker också förekommer. De offentliga miljöer som i någon utsträckning kan betecknas som öde domineras främst av olyckor och i ju större utsträckning som miljöerna är befolkade, i desto större utsträckning är det brottslighet som dominerar utbudet.

Om vi ser närmare på vad som utgör det primära hotet, aktörer eller situationer, återkommer ovanstående mönster. Något tillspetsat är det i de miljöer som vanligtvis är öde situationen som utgör hotet eller risken medan det i mer befolkade miljöer främst är andra personer. Närmare tre fjärdedelar (73 procent) av den huvudsakliga risken är riktad från den aktuella situationen i öde miljöer som är mer slutna, som p-hus, broar eller källare, snarare än från en eller flera aktörer. I andra miljöer som är öppna till sin karaktär som parker och rekreatiomsområden, är motsvarande andel 56 procent. Förhållandet är det omvända i mer befolkade miljöer. I alla de befolkade miljöerna, handlar det om att hotet är riktat från personer snarare än från situationen eller sammanhanget i sig.

Det är främst två typer av miljöer som utmärker sig i nyhetsutbudet: de mer öppna som kan vara både befolkade och öde, som gator och torg, vägar eller gångbanor samt de mer slutna och befolkade, som restauranger, pubar, cafeterior men också skolor, sjukhus. I båda dessa miljöer är det också brottslighet, våld och hot som utgör de främsta hot- och risktyperna och det primära hotet är riktat från en eller flera personer. Hoten och riskerna är däremot ganska jämnt fördelade på dygnet. I de närmare 80 procent av artiklarna där tiden är tillämplig, framgår den i nästan alla fall (95 procent) och hälften avser hot- och risker på kvällstid (kl 19.00–06.59) och 44 procent på dagtid (kl 07.00–18.59).⁹ Däremot är det något vanligare att brottslighet utgör ett hot eller en risk på

kvällstid medan det relativt sett är vanligare att olyckor gör det på dagtid. Förhållandet är det samma avseende den primära risken där det är vanligare att aktör eller aktörer utgör ett hot på kvällstid medan det relativt sett är vanligare att en situation gör det på dagtid.¹⁰

Jag har nu gett en bakgrund till bilden av hot och risker i de lokala nyhetsmedierna, hur den sett ut över tid och hur den ser ut idag. I nästa avsnitt undersöker jag nyhetsbilden av vem eller vad som drabbas av hoten och riskerna, alltså deras konsekvenser samt lösningar.

2.4 HOTEN OCH RISKERNAS KONSEKVENSER

Den psykologiskt inriktade forskningen kring hot och risker har visat att det inte enbart är hoten eller riskerna och deras sannolikheter att inträffa som påverkar människors riskuppfattningar utan även människors bedömningar av deras konsekvenser. Så förutom att undersöka bilden av hur hot och risker skildras i den offentliga Göteborgsmiljön undersöker jag även bilden av vem eller vad som drabbas.

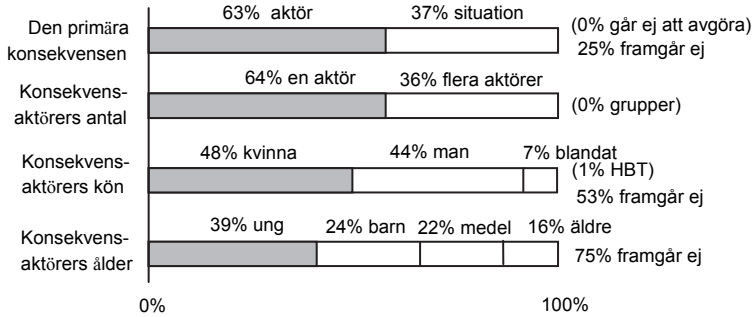
Frågorna som besvaras är i vilken utsträckning konsekvenser och lösningar förekommer, vem eller vad som drabbas och vilka konsekvensernas attribut eller markörer är, vilket utrymme de får samt hur de varierar med olika hot- och risker samt sammanhang i de dominerande lokala nyhetsmedierna.

Hoten och riskernas konsekvenser framgår i tre fjärdedelar av artiklarna, och lösningar i två tredjedelar. Med andra ord finns det ett hot eller en risk finns det också oftast en konsekvens beskriven och i de flesta fall även en lösning eller ett förslag på åtgärd. Karakteristiken och de attribut eller markörer som förknippas med den fjärdedel av artiklarna som saknar konsekvenser skiljer sig inte från den generella bilden av hot och risker. Den avser främst någon form av brottslighet som har begåtts av en enskild person som en bilist som blivit tagen för fortkörning, eller rattfylla. Det handlar om att det inte är någon som direkt drabbats av företeelsen, som blivit påkörd, trafikkaos etc.

De som drabbas är ofta enskilda individer, snarare än flera personer, andra aktörer som företag eller olika situationer som en avstängd motorväg till följd av en trafikolycka. I en jämförelse mellan förekomsten av aktörer respektive situationer i de artiklar där konsekvenser framgår, drabbas aktörer i närmare två tredjedelar av artiklarna där konsekvenser framgår och i en dryg tredjedel drabbas situationer (figur 2:4). Bland de hot- och riskartiklar där konsekvenserna framgår drabbar närmare tre fjärdedelar av konsekvenserna främst en snarare än flera aktörer. Med andra ord är hoten och riskerna och dess konsekvenser ofta en angelägenhet mellan två personer.

Figur 2:4 Andelen konsekvensattribut i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)

Källa: Kvantitativ innehållsanalys av Göteborgs-Posten och GT 2001 och 2003, n=1865st. *Kommentar:* Det totala antalet artiklar för den primära konsekvensen är 1298st (467st framgång ej) och för aktörers antal 1062st (avser de artiklar där det är lämpligt att mäta). I figuren ovan avses andel kön och ålder i den utsträckning det är lämpligt att mäta och i den utsträckning de framgång. Det totala antalet artiklar där aktörers kön framgång är 415st (framgång ej 417st) och för ålder 225st (framgång ej 886st).

I likhet med den eller de personer som utgör ett hot framgång de drabbades kön i närmare hälften av de artiklar där det är lämpligt att mäta och åldern i en fjärdedel av dessa artiklar. Män och kvinnor drabbas i nästan lika stor utsträckning. Däremot är det vanligast att ungdomar eller barn drabbas, snarare än medelålders och det är ovanligt att äldre drabbas. Det är mycket ovanligt att nationalitet eller social klass framgång på dem som drabbas, men om det framgång handlar det främst om svenska medborgare eller flyktingar. Om den eller de som drabbas förknippas med något särskilt tema är det att de har en relation till den förövaren.

Definitionen av vem eller vad som drabbas är genom användningen av Rosas riskdefinition (där risker är negativa konsekvenser för sådant som antas vara av betydelse för individer och samhälle) vid. Även om vi nu vet att det främst är människor snarare än situationer som drabbas har jag i identifieringen av typer av konsekvenser till att börja med försökt skilja på skador som i huvudsak drabbar individer som inbrott i hemmet, någon blir påkörd av en bil, en elev som blir slagen i skolan och sådana som drabbar någon form av struktur som en fabrik som drabbas av översvämning där en större del av produktionen blir förstörd.¹¹ När aktörer drabbas är konsekvenserna inte oväntat främst individuella och när situationer drabbas är konsekvenserna främst strukturella. Jag har vidare i den utsträckning det varit möjligt urskiljt ekonomiska förluster, konsekvenser av social karaktär (att en viss kultur, norm eller ett socialt spel drabbas) samt de konsekvenser som beskrivits i termer av negativt emotionella (oro, rädsla, ilska etc.). Det vanligaste när individer drabbas är att konsekvenserna är svåra att urskilja. Om någons hus brunnit ner är konsekvenserna troligtvis ekonomiska, men kan naturligtvis även vara emotionella och sociala. Endast de konsekvenser som explicit framgång i artikeln kodus, varför allmänna privata värden när det gäller sådant som drabbar individen är vanligast. Däremot är andelen liten när för de strukturella konsekvenserna.

Oavsett om individer eller strukturer drabbas är det vanligast med ekonomiska förluster, som utgör 40 procent (varav större delen avser strukturella snarare än individuella ekonomiska förluster) av konsekvenserna när dessa framgår medan konsekvenserna av social karaktär utgör 12 procent (varav större delen avser individuella snarare än strukturella konsekvenser). Ett särskilt uppmärksammande av emotionella konsekvenser förekommer, men det är inte särskilt vanligt (4 procent) och de avser nästan uteslutande avser individuella konsekvenser. Trots att det vanligaste är att människor drabbas, är det ovanligt att det framgår att människor är orolig eller rädda.

Artiklar där flera drabbas får störst utrymme

Det finns teorier om känslighetens betydelse som menar att om vi ser oss själv som ett möjligt offer att drabbas av hot och risker kan det medföra en ökad otrygghet. Det är därför relevant att undersöka vem, vad eller vilka som drabbas och vilka likheter och skillnader som finns i dessa konsekvensers potentiella uppmärksamhet efter det utrymme de ägnas i nyhetsmedierna.

De hot och risker som får störst utrymme i medierna är de som utgörs av ett riskfyllt sammanhang eller en riskfylld situation. När det gäller de konsekvenser dessa risker får är det de hot och risker som drabbar människor som får störst utrymme (snarare än de som drabbar situationer). Föga förvånande ägnas mest utrymme åt sådana konsekvenser som drabbar flera människor snarare än en enskild. Mest uppmärksamhet får således riskartiklar där hotet utgörs av en riskfylld situation som en miljöolycka där många människor kan drabbas.

Vi vet att vid de tillfällen kön framgår på dem som utgör ett hot eller en risk är denne oftast en man men däremot är det kvinnor som får störst utrymme. Detta troligtvis eftersom det är ovanligt att en kvinna utgör ett hot eller en risk. Det saknas däremot större skillnader i utrymme mellan könen på dem som drabbas. Risker som drabbar kvinnor får inte generellt mer utrymme än risker som drabbar män (något som skulle kunna ha samband med riskartiklarnas karaktär, men där underlaget inte medför mer detaljerade analyser). Däremot ägnas de unga som drabbas särskilt utrymme. Om det är någon grupp som skulle kunna identifiera sig som särskilt utsatt skulle det kunna vara de unga.

Det vanligaste i utbudet är att aktörer snarare än situationer drabbas, att en enskild individ drabbas snarare än flera, att män och kvinnor drabbas i nästan lika stor utsträckning samt att främst unga drabbas. Den uppmärksamhet som riktas mot dem eller det som drabbas skiljer sig inte nämnvärt från vad som är vanligt i utbudet, med undantag att konsekvenser som drabbar flera människor eller ungdomar uppmärksammas mer.

Sammanhangets betydelse för konsekvensernas utbud

Tidigare i detta kapitel undersökte jag hur de olika hoten och riskerna varierar med geografiskt avstånd. Detta eftersom tidigare forskningen har visat att lokala artiklar om brott i större utsträckning gör människor rädda än vad mer avlägsna gör. En motsvarande undersökning av hur konsekvenstyperna varierar med det geografiska avståndet saknar

sådan grund. Men däremot är bilden av vem eller vad som drabbas i stadens offentliga miljöer relevant i jämförelsen mellan mediernas bild av hoten och riskernas konsekvenser i dessa miljöer med människors upplevelser av det samma. Detta eftersom det bidrar till resonemang kring om det är hoten och riskerna, dess konsekvenser eller förhållandet mellan de båda som uppvisar störst likhet med människors otrygghet i stadsrummet. Jag ska i nedanstående avsnitt besvara frågan om vem eller vad som främst drabbas varierar med den offentliga miljöns karaktär.

På aggregerad nivå drabbas hot och risker främst människor snarare än situationer. Detta gäller i stort alla offentliga miljöer som i någon utsträckning brukar vara befolkade medan hoten och riskerna främst drabbas situationer på öde platser. Konsekvenserna kan på dessa öde platser avse klotter i gångtunnlar eller att någon satt eld på en fritidsanläggning i ett rekreationsområde.

I en vidare analys av förhållandet mellan vad eller vem som hotas och vad eller vem som hotas i de olika stadsmiljöerna är det i den typ av offentlig miljö som oftast förekommer i hot- och riskartiklarna, gator, torg etc., vanligast att det är människor som både utgör själva hotet och som drabbas. I de flesta övriga miljöer är det lika vanligt att människor på något sätt skadar andras egendom eller offentliga platser. Undantaget är de öde och slutna miljöer där det vanligaste är att situationen utgör både hotet och utgör det som drabbas. Det kan handla om en brand som utbrutit i en vägtunnel och där skadorna främst inneburit att tunneln stängts av.

Den generella bilden av konsekvensaktörens kön när detta framgår är att män drabbas i lika stor utsträckning som kvinnor. Skillnaderna är inte signifikanta när det gäller kön (ej heller ålder) efter typ av offentlig miljö eftersom kön förekommer i för få fall per typ av miljö. Det finns dock ett mönster i materialet som antyder att det främst är män som drabbas i alla typer av miljöer förutom de som karakteriseras som befolkade, som köpcenter, terminaler, restauranger, pubar etc.

Vad som kan påverka hur människor tolkar och minns nyhetsmediernas innehåll kan vara flera faktorer. Dels har forskningen inte minst visat att mediernas innehåll i sig tillmätts både all betydelse och ingen, dels kan vi aldrig vara säkra på att påverkan är negativ eftersom hot- och riskartiklar, men även nyhetskonsumtion generellt, på olika sätt kan verka trygghetsskapande genom att hålla oss informerade om hot och risker och öka vår kunskap och känsla av kontroll. Men också staden i sig kan ha ett hotfullt innehåll. Ett innehåll vi kan möta i vår vardag särskilt på kvällstid i form av mörka gränder, öde miljöer eller områden som är på väg att förfalla. Men tänkbart är också att vi undviker sådana miljöer om vi har en möjlighet. Det är också möjligt att vi saknar erfarenheter av våld och då är det oftast via medierna eller via våra sociala nätverk som vi får information om sådana händelser och fyller i det vi saknar kunskap om.

Om vi enbart ser till den potentiella uppmärksamheten som hot- och riskartiklar kan få har jag belyst utbudets och utrymmets betydelse. Men även placering på förstasidan eller hur artiklarna placeras i förhållande till varandra, kan spela en roll. I analysen av hot- och riskartiklarnas placering är det vanligaste att artiklarna om hälsa och miljö

hamnar på förstasidan, även om brottslighet, hot och våld eller socioekonomiska hot och risker är nästan lika vanligt. I jämförelse med vad som är vanligast i utbudet finns det en överensstämmelse avseende brottsligheten men däremot inte avseende hälsa och miljö som endast utgör en mindre del av det lokala hot- och riskutbudet. De hot- och risktyper som får störst utrymmer överensstämmer däremot med dem som hamnar på förstasidan. Mönstret är det samma för konsekvenserna som hamnar på förstasidan. Vanligast är att flera människor drabbas, vilket inte heller överensstämmer med det generella utbudet men däremot med vad som får störst utrymme. Mängden utrymme och placering på förstasidan har att göra med nyhetens värdering där det som är ovanligt i det dagliga utbudet får en potentiellt större uppmärksamhet. Även hur artiklarna placeras i förhållande till varandra kan påverka uppmärksamheten. En sida innehållande tre oberoende av varandra artiklar på temat misshandel och våldtäkt kan dra till sig större uppmärksamhet än motsvarande artiklars placering på tre enskilda sidor. Dessa och övriga faktorer betydelse för hur människor tar till sig och minns nyheternas innehåll kan jag endast resonera kring, och fortsätter diskussionen i avhandlingen avslutande kapitel.

3. OTRYGGHETEN I STADSRUMMET

Avsikten i detta kapitel är att redovisa den teoretiska ram jag använder mig av för att fånga mitt analysobjekt: *den upplevda otryggheten i stadsrummet*. Med utgångspunkt i urbansociologin inleder jag med att resonera kring vad staden är respektive inte är. Även om staden empiriskt i min undersökning definieras av det geografiska område som tillhör Göteborgs kommun, är det relevant att teoretiskt reda ut vad staden är respektive inte är för att ge en bild av vad som kännetecknar stadens karaktär men också för att kunna bedöma rimligheten i vari studiens eventuella teoretiska tillskott kan höra hemma. Därefter reder jag ut otrygghetens dimensioner. Detta främst för att veta vad det är jag har för avsikt att fånga upp med mina empiriska frågor. Jag avslutar med att redovisa den teoretiska ram jag använder mig av för att fånga in den upplevda otryggheten i stadsrummet.

3.1 VAD STADEN ÄR RESPEKTIVE INTE ÄR

Standardverk som nationalencyklopedin avser med staden ett geografiskt område som definierats juridiskt eller i funktionell mening utifrån hur marken används och där en tät bebyggelse- och befolkningsanhopning är sådant som ofta kännetecknar en sådan stad. Men sådana kännetecken skulle även kunna gälla för en fabrik, ett evenemang eller en mindre by på landet.

De teoretiska försöken att definiera staden började vid förra sekelskiftet då samhällsteoretiker började intressera sig för speglingen av det moderna samhället i urbaniseringen av staden. I essän *Die Großstädte und das Geistesleben*, skriver den tyske filosofen Georg Simmel (1903) att storstaden först och främst kännetecknas av sin intensitet (Asplund, 1976:27). ”Den psykologiska grundvalen för storstadslivets personlighetstyp är den intensifiering av nervlivet som beror på de snabba och oavbrutna växlingarna av yttre och inre intryck.” (Simmel, 1903). De första som försökte göra vetenskap av Simmels sociologi var den europeiskinfluerade samhällsvetenskapliga forskningen vid Chicagoskolan under ledning av Robert Park. Chicagoskolan är synonymt med 1920-talets framväxt av det som kallas för den klassiska urbansociologin. Företrädarna Robert Park och Louis Wirth försökte utveckla en social teori för det unika med staden.

Vad staden är och inte är och huruvida den går att avgränsa är en återkommande fråga inom urbansociologin. I min mening tycks det dock råda samstämmighet när det gäller att det utmärkande för staden och urbaniseringen var att de/den var ett uttryck för det

moderna samhället. Jag lutar mig här på Anthony Giddens beskrivning av tre utmärkande drag för det moderna: separationen av tid och rum eller funktionsuppdelningen i samhället, upplösandet av etablerade sociala system eller de nya samhällsklassformationerna och nyordningen av sociala relationer (Giddens, 1991:143).

Utmärkande för staden i den tidiga urbansociologin var enligt Park stadens inre differentiering och sociala mönster och enligt Wirth det urbana livets karaktär (befolkningsstorlek, täthet och heterogenitet).¹ Wirth menar att den moderna staden utmärks av sin livsform urbanism och denna urbanekologiska ansats förklaras ur motsatsförhållandet mellan levnadsförhållandena i staden och på landsbygden (Wirth, 1938/1971). Befolkningens storlek i städerna gör att kontakterna mellan människor i större utsträckning än på landsbygden är fler, sekundära, ytliga och sker på ett mer rationellt sätt. Detta kan jämföras med Simmels tankar om hur storstaden karakteriseras av intellektualistiskt liv medan småstaden är inriktad på känsla, hur storstadsmänniskan är rationellt kalkylerande men också om hur storstaden befriar människan (Simmel, 1903). Asplund skriver att ”Storstadsbon tvingas försöka skydda sig mot det vimmel och den kakafoni han omges av. Härvidlag utvecklar han sitt intellekt på bekostnad av känslolivet [...] Känslomässigt är storstadsmänniskan underutvecklad. För att anpassa sig till storstadslivet måste människan bli blasé.” (Asplund, 1976:27). Befolkningstätheten i städerna gör stadens struktur komplex och eftersom staden består av en mängd sociala världar segregerade men ändå så nära varandra ger det upphov till en känsla av tolerans mot olikheter i större utsträckning än på landsbygden. Stadsbefolkningens heterogenitet och det faktum att olika befolkningsgrupper (blandningen av etnicitet, klasser och kön) lever sida vid sida tenderar att bryta upp den tidigare indelningen i socialgrupper från mer enhetliga samhällen och komplicera strukturen (Wirth, 1938/1971). Även om det inte längre finns tydliga skillnader mellan stad och land finns det fortfarande skillnader mellan stad och land när det gäller segregerade mönster i läsningen av dagspressen.

Den klassiska urbansociologin hade sin storhetstid under 1920/30-talet även om den var levande fram till 1960-talet. Därefter har den utsatts för främst kritik av den senmoderna sociologen Manuel Castells och kulturgeografen David Harvey. Kritiken går i stort ut på att det inte går att avgränsa staden eller det urbana livet som ett enskilt studieobjekt med en enskild teori utan städer bör ses som en del av urbana system i termer av ekonomiska och sociala noder i globala nätverk (Castells, 1976:33). Castells kritik mot Parks urbanekologiska ansats är att en vetenskap bör ha ett objekt (teoretiskt eller konkret) på vilket man kan tillämpa teori, annars är det inte vetenskap utan ideologi. En förutsättning för att man ska finna ett urbanteoretiskt objekt är att en social- och urbanrumslig enhet sammanfaller och en annan att en form av ett socialt system existerar inom en given rumslig urban enhet (Sandberg, 1992:117ff). Med andra ord att de sociala kartorna överensstämmer med de urbanrumsliga. Frågan gällde huruvida dessa sociala system eller samhällen är specifikt urbana.² Castells menar att samhällsformationer inom staden är en allt för osäker grund att bygga på och han driver denna tes långt och menar att det i princip inte finns någon urbansociologi om man med det menar något isolerat

fenomen som endast finns i städer eftersom staden är en del av ett vidare system av sociala och ekonomiska processer.³ Vidare kan staden studeras ur en nästan gränslös rad olika aspekter vilket gör den specifikt urbana teorin nästan liktydig med en generell samhällsteori (Castells, 1976: 54-59).⁴

Castells kritik bör ses i skenet av den tidsanda de är skrivna i. Urbansociologin växte fram i en tid där det fanns markanta skillnader mellan stad och land medan ca hälften av jordens befolkning idag bor i städer (se UN-Habitat). Globalt expanderar det urbana livet fort. På 1970-talet levde ca en tredjedel (37 procent) av världens befolkning i städer och uppskattningsvis kommer närmare två tredjedelar (60 procent) att bo i urbana städer 2030 (ibid). Att se staden som en aspekt av social teori kan förefalla en framkomlig väg vid studiet av det moderna samhället trots avgränsningen till stadsrummet. Staden eller det urbana är därmed fortfarande en viktig komponent i en social teori. Även om skillnaderna mellan stad och landsbygd är mindre idag än förr är det visserligen rimligt att anta att en stark koncentration av många människor, en uppblandad social miljö och en samexistens av många olika funktioner på en och samma plats, leder till sociala relationer som är specifika för städer, även om de alla är tecken på ett industrialiserat samhälle. Teoretiskt betraktar jag staden som en del av en större social teori om samhället och urbana system. Det betyder också att resultaten från min studie troligtvis är applicerbara på andra ”städer” som kännetecknas av det senmoderna.

3.2 OTRYGGHETENS DIMENSIONER

För att kunna veta vad det är man fångar in med sina frågeställningar kring otryggheten är det relevant att inledningsvis reda ut otrygghetens teoretiska dimensioner. När vi talar om otrygghet rör vi oss enligt min mening inledningsvis i tre dimensioner: föreställnings-, upplevelse- respektive handlingsdimensioner. Inledningsvis vill jag därför i min studie påpeka att jag skiljer på *föreställningar* om otrygghet från *upplevelser* av otrygghet. Detta eftersom man såväl inom riskforskningen som forskningen kring rädslan för brott påtalat dessa brister (af Wählberg och Sjöberg, 2000; Litzén, 2004:22). Det går således inledningsvis att tala om en *föreställningsdimension* och en *upplevelsedimension* av otryggheten. En konsekvens av en sådan tudelning är att jag inte betraktar bristande tillit till andra människor som en del av otrygghetsbegreppet utan snarare en potentiell orsak till en sådan. Ett exempel på en fråga om föreställningar kring otrygghet är vad man i huvudsak anser att orsakerna till att man upplevt otrygghet i rummet är, medan en fråga om upplevd otrygghet kan avse i vilken utsträckning man känt sig otrygg i det egna bostadsområdet. Det finns dock tillfällen där det kan vara svårt att identifiera om det är föreställningar om otrygghet eller upplevelser av otrygghet som avses i litteraturen. I synnerhet när det svenska respektive engelska ordet perception avses. Detta eftersom perception kan avse både uppfattningar om eller föreställningar om något likväl som det kan avse upplevelser av. I de fall det råder oklarheter om vad som avses använder jag begreppet perception. Även om jag inte specifikt har för avsikt att undersöka vad den

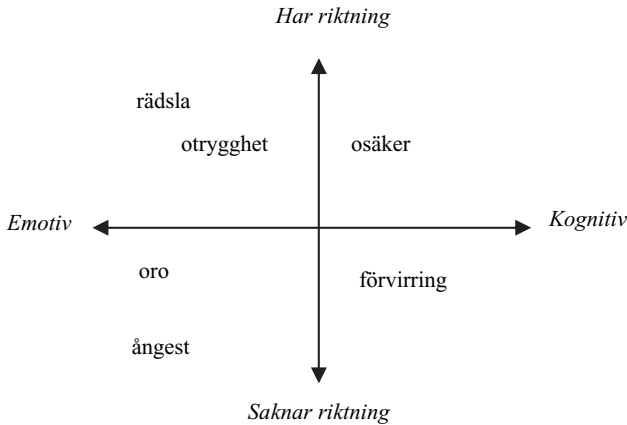
upplevda otryggheten kan få för konsekvenser, går det också att identifiera en *handlings-* eller en *beteendedimension*. Ett exempel på frågeställning om förändrat beteende till följd av föreställningar om eller upplevelser av otrygghet är i vilken utsträckning man undvikit vissa platser i stadsrummet till följd av att man känt sig otrygg.

Två andra relevanta dimensioner är emotiva respektive kognitiva dimensioner. En rad närbesläktade begrepp till otrygghet är oro och rädsla och på senare tid har även ilska uppmärksammats. Rent analytiskt finns det skillnader mellan dessa begrepp som också kan säga något om hur människor tolkar dem när det frågas efter hot mot den egna tryggheten. Otrygghet som upplevelse är till sin karaktär mer *emotiv* än *kognitiv* (Litzén, 2004:12). Människor kan därmed antas basera otrygghet mer på hur de *känner* än vad de rent logiskt och kunskapsmässigt *vet* om otrygghet. Att inte vara trygg kan känslomässigt tolkas som det samma som att vara otrygg. De båda begreppen är så ledes varandras motsatser. Säker är ett närbesläktat begrepp till trygg men kan inte med självklarhet ses som motsats till otrygg. Till att börja med är säkerhet troligtvis mer kognitiv än emotiv och därmed möjlig att "beräkna" (ibid). Säkerhet är snarare motsats till osäker. Men att säker inte är lika med kunskap utan också har en emotiv dimension uttryckas väl med hjälp av logikern Bertrand Russel "What man desire is not knowledge but certainty". Men det kompliceras ytterligare, inte minst vid översättningen av den engelska litteraturen på området, av att engelskans "safe" avser innebörden i svenskans säker och trygg. Otrygg, trygg och säker har därmed minst två olika dimensioner där de i olika utsträckning kan vara emotiva respektive kognitiva. Därmed inte sagt att dessa dimensioner är statiska. En emotion kan i takt med att vi ger uttryck för den omvandlas till en kognition.

Men ögonblicksbilden av dessa emotivt och kognitivt laddade begrepp kan också antingen ha eller sakna riktning. Ett annat närbesläktat begrepp är rädsla. Rädsla är det mest emotiva och minst kognitivt laddade bland känslubegreppen (Öhman, 1991:41). Den är sällan särskilt rationell och har dessutom också ofta en särskild riktning. Vi är rädda för något särskilt, det vi kallar för *hot* som att bli överfallna på väg hem från krogen. Men riktning ska i detta sammanhang inte nödvändigtvis ses som kopplat till ett reellt objekt, utan kan också avse ett slags föreställt objekt som går att verbalisera. I likhet med rädsla är begreppet oro främst emotivt men till skillnad från rädsla en svagare emotion (Nohrstedt och Nordlund, 1993; Dahlgren och Höijer, 1997:9). Däremot saknar oron ibland, enligt litteraturen, riktning (ibid, 1997). När oron helt saknar riktning skulle den i det närmare komma att betrakta som ångest. Eftersom jag i min studie förutom kartläggningen av otryggheten i stadsrummet har för avsikt att undersöka och analysera dess orsaker är det relevant att fånga upp närbesläktade begrepp som också har en riktning och är av emotiv karaktär. Förutom frågan om den upplevda otryggheten i stadsrummet är det rimligt att efterfråga den upplevda rädslan i stadsrummet.

Figur 3:1 Orons, rädsans och otrygghetens dimensioner

En sammanfattning av hur de olika begreppen placerar sig i de ovan nämnda dimensionerna framgår av figur 3:1 ovan. Närbesläktat med otrygghet är rädsla som dock kan ses som en starkare emotiv upplevelse än otrygghet. Det är därför av vikt att fånga upp inte bara den upplevda otryggheten utan också den upplevda rädsan. Det är också tänkbart att använda dem båda synonymt, eftersom det främst är tal om gradskillnader avseende riktning samt emotion, medan de båda uppvisar likartad karaktär. Väsentligt är att de båda är emotiva begrepp som har en tydlig riktning. I detta sammanhang är det också av vikt att fånga upp de hot och risker som kan utgöra orsakerna till dessa upplevelser. Men när det gäller upplevelsen av otrygghet är det värt att beakta att konkreta hot och risker som brott eller våld oftare har än riktning än mer abstrakta. Vi säger att vi är rädda för att bli överfallna men inte att vi är rädda för de höjda skatterna, snarare oroliga. Oro kan handla om att inte få något jobb efter en avslutad utbildning eller att förlora ett arbete, att inte få tag på en bostad, att ekonomin i slutet på månaden inte går ihop eller att hälsan sviktar. I kartläggningen av den upplevda otryggheten är det därför av vikt att fånga upp vilka hot det är som människor upplever som allvarliga mot den egna tryggheten.

3.3 DEN TEORETISKA RAMEN FÖR DEN UPPLEVDA OTRYGGHETEN I STADSRUMMET

När den upplevda otryggheten avser en särskild kontext som stadsrummet, bör även stadsrummets egna dimensioner beaktas. Detta eftersom denna kontext i sig kan tänkas påverka den upplevda otryggheten. Detta avsnitt ger en bild av stadsrummets dimensioner, där min avsikt är att fördjupa stadsrummets sociala aspekter samt förse avhandlingen med en teoretisk ram till den upplevda otryggheten i stadsrummet.

När det gäller otryggheten i det särskilda sammanhanget som stadsrummets utgör har dess karaktär främst undersökts inom kulturgeografen (Massey, 1994; Koskela, 1996; Räthzel, 2000; Andersson, 2001). Det har handlat om att identifiera de mest utsatta områdena i en stad, fokusera på specifika platser som förknippas med rädsla eller att undersöka produktionen av rum utifrån främst marxistiskt influerade teorier (Koskela, 1999). Inom andra fält har journalisten Jane Jacobs (1961), sociologen Johan Asplund (1991) och flera arkitekter reflekterat över hur man kan skapa trygga stadsmiljöer. Oscar Newman (1972) och vetenskapsteoretikern Bill Hillier (1984) har även prövat sina antaganden. Styrkan inom dessa studier är beaktandet av det rumsliga perspektivet, och i några av studierna deras nyansrikedom. Deras svaghet är att de empiriskt generaliserbara studierna är få, samt att det saknas studier av mediernas påverkan på otryggheten i stadsrummet. Avsikten är således förutom att förklara orsakerna också att med hjälp av empiriskt generaliserbara metoder visa på övergripande mönster i denna otrygghet.

Till min analytiska hjälp att samla in och undersöka övergripande mönster av otrygghet i stadsrummet (som därefter ska förklaras) använder jag mig främst av tidigare kulturgeografiska studier. De geografiska enskilda platserna och områdena är främst att betrakta som ett slags sammanhang. Platser ger förutom sin geografiska karaktär uttryck för sociala och kulturella betydelser genom dess byggnader och artefakter (se Landzelius, 1999; Becker m.fl., 2001) men även av det sociala sammanhanget beroende på vilka människor som befolkar det. Då människor och stadsplaneringen befinner sig i ständig förändring förändras också betydelserna i stadsrummet över tid samtidigt som tankestrukturer och symboliska värden avlagras (se Sandstig, 2001). Från ett kulturgeografiskt perspektiv bildar platsen och det sociala sammanhanget på platsen i sig rum, färgade av både geografi och socialt sammanhang. Kulturgeografen är en tradition som vill förstå geografisk yta som en kombination mellan sociala och fysiska dimensioner. Kulturgeograferna Gil Valentine (1989) och Hille Koskela (1996) har visat att kön idag är den mest kontrollerande variabeln när det gäller rädsla. I en svensk kontext har Birgitta Andersson (2001) gett stöd åt deras slutsatser. Kvinnors rädsla i stadsrummet är också bland den mest välundersökta. Analytiskt använder sig Koskela av termerna *fysiska och sociala rum* för att analysera *rädslans dimensioner* i staden (Koskela 1996:72). Det är på ett övergripande plan främst Koskelas dimensioner jag utgår från i sökandet efter mönster i människors otrygghet och rädsla i stadsrummet.

Figur 3:2 Sociala och fysiska dimensioner av rädsplans/otrygghetens rum

		Det sociala rummet	
		Öde	Befolkat
Det fysiska rummet	Öppet	skogar, parker, rekreationsområden, gator, torg, öppna platser	stationer, terminaler, köpcentrum, gator, torg, öppna platser, köer restaurangers entréer,
	Slutet	tunnlar, gångtunnlar, broar, källare, parkeringshus,	restauranger, dansställen, diskotek, cafeterior

Efter Koskela (1996:72)

Det fysiska rummet motsvarar den konkreta verkligheten som det man kan ta på som hus och vägar, och det sociala rummet är det rum människor formar genom sina sociala relationer i det fysiska rummet (se Andersson, 2001 ff). Hon särskiljer vidare det sociala rummet beroende på om det präglas av att vara befolkat eller öde, det fysiska rummet beroende på om det är av mer öppen karaktär, som exempelvis gator och torg, eller mer slutet, som exempelvis tunnlar och parkeringshus (figur 3:2). Utöver att försöka fånga upp otryggheten/rädsplan i stadsrummet med hjälp av Koskelas dimensioner utifrån hennes exempel på vilka typer av platser som avses, och generalisera den empiriskt, är jag utifrån reflektionerna kring hur man kan skapa tryggare stadsmiljöer med hjälp av människor i rörelse intresserad av att fördjupa de sociala dimensionerna i stadsrummet. Det görs utifrån frågeställningar kring om människors upplevt (eller inte upplevt) otrygghet efter om de var ensamma, tillsammans med vänner och bekanta eller när det var mycket folk där. På så sätt kan otrygghetens sociala dimensioner utkristalliseras. Så långt den teoretiska ramen för det som ska förklaras.

4. OTRYGGHETENS ORSAKER

Framväxten av den moderna staden och de moderna medierna har format varandra och betydelsen av den egna erfarenheten har minskat medan den indirekta erfarenhetens har ökat. Ökat har också betydelsen av den symboliska kommunikationen. Denna kan i sin tur uttryckas på flera olika sätt. Antingen genom stadsrummets karaktär och människorna som vistas i det, eller genom olika slags visuella medier. Det betyder att vi inte kan bortse från att människors egna erfarenheter fortfarande spelar en roll eller att den faktiska brottsligheten gör det och anta att det enbart är våra föreställningar om sakernas tillstånd som har relevans. Det betyder inte heller att allt kan förklaras med våra föreställningar om sakernas tillstånd och alla representationer flyter fritt, utan att vi i valet av teori bör ta hänsyn dels till ”gamla” förklaringar till otrygghet liksom ”nyare”. Från innehållsanalysen vet vi också att riskartiklarna mångdubblats över tid, och att det är mycket vanligare idag att man tar del av olika typer av hot och risker via medierna än vad man gjorde förr. Men när det gäller brottslighet, skiljer sig brottsrapporteringen till sin omfattning inte märkbart från förr. Det innebär att det som antas spela störst roll för den upplevda otryggheten (brott) i nyhetsmediernas rapportering under den senare delen av seklet varit mycket stabilt. Detta medan andelen riskartiklar har ökat markant. Det föranleder en närmare granskning av hur olika typer av hot och risker kan tänkas påverka den upplevda otryggheten. Frågan som ska besvaras i detta teoretiska kapitel är hur otryggheten i stadsrummet kan förklaras.

Fokus på mediernas roll i analysen av orsakerna bakom den upplevda otryggheten i stadsrummet avser i dess vidaste form mediernas betydelse för hur vi ser på världen. Nyhetsmedierna snarare än andra medier har valts utifrån antagandet att det främst är dessa som gör anspråk på att skildra verkligheten, en verklighet medierna antas vara med och konstruera och påverka människors föreställningar om. I sin snävare form avser mediepåverkan effekterna på våra handlingar efter att ha tagit del av hotfulla nyheter via medierna. Medieerfarenheten är dock svår att isolera och inte alltid meningsfull att särskilja från de sammanhang i vilka erfarenheten sker. För att även placera nyhetsmediernas påverkan i ett sammanhang undersöks även andra orsaksfaktorer. Det handlar om individuella och sociala faktorer samt miljövariabler. Avhandlingen är således i hög grad en kontextuell studie där såväl miljöfaktorer påverkan på den upplevda otryggheten undersöks som den specifika upplevelsen i stadsrummet.

Kapitlet är i huvudsak disponerat i fyra delar. För förståelsen av vilka grundläggande antaganden resultaten och slutsatserna vilar på, redogör jag för de vetenskapsteoretiska jag använder mig av i min studie och hot respektive risker definieras. I de avsnitt som följer utarbetas den teoretiska ramen för de oberoende variablerna och konkretiseras i

form av hypoteser. *Massmediernas roll* fångar upp hur massmedierna kan påverka människor utifrån medieerfarenhet och föreställningar om massmediernas brottsrapportering och påverkan, men också hur dessa samverkar med andra erfarenhetsvägar. Eftersom massmedierna enligt forskningen inte förväntas kunna påvisa någon större påverkan på människors upplevelser av otrygghet söker jag också efter andra orsaksfaktorer. Avsnittet *Individens roll*, fångar upp hur individens uppfattningar, värderingar, egenskaper och egna erfarenheter kan medföra förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten. Orsaker som kan härledas till individens roll återfinns framförallt inom den samhällsvetenskapliga forskningen kring riskperceptioner men också inom den kriminologiska forskningen kring rädslan för brott. *I det socialas roll* söker jag efter sociala faktorer som kan tänkas påverka den upplevda otryggheten. Det handlar dels om faktorer som avser samhälls-, stads- och boendemiljön, den sociala känsligheten samt den sociala erfarenheten. Studierna, teorierna och hypoteserna är hämtade främst från den kriminologiska forskningen om rädslan för brott som haft särskilt det egna bostadsområdet i fokus men också från vetenskapsteorin, sociologin samt den samhällsvetenskapligt inriktade riskforskningen. Varje avsnitt med avsikt att söka teorier eller hypoteser som kan förklara den upplevda otryggheten i stadsrummet avslutas med en sammanfattning över de studier jag har använt mig av och deras huvudsakliga resultat, samt hur jag har för avsikt att använda mig av dessa studier.

Jag inleder med att klargöra mina utgångspunkter i dessa förklaringsansatser. När det gäller otrygghetens orsaker, har jag valt att börja i det stora, abstrakta och generella för att därefter arbeta mig ner till det lilla, konkreta och specifika som utgör det som ska förklaras: otryggheten i stadsrummet. Anledningen till det, är framförallt för att de faktorer som kan påverka den upplevda otryggheten kan betraktas från olika infallsvinklar. En rimlig väg är att försöka finna den minsta gemensamma nämnaren för alla teorier oavsett vilken nivå de befinner sig på. En sådan gemensam nämnare avser ytterst antagandena om verklighetens och kunskapens natur.

4.1 ANTAGANDEN OM VERKLIGHETEN SAMT HOT OCH RISKER

Orsaker till människors upplevda otrygghet kan sökas både innanför som utanför individen eller i samspelet mellan de båda. Yttre orsaker kan avse den faktiska brottligheten, andra människor eller den omgivande miljön medan inre orsaker kan avse om man överlag är en orolig person eller att man har särskilda föreställningar om hot och risker och förmågan att hantera dessa. Men yttre orsaker behöver inte nödvändigtvis avse reella eller objektiva sådana utan kan avse sociala konstruktioner av hot och risker, som de formas genom att de berättas från mun till mun eller förmedlas genom mediernas kollektiva berättelser. På samma sätt behöver de inre orsakerna inte nödvändigtvis bygga på vad som faktiskt händer utan på vad man minns. Oavsett vilket bygger sökandet efter kausala samband eller yttre och inre påverkansfaktorer på en rad antaganden och både

orsakerna till den upplevda otryggheten såväl som den upplevda känslan i sig är beroende av ontologiska och epistemologiska antaganden. Avsikten i detta avsnitt är att redovisa de vetenskapsteoretiska utgångspunkter och antaganden som ligger till grund för avhandlingens slutsatser och resultat.

Den vetenskapsteoretiska tradition jag funnit mest användbar i undersökningen och analysen av orsakerna till människors upplevelser av otrygghet i stadens offentliga miljöer är den kritiska rationalismen som den formulerats av vetenskapsfilosofen Karl Popper. I likhet med all realism utgår den från antagandet att det finns en verklighet som är oberoende av om vi uppfattar den eller inte, men i motsats till realismen att kunskapen om verkligheten är ofullständig. Verkligheten är enligt Popper (1997) uppbyggd av tre världar: fysiska objekt eller tillstånd, medvetandetilstånd eller mentala tillstånd och objektiva tankeinnehåll. Ur ett kritiskt rationellt perspektiv är det relevant i studiet av samspelet mellan det fysiska och sociala i staden analytiskt att göra en uppdelning utifrån Popper i det jag har tolkat som den *fysiska verkligheten*, den *subjektiva verkligheten* (medveten och/eller omedveten) samt den *sociala verkligheten*.

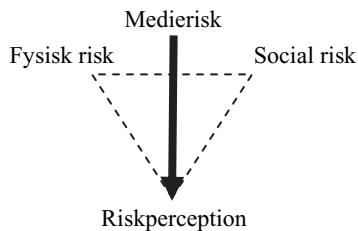
Även risker utgör en central aspekt av det senmoderna samhället. En central aspekt av dagens senmoderna samhälle enligt Beck (1992), Giddens (1990, 1991:142) och Zygmunt Bauman (1998) är risker. 1986 publicerade den tyske sociologen Ulrich Beck boken *Risksamhället*. Boken, som har blivit en modern klassiker, vidgade perspektivet på risker. Det handlar, menar Beck, inte bara om hur enskilda individer uppfattar och påverkas av risker, utan om att risker är en utmärkande egenskap för dagens moderna samhälle. Enligt Beck kännetecknas risksamhället av att det inte längre distribueras varor som i industrisamhället utan att det nu istället sker en distribution av risker. Becks resonemang innebär att vissa människor är mer drabbade än andra och på så vis uppstår det olika riskpositioner i samhället (jfr Bauman, 1998 som menar att en av senmodernitetens karakteristiska är en ökad rädsla och en förhöjd känslighet för alla typer av hot mot meningsfull mänsklig existens). En annan tanke hos Beck är att individer inte bedömer risker uteslutande utifrån egna erfarenheter utan även från en omvänd erfarenhetslogik. Med det senare menas att upplevelsen skapas av föreställningar om ett sammanhang knutet till samhällsstrukturen, en "icke-erfarenhet i andra hand" (Beck, 1986/2000:100). De egna erfarenheterna kan komma att ersättas. Vad Beck menar är att samhällsstrukturen kontextualiserar den egna erfarenheten, framförallt med hjälp av massmedierna (eftersom både massmedierisker och faktiska risker är socialt konstruerade). Med andra ord är tanken att vi bildar oss vår världsbild när det gäller risker i större utsträckning genom representationer av risker än genom egna erfarenheter av risker.

Vad hot och risker är beror på teoretiska perspektiv och ontologiska antaganden. Upplevelsen av otrygghet i stadsrummet påverkas av något utanför individen eller inom denna. Om vi ser till det yttre talar vi ofta om hot och risker, inte sällan i termer av objektiva eller reella hot som människor kan eller tror sig kunna bli utsatta för. Flera samhällsvetenskapligt inriktade forskare (se Giddens, 1996 och Beck, 1992) menar även att dagens risker är mer globala snarare än personliga. Vad hot och risker är beror på vilka

teoretiska perspektiv man utgår från (för översikter se Krismky and Golding, Lupton, Renn etc.) Det är vanligt att tala om objektiva respektive konstruerade risker och om risksamhället, upplevd risk samt kulturella föreställningar. Men skillnaderna ligger djupare än så. Hot och risker är beroende av ontologiska och epistemologiska antaganden men i huvudsak går det att se en skiljelinje mellan fokus på objektiva risker och socialt eller kulturellt konstruerade risker. Vad hot och risker är skiljer sig också åt mellan olika ämnesområden.

Den ontologiska triaden återkommer inom den samhällsvetenskapliga riskforskningen fast på en lägre abstraktionsnivå som: fysisk, social och perceptioner av risk (jfr Ferreira, 2004). Jag har utgått från Eugene Rosas (1998:98) metateoretiska definition av risk som den använts inom samhällsvetenskaplig riskforskning. Detta eftersom den beaktar fysiska såväl som sociala risker och individens perception av dessa. Risker avser det som kan få negativa konsekvenser för sådant som antas vara av betydelse för individer och samhälle. Hot och risker är något negativt, har en motsvarighet i en fysisk eller social verklighet, är något människor anser kan ha negativa konsekvenser samt finner en mening att skapa betydelser kring. I figuren 4:1 nedan har jag schematiskt sammanfattat de olika typerna av hot och risker jag i min avhandling berör. De fysiska hoten och riskerna kan avse våldsbrott, inbrott eller stöld, trafikolyckor men även olika former av fysiska miljövariabler som trafikolyckor eller trånga gränder som förhindrar eventuell flykt från en förövare etc. De sociala hoten och riskerna avser risken att möta människor man inte känner, avsaknaden av människor man litar på etc. Mellan de båda dimensionerna kan medierna och deras skildringar av hot och risker placeras. Mediernas texter och berättelser sker oftast med bakgrund av en referentiell verklighet där de bygger på händelser. Dessa händelser formas genom mediernas och andras berättande genom det offentliga samtalet. Perceptioner av risk rymmer våra föreställningar och uppfattningar om samt upplevelser av hot och risker.

Figur 4:1 Förståelsemodell av hot och risker

Den mest självklara ingången att ta sig an syftet är att utgå från det ämnesområde inom vilket avhandlingen skrivs, masskommunikationsforskningen, och komplettera med teorier där det saknas kunskap inom det egna ämnesområdet. Eftersom både hot och risker samt orsaker till människors upplevelser av otrygghet främst undersökts utanför

massmedieforskningen använder jag mig en tvärvetenskaplig ansats i besvarande av syftet. Det medför det att den teoretiska positionering behöver ha en annan minsta gemensamma nämnare än den ämnesspecifika. För att kunna jämföra ämnesspecifika teorier och hypoteser med varandra, men även kunna sortera in teorier på mellan eller metanivå använder jag mig av den ovan beskrivna förståelsemodellen av hot och risker.

Metateoriernas relevans för mediernas påverkan är att medierna kan komma att ersätta, eller sudda ut gränserna mellan vad som är egen erfarenhet och indirekt eller medieerfarenhet genom andra. En nackdel med de övergripande metateorierna om risksamhället är dels att dessa sällan låtit sig brytas ner till empirisk prövbar nivå eller att de är så generella att kan användas till att förklara allt dels att de främst avser globala risker som miljökatastrofer och risken för terrordåd. Mindre utforskade i ljuset av dessa teorier är de vardagliga riskerna som brottslighet, våld eller allvarliga hot.

Den ökade komplexitet är svår att kontrollera, varför också betydelsen av tillit ökar. Giddens och Luhmann argumenterar för att tillit är nödvändig för oss individer för att hantera den ökade komplexiteten och osäkerheten dagens samhälle (Giddens, 1990; Luhmann, 1979). Analogin är att komplexiteten i samhället ökar medan kontrollen av omvärlden minskar vilket leder fram till att betydelsen av tillit ökar. Nyckelordet är en ökad upplevelse av kontroll över sin omvärld. Luhmann (1979) menar att det personliga behovet av tillit uppstår genom att vi saknar tillräcklig information om vår omvärld och därför inte kan kontrollera den. Tillit är, menar Luhmann ett kognitivt fenomen som bygger på föreställningar som är svåra att belägga och risken eller komplexiteten försvinner egentligen inte, utan vi förenklar den i vår föreställningsvärld för att ha ett underlag för beslut och handling: tillit gör risker mer hanterbara (Luhmann, 1979:32–33). I Luhmanns sociologi förutsätts osäkerhet i omvärlden leda till tillit som strategi för att minska komplexitet och risker (Sztompka, 1999:20-24).¹ I likhet med Becks syn på risk påverkas individens föreställning om tillit enligt Luhmann dels av det omgivande samhället dels av personliga föreställningar. Tillit kan på detta sätt ses som en strategi för att handskas med den ökade komplexiteten och osäkerheten i vår senmoderna tillvaro. Jag menar att den mellanmännsliga tilliten är av relevans för den urbana tryggheten.

Det finns således fysiska, social och subjektiva aspekter på de orsaker och de hot som kan medföra otrygghet. Jag inleder med att se närmare på hur massmedierna skulle kunna medföra förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten.

4.2 MASSMEDIERNAS ROLL

Min avsikt i detta avsnitt är att söka teorier eller hypoteser som söker förklara hur nyhetsmedierna kan påverka människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet. Rubriken syftar på en klassifikation i den teoretiska ram för förståelsen av vad medierad kommunikation är som forskningsområde som presenterades av McQuail 1987 i boken *Mass Communication Theory*. Med den avsåg han teorier om den roll medierna kan spela i förhållande till sin publik. Detta dels genom att skapa en offentlig arena för sitt utbud

dels att svara mot de behov som publiken har (Weibull, 1992:26). Detta i motsats till teorier om mediernas struktur och innehåll, d.v.s. vad medierna gör respektive teorier kring massmediernas villkor (ibid). Jag kommer i min beskrivning av teorier i huvudsak att använda mig av indelningar hämtade från 2005 års utgåva och håller mig i huvudsak till studier inom det som kallats för masskommunikationsforskningen. Medveten om att prefixet ”mass” inte längre är i takt med medieutvecklingen, har jag valt denna emellanåt trubbiga forskning främst för att jag har för avsikt att undersöka medieeffekter, samt att masskommunikationsforskningen historia i mångt och mycket är effektforskningens.²

Masskommunikationsforskningens har av tradition har varit fokuserad på ämnen som politisk kommunikation (se Klapper, 1960; Kraus and Davis, 1976) och medieväldets effekter på beteende (se Lowery and DeFleur, 1995). Den är ursprungligen amerikansk (se Asp, 1986:31) och influenserna har i huvudsak varit funktionalistisk teori, informationsvetenskap och statistiska analysmetoder och teorier hämtats från främst sociologin, psykologin och informationsvetenskapen (se McQuail, 2005). Även om forskningen kring medier, våld och brott intresserat sig för hur medieinnehållet kan leda till aggressivt beteende eller våldsamma handlingar som dödsjutningarna i Columbine 1999, har forskningen inte nämnvärt fokuserat på hur massmedierna och deras innehåll skulle kunna medföra förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten. Därför söker jag brett ur såväl historiskt som teoretiskt hänseende efter tänkbara hypoteser som kan förklara hur massmedierna kan påverka människors upplevelser av otrygghet.³

Ur historiskt hänseende är det vanligt att dela upp effektforskningens historia i tre till fyra faser (jfr McQuail, 1977/2005; Blumer and Gurevitch, 1982; DeFleur and Lowery, 1983; Asp, 1986) i huvudsak baserade på i vilken utsträckning medierna har ansetts ha några effekter eller inte. En uppdelning i tre faser avser i stort tiden före 1940, tiden mellan 1940 och 1960/1970 och forskningen efter 1960/1970 (jfr Asp, 1986:31–32) medan en uppdelning i fyra oftast skiljer ut tiden mellan 1920/1930–1940 som en egen (jfr McQuail, 2005: 458–462). Gemensamt för teorier och hypoteser från de olika tidsepokerna är dock att mediernas påverkan börjar med exponering för ett meddelande eller ett budskap. Men det finns naturligtvis stora skillnader. Den tidiga massmedieforskningen intresserade sig för hur mediernas innehåll och de som kontrollerade medierna direkt kunde påverka människors attityder och beteenden (Bauer and Bauer, 1960). Denna form av studier var ofta kortsiktiga medan man senare dels intresserat sig för att undersöka mediernas påverkan under en längre tid (DeFleur and Lowery, 1983:22), dels har man lämnat den snäva definitionen av vad påverkan kan avse och undersöker även hur massmedierna kan påverka människors syn på omvärlden. Å ena sidan handlar det om skillnader i vad medierna kan tänkas påverka, där det finns en tendens att ha gått från att medierna påverkar individens beteenden och åsikter, till emotioner och sedermera kognition och föreställningar. Man har över tid också tagit i beaktande sådant som individens selektiva val avseende medier och medieinnehåll snarare än en ensidig påverkan i linje med avsändarens avsikt. Förhållandet mellan betoningen på medieinnehåll respektive individuella faktorer roll kan sammanfattas med

”Ju större vikt forskningen lagt vid stimulifaktorer (massmedierna) och ju mindre vikt forskningen lagt vid individfaktorerna (publiken), de selektiva processerna, desto större betydelse har forskningen tilldelat massmedierna i påverkansprocessen” (Asp, 1986:58). Man har över tid också börjat intressera sig för att medierna kan ha långsiktiga och oavsedda effekter (De Fleur and Lowery, 1983: 22–29). I den tidiga forskningen låg även fokus på den information eller de meddelande som överfördes i kommunikationsprocessen till att senare snarare fokusera på de budskap som förmedlas. Å andra sidan handlar det om vilka metoder och vilken forskningsdesign man använder sig av i förklaringarna till *hur* påverkan sker.

I min studie undersöker jag hur nyhetsmedierna kan påverka oss som individer i huvudsak genom vår användning av dem men också genom våra föreställningar om deras innehåll och påverkan. I detta avsnitt besvarar jag därför i huvudsak två teoretiska frågor. Den ena är hur medieerfarenheten kan medföra förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet medan den andra är hur föreställningar om medierna och deras innehåll kan medföra det samma. Avseende medieerfarenheten handlar det dels om hur medieerfarenheten tämligen onyanserat kan medföra otrygghet i stadsrummet dels om hur kombinationer med föreställningar om mediernas innehåll samt de två andra erfarenhetsvägarna kan medföra det samma. På liknande sätt avses hur föreställningar om medierna, enskilt samt i kombination med medieerfarenheten men också annan individuell predisposition som föreställningar kan medföra upplevelser av otrygghet i stadsrummet.

Jag håller mig ganska fritt till att använda mig av teorier från olika tidsepoker, men poängterar på vilket sätt de ursprungliga teorierna skiljer sig från hur jag använder mig av dem. Min genomgång sker i stor utsträckning i den ordning som dessa teorier och hypoteser utvecklats inom masskommunikationsforskningen. Jag redovisar här också väsentliga brott i masskommunikationsforskningens historia där sådana har skett. Däremot väver jag även in forskning kring rädslan för brott samt från den samhällsvetenskapliga riskforskningen. Eftersom dessa forskningsområden inte har samma utvecklingslinjer avseende teorier kan det te sig något apart. Men jag för diskussioner kring deras relevans i samband med att jag tar upp dem.

Direkta effekter och den onyanserade medieerfarenhetens påverkan

Hypotesen om mediernas direkta effekter försökte i sin ursprungliga form förklara hur mediernas innehåll påverkar opinionen och åsikter och förändrar vanor och beteenden i enlighet med dem som kontrollerade medierna (se Lasswell, 1927). Att medierna skulle påverka oss genom att vi tar del av deras innehåll är en av de äldsta hypoteserna inom masskommunikationsforskningen. Hypotesen byggde på antaganden om att det är meddelanden snarare än betydelser eller budskap som förmedlas och att det är avsändaren som har makten att påverka vilka mediernas effekter är. Inledningsvis beaktades inte sådant som publikens selektivitet utan man såg ett likhetstecken mellan att ha tagit del av

massmedierna (här avsågs initialt att ha läst massmedier) och att ens beteende eller ens åsikter förändrades till följd av dem.

Även om man inom masskommunikationsforskningen lämnade tanken på att medieinnehåll kunde ha direkta effekter på individens beteenden eller åsikter, är min bedömning att hypotesen trots allt är relevant att undersöka, dock i en starkt modifierad form. Senare massmedieforskare har ifrågasatt den tidiga forskningens snäva innebörd av effektbegreppet. Det gäller både uppfattningen att effekt måste definieras som en förändring och den starka inriktningen på attityd och beteendeffekter (McQuail, 2005). I min studie handlar det om att undersöka om vår medieerfarenhet kan påverka våra emotioner eller föreställningar. Det återfinns likartade tankar och studier inom forskningen kring rädslan för brott samt inom den samhällsinriktade riskforskningen. Det handlar här inte om tron på att mediernas innehåll har direkta effekter på människors beteenden eller åsikter men väl på människors upplevelser av oro och rädsla samt föreställningar om hot och risker.

Det finns forskning som visat att människor som tar del av brott via massmedierna har högre rädsla- eller orosnivåer än andra. När det gäller pressens påverkan på människors upplevelser av brott fann Heath (1981) i en studie av tre stora amerikanska städer (Chicago, San Fransisco och Philadelphia) att de invånare vars dagstidningar ägnade mest spaltutrymme åt brott var mer rädda än dem som läste tidningar som ägnade mindre utrymme åt brott (Hale, 1996:109). Skogan och Maxfield samt Garofalo lyfter upp orsaksfaktorer som exponering för media och medias bilder av brott för rädslan för brott (Taylor and Hale, 1986/2000:363). Williams och Dickinson (1993) har i en brittisk studie visat att de som läser tidningar med mer framträdande brottsrapportering uppvisar en högre rädslonivå och högre oro för den personliga säkerheten. Detta var särskilt utmärkande för de som läste kvällstidningar (Winkel and Vrij, 1990:264).

Likartade studier finns avseende människors konsumtion av risker som särskilda katastrofer och hur denna konsumtion har samband med människors riskperception (Sjöberg et. al., 1996; Nilsson m.fl., 1997), där riskperception kan avse både uppfattningar om risker respektive upplevelser av oro. Inom riskforskningen har Mazur och Lee (1993) påpekat att även en positiv medietäckning av hot och risker kan influera den allmänna opinionen negativt (af Wåhlberg et. al., 2000:40) eftersom personer kan bli mer oroliga för tänkbara faror när de får mer information om dem. Enligt min mening är det i min studie fortfarande relevant att undersöka om användningen av medierna och deras innehåll av brott men också annat innehåll som avser hot och risker direkt utan hänsyn till andra bakomliggande faktorer kan medföra en förhöjd nivå på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Hypotesen om den onyanserade medieerfarenhetens påverkan ponerar i min studie att människor som ofta tagit del av hot och risker via medierna i större utsträckning än dem som mer sällan tagit del av det samma har upplevt otrygghet i stadsrummet.

Om vi fördjupar oss i vilken typ av medieinnehåll som specifikt avses utgår jag dock från att utgångspunkten i dessa teorier är att människor har en komplicerad uppsättning behov som de tillfredsställer via medierna genom att de gör olika val. Således avser dessa tankar inte direkta medieeffekter. Men jämförelsen mellan medieerfarenhet och upplevd oro, rädsla eller otrygghet kvarstår, varför jag väljer att beskriva dem här. Det finns studier som visat att mediernas påverkan kan skilja sig åt mellan om det handlar om läsningen av brott i dagspressen eller kvällspressen, där Winkel and Vrij (1990) menar att det främst är läsningen av kvällstidningarna som medför förhöjda nivåer på oron och rädslan. Det finns också forskning som visar att läsning av brott som begås på annan ort, snarare kan leda till att människor blir tryggare. Detta medan den egna ortens brottsnyheter snarare kan göra människor mer otrygga. Det handlar om att människor kan bli tryggare av att höra om brott som begås på annan ort, medan lokala nyheter snarare kan skrämra upp människor. (se Heath, 1984 samt Winkel och Vrij, 1990). Heath (1984) fann i en analys av hur dagstidningarna skildrar brott att människor blir tryggare av att se/höra/läsa om att brott, oavsett hur bisarra de är som begås på annan ort medan lokala nyheter om brott kan skrämra upp människor (Hale, 1996:109). Hon kallade det för behovet av att gräset på andra sidan är brunare än det egna. Ju brunare desto mer betryggande för människorna i deras egen miljö. Likartade resultat, som de kallat att känna sig trygg i jämförelse, har Liska och Baccaglini (1990) kommit fram till (ibid). Winkel och Vrij (1990:126–165) ger också stöd för att de som läser lokala brottsnyheter har högst rädslonivåer, de som inte läser har de lägsta och de som läser, men inte läser lokala brottsnyheter ligger mittemellan. Men de menar också att en strikt geografisk avgränsning av brottsnyheterna inte ger hela sanningen. Bättre överensstämmelse fann de när de mätte respondenterna uppfattningar om likhet mellan det egna grannskapet och det som beskrevs i nyheten, samt möjlig identifikation med offret och brottet påminde om sådant de själv kunde känna rädsla inför (ibid:264). Min bedömning är att trygg i jämförelse vill förklara vilken betydelse massmediernas innehåll har beroende på *närheten* i nyheternas innehåll. Med andra ord handlar det troligtvis inte enbart om geografisk närhet utan också ett slags kulturell. Människor blir tryggare av att se/höra/läsa om att brott begås någonstans som är kulturellt avlägset medan kulturellt nära nyheter om brott, eller sådant som någon närstående utsatts för kan skrämra upp människor. En vidare tolkning av att trygg i jämförelse enligt Prakkes modell (1967) skulle vara att människor blir tryggare av att höra om brott som begås någonstans som också är kulturellt avlägset, medan sådant som ligger kulturellt när kan skrämra upp. Att försöka urskilja läsningen av lokala nyheter om brott från övrig läsning om brott, är därför också av intresse i den föreliggande analysen av mediernas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Två varianter på hypotesen om medieerfarenhetens onyanserade påverkan ponerar i min studie å ena sidan att det främst är människor som tagit del av hot och risker via kvällspressen snarare än via dagspressen som upplevt otrygghet i stadsrummet. Å andra sidan att det främst är människor som tagit del av lokala nyheter om brott snarare än dem som mer sällan tagit del av brott som begåtts på annan ort som har upplevt otrygghet i stadsrummet.

Det som utmärker massmedieforskningen är att den främst fokuserat på medieväldets påverkan på aggressivt beteende snarare än på människors perceptioner. Det kan förväntas vara något annat än hur medieväld påverkar upplevelser av otrygghet (Däremot finns det forskning kring hur medierna kan påverka vår oro, främst inom forskningen kring moralpanik eller kring hot och risker). Forskningen kring medieväldets effekter har främst avsett TV-mediets och underhållningsväldets. En av slutsatserna av denna forskning (baserad på ett stort forskningsprogram, US Surgeon General i slutet på 1960-talet) sammanfattad av Lowery och DeFleur (1995) är att underhållningsväld ökar sannolikheten för aggressivt beteende. Andra exempel på studier som bekräftar forskningsprogrammets slutsatser är: Bryant och Zillman (2002); Comstock (1988) och Oliver (2003). Enligt McQuail (2005) har de huvudsakliga beståndsdelarna i hypotesen om hur medierna kan leda till våldsamt beteende visats sig relativt stabila. Det kan här dock förutsättas finnas skillnader mellan amerikanska medier och deras medieinnehåll och det svenska utbudet, samt skillnader i konsumtionsmönster och socialt interaktionsmönster.

Howitt menar också att det främst är diskussioner kring våld som har dominerat masskommunikationsforskningen medan forskningen kring brott oftast gått obemärkt förbi. Han menar att det troligtvis handlar om att brott är så nära förknippat med våld att de antas betyda samma sak. Så är dock inte fallet menar han. Allmänheten bekymrar sig främst om brott som överfall och misshandel och andra våldsdåd men de flesta brotten är i realiteten inte våldsamma till sin karaktär (Howitt, 1982:121). Det kan således finnas anledning att särskilja mellan olika typer av hot och riskers påverkan, och ställa frågan om det kan vara tal om skillnader på brott och brott avseende påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Två frågor att ta med till min studie är därför dels om det finns några skillnader i om den upplevda otryggheten beroende på om medieerfarenheten avser våld respektive brott dels om människor främst har föreställningar om våld som de allvarligaste hoten mot deras egen trygghet medan de främst ger uttryck för att ha utsatts för brott som inte var av våldsam karaktär.

Tvåstegshypotesen och medieerfarenhetens påverkan i andra hand

Hypotesen om mediernas direkta effekter var dock främst en teoretisk produkt och i mitten på 1940-talet började man systematiskt med hjälp av surveyanalyser och experimentella metoder att undersöka mediernas påverkan (Asp, 1986:35). Även om man misslyckades med att påvisa medieeffekter, har resultaten dock varit stödande. Avsaknaden av effekter tolkades som att man inte tagit hänsyn till den roll som sociala

grupper och personliga relationer kunde spela i mediernas påverkan (McQuail, 2005). Teorierna kompletterades senare med hypoteser som tog hänsyn till flera olika förklaringsfaktorer däribland psykologiska och sociala.

Flera av undersökningarna inleddes redan på 1930-talet men tog fart i slutet av den förras empiriska undersökningar och pågick ända fram till 1960-talet (se Blumer, 1933). Det huvudsakliga undersökningsområde var att studera filmers innehåll och dess inflytande på barn och ungdomar där målet var att lära sig mer om hur man kunde nå ut till barn med information, men också övertalning (se Hovland et. al., 1949; Lazarsfeld et. al., 1944 samt Berelson et. al., 1954). I samband med att TV gjorde sin entré på 1950-talet fortsatte man att undersöka mediernas effekter på barn med inriktning på vilket sätt det kunde vara skadligt. Men med viss besvikelse fann man inom forskningen inte några starka massmedieeffekter även om man undersökte både sociala och psykologiska förklaringar. Även om besvikelsen var berättigad, kan den förklaras med att det tidigare ställts orealistiskt höga krav på att massmedierna skulle ha effekt. En annan förklaring är att påverkansprocessen i sig är komplex och att designen och metoderna varit otillräckliga. Klapper (1960:8) skrev att masskommunikation i sig enskilt inte är tillräckliga som orsak till påverkan på publiker, utan fungerar i samspel med andra faktorer (Klapper, 1960:8). Motivation/engagemang, intresse och tidigare kunskap (med betoning på de två första har visat sig ha betydelse för mottagandet (Krugman, 1965). Det är här tänkbart att människor som själv är engagerade i brottsförebyggande arbetet i högre utsträckning än andra skulle uppmärksamma hot och risker i den lokala miljön i nyhetsmedierna.

Den direkta effektmodellen var i sin ursprungliga form främst intresserad av förändringseffekter d.v.s. att mediernas innehåll skall leda till att människor tyckte och röstade annorlunda i jämförelse mot hur de hade tyckt och röstat innan de tagit del av mediernas innehåll. Men socialt villkorade modeller tar hänsyn till att även om det i första hand finns ett antal mottagare som tar emot viss information och reagerar direkt på denna kan dessa primära reaktioner komma att försvagas, förstärkas eller på annat sätt modifieras på grund av den behandling medieinnehållet får i de sociala grupper individen tillhör.⁴ Den sociala interaktionen är dock sannolikt av högst varierande omfattning och betydelse för olika individer och olika slags medieinnehåll (Nowak m.fl., 1968:49).

Hypotesen om hur människor kan påverkas av mediernas innehåll i andra hand har jag hämtat från tvåstegshypotesen. Lazarsfeld och den forskning han initierade menar att massmedierna inte når den breda massan utan att detta sker genom så kallade opinionsledare eller aktörer. Massmediernas innehåll eller budskap förmedlas således i två steg: från massmedier till opinionsledare och från opinionsledare till mindre aktiva grupper (Lazarsfeld et. al., 1944:151). Den bygger dels på tanken att den enskilde individen mycket oftare påverkas av andra personer än direkt av massmedia men också att de personer som på det sättet utövar ett inflytande på sin omgivning i högre grad exponerar sig för massmedia. Tre typer av opinionsledare förekommer i Katz och Lazarsfelds (1955) studie: experter, speciella rådgivare och vardagliga rådgivare.

Slutsatserna är att de vardagliga rådgivarna, de som kanske inte har ämneskunskaper men som man oftast har kontakt med, har lägst påverkan. Täta kontakter med de vardagliga rådgivarna är således ingen garanti för påverkan, utan det är snarare värderingen av informationen som har det (Cerha, 1973:35–36). Kritiken som riktats mot tvåstegshypotesen är främst att även om effekten av personlig kommunikation fungerar i teorin är den svår att pröva i praktiken (se Kraus and Davies, 1976:260). Om tvåstegshypotesen ska prövas måste opinionsledarna svara för all kontakt med medierna och de som följer opinionen ingen. Jag har inte för avsikt att genomföra ett dylikt experiment men däremot att resonera kring hur människors vetskap om hot och risker kan förstärka deras upplevda otrygghet i stadsrummet. Detta genom att närmare undersöka gruppen som inte tagit del av hot och risker via medierna men som gjort detta via olika typer av informationsförmedlare som vänner och bekanta i större utsträckning än dem som har direkt erfarenhet av massmediernas innehåll av hot och risker.

Hypotesen om de som i huvudsak får sin information i andra hand ponerar i min studie att de människor som tagit del av hot och risker via vänner och bekanta men som saknar erfarenhet av det samma via medierna i större utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet än dem som själv har medieerfarenhet.

I takt med att synen på medieeffekter vidgades i början på 1970-talet skedde också en intresseförskjutning från att studera attityder eller beteendeeffekter till att studera varseblivningsprocesser och de kognitiva processer som föregår attitydförändringar (McQuail, 2005). De forskningsinriktningar som är utmärkande för att studera dessa processer är å ena sidan dagordningsforskningen å andra sidan kultivationsforskningen. Nedan belyser jag dem teoretiskt med särskilt fokus på dess likheter och skillnader.

Dagordningshypotesen

Inom forskningen kring rädslan för brott har man lyckats visa att nyhetstäckningen av brott korrelerar med förhöjda rädslnivåer men inom masskommunikationsforskningen sammanfattar däremot Howitt att det inte finns någon enkel länk mellan täckningen av brott i nyhetsmedierna och människors perceptioner av mängden brott i samhället (Howitt, 1982:128). Men inom dagordningsforskningen har man kunnat påvisa att massmediernas innehåll nästan är synonymt med ett aggregat av människors föreställningar, och att dessa föreställningar kan påverka människors perceptioner av politiska sakfrågor, väljare och attribut förknippade med dessa.

Maxwell McCombs och Donald Shaw (1972; 1993) är dagordningsforskningens främsta företrädare och med begreppet dagordning uppmärksammade de ett fenomen som noterats sedan länge i valkampanjer. Massmedierna bestämmer vilken uppmärksamhet olika sakfrågor får i den politiska debatten, dagordningen. De frågor och ämnen som massmedierna prioriterar i sin rapportering blir också de frågor och ämnen som publiken tycker är viktiga. Enligt dagordningstesens ger medierna oss uppslag på frågeställningar att ha åsikter om, därigenom hålls vissa frågeställningar levande. Massmediernas betydelse

ligger således inte så mycket i att de bestämmer vilka åsikter människor har utan vad de har åsikter om. Inom dagordningsforskningen går det att tala om mentala kartor d.v.s. hur man prioriterar och minns, vad man placerar i centrum och i periferin. Men också andra forskningsinriktningar (som jag belyser under nästa avsnitt) kan räknas till den kognitivt inriktade där Georg Gerbners studie av televisionens betydelse för hur människor ser på världen är en. Dagordningshypotesen kan generellt användas för att förstå sambandet mellan hot- och riskteman som präglar nyhetsmediernas agendor och de hot och risker som präglar människors uppfattningar om hot och risker som kan vara av vikt för deras upplevelser av otrygghet.

Dagordningshypotesen ponerar i min studie att nyhetsmediernas prioritering av hot och risker överensstämmer med människors prioritering avseende föreställningar om hot och risker.

Att massmedierna påverkar vad vi pratar om avser dagordningsteorins första nivå. Men teorin har inom politisk kommunikation visat sig användbar även på frågornas attribut (McCombs, 2006). Det är här av intresse att resonera kring om dagordningsteorins andra nivå är tillämplig inte enbart på sakområden som brottslighet och kriminalitet eller hot och risker generellt utan också på sådant vi förknippa med hot och risker eller otrygghet i stadsrummet. Jag menar här att påverkan av massmediernas innehåll framförallt ligger i exponeringens betydelse. För det första genom att massmediernas innehåll kan hjälpa oss att minnas (att massmedierna exponerar och vad de exponerar) och hålla oss uppdaterade på sådant vi förknippar med osäkerhet såväl som säkerhet (vad massmedierna exponerar och hur). Dagordningshypotesens andra nivå kan mer specifikt användas till att förstå sambandet mellan hot- och riskteman som präglar nyhetsmediernas dagordning i den offentliga miljön och de hot och risker som präglar människors uppfattningar om hot och risker som kan vara av vikt för deras upplevelser av otrygghet specifikt i stadsrummet. En fråga att ta med till min studie är därför om det också finns en överensstämmelse mellan prioriteringen av de stadsrum som utgör bakgrunden i nyhetsmediernas hot och risker och de stadsrum som människor främst upplever otrygghet i.

Kultivationsteorin och föreställningar om mediernas brottsrapportering

Kultivationsteorin har intresserat sig för mediernas socialisationseffekter d.v.s. hur vi med hjälp av medierna lär oss vad som är accepterat i samhället och vad som inte är det.⁵ Georg Gerbner undersökte med sin kultivationstes hur människors rädsla påverkas av att se brott i TV (se Gerbner, 1972, 1973; Gerbner and Gross, 1976; Gerbner et. al., 1979, 1980). Kultivationsteorin bygger på föreställningen att televisionen har intagit en sådan central plats i vår vardag att den dominerar vår symboliska miljö. Kultivationstesens och den senare revideringen av denna i form av resonansteorin påstår att medierna på lång sikt ändrar vår syn på världen till en stereotyp, förvrängd och selektiv syn på verkligheten. Detta leder fram till att vi överskattar brottsligheten och risken att drabbas av våld och

brott och därmed kan bli mer rädda (och i enlighet med resonansteorin särskilt om vårt grannskap också är hotfullt). Tesen antar att människor blir otrygga eftersom TV-innehållet ändrar människors bedömning av risken att utsättas för våld och andra brott. I USA gäller denna relation fortfarande (se Romer et. al., 2003) men det är troligt att relationen är annorlunda i Sverige eftersom public-service televisionen kan erbjuda ett bredare utbud än den kommersiella televisionen och bidra till en större mångfald i etermedieutbudet. Kultivationsteorin kan i min studie användas för förståelsen av hur massmediernas utbud av hot och risker kan få oss att överskatta riskerna och därmed göra oss mer rädda eller otrygga.

Hypotesen om kultivationseffekter ponerar i min studie att de som har föreställningar om att mediernas brottsrapportering är underdriven snarare än överdriven eller rättvisande också är dem som främst upplevt otrygghet i stadsrummet.

Men det finns också studier som pekar på motsatsen. Davis (1952) har visat att även om det går att peka på att nyhetstäckningen av brott överensstämmer med människors perceptioner av det samma går det likväl att påvisa motsatsen. I studier av Roshier (1971, 1973) fanns få belägga för att människors perceptioner om brottslighetens omfattning påverkas av nyhetsmedierna men man fann däremot att nyhetsmedierna kunde påverka i vilken utsträckning man ansåg att brott löstes. Croll (1974) undersökte flertalet engelska lokala tidningar och fann inget stöd. Tvärtom fann man en negativ korrelation mellan uppskattningar av brottslighetens omfattning och nyhetsmediernas täckning av olika typer av brott. Ovanstående bygger alla på antagandet att det är nyhetstäckningen av brott som är avgörande för perceptionen om brottsnivån men det har visat sig svårt att belägga något samband. Svårigheten är dels att separera nyheter om brott i pressen från annan media men också att det finns resultat som pekar på motsatsen.

Även om dagordnings respektive kultivationsforskningen inte är direkt jämförbara med varandra eftersom de undersöker olika saker och på olika sätt har de dock båda intresserat sig för vilken betydelse den egna erfarenheten kan ha i mediernas möjligheter att påverka. Jag ska därför nedan teoretiskt resonera kring likheterna och skillnaden mellan dessa båda teorier avseende *hur* påverkan på våra tolkningsramar och upplevelser kan gå till.

Resonansteorin och de dubbelt utsatta

Inom forskningen har man dock fått kultivationseffekter att försvinna när man kontrollerat för demografiska faktorer, eller då man tar hänsyn till brottsstatistiken i området (se Doob och MacDonald, 1979). Andra försök till att återskapa Gerbners resultat har misslyckats. Efter denna kritik reviderade Gerbner sin teori och lade fram *resonansteorin* som säger att kultivationseffekter främst är närvarande bland tittare vars sociala erfarenheter ligger i linje med den hemska och skrämmande världen som skildras i TV:s brottsprogram. Tanken är att om man själv utsatts för brott gör det att man i större

utsträckning uppmärksammar sådant innehåll i massmedierna än om man saknar denna erfarenhet. Resonansteorin påstår i stort att mediernas påverkan beror på att vi i större utsträckning uppmärksammar sådant vi själv har erfarenheter av, varför ju mer erfarenhet vi har av hot och risker, desto mer påverkade blir vi av massmediernas rapportering kring dessa. Det talas här om rädslan i grannskapet och Hale menar att kultivationsteorin borde vara mer relevant när det gäller en mer generaliserad rädsla för brott (Hale, 1996:111). Detta eftersom medierna har en tendens att förstärka redan etablerade värden i samhället.⁶ Resonansteorin kan användas för förståelsen av hur massmediers utbud av hot och risker den egna erfarenheten av hot och risker kan förstärkas och medföra en ökad otrygghet.

Hypotesen om de dubbelt utsatta ponerar i min studie att människor som ofta tagit del av hot och risker via medierna och som även har egen erfarenhet av det samma i större utsträckning än de som ofta tagit del av hot och risker via medierna men som saknar egen erfarenhet upplevt otrygghet i stadsrummet.

Beroendet av medierna som informationskälla

Inom dagordningsforskningen har man också intresserat sig för vilken betydelse avsaknaden av viss kunskap har (se Rogers and Dearing 1988, 1996) för i vilken utsträckning vi kan bli påverkade av massmediernas dagordning men också hur våra föreställningar om olika sakfrågor förhåller sig till vår värdegrund (Philo, 1990).

Asp och Philo menar båda att ju mer värderingsbunden kunskap som avses desto större betydelse har den egna erfarenheten och desto mindre möjlighet har massmedierna att påverka (Asp, 1986: 193; Philo, 1990). Philo visar i en studie av gruvarbetarstrejken i England mellan 1984–1985 att medier och personlig erfarenhet förstärker varandra. I intervjuer fick olika grupper tolka bilder från nyhetsinslag på TV om en demonstration. Resultaten visar att de som antingen hade varit med på demonstrationen eller hade andra informationskällor ifrågasatte mediebilderna. De som inte hade andra källor än medier tenderade att tolka bilderna ur ett liknande perspektiv som framställdes i medierna (Philo, 1990:150). Men även de som hade starka sympatier för gruvarbetarna och som dessutom misstrodde medierna ifrågasatte den bild av demonstrationen som gavs i TV (Johansson, 1998:33). Det skulle snarast handla om att en kritisk läsning antingen till följd av egen erfarenhet eller till följd av andra faktorer i individens tolkningsram skulle innebära att den egna erfarenheten, eller den värderingsbundna kunskapen har större påverkan än mediebilderna. Med andra ord om nästa alla tycker som dig (allmän) desto större möjligheter har massmedierna att nå dig och påverka dig. Studien av Philo kan användas till att förstå hur nyheternas utbud av hot och risker kan tolkas av individen utifrån vilken egen värdering man har av det som rapporteras. Båda typerna av studier drar slutsatser om den egna erfarenhetens betydelse för mediernas påverkan på människors föreställningar om politiska sakfrågor. Den förra menar att ju mindre verklig erfarenhet vi har av exempelvis en sakfråga desto mer påverkade blir vi av massmediernas representationer av denna genom vår exponering för massmediernas innehåll (d.v.s.

erfarenhet av ett visst innehåll i medierna) medan den senare menar att ju mer värderingsbunden kunskap som avses desto större betydelse har den egna erfarenheten och desto mindre möjlighet har massmedierna att påverka. Gemensamt för dessa studier är att avsaknad av kunskap som kan ha förvärvats genom egen erfarenhet av sakfrågan medför att ens egna föreställningar om sakfrågan i högre utsträckning kan påverkas av mediernas bild än om man saknar denna kunskap/erfarenhet.

Hypotesen om de starkt medieberoende ponerar i min studie att människor som har medieerfarenhet av hot och risker men som saknar egen erfarenhet av det samma i högre utsträckning än dem som har sådan erfarenhet har upplevt otrygghet i stadsrummet.

Även om dagordnings respektive kultivationsforskningen inte är direkt jämförbara med varandra har de båda intresserat sig för vilken betydelse den egna erfarenheten kan ha. När det gäller den egna erfarenhetens betydelse för massmediernas påverkan, förefaller hypotesen om resonanseffekter och hypotesen om beroendet av medierna som informationskälla vid en första anblick stå emot varandra. Dagordningsforskningen, som betonar vikten av exponering, menar att ju *mindre* verklig erfarenhet vi har av exempelvis hot och risker desto mer påverkade blir vi av massmediernas representationer av hot och risker genom vår massmedieerfarenhet (för översikter se Rogers and Dearing 1988, 1996). Kultivationsforskningen, som tar hänsyn till kontextuella faktorer och betonar massmediernas förmåga att föregå våra egna erfarenheter, menar att ju *mer* egen erfarenhet vi har av exempelvis hot och risker desto mer påverkade blir vi av massmediernas representationer av hot och risker genom vår massmedieerfarenhet. Detta eftersom egna erfarenheter gör att vi uppmärksammar sådant vi har erfarenhet av i massmedierna. De studier som gjorts inom kultivationsforskningen med anknytning till avhandlingen har avsett hur en persons rädsla för brott (individens upplevelse/riskperception) relaterat till dennes TV-tittande (massmedieerfarenhet). Som mått på personlig erfarenhet har publiken delats in efter om man bor i bostadsområde med hög eller låg brottslighet (sociala och faktiska kontrollfaktorer). Resultaten har visat att kultivationseffekter begränsades till dem som bodde i brottsbelastade områden. Tolkningen, inom ramen för resonansteorin är att de som fick en dubbel dos av brottslighet var mest rädda för att bli utsatta för brott. I motsats till dagordningsforskningen har resultaten tolkats som att massmedier och personliga erfarenheter snarare förstärker varandra (Doob and MacDonald, 1979; Gerbner m.fl. 1994).

Egentligen behöver det inte finnas någon motsägelse i skillnaderna mellan dagordnings- och kultivationsforskningens slutsatser om den egna erfarenhetens betydelse. Att sakna erfarenhet av hot och risker innebär troligtvis att man befinner sig i en mindre utsatt position än om man har erfarenhet av hot och risker, och det kan vara den utsatta positionen som avgör huruvida massmediernas påverkan är större eller inte sett utifrån kultivationsforskningens resonansteori.

Socialt umgänge som filter för mediernas påverkan

Däremot påminner både dagordningsforskningen och kultivationsforskningen grundläggande teser varandra när det gäller betydelsen av sociala relationer/nätverk som informationskällor. I linje med ovanstående tankar kring att de som är starkt medieberoende också är de som främst kan påverkas av mediernas innehåll menar båda menar att kontakten med andra människor via sociala nätverk kan fungera som ett slags ”skydd” mot massmediernas påverkan. Tanken är att ju mindre vi förlitar oss på massmedier som informationskälla där vi här kan tänkas få annan information via vårt sociala umgänge, desto mindre kan massmedierna påverka oss genom av vi tar del av deras innehåll (jfr Gerbner, 1980, 1994; Johansson, 1998).

Hypotesen om vårt sociala umgänge som filter för mediernas påverkan ponerar i min studie att människor som ofta tagit del av hot och risker via medierna och som ofta umgås med vänner/bekanta i lägre utsträckning än de som ofta umgås med vänner/bekanta har upplevt otrygghet i stadsrummet.

Men förutom att våra vänner och bekanta skulle kunna utgöra ett filter mot påverkan och således reducera vår otrygghet skulle vårt umgänge också kunna förstärka otryggheten. Detta skulle kunna ske om våra sociala relationer består av människor som har en likartad värdegrund som vår egen. När vi möter människor med likartad värdegrund som vår egen och dessa överensstämmer med mediernas skulle vår egen bild av hot och risker kunna förstärkas.

Ett liknande resonemang som i hypotesen om att våra sociala erfarenheter kan fungera som filter för mediernas påverkan går att föra gällande om man till följd av egen erfarenhet har särskilda kunskaper eller en annan åsikt än sådant som medierna tar upp. Det finns forskning som visat att om massmediernas bild inte överensstämmer med den egna erfarenheten minskar deras möjligheter att påverka. Bengt Johansson har i sin avhandling studerat massmediernas sämsta tänkbara förhållanden för påverkan: de fall där människorna har stora möjligheter till andra erfarenheter av de händelser som massmedierna skriver om. Han skriver att i de fall där man knutit egna erfarenheter till påverkan på människors åsikter (tolkningsram) visar det sig att mediernas förmåga att påverka människor minskar om medierna visar upp en bild av verkligheten som inte stämmer med det man upplevt (Johansson, 1998:33). Ett sådant resonemang skulle möjligen kunna förklara varför inte medieerfarenhet och egen erfarenhet medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Men det verkar också som att mediebilderna och den egna erfarenheten kan förstärka varandra om de visar upp en samstämmig bild av verkligheten (Johansson, 1998:33). I analyser av människors läsning av lokala morgontidningar finns liknande slutsatser. Generellt ser läsarna innehållet i sin morgontidning som tillförlitligt. Men om man har expertkunskaper eller själv har varit med om det nyheterna handlar om tenderar man att bli mer kritisk till innehållet om man upplever att det inte stämmer med ens egna

upplevelser (se Christansen och Bergström, 1998) (ibid). Det finns här stora likheter med Cultural Studies traditionen som betonar individens tolkningsutrymme, att texter kan tolkas på många sätt och görs så.⁷ Resonemanget kring betydelsen av medieerfarenheten och den egna erfarenheten av hot och risker kan användas till att förstå hur nyheternas utbud av hot och risker kan tolkas av individen utifrån vilken egen erfarenhet man har av det som rapporteras. Ett sådant resonemang skulle möjligen kunna förklara varför beroendet av medierna som informationskälla inte medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

En omvänd kausalitet där medieerfarenheten kan påverka vår egen erfarenhet belyser teorin om tystnadsspiralen, som utgår från Noelle-Neumann (1984). Om vi inte känner igen oss i massmediernas representationer kan det leda till att vi underkänner vår egen erfarenhet och tolkningsram och ersätter den med den erfarenhet och tolkningsram som dominerar i massmedierna. Om massmediernas bild inte överensstämmer med egen erfarenhet eller värdegrund (egen tolkningsram) minskar massmediernas möjligheter att påverka. Men det kan också gå åt ett annat håll: Påverkan sker inte bara genom de representationer som faktiskt förekommer i medierna utan också genom *avsaknaden* av representationer i medierna. Påverkan kan ske genom en avsaknad av de representationer som motsvarar individens erfarenheter eller tolkningsram. Det handlar om att medierna medverkar till att legitimera vilken världsbild det är som är "rätt" och att undertrycka, genom att inte uppmärksamma, de bilder som inte delas av den stora massan. Enligt teorin om tystnadsspiralen, är tanken att man anpassar sina åsikter till de dominerande i samhället eftersom man vill undvika social isolering. Tanken är att om inte ens egna preferenser speglas i medierna leder det till att man underkänner dessa som relevanta och anpassar sig till de representationer som förs fram i medierna (Noelle-Neumann, 1984). Medierna kan också verka förhindrande genom att man bortser från egen erfarenhet om mediernas bevakning inte tar upp problem som många upplever (Johansson, 1998:30). Över tid skulle det kunna leda till att människor inte vågar lita på sina egna erfarenheter som en indikator på exempelvis samhällsproblem (Mutz, 1994:708).⁸ Teorin om tystnadsspiralen kan användas till att förstå hur människors tolkningsram gällande hot och risker skulle kunna *ersättas* av mediernas.

Men som framgick i avsnittet om kultivationsteorin, kan också människors föreställningar om medierna och dess innehåll påverka oss. Framväxten av hypoteser kring hur medierna kunde påverka vår syn på omvärlden sammanföll med mediernas förhandlade inflytande i slutet på 1970-talet (McQuail, 2005). Då ledde analyser av särskilt nyhetstexter, publikstudier och studiet av organisationer till ett nytt angreppssätt när det gäller medieeffekter. Studierna var socialkonstruktivistiskt influerade (se Gramson and Modigliani, 1989). I stort innebar det en syn på att medierna främst har effekter genom att de konstruerar *betydelser*. Det handlar om att man gav både publiken och omgivningen där konsumtionen ägde rum erkännande i påverkansprocessen. Det innebar också ett metodologiskt skifte, bort från kvantitativ surveyanalys mot kvalitativa metoder.

Det handlar om teorier kring hur människor med hjälp av medierna konstruerar sin egen sociala verklighetsuppfattning.

Ett exempel på en sådan teori är *teorin om nyhetsramar* (Tuchman, 1978) som avser betydelsen av hur främst nyheter placeras i en särskild kontext, tema eller nyhetsperspektiv. Den menar att medierna kan påverka människor genom att de lärt sig journalistikens ramar och kommer att ledas av dessa i sin tolkning. Trots komplexiteten finns det tillräckligt med bevis, särskilt inom forskningen som rör politisk kommunikation, som visar att det sätt genom vilka nyheter placeras i en särskild kontext ligger i linje med publikens. Iyengar (1991) visade att det sätt som nyheterna placerar in sociala problem påverkade huruvida publiken var mer eller mindre benägna att ge offret skulden för sina bekymmer. Andra exempel på studier med kognitiva modeller är bland annat Gitlins (1980) studie av 1960-talets studentrörelse och van Zoonens (1992) studie av kvinnorrörelsen.

Mediernas påverkan kan ske på olika nivåer. Den kan avse påverkan på den enskildes kunskaper och åsikter, emotioner, beteenden eller på en mer kollektiv nivå som ett aggregat av en majoritet av människors enskilda åsikter eller attityder. Medierna kan antas påverka detta aggregat som i sin tur antas påverka olika beslutsfattare. Men människors föreställningar om majoriteten av människor enskilda åsikter kan även påverka den gängse nyhetskonsumenten egna åsikter, värderingar och beteende.

Tredjepersonseffekter

Hur våra föreställningar om andras beteende till följd av deras medieerfarenhet och hur detta kan medföra att vi själv förändrar vårt beteende till följd av denna föreställning återkommer i litteraturen bland annat i teorin om *tystnadsspiralen* (Noelle-Neumann, 1984) och inom det som kallas för tredjepersonseffekter (Davison, 1983; Perloff, 2002). Eftersom det enligt min mening vid första anblick förefaller ha skett en glidning i användandet av tredjepersonseffektbegrepp över tid, är det av relevans för den fortsatta framställningen och läsningen av detta avsnitt att förtydliga hur jag använder mig av detta begrepp.

När tredjepersonseffekthypotesen först formulerades av Davison (1983:3) avsåg den hur människors föreställningar om mediernas överskattade påverkan på andra människor kunde påverka en själv.

"These personal experiences, and probably others that have been forgotten, led to the formation of a proposition that, for want of a better label, may be called the "third-person effect hypothesis." In its broadest formulation, this hypothesis predicts that people will tend to overestimate the influence that mass communications have on the attitudes and behavior of others. More specifically, individuals who are members of an audience that is exposed to a persuasive communication (whether or not this communication is intended to be persuasive) will expect the communication to have a greater effect on others than on themselves. And whether or not these individuals are among the ostensible audience for the message, the impact that they expect this communication to have

on others may lead them to take some action. Any effect that the communication achieves may thus be due not to the reaction of the ostensible audience but rather to the behavior of those who anticipate, or think they perceive, some reaction on the part of others.” (Davison, 1983:3)

Tredjepersonseffekthypotesen omfattade ursprungligen dels en perceptuell del men också en reell påverkan på människors beteende. Den reella påverkan avsåg dock inte som det låter, reella effekter på tredje person d.v.s. de andra, utan reella effekter på en själv. Detta till följd av de föreställningar människor har om mediernas överskattade påverkan på andra.

I litteraturen har det enligt min mening vid första anblick skett en glidning i begreppets innebörd. Från att likt Davison i sin snävaste innebörd avse hur föreställningen att andra människor påverkas mer av medierna än en själv och hur denna föreställning kan påverka ens beteende till att likt Perloff (2002:490) vara liktydigt med endast perceptionen att andra människor påverkas mer av medierna än en själv.

”The third-person effect is at relatively new concept, as social science constructs go. It was invented in 1983 by sociologist W. Philips Davison in a clever article that drew on intuition and public opinion theory. The third-person effect is an individual’s perception that a message will exert a stronger impact on others than on the self. The “third-person” term derives from the expectation that a message will not have its greatest influence on “me” (the grammatical first person), or “you” (the second person), but on “them” – the third persons. Individuals may overestimate the impact that mass media exert on others, underestimate media effects on the self, or both.” (Perloff, 2002:490)

Orsaken till detta kan vara att det främst är den perceptuella delen av tredjepersonseffekthypotesen som har undersökts inom forskningen och att begreppet ”tredjepersonseffekter” därför över tid blivit synonymt med den perception som har undersökts. Men jag menar att orsaken troligtvis är en annan, att Perloff tydligare än vad Davison själv gjorde, skiljer på ”tredjepersonseffekter” som hypotes och som begrepp.

Det förekommer att Perloff i likhet med Davison skriver om tredjepersonseffekthypotesen i singularis, men i samma andetag framgår då också att denna hypotes består av två delar (Perloff, 2002:490).

”The TPE hypothesis has two parts. The perceptual hypothesis asserts that people assume that communications influence others more than the self. The behavioral component suggests that people’s expectations of media impact on others leads them to take action, perhaps because they want to Thwart the predicted effects” (Perloff, 2002:490)

Vanligare är att Perloff skriver om tredjepersonseffekthypotesen som två separata hypoteser: den perceptuella tredjepersonseffekthypotesen (2002:490, 492-493, 498) och den beteendemässiga tredjepersonseffekthypotesen (2002:499).

”Thus far I have emphasized the perceptual dimension of the third-person effect. But what energizes practitioners and intrigues us all is the behavioral

hypothesis, which suggests that perceptions can influence behavior.” (Perloff, 2002:499)

Även om Davison analytiskt särskiljer den perceptuella och beteendemässiga delen i tredjepersonseffekthypotesen skriver han inte om dem som två olika hypoteser. Men i samma andetag som Davison beskriver innebörden av tredjepersonseffekthypotesen skriver han om ”tredjepersonseffekter” som ett fenomen i vilken han nyanserar den perceptuella delen (Davison, 1983:3).

“The phenomenon under consideration has been called the "third-person effect" because third persons are involved from two different observational standpoints. In the view of those trying to evaluate the effects of a communication, its greatest impact will not be on "me" or "you," but on "them"-the third persons. From the standpoint of a propagandist or other persuasive communicator, on the other hand, the third persons are those who are in some way concerned with the attitudes and behavior of the ostensible audience. Indeed, the propagandist may try to manipulate the behavior of these third persons by apparently seeking to influence someone else.” (Davison, 1983:3)

Det förefaller som att även Davison i sin ursprungsartikel skrev om ”tredjepersonseffekter” som liktydigt med perceptionen att människor har en tendens att överskatta mediernas påverkan på andra. Efter denna begreppsexercis anser jag inte att det förekommit någon reell glidning i själva begreppet ”tredjepersonseffekter” och dess innebörd, men däremot att tredjepersonseffekthypotesen inom den senare forskningen delats upp i två separata. Jag kommer i min undersökning vara trogen Davison och använda mig av tredjepersonseffekthypotesen i singularis och undersöka vilken påverkan den perceptuella delen har på människors beteende, men i likhet med den senare forskningen skriva om den perceptuella delen av denna hypotes respektive dess konsekvenser. I likhet med den senare forskningen kommer jag också att använda mig av begreppet ”tredjepersonseffekter” som huvudsakligen liktydigt med föreställningen att överskatta mediernas påverkan på andra. Skälen därtill är främst för att det är så begreppet används inom den samtida forskningen men också eftersom Davison själv, om än otydligt, i sin ursprungsartikel omtalar själva begreppet på ett likartat sätt. Tredjepersonseffekter är liktydigt med att man tror att andra människor påverkas mer av medierna än man själv (Perloff, 2002:490). Att det förekommer tredjepersonseffekter avseende hot och riskfrågor har Rojas et.al. (1996) visat i sin studie där en majoritet av befolkningen anser att våld i media har en större påverkan på andra än dem själva.

Ovanstående har stora likheter med vad som framkommit inom riskforskningen där man visat att människor tenderar att bedöma de flesta risker som högre när de tillskrivs andra och lägre när det gäller den egna risken (Sjöberg, 2002:5). Människor tenderar också att tro att deras generella riskperception kommer från medierna och ett skäl till detta är att medierna uttrycker sig själv på ett sätt som är förståeligt för dess läsare/lyssnare och tittare (se af Wählberg et. al., 2000:36, 38). Inom riskforskningen skiljer man på det som de kallar för generell risk och personlig. Sjöberg menar att om

man inte ber folk om att skilja på dessa två tenderar de att uppskatta den generella risken. Även inom kriminologin ger Tyler och Cook (1984) ett stöd för likartade resultat med sina exempel på att medierna när det gäller hälso- och sjukvårdsbedrägerier, rattonykterhetsolyckor och naturkatastrofer påverkar människors bedömningar av den generella förekomsten av ett problem men däremot inte när det gäller bedömningar av den personliga risken (Hale, 1996:111). Min tolkning av riskforskningens användande av begreppet generell risk respektive personlig är att dessa kategorier kan motsvaras av tredjepersonseffektforskningens vad man tror att andra tror respektive vad man själv tror.

För att återvända till forskningen om tredjepersonseffekter finns det här också en rad besläktade begrepp som fångar upp föreställningar kring mediernas påverkan. Det finns studier som visat på ett slags ”*omvänd tredjepersonseffekt*” (Perloff 1993:170) där man tror att medierna spelar en stor roll för en själv och en liten för andra.

Men jag menar att det även går att se ytterligare en variant av tredjepersonseffekter nämligen att man tror att medierna påverkar: både andra och en själv (jfr Schudson, 1995; Gunther et. al., 2003), att man tror på mediernas påverkan. Det som Gunther et. al. (2003:199) beskriver i termer av ”*The influence of presumed influence*”. Författarna menar att denna teori är ett bredare teoretiskt paraply än teorin om tredjepersonseffekter. De menar att likheterna mellan de båda teorierna ligger i att de båda bygger på att människor uppfattar att ett budskap påverkar andra och att de reagerar på denna påverkan. Skillnaderna ligger i att teorin av Gunther et. al inte är beroende av om det är negativa konsekvenser som avses eller inte och inte heller av åtskillnaden mellan en själv och andra. Frågan i avhandlingen är om föreställningen att människor överhuvudtaget, oavsett åtskillnad mellan sig själv och andra, tror att nyhetsmediernas bilder av hot och risker påverkar upplevelsen av hot och risker och om denna föreställning i sig påverkar deras upplevelse av otrygghet i stadsrummet.

Jag menar i min studie att man kan se alla dessa tre typer av föreställningar om mediernas påverkan som varianter av tredjepersonseffekter. Detta eftersom de i större eller mindre utsträckning avser föreställningar om vad man tror om mediernas påverkan på tredje person. Dessutom anser jag att man kan gradera dessa föreställningar efter i vilken utsträckning människor tror på mediernas påverkan enligt följande kontinuum. Avsaknaden av tro på mediernas påverkan (att man i liten utsträckning tror att medierna påverkar både andra och en själv) skulle vara den ena ytterligheten medan tron på mediernas påverkan (att medierna i stor utsträckning påverkar både andra och en själv) skulle vara den andra. Tredjepersonseffekter som den uttryckligen omnämns i den senare litteraturen (att man tror att andra påverkas mer än en själv) skulle därmed placeras i mitt emellan de två förra. Om jag även tar hänsyn till omvända tredjepersonseffekter (att medierna i stor utsträckning påverkar en själv men i liten utsträckning andra) skulle de placera sig bortom tron på mediernas påverkan på både en själv och andra. Med hjälp av ett sådant kontinuum har jag (om indexet visar sig vara stabilt) möjligheten att undersöka om föreställningar om mediernas påverkan har någon och möjligen större självständig effekt på människors upplevelser av otryggheten i stadsrummet än medieerfarenheten.

Fördelen med ett sådant kontinuum är en tydligare analytisk avgränsning i föreställningar om mediernas påverkan medan nackdelen är att tredjepersonseffekthypotesen och tredjepersonseffekt-begreppet riskerar att urlakas.

Inom forskningen kring tredjepersonseffekter har man identifierat att dessa uppstår oftare och förstärks under särskilda förhållanden (Perloff, 2002). De faktorer som kan tänkas samverka eller influera tredjepersonseffekter kan förknippas med egenskaper hos sändaren, medieinnehållet och mottagaren, där främst det senare undersökts inom forskningen (Johansson, 2000).

När det gäller egenskaper hos sändaren så kan sådana som uppfattas ha låg trovärdighet (Gunther, 1991) medföra ökade tredjepersonseffekter. Avseende egenskaper hos medieinnehållet kan det i huvudsak bero på om det kan anses positivt eller negativt (kontroversiellt och socialt oaccepterat eller farligt) att bli påverkad av medierna och det budskap som avses. Om budskapet anses vara dåligt medför det starkare tredjepersonseffekter än om budskapet är neutralt eller positivt (Perloff, 2002).

Enligt forskningen kring tredjepersonseffekter är det *inte* utmärkande med skillnader efter kön specifikt eller andra demografiska faktorer (se Perloff, 2002; Paul et. al. 2000) även om det finns studier där ålder och socioekonomisk status kan antas spela en roll för fenomenets uppkomst. Det handlar här om medieinnehåll av en särskild karaktär (Henriksen and Flora, 1999 visade att tredjepersonseffekter förekommer även hos barn där barn tror att vuxna påverkas mer av cigarettreklam än dem själva) eller att människor tillhör en särskilt utsatt grupp (se Mays and Cochran, 1988) där de tror att främst de själva snarare än andra påverkas.

De egenskaper hos mottagaren som forskningen visat kan ha inflytande över tredjepersonseffekter är däremot deras personliga engagemang (se Davison, 1983; Driscoll and Salwen, 1997), kunskap, sociala avstånd samt självförtroende. När det gäller det personliga engagemangets roll har man inom den traditionella effektforskningen visat på likartade tendenser d.v.s. att när engagemanget är högt är mediernas påverkan mer trolig än när det är lågt (Krugman, 1965).

Även om resultaten inte är entydiga, visar flera studier att människor som upplever sig ha (Price and Tweksbury, 1996), eller som har (Atwood, 1994) kunskap om det område som avses uppvisar tredjepersonseffekter. Den upplevda kunskapen behöver inte nödvändigtvis ha samband med formell utbildningsgrad utan relaterar snarare till psykologiska faktorer (Perloff, 2002), som känslan av att inneha särskilda kunskaper och att tillhöra ett slags elit (Johansson, 2000). Också såväl högt som lågt självförtroende kan leda till tredjepersonseffekter men det är vanligare bland dem med lågt självförtroende att också tillskriva en hög påverkan på en själv (David and Johnson, 1998).

Den förklaring som fått mest stöd till *varför* tredjepersonseffekter uppstår är att att människor vill bevara en positiv självbild (Gunther and Thorson, 1992; Gunther and Mundy, 1993; Perloff, 2002). Man vill inte ge sken av att man är mindre kritisk till mediernas budskap eller att man skulle vara lättlurad. Detta gör man genom en så kallad social jämförelse mellan sig själv och andra där man själv framstår i bättre dager. Men

människors uppfattning om sig själv kan också relatera till deras gruppstillhörighet (David et. al., 2002).

Ytterligare en förklaring till ”tredjepersonseffekter” är behovet av att kunna kontrollera oförutsägbara händelser i livet (Perloff, 2002). Andra förklaringar till uppkomsten av ”tredjepersonseffekter” är att människor har brister i hur de själv fungerar kognitivt, att de projicerar sådant som de anser vara dåligt på andra snarare än sig själv samt att man själv handlar utifrån yttre omständigheter medan andra handlar utifrån karaktärsdrag (Perloff, 2002).

En sista förklaring till åtskillnaden mellan en själv och andra när det gäller föreställningar om mediernas påverkan är att vi genom mediescheman lärt oss att tro på mediernas påverkan (Perloff, 2002). Det handlar om att ”tredjepersonseffekter” kan ha samband med den generella kulturella föreställningen att medierna påverkar oss (manipulativ reklam eller att TV-våld gör oss aggressiva). Vi har lärt oss att massmedierna har makt i samhället, och över människors uppfattningar och beteenden (Duck et. al. 1995; Perloff, 2002; Johansson, 2000). Det är således i undersökningen och analysen av om det förekommer tredjepersonseffekter också relevant att undersöka vilka faktorer som kan tänkas förklara denna föreställning.

Tredjepersonseffekternas konsekvenser

Föreställningar om vad människor tror om mediernas påverkan är relevant att undersöka eftersom det är troligt att själva föreställningen om mediernas makt kan ha större effekt än mediernas verkliga makt (Schudson, 1995). Om människor tror att medieinnehållet påverkar andra i en viss riktning kan det förmodligen få konsekvenser i samhället eller för hur de själva tänker och handlar oavsett om medierna verkligen påverkar dessa individer eller inte. Men att tredjepersonseffekter förekommer, finns det starka belägg för (se Perloff, 1993; Paul et. al., 2000). Däremot är det ont om tydliga belägg för att föreställningen påverkar människors åsikter, beteenden eller emotioner (Hoffner et. al., 2001; Gunther et. al., 2003:200). Min avsikt är dock att undersöka dels om det förekommer tredjepersonseffekter samt i enlighet med Davisons (1983) *tredjepersonseffekthypotes* undersöka om dessa har några konsekvenser för människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet.

En möjlig konsekvens av att människor tror att andra påverkas mer än dem själv när det gäller upplevelser av hot och risker, är att människor ändrar beteende utifrån sin tro. Jag menar att om människor tror att medierna påverkar allmänhetens upplevelser av hot och risker i en riktning som innebär att man tror att andra människor undviker att befolka delar av stadsrummet, kan det leda till att de själv undviker att befolka delar av stadsrummet i tron att delar av stadsrummet inte befolkas. Detta kan i en förlängning leda till att öde eller mörka platser inte befolkas av människor. Ett sådant scenario skulle i sin förlängning kunna medföra begränsningar av människors rörelsefrihet men också att människor fortsätter att uppleva otrygghet i stadsrummet på öde platser, särskilt när de är ensamma. Det är därför relevant att även undersöka överensstämmelsen mellan tron på

mediernas påverkan och i vilken utsträckning människor undviker platser i stadsrummet på grund av rädsla eller otrygghet.

Enligt *tredjepersonseffekthypotesen* kan föreställningen att andra påverkas mer än en själv av mediernas innehåll få konsekvenser för människors beteende (Davison, 1983:3). Ett exempel är att vi som föräldrar i huvudsak tror att barn påverkas av TV-reklam riktad till barn mer än oss själva. Till följd av att vi tror att barn påverkas mer av detta i våra ögon negativa medieinnehåll försöker vi förhindra att barnen ser barnprogram på dessa kanaler genom att be dem byta till Barnkanalen eller se en film tillsammans istället etc. våra förväntningar på hur barnen kommer att påverkas av medieinnehållet leder till att vi handlar för att förhindra denna i våra ögon negativa påverkan (jfr Salwen, 1998; Perloff, 2002). Vid användning av mitt kontinuum enligt föreställningar om mediepåverkan med samma exempel skulle konsekvenserna vara följande: föreställningen att TV-reklam riktad till barn varken påverkar barn eller mig själv skulle inte medföra någon åtgärd medan föreställningen att TV-reklam riktad till barn påverkar både barn och mig själv också medföra kanalbyte. Frågan i detta avsnitt är om människors föreställningar om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker kan få konsekvenser för deras upplevelser av otrygghet i stadsrummet, och i så fall på vilket sätt.

Föreställningen om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker menar jag kan påverka den upplevda otryggheten i stadsrummet genom att hålla generella föreställningar om mediernas påverkan, om en riskfylld omvärld samt en hotfull stad och otrygga öde platser (särskilt för kvinnor) levande. Detta kan förändra hur vi betar oss genom att vi helt eller delvis undviker att befolka stadsrummet när det är öde eller upplevs som hotfullt vilket i sin tur kan motverka den allmänna tryggheten i stadsrummet. Om man inte tror att någon annan heller kommer att finnas i parken efter mörkrets inbrott går man heller inte dit. Annat är det naturligtvis om man vet att det är folk där till följd av en tillställning som en konsert, men då är det å andra sidan av betydelse vilka de andra är som man kan förväntas stöta på. Föreställningens konsekvens kan också vara att medierna genom föreställningen om en riskfylld omvärld och den hotfulla staden verkar normbevarande. För kvinnors del kan det förändra hur de betar sig genom att de håller sig till det socialt accepterade (jfr tystnadsspiralen) d.v.s. att de inte gå hem själv, gå i sällskap med en man, ta en taxi eller förväntas ringa varandra för att säkerställa att man kommit hem, genom att hålla liv i föreställningar om kvinnan som osjälvständig med begränsad rörelsefrihet till följd.

En förklaring som jag inte har någon möjlighet att undersöka är den att vi till följd av mediescheman lärt oss att det är medierna som gör oss rädda. Det finns flera empiriska studier där det framgår att människor själv uppger att de tror att medierna är orsaken till deras rädsla och otrygghet på särskilda platser i stadsrummet (se af Wahlberg et. al., 2000; se kvalitativa studier av Lundgren, 2006; Heber, 2007 m.fl.). Denna förklaring tangerar dock ett tredje möjligt scenario: att det är vår egen upplevda otrygghet i stadsrummet som gör att vi får föreställningar om att medierna påverkar våra upplevelser av hot och risker. att vi projicerar vår rädsla på medierna som orsak. Det är möjligt att det

den kausala riktningen går åt andra hållet. Frågan i avhandlingen är om tredjepersonseffekter förekommer men också om denna föreställning i sin vidaste variant påverkar deras upplevelse av otrygghet i stadsrummet.

Tredjepersonseffekthypotesen ponerar i min studie (i likhet med Davison, 1983) att människor som har föreställningar om att medierna påverkar andras upplevelser av hot och risker i större utsträckning än dem själv, i större utsträckning har upplevt otrygghet i stadsrummet än dem som inte tror på mediernas påverkan. Liknande scenario gäller för dem som har föreställningar om att medierna påverkar både andra och dem själv medan det motsatta scenariot gäller dem som inte tror att medierna påverkar varken andra eller dem själv.

Jag nämnde tidigare att studier av tredjepersonseffekter förekommer även inom riskforskningen men att man där använder andra begrepp som generell respektive personlig risk snarare än tron på att medierna påverkar andra respektive en själv. I likhet med medieforskningen kring tredjepersonseffekter har man inom riskforskningen inte heller lyckats finna stöd för sambandet mellan exponeringen av olika risker och människors upplevelse (medelvärde) av dessa risker (se Sjöberg et. al., 1996:67–68 i Boholm, 1998:146–147).

Sammanfattning av klassiska studier och min användning av dem

I detta avsnitt har jag inom främst ramen för massmedieforskningen belyst hur medieerfarenhet enbart men också i kombination med andra erfarenhetsvägar samt föreställningar om mediernas innehåll samt föreställningar om mediernas påverkan skulle kunna leda till otrygghet i stadsrummet. Nedan följer en sammanfattning av de huvudsakliga klassiska studier jag har utgått ifrån och hur jag har för avsikt att använda dem i min studie (tabell 4:1).

Tabell 4:1 Sammanfattning av klassiska studier av mediernas påverkan och min användning av dem (1/2)

	Klassiska studier av mediernas påverkan	Min användning av dessa studier
Medieerfarenhet (onyanserad)	<i>Direkta medieeffekter</i> (Lasswell, 1927) Medieerfarenhet är liktydigt med att människors åsikter och beteende påverkas i enlighet med mediernas innehåll	<i>Hypotesen om den onyanserade medieerfarenhetens påverkan</i> ponerar att människor som ofta tagit del av hot och risker via medierna i större utsträckning än dem som mer sällan tagit del av det samma har upplevt otrygghet i stadsrummet.
	Medieerfarenhet av brott medför förhöjd nivå på rädslan för brott (Heath, 1981; Winkel and Vrij, 1990)	
	Medieerfarenhet av hot och risker medför förhöjda nivåer på riskperception och oro (Sjöberg et. al., 1996; Nilsson m.fl., 1997)	
	Medieerfarenhet av brott särskilt i kvällspress medför förhöjd nivå på rädslan för brott (Winkel and Vrij, 1990)	Två varianter ponerar å ena sidan att det främst är människor som tagit del av hot och risker via kvällspressen snarare än via dagspressen som upplevt otrygghet i stadsrummet. Å andra sidan att det främst är människor som tagit del av lokala nyheter om brott snarare än dem som mer sällan tagit del av brott som begåtts på annan ort som har upplevt otrygghet i stadsrummet.
Medieerfarenhet och föreställningar om mediet innehåll	<i>Gräset är brunare på andra sidan</i> (Heath, 1984) eller <i>trygg i jämförelse</i> (Liska and Baccaglioni, 1990) handlar om att medieerfarenhet av brott på annan ort kan göra människor tryggare i jämförelse medan lokala nyheter om brott kan skrämra upp människor	
	<i>Dagordningshypotesen</i> (McCombs and Shaw, 1972; 1993) Massmedierna bestämmer vilken uppmärksamhet sakfrågor får i den politiska debatten och dessa frågor blir de frågor och ämnen som publiken tycker är viktiga	<i>Dagordningshypotesen</i> ponerar att nyhetsmediernas prioritering av hot och risker överensstämmer med människor prioritering avseende föreställningar om hot och risker.
	Dagordningshypotesens andra nivå (McCombs, 2006) Massmedierna kan även påverka frågornas attribut	En fråga att ta med till min studie är därför om det också finns en överensstämmelse mellan prioriteringen av de stadsrum som utgör bakgrunden i nyhetsmediernas hot och risker och de stadsrum som människor främst upplever otrygghet i.
Medieerfarenhet och egen erfarenhet	<i>Kultivasteorin</i> (Gerbner, 1972, 1973; Gerbner and Gross, 1976; Gerbner et. al., 1979, 1980) På lång sikt ändrar medierna vår syn på världen till en stereotyp, förvrängd och selektiv syn på verkligheten vilket leder fram till att vi överskattar brottsligheten och risken att drabbas av våld och brott och därmed kan bli mer rädda	<i>Hypotesen om kultivations effekter</i> ponerar att de som har föreställningar om att mediernas brottsrapportering är underdriven snarare än överdriven eller rättvisande också är dem som främst upplevt otrygghet i stadsrummet.
	<i>Resonansteorin</i> (Gerbner, 1994) Kultivations effekter är främst är närvarande bland tittare vars sociala erfarenheter ligger i linje med den hemska och skrämmande världen som skildras i TV:s brottsprogram.	<i>Hypotesen om de dubbelt utsatta</i> ponerar att människor som ofta tagit del av hot och risker via medierna och som även har egen erfarenhet av det samma i större utsträckning än de som ofta tagit del av hot och risker via medierna men som saknar egen erfarenhet upplevt otrygghet i stadsrummet.
Medieerfarenhet och egen erfarenhet	Kultivations effekter försvinner när man tar hänsyn till brottsstatistiken i området (Doob and MacDonald, 1979)	
	Dagordningsforskningen och avsaknaden av kunskap: Ju mer värderingsbunden kunskap som avses desto större betydelse har den egna erfarenheten och desto mindre möjlighet har massmedierna att påverka (Rogers and Dearing, 1988, 1996; Asp, 1986;193; Philo, 1990)	<i>Hypotesen om de starkt medieberoende</i> ponerar att människor som har medieerfarenhet av hot och risker men saknar egen i högre utsträckning än dem som har sådan erfarenhet har upplevt otrygghet i stadsrummet.
	Om mediebilderna inte överensstämmer med ens egna erfarenheter kan mediernas påverkan minska (Johansson, 1998:33) och det omvända förhållandet kan råda om individen och medierna har gemensam värdegrund (Christansen och Bergström, 1998)	Möjliga förklaringar till varför resonans effekter eller beroende av medierna som informationskälla uteblir.
	<i>Tystnadsspiralen</i> (Noelle-Neumann, 1984) Om vi inte känner igen oss i massmediernas representationer kan det leda till att vi underkänner vår egen erfarenhet och tolkningsram och ersätter den med den erfarenhet och tolkningsram som dominerar i massmedierna	-

Tabell 4:1 Sammanfattning av klassiska studier av mediernas påverkan och min användning av dem (2/2)

	Klassiska studier av mediernas påverkan	Min användning av dessa studier
Medieerfarenhet och social erfarenhet	<i>Tvästegshypotesen</i> (Lazarsfeld et. al., 1944) Massmedierna inte når den breda massan utan att detta sker genom så kallade opinionsledare eller aktörer. Massmediernas innehåll eller budskap förmedlas således i två steg: från massmedier till opinionsledare och från opinionsledare till mindre aktiva grupper	<i>Hypotesen om de som i huvudsak får sin information i andra hand</i> ponerar att de människor som tagit del av hot och risker via vänner och bekanta men som saknar erfarenhet av det samma via medierna i större utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet än dem som själv har medieerfarenhet.
	<i>Socialt umgänge som filter mot mediernas påverkan</i> (Gerbner, 1980, 1994; Johansson, 1998) Kontakten med andra människor via sociala nätverk kan fungera som ett slags "skydd" mot massmediernas påverkan.	<i>Hypotesen om vårt sociala umgänge som filter för mediernas påverkan</i> ponerar att människor som ofta tagit del av hot och risker via medierna och som ofta umgås med vänner/bekanta i lägre utsträckning än de som ofta umgås med vänner/bekanta har upplevt otrygghet i stadsrummet.
Medieerfarenhet om mediernas påverkan	<i>Tredjepersonseffekt</i> (Davison, 1983:3; Perloff, 2002:490) Att man tror att andra människor påverkas mer av medierna än man själv	<i>Tredjepersonseffekter</i> avser i sin snävaste innebörd föreställningen att andra påverkas mer av mediernas budskap än en själv. Jag har dock i min undersökning av sambandet mellan tredjepersonseffekter och den upplevda otryggheten i stadsrummet också för avsikt att jämföra mot föreställningen att människor överhuvudtaget, oavsett åtskillnad mellan sig själv och andra, tror att nyhetsmediernas bilder av hot och risker påverkar upplevelsen av hot och risker. Frågan i avhandlingen är om tredjepersons-effekter förekommer men också om denna föreställning i sin vidaste variant kan påverka människors upplevelse av otrygghet i stadsrummet.
	<i>Omvänd tredjepersonseffekt</i> (Perloff, 1993) Att man själv påverkas mer än andra av medierna.	
	<i>The influence of presumed influence</i> (Gunther et. al., 2003) I likhet med TPE att människor uppfattar att ett budskap påverkar andra och reagerar på denna påverkan men i motsats till TPE inte beroende av åtskillnad mellan sig själv och andra.	
Föreställningar om mediernas påverkan	Människor gör en åtskillnad på bedömningar av generella förekomster av problem och den personliga risken (Tyler and Cook, 1984)	<i>Tredjepersonseffekthypotesen</i> ponerar (i likhet med Davison, 1983) att människor som har föreställningar om att medierna påverkar andras upplevelser av hot och risker i större utsträckning än dem själv, i större utsträckning har upplevt otrygghet i stadsrummet än dem som inte tror på mediernas påverkan. Liknande scenario gäller för dem som har föreställningar om att medierna påverkar både andra och dem själv medan det motsatta scenariot gäller dem som inte tror att medierna påverkar varken andra eller dem själv. Det är därför relevant att även undersöka överensstämmelsen mellan tron på mediernas påverkan och i vilken utsträckning människor undviker platser i stadsrummet på grund av rädsla eller otrygghet.
	Tredjepersonseffekter avseende våld (Rojas, et. al., 1996)	
	Människor gör en åtskillnad mellan generell risk och personlig risk (af Wählberg et. al., 2000; Sjöberg (2002)	
	<i>Tredjepersonseffekthypotesen</i> (Davison, 1983:3) Människors föreställningar om mediernas överskattade påverkan på andra människor kan påverka ens eget beteende.	

Medieerfarenhetens förväntade påverkan på den upplevda otryggheten är som tidigare framgått i jämförelse med den personliga respektive den sociala låg. På motsvarande sätt som i detta avsnitt belyser jag framgent hur den personliga respektive sociala erfarenheten kan påverka den upplevda otryggheten i stadsrummet. I de empiriska kapitlen

återkommer jag till hur jag har fångat in dessa erfarenheter men värt att påpeka redan här är att jag i relation till medieerfarenhet i huvudsak har för avsikt att analysera tre olika typer av kombinationer av erfarenhetsvägar. Den första erfarenhetsgruppen, de *starkt medieberoende*, är hämtad från forskningen om att vi kan bli beroende av medierna som informationskälla. Den påstår i stort att ju mindre egen erfarenhet man har av en händelse som det rapporteras om, desto större möjlighet har medierna att påverka individens föreställningar om denna. Detta eftersom medierna då utgör en oproportionerligt stor källa till information. Erfarenhetsgruppen består av dem som har medieerfarenhet av hot och risker men som saknar personlig erfarenhet av dessa. Den andra erfarenhetsgruppen, *de dubbelt utsatta*, är hämtad från forskningen kring mediernas kultivations effekter och revideringen av denna inom ramen för resonansteorin. Kultivations teorin går ut på att medierna på lång sikt ändrar vår syn på världen till en stereotyp, förvrängd och selektiv syn på verkligheten som kan leda till att vi överskattar brottsligheten och risken att drabbas av våld och brott och därmed kan bli mer rädda. Resonansteorin menar att risken att överskatta brottsligheten är särskilt stor om vårt grannskap också är hotfullt. Erfarenhetsgruppen består av dem som har medieerfarenhet av hot och risker och som även har personlig erfarenhet av det samma. Den tredje erfarenhetsgruppen, *de som i huvudsak får sin information i andra hand*, är i huvudsak hämtad från forskningen om att människor i huvudsak tar del av mediernas budskap via vardagliga opinionsbildare som vänner och bekanta. Erfarenhetsgruppen består av dem som saknar medieerfarenhet av hot och risker men som har social erfarenhet av det samma via vänner och bekanta.

4.3 INDIVIDENS ROLL

Tidigare forskning säger oss att det är svårt att belägga mediernas påverkan på människors handlingar eller beteenden utan det är mer troligt att de påverkar perceptioner, åsikter, upplevelser och känslor. Men om man skall kunna skilja ut mediernas roll är det viktigt att få en bild av andra faktorer som ”tävlar” med mediernas när det gäller påverkan på människors trygghetskänsla i staden.

Individens roll omfattar i avhandlingen tänkbara orsaker som kan härledas till den egna individens uppfattningar, värderingar, egenskaper och erfarenheter. Orsaker som kan härledas till individens roll återfinns framförallt inom forskningen kring riskperceptioner men också inom den kriminologiska forskningen om rädslan för brott. När det gäller analyser med hjälp av tvärsnittsdata brottas teorier och påståenden alltid med frågor om kausalitet: är det individens predisposition som påverkar upplevelsen av otrygghet eller är det tvärtom, men också om det är den individuella predispositionen som påverkar eller något yttre som brott. En grov förenkling är att det förra främst betonas inom den psykologiska forskningen kring riskperception baserad på personlighetstyper och det senare inom kriminologin och forskningen kring rädslan för brott. Egentligen är det endast problematiskt om man har för avsikt att uttala sig om kausalitet. Medan man inom den psykologiska forskningen uttalar sig om samband och sällan om kausalitet finns det

inom forskningen kring rädslan för brott ett inbyggt antagande om kausalitet: det är brott som är orsaken till människors upplevelser av rädsla. Det finns således också en inbyggd problematik i att använda begreppet individfaktorer som påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet eftersom orsaksfaktorerna, även egna erfarenheter och dessas bearbetning och upplevelser ur ett individperspektiv finns inom samma system som det som påverkas d.v.s. den upplevda otryggheten. De hypoteser som prövas under individperspektivet går att dela upp i tre typer: de som avser personliga egenskaper, fysisk och mental känslighet samt personlig erfarenhet.

Personliga egenskaper (föreställningar och attityder)

Utifrån antagandet att personliga egenskaper kan vara en orsak till människors upplevda otrygghet undersöker jag i huvudsak påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet efter graden av kontroll över sig själv och ens levnadsförhållanden samt det troliga i att man kan bli ett potentiellt offer.

I Krimskys och Goldings (1992) numera klassiska antologi *Social Theories of Risk* skriver Ortwin Renn om riskbegreppets olika klassifikationer att begreppet inom den psykologiska forskningen kring personlighetstyper antar att ett värdesystem ligger till grund för riskperceptionen (Renn, 1992:65). Människor integrerar sina uppfattningar om risk med hänsyn till riskernas karaktär, riskens orsaker, riskernas associerade fördelar och omständigheterna kring risktagandet till ett enhetligt värdesystem (Renn, 1989 i 1992:66). I en motsvarande forskningsöversikt av den anglosaxiska forskningen kring rädslan för brott *Fear of Crime: A review of the literature* av Hale (1996) framgår att rädslan för somliga forskare är en emotionell respons på fara i miljön medan det för andra är ett uttryck för en generell oro när det gäller tillståndet i världen (Hale, 1996:120). I en annan klassisk antologi, Ditton och Farralls *The Fear of Crime* (2000), skriver Taylor och Hale (1986/2000) att även om psykologiska faktorerna kan föregå rädslan kan de också vara ett resultat av den alternativt att den inte avser rädsla för brott utan generellt en obekvämhets med det urbana livet (Taylor and Hale, 1986/2000:361). Även om de flesta av teorierna, hypoteserna och studierna i detta avsnitt utgår från antagandet att det är personens egenskaper som påverkar upplevelsen anser jag att individen lever i ett samspel med sin omgivning och personliga egenskaper utgör en ögonblicksbild, och denna bild av egenskaper är den vi kan undersöka om den ger någon variation av upplevelsen eller inte snarare än förklaringar hur dessa personliga egenskaper formats.

Resultaten utifrån den kriminologiska forskningen om rädslan för brott och forskningen kring riskperceptioner menar jag kan sammanfattas med att människor som har en lägre grad av faktisk eller uppfattad kontroll över sig själv eller sina levnadsförhållanden i större utsträckning än andra kan uppleva känslor förknippade med otrygghet.

I Hales översikt (1996) tar han förutom kausala förklaringar till rädslan även upp socialpsykologiska faktorer till rädslan för brott. Van der Wurff et. al. (1989:142–145) skapade inte någon kausal förklaringsmodell, men väl en möjlig psykologisk bakgrund till

rädslan innehållande fyra huvudfaktorer, varav maktfaktorn är en (attraktivitet, ont uppsåt och kriminaliserbart utrymme som jag återkommer till är de tre andra). Van der Wurff et. al. sammanfattar forskningen med att det troligare att människor som ser negativt på framtiden, saknar framtidstro (Eve and Eve, 1984) eller inte mår bra (Ward et. al., 1986) är mer otrygga än andra. Det handlar enligt Van der Wurff et. al. om maktfaktorer som graden av självtillit och känsla av kontroll som personen har när det gäller möjliga hot eller överfall av någon annan. Å ena sidan avses här den egna individens faktiska eller föreställda makt, å andra sidan den andres. Den förra behövs däremot inte direkt vara relaterad till en fara. Som författarna påpekar kan den egna självtilliten bottna i allt från en god familjrelation till en optimistisk personlighet (van der Wurff et. al., 1989:144). Den andres makt avser sådant som den potentiella förövarens styrka, förmåga, resurser och förmåga att genomföra begå kriminella handlingar. Sammanfattningsvis skulle sådant som att se negativt på framtiden, sakna framtidstro och att inte må bra kunna medföra förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Andra forskare inom rädslan för brott som Conklin (1975) har tagit hänsyn till psykologiska faktorer i mer generella termer som bristen på kontroll över ens egna levnadsförhållanden. När det gäller otrygghet som kan förklaras av graden av kontroll är det enligt den kriminologiska forskningen om rädslan för brott troligare att de som upplever en låg grad av faktisk eller föreställd kontroll över sitt liv eller sina levnadsförhållanden är mer rädd för brott än andra.

Liknande slutsatser kan dras utifrån den psykologiska forskningen kring personlighetstyper och riskperception där antagandet om betydelsen av graden av kontroll för den upplevda risken gjordes tidigt. Forskningen kring upplevd risk har sitt ursprung i undersökningar av Chauncey Starr från 1960-talet där han fann att påtvingade risker bedömdes som mer riskfylla än frivilliga, även om den objektiva risken inte skilde sig åt mellan de två typerna av riskkällor (Brehmer, 1993:6–7). Genom företrädare som Baruch Fischhoff, Sarah Lichtenstein och Paul Slovic formades den så kallade psykometriska inriktningen där man utifrån ett antal olika dimensioner försöker få grepp om en människas personlighet (Löfstedt, 2000:33). Ragnar Löfstedt som forskat kring samhällsliga risker beskriver det i Lidskog et. al. (2000) antologin *Risker, kommunikation och medier* med att "Om man har kontroll över en risk så är man mindre orolig för den. Människan är mindre rädd för att köra bil än att åka flygplan, detta eftersom man själv kör bilen men inte flygplanet (i varje fall mer sällan)." (Löfstedt, 2000:33). frivilliga och kända risker samt föreställningen av kontroll över riskens storlek och sannolikhet skulle således kunna medföra lägre graden av upplevd otrygghet i stadsrummet.

Lennart Sjöberg är en annan frontfigur inom den psykometriska forskningen och han menar att även *osäkerhet* är en dimension att ta hänsyn till när man mäter människors riskperception (Sjöberg, 2002a; 2003:188). Han har prövat olika modeller av personlighetsindex och menar att den Carl Gustav Jungs inspirerade Myers–Briggs skala inte ger några större variationer när det gäller människans riskperception (Sjöberg, 2003). Det gör däremot den modell över människans personlighet i fem dimensioner (fem-

faktormodellen) han använder sig av där det finns en särskild stark relation mellan människors emotionella stabilitet och riskperception (Sjöberg 2003:187). Min avsikt är inte att likt psykologerna pröva ett helt batteri av frågor avseende personlighetens betydelse för den upplevda otryggheten i stadsrummet. Det är naturligtvis svårt att bryta loss denna dimension ur de övriga fyra, men det är trots allt av relevans att få med någon faktor som indikation på personliga egenskaper i analysen.⁹ Min avsikt är att undersöka om högre grader av personlig oro kan medföra förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet enligt nedanstående hypotes.

Hypotesen om graden av kontroll ponerar att människor som har en lägre grad av faktisk eller föreställd kontroll över sig själv (ser negativt på framtiden, saknar framtidstro, inte mår bra eller oroar sig ofta) eller sina levnadsförhållanden upplever i större utsträckning än de som har en högre grad av kontroll över det samma otrygghet.

Det är också troligare att de människor som ser sig själv som potentiella offer eller sina tillhörigheter som attraktiva mål för kriminella aktiviteter är mer rädda för brott än andra (Hale, 1996:120). På liknande sätt kan de människor som tillskriver en annan individ eller en särskild grupp ont uppsåt eller kriminella intentioner (potentiellt offer) vara mer rädda för brott än andra (ibid). I Van der Wurff et. al. terminologi kallad graden av attraktivitet där tanken är att ju mer attraktiv man själv eller ens egendomar är för kriminella aktiviteter, desto högre är sannolikheten att man utsätts för brott (1989:142). Det är i detta sammanhang troligare att kvinnor utsätts för sexualbrott och att unga män utsätts för våldsbrott. Att ha en god ekonomi eller att bo i ett resursstarkt område är visserligen inte någon personlig egenskap men det är här troligare att de med god ekonomi eller som bor i resursstarka områden också kan antas vara mer attraktiva ur ett kriminellt intresse, i alla fall avseende egendomsbrott. Min tolkning är att människors riskperception har samband med den bedömning människor gör av sannolikheten att drabbas av hot eller risker. Denna bedömning kan i sin tur bygga på både föreställningar om risken att drabbas eller den faktiska risken att drabbas.

Hypotesen om potentiellt offer ponerar att människor som ser sig själv som potentiella offer eller sina tillhörigheter som attraktiva mål för kriminella aktiviteter är mer rädda eller otrygga än andra. Kvinnor är mer rädda än män för att utsättas för sexualbrott, unga är mer rädda än äldre för att utsättas för våldsbrott och socioekonomiskt starka är mer rädda för att utsättas för egendomsbrott.

Fysisk och mental känslighet

Sårbarhetsfaktorerna speglar föreställningar och förväntningar kring det som kan hända men också en verklig känslighet i termer av brist på fysisk styrka. Det kan handla om ett slags fysisk och mental känslighet eller sårbarhet inför att utsättas för eller ha möjligheter att hantera risker eller förmågan att hantera dess konsekvenser. Hale använder sig av en

sammanställning av Killias (1990) och hans tre huvudsakliga orsaker till rädslan för brott för att få klarhet i sårbarhetsbegreppet: (1) exponering för icke förhandlingsbar risk, (2) avsaknad av kontroll som är en brist på effektivt försvar, skydd och/eller möjligheter till flykt, samt (3) förväntningar på allvarliga konsekvenser (Hale, 1996:95). De tre orsaker kan med fördel jämföras med forskningen kring riskperception som betonar de tre faktorerna sannolikheten att risken inträffar, graden av kontroll över risken och möjligheten att hantera konsekvenserna av det som kan inträffa, som dock avser en högre generaliseringsgrad genom att inte enbart avse brottslighet utan hot och risker generellt. Hale menar att alla dessa faktorer är nödvändiga, men dock inte tillräckliga för att framkalla rädsla. Hale syftar här på studier av Warr (1984, 1985, 1987; Warr and Stafford, 1983) studier om att det är interaktionen mellan risken och allvarligheten av dess konsekvenser eller känsligheten för risk som är avgörande för att framkalla rädsla. Vi känner igen resonemanget från Sjöbergs studier och att det inom riskforskningen råder enighet kring att det är föreställningarna om möjligheterna att hantera konsekvenser som är det avgörande för riskperceptionen. Hale skriver att Killias förutom de tre orsakerna till rädsla som nämns ovan tar hänsyn till att sårbarhet har fysiska, sociala och situationella dimensioner (Hale, 1996:95). Dessa belyser jag närmare under det sociala perspektivet.

När det gäller den fysiska sårbarheten handlar det om föreställningar om eller förväntningar kring den fysisk förmåga att förebygga, hantera och återhämta sig från det som kan hända. Ju högre fysisk sårbarhet, desto troligare att människor har en hög riskperception. Föreställningarna och förväntningarna kan handla om att människor som känner att de inte kan skydda sig själv, antingen för att de inte kan springa tillräckligt fort, saknar de fysiska förmågorna att avvärja överfall, inte kan skydda sina hem eller att det skulle ta dem längre är andra att återhämta sig från materiella eller fysiska skador kan förväntas vara mer rädda för brott än andra (Toseland, 1982).

I huvudsak har forskningen kring rädslan för brott identifierat fyra demografiska grupper som faller inom sårbarhetskategorierna och när det gäller den fysiska är det kvinnor och äldre som avses. De anses generellt som grupp mer fysiskt sårbara än män och unga (se Skogan and Maxfield, 1981). Både nationella och internationella studier har konstaterat att det är vanligare bland kvinnor och äldre att ge uttryck för en oro och rädsla att utsättas för brott än bland män och unga. Om vi ser till styrkan på sambandet mellan den upplevda rädslan och typen av sårbarhet är sambandet är starkast när det gäller kön, svagare när det gäller ålder och svagast när det gäller socioekonomi (som jag återkommer till i avsnittet om det sociala perspektivet) (Baumer, 1978). När det gäller den fysiska sårbarheten handlar det mycket om att förklarar varför kvinnor och äldre är mer sårbara än män och yngre där analogin är att det är troligare att kvinnor och äldre är mer fysiskt sårbara, och därmed mer rädda.¹⁰ Den fysiska sårbarheten förhåller sig enligt Killias (1990) till sannolikheten, graden av kontroll och konsekvensernas allvarlighet på följande vis. När det gäller fysisk sårbarhet är sannolikheten att utsättas för risk högre för kvinnor när det gäller sexualbrott och bland yngre män när det gäller våldsbrott. När det gäller konsekvensernas allvarlighet har kvinnor och äldre har svårare att återhämta sig vid

fysiska överfall och när det gäller bristen på kontroll är det främst barn, kvinnor och äldre som har svårast att försvara sig fysiskt mot överfall.

Det har spekulerats en del om att män egentligen inte är så orädda som de säger och det finns undersökningar som visar att ca 10 procent av mäns lägre rädsla kan förklaras med att det är socialt accepterade svaret (Sutton and Farrall, 2005). Studien undersöker dock inte om analogin också gäller för kvinnors benägenhet att ge svar d.v.s. huruvida det finns en benägenhet också bland kvinnor att ge ett socialt accepterat svar och att detta skulle kunna vara att de är mer rädda. Om även kvinnors högre rädsla till ca 10 procent kan förklaras med att rädsla är det socialt accepterade svaret skulle skillnaden mellan kvinnors och mäns rädsla kunna förklaras med att det endast är den uttryckta rädslan som skiljer sig åt medan den upplevda skulle kunna antas vara den samma.

Hypotesen om fysisk känslighet ponerar att de som har föreställningar om eller förväntningar kring en nedsatt fysisk förmåga att förebygga, hantera eller återhämta sig från utsattheten för hot och risker är mer fysiskt känsliga för hot och risker. Ju högre den fysiska känsligheten är desto högre är nivån på den upplevda otryggheten. Det är troligare att kvinnor och äldre är mer fysiskt känsliga än män och yngre, och därmed mer rädda. Ca 10 procent av mäns lägre grad av rädsla kan förklaras med att det är ett socialt accepterat svar.

Men om kvinnor som grupp är mer fysiskt sårbara än män borde det innebära att *alla* som är fysiskt sårbara oavsett kön skulle vara mer rädda. Av relevans för resonemang kring könets symbolik är en kvalitativ studie av Madriz (1997). ”Att vara kort och smal förknippas med femininitet och att vara lång och välbyggd sammankopplas med maskulinitet och styrka” (Madriz, 1997:352). Andras uppfattning om ens fysiska sårbarhet skulle kunna vara en faktor som kan påverka de egna förväntningarna på att utsättas för brott. Att andra ser en som mer fysiskt sårbar skulle kunna leda till en större rädsla bland kvinnor men också bland män. Även om det i denna studie inte är fullt ut är prövbart skulle kvinnor och män som är fysiskt sårbarare då utgår de från att potentiella förövare ser dem som potentiella offer. Det skulle här vara synen på den andres bild av en som skulle spela någon roll för den upplevda otryggheten.

En variant av hypotesen om den fysiska känsligheten ponerar att människor med en hög andel manliga egenskaper och en låg andel kvinnliga är mindre rädda och otrygga än människor med en låg andel maskulina och en hög andel feminina.

Vad som är mindre undersökt eller som inte tidigare lyfts fram i studier av otryggheten är att också de unga kan vara en särskild grupp att beakta när det gäller rädslan för brott. I min kartläggning av orons platser (2003) framkom ett U-format samband mellan den upplevda otryggheten i det egna bostadsområdet och oron för brott. Dessa resultat stöds av den nationella undersökningen genomförd av Statistiska Centralbyrån (SCB: 2004). Troligtvis finns det andra förklaringar till ungdomars högre otrygghetsnivå än den fysiska

sårbarheten som sannolikheten att utsättas för brott till följd av deras rörelsemönster i staden och skilda livsstil i jämförelse med de äldre.

Men även om de yngre kan ha lättare än de äldre att hantera eller återhämta sig från hot och risker kan de unga förväntas vara fysiskt känsligare till följd av den ökade sannolikheten att utsättas för våldsbrott på liknande sätt som sannolikheten att utsättas för sexualbrott är högre bland kvinnor än bland män.

Det vanligaste inom forskningen kring rädslan för brott är användandet av sårbarhetens fysiska och sociala dimensioner (Sacco et. al., 1987/2000:416–417) men som Sacco et. al. visar kan man också tala om en psykologisk sårbarhet i termer av avsaknad av kontroll eller maktlöshet och dess relation till oron och rädslan för brott. Sacco et. al. menar att oro och rädsla är resultatet av att ha utsatts för brott medan sårbarheten snarare återspeglar föreställningar eller förväntningar kring vad som kan hända (Sacco, 2000:417). Killias tabell (från 1990) skulle kunna utökas med psykologiska faktorer utifrån Sacco et. al. och deras subjektiva bedömning av risken att utsättas för brott.

Det är rimligt att beskriva detta som en mental sårbarhet och att samma principer som gäller för den fysiska och sociala gäller för denna d.v.s. att ju högre den mentala sårbarheten är desto högre är riskperception. Den mentala sårbarheten när det gäller individperspektivet skulle enligt en sådan analogi spegla föreställningar eller förväntningar kring den mentala förmågan att förebygga, hantera och återhämta sig från det som kan hända. Ju högre mental sårbarhet, desto troligare att människor har en hög riskuppfattning. Människor som upplever avsaknad av kontroll eller maktlöshet är mer rädda och oroliga för brott än andra.

Sacco et. al. identifierar två huvudsakliga mekanismer som förklaringar till hur maktlösheten hänger ihop med oron och rädslan för brott: synen på *hoten* i den omgivande miljön och individens subjektiva bedömning av *risken* att utsättas för brott i denna miljö (Sacco et. al., 2000:419). Hotet definieras dels av en mer eller mindre farlig boende- och levnadsmiljön (efter Merry, 1981) dels efter individernas bedömning av de hotfulla situationers betydelse för dem (efter Lawton e. al, 1976). Medan hotet avser synen på den omgivande miljön avser risken individens syn på sig själv i den miljöns kontext. Risken uttrycker därför individens subjektiva bedömning av sannolikheten av att utsättas för brott (Sacco et. al., 2000:420). Tanken är att om man inte har kontroll över erfarenheter som påverkar en, kommer man också att överskatta sannolikheten att utsättas för brott (ibid). Människor som har föreställningar om en lägre grad av kontroll när det gäller att hantera möjliga hot eller överfall än en potentiell förövare när det gäller exempelvis styrka, förmåga och resurser är mer rädd för brott än dem som är övertygade om att de har kontroll över riskens storlek eller sannolikhet. När det gäller den mentala sårbarheten skulle således människor som kan identifiera sig med de grupper i samhället som beskrivs som offer i större utsträckning än andra eller oftare riskerar att utsättas för hot och risker.

I Sacco et. al. och deras undersökning av sårbarhet utifrån föreställningar kring brott gav ålder inte det förväntade resultatet d.v.s. att oron skulle öka med ålder utan tvärtom visade deras studie att oron sjönk med ökad ålder (Sacco et. al., 2000:425). Det framförs inga egentliga förklaringar till ungdomars rädsla för brott, endast sambandet med andra faktorer som att de som är rädda i skolan också är det i andra sammanhang. Ungdomar är visserligen mer utsatta än kvinnor och äldre för våldsbrott så föreställningarna kring en ökad utsatthet för brott kan hos de unga förväntas vara högre. Sacco et. al. (2000) skriver att om man tror att det som kan hända en beror på slumpen eller på grund av andra personer som har inflytande över en ökar den subjektiva bedömningen av sannolikheten att utsättas för brott och det är denna syn på sig själv som ett troligt offer som är källan till oro. Men det torde även vara möjligt att se ungdomar högre rädsla för brott som en indikator på social sårbarhet där de yngre inte alltid har ekonomin eller den sociala statusen att kunna undvika riskerna.

Hypotesen om mental känslighet ponerar att om man saknar kontroll över erfarenheter som påverkar en, kommer man också att överskatta sannolikheten att utsättas för hot och risker. De som tror sig ha en lägre kontroll över hot och risker som de tror kan drabba dem upplever i högre grad otrygghet i jämförelse med dem som tror sig ha eller har en högre grad av kontroll. Den mentala sårbarheten kan jämföras med tesen om graden av kontroll. Skillnaden ligger i att den mentala sårbarheten i första hand avser föreställningen om sårbarheten medan graden av kontroll även kan avse den reella.

Utsatthet (egen erfarenhet och att ha sett andra utsättas)

Den egna erfarenheten av att ha utsatts för brott eller andra hot och risker är den faktor inom forskningen kring rädslan för brott varit den mest självklara orsaken till den upplevda otryggheten. I översikten av den brittiska och nordamerikanska litteraturen kring rädslan för brott av Hale (1996:95-132) utgör den direkta utsattheten för brott i synnerhet våldsbrott en av fyra huvudmodeller och i en senare studie av Luedemann (2006) lika så. I den senare avses både direkt utsatthet, indirekt via vänner och bekanta samt medierna. Även om man inom forskningen kring riskperceptioner fokuserar på föreställningar påverkas riskbedömningarna också av vad som faktiskt har inträffat (Brehmer, 1993:9). Inom forskningen kring rädslan för brott finns det däremot stor enighet kring denna objektiva förankring av hotet eller risker där rädsla betraktas som den känslomässiga reaktionen på brott (DuBow et. al. 1979) (Taylor and Hale, 1986/2000:357).

Men det finns forskning som pekar på att det är skillnad på brott och brott. Det finns naturligtvis flera analytiska nivåer och kontextuella faktorer att ta hänsyn till men av forskningen framgår att det kan finnas en skillnad mellan de känslomässiga reaktionerna oro och rädsla och typen av brott. Garofalo föreslår att rädsla är den emotionella reaktionen på risken att utsättas för våldsbrottslighet och risk för fysisk skada medan oro

fångar den emotionella reaktionen på risken att utsättas för egendomsbrott (Garofalo, 1981; jfr även Maxfield, 1984). Hale skriver att det är få studier som har undersökt utsattheten för en specifik typ av brott och utsattheten för motsvarande typ av brott. Miethe och Lee (1984) fann att utsattheten för våldsbrott hade påverkan på rädslan, men däremot inte utsattheten för egendomsbrott. Utifrån en mer nationell kontext skriver Heber (2007) om en studie där det framgår att individer som utsatts för våldsbrott upplever en högre allmän otrygghet än de som inte utsatts men att oron också föreföll att gälla liknande brott som man utsatts för (Dolmén, 2002:170-174). Människors som själv utsatts för brott, främst våldsbrott är i högre utsträckning än de som inte utsatts är rädda för brott. Men människors som själv utsatts för egendomsbrott är inte i någon högre utsträckning mer rädda än andra för våldsbrott, däremot mer oroliga för att utsättas för liknande brott. Det är i prövningen av orsaker och mekanismerna bakom den upplevda otryggheten i stadsrummet relevant att särskilja olika typer av brott.

Forskningen ger en hel del stöd för att utsattheten för brott har samband med oron eller rädslan för brott (se Skogan and Maxfield, 1981), men det finns också finnas en ansenlig mängd människor som är oroliga eller rädda för att utsättas för brott som inte utsatts. Även vid jämförelser med den faktiska brottsstatistiken är andelen rädda orimligt hög (se Taylor and Hale, 1986/2000:356). Problematiken kring det som brukar kallas för "rädsloparadoxen" när det gäller förklaringar ligger i att det finns många andra människor som också är otrygga utan att ha utsatts. Det är av intresse att i prövningen av den egna utsatthetens påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet relevant att jämföra nivån på rädslan/otryggheten mellan dem som har egen erfarenhet av brott med dem som saknar denna erfarenhet. Det är dock inte självklart att utsattheten för brott påverkar rädslan. Att ha utsatts för brott kan göra människor mer vaksamma och försiktig, men om det gör oss mer rädda är fortfarande en öppen fråga (Hale, 1996:104). Det finns också människor som utsatts för våldsbrott men som inte är rädda. Något grovt förklaras det inom forskningen kring rädslan för brott med att de förnekar/neutraliserar det inträffade eller har lärt sig något utav det som hänt och därför är mindre rädda. Inom riskforskningen förklaras det framförallt genom det senare d.v.s. genom en ökad kunskap där de som har erfarenhet av ett hot eller en risk eller dess konsekvenser har mer kunskap och därmed kontroll och därför är mindre rädda.

Hypotesen om utsattheten för hot och risker ponerar att de som utsatts för brott är man mer rädda eller otrygga än de som inte utsatts för brott. Rädslan är således en reaktion på brott. Men även riskbedömningar påverkas av vad som faktiskt inträffat så även de som utsatts för andra hot och risker är brottslighet är mer rädda eller otrygga än dem som inte utsatts. När det gäller utsattheten för brottslighet och de emotionella reaktioner de kan leda till är det dock skillnad på brott och brott. Utsattheten för våldsbrott leder till en ökad rädsla eller allmän otrygghet medan utsattheten för egendomsbrott leder till en ökad oro. Men även om de som utsatts för brott är mer rädda eller otrygga än de som inte utsatts, är

det enligt rädsloparadoxen en anseelig mängd människor som inte utsatts för brott har motsvarande utsträckning upplevt otrygghet. Det finns också människor som utsatts för hot och risker som inte är rädda eller otrygga. Orsaken till detta är antingen att de neutraliserar/förnekar det inträffade eller att de till följd av erfarenheten av hot och risker eller dess konsekvenser har mer kunskap och därmed en högre grad av kontroll och därför är mindre rädda eller otrygga.

Men det finns även viss forskning som tyder på att det inte enbart är den egna erfarenheten av att ha utsatts för hot och risker som kan göra en mer otrygg, utan även att ha sett andra utsättas för hot och risker kan göra en mer otrygg. I SCB:s undersökning från 2004 (SCB, 2004:82) framgår att förutom utsattheten för brott kan det ha betydelse att man sett andra som utsatts för våld. Det är här mer troligt att de som har sett andra utsättas för hot, våld och brott är mer otrygga än de som inte har sett andra utsättas för våld eller själv har utsatts. I prövningen av den upplevda otryggheten i stadsrummet är det relevant att undersöka skillnader i den upplevda rädslan/otryggheten mellan de som utsatts för våldsbrott, de som sett våldsbrott och de som saknar båda typerna av erfarenhet.

Graden av personlig erfarenhet är också en viktig orsaksfaktor (Brehmer, 1993:8). Inom riskforskningen menar man att riskkällor som man *har* personlig erfarenhet av i allmänhet upplevs som mindre riskfyllda än riskkällor man saknar personlig erfarenhet av (ibid:8–9). Min uppfattning är dock inte att den kriminologiska forskningen kring utsattheten för brott och riskforskningen motsäger varandra avseende den egna erfarenhetens påverkan på den upplevda rädslan/otryggheten utan jag menar att förklaringen troligtvis ligger i att den kriminologiska forskningens erfarenhet avser utsatthet för exempelvis vålds- eller egendomsbrott som inte med nödvändighet för med sig en ökad kunskap i bedömningen av dessa typer av risker. Brehmer skriver också att det kan vara tvärtom. Det vi vet om en riskkälla kan vara sådant som gör att risken ökar, vetskapen om fågelinfluensans verkliga spridning (ibid:9). Andra förklaringar till avsaknaden av otrygghet trots utsatthet för hot/risker eller brottslighet följer under nästa avsnitt om det sociala perspektivet.

En variant av utsattheten för hot och risker ponerar att även de som har sett andra utsättas för hot och risker är mer rädda eller otrygga än de som inte sett.

Sammanfattning av studier och min användning av dem

I detta avsnitt har jag inom ramen för samhällelig riskforskning och forskningen kring rädslan för brott belyst hur egen personliga egenskaper och känslighet samt egna erfarenheter av hot och risker skulle kunna leda till otrygghet i stadsrummet. Nedan följer en sammanfattning av de huvudsakliga studier jag har utgått ifrån och hur jag har för avsikt att använda dem i min studie.

Tabell 4:2 Sammanfattning av studier av individens roll och min användning av dem (1/2)

	Studier av individens roll	Min användning av dessa studier
Individuell predisposition	Brister avseende maktfaktorer som graden av självtillit och känsla av kontroll som personen har när det gäller möjliga hot eller överfall av någon annan medför ökad otrygghet (van der Wurff et. al., 1989)	<i>Hypotesen om graden av kontroll</i> ponerar att människor som har en lägre grad av faktisk eller förestäld kontroll över sig själv (ser negativt på framtiden, saknar framtidstro, inte mår bra eller är emotionellt instabila) eller sina levnadsförhållanden upplever i större utsträckning än de som har en högre grad av kontroll över det samma otrygghet.
	Brister i kontroll över ens egna levnadsförhållanden medför ökad rädsla för brott (Conklin, 1975).	
	Det är troligare att människor som ser negativt på framtiden, saknar framtidstro (Eve and Eve, 1984) eller inte mår bra (Ward et. al., 1986) är mer otrygga än andra.	
	Påtvingade risker bedömds som mer riskfyllda än frivilliga, även om den objektiva risken inte skilde sig åt mellan de två typerna av riskkällor (Brehmer, 1993:6–7).	
	Det finns en stark relation mellan människors emotionella stabilitet och riskperception (Sjöberg 2003:187).	
	Det är troligare att de människor som ser sig själv som potentiella offer (Hale, 1996:120) eller sina tillhörigheter som attraktiva mål (Van der Wurff et. al., 1989:142) för kriminella aktiviteter är mer rädda för brott än andra.	<i>Hypotesen om potentiellt offer</i> ponerar att människor som ser sig själv som potentiella offer eller sina tillhörigheter som attraktiva mål för kriminella aktiviteter är mer rädda eller otrygga än andra. Kvinnor är mer rädda än män för att utsättas för sexualbrott, unga är mer rädda än äldre för att utsättas för våldsbrott och socioekonomiskt starka är mer rädda för att utsättas för egendomsbrott.
	Tre orsaker till rädslan för brott (1) exponering för icke förhandlingsbar risk, (2) avsaknad av kontroll som är en brist på effektivt försvar, skydd och/eller möjligheter till flykt, samt (3) förväntningar på allvarliga konsekvenser (Killias, 1990). Föreställningarna och förväntningarna kan handla om att människor som känner att de inte kan skydda sig själv, antingen för att de inte kan springa tillräckligt fort, saknar de fysiska förmågorna att avvärja överfall, inte kan skydda sina hem eller att det skulle ta dem längre än andra att återhämta sig från materiella eller fysiska skador kan förväntas vara mer rädda för brott än andra (Toseland, 1982).	<i>Hypotesen om fysisk känslighet</i> ponerar att de som har föreställningar om eller förväntningar kring en nedsatt fysisk förmåga att förebygga, hantera eller återhämta sig från utsattheten för hot och risker är mer fysiskt känsliga för hot och risker. Ju högre den fysiska känsligheten är desto högre är nivån på den upplevda otryggheten. Det är troligare att kvinnor och äldre är mer fysiskt känsliga än män och yngre, och därmed mer rädda. Ca 10 procent av mäns lägre grad av rädsla kan förklaras med att det är ett socialt accepterat svar.
Kvinnor som grupp är mer fysiskt sårbara än män och unga (Skogan och Maxfield, 1981). Sambandet mellan den upplevda rädslan och typen av sårbarhet är starkast när det gäller kön, svagare när det gäller ålder och svagast när det gäller socioekonomi (Baumer, 1978).		
Ca 10 procent av mäns lägre rädsla kan förklaras med att det är socialt accepterade svaret (Sutton and Farrall, 2005).		

Tabell 4:2 Sammanfattning av studier av individens roll och min användning av dem (2/2)

	Studier av individens roll	Min användning av dessa studier
forts. individuell predisposition	”Att vara kort och smal förknippas med femininitet och att vara lång och välbyggd sammankopplas med maskulinitet och styrka” (Madriz, 1997:352).	Variant av hypotesen om fysisk känslighet ponerar att människor med en hög andel manliga egenskaper och en låg andel kvinnliga är mindre rädda och otrygga än människor med en låg andel maskulina och en hög andel feminina.
	Det är främst de unga och de gamla som upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet (Sandstig, 2003; SCB: 2004).	Men även om de yngre kan ha lättare än de äldre att hantera eller återhämta sig från hot och risker kan de unga förväntas vara fysiskt känsligare till följd av den ökade sannolikheten att utsättas för våldsbrott på liknande sätt som sannolikheten att utsättas för sexualbrott är högre bland kvinnor än bland män.
	Människor som upplever avsaknad av kontroll eller maktlöshet är mer rädda och oroliga för brott än andra (Sacco et. al., 2000:420)	<i>Hypotesen om mental känslighet</i> ponerar att om man saknar kontroll över erfarenheter som påverkar en, kommer man också att överskatta sannolikheten att utsättas för hot och risker. De som tror sig ha en lägre kontroll över hot och risker som de tror kan drabba dem upplever i högre grad otrygghet i jämförelse med dem som tror sig ha eller har en högre grad av kontroll. Den mentala sårbarheten kan jämföras med tesen om graden av kontroll. Skillnaden ligger i att den mentala sårbarheten i första hand avser föreställningen om sårbarheten medan graden av kontroll även kan avse den reella.
Egen erfarenhet	Den direkta utsattheten för brott i synnerhet våldsbrott medför ökad rädsla för brott (Hale, 1996:95-132; Luedemann, 2006). Den faktiska utsattheten för risker kan förhöja nivå på människor riskperception (Brehmer, 1993:9).	<i>Hypotesen om utsattheten för hot och risker</i> ponerar att de som utsatts för brott är mer rädda eller otrygga än de som inte utsatts för brott. Rädslan är således en reaktion på brott. Men även riskbedömningar påverkas av vad som faktiskt inträffat så även de som utsatts för andra hot och risker än brottslighet är mer rädda eller otrygga än dem som inte utsatts. När det gäller utsattheten för brottslighet och de emotionella reaktioner de kan leda till är det dock skillnad på brott och brott. Utsattheten för våldsbrott leder till en ökad rädsla eller allmän otrygghet medan utsattheten för egendomsbrott leder till en ökad oro. Men även om de som utsatts för brott är mer rädda eller otrygga än de som inte utsatts, är det enligt rädsloparadoxen en ansenlig mängd människor som inte utsatts för brott har motsvarande utsträckning upplevt otrygghet. Det finns också människor som utsatts för hot och risker som inte är rädda eller otrygga. Orsaken till detta är antingen att de neutraliserar/förnekar det inträffade eller att de till följd av erfarenheten av hot och risker eller dess konsekvenser har mer kunskap och därmed en högre grad av kontroll och därför är mindre rädda eller otrygga.
	Rädslan är den känslomässiga reaktionen på brott (DuBow et. al. 1979). Rädsla är den emotionella reaktionen på risken att utsättas för våldsbrottslighet och risk för fysisk skada medan oro fångar den emotionella reaktionen på risken att utsättas för egendomsbrott (Garofalo, 1981; jfr även Maxfield, 1984).	
	Även om de som utsatts för brott är mer rädda är det en ansenlig mängd människor som inte utsatts som också är rädda (Skogan and Maxfield, 1981; Taylor and Hale, 1986/2000:356).	
	Det är dock inte självklart att utsattheten för brott påverkar rädslan. Att ha utsatts för brott kan göra människor mer vaksamma och försiktiga, men om det gör oss mer rädda är fortfarande en öppen fråga (Hale, 1996:104).	
	I SCB:s undersökning från 2004 (SCB, 2004:82) framgår att förutom utsattheten för brott kan det ha betydelse att man sett andra som utsatts för våld.	En variant av utsattheten för hot och risker ponerar att även de som har sett andra utsättas för hot och risker är mer rädda eller otrygga än de som inte har sett andra utsättas för det samma.

4.4 DET SOCIALAS ROLL

Det sociala perspektivet kan ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv omfatta alla orsaker, men de orsaker som prövas under detta sociala perspektiv går att gruppera i tre typer: de som avser den sociala miljön, den sociala känsligheten samt den sociala erfarenheten.

Miljöns roll

Den sociala miljöns påverkan på människors upplevelser av otrygghet avser faktorer som har att göra med samhälls-, stads- och boendemiljön. Från både kvantitativa och kvalitativa studier vet vi att känslan av att en plats eller den sociala miljön på denna plats är okontrollerbar kan göra människor rädda för brott eller otrygga. Jag använder mig här främst av Oscar Newmans tes om försvarbart revir där husens storlek påverkar rädsla för brott genom de boendes kontroll och användning av rummet utanför deras bostäder. Men även av den så kallade ordningshypotesen där upplevelsen av en nedsatt social kontroll inom ett område kan leda till en ökad otrygghet. Andra sociala aspekter förknippade med miljön avser den sociala interaktionen med grannar och vänner samt hur väl man anser sig vara integrerad i sin kommun eller området där man bor. Båda aspekterna sägs kunna motverka den upplevda rädslan av otrygghet.

Jag inleder med studier av graden av social kontroll. Från både kvantitativa och kvalitativa studier vet vi att känslan av att en plats eller den sociala miljön på denna plats är okontrollerbar kan göra människor rädda för brott eller otrygga. Att vara välbekant med det egna grannskapet gör att människor vet vilka personer de kan förväntas stöta på. I Nora Räthzels kulturgeografiska artikel *Living differences: ethnicity and fearless girls in public spaces* (Räthzel, 2000) fokuserar hon inte på det generella mönstret utan på det avvikande: unga kvinnor som inte kände sig otrygga i stadsrummet. Hon undersökte vilka strategier unga kvinnor använde sig av för att inte känna sig rädda i staden eller i det bostadsområde där de bodde. Rätzels urskiljde följande faktorer som var av betydelse för att kvinnorna inte upplevde rädsla: de kunde försvara sig (socialt eller fysiskt), de kände till de sociala "reglerna" som styrde området (antingen om man umgicks eller kände till de dominerande grupperna i det aktuella området) vilket gjorde att man kunde bedöma situationerna därefter, människor kände varandra eller intalade kvinnorna sig själva att det inte fanns något att vara rädd för. Med andra ord upplevde kvinnorna det som att de mer eller mindre hade en ökad förståelse för vad farorna bestod i och att de kunde bedöma sannolikheten för att drabbas av dessa och handla och navigera i stadsrummet därefter. Ju mer erfarenhet man upplever sig ha för att kunna bedöma konsekvenser och navigera i stadsrummet desto mindre otrygghet upplever man både generellt och mer specifikt.

Men även mörkret gör att det kan vara svårt att överblicka stadsrummet, vilket kan leda till en minskad kontroll och därmed en ökad rädsla. Det finns kulturella förklaringar som menar att det inte bara är mörkret i sig som kan göra människor mer otrygga utan allt sådant som är förknippat med natten. Kulturella föreställningar säger oss intuitivt vad som är potentiellt farligt och skadligt och vad som inte är det, förser oss med

förklaringsmodeller som säger oss varför saker och ting beter sig som de gör samt förse oss med moraliska riktlinjer om varför vissa saker är goda eller rätta medan andra är dåliga eller onda (Douglas, 1992). Men oavsett dagtid eller kvällstid har otryggheten också att göra med sociala faktorer.

Mest känd är dock Oscar Newman (1972) som förklarade graden av brottslighet i ett bostadsområde med dess grad av försvarbart revir d.v.s. graden av social kontroll inom detta område. I en senare studie av Newman och Franck (1982/2000) ges stöd åt teorin om försvarbart revir genom att visa att husens storlek visserligen påverkar graden av brottslighet men främst påverkar den rädslan för brott genom de boendes kontroll och användning av rummet utanför deras bostäder (Newman and Franck, 1982/2000:111). Ju högre byggnaderna är, desto högre är de boendes rädsla. Hypotesen avser den sociala och fysiska miljös betydelse där den sociala kontrollen i grannskapet regleras av de fysiska förutsättningarna som husen erbjuder. Ju mindre den sociala kontrollen är, desto större är rädslan. Det handlar om att det i ett bostadsområde till följd av mycket höghusbebyggelse att människor kan ha svårigheter att utöva social kontroll. Ju sämre förutsättningar för social kontroll, desto otryggare är människor i området. Newman och Franck tar dock inte med attraktivitet som faktor i sin modell, och frågan är om de skulle få samma resultat om de avsåg ett höghus inom ett attraktivt område. Hypotesen jag har för avsikt att undersöka i min studie avseende graden av social kontroll poneras nedanstående:

Hypotesen om graden av social kontroll ponerar att ju högre grad av föreställd eller reell social kontroll människor upplever sig ha eller har desto lägre nivå på den upplevda rädslan eller otryggheten i stadsrummet. Den sociala kontrollen i grannskapet kan regleras av de fysiska förutsättningarna som husen erbjuder och ju högre byggnaderna är, desto högre är de boendes rädsla.

Min tolkning av det som kan kallas för ordningshypotesen är att den i stort säger att ju högre utsträckning man ser nedskräpning, vandalisering, sociala problem etc. i närmiljön i desto högre utsträckning upplever man en oro eller rädsla. upplevelsen av ordning som ett problem och en plats som okontrollerbar kan leda till en ökad oro eller rädsla. Det egna bostadsområdet är den miljö som främst har undersökts. Inom den kriminologiska forskningen ställde Garofalo och Laub frågan om rädslan för brott är mer än rädslan för brott (1978) d.v.s. om rädslan för brott är en del av den urbana oron ("unease") eller är den enbart kopplad till brott (Taylor and Hale, 1986/2000:358). Deras tanke är att när problemen i ett bostadsområde ökar, ökar oron, och brott är en del av denna oro. Det kan handla om alkoholister i den offentliga miljön eller övergivna hus eller grafitti (ibid).¹¹ Wilson and Kelling (1982) har visat att man kan störas av människor som inte nödvändigtvis är våldsamma eller kriminella men som uppfattas oberäkneliga, ha dåligt rykte eller på annat sätt inte hålla sig till ordningen. Medan Eve and Eve (1984) har visat att känslan av att vara omgiven av symboliska eller faktiska hot eller att uppleva att boendemiljön håller på att fallera inte bara kan skapa en allmän oro utan också en mer generell rädsla för brott. Det senare kan ses som en utökad modell av ordningshypotesen

där den osäkerheten som är förknippad med utvecklingen av ett område är på deklarerat leda till en ökad rädsla (Taylor and Hale, 1986/2000:367–368).¹² Men Taylor och Hale menar däremot att de flesta studier som har undersökt uppfattningar om oordning och länken mellan rädslan och den uppfattade oordningen som har observerats dock inte är sann eftersom det rätta sambandet är det mellan social klass och rädsla (Taylor and Hale, 1986/2000:359). Enligt Taylor och Hale kan både tillhörigheten till en lägre sociala klass samt en förhöjd risk att utsättas för fysiska och sociala problem förhöja uppfattningen om lokala problem. Det är denna uppfattning i sig som leder till förhöjda rädslonivåer. Sårbarhets och miljöfaktorerna kan samverka med social klass där en förhöjd utsatthet för fysiska och sociala problem kan leda fram till en ökad rädsla. Oordningshypotesen jag undersöker i min studie pönerar följande:

Oordningshypotesen pönerar att upplevelsen av oordning som ett problem och en plats som okontrollerbar kan leda till en ökad oro eller rädsla. Kritiken som riktats mot hypotesen är dock att tillhörigheten till en lägre sociala klass är det som leder till förhöjda rädslonivåer. Effekterna av den högre oron bland boende i höghusbebyggelse försvinner enligt kritiken efter kontroll för social klass.

En tredje slags hypotes menar jag kan sammanfattas avse social integration. Den övergripande tanken med den sociala integrationen som en möjlig förklaringsfaktor är att människors känsla av tillhörighet och socialt stöd i grannskapet eller den sociala interaktionen i den egna boendemiljön kan motverka upplevelsen av otrygghet. Hypoteser om den sociala integrationen i närmiljön söker förklara på vilket sätt sårbarheten i främst det lokala grannskapet spelar för roll för otryggheten. Den bygger vidare på att det sociala nätverket inte enbart genom indirekt utsatthet kan förstärka otryggheten utan att det nätverket i boendemiljön också kan fungera som ett stöd och snarare motverka rädslan (Hale, 1996: Se även Gubrium, 1974).

Hale (1996) har visat att människor som inte känner identifikation med det egna grannskapet, kommunen eller samhället i sin helhet är otryggare än andra. Detta eftersom känslan av tillhörighet kan stärka människors tro på att de kan klara av att hantera och därmed reducera uppfattade hots allvarlighet och därmed rädslan.

Många studier har också pekat på betydelsen av det sociala stödet. Exempelvis har Box et. al. (1988) visat att de som upplevde det lokala grannskapet som stöttande var de som i lägst utsträckning kände sig rädda medan Baba och Austin (1989) kommit fram till att en tillfredsställelse med grannarnas beteenden och stöd kunde reducera rädslan.

De ovan nämnda föreställningarna om andra människor och i vilken utsträckning de skulle ställa upp som stöd vid behov skulle kunna jämföras med framförallt den statsvetenskapliga forskningen kring det som kallas för socialt kapital. En förenklad beskrivning av socialt kapital är summan av kvantiteten och kvaliteten på individens sociala nätverk (Rothstein, 2003). I vilken utsträckning människor skulle ställa upp vid behov skulle här kunna ses som en indikator på det sociala kapitalets kvalitet medan i

vilken utsträckning man umgås med andra skulle kunna ses som en kvantitativ indikator på det sociala kapitalet.

I likhet med massmedieforskningen finns det sociala teorier inom forskningen kring rädslan för brott där det sociala umgänget med andra människor kan fungera dämpande på rädslan. Gubrigum (1974) visade i sin studie att det sociala nätverket i boendemiljön kan fungera som ett stöd och motverka rädslan och Hale et. al. (1994) att om man hade vänner i grannskapet reducerades rädslan. Men varken Hartnagel (1979) eller Sacco (1993) har i sina studier funnit några belägg för att den sociala interaktionen i grannskapet skulle spela någon roll för rädslan. Rieger et. al. (1981) fann i sin studie av amerikanska kvinnors rädsla stöd för att hur länge man bott där man bor relaterade negativt på rädslan medan inte heller Rieger et. al. i sin studie av kvinnors rädsla funnit några belägg för att den sociala interaktionen med grannar skulle spela någon roll.

Även om Hartnagel (1979) inte fann något som pekade på att den sociala interaktionen i grannskapet spelade någon roll för rädslan för brott fann han däremot att de som inte var nöjda med sitt bostadsområde eller sin bostadsort var mer rädda för brott. Lee (1981) kom fram till en liknande slutsats när det gäller de som ansåg att brott var ett problem. Hypotesen gällande social integration som jag undersöker i min studie ponerar följande:

Hypotesen om social integration ponerar att människors sociala integration kan motverka upplevelsen av otrygghet. Den sociala integrationen kan komma till uttryck på flera sätt. Människor som inte känner identifikation med det egna grannskapet, kommunen eller samhället i sin helhet är otryggare än andra. Även de som inte är nöjda med sitt bostadsområde eller sin bostadsort är mer rädda för brott. De som upplever det lokala grannskapet som stöttande är de som i lägst utsträckning är rädda eller de som upplever en tillfredsställelse med grannarnas beteenden och stöd kan reducera rädslan. Det sociala nätverket i boendemiljön eller generellt kan fungera som ett stöd och motverka rädslan. Ju större socialt nätverk respektive förtroendefulla relationer inom det sociala nätverket, desto lägre är nivå på den upplevda otryggheten. Det finns dock kritiker som menar att det sociala umgänget saknar betydelse.

Utifrån den tidiga urbansociologin vet vi att den sociala integrationens motsats, segregationen avspeglades i boendegeografin. Hales (1996:115) tanke är att om social integration gör människor mindre rädda för att utsättas för brott, kan det omvända d.v.s. den sociala segregationen gälla om den omedelbara miljön upplevs som hotande. I studier där man skiljt på den fysiska respektive sociala miljöns påverkan har man kommit fram till att det främst det sociala som påverkar rädslan (se Rohe and Burby, 1988; LaGrange et. al, 1992).

Motsatsen till ovanstående är tankar kring segregation där människor boende i resurssvaga stadsdelar i högre utsträckning har upplevt otrygghet än de boende i resursstarka.

Socialt förhöjd känslighet för risk

Även om Beck och Baumans metateorier är skrivna ur ett samhällsperspektiv anser jag att de har relevans för individen på en social nivå. Beck (1992) och Bauman (1998) ser risk som en central aspekt av det senmoderna samhället och Bauman (1998) menar att en av senmodernitetens karakteristik är en ökad rädsla och en förhöjd känslighet för alla typer av hot mot meningsfull mänsklig existens. Enligt Becks tes om riskpositioner kännetecknas risksamhället av att det inte längre distribueras varor som i industrisamhället utan nu sker det istället en distribution av risker. Becks resonemang innebär att vissa människor är mer drabbade än andra och på så vis uppstår det olika riskpositioner i samhället. Inom den kriminologiska forskningen kring rädslan för brott har man genom sårbarhetstester sökt förklara hur det kommer sig att vissa människor är mer känsliga för brott än andra.

I Hales översikt (1996) tar han upp sårbarhetsfaktorerna kön, ålder och social klass, men också uppfattningen om risken av att utsättas och konsekvenserna av att drabbas samt att inte kunna undvika en fara. Sambandet är dock starkast när det gäller kön, och svagare när det gäller ålder och social klass eller positionen i det sociala rummet (Baumer, 1978; Dubow, McCabe and Kaplan, 1979; Taylor and Hale, 1986/2000:363). Toseland (1981) har även visat att sårbarheten kan avse känslan av oförmågan att skydda sig själv ekonomiskt. Det är här vanligare bland dem med lägre ekonomiska resurser att ge uttryck för oro och rädsla att utsättas för brott än bland dem med högre (jfr Box et. al., 1988:341). Det finns även nationella studier (se översikt i Litzén, 2004; Heber, 2007) som visat att det är vanligare bland dem med låg socioekonomisk status att ge uttryck för en oro och rädsla att utsättas för brott än bland de med hög socioekonomisk status. Sacco et. al. (2000:424–425) har framfört tanken att bristen på sociala resurser för att skydda sig själv från förekomsten av utsatthet för brott reflekterar de mer generella levnadsvillkoren i de lägre samhällsklasserna och att dessa villkor uttrycks i en minskad kontroll över livserfarenhet.¹³ Den sociala och ekonomiska sårbarhetens mönster har inte helt oväntat visat sig ha ett samband med stadens geografiska raster. Sårbarhetsfaktorer har används som förklaring till skillnaderna i oro och rädsla mellan sociodemografiska grupper (Sacco et. al., 2000:416). Men jag anser dock att det är tveksamt att indikatorer (kön, ålder och socioekonomi) kan användas som förklaringar (till rädslan för brott). Det är i realiteten svårt att bedöma om det är sårbarhetsfaktorerna i sig eller faktorernas företräde i de nämnda grupperna som har effekt på rädslan för brott. Men ser vi närmare på sårbarhetens socioekonomiska aspekter handlar det å ena sidan om ett slags social känslighet betingad av social klass och positionen i det sociala rummet å andra sidan om uppfattningar om möjligheterna eller begränsningarna att minimera risken att utsättas för brott såväl som hanterandet av konsekvenserna av att utsättas för brott.

För att exemplifiera skulle jag kunna använda sårbarhetsmodellen av Killias som utgångspunkt. Sannolikheten att utsättas för risk är här större inom jobb där våld är vanligt som taxichaufför eller väktare. Konsekvensernas allvarlighet inverkar negativt på

rädslan då offret saknar sociala nätverk och/eller annat stöd. När det gäller bristen på kontroll har ensamma offer och om det är flera utövare sämre kontroll över den sociala sårbarheten. Jag menar att det under den socioekonomiska sårbarheten också är möjligt att se de unga som särskilt sårbara eftersom deras socioekonomiska resurser i sammanhanget kan vara lägre avseende förmågan att reducera sannolikheten att utsättas för hot och risker. Ungdomar med starkare socioekonomi kan undvika en fara genom att ta en taxi hem när det är mörkt eller medan ungdomar som har det sämre ställt kan vara nödgade att ta spårvagnen. Det skulle inte gälla bara ungdomar utan människor som lever i brottsbelastade områden eller med sämre socioekonomiska förutsättningar än de boende i resursstarka områden kan löpa en högre risk för att utsättas för brott. I min studie har jag för avsikt att undersöka socioekonomisk sårbarhet enligt nedanstående:

Hypotesen om social känslighet ponerar att det är vanligare bland dem tillhörande en lägre social klass eller bland dem som har lägre ekonomiska resurser att ge uttryck för oro och rädsla att utsättas för brott än bland dem med högre. Detta kan förklaras med bristen på sociala eller ekonomiska resurser för att minimera risken att utsättas för hot och risker såväl som hanterandet av konsekvenserna av att utsättas för det samma.

Huruvida Beck (1992) och Baumans (1989) metateorier är lämpliga att använda för att tolka betydelsen av en förhöjd socioekonomisk känslighet är diskutabelt. Vi kan ju även ha en förhöjd känslighet för dessa risker genom att vi inte är vana vid att se dem. Det skulle innebära att när vi väl ser hot och risker kan vi bli oroligare än de som ser hot och risker dagligen. Men det kan också innebära att riskpositionerna drabbar de som redan är socialt känsliga vilket skulle innebära en fördubblad känslighet.

Vertikalt och horisontellt förtroende

I det senmoderna samhället vi lever i menar Beck (1992) och Bauman (1998) men också Giddens (1991) att betydelsen av risk har ökat. Både Giddens och Luhmann (1979, 1988) menar vidare att till följd av denna utveckling har också betydelsen av tillit ökat. Tilliten är nödvändig för oss individer för att hantera den ökade komplexiteten och osäkerheten i vårt moderna samhälle. Det personliga behovet av tillit uppstår enligt Luhmann genom att vi saknar tillräcklig information om vår omvärld och därför inte kan kontrollera den. Ett närbesläktat begrepp till tillit är förtroende. Enligt Palm m.fl. (2005:14) handlar förtroende i grund och botten om att lita på någon eller något medan tillit handlar om att vara övertygad om någons goda avsikter. Kegley and Raymond (1990) skriver att om förtroende handlar om att lita på andra, handlar dess motsats, misstro, snarare om att lita till sig själv. Oavsett vilket handlar både tillit och förtroende om sociala relationer.

I Hales översikt (1996) var psykologiska faktorer som bristande förtroende för andra människor mm. en av fyra dimensioner (Hale, 1996: 95-132). Hale skrev redan 1988 (tillsammans med Box och Andrews) artikeln *Explaining fear of crime*. I den prövar de rädslan för brott med hjälp av en hypotes och modell bestående av i huvudsak åtta

faktorer som förklarar rädslan för brott där förtroendet för polisen och rättssystemet var en. Ju högre samhällsförtroende för polisen och rättssystemet, ju lägre nivå på rädslan (Box et. al., 1988:341). Hale (1996) lyfte i sin översikt även upp bristande förtroende för andra människor som förklaring till den högre rädslan för brott.

Vi vet sedan tidigare att det finns ett klart samband mellan att lita på andra människor och att ha ett högt förtroende för samhällets institutioner. I en svensk kontext och på basis av samma data som jag har tillgång till har Rothstein (2004) samt Holmberg och Weibull (2005) visat att människor som litar på andra människor också tenderar att lita på samhällets institutioner. Norén Bretzer (2005) har även visat att den mellanmännsliga tilliten är en av de viktigaste indikatorerna på politiskt förtroende. Ser vi närmare på hur den mellanmännsliga tilliten genereras är kunskapen kring det ännu i sin linda, men Norén Bretzer (2005) skriver att brister i den mellanmännsliga tilliten kan indikera ett socialt utanförskap.

I Luhmanns sociologi förutsätts osäkerhet i omvärlden leda till tillit som strategi för att minska komplexitet och risker (Sztompka, 1999:20–24). Tillit kan på detta sätt ses som en strategi för att handskas med den ökade komplexiteten och osäkerheten i vår senmoderna tillvaro. I likhet med Becks syn på risk påverkas individens föreställning om tillit enligt Luhmann dels av det omgivande samhället dels av individuella egenskaper. Tilliten till andra människor skulle även om det inte är Becks intention att se det som en social strategi för individen att handskas med den ökade komplexiteten och osäkerheten i vår senmoderna tillvaro, ses som det. Tillit kan här ses som en social strategi för att hantera risker. I min studie har jag för avsikt att undersöka det vertikala respektive horisontella förtroendet enligt nedanstående:

Hypotesen om vertikalt och horisontellt förtroende ponerar att ju högre samhällsförtroende för polisen och rättssystemet, ju lägre nivå på otryggheten. De som har brister i förtroende för andra människor har i större utsträckning än dem som har förtroende för andra upplevt otrygghet.

Social erfarenhet

Den sociala erfarenheten handlar om hur vi genom våra vänner och bekanta kan höra talas om hot och risker och hur detta antingen kan förstärka våra upplevelser av hot och risker eller motverka den. När det gäller förstärkningen genom socialutsatthet för brottslighet utgår jag främst från Taylor och Hales indirekta utsatthetshypotesen som också samverkar med den personliga erfarenheten och känsligheten för risk. När det gäller hot och risker generellt utgår jag däremot från Kasperson tes om social förstärkning. Förutom förstärkningseffekter kan vårt sociala umgänge även fungera som ett skydd från påverkan. Jag inleder med den sociala utsattheten. Genom vår sociala miljö kan vi få vetskap om utsatthet för hot och risker. Vårt umgänge (men även andra sociala strukturer och medier) kan här antingen förstärka våra upplevelser av hot och risker eller motverka den genom att förse människor med nödvändiga strategier för att hantera den upplevda rädslan eller

otryggheten. När det gäller förstärkningen genom indirekt utsatthet för brottslighet tar Taylor och Hale (1986/2000:356–357) och Hale (1996: 95–132) upp betydelsen av det sociala nätverkets förstärkande effekter på rädslan genom att lyfta fram det som kallas den indirekta utsatthetshypotesen.¹⁴ Hypotesen ponerar i korthet att det finns sådant i den omgivande sociala miljön som sprider vetskap om brottsliga händelser. Människors sociala nätverk kanaliseras utsatthetens påverkan och människor som hör om brott blir därmed indirekt utsatta genom att deras rädsla ökar. Tyler (1980) och Skogan och Maxfield (1981:162) har gett stöd för en sådan förstärkningsmodell d.v.s. att människors personliga kommunikationsnätverk kanaliseras utsatthetens påverkan. Även Bennet (1990:14) visade att kriminella handlingar på så vis sprider sig som vågor på vattnet i samhället. De som har indirekt erfarenhet av brott ska enligt ovanstående förstärkningsmodell vara mer rädda än de som saknar denna erfarenhet.

I motsats till att de som utsatts för brott är få, är den sociala utsattheten för brott enligt Skogan och Maxfield (1981) ofta återkommande och relativt spridd. Det finns även svenska studier (se Carlsson, 2002 i Heber, 2007) som pekar på att det är vanligt att människor känner någon som råkat ut för ett brott. Det finns också studier som visat att den sociala erfarenheten av brott har större effekt än den direkta. Box et. al. (1988) fann stöd för indirekt utsatthet, medan den direkta inte fick det. Mycket av forskningen kring rädslan för brott är brittisk eller nordamerikansk och det manar till försiktighet i jämförelser av resultaten med svenska förhållanden men i en jämförande studie av Arnold (1991:118) mellan två surveyer i Texas och en i Baden Württemberg i Tyskland framkom att den direkta utsattheten hade liten påverkan medan den indirekta utsattheten var en god förutsägare på rädslan i alla tre studierna. Betydelsen av den sociala utsattheten för brott i studien ligger i att denna förutom att ha effekter på den upplevda rädslan genom att många utsatts dessutom kan ha en stor betydelse för den upplevda otryggheten.

Om vi ser närmare på Taylor och Hales (1986/2000) indirekta utsatthetsmodell tar den också upp betydelsen av den personliga erfarenheten och individens känslighet för brott. De skriver att på samma sätt som att de som har många lokala kontakter kommer att vara mer rädda kommer de som själv utsatts för brott eller som har bevittnat brott att ha en förhöjd känslonivå. Det skulle innebära att de som hört om brott av andra men som även själv kan ha utsatts för brott eller sett andra utsatts för brott har en förhöjd rädslonivå. Analogt borde de som varken har hört av vänner och bekanta om brott eller har personlig erfarenhet av brott vara minst rädda. På liknande sätt kan en förhöjd känslighet för hot och risker interagera med den indirekta utsattheten för brott. Warr (1987) menar att rädslan för brott både beror på den uppfattade risken men också på känsligheten för denna risk. Hale (1996) formulerade det som att en hög risk endast kommer att skapa höga nivåer på rädsla om känsligheten är hög. I Taylor och Hales (1986/2000) modell är det kvinnor, de med låga inkomster, svarta eller äldre som har denna förhöjda känslighet för brott. Det handlar dels om brister i att hantera konsekvenserna av att utsättas för brott dels om en ökad risk för att utsättas för eller bevittna brott. De kvinnor, äldre och socioekonomiskt svagare som har indirekt erfarenhet

av brottslighet förväntas i högre utsträckning ha upplevt otrygghet i stadsrummet än de kvinnor, äldre och socioekonomiskt starka som saknar denna erfarenhet.

Warr (1987) visade även att känsligheten för risker inte bara varierade mellan individer utan också mellan brott. Variationen tycks bero på hur allvarligt brottet uppfattas. Skogan och Maxfield (1981) visade att de som kände ett brottsoffer, särskilt någon närstående, hade en förhöjd rädsla. Och att detta i synnerhet gällde brottsoffer som hade utsatts för rån eller övergrepp av någon för dem okänd. I likhet med teorier kring den egna utsatthetens betydelse för upplevelsen av rädsla lyfts även när det gäller den indirekta erfarenheten av olika former av våldsbrott fram. Det finns således förväntningar på att den indirekta effekten på otryggheten i stadsrummet är större efter våldsbrott än andra former av brott. Det finns anledningar att se närmare på i vilken utsträckning människor hört talas om olika typer av brott av andra.

Tyler (1980) visade även att betydelsen av det sociala nätverkets kanalisering av vetskapen om brottsliga händelser kan skilja sig åt mellan stad och land. Brott som man hört talas om av andra ökade rädslonivån i större städer men däremot inte i mindre. Det är därför av intresse att även undersöka skillnaderna i den indirekta utsattheten mellan de boende i göteborgs kommun och utanför i länet som helhet. Sammanfattningsvis undersöker jag i min studie på temat social erfarenhet nedanstående:

Den indirekta utsatthetshypotesen ponerar att de som har indirekt erfarenhet av brott är mer rädda och otrygga än dem som saknar denna erfarenhet. I motsats till att de som utsatts för brott är få, är den indirekta utsattheten för brott ofta återkommande och relativt spridd. På samma sätt som att de som har indirekta erfarenheter av brott kommer att vara mer rädda kommer de som själv utsatts för brott eller som har bevittnat brott att ha en förhöjd rädsla- eller otrygghetsnivå. De som hört om brott av andra och som även själv har utsatts för brott eller sett andra utsatts för brott har en förhöjd rädsla- eller otrygghetsnivå medan de som varken har indirekt erfarenhet av brott eller har personlig erfarenhet av brott har en lägre. På liknande sätt kan en förhöjd känslighet för hot och risker interagera med den indirekta utsattheten för brott. De kvinnor, äldre och de socioekonomiskt svagare som har indirekt erfarenhet av brottslighet har i högre utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet än de kvinnor, äldre och socioekonomiskt starka som saknar denna erfarenhet. Det är också skillnad på brott och brott. De som har indirekt erfarenhet av våldsbrott har i högre utsträckning upplevt rädsla eller otrygghet än dem som har motsvarande erfarenhet av andra former av brott. Även betydelsen av det sociala nätverkets kanalisering av vetskapen om brottsliga händelser kan skilja sig åt mellan stad och land. Brott som man hört talas om av andra ökar den upplevda otryggheten i större städer men däremot inte i mindre.

En mer generell teori för hur vetskapen om hot och risker kan försärka människors riskperceptioner är Kasperson (1988) tes om social förstärkning. Den lägger i jämförelse med den indirekta utsatthetshypotesen ett större fokus på hur vi människor minns och den

försöker förklara hur informationen om hot och risker sprids i samhället. Medierna men också enskilda människor, grupper eller organisationer, kan fungera som förstärkningsstationer. Information och kunskap kring hoten och riskernas konsekvenser kan genom människors sociala nätverk anpassas till individen och några konsekvenser väljas bort, tonas ner eller förstärkas (se även Kasperson 1989, 1996:97). Det kan ske dels genom skildringarnas karaktär, men också genom kontinuiteten i förekomsten av riskerna. Sjöberg menar att tesen om social förstärkning är ett försök att knyta ihop psykometriska modeller med kulturteori och samhällsvetenskap (Sjöberg, 2002:13). Enligt af Wählberg et. al. är Kaspersons (1988) teori om social förstärkning det enda storskaliga ramverket för att förstå riskperception.

Den indirekta utsatthetshypotesen bygger vidare på den direkta och förklarar hur människor genom sin sociala miljö får vetskap om utsatthet för brott. Förutom att jämföras med den direkta utsatthetshypotesen kan den indirekta jämföras med tesen om social förstärkning som betonar det samma gällande risker och att människor, sociala grupper eller medierna. Men både den indirekta utsatthetshypotesen och tesen om social förstärkning kan också jämföras med antagandet att minnet inte enbart är en psykologisk process där vi återhämtar information utan denna återhämtning är avhängig olika sociala strukturer som hjälper oss att minnas. Studier i socialt minne antyder att människors kapacitet att återhämta information och återkalla erfarenheter till stor del är avhängig sociala strukturer (Boholm, 1998:147). Min tanke är att tesen om social förstärkning pekar på vilka dessa sociala strukturer kan vara och hur informationen och erfarenheterna för individen hålls tillgängliga.

Hypotesen om social förstärkning ponerar att medierna men också enskilda människor, grupper eller organisationer, kan fungera som förstärkningsstationer. Information och kunskap kring hoten och riskernas konsekvenser kan genom människors sociala nätverk anpassas till individen och några konsekvenser väljas bort, tonas ner eller förstärkas. De som har indirekt erfarenhet av hot och risker generellt är mer rädda eller otrygga än dem som saknar denna erfarenhet. En förklaring till den sociala förstärkningen är utifrån studier kring socialt minne att människors kapacitet att återhämta information och återkalla erfarenheter till stor del är avhängig sociala strukturer som vänner och bekanta.

Den indirekta utsatthetshypotesen förutsätter dock inte att ett stort nätverk nödvändigtvis leder till större oro eller rädsla. Det finns (som jag återkommer till under det medieperspektivet) studier som visat att ett socialt nätverk kan verka som ett slags socialt skydd genom att förse människor med viktig information och tänkbara strategier för att undvika faror (Hale, 1996:108). Merry (1981) och Yin (1980) skriver att rykten och folksagor är ett viktigt sätt att förmedla kunskap om undvikande strategier (i Hale, 1996:108). Min avsikt är därför också att undersöka nedanstående:

Hypotesen om socialt nätverk som skydd ponerar att ett stort socialt nätverk leder inte nödvändigtvis till större rädsla eller otrygghet utan kan även verka som ett socialt skydd genom att förse människor med viktig information och tänkbara strategier för att undvika faror. Människor som har indirekt erfarenhet av brottslighet och som ofta umgås med vänner/bekanta har i lägre utsträckning upplevt otrygghet än de som har indirekt erfarenhet av brottslighet och mer sällan umgås.

Sammanfattning av studier och min användning av dem

I detta avsnitt har jag inom ramen för samhällelig riskforskning och forskningen kring rädslan för brott belyst hur den sociala miljön, den sociala känsligheten samt den sociala erfarenheten skulle kunna leda till otrygghet i stadsrummet. Nedan följer en sammanfattning av de huvudsakliga studier jag har utgått ifrån och hur jag har för avsikt att använda dem i min studie.

Tabell 4:3 Sammanfattning av studier av det socialas roll och min användning av dem (1/3)

	Studier av det socialas roll	Min användning av dessa studier
Den sociala miljön	Kvinnor som kan försvara sig (socialt eller fysiskt), känner till de sociala "reglerna" som styr området (gör att man kan bedöma situationerna därefter), känner varandra eller intalar sig själva att det inte finns något att vara rädd för är mindre rädda (Räthzel, 2000)	<i>Hypotesen om graden av social kontroll</i> ponerar att ju högre grad av föreställd eller reell social kontroll människor upplever sig ha eller har desto lägre nivå på den upplevda rädslan eller otryggheten i stadsrummet. Den sociala kontrollen i grannskapet kan regleras av de fysiska förutsättningarna som husen erbjuder och ju högre byggnaderna är, desto högre är de boendes rädsla.
	Det är inte bara mörkret i sig som kan göra människor mer otrygga utan allt sådant som är förknippat med natten (Douglas, 1992)	
	Graden av brottslighet i ett bostadsområde kan förklaras med dess grad av försvarbart revir d.v.s. graden av social kontroll inom detta område (Oscar Newman, 1972). Men försvarbart revir kan också påverka rädslan för brott genom de boendes kontroll och användning av rummet utanför deras bostäder (Newman and Franck, 1982/2000:111). Ju högre byggnaderna är, desto högre är de boendes rädsla.	
	När problemen i ett bostadsområde ökar, ökar oron, och brott är en del av denna oro (Garofalo and Laub, 1978).	<i>Oordningshypotesen</i> ponerar att upplevelsen av oordning som ett problem och en plats som okontrollerbar kan leda till en ökad oro eller rädsla. Kritiken som riktats mot hypotesen är dock att tillhörigheten till en lägre sociala klass är det som leder till förhöjda rädslonivåer. Effekterna av den högre oron bland boende i höghusbebyggelse försvinner enligt kritiken efter kontroll för social klass.
	Kritiken är dock att rädslan och den uppfattade ordningen som har observerats inte är sann eftersom det rätta sambandet är det mellan social klass och rädsla (Taylor and Hale, 1986/2000:359).	
	Nätverket i boendemiljön också kan fungera som ett stöd och snarare motverka rädslan (Hale, 1996: Se även Gubrium, 1974).	<i>Hypotesen om social integration</i> ponerar att människors sociala integration kan motverka upplevelsen av otrygghet. Den sociala integrationen kan komma till uttryck på flera sätt. Människor som inte känner identifikation med det egna grannskapet, kommunen eller samhället i sin helhet är otryggare än andra. Även de som inte är nöjda med sitt bostadsområde eller sin bostadsort är mer rädda för brott. De som upplever det lokala grannskapet som stöttande är de som i lägst utsträckning är rädda eller de som upplever en tillfredsställelse med grannarnas beteenden och stöd kan reducera rädslan (Baba and Austin, 1989).
	Människor som inte känner identifikation med det egna grannskapet, kommunen eller samhället i sin helhet är otryggare än andra (Hale, 1996).	
	De som upplevde det lokala grannskapet som stöttande är de som i lägst utsträckning känner sig rädda (Box et. al., 1988). En tillfredsställelse med grannarnas beteenden och stöd kan reducera rädslan (Baba and Austin, 1989).	
	Det sociala nätverket i boendemiljön kan fungera som ett stöd och motverka rädslan (Gubrigumm 1974). Om man har vänner i grannskapet reducerades rädslan (Hale et. al. ,1994). De som inte är nöjda med sitt bostadsområde eller sin bostadsort var mer rädda för brott (Hartnagel, 1979).	Det sociala nätverket i boendemiljön eller generellt kan fungera som ett stöd och motverka rädslan. Ju större socialt nätverk respektive förtroendefulla relationer inom det sociala nätverket, desto lägre är nivå på den upplevda otryggheten. Det finns dock kritiker som menar att det sociala umgänget saknar betydelse.
	Om social integration gör människor mindre rädda för att utsättas för brott, kan det omvända d.v.s. den sociala segregationen gälla om den omedelbara miljön upplevs som hotande (Hale, 1996:115).	Motsatsen till ovanstående är tankar kring segregation där människor boende i resurssvaga stadsdelar i högre utsträckning har upplevt otrygghet än de boende i resursstarka.

Tabell 4:3 Sammanfattning av studier av det socialas roll och min användning av dem (2/3)

	Studier av det socialas roll	Min användning av dessa studier
Socialt förhöjd känslighet	Sårbarhetsfaktorerna kön, ålder och social klass, men också uppfattningen om risken av att utsättas och konsekvenserna av att drabbas samt att inte kunna undvika en fara medför ökad rädsla (Hale, 1996). Sårbarheten kan avse känslan av oförmågan att skydda sig själv ekonomiskt (Toseland, 1981) där de med lägre ekonomiska resurser i större utsträckning än de med högre ger uttryck för oro (jfr. Box et. al., 1988:341).	<i>Hypotesen om social känslighet</i> ponerar att det är vanligare bland dem tillhörande en lägre social klass eller bland dem som har lägre ekonomiska resurser att ge uttryck för oro och rädsla att utsättas för brott än bland dem med högre. Detta kan förklaras med bristen på sociala eller ekonomiska resurser för att minimera risken att utsättas för hot och risker såväl som hanterandet av konsekvenserna av att utsättas för det samma.
	Bristen på sociala resurser för att skydda sig själv från förekomsten av utsatthet för brott reflekterar de mer generella levnadsvillkoren i de lägre samhällsklasserna (Sacco et. al., 2000:424–425).	
Vertikalt och horisontellt förtroende	I det senmoderna samhället menar Beck (1992), Bauman (1998) och Giddens (1991) att betydelsen av risk har ökat. Både Giddens och Luhmann (1979, 1988) menar att till följd av denna utveckling har också betydelsen av tillit ökat.	<i>Hypotesen om vertikalt och horisontellt förtroende</i> ponerar att ju högre samhällsförtroende för polisen och rättssystemet, ju lägre nivå på otryggheten. De som har brister i förtroende för andra människor har i större utsträckning än dem som har förtroende för andra upplevt otrygghet.
	Ju lägre förtroende för polisen och rättssystemet (Box et. al., 1988:341) och bristande förtroende för andra människor (Hale, 1996) ju högre nivå på rädslan.	
	I Luhmanns sociologi förutsätts osäkerhet i omvärlden leda till tillit som strategi för att minska komplexitet och risker (Sztompka, 1999:20–24).	
Social erfarenhet	Det är mer troligt att de som är mer sårbara som kvinnor, de med låga inkomster, svarta eller äldre blir utsatta eller ser brott. De som utsätts eller som har bevittnat brott kommer att föra denna information vidare genom sina lokala sociala nätverk. Dessa nätverk kanaliseras utsatthetens påverkan. De som har många lokala kontakter kommer därför att vara mer rädda. På samma sätt kommer de som är mer sårbara att bli mer rädda. Därtill kommer de som själv har utsatts eller som har bevittnat brott att ha en förhöjd rädslonivå (Taylor and Hale, 1986/2000:365).	<i>Den indirekta utsatthetshypotesen</i> ponerar att de som har indirekt erfarenhet av brott är mer rädda och otrygga än dem som saknar denna erfarenhet. I motsats till de få som utsatts, är den indirekta utsattheten ofta återkommande och spridd. Liksom de som har indirekta erfarenheter av brott kommer att vara mer rädda, kommer de som själv utsatts för eller bevittnat brott att ha en förhöjd rädslor- eller otrygghetsnivå. De som hört om brott av andra och själv har utsatts för brott eller sett andra utsättas har en förhöjd rädslor- eller otrygghets-nivå medan de som varken har indirekt eller personlig erfarenhet har en lägre. På liknande sätt kan en förhöjd känslighet för hot och risker interagera med den indirekta utsattheten för brott. De kvinnor, äldre och de socioekonomiskt svagare som har indirekt erfarenhet av brott har i högre utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet än de kvinnor, äldre och socioekonomiskt starka som saknar denna erfarenhet. Det är också skillnad på brott och brott. De som har indirekt erfarenhet av våldsbrott har i högre utsträckning upplevt rädsla eller otrygghet än dem som har motsvarande erfarenhet av andra former av brott. Betydelsen av det sociala nätverkets kanalisering av vetskapen om brottsliga händelser kan skilja sig åt mellan stad och land. Brott man hört talas om av andra ökar den upplevda otryggheten i större städer men inte i mindre.
	Människors personliga kommunikationsnätverk kanaliseras utsatthetens påverkan (Tyler, 1980; Skogan och Maxfield, 1981:162; Bennet, 1990:14).	
	I motsats till att de som utsatts för brott är få, är den sociala utsattheten för brott (Skogan and Maxfield, 1981).	
	Rädslan för brott beror både på den uppfattade risken men också på känsligheten för denna risk (Warr, 1987) eller en hög risk endast kommer att skapa höga nivåer på rädsla om känsligheten är hög (Hale, 1996).	
	Känsligheten för risker varierade också mellan brott (Warr, 1987) och variationen tycks bero på hur allvarligt brottet uppfattas. De som kände ett brottsoffer, särskilt någon närstående, hade en förhöjd rädsla (Skogan och Maxfield, 1981) och detta i synnerhet gällde brottsoffer som hade utsatts för rån eller övergrepp av någon för dem okänd.	
Betydelsen av det sociala nätverkets kanalisering av vetskapen om brottsliga händelser kan skilja sig åt mellan stad och land (Taylor and Hale, 1980).		

Tabell 4:3 Sammanfattning av studier av det socialas roll och min användning av dem (3/3)

	Studier av det socialas roll	Min användning av dessa studier
Forts. social erfarenhet	Medierna men också enskilda människor, grupper eller organisationer, kan fungera som förstärkningsstationer. Information och kunskap kring hoten och riskernas konsekvenser kan genom människors sociala nätverk anpassas till individen och några konsekvenser väljas bort, tonas ner eller förstärkas (Kasperson, 1988).	<i>Hypotesen om social förstärkning</i> ponerar att medierna men också enskilda människor, grupper eller organisationer, kan fungera som förstärkningsstationer. Information och kunskap kring hoten och riskernas konsekvenser kan genom människors sociala nätverk anpassas till individen och några konsekvenser väljas bort, tonas ner eller förstärkas. De som har indirekt erfarenhet av hot och risker generellt är mer rädda eller otrygga än dem som saknar denna erfarenhet. En förklaring till den sociala förstärkningen är utifrån studier kring socialt minne att människors kapacitet att återhämta information och återkalla erfarenheter till stor del är avhängig sociala strukturer som vänner och bekanta.
	Studier i socialt minne antyder att människors kapacitet att återhämta information och återkalla erfarenheter till stor del är avhängig sociala strukturer (Boholm, 1998:147).	
	Ett socialt nätverk kan verka som ett slags socialt skydd genom att förse människor med viktig information och tänkbara strategier för att undvika faror (Hale, 1996:108).	<i>Hypotesen om socialt nätverk</i> som skydd ponerar att ett stort socialt nätverk leder inte nödvändigtvis till större rädsla eller otrygghet utan kan även verka som ett socialt skydd genom att förse människor med viktig information och tänkbara strategier för att undvika faror. Människor som har indirekt erfarenhet av brottslighet och som ofta umgås med vänner/bekanta har i lägre utsträckning upplevt otrygghet än de som har indirekt erfarenhet av brottslighet och mer sällan umgås.

5. UPPLÄGG AV ANALYSEN

5.1 SYFTEN OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Avhandlingen har två syften. Det ena är att kartlägga och analysera otryggheten i offentliga miljöer medan det andra är att analysera orsakerna bakom den upplevda otryggheten i stadsrummet, med fokus på mediernas roll.

Kartläggningen av otrygghet i offentliga miljöer

Att kartläggningen, i motsatsen till analysen av bakomliggande orsaker, har för avsikt att analysera *otryggheten* i bred bemärkelse, har som framgick under kapitlet *Otryggheten i stadsrummet* att göra med att otryggheten har flera olika dimensioner. Inledningsvis kan otryggheten avse såväl *föreställningar om* otrygghet som vad människor anser vara orsaker till deras upplevda otrygghet på särskilda platser eller typer av platser i stadsrummet som *upplevelser av* otrygghet eller undvikande av särskilda platser eller att gå ut över huvud taget till följd av otrygghet d.v.s. en *handlingsdimension*. Otryggheten är också besläktad med begrepp som oro, rädsla och osäkerhet men delar likheter och skillnader med dessa begrepp i graden av *emotiv respektive kognitiv karaktär*, samt grader av *att ha eller sakna riktning* (se figur 3:1). Både oro och otrygghet är mer emotiva än kognitiva till sin karaktär men otrygghet skiljer sig från oro genom att i större utsträckning än oro har en riktning. Osäkerhet skiljer sig till exempel från både oro, rädsla och otrygghet genom att vara mer kognitiv än emotiv till sin karaktär men har i likhet med rädsla och otrygghet oftast en riktning. Däremot delar både rädsla och otrygghet karaktär i termer av att både ha en riktning och vara mer emotiva än kognitiva till sin karaktär. Skillnaden mellan dem båda är snarare att rädsla i högre utsträckning än otrygghet har en riktning och avser en starkare emotion än otrygghet. Det finns således också anledning att undersöka den riktning d.v.s. de hot och risker som kan ge upphov till otrygghet eller likartade begrepp. De specifika hot och risker som belysts i *Otrygghetens orsaker* har främst varit olika former av brottslighet och våld. Men i kartläggningen är det också relevant att försöka få en uppfattning om vilka dessa hot eller typer av hot är.

Att kartläggningen har för avsikt att analysera otryggheten i *offentliga miljöer*, snarare än otryggheten i det mer specifika stadsrummet har att göra med att initialt få en så bred bild som möjligt av i vilka sammanhang och situationer i stadens offentliga miljö människor har föreställningar om eller upplevelser av otryggheten i staden. Det kan avse olika sammanhang i staden som vid nöjesaktiviteter på kvällstid, på skolan eller jobbets men också specifika platser eller typer av platser i staden. Kartläggningen och analysen

av otryggheten i offentliga miljöer har dock som mål att ringa in, förädla och förenkla den upplevda otryggheten. Detta för att mejsla ut den empiriska ramen som avser den upplevda otryggheten i stadsrummet. Min avsikt här är att använda mig av Koskelas (1996) dimensioner, och utifrån Jacobs (1961), Asplund (1991) och Hillier (1984) fördjupa analysen av rummets sociala dimensioner genom att fånga upp situationer där det finns mycket folk. Men jag har också för avsikt att jämföra dessa mot mina egna resultat av de platser och typer av platser som människor själv anger som otrygga. De tre frågor som kartläggningen ska ge svar på är:

Vad menar människor med otrygghet och vilka är otrygghetens empiriska dimensioner? Jag har i kapitlet *Otryggheten i stadsrummet* belyst otrygghetens teoretiska dimensioner medan frågeställningens avsikt är att fånga upp vad människor själv kan tänkas mena med och lägga för innebörd i begreppet otrygghet, både i allmänhet men också på olika platser eller typer av platser i staden och vilka som är den empiriska otrygghetens dimensioner. I samband med att de allmänna och mer specifika dimensionerna jämförs undersöks även otrygghetens motsats och vad som gör att en plats eller typ av plats upplevs som trygg.

I vilken utsträckning, i vilka grupper och i vilka sammanhang har människor föreställningar om hot och risker och dess orsaker eller har upplevt oro, rädsla eller otrygghet? Frågeställningen fokuserar på att mäta graden av föreställningar om hot och risker samt upplevelser av rädsla och otrygghet men också det närbesläktade begreppet oro och hur detta varierar mellan olika sociala grupper och individer samt kontexter. Det har i de flesta studier framgått att kvinnor och äldre skulle vara mer rädda eller otrygga än män och äldre. På liknande sätt har visats att de socioekonomiskt svagare skulle vara mer oroliga än de socioekonomiskt starka. Men gäller detta även om vi skiljer på att undersöka föreställningar om otrygghet från den upplevda? Även sambanden mellan föreställningarna om, upplevelserna av och utsattheten för hot och risker undersöks närmare.

Hur kan den upplevda otryggheten i stadsrummet förädlas och förenklas inför analysen av dess orsaker? Frågeställningen fokuserar i huvudsak på att med hjälp av Koskelas dimensioner ringa in, förädla och förenkla studiens beroende variabel genom att mejsla ut en empirisk ram till otryggheten i stadsrummet.

Analysen av bakomliggande orsaker

Analysen av orsakerna bakom människors upplevda otrygghet i stadsrummet sker i huvudsak genom att pröva ett antal hypoteser. Dessa har presenterats och sammanfattats i tre tabeller (4:1, 4:2 och 4:3). I denna sammanfattning framgår också vika studier jag har använt mig av och hur jag har för avsikt att använda dem. Fokus ligger här på mediernas

roll, men om man skall kunna skilja ut mediernas roll är det viktigt att få en bild av de andra faktorer som kan påverka människors trygghetskänsla i staden. Tanken är att i analysen pröva hypoteserna stegvis. Detta dels för att fånga nyansrikedomen i varje perspektiv och för att utröna vilken faktor inom varje enskilt perspektiv som har störst självständig förklaringskraft på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Analyserna av orsakerna till den upplevda otryggheten i stadsrummet sker inledningsvis utifrån de tre infallsvinklar som introducerats i kapitlet *Otrygghetens orsaker*: individperspektivet, det sociala perspektivet samt medieperspektivet som motsvarar teorier, studier och hypoteser presenterade under avsnittet individens roll, det socialas roll samt mediernas roll. När det gäller det sociala perspektivet görs även en jämförelse mot påverkan på den upplevda rädslan och otryggheten i det egna bostadsområdet. Detta eftersom en stor del av de studier jag använder mig av med denna infallsvinkel haft det egna bostadsområdet i fokus. Frågorna som ska besvaras i de perspektivberoende analyserna tar i likhet med de frågor som ska besvaras i den samlade analysen, upp faktorer som ingår i den analysram som presenterar i nästa avsnitt. Analysramen kan dock här enkelt beskrivas som en analys av den upplevda otryggheten i stadsrummet med tre erfarenhetsvägar (de personliga, de sociala, och medieerfarenhet) och individens predisposition. Individens predisposition består här förutom sådant som individens kön och ålder av sådant som människors egenskattade genus, personlig oro, bristande tillit till andra människor, föreställningar om hot och risker, mediernas brottsrapportering och mediernas påverkan etc. De fyra frågeställningar som de perspektivberoende analyserna ger svar på är:

Vilken påverkan har de personliga, sociala respektive medieerfarenheterna av hot och risker på människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet? Tanken är att i de perspektivberoende analyserna undersöka respektive erfarenhetsvägs påverkan på den upplevda otryggheten. De erfarenhetsvägar som framkommit som intressantast att undersöka efter den teoretiska genomgången är dels den egna utsattheten för olika former av brott och våld. Men det finns även studier som indikerar att även att ha sett andra utsättas för brott och våld kan ha betydelse likväl som att ha sett sådant som kan förknippas med oordning kan leda till en förhöjd oro. Det finns också indikationer på att det man hört om (social erfarenhet) olika former av hot och risker av andra kan ha betydelse och slutligen att medieerfarenheten av olika hot och risker skulle kunna medföra förhöjd nivå på människors rädsla. Den egna erfarenhetens och att ha sett andra utsättas och dessas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet analyseras första gången under individperspektivet, den sociala erfarenhetens påverkan under det sociala perspektivet och medieerfarenhetens påverkan under medieperspektivet. Tanken är att dessa initiala perspektivberoende analyser av erfarenhetsvägarna och deras påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet ska ske tillsammans med andra faktorer avseende den individuella predispositionen som är av likartad karaktär. Alltså medieerfarenhet av hot och risker analyseras

tillsammans med föreställningar om mediernas brottsrapportering. Nästa frågeställning har fokus på att analysera:

Vilken påverkan har människors individuella predisposition på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet inom respektive perspektiv? Förutom att relevansen av att undersöka kön, ålder etc. och deras påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet har det i den teoretiska genomgången har framgått att andras uppfattning om ens fysiska sårbarhet, som om man är smal skulle detta kunna konnotera femininitet och om man är stor och stark skulle konnotera maskulinitet (Madriz, 1997) skulle kunna vara en faktor som kan påverka de egna förväntningarna på att utsättas för brott. Att andra ser en som mer fysiskt sårbar skulle kunna leda till en större rädsla bland kvinnor men också bland män. Jag undersöker därför hur människor egenskattade kön samverkar med andra individfaktorer. Sedan har man inom forskningen kring rädslan för brott samt inom den samhällsinriktade riskforskning visat att människor som saknar kontroll över sina levnadsförhållanden eller sig själv skulle kunna ha högre riskuppfattning eller vara mer rädda än andra. Det är därför av intresse att försöka fånga in denna form av personliga oro som saknar riktning. Alltså inte oro för brott eller något annat specifikt, utan just oro för att något obehagligt ska hända. Individens predisposition avser i den perspektivberoende individanalysen sådant som människors egenskattade personliga oros påverkan på den upplevda otryggheten såväl som det egenskattade könets. När det gäller den perspektivberoende analysen av det sociala undersöks predisposition i form av sociala orosfaktorer som egenskattade brister i tilliten till andra människor, bristande social integration eller föreställningar om olika former av sociala problem. Mediefaktorer som avser predisposition är föreställningar om mediernas brottsrapportering och föreställningar om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker. I de perspektivberoende analyserna undersöks också hur erfarenhetsvägarna och den individuella predispositionen inom respektive perspektiv samverkar med varandra i påverkan på den upplevda otryggheten. Nästa frågeställning är därför:

Vilken är erfarenheternas och den individuella predispositionens sammansatta påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet inom respektive perspektiv? Erfarenheterna av hot och risker samverkar oftast med någon form av predisposition. I den perspektivberoende individanalysen handlar det om att undersöka hur den egna erfarenheten av våld och hot samverkar med den personliga oron i den upplevda otryggheten i stadsrummet. Om den personliga orons påverkan är likartad i alla typer av rum skulle det innebära att kontexten d.v.s. stadsrummet i sig saknar betydelse i människors upplevda otrygghet. Om den personliga orons påverkan däremot följer mönstret av upplevd otrygghet i stadsrummet är det en indikation på att även om den personliga oron har en

betydelse för den upplevda otryggheten spelar även kontexten en roll. I den perspektivberoende analysen av det sociala handlar det om hur den sociala erfarenheten (att ha hört om brott av vänner och bekanta) samverkar med i vilken utsträckning man har förtroende för andra människor i påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Avseende den perspektivberoende medieanalysen handlar det om hur föreställningen om mediernas brottsrapportering samverkar med i vilken utsträckning man läst om brott i dagspressen i påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Eftersom jag i de perspektivberoende analyserna använder mig av ett antal hypoteser återstår att undersöka:

Vilka av mina hypoteser får vilken grad av stöd? Några av hypoteserna (sammanfattade i tabell 4:1, 4:2 och 4:3) innehåller flera olika delar, och om mina resultat endast stöder några av de ingående delarna får hypotesen således endast ett visst stöd.

Efter att ha kartlagt den upplevda otryggheten och analyserat sambanden mellan den upplevda otryggheten och möjliga orsaksfaktorer inom ramen för nyansrikedomen inom varje enskilt perspektiv återstår en *samlad* analys av orsakerna till människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet. Avsikten är i huvudsak att besvara frågan om hur den upplevda otryggheten i stadsrummet kan förklaras, och vilken roll medierna har, om någon. Större delen av detta har med hjälp av ovanstående frågeställningar redan besvarats, men tanken är att analysera alla de relevanta faktorerna, i den utsträckning det är möjligt, tillsammans enligt den analysmodell (figur 5:1) som presenteras i nästa avsnitt där den upplevda otryggheten i stadsrummet kan hänföras till å ena sidan påverkan från våra tre erfarenhetsvägar av hot och risker, å andra sidan vår individuella predisposition. Där den senare i huvudsak är föränderlig över tid eftersom den är resultatet av tidigare erfarenheter och predisposition. I den samlade analysen besvaras i huvudsak tre frågeställningar:

Vilken av de tre erfarenhetsvägarna av hot och risker har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet? Som framgått inom främst forskningen kring rädslan för brott handlar det främst om att det är den egna erfarenheten i form av att ha utsatts för brott eller våld som har störst påverkan på rädslan snarare än andra erfarenhetsvägar av det samma. Även om vi genom de perspektivberoende analyserna kan få en god uppfattning om vilken av erfarenhetsvägarna som kan ha störst påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet vet vi däremot inte fullt ut *vilken* eller *vilka* av erfarenhetsvägarna som har störst självständig påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet. Vi vet inte heller om det finns några skillnader beroende på typen av rum. Med hjälp av en regressionsanalys är det med bakgrund av de perspektivberoende analyserna av faktorer och kunskapen om vilka övriga faktorer dessa erfarenhetsvägar samverkar med, möjligt att analysera vilken av de tre typerna av erfarenhet som har den största självständiga påverkan på den upplevda

otryggheten i stadsrummet. På likartat sätt har vi efter de perspektivberoende analyserna en god uppfattning om vilka erfarenhetsvägar som förstärker varandra i påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet, men vi vet inte fullt ut vilken dessa erfarenhetsvägars sammansatta påverkan är. Nästa fråga undersöker därför:

Hur samverkar de tre erfarenhetsvägarna av hot och risker med varandra i påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet? Utifrån tankar kring människors förhöjda sårbarhet (Killias, 1990) och känslighet för olika risker (Brehmer, 1993) är det rimligt att anta att kontrollen över hoten och riskernas sannolikheter att inträffa och möjligheten att hantera konsekvenser är lägre. Rimligtvis borde denna komplexitet öka ju fler typer av erfarenheter av hot och risker man har, och kontrollen man har eller föreställer sig ha över sin omvärld minska (Giddens, 1990; Luhmann, 1979). Eftersom erfarenheterna inte nödvändigtvis styrs av vad som har hänt utan vad vi minns är det rimligt att det är de hot och risker vi möter i vår vardag, d.v.s. de hot och risker vi hålls uppdaterade om som har betydelse för vår upplevda otrygghet i stadsrummet, torde den upplevda otryggheten i stadsrummet vara vanligare ju fler erfarenhetsvägar man har av hot och risker. Men kanske den viktigaste frågeställningen återstår, nämligen:

Hur kan den upplevda otryggheten i stadsrummet förklaras, och vilken roll har medierna (om någon)? Större delen av detta har med hjälp av ovanstående frågeställningar redan besvarats, men tanken är att analysera alla de relevanta faktorerna, i den utsträckning det är möjligt, tillsammans enligt analysmodellen. Analyserna avser inledningsvis att med hjälp av analysmodellen och regressionsanalys utröna vilken faktor som har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten och i vilka rum, hur stora de är och vilken förklaringskraft modellen har i sin helhet. Det handlar också om resonemang kring rimliga förklaringar till den upplevda otryggheten i stadsrummet. Utöver avhandlingens empiriska syfte diskuteras här även mediernas dagordningseffekter utifrån sambandet mellan massmediernas utbud av hot och risker och människors föreställningar om hot och risker samt deras upplevelser av rädsla och otrygghet i stadsrummet. Som underlag för denna jämförelse ligger nästa kapitel i form av en bakgrund som belyser den lokala nyhetsbilden av hot och risker i den offentliga miljön. Avslutningsvis sker en diskussion kring en ny tänkbar analysmodell som förklarar den upplevda otryggheten i stadsrummet.

5.2 ANALYSRAM

Analysramen består i sin helhet av en analysmodell, ytterligare resultat av en studie hämtad från den samhällsvetenskapliga riskforskningen gällande relevansen av människors föreställningar respektive erfarenheter samt en tänkbar hypotes som jag

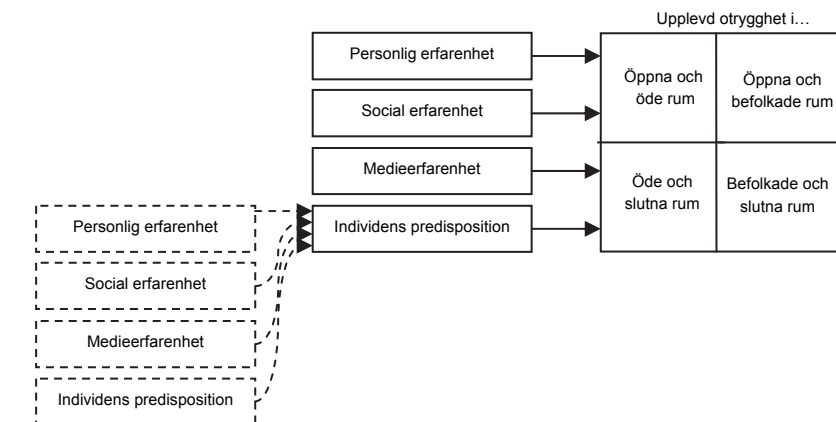
menar skulle kunna formuleras genom en abstrahering av sårbarhetsmodeller framförda kring rädslan för brott och orsaker till riskuppfattningar framförda inom den samhällsvetenskapliga riskforskningen. Anledningen att dessa tas upp här under analysramen och inte under den teoretiska genomgången är för att jag anser att de kan gälla på en mer generell nivå och inte låter sig inlemmas under individens, det socialas respektive mediernas roll.

Analysmodellen

Den beroende variabeln i analysmodellen, *den upplevda otryggheten i stadsrummet*, bygger analytiskt dels på Koskelas dimensioner kring det sociala och fysiska rummet, och en analytisk fördjupning av rummets sociala dimensioner enligt Jacobs (1961), Asplund (1991) och Hillier (1984) som poängterat den urbana tryggheten i att det finns människor i rörelse. Eftersom jag är intresserad av att fördjupa de sociala dimensionerna undersöker jag även otryggheten när man är ensam respektive tillsammans med vänner och bekanta. Men egentligen är analysobjektet eller min beroende variabel inte en utan flera. Naturligtvis handlar det om att analysera upplevelsen i minst något stadsrum, men också om att analysera varje typ av stadsrum utifrån de sociala dimensionerna befolkade eller öde rum respektive de fysiska dimensionerna slutna respektive öppna rum. När det gäller de bakomliggande orsakerna härrör dessa dels från tre erfarenhetsvägar: de personliga erfarenheterna, de sociala erfarenheterna och medieerfarenheterna. De personliga avser här i huvudsak att man själv har utsatts för något hot eller risk eller att man har sett andra utsättas. Den sociala erfarenheten i modellen avser i huvudsak att man har hört av vänner och bekanta om någon form av hot eller risk medan medieerfarenheten avser om man har läst om brott i dagspressen eller tagit del av någon form av hot eller risk i medierna.

De bakomliggande orsakerna kan också avse individens predisposition som utgörs av sådant som individens kön och ålder men också av sådant som egenskattat kön. Den avser också människors personliga oro, sådant som kan vara av betydelse för individens reella eller föreställda kontroll över sin omvärld. När det gäller predisposition av social karaktär handlar det om bristande tillit till andra människor, polisväsendet, social integration etc. och avseende predisposition av mediekaraktär om föreställningar om mediernas brottsrapportering samt mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker.

Figur 5:1 Analysmodell av tre erfarenhetsvägar och den individuella predispositionens påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet

Eftersom det här är en tvärsnittsstudie förutsätter jag när det gäller individens predisposition att denna i sin tur formats av tidigare erfarenheter, och predisposition o.s.v. (figur 5:1). I de perspektivberoende analyserna undersöks erfarenhetsvägarna påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet enskilt men också tillsammans med predisposition av respektive (personlig-, social. eller medie-) karaktär.

Den samlade analysen av hur påverkan på människors upplevda otrygghet i stadsrummet egentligen går till sker dels genom användandet av befintliga teorier och empiriska studier men också med hjälp av den kunskap som i studien förvärfvas efterhand. Även om formuleringar av hypoteser i detta skede är krystade redogör jag nedan för resonemang kring möjliga scenarion för orsakerna till den upplevda otryggheten i stadsrummet utifrån den teoretiska ramen. Men det finns ytterligare studier som jag menar har sitt berättigande i studien. Den första relaterar till vikten av erfarenhet respektive föreställningar, den andra till möjligheten till en övergripande syn på orsaker bakom den upplevda otryggheten.

Tillgänglighetsprincipen

När det gäller vilken enskild faktor som har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten talar den tidigare forskningen för främst sårbarhet/känslighetsfaktorernas effekter samt den egna erfarenhetens. Men våra föreställningar om hot och risker styrs inte nödvändigtvis av vad som har händer utan av vad vi minns. Enligt tillgänglighetsprincipen (Tversky and Kahnemann, 1973) styrs föreställningarna om hot och risker och sannolikheten, konsekvenserna och vår förmåga att hantera de båda inte nödvändigtvis av vad som händer utan av vad vi minns. Exempelvis bedömer människor händelser som de omedelbart kommer ihåg som mer sannolika än händelser som är mindre mentalt tillgängliga (Renn, 1992:64). Tillgänglighetsprincipen kan jämföras med

dagordningsforskningens tonvikt på betydelsen av exponering där vi minnas sådant vi påminns om. Vi behöver inte endast få information om risker, vi måste också påminnas om dessa annars tenderar vi att glömma. När det gäller nyheter, sådant som finns på agendan. Men utan att bortse från reella erfarenheter så tenderar vi att minnas och återupprepa sådant vi själv har upplevt. Den sociala strukturen som hjälper oss att minnas, och genom *hypotesen om sociala förstärkning* som förutom att ske genom vänner och bekanta kan ske genom medierna menar jag också skulle kunna ske genom att vi till följd av egen erfarenhet av hot och risker håller händelsen uppdaterad inför oss själva antingen som ett led i att bearbeta händelsen som då skulle kunna leda till en reducerad otrygghet eller att vi blir påmind om händelsen till följd av de sociala strukturer som omger oss och påminner oss om likartade händelser. Våra olika erfarenheter av hot och risker skulle på detta vis kunna förstärka varandra. Men tillgänglighetsprincipen fokuserar förutom känsligheten för hot och risker och erfarenheter även på betydelsen av våra föreställningar om hot och risker och deras påverkan på den upplevda otryggheten. En trolig förklaring till föreställningars påverkan skulle vara att vi påverkas av det vi exponeras för och det vi minns. Massmedierna skulle här fylla vårt medvetande med bilder av det offentliga rummet som en hotfull plats. Men på vilket sätt kan då människors erfarenheter och föreställningar kring hot och risker samverka på ett övergripande plan?

Den övergripande riskhypotesen

Inom forskningen kring rädslan för brott skriver Killias (1990) att sårbarhetsfaktorer inverkan på den upplevda rädslan styrs av tre faktorer: (1) exponering för icke förhandlingsbar risk, (2) avsaknad av kontroll som är en brist på effektivt försvar, skydd och/eller möjligheter till flykt, samt (3) förväntningar på allvarliga konsekvenser. När det gäller den socialpsykologiskt influerade forskningen kring riskperceptioner lutar jag mig särskilt tillbaka på en sammanfattning av den upplevda riskens orsaker i tidig svensk rapport i Riskkollegiets skriftserie med texter av Brehmer (1993). I den framgår att människors riskperceptioner inom den psykologiskt inriktade riskforskningen i stort kan förklaras med tre huvudfaktorer: riskens orsaker, riskens konsekvenser och allvarligheten av dessa samt graden av kontroll som handlar om möjligheter att bemästra risken och dess konsekvenser (Brehmer, 1993:7–8, 11). Inom forskningen kring rädslan för brott menar man generellt att sannolikheten speglar den reella sannolikheten att utsättas för brott, genom att referera till att det är vanligare att kvinnor utsätts för sexualbrott och yngre för våldsbrott. Men det finns forskare inom denna tradition som Sacco et. al. som menar att sårbarheten speglar förväntningar kring det som kan inträffa och förmågan att hantera det. Inom riskforskningen avses både objektiva beräkningar av sannolikheten att risker ska inträffa men även föreställningar kring detta. Kriminologins sårbarhetstester och den samhällliga riskforskningen skulle gå att se på en mer övergripande nivå. Vår riskperception kan utifrån en sådan tanke påverkas av såväl reella som föreställda sannolikheter, konsekvenser och förmågan att kontrollera risken (jfr Renn, 1992:64). Jag

menar därför att det går att tala om en övergripande riskhypotes. I min studie ponerar denna följande:

Den övergripande riskhypotesen ponerar att det är mer troligt att människor som är eller tror sig vara mer fysiskt, socialt eller mentalt känsliga, antingen genom en högre sannolikhet för att exponeras för risker, ha svårare att hantera konsekvenserna av risker eller sakna kontroll över hotfulla situationer upplever en förhöjd otrygghet.

5.3 ANALYSENS DISPOSITION

I huvudsak besvaras avhandlingens första syfte, *att kartlägga och analysera otryggheten i offentliga miljöer*, i avhandlingens första empiriska kapitel 7, *Kartläggningen*. Det sker med hjälp av de tre frågeställningarna: Vad menar människor med otrygghet och vilka är otrygghetens empiriska dimensioner? I vilken utsträckning, i vilka grupper och i vilka sammanhang har människor föreställningar om hot och risker och dess orsaker eller har upplevt oro, rädsla eller otrygghet? Hur kan den upplevda otryggheten i stadsrummet förädlas och förenklas inför analysen av dess orsaker?

De resterande kapitlen (8–11) är dedicerade åt att besvara avhandlingens andra syfte, *att analysera orsakerna bakom den upplevda otryggheten i stadsrummet, med fokus på mediernas roll*. För att beakta varje enskilt perspektivs nyansrikedom i sökandet efter bakomliggande orsaker till den upplevda otryggheten i stadsrummet är huvuddelen av teorikapitlet och de empiriska skrivna enligt denna logik. Däremot skiljer sig strukturen i den teoretiska genomgången från strukturen i analysramen och upplägget av de empiriska. Mediernas påverkan inledde den teoretiska genomgången, men den följer däremot efter det personliga och sociala i analysramen (figur 5:1) och de empiriska. Anledningen till detta är att mediernas påverkan på människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet kan förväntas samverka med de personliga och socialt villkorade modellernas och i slutet av analysen ska mediernas påverkan mejslas ut.

I kapitel 8–10, *Individperspektivet, Det sociala perspektivet* samt *Medieperspektivet*, är tanken att pröva hypoteserna stegvis, perspektiv för perspektiv. Detta dels för att fånga nyansrikedomen i varje perspektiv och för att utröna vilken faktor inom varje enskilt perspektiv som har störst självständig förklaringskraft. Här besvaras i huvudsak de fyra frågeställningarna: Vilken påverkan har de personliga, sociala respektive medieerfarenheterna av hot och risker på människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet? Vilken påverkan har människors individuella predisposition på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet inom respektive perspektiv? Vilken är erfarenheternas och den individuella predispositionens sammansatta påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet inom respektive perspektiv? Vilka av mina hypoteser får vilken grad av stöd?

Därefter, i kapitel 11, *Den samlade analysen*, undersöks perspektiven tillsammans. Analysen inleds med att mejsla ut de personliga, sociala samt medieerfarenheternas

självständiga respektive sammansatta effekter på och betydelser av den upplevda otryggheten i stadsrummet. Därefter följer ett avsnitt där analysmodellen prövas i sin helhet. Modellen är uppbyggd av dels de tre erfarenhetsvägarna dels av sådant som avser individens predisposition, sådant som i sin tur kan förväntas härstamma från tidigare erfarenheter och predisposition. Det handlar dels om personliga egenskaper, åsikter, attityder och föreställningar med också sociala samt föreställningar om mediernas brottsrapportering och påverkan. Avsikten med modellen är att utröna vilken faktor som har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten och i vilka rum. Avslutningsvis sker en beskrivning av en ny tänkbar analysmodell som förklarar den upplevda otryggheten i stadsrummet. De frågeställningar som besvaras är: Vilken av de tre erfarenhetsvägarna av hot och risker har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet? Hur samverkar de tre erfarenhetsvägarna av hot och risker med varandra i påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet? Hur kan den upplevda otryggheten i stadsrummet förklaras, och vilken roll har medierna (om någon)?

6. METOD OCH MATERIAL

Eftersom min avsikt är att erhålla generaliserbara svar och förklaringsmodeller till följd av bristen på sådana i en svensk kontext har jag valt en kvantitativ ansats i både besvarandet av det första som andra syftet. Nackdelen är att förståelsen för de mekanismer och orsaker till den upplevda otryggheten i stadsrummet blir något trubbiga.

Denna ansats bär metodologiskt med sig vissa teoretiska antaganden och en vetenskapsteoretisk grundsyn som i effektstudien knyter an till en tanketradition som förutsätter en tro på objektiva sanningar, utan att för den skull tro att vi någonsin kan nå full kunskap om dessa, den kritiska rationalismen (Popper, 1997:61, 1994:8).

Konsekvenserna av valet av metodik är i huvudsak att icke direkt observerbara data och viss nyansrikedom kring hur påverkan går till kan gå förlorad.¹ En kombination med en mer tolkande ansats hade varit fruktbar för fördjupad förståelse för mekanismerna bakom den upplevda otryggheten. Studierna av nyhetsmediernas utbud och innehåll av hot och risker hade till exempel kunnat kompletteras med en diskursanalys eller andra tolkande metoder för att komma åt kulturellt liggande normer och värderingar som inte är direkt observerbara i innehållet, som hur mörker eller tilliten till andra människor kommer till uttryck (se Sandstig, 2003). Om mer tolkande ansatser använts hade ett alternativ varit att med hjälp av intervjuer eller receptionsanalys försöka få en djupare förståelse för hur tolkningen av nyhetsmediernas innehåll av hot och risker går till. Ovanstående alternativ har främst valts bort av hänsyn till fokus på systematiserings- och generaliserings-anspråken samt avhandlingens omfattningen.²

Valet av metodik är gjort med hänsyn till viljan att systematisera tidigare studiers resultat och en önskan att bidra med generaliserbar kunskap där sådan saknas, som prövningar av orsakerna till den upplevda otryggheten och nyhetsmediernas påverkan på människors upplevelser av otrygghet i en svensk kontext eller systematiska (se Löfgrens översikt) kartläggningar av otryggheten i Göteborgs kommun (fram till 2006 täckte polisens årliga inte in Västra Götalandsregionen) eller generaliserbara studier av rädslan i stadsrummet. Prövningen av orsaker bakom den upplevda otryggheten kräver dessutom att faktorerna finns åtkomliga i samma datamängd.

Nedan redovisar jag uppläggningsen av studien och vilka avvägningar som gjorts kring frågor om metod och material i form av vad avgränsningar innebär, vilka frågor jag har ställt, datainsamlingen samt studiens bortfall. Redovisningen präglas också av avhandlingens två syften: att kartlägga och analysera otrygghet i offentliga miljöer samt att analysera orsakerna bakom den upplevda otryggheten i stadsrummet, med fokus på mediernas roll.

6.1 FRÅGEUNDERSÖKNINGEN MED ALLMÄNHETEN

Materialet som ingår i kartläggningen och prövningen av bakomliggande orsaker till den upplevda otryggheten i stadsrummet bygger på frågor ställda i Väst-SOM 2001–2007.

SOM-institutet (Samhälle, Opinion, Massmedia) vid Göteborgs universitet är ett samarbete mellan tre institutioner/enheter vid Göteborgs universitet, Centrum för offentlig forskning (CEFOS), Institutionen för Journalistik och masskommunikation (JMG) samt Statsvetenskapliga institutionen. De genomför årligen frågeundersökningar i Sverige och Västsverige där personer i åldrarna 15–85 år tillfrågas om bland annat sina medievanor, attityder i olika samhällsfrågor, fritidsvanor m.m. En rad olika forskare och forskningsprojekt medverkar i undersökningarna. Den första rikstäckande undersökningen genomfördes 1986 och den första regionala undersökningen 1992. Sedan 1996 genomförs också specialundersökningar av enskilda kommuner. Data samlas genomgående in via postala enkäter. Årligen publiceras också en rad SOM-böcker och SOM-rapporter som fångar allmänhetens attityder och vanor. Förutom möjligheten att analysera frågorna om otrygghet i ljuset av drygt 100 frågor om människor vanor och attityder ligger frågeundersökningarnas styrka i de långa och sammanhållna tidsserierna. Med hjälp av vilka det är möjligt att fånga förändringar i människors vanor och attityder över tid.

Mina frågor har växt fram kumulativt i takt med att arbetet med litteraturöversikterna och analyserna av otryggheten i Göteborg och dess orsaker fortskridit. Jag har således omväxlande arbetat både induktivt och deduktivt i avhandlingen. Men kartläggningen av otryggheten (och rädslan) som inledningsvis också avsåg oro (valdes bort i takt med att avhandlingen fokuserade på upplevelsen i stadsrummet) präglade de första årens frågeställningar, medan frågeställningarna gradvis övergick till mer prövande karaktär av orsakerna bakom den upplevda otryggheten. I huvudsak använder jag mig av begreppet otrygghet i studien, även om det i tidigare studier och teorier även används i termer av oro, rädsla, osäkerhet etc. När jag beskriver tidigare forskning och studier har jag i största möjligaste mån använt mig av de begrepp som används. Rent språkligt har det dock funnits svårigheten med översättningar av begreppet *safe/safety* som inte alltid går att översätta med otrygghet.

Frågorna om människors perceptioner av hot och risker går grovt att dela in i sådana som avser upplevelsen av hot och risker och sådana som avser föreställningar om hot och risker, även om den analytiska gränsdragningen dem emellan är hårfin. Jag har även ställt frågor utifrån en beteendedimension om i vilken utsträckning hot och risker hindrar människor från att gå ut. Jag har efterhand däremot valt bort handlings eller beteendedimensionen från avhandlingens syften främst eftersom massmedieforskningen visat svagt stöd för att massmedierna har några sådana effekter. Ett annat skäl har varit att analysen också skulle bli för komplex till följd av för många osäkra variabler. För den intresserade av resultaten går det dock att läsa mer i *Experiences of uncertainty and fear in urban public spaces* (Sandstig, 2004). Däremot använder jag mig av resultaten i samband med analysen av tredjepersonseffekter och dess konsekvenser.

Frågorna som initialt legat till grund för kartläggningen har för jämförbarhetens skull med tidigare studier varit mer generella till sin karaktär och avsett både oro, rädsla och otrygghet för brott samt hot och risker och en rad olika sammanhang med ett försök att fånga in staden. Frågeställningarna har gradvis över tid både till följd av analyser av materialet och teoretiska fördjupning lett fram till mer specifika frågor med syftet att fånga in stadsrummets karaktär och orsaker bakom den upplevda otryggheten.

Generella frågor

För att få kunskap om vad människor uppfattar som hot eller generella risker krävs en öppen fråga. Avsikten med den första öppna frågan: *Vad uppfattar Du som det allvarligaste hotet mot Din trygghet?*, var att fånga upp människors föreställningar om hot och risker mot den egna tryggheten i sin helhet eftersom majoriteten av dylika undersökningar har fasta svarsalternativ och inte sällan avser de uppfattningar om hot och risker mot samhället eller på något särskilt hot som brott, arbetslöshet eller kärnkraftsolyckor. Existentiella risker har det i regel spekulerats kring. Frågan ställdes vid tre tillfällen (2001, 2004 samt 2007) och förutom att den gav en generell uppfattning av innebörderna i begreppet använde jag svaren i jämförelsen med den samtida mediebilderna av hot och risker och i jämförelse med de specifika föreställningarna om otryggheten i stadsrummet. En stor del av hoten handlade om brottslighet, våld, hot och sociala problem, vilket också antyder att de initiala frågornas fokusering på det samma när det gällde upplevelsen av oro och för brott och erfarenhet av det samma samt föreställningar om hot och risker var valid. Frågeformuleringens styrka är att utformningen av den varit den samma, att den fångar in det breda spektra av föreställningar om hot och risker samt att den trots detta är tillräckligt stringent för att avse otryggheten specifikt för den egna individen med fokus på konsekvensernas allvar. Frågan avser inte samhällshot eller vilka hot som helst utan hoten mot den egna individen med särskild prioritering av de allvarligaste. Första gången frågan ställdes var på hösten i samband med attentatet mot World Trade Center 11 september 2009 och i kölvattnet av attentatet mot tunnelbanan i Madrid sommaren 2001, vilket också avspeglar sig på resultaten. I övrigt har andelarna mellan de olika hot- och risktyperna varit likartade vilket talar för frågans tillförlitlighet. En brist i den initiala kodningen av svaren på den öppna frågan är att jag inte haft tillgång till primärmaterialet. De första två åren (2001, 2004) avser därför kodningen endast olika typer av hot medan åtskillnaden mellan aktör respektive struktur etc. inte är helt stringent. Det får dock inga reella konsekvenser i avhandlingen vid en jämförelse med det primärmaterial jag kodade själv 2007, varken vid jämförelsen med hot- och risktyperna på tematisk nivå, eller i mina kategoriseringar i aktör respektive situation. Svarsfrekvensen på öppna frågor brukar i regel vara låg, men när det gäller den öppna hotfrågan har svarsfrekvensen bland dem som deltagit i undersökningen legat kring 70 procent vilket måste tolkas som att det finns ett stort intresse i att svara på frågan.

Frågor om brottslighet, våld och hot

Utifrån mitt syfte har jag ställt ett antal specifika frågor om hot och risker där frågorna om brottslighet och våld inledningsvis ställdes för jämförbarheten med tidigare studier (se tabell 6:1). Kartläggningen av otryggheten handlade initialt om att få en uppfattning om vad människor menade med och lade för innebörd i begreppet otrygghet, men också om att säkerställa antagandet att det fanns människor som upplevde otrygghet i stadsrummet.³

Ett generellt problem har varit att alternativen varierat något mellan åren. Orsakerna har dels varit ekonomiska, vilket gjort att komplexa frågor varit för dyra att ställa mer än en gång, men även att frågorna och svarsalternativen behövt modifieras till följd av nyvunnen kunskap. En sådan fråga där alternativen varierat något mellan 2001, 2002 och 2003 är i vilken utsträckning man oroat sig för att utsättas för olika former av brott (se tabell 6:1 för frågeförteckning). Själva huvudfrågan ”*Har det under de senaste 12 månaderna hänt att Du oroat Dig för att:*” har varit den samma alla de tre åren frågan ställts. Även ordningsföljden på svarsalternativen respektive de enskilda alternativen ”Bli utsatt för inbrott i den egna bostaden” respektive ”Bli överfallen eller misshandlad” har varit de samma. Däremot ställdes alternativet ”Inbrott i förråd, källare, vindsutsrymme eller garage” endast de två första åren. De två identiska alternativen ”Din bil/mc/moped/cykel ska utsättas för stöld eller skadegörelse i området där Du bor” ställdes också de första två åren medan formuleringen ”om den är parkerad” ströks det sista året. Alternativet ”Bli av med mobiltelefon, handväska eller plånbok” modifierades det andra året från ”att bli av med” till att ”bli bestulen”. Det sista året tillkom alternativet ”Att någon närstående skall råka illa ut”. Svarsalternativen har däremot varit de samma alla tre åren. De var: Ja, mycket ofta; Ja, ganska ofta; Ja, men bara sällan; Nej; Vet ej.

Resultaten på de återkommande frågorna har visat sig vara förhållandevis stabila mellan de olika åren. Det ger förutom en indikation på frågornas tillförlitlighet en möjlighet att arbeta med sammanslagningar av data mellan åren och genomföra analyser av materialet som annars inte varit statistiskt signifikanta. Det handlar dels om svaren på frågorna om otryggheten i stadsrummet dels om de olika erfarenheterna av hot och risker och som oron för olika former av brott. Samanslagningen av oron för brott gjorde det möjligt att bryta ner oron på stadsdelsnämnds nivå.

I regel graderades frågeställningarnas svarsalternativ där det fanns tidigare kunskap på området, så tillvida att det inte medförde att frågeställningarna blev för komplexa. I de fall frågeställningarna blev för komplexa att besvara, som i kartläggningen av den beroende variabeln, prioriterade jag mellan erfarenhetstypens betydelse, efter teser av Beck, eller det sociala sammanhangets betydelse, efter teser av Jacobs, och betydelsen av graden av erfarenhet. Ett exempel på en sådan fråga är grundfrågan om utsattheten för hot och risker: *Har Du själv under de senaste 12 månaderna varit utsatt för: (Mer än ett kryss kan markeras på varje rad.)* Våld som ledde till sådana skador att det krävde besök hos läkare, tandläkare eller sjuksköterska; Våld som ledde till läkarbesök; Annat fysiskt våld som gett smärta; Hot eller hotelser om våld som var så allvarliga att Du blev rädd;

Stöld; Skadegörelse. Första gången frågan ställdes, 2001, var det med ja och nej svar som alternativ. Dessa utökades 2003 och följdes upp 2006 med alternativen: Själv sett andra utsättas för; Hört talas om av vänner/bekanta som utsatts för. Avsikten var förutom den initiala att fånga upp olika grader av våld och hot samt brott att fånga upp olika typer av erfarenheter av dessa. Det fanns dels indikationer på att även att ha sett denna form av brottslighet hade betydelse för upplevelsen likväl som teorier som talade för den sociala förstärkningen av utsattheten som vänner och bekanta kunde förmedla. Efter Becks teorier kring den omvända erfarenhetslogiken prioriterade jag typen av erfarenhet över i vilken utsträckning man utsatts. Det finns dock viss möjlighet att undersöka i vilken utsträckning man utsatts för brott genom att addera antalet olika typer av brott man utsatts för.

Inom riskforskningen betonas det främst att det är de konsekvenser som riskerna kan få som är avgörande för människors riskperception snarare än sannolikheten att de inträffar. För att reda ut vad människors uppfattningar om sannolikhet stod för i ljuset av olika former av brottslighet ställde jag 2007 frågan om hur människor uppskattade sannolikheten att de skulle drabbas av de brott som jag frågat om oron för 2001–2003: *Hur bedömer du risken att du under det kommande året kommer att drabbas av:* Svartalternativen var: Mycket stor risk; Ganska stor risk; Varken stor eller liten risk; Ganska lite risk; Mycket liten risk. I en jämförelse mellan sannolikheten att utsättas för dessa brott och de brott människor hade utsatts för hade människor överlag bedömt sannolikheten som något högre än den faktiska utsattheten. Nu är det inte möjligt att jämföra svaren på individnivå eftersom frågorna inte är ställda samma år.

Frågor om hot och risker och det egna bostadsområdet

Förutom oro för olika former av brottslighet har människor själva angett andra typer av hot och risker som det allvarligaste hotet mot deras egen trygghet. I tidigare studier förekom indikationer på det samma, och att människor också funnit nedskräpning, berusade personer etc. som källa till upplevelse av obehag. Första året (2001) ställdes därför frågan: *Tycker Du att de problem som nämns nedan förekommer där Du bor, och upplever Du det i så fall som ett stort, litet eller inget problem?* De problem som nämndes var i följande ordning: Nedskräpning; Skadegörelse; Berusade personer utomhus; Narkotikapåverkade personer utomhus; Bostäder där alkoholister brukar vistas; Bostäder där narkomaner brukar vistas; Folk som bråkar och slåss utomhus; Kvinnor som antastas; Ungdomsgång som bråkar och stör ordningen; Störande trafik. Svartalternativen var i följande ordning: Stort problem; Litet problem; Förekommer, men är inget problem; Förekommer inte; Vet ej. I likhet med tidigare studie fann människor bråk, våld och alkoholism vara sådant som uppfattades som problematiskt.

I takt med analyserna av kartläggningen av otryggheten framkom att den mellanmännsliga tilliten spelade en roll i människors upplevelser av trygghet. Inom forskningen kring rädslan för brott finns det också studier som pekat på betydelsen av den sociala integrationen i området och bostadsområdet har varit ett särskilt studieobjekt. Jag

valde därför att fördjupa de sociala relationernas karaktär i det egna bostadsområdet genom fem olika påståenden där människor på en tio gradig skala kunde ange om de ansåg att det var ett helt felaktigt påstående eller ett helt riktigt. Frågan som ställdes 2003, 2005 och 2006 löd: *Här följer några påståenden om människor i Din omgivning och Ditt bostadsområde. Markera för varje påstående det svar som ligger närmast Din egen uppfattning.* Och påståendena: Om jag behöver hjälp med något finns det alltid människor i mitt bostadsområde som är beredda att ställa upp; När jag lämnar min bostad måste jag alltid vara noga med att låsa dörren; Jag känner bara några få människor i mitt bostadsområde; Jag pratar ofta med mina grannar om sådant som händer i bostadsområdet; Det finns stor samhörighet mellan oss som bor i vårt bostadsområde. Även frågor om tillhörigheten till det egna grannskapet i termer av om man skulle kunna tänka sig att flytta ifrån området där man bodde samt i vilket geografiskt område man kände sig mest hemma och även vilka kunskaper man hade i svenska (!) undersöktes.

En likartad fråga ställd 2003 i ett annat projekt gällande det sociala nätverkets betydelse i form av förväntat stöd var: *Föreställ Dig att Du eller en nära anhörig plötsligt får ett behov av pengar som följd av en oväntad händelse. Vem eller vilka tror Du skulle stödja Dig i en sådan situation?* Frågealternativen var: Din familj; Vänner eller bekanta; Grannar; Socialtjänsten; Fackföreningen; Din arbetsgivare; Kyrkan, samfund eller religiös organisation; Förening som du tillhör. Svartalternativen är i följande ordning: Ja, absolut; Ja, kanske; Nej, knappast; Nej, inte alls; Ingen uppfattning. Frågan var intressant för att fånga upp betydelsen av det sociala sammanhanget, men en fråga kring hanterandet av konsekvenserna av att utsättas för våld hade varit önskvärd.⁴

Med fokus på miljöns betydelse valde jag tre år senare (2004) att fördjupa denna (oordningshypotesen) och i vilken utsträckning det spelar roll att man själv sett hot och risker och hört av vänner och bekanta om område på dekis. *Har Du själv under de senaste 12 månaderna i Göteborg själv sett, hört eller läst om: (Mer än ett alternativ kan markeras på varje rad.)* Vandalisering/skadegörelse; Nedskräpning; Ungdomsgång som bråkar och stör ordningen; Folk som betar sig våldsamt/hotfullt utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld i hemmet. Svartalternativen var: Själv sett; Hört av vänner/bekanta; Läst/sett/hört i medierna; Nej, inget. Det är denna fråga och den om utsattheten för olika sorters brott som utgör det index vartefter jag gör prövningar av olika hot och riskers effekter på otryggheten i stadsrummet. Det finns här naturligtvis ingen skarp gräns mellan vad som kan antas vara brott och hot och risker, särskilt inte avseende kategorin skadegörelse, men konsekvenserna av utslätandet av skillnader mellan kategorin brott respektive hot och risker, kan sägas kompenseras av det index (baserat på hoten och riskernas karaktär och empiriska utfall) jag senare i kapitlet *Individperspektivet*, skapar inför prövningen av dessas effekter med kategoriseringarna: våld och hot; stöld och skadegörelse; nedskräpning.

Frågor om sammanhang, platser och rum

Det huvudsaliga analysobjektet är människors upplevelser av otrygghet i ett specifikt sammanhang, stadsrummet. De första åren (2001, 2002), innan stadsrummets dimensioner klarnat ställdes även allmänna frågor som skulle fånga upp otryggheten i olika sammanhang: *Har Du under de senaste 12 månaderna upplevt rädsla/otrygghet i följande sammanhang?* Sammanhangen var: Vid promenad/jogging i naturen; I bostadsområdet; I hemmet; Vid resor med buss/spårvagn; Vid nöjesaktivitetervällstid; I skolan/på arbetsplatsen. Svartalternativen är i följande ordning: Ja, ofta; Ja, ibland; Ja, någon enstaka gång; Nej. Otryggheten var störst i den offentliga miljön och det var även här som främst kvinnor upplevde störst rädsla.

För att få en ökad kunskap av och i så fall i vilken utsträckning samt med vilken innebörd människor har uppfattningar om otrygga platser, ställde jag (2002) frågan om det fanns någon eller några platser i Göteborg där människor inte kände sig trygga och säkra (dagtid respektive kvällstid eller inte alls): *Finns det någon/några platser i Göteborg där Du inte känner dig trygg och säker?* Avsikten med frågan var att fånga in både emotiva och kognitiva aspekter av otryggheten samt att fokusera på erfarenheten och kontextens betydelse snarare än i vilken utsträckning man ansåg om det fanns sådana platser. Varje jakande svarsalternativ åtföljdes också av ett öppet svarsalternativ, där invånarna kunde ange specifika platser (samt en fråga med fasta svarsalternativ om man varit där/passerat platser under de senaste 12 månaderna eller inte) och i en öppen följdfråga också ange vilka de främsta anledningarna till att inte känna sig trygg och säker var.⁵ Det är den sista följdfrågan som ligger till grund för vad människor menar med otrygghet i stadsrummet och inför vad de upplever otrygghet i stadsrummet. Det är naturligtvis här svårt att skilja på om svaren speglar uppfattningar eller upplevelser. Frågorna är hypotetiskt ställda och inte något som individen nödvändigtvis utsatts för. I regel anser jag att svaren avser uppfattningar eller föreställningar, men att de ger vidare indikationer på de främsta hoten och riskerna.

Frågan om platser (2002) följdes upp av ytterligare en öppen följdfråga som avsåg att fånga upp människors uppfattningar om orsakerna till varför man inte kände sig trygg och säker: *Om det finns någon/några platser i Göteborg där Du inte känner Dig trygg och säker, vilka är de främsta anledningarna?* De uppfattningar som människor angav som orsaker till otryggheten på dessa platser var inte helt olik de hoten mot den egna tryggheten de hade angett året innan i det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten. Med andra ord fanns det stora likheter mellan de generella hoten mot tryggheten och hoten i stadsrummet. Det talar också för att den kriminologiska forskningens antagande att det i huvudsak är brottslighet som är orsaken till människors upplevelser av otrygghet inom forskningen kring rädslan för brott delvis stämmer.

Vid en vidare analys av den öppna frågan om otrygga platser visade det sig att människor i stor utsträckning även angav typer av platser som förorter, broar, gångtunnlar etc. Svaren från den öppna frågan om platserna där människor inte kände sig trygga och

säkra (2002) använde jag därför till att klassificera dessa typer av platser för att pröva Koskelas dimensioner av rädsans rum. Detta eftersom när människor själv fick ange otrygga platser stämde de väl överens med de typer av plaster som Koskela tar som exempel. Dessa typer av platser kompletterades med kollektivtrafiksituationer dels eftersom sådant framkommit i svaren på de öppna frågorna men också förekommit i Carina Listerborns avhandling och en typ av plats som framkommit i samarbetet med Tryggare och Människligare Göteborg. Därefter fördjupades de sociala aspekterna av rummet eftersom det var av relevans för att undersöka Jane Jacobs tankar om människor i rörelse och Asplunds om den urbana trygghetens natur. Frågan som ställdes avsåg om människor hade upplevt rädsla och otrygghet på ett antal olika typer av allmänna platser eller situationer som motsvarade Koskelas och kompletterade med om man (under de senaste 12 månaderna) hade upplevt detta när man var ensam, tillsammans med vänner och bekanta eller när det var mycket folk där (eller aldrig någonsin). Eftersom frågan bedömdes som tillräckligt komplex bedömde jag det som viktigare att fånga upp stadsrummets olika dimensioner och den fördjupade betydelsen av det sociala sammanhanget än att undersöka i vilken utsträckning människor upplevt otrygghet. Frågan, där alternativen varierat något mellan åren har i stora drag ställts vid tre tillfällen 2003, 2004 samt 2005: *Har Du under de senaste 12 månaderna upplevt rädsla/otrygghet på följande allmänna platser eller i nedanstående situationer: (mer än ett kryss på varje rad kan markeras.)* De allmänna platsernas eller situationerna har varierat något mellan 2003, 2004 och 2005 beroende på att några platser eller situationer slagits samman, tillkommit eller utgått.⁶ Även om det inte tillhör vanligheterna att diskutera resultat i metodkapitlet, anser jag dock att några resultat är relevanta att redovisa i här, eftersom jag har arbetat vidare utifrån dessa. Resultatet att det inte spelade någon större roll om man var tillsammans med vänner och bekanta eller om det var mycket folk där som man kände sig tryggare, talar för det urbana livets positiva aspekter och för Jacobs och Asplund tankar. Efter detta konstaterande fokuserade jag på det sociala sammanhanget när människor var själv i stadsrummet. Otrygghetens mönster i stadsrummet kunde också förenklas, och jag gjorde det med hjälp av ett rumsindex. Indexet skapades i realiteten först efter att hela materialet i avhandlingen var kört mot de ursprungliga dimensionerna. Alla index har också visat sig vara stabila vid test mot Chronbachs alpha. I slutändan handlade det om fyra rum (från de otryggaste till de tryggaste): öde rum; öppna rum; befolkade halvöppna rum; befolkade slutna rum. Fördelen är att prövningarna av orsaksfaktorerna blir tydligare men nackdelen är att varje förenkling också medför mindre exakta definitioner och korrelationskoefficienter. Det var möjligt att generalisera tidigare kvalitativa resultat kring rädsans rum.

På frågan om otrygghetens empiriska dimensioner förekommer alla typer av hot och risker som anges i stadsrummet även på den generella nivån, med undantag av internationella hot. De mest framträdande var sociala problem, brottslighet och kriminalitet och samhälle. Sålunda är de empiriska dimensionerna gällande de

huvudsakliga uppfattningarna om hot och risker mot tryggheten likartade generellt och i stadsrummet.

De föreställningar människor har om otrygghetens orsaker i stadsrummet återfinns bland de hot de angett som de allvarligaste mot den egna otryggheten. För att undersöka om orsakerna bakom människors otrygghet i stadsrummet var annorlunda mot de orsaker de angav till att de kände sig trygga i stadsrummet gavs jag några år senare (2005) tillfället att ställa motsvarande öppen fråga om orsaker till att man känner sig trygg på en plats: *Olika platser i en stad eller i ett område kan kännas trygga eller otrygga. Enligt din uppfattning, vad gör att en plats känns trygg?* Majoriteten av svaren var motsatser på de svar människor några år tidigare hade angett som sådant som gör att en plats inte känns trygg eller säker. Det har en liten betydelse om jag har valt att fokusera på otrygghet eller trygghet i min studie eftersom de är varandras motsatser och regleras av likartade mekanismer.

Övriga personliga och sociala frågor inriktade på orsaker

Flera olika faktorer påverkan på den upplevda otryggheten prövas även om olika erfarenheter av och föreställningar om nyhetsmediernas utbud och innehåll är i fokus. För enkelhetens skull är frågeställningarna och beskrivningen av besvarandet av dem ordnade i den ordning de prövas i avhandlingen. Jag inleder med operationaliseringarna av det personliga perspektivet, följt av det sociala. Under nästa avsnitt avslutar jag med de medierade och operationaliseringarna tillhörande den samlade analysen.

Frågorna som legat till grund för den personliga erfarenheten att själv ha utsatts för brott, hot och risker, trakasserier etc. har beskrivits ovan och i den personliga erfarenheten räknas in prövningen även in att ha sett brottslighet eller hot och risker. Detta dels eftersom det handlar om personlig erfarenhet i båda fallen men också för att det i stort visade sig handla om två olika typer av erfarenheter som endast till 17 procent bestod av samma individer och de båda erfarenheterna gav liknande utsatt trots att själv ha utsatts skulle kunna betraktas som grövre eller ge större anledning till oror.

Frågan om det finns individer som är oroligare än andra bygger på empiriska resultat framtagna inom riskperceptionsforskningen. Där finns det forskning som tyder på att emotionell instabilitet kan medföra en förhöjd riskperception. Därför ställde jag 2004 en fråga där avsikten var att fånga upp om det fanns någon sådan grupp och i så fall vilken effekt och betydelse på upplevelsen i stadsrummet denna återkommande oro hade: *På det hela taget, hur ofta händer det att Du oroar Dig för att något obehagligt skall hända?* Svartalternativen var: Mycket ofta, Ganska ofta, Varken ofta eller sällan; Ganska sällan; Mycket sällan. I studien har jag också ställt frågor som fångar upp hur denna faktor korrelerar med andra faktorer som hälsa, eller förändringar i hälsa. Det handlar här om att personlig oro som en faktor kan förklaras av hälsa m.m.⁷ Eftersom den personliga oron spelar en stor roll i resultaten går det naturligtvis att rikta kritik mot att en fråga förstås för personliga egenskaper i regressionsmodellen. Idealet hade att i likhet med Sjöbergs forskning testa hela modellen av personligheten i fem dimensioner (femfaktormodellen)

där den emotionella instabiliteten var en sådan dimension, men det har av ekonomiska skäl inte varit möjligt, och studien är inte heller i huvudsak en psykologisk sådan utan snarare social. Resultaten visar också att den personliga faktorn inte är oberoende av det sociala sammanhanget utan snarare interagerar med det samma. Ett resultat som troligtvis inte hade framkommit i en studie av riskuppfattningar.

En annan kritik som kan riktas mot psykologiska variabler är att de kan bli determinerande. Det utmanande handlar om att problematisera med sociala strukturer på grund av denna determination. Man skulle här vilja veta vem som är orolig d.v.s. se oro som beroende variabel. Men som framgår finns det inget som särskiljer denna grupp annat är att det i extremgruppen finns fler kvinnor. I sökandet av vad tron på medieeffekter egentligen betyder genomförde jag även en analys av i vilken utsträckning tron på medieeffekter kan avser grader av autonoma individer som tror mindre på yttre påverkan över huvud taget respektive de som i större utsträckning tror på yttre påverkan. I en jämförelse mellan de båda frågorna framgår att sambandet mellan de två variablerna är lågt, vilket tyder på att de fångar upp olika saker. Däremot finns det ett samband mellan att ju högre grad av personlig kontroll man har i desto lägre utsträckning tror man på medieeffekter på upplevelser av hot och risker, vilket tyder på att både den personliga kontrollen och den medierade typer på grader av egenkontroll även om de fångar upp vars en dimension.

Som personliga egenskaper undersöktes även en enklare form av ett självskattat genus: *Man brukar ibland tala om att människor har både kvinnliga och manliga egenskaper. I vilken utsträckning skulle Du säga att Du själv har kvinnliga respektive manliga egenskaper? Svara med hjälp av de två skalorna nedan* Svartalternativen (Kvinnliga egenskaper; Manliga egenskaper) var graderade enligt en tiogradig skala: Svartalternativen från vänster är: 0, Jag har få sådana egenskaper; 1, 2, 3 osv.; 10, Jag har många sådana egenskaper. Svaren gav inget entydigt resultat som att de kvinnor som bedömde sig ha fler maskulina egenskaper än övriga kvinnor skulle vara mindre orädda i stadsrummet, men det fanns indikationer på att bilden av hur andra såg på ens kön framförallt hade betydelse om man var man. Det är önskvärt att träda djupare in i frågan.

Parallellt med kartläggningen har det varit nödvändigt att analysera det som skulle prövas utifrån teoretiskt förankrade orsaker och analytiska kategorier. Alltså behövdes kartläggning också för att analysen av indikatorer på otryggheten. En stor del av forskningen har pekat på att det främst är kvinnor och äldre som är oroliga men när det gäller frågan om vilka det är som har föreställningar om otrygghet eller är trygga respektive otrygga och i vilken utsträckning utgick jag ursprungligen från en myriad av sociodemografiska grupper samt geografiska raster. Andra sociala faktorer som undersöktes hade samband med den socioekonomiska situationen. Dessa frågor var om man under de senaste 12 månaderna fått någon form av stöd som sjukersättning, a-kassa, föräldrapenning etc.; vilken grupp man för närvarande tillhörde där förvärvsarbetande, arbetslöshet, pensionär etc. var alternativ; Vilket yrke man har/hade när man förvärvsarbetade; Om man arbetat kommunalt, statligt eller i privat tjänst; Frågor som

avsåg social-klass avsåg typen av hem man växt upp i och det man nu bor i smat vilken skolutbildning man hade. Men även den allmänna upplevelsen av att bo i det område i kommunen där man bodde samt faktiska boendeförhållandena i om man för närvarande bor i villa/radhus eller lägenhet/flerfamiljshus samt om man hyr eller äger sin bostad och hur ens hushåll ser ut avseende om man bor själv eller delar hushåll och i så fall med vilken sammansättning undersöktes.

Medierelaterade frågor inriktade på orsaker

Förstärkning och försvagning av massmediernas innehåll och budskap kan ske både genom den personliga kommunikationen såväl som den sociala. Svagheterna är att det är svårt att förutsäga mediernas effekter på aggregerad nivå. Det är svårt att observera och isolera mediernas effekter samt urskilja effekterna samt i vilken utsträckning medierna påverkar. Det finns också alltid starkare faktorer som påverkar än medierna där den personliga kommunikationen framförts som överlägsen. Styrkan ligger i möjligheten till generalisering.

De två frågorna som ligger till grund för medieerfarenhetens effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet genom medieerfarenhet av hot och risker är i huvudsak två: hur ofta man läst om brott i dagspressen respektive om man tagit del av hot och risker via medierna. Frågan om hur ofta man läst om brott i dagspressen ingår i SOM-undersökningarnas återkommande livsstilsbatteri. Jag använder mig i redovisningen av resultaten från 2002, 2003 och 2004 och i prövningen av resultaten från 2003 och 2004: *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* ”Läst om brott i dagspressen”. Svartalternativen är i följande ordning: Ingen gång; Någon gång under de senaste 12 månaderna; Någon gång i halvåret; Någon gång i kvartalet; Någon gång i månaden; Någon gång i veckan; Flera gånger i veckan. Liknande frågor har använts i de undersökningar av mediernas påverkan på den upplevda oron, rädslan eller otryggheten som jag använder mig av. Likheter består i att fokus är på i vilken utsträckning man har medieerfarenhet, fokus är särskilt inriktat på brott snarare än hot och risker i allmänhet och den avser ett specifikt välundersökt nyhetsmedium, dagspressen. Fördelen är att resultaten är jämförbara med tidigare studier i en internationell kontext. Nackdelen är att resultaten troligtvis inte betyder något i jämförelse med andra starkare påverkansfaktorer som de individuella eller sociala.

Frågan om vilka medieerfarenheter man har av hot och risker är den samma som används för att undersöka även andra erfarenheter (sett hot och risker eller hört om hot och risker via vänner och bekanta) av hot och risker som den sociala miljöns betydelse. Frågan är ställd vid ett tillfälle, 2004: *Har Du själv under de senaste 12 månaderna i Göteborg själv sett, hört eller läst om: (Mer än ett alternativ kan markeras på varje rad.)* Vandalisering/skadegörelse; Nedskräpning; Ungdomsgång som bråkar och stör ordningen; Folk som betar sig våldsamt/hotfullt utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld i hemmet. Svartalternativen var:

Själv sett; Hört av vänner/bekanta; Läst/sett/hört i medierna; Nej, inget. Frågan är mer generell till sin karaktär än frågan om brott, både avseende typen av medium och typen av hot och risk. I analysen av den upplevda otryggheten i stadsrummet används frågan för att fånga upp effekterna av medieerfarenheten av hot och risker. Men vid prövningen av den medieerfarenhetens effekter använder jag även frågan om man läst om brott i dagspressen samt denna fråga i kombination med den tidigare frågan om medieerfarenheter av brott. Detta sker i form av det index som avser ett kontinuum av hot och risker: våld/hot, stöld/skadegörelse samt nedskräpning.

Indexet över de olika typerna av hot och risker bygger i sin helhet på en sammanslagning av två frågor: Utsattheten för olika former av brottslighet som ställdes 2003, frågan om man själv sett andra utsättas, hört av vänner och bekanta som utsatts för eller läst/sett/hört i medierna om olika former av hot och risker som ställdes 2004. När det gäller medieerfarenheten avser alternativet Våld/hot, ja svar på något av alternativen att man Läst/sett/hört i medierna om: Ungdomsgång som bråkar och stör ordningen (2004); Folk som betar sig våldsamt/hotfullt utomhus (2004); Om kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus (2004). Alternativet Stöld/skadegörelse, avser ja svar på något av alternativen att man Läst/sett/hört i medierna om: Vandalisering/skadegörelse (2004). Nedskräpning avser ja svar på alternativet att man Läst/sett/hört i medierna om vandalisering (2004).

Kritik skulle kunna riktas mot att prövningen av mediernas påverkan i regressionsanalysen reduceras till att man tagit del av våld/hot i medierna. En sådan avgränsning skulle kunna innebära en viss försiktighet i generaliseringsanspråk på nyhetsmediernas effekter. Men som framkommer har medieerfarenheten av våld/hot samt brott i praktiken små effekter. Däremot prövas även den självständiga effekten av föreställningarna om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Något som också visar sig ha självständiga effekter. Alltså mediernas mätbara påverkan sker i huvudsak genom de föreställningar vi har om medierna snarare än genom vår konsumtion av medierna. Men de båda har samband med varandra och resultaten tyder snarast på att påverkan genom medieerfarenheten är lågsiktig.

Förutom att det finns forskning som visar att medierna generellt kan ha effekter genom vår erfarenhet av dem, finns det forskning som visar att våra sociala nätverk skulle kunna fungera som filter för mediernas påverkan. Frågan som ligger till grund för denna prövning är standardfrågan om umgänget med andra (2002–2005) som ingår i SOM-undersökningarnas livsstilsbatteri: *Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* Där bland annat umgåtts med vänner samt umgåtts med grannar är de första två alternativen. Svartalternativen är Ingen gång; Någon gång under de senaste 12 månaderna; Någon gång i halvåret; Någon gång i kvartalet; Någon gång i månaden; Någon gång i veckan; Flera gången i veckan. Som ett mått på kvantiteten i umgänget slog jag ihop de två alternativen. Det är med hjälp av frågan inte möjligt att specifikt undersöka på vilket sätt umgänget med vänner/grannar skulle kunna filtrera

informationen till att verka förebyggande när det gäller mediernas påverkan. Troligt är även att umgänget med vänner/grannar som har likartade tolkningsramar eller erfarenheter skull kunna förstärka mediernas påverkan.

När det gäller prövningar av föreställningar om mediernas innehåll och påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet bygger de i huvudsak på två frågor. Den ene avser en uppskattning av huruvida mediernas brottsrapportering till sin omfattning är rättvisande eller inte och i så fall om den är överdriven eller så kallat underdriven. Den andre avser en uppskattning av i vilken utsträckning man anser att medierna påverkar våra upplevelser av hot och risker. Frågorna om brottsrapporteringen i nyhetsmediernas och deras påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet bygger dels på Gerbners kultivationstes dels på Davis, Heath och Dickinson m.fl. studier över hur nyhetsmediernas kan påverka våra uppfattningar om brottsnivån i samhället och våra upplevelser av rädsla. Svagheten är att det inte finns någon enkel länk mellan täckningen av brott i nyhetsmedierna och människors perceptioner av brott i samhället. Det saknas också svenska studier, i huvudsak avses anglosaxisk forskning. Det finns också svårigheter med att separera nyheter om brott i pressen från andra medier. Även om beläggen är få, så finns de (Roshier, 1971, 1973). I andra studier kan motsatsen, en negativ korrelation, påvisas (Croll, 1970). Frågeställningen jag använde mig av ställd 2003 var: *Anser Du att brottsrapporteringen i svenska medier ger en rättvisande bild av den faktiska brottsligheten i Sverige eller anser Du att medierna framställer brottsligheten som lägre eller högre än vad den i verkligheten är?* Svartalternativen graderades enligt en sjugradig skala. Svartalternativen från vänster är: -3, Framställer brottsligheten som *lägre* än vad den i verkligheten är; -2; -1; 0, Ger en rättvisande bild av brottslighetens omfattning; +1; +2; +3, Framställer brottsligheten som *högre* än vad den i verkligheten är. Människors uppfattningar är vidare jämförbara mot mediernas innehåll och även jämförbara mot brottsstatistik där jag har kontroll för uppskattningen av dess mörkertal ca 50 procent genom den öppna frågan ställd 2001 (se slutet på öppna frågor). Det visade det sig att de var ganska få som ansåg att massmedierna framställde brottsligheten som lägre än den var men det var tillräckligt för att undersöka socioekonomiska skillnader i denna grupp, vilket i sig gav det intressanta resultatet att det var yngre högutbildade samt boende i områden med lägre resursstyrka som ansåg detta. Frågekonstruktionen tar inte explicit sikte på brottslighetens omfattning, men det indikeras i svartalternativen i form av att brottsrapporteringen är lägre respektive högre än i verkligheten. Det är möjligt att någon svarat annorlunda om det var skildringen av brottslighetens karaktär i form av en stereotyp skildring som var i fokus. En tolkning i linje med det senare är att de som bedömer mediernas brottsrapportering som högre än i verkligheten, vilket är vanligt bland de unga och högutbildade, är att man att mediebilden är överdriven till sin karaktär.

När det gäller andra föreställningar som mediernas trovärdighet etc. som kan förstärka nyhetsmediernas påverkan finns det studier som visat att meddelanden som härrör från trovärdiga/auktoritära källor som myndigheter och experter har större möjlighet att påverka än ej trovärdiga. Frågorna som ligger till grund för dessa är dels tillförlitligheten i

mediernas rapportering: *Om Du tänker på sådant som händer i Din kommun, hur tillförlitlig bedömer Du följande mediers rapportering vara?* Svartalternativen jag använt mig av var: Västnytt i SVT; Göteborgs-Posten; TV4 lokalt Göteborg; P4/Radio Göteborg; Metro; GT. Där svartalternativen var graderade enligt en sexgradig skala: Mycket tillförlitlig; Ganska tillförlitlig; Inte särskilt tillförlitlig; Mindre tillförlitlig; Inte alls tillförlitlig; Ingen uppfattning. Även faktorer kring motivationen/engagemangets och intressets betydelse för att uppmärksamhet, selektion och tolkning av mediernas innehåll kan ha betydelse.

Tredjepersonseffekter (Davison, 1983; Perloff, 2002) handlar om föreställningen att människor är mer benägna att tro att medierna påverkar andra mer än dem själv. Det finns starka empiriska bevis för att människor har dessa föreställningar både generellt men också gällande våld i medierna, men det är ont om bevis på att föreställningen har konsekvenser för människors attityder eller beteenden. Min undersökning av tredjepersonseffekter bygger på åtskillnaden mellan en själv och andra och prövades med hjälp av frågan ställd 2004: *I vilken utsträckning tror Du att mediers rapportering spelar någon roll för hur Du själv och hur människor i allmänhet upplever olika hot och risker?* Där alternativen var: För mig själv; För människor i allmänhet. Svartalternativen var graderade enligt en tiogradig skala. Svartalternativen från vänster är: 0, I mycket liten utsträckning; 1, 2, 3 osv. ; 10, I mycket stor utsträckning. Inom tredjepersonseffektforskningen har man även undersökt användandet av olika frågeformuleringar. I korthet går dessa ut på att tredjepersonseffekterna är något mindre framträdande ju mer fördelaktigt det framstår att påverkas av medierna. Termen ”effekter” skulle här framstå som mer fördelaktig eftersom valfriheten framstår som större än för termen ”påverkan” (jfr Brosius et. al., 1996; Grusell, 2008). Däremot har jag varken använt mig av termer ”effekter” eller ”påverkan” i min frågekonstruktion. Detta eftersom jag menar att ”spelar roll för” är lättare för allmänheten att förstå än ”effekter” eller ”påverkan”. Jag menar dock att användningen av ”spelar roll för” går att likställa med termen ”påverkan”. Detta främst eftersom verbet påverkar betyder att ha inflytande på någon/något så att en förändring sker vilket jag menar kan likställas med spelar roll för. Tredjepersonseffekternas konsekvenser och dess effekt på otryggheten prövas med hjälp av samma fråga i regressionsmodellen.

Det är ovanstående fråga som ligger som underlag för prövningen av föreställningar om mediernas påverkan och dess självständiga effekt på den upplevda otryggheten i regressionsmodellen. Skälen därtill är inte främst att effekterna av synen på brottslighetens omfattning är mycket lägre utan det handlar om att prövningen av regressionsmodellen var som gynnsammast (innehöll flest troliga variabler som påverkade den upplevda otryggheten i stadsrummet) 2004 när frågan om tron på mediernas påverkan ställdes. Jag har här använt mig av svaren på frågan för att skapa ett kontinuum av i vilken utsträckning man tror på mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker. Skalan består i huvudsak av tre gruppen. Den första avser dem som i liten utsträckning tror på mediernas påverkan, både på sig själv och på andra.

Gruppen som kan tillskrivas tredjepersonseffekter i sin snävaste definition utgör den andra gruppen d.v.s. de som tror att medierna främst påverkar andra men i liten utsträckning dem själv. Den tredje gruppen består av dem som både tror på att medierna påverkar andra men också dem själv (jfr Gunther et. al., 2003). Det är ett annorlunda sätt att undersöka tredjepersonseffekter. Jag menar dock att jag i *Medieperspektivet* undersökt både traditionella tredjepersonseffekter, såväl som den bredare varianten samt omvända tredjepersonseffekter, var och en för sig och att prövningen av tron på mediernas påverkan och dess självständiga effekt lämnar utrymmet friare för andra former av prövning av datat.

Den samlade analysen

Eftersom resultaten på de återkommande frågorna har visat sig vara stabila mellan de olika åren ger det förutom en indikation på frågornas tillförlitlighet en möjlighet att arbeta med sammanslagningar av data mellan åren och genomförandet av analyser av materialet som annars inte varit statistiskt signifikanta. Det handlar dels om svaren på frågorna gällande kartläggningen men också svaren på frågorna gällande orsaker.

Enligt det som Ulrich Becks (1994) kallar för den omvända erfarenhetslogik blandas våra erfarenheter ihop och det är inte längre det som säkert att det främst är de egna erfarenheterna som avgör vad vi minns som erfarenheter. Det kan lika gärna vara medieerfarenheter som blir våra egna. I resultaten framgår det, med undantag för medieerfarenhet, också att oavsett erfarenhetsväg är deras påverkan på otryggheten i stadsrummet ungefär desamma, vilket antingen talar för att de samverkar eller att typen av erfarenhet är underordnad det faktum att man har erfarenhet av våld och hot. Det intressanta är att Becks teser oftast används i ett sammanhang av mer abstrakta risker, och ej så vardagsnära som våld och hot. Men resultaten antyder att det är möjligt att använda Becks metateoretiska resonemanag även på mer vardagsnära hot och risker som våld utgör, i alla fall i den offentliga miljön.

Regressionsanalysen används för att pröva nyhetsmediernas självständiga effekter samt utröna vilken faktor som har störst självständig effekt. I arbetet med att undersöka olika faktorer påverkan på människors upplevelser av otrygghet visar resultaten att erfarenheten av nyhetsmediernas innehåll har låg självständig effekt men har effekt tillsammans med de övriga erfarenhetsfaktorerna. Däremot har föreställningen om massmediernas påverkan stor självständig förklaringskraft. Problematiken handlar mer om att förstå vad denna faktor står för: i vilken grad individer generellt anser sig påverkas av yttre omständigheter, att mediernas innehåll genom vår nyhetskonsumention påverkar vår otrygghet och gör oss rädda för att gå ut eller den omvända kausala riktningen: att vi projicerar vår rädsla och otrygghet i stadsrummet på medierna som orsak. Det är dessutom av intresse att se om de olika förklaringsfaktorerna har olika stor självständig förklaringskraft beroende på sammanhang i stadsrummet, om och i så fall hur de självständiga förklaringsfaktorernas kraft varierar med stadsrummets sociala och fysiska dimensioner. Hot- och riskfaktorernas sammansatta effekter på otryggheten i

stadsrummet bygger på riskperceptionsforskningen och att det är det vi minns som har betydelse inte nödvändigtvis det som har hänt. Det handlar här om ett antagande att vi har lättare för att minnas sådant som vi själva utsatts för eller som repeteras för oss via våra sociala nätverk eller via medierna där majoriteten tagit del av hot och risker via medierna.

6.2 DATAINSAMLING, URVAL OCH BORTFALL

När det gäller urvalet av personer, svarsfrekvenser, bortfall och bortfallsuppföljningar för Väst-SOM studierna som helhet finns de utförligt redovisade i varje årsboks sista kapitel om metod (<http://www.som.gu.se/bocker/publikationslista.htm>).

De regionala undersökningar SOM-institutet genomfört mellan 2001 och 2007 vände sig till personer bosatta i hela Västra Götalandsregionen samt Kungsbacka kommun. Undersökningen har baserats på ett gemensamt obundet slumpmässiga urval (OSU). År 2007 omfattade det totalt 6 000 personer boende i Västra Götaland samt Kungsbacka kommun. Åldersintervallet omfattar sedan 2001 personer i åldrarna 15–85 år (tidigare 15–80 år). Undersökningen är inriktad på befolkningen vilket innebär att såväl svenska som utländska medborgare ingår i urvalet. Urvalsstorleken för tidigare års undersökningar framgår av tabell 6:2.

De formulär som användes i Väst-SOM undersökningarna inom temana trygghet och säkerhet samt hot och risker kan skilja sig åt något för respektive delundersökning. Personer som bor i Göteborgsregionen får ett något mer utförligt formulär. Den största skillnaden är att det omfattar fler frågor om medier. Övriga respondenter, avser de boende i de delar av Västra Götaland som ligger utanför Göteborgsregionen. Huvuddelen av frågorna är gemensamma för de båda formulärens och kan därmed bearbetas med den totala urvalsstorleken. Av tabell 6:1 framgår när frågeområdena kring hot och risker samt trygghet och säkerhet berörts av skillnaderna.

Tabell 6:1 Frågeområden och frågenummer

År	Frågeområde	Frågenummer	
		Göteborgsregionen (inkl. Kungsbacka)	Västra Götaland (exkl. Göteborgsregionen)
2001	Hot och risker	48–53	43–48
2002	Trygghet och säkerhet	51–52	51–52 (baa1-baa2 endast i GR)
2003	Trygghet och säkerhet	53–59	43–46
2004	Hot och risker	62–67	
2005	Trygghet och säkerhet	50–53	
2006	Trygghet och säkerhet	43–45	
2007	Trygghet och säkerhet	43–44	

Kommentar: Frågeformulären för Göteborgsregionen respektive Västra Götaland återfinns under www.som.gu.se.

Från bruttourvalet bortdefinierar man normalt utöver avlidna de personer i urvalet som är långtidssjukskrivna, har flyttat från orten eller dylikt (se kommentar i tabell 6:2). Svarefrekvensen utifrån det nettourval man därmed erhåller brukar för samhällsvetenskapliga postenkätstudier uppgå till mellan 60 och 70 procent, beroende på geografiskt område och typ av svarspersoner (Holmberg och Petersson 1980, Ohlsson 1986, Holmberg och Petersson 1998). SOM-institutets medborgarundersökningar är inget undantag. De rikstäckande undersökningarna har en genomsnittlig svarefrekvens sedan 1986 på 67 procent, och Väst-SOM har sedan 1992 en genomsnittlig svarefrekvens på 65 procent. Nettoresultatet för de olika årens undersökningar framgår av tabell 6:2 men ligger under perioden som lägst på 62 procent (2005) och som högst på 70 procent (2001).

Tabell 6:2 Svarefrekvens i Väst-SOM 2001–2007

Väst-SOM	Bruttourval	Nettourval	Andel naturligt bortfall	Antal svar	Svarefrekvens (brutto)	Svarefrekvens (netto)	Fältarbete utfört av ¹¹
2001	6 000	5 420	9,7 %	3 808	63 %	70 %	Kinnmark
2002	6 000	5 538	7,7 %	3 792	63 %	68 %	Kinnmark
2003	6 000	5 537	7,7 %	3 654	61 %	66 %	Kinnmark
2004	6 000	5 489	8,5 %	3 630	61 %	66 %	Kinnmark
2005	6 000	5 505	8,3 %	3 419	57 %	62 %	Kinnmark
2006	6 000	5 462	9,0 %	3 347	56 %	61 %	ScandInfo
2007	6 000	5 491	8,5 %	3 420	57 %	62 %	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas adress okänd, avflyttad, sjuk, institutionell vård, bortrest under fältperioden, studier på annan ort, militärtjänstgöring, ej svensktalande, bosatt, studerar eller arbetar utomlands, förståndshandikappad samt avliden.

Gruppen naturligt bortfall utgörs till största delen av personer med okänd eller felaktig adress (37 procent) samt personer som är sjuka/avlidna (28 procent). Dessa grupper svarar tillsammans för 65 procent av det naturliga bortfallet. Vid en jämförelse med 1997 års undersökning kan det konstateras att andelen som då utgjordes av avflyttade samt sjuka/avlidna endast var 43 procent. Den största skillnaden finns i gruppen avflyttade/felaktig adress. Detta kan ses som ett uttryck för en större rörlighet i befolkningen. En annan grupp av betydelse i det naturliga bortfallet är de som uppger att de inte talar svenska, 13 procent (2005).

En analys av svarebenägenheten i Väst-SOM-undersökningen visar hur olika grupper av människor deltar i högre grad än andra. Denna typ av skillnader kan ha stor betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad i undersökningen och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga, blir också studiens generella resultat mindre giltiga för denna grupp. Om svarebenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svaremönster för enskilda frågor. Det har före perioden funnits en skillnad och fluktuation mellan mäns och

kvinnors benägenhet att delta i Väst-SOM undersökningen i det att männen är mindre svarsbenägna än kvinnorna. Sedan 2001 års undersökning har man dock kunnat se ett ganska stabilt mönster där skillnaden i svarsfrekvens ligger mellan sex och åtta procentenheter. Svarsbenägenheten varierar också med ålder. Om vi ser på hur utvecklingen av svarsbenägenhet för olika åldersgrupper har varit sedan undersökningarna startade 1992 är de övergripande trenderna som följer. De yngre har blivit sämre på att svara, de äldre har blivit bättre och medelålders ligger på en stabil nivå. Undantaget från denna trend är den äldsta gruppen, 80–85 åringarna, som sedan 2001 har minskat från 78 procent till 70 procent. Åldersgruppernas spridning har med åren blivit större. Skillnaden mellan de åldersgrupper med högst respektive lägst svarsandelar har från att ha legat på 11 procentenheter de första undersökningsåren (from. 1992) ökat till 25 procentenheter 2005. Genomsnittligt, under de fem senaste undersökningsåren (2000–2005), gäller att 20–29 åringarna är sämst på att svara och 60–69 åringarna är bäst. 15–19 åringarna har dock från att ha legat på en hög nivå under mitten av 1990-talet haft en tydligt neråtgående trend och har 2005 tillsammans med 20–29 åringarna den lägsta svarsandelen: endast drygt 50 procent svarande. Redovisningen per resursområde i Göteborg, visar att det finns ett tydligt samband mellan resursstyrka och svarsbenägenhet. De resurstarka har högst svarsandel 2005 med 67 procent svarande medan de resurssvaga har lägst svarsandel med 49 procent svarande. Detta är över tid den lägsta svarsfrekvensen för Göteborgs resurssvaga områden och visar en markant skillnad jämfört med föregående år. Samtidigt är svarsandelen för resurstarka stadsdelar oförändrad och även på mellannivåerna uppvisar man ungefär samma svarsvilja 2005 som 2004. Det har i vissa studier av otrygghet framgått att människor boende i invandratäta eller resurssvara områden skulle vara mer otrygga än andra. Mina resultat pekar inte entydigt i en sådan riktning även om det sociala sammanhanget och anknytningen och trivseln i det egna bostadsområdet har en viss betydelse. Vi kan inte veta om de utlandsfödda som inte talar svenska som svarat på enkäten är representativ för denna grupp men i vilken utsträckning man behärskade svenska språket har inte visat sig ha någon påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet. När det gäller frågorna på temat hot och risker respektive trygghet och säkerhet är svarsfrekvensen också generellt sätt hög, vilket antyder att det är frågor som engagerar alla oavsett kön, ålder eller socialgrupp.

7. KARTLÄGGNINGEN

Innan jag analyserar nyhetsmediernas påverkan på upplevelser av otrygghet i stadsrummet, är det av vikt att reda ut vad människor kan tänkas mena med och faktiskt lägger in i begreppet otrygghet, både i allmänhet och i stadsrummet. Det handlar om att belysa otrygghetens empiriska dimensioner, vilka det är som är otrygga respektive trygga eller har föreställningar om det samma, i vilken utsträckning de är eller har det och i vilka sammanhang. Det gäller att beskriva själva upplevelserna av otrygghet i stadsrummet d.v.s. det som i följande kapitel ska förklaras samt att förädla och förenkla studiens beroende variabel genom att mejsla ut en empirisk ram till otryggheten i stadsrummet.

7.1 OTRYGGHET I ALLMÄNHET

Utgångspunkten för analysen har varit trygghet, och att hot och risker är sådant som kan bidra till att skapa otrygghet. När vi talar om otrygghet kan det röra sig om många olika saker. Det kan handla om en oro för fysiska hot men även mera existentiella frågor som att inte få ett arbete vid avslutad utbildning, att någon i familjen ska drabbas av något obehagligt eller att samhället håller på att utvecklas på ett destruktivt sätt. Otryggheten kan avse sådant vi tror att vi kan drabbas av och som vi anser kan få allvarliga negativa konsekvenser för oss, för våra närstående eller för samhället. Hoten mot tryggheten kan komma både komma från den nära omgivningen eller gälla terrorhot från omvärlden men orsakerna kan också vara mer existentiella. Hot och risker som kan drabba oss i egenskap av individer, våra närmaste och samhället inleder diskussionen.

Tidigare studier av människors föreställningar om hot och risker

Människors föreställningar om hot och risker utgör en del av människors verklighetsuppfattning eller det sätt genom vilket man tolkar och förstår världen. Denna föreställning både påverkas av och ger underlag för bedömningen av rimligheten för mediernas påverkan. Denna påverkan grundas av den egna erfarenheten eller är påverkad av andra människor respektive av mediernas rapportering. Verklighetsuppfattningen är samtidigt det som utgör grunden för våra bedömningar av medierna.

När det gäller undersökningar av människors föreställningar om hot och risker har styrelsen för psykologiskt försvar sedan 1952 genomfört opinionsundersökningar av hur svenskarna bedömer hot och risker mot nationen i framtiden. Undersökningarna handlar om människors föreställningar av vad som kan tänkas komma att drabba samhället. Förutom att det ständigt dyker upp nya typer av risker som genmodifierad mat eller elektromagnetisk strålning från mobiltelefoner eller 3G master, finns där några typer av hot och risker som ligger i topp och som legat tämligen konstant både andelsmässigt och

prioriteringsmässigt sedan 1950-talet. Detta gäller särskilt uppfattningar om lag och ordning, men också olika former av politiska hot (Styrelsen för psykologiskt försvars skriftserie; Oredsson, 2003:10). Klimatförändringar, storskaliga smittor, och hot från olika etniska grupper kommer längre ner på listan (Bennulf, 2001).¹ En likartad frågeställning återkommer i de nationella SOM-undersökningarna där människor får ange vad de upplever som mest oroande inför framtiden. Frågans avsikt är att "... belysa hur förändringar i vår omvärld påverkat vårt sätt att se på världen och på oss själva" (Holmberg och Weibull, 2005:10). Det handlar inte som i ovanstående resonemang primärt om hot mot samhället, utan om hot och risker som kan drabba den enskilde och dennes oro inför framtiden. Hoten och riskerna avser både mer lokala hot som brottslighet men också globala hot som miljöförstöring. I topp på det som svenskarna under 2000-talet oroar sig för i framtiden utmärkte terrorism, nynazism samt organiserad brottslighet sig i början av millenniet (2000–2005) medan miljöförstöring dominerat under de senare åren (2006–2007) (se Holmberg och Weibull, 2008:20). För organiserad brottslighet var andelarna var som lägst 2006 (38 procent var mycket oroade) och som högst 2003 (56 procent var mycket oroade).

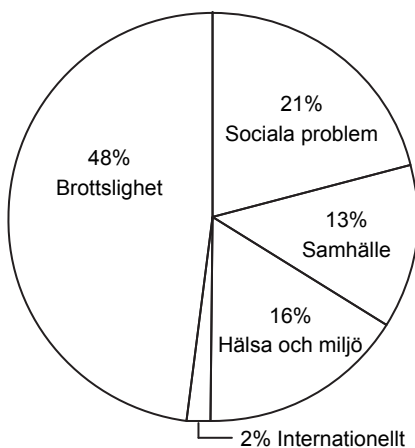
Inom riskforskningen har mycket av forskningen avsett hot mot den nationella säkerheten och riskbegreppet har ofta behandlats som ett globalt begrepp, men ett nyanserat riskbegrepp är eftersträvanvärt (Sjöberg, 2003:27). I avhandlingen använder jag mig även av begreppet i vår vardagliga miljö d.v.s. undersöker hot och risker på lokal nivå och hur de kan drabba den enskilde individen och dennes otrygghet. Motsvarande historiska studier som psykologiskt försvars saknas på lokal nivå. Däremot har de regionala SOM-undersökningarna varje år frågor om vad människor uppfattar som viktiga lokala och regionala samhällsproblem. Dessa visar sig bestå framförallt av frågor om sjukvård samt utbildning och skola medan frågor om brottslighet och kriminalitet hamnar lägre (jag återkommer till detta framgent).

Allmänhetens föreställningar om de allvarligaste hoten mot deras egen trygghet

De specifika frågorna om hot och risker i Göteborgsregionen som ligger till grund för mina analyser och som ställts under åren 2001–2007 har vid tre tillfällen (2001, 2004 och 2007) inletts med en öppen fråga där människor fått ange vad de uppfattar som det allvarligaste hotet mot deras egen trygghet. Det har där visat sig att deras föreställningar om hot och risker mot den egna tryggheten i Göteborgsregionen 2007 främst handlar om *brottslighet, kriminalitet och våld* (närmare hälften, 48 procent av svaren) där fysiskt våld som misshandel och överfall dominerar (ca tre fjärdedelar) (se figur 7:1). Olika former av inbrott, stölder och rån m.m. utgör ca en femtedel av hoten i denna kategori. Riskobjekten som helhet avser dels hot som enligt svensk lag faller under kategorierna brottslighet och kriminalitet men också de som avser olika typer av våld mot andra. Till denna kategori hör även det som kan antas förknippas med det uttryckliga temat som vapen, för få poliser eller att bli inlåst. Brottsligheten och det fysiska våldet är mer eller mindre kontextualiserat och kan avse specifikationer av hur, var och när som "att inte kunna gå ut

på kvällen (mörkret) av rädsla för överfall”. Sammanhången kan avse allmänna platser eller hemmet, i centrum, närområdet eller grannstaden, på kvällen, i mörkret, ensam, på gator och torg och bussar, på krogen etc. Men brottsligheten och våldet kan också vara av mer generell karaktär som ”det ökade våldet i samhället” eller ”den ökade brottsligheten”. Det näst vanligaste hotet är olika former av *sociala problem*, eller det är uttryck för brister i välfärdspolitiken som arbetslöshet, försämrad vård och social segregation som drygt en femtedel (21 procent) av svaren avser. Kategorin som helhet avser det som socialstyrelsen och ledande forskare inom området lägger inom ramarna för framförallt välfärdspolitik. Det kan avse sådant som i någon bemärkelse beskrivs som problematiskt i samhället eller för individen i den egna vardagen som ”att vara hemlös, att pengarna inte räcker hela månaden”. Sociala problem kan vara både nära som störande grannar i bostadsområdet, men även avlägsna eller abstrakta som dålig äldreomsorg. Andra huvudtyper av hot och risker mot den egna tryggheten är förknippade med olika aspekter på samhället, hälsa och miljö samt internationella konflikter. *Samhälleliga hot* och risker avser såväl frågor om trafik- och gatumiljö som oro för den demokratiska utvecklingen. Gränsen mellan sociala problem och samhällshot är otydlig. Sociala problem kan dels ses som en del av samhällshoten genom den politik som förs kring boende sysselsättning, sjukvård och skola men också som en del av brottslighet, kriminalitet och våld som svaret ”drogmissbruk som leder till misshandel” antyder. Samhällshot, avser (förutom välfärdshoten) hot som det kan antas att samhället i någon utsträckning kan påverka, infrastrukturfrågor, politisk styrning och frågor som rör skolan. Men kan också avse hot och risker i form av aktörer som makthavare i samhället allt från journalister till politiker. *Hälsa och miljö* avser både hot mot den egna hälsan, som tillsatser i maten, såväl som den globala miljön som växthuseffekten, eller en kombination av dem båda som spridningen av sjukdomsepidemier. De flesta hot på det *internationella* temat avser avlägsna hot som terroristattacker men rymmer även hot och risker utanför Sveriges gränser, som konflikter eller sådana som avser globala hot (undantaget miljö och hälsa).

Figur 7:1 Allmänhetens föreställningar om de allvarligaste typerna av hot mot den egna tryggheten (procent av totalt antal svar)

Kommentar: Frågans formulering är: *Vad uppfattar du som det allvarligaste hotet mot Din trygghet?* Frågan är öppen och inga svarsalternativ eller begränsningar i antal hot existerar. I figuren avses procent av det totala antalet svar (responses) 2007 i Göteborgsregionen. Det totala antalet svar uppgår till 1629st. Dessa svar står sammanlagt 1142 personer för. Av samtliga svarspersoner har 68 procent angivit minst ett hot mot tryggheten. Ej svar på del av frågan (variabelvärde=0) samt variabelvärde 995-998 är kodade som system missing. Se bilaga 2 för den detaljerade beskrivningen av varje riskobjekts innehåll. Motsvarande procent av det totala antalet sammanslagna svar (responses) de två andra åren frågan ställdes, 2001 och 2004 var: Brottslighet, 44 procent; Sociala problem, 21 procent; Samhälle, 14 procent; Hälsa och miljö, 12 procent; Internationellt, 9 procent. Det totala antalet sammanlagt svar uppgick 2001 och 2004 till 3532st. Dessa svar stod sammanlagt 2413st personer för. Av samtliga svarspersoner hade 66 procent angivit minst ett hot mot tryggheten.

Olika former av brottslighet är också den risktyp som människor i huvudsak angett som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten de år som frågan ställts (2001:46 procent, 2004:42 procent samt 2007:48 procent). Det finns i jämförelse med tidigare forskning likheter mellan de riskobjekt som människor i allmänhet har föreställningar om som orsaker till otrygghet och de typer av brott som människor upplever otrygghet inför.

När det gäller de vanligaste risktyperna brottslighet, sociala problem och samhälle har fördelningen av människors föreställningar om dem varit ungefär desamma under 2000-talet. Förändringarna gäller framförallt hot och risker förknippade med hälsa och miljö samt internationella hot, där de internationella hoten stadigt minskat och hot och risker förknippade med hälsa och miljö ökat (2001 och 2004 avsåg 8–9 procent av svaren de internationella hoten, att jämföras med 2 procent 2007). Gällande de internationella hoten var det också vanligare att under 2001 betona terrorism och särskilt utpekade terrorister än USA medan det 2007 är lika vanligt att nämna USA som hot mot fred i världen som att tillskriva terrorismen denna egenskap. Förändringstendensen påminner om människors oro inför framtiden där terrorhot minskat sedan 2005 och miljöhoten seglat upp i topp. Det skulle tala för ett mer lätttröligt samband mellan människors oro inför framtiden och människors oro för den egna tryggheten gällande hälso- och miljöhot samt internationella hot, medan människors oro för brottslighet, sociala problem och samhälle är mer stabilt. Några av svaren på den öppna frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten

antyder också miljöhotens självklarhet på agendan: ”politiska beslut om att ta bort jobb för kommunalanställda och så miljön förstås”. Men även inom de mer stabila risktyperna har det skett förändringar. Det är vanligare att betona ungdomsvåldet 2007 än det var 2004 och 2001. Ett vanligt svar är ”Det ökade våldet i samhället, speciellt från de unga”. På liknande sätt framträder det 2007 en större oro för att bli sjukskriven eller arbetslös och deras respektive ekonomiska konsekvenser än tidigare år. Ofta uttryckta i samma svar som ”att bli sjukskriven och tappa inkomst/arbete”. Det senare exemplet antyder också att risktyperna ibland hänger ihop (det senare svaret avser hälsan som hot men även arbetslöshet och minskad inkomst) och de tidigare exemplen på svar att det finns flera olika empiriska dimensioner i svaren på den öppna frågan än som ryms i kategoriseringen av svaren efter typen av hot och risk.²

Den samlade bilden av riskobjekten är att dessa består av brottslighet, kriminalitet och våld samt sociala problem. Många (72 procent) har angett minst ett svar på den öppna frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten d.v.s. de har funnit frågan angelägen att besvara. Det är också anmärkningsvärt små skillnader mellan åren avseende de riskobjekt som betonas vilket förutom stabiliteten i materialet tyder på att människor har mycket klara föreställningar. Generellt är skillnaderna efter demografiska och sociala grupper små och det är egentligen bara föreställningar efter ålder som utmärker sig, där det är något vanligare bland de yngre att ange brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten, medan det bland de äldre generellt sätt är vanligare än i andra åldergrupper att ange hälso- och miljöhot. Jag återkommer till analysen senare i kapitlet.

När det gäller risker är det inte bara riskobjekten som är intressanta. De är risker för någon eller något och kan även vara situationsspecifika och regleras av olika mekanismer. Martin Persson menar att för att förstå det han kallar för riskers exponeringsaspekt, måste själva riskbegreppet låta andra saker än själva riskobjektet ha betydelse för de risker som vi kan utsättas för (Persson, 2004:5). Som exempel tar Persson österjölaxen där han menar att fisken är själva riskobjektet, men att det är möjligheten att få cancer efter att ha exponerats för dioxiner som utgör en (det finns flera, som möjligheten att bli kvävd av ett fiskben är en) av riskmekanismerna (ibid). Det handlar om vikten av att placera riskobjekten i ett sammanhang.

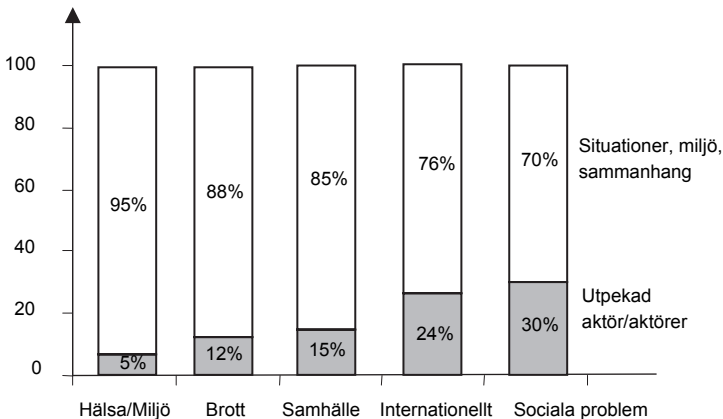
Kontextens roll i allmänhetens föreställningar om hot och risker

Under brottslighet inledde jag med att beskriva några av dessa sammanhang i form av kontexter. De olika typerna av brott är i olika utsträckning kontextualiserade och avser särskilda sammanhang som utomhus, i grannskapet, på kvällen etc. Dessa dimensioner gäller även andra typer av risker som sociala problem och tar sig där uttryck i svar som ”bråkiga/störande grannar”, ”bostadsbristen hos de unga” eller ”för mycket invandring av muslimer”. Några är mer eller mindre generella (det ökade våldet) medan andra är mer eller mindre specifika (överfall i hemmet av en främling). Andra hot- och risktyper är mer globala än lokala medan andra är mer ”reella” eller konkreta än de som är mer sociala eller abstrakta. Enligt riskforskningen vet vi att hot och risker som är geografiskt och

kulturellt nära upplevs som mer otrygga än de som är avlägsna. Jag avser här främst geografisk närhet eller avstånd. Men närhet och avstånd avseende hot sammanfaller ibland också med någon form av kulturell närhet. Attentaten mot World Trade Center (september 2001) och Madrid (november 2001) är exempel på hot som riktats mot större västerländska städer. Nära eller avlägsna hot och risker förekommer i de flesta av de fem olika typerna av riskobjekt men är mer utmärkande för några. De internationella hoten är per definition avlägsna om vi placerar Göteborg i fokus. Däremot kan deras konsekvenser vara globala som klimatförändringar, och som sådana är de fortfarande aktuella för invånarna i Göteborg, även om hoten är avlägsna. Brottslighet, kriminalitet, våld och sociala problem som att förlora arbetet är däremot sådant vi troligtvis kan drabbas av i vårt vardagsliv. Den typen av hot och risker är nästan alltid nära och i motsats till samhälle som hotkategori mer konkret än abstrakt. Ytterligare några påtalar oron för nära anhöriga att drabbas av överfall, sjukdom eller arbetslöshet "Att vara orolig för att mina nära eller jag ska bli antastad ute". Några av svaren avser också olika förklaringar till de hot de angivit, tendenser eller scenarion: "invandrare som inte får det stöd de behöver utan mår så psykiskt dåligt att de ger sig på oskyldiga människor", "att det är för lite poliser synliga ute på kvällen och nätter" eller "att Aftonbladet och Expressen får skriva vad skröp de vill. Därigenom skapas okunnighet och otrygghet. Ett fåtal hemska saker förstoras upp". En av de mer framträdande dimensionerna som återkommer i alla risktyper är om hotet avser en särskild situation, miljö eller sammanhang respektive om det avser utpekandet av en eller flera aktör/er (som människor, länder, organisationer, politiker etc.) Resultaten är av intresse att kvantifiera eftersom de därmed blir jämförbara med den kvantitativa innehållsanalysens resultat. De senare kan i sin tur användas i jämförelsen med i vilken utsträckning människors föreställningar om de olika typerna av hot (i termer av personifiering eller kontextualisering) speglar nyhetsmediernas. Föreställningarna om hot mot den egna tryggheten domineras oavsett risktyp av situationer, miljöer och sammanhang (85 procent av totalt antal svar) snarare än utpekade aktörer (15 procent av totalt antal svar).³ Särskilt utmärkande är detta mönster bland risktyperna hälsa och miljö samt brottslighet där hoten nästan uteslutande avser situationer snarare än utpekade aktörer (figur 7:2). Bland hälso- och miljöhoten kan situationer avse förurning, kärnkraftverk, brand, tillsatser i maten, stress och pandemier medan det bland brottslighet kan avse brottslighet, vandalisering, trakasserier etc. Att hälso- och miljöhoten främst avser situationer är rimligt eftersom det är sällan enskilda aktörer pekas ut som ansvariga för sjukdomsepidemier eller miljökatastrofer. Men den låga andelen utpekade aktörer avseende brott är orimlig med tanke på att vi enligt den kriminologiska forskningen vet att det är vanligt att uppleva rädsla och otrygghet inför våldsbrott och att konfronteras med en potentiell förövare. I likhet med forskningen består människors allmänna föreställningar om brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten också främst av våldsbrott men i motsats till vad man skulle kunna tro utpekas särskilda aktörer som hot endast i 12 procent av brottsligheten som hottyp (figur 7:2). Det handlar snarare om att människor beskriver själva typen av brottslighet, rån,

våldtäkt eller inbrott snarare än typen av person eller personer. Människor förknippar främst brottslighet som hot mot den egna tryggheten i termer av hotfulla situationer (85 procent). Även om brottslighet som hot i huvudsak inte är personifierat är det dock troligt att det är inför potentiella förövare de upplever rädsla. Ett annat sätt att tolka svaren är att människor i allmänhet inte stereotypiserar förövaren även om män och anhöriga tillhör dem som nämns. Mönstret att människors föreställningar om hot mot den egna tryggheten snarare domineras av situationer än av aktörer är svagast avseende sociala problem som hot där drygt två tredjedelar avser situationer som hot och motsvarande tredjedel avser aktörer. Situationer kan här handla om hårdare samhällsklimat, att tvingas flytta, arbetslöshet medan aktör/aktörer kan avse invandring, ungdomsgång, eller missbrukare. Även bland de internationella hoten är mönstret svagt. Situationerna kan här avse kategorier som krigstillstånd, religiösa krig, valutans fallande värde i en global ekonomi, överbefolkning m.m. Medan aktör/er som hot kan avse Europeiska unionen (EU), USA, Amerikas dåvarande president George W Bush eller ledaren för Al Quaida Usama bin Laden. Att andelen utpekade aktörer är högre i den internationella hottypen än i de övriga kan förklaras med att fenomen eller situationer som är oss avlägsna geografiskt eller kulturellt ofta förenklas till något som för oss är greppbart. I jämförelse med fördelningen 2001 samt 2004 är mönstret det samma men andelarna har förutom i kategorin hälsa och miljö varierat några procentandelar mellan åren.

Figur 7:2 Andel utpekade aktörer eller situationer i föreställningarna om de allvarligaste typerna av hot mot den egna tryggheten (procent av totalt antal svar)

Kommentar: Figuren avser procent av det totala antalet svar 2007 i Göteborgsregionen. Se figur 7:1.

Allmänhetens föreställningar om hot och risker som samhällsfråga

Ett annat perspektiv på medborgarnas upplevelse av det vanligaste hotet mot den egna tryggheten d.v.s. brottslighet etc., är att analysera i vilken utsträckning detta betraktas som en viktig samhällsfråga. Alltså att det inte är den egna individen som drabbas, utan samhället. På frågan *Vilken eller vilka frågor eller problem tycker Du är viktigast i dag i den kommun där Du bor?* ställd under huvudrubriken 'Politik och Samhälle' i samma undersökningar visar det sig att brottslighet och kriminalitet hamnar lägre i prioritering än sjukvården och utbildning eller skolan som allmänt prioriteras högst (utbildning/skola 21 procent, sjukvård 25 procent). Andelen som här anger brottslighet som ett samhällsproblem ligger under 10 procent (lag och ordning 14 procent). Ser vi till fördelningen av befolkningens svar över tid (1988–2007), ligger andelen svar inom polisens område med undantag för 1989 mycket jämnt fördelat kring ett stabilt medelvärde på 8 procent av det totala antalet svar. Baserat på de totala andelarna svar inom polisens ansvarsområde i relation till det totala antalet svar som varje år angivits på frågan finns det inte några större skillnader i befolkningen bedömning. Det samma gäller de flesta övriga samhällsområden, med undantag för sysselsättning som viktigt samhällsproblem med uppåtgående trend (Holmberg och Weibull, 2005:11). Lag och ordning är utifrån en sådan enkel jämförelse en grundläggande samhällsfråga eller ett samhällsproblem som befolkningen anser är viktig.

Även om andelen som anger brottslighet som ett samhällsproblem ligger lägre än sjukvården och utbildning eller skolan är ändå andelen förhållandevis hög. De två siffrorna, andelen som upplever otrygghet p.g.a. brottslighet och andelen som betraktar brottslighet som en viktig samhällsfråga är dock inte jämförbara som procenttal utan de illustrerar snarast två perspektiv på hur brottslighet värderas, ett individ- och ett samhällsperspektiv. Det går här att tala om olika perspektiv men också om för vem hotet eller riskerna får konsekvenser.

Vem eller vilka som har föreställningar om hot och risker mot otryggheten har relevans i analysen av hur nyhetsmediernas påverkan kan gå till. Det handlar här om att kunna jämföra mot vilka grupper och individer som utsatts för olika former av brottslighet, hot eller risker eller som har upplevt otrygghet i olika sammanhang men också mot olika sociala grupper tolkningsmönster och behov av kunskapsinhämtning.

Gruppskillnader i hot och risker som samhällsfråga

Om vi undersöker i vilken utsträckning de olika grupperna betonar olika typer av riskobjekt ser vi att prioriteringen av det allvarligaste hotet (brottslighet) är den samma, även om det främst är bland de yngre (15–29 år) som brottslighet nämns som riskobjekt i förhållande till andra hot och risker. Drygt tre fjärdedelar av de unga har angett brottslighet och kriminalitet som hot mot den egna tryggheten (tabell 7:1). Alla grupper prioriterar närmast sociala problem, med undantag för de äldre där det generellt sett är näst vanligast att ange hälso- och miljöhot. Skillnader mellan och inom de övriga

sociodemografiska grupperna är i övrigt små med undantag för att det bland män är något vanligare att ange brottslighet som hot än vad det är bland kvinnor.⁴

Tabell 7:1 Föreställningar om de allvarligaste typerna av hot mot den egna tryggheten efter ålder, kön och utbildning (procent av totalt antal svar per individ)

Allvarligaste hotet mot egen trygghet	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv.	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Brottslighet etc.	74	63	78	68	64	68	71	67
Sociala problem	29	32	33	36	26	22	29	31
Internationellt	2	4	4	2	1	4	2	3
Samhälle	17	21	14	19	22	18	19	19
Hälsa och miljö	24	20	13	22	24	30	18	25
Minst antal svarande	605	537	228	417	289	208	490	634

Kommentar: Tabellen avser procent av det totala antalet svar 2007 i Göteborgsregionen. För frågans formulering, och kodning se figur 7:1. Det totala antalet personer som svarat på frågan är för kön och ålder är 1142 och för utbildning 1124. De totala andelarna överstiger 100 procent eftersom det finns en möjlighet för individerna att ange mer än ett hot. Det andra alternativet d.v.s. att dividera med det totala antalet svar som kvinnor angett leder till att individer som angett många svar får en högre viktning.

Ser man till gruppskillnader de två övriga år som frågan ställts (2001, 2004) är prioriteringen av olika typer av risktyper i stort sett den samma med undantag av att de äldre har en likartad prioritering av sociala problem som de övriga grupperna med sociala problem som det näst vanligaste hotet. Det är fortfarande de unga som utmärker sig genom att det generellt sett är vanligare bland dem att ange brottslighet som hot mot tryggheten än bland andra. Däremot finns det fler skillnader inom de olika grupperna 2001/2004 än vad det finns 2007, eftersom det här även finns skillnader i andelar efter utbildning men även hushållsinkomst och social klass. Skillnaderna i utbildning var 2001 och 2004 som störst när det gällde samhällshot där nästan dubbelt så många högutbildade som lågutbildade hade angett hot från samhället. Bland de lågutbildade var det däremot vanligare att ange brottslighet, kriminalitet och våld som det allvarligaste hotet. Högutbildade angav främst samhällshot. Även om större socioekonomiska skillnader inom grupperna saknas 2007 fanns det även här smärre skillnader 2001/2004. De med låg socioekonomi betonade då i större utsträckning än andra hot som brott och sociala problem medan de med hög socioekonomi betonade hot som internationella konflikter samt hälsa och miljö. Det är i motsats till 2007 också något vanligare bland kvinnor att betona brott medan det bland män är något vanligare att betona sociala problem.⁵ Över perioden som helhet är det beroende på främst ålder men också kön samt utbildning är några hottyper mer vanligare förekommande än andra eller om man vill se en direkt koppling mellan att ange olika riskobjekt och att vara orolig för detta att utsattheten i olika sociala grupper varierar med framförallt riskobjekten.

Det kan tolkas som att de grupper som angett dessa riskobjekt också är de grupper som är mest otrygga, men det behöver inte med nödvändighet vara så utan skulle också

kunna tyda på att de som inte är otrygga tänker efter vilka konsekvenser som är allvarliga för just deras trygga tillvaro.⁶

Om vi undersöker överensstämmelsen mellan olika grupperns sätt att ange riskobjekt och vilka grupper som enligt tidigare forskning upplever otrygghet finnas det likheter. ”Att äldre personer är mer oroliga än yngre för att utsättas för brott har tidigare ansetts som ett faktum inom ”fear of crime” forskningen. Detta faktum får stöd också av resultaten i SCB:s undersökningar (SCB, 1995:110 och 2004:87)” (Litzén, 2004:30). Om vi förutsätter att det finns en likhet i att ange en viss typ av riskobjekt och uppleva otrygghet skulle det mot bakgrund av den dominerande forskningen, samhälls- och mediedebatten möjligen kunnat förväntas att äldre i mycket större utsträckning än yngre skulle framhålla brottslighet och kriminalitet som hot mot egen trygghet. De analyser som jag tidigare genomfört (se Sandstig, 2003) och en av SCB’s studier (2005) visar däremot på ett U-format samband där det både är de äldre och de yngre som upplever otrygghet. Således korrelerar de otrygga grupperna i lokala studier (jfr Liljeholmsstudien i Litzén, 2005) med de grupper som anger olika riskobjekt.

Förutom ålder, kön och utbildning finns det andra demografiska indikatorer som har att göra med socioekonomisk ställning och boendet som kunde spela roll. I tidigare undersökningar av otrygghet har det visat sig att otryggheten framförallt är knuten till det egna bostadsområdet (studier av kommunen se Löfgren, 2005; Nationella eller Stockholmsbaserade studier i Litzén, 2004). I likhet med andra miljöer präglas bostadsområdet av flera olika aspekter beroende på dess historia, vilka som bor där och befolkar platsen, hur många som bor där, socioekonomisk status på området m.m. Dessa kommer jag att fördjupa i kapitlet om sociala faktorer, men ett enkelt mått som ger en grov uppskattning på hela bostadsområdes socioekonomiska styrka är områdets resursstyrka (Nilsson och Westerståhl, 1997). Ett annat mått är att se till hushållets sammanlagda inkomst. För att få en uppfattning om sociala klasskillnader har invånarna tillfrågats om vilken typ av hem eller familj de själva skulle ange att de tillhör/bor i, där boende i arbetarhem eller tjänstemanna familj/akademikerhem är de vanligaste.

När det gäller skillnader i typer av hot mot den egna tryggheten är skillnaderna mellan olika socioekonomiska grupper små. Det är dock något vanligare att de med låg socioekonomi (låg hushållsinkomst och boende i arbetarhem) angett brott och sociala problem än de med hög socioekonomi (boende i företagare-/tjänstemanna-/akademikerhem och i resursstarka områden) 2001 samt 2004. I den senare gruppen är det däremot vanligare att ange internationella hot samt hälso- och miljöhot än det är bland den förra. En tolkning av detta (i linje med den tidiga urbansociologin som den formulerats av Park) är att den senare gruppen har större möjligheter att undvika eller ha kontroll över hot och risker förknippade med brottslighet, kriminalitet och sociala problem.

Urbansociologin har visat att socioekonomiska mönster överensstämmer med de geografiska i staden (Sandberg, 1992:115, 118), och även Göteborgs kommun är ur resursstyrkehänseende en mycket segregerad stad där de nordöstra delarna av staden med områden som Bergsjön och Kortedala tillhör de resurssvagaste och de sydvästra med

områden som Askim och Älvsborg tillhör de starkare (se bilaga 3). Stadens centrala och östra delar med områden som Linnéstaden och Härlanda är ur resurshänseende medelstarka medan stadens nordvästra med områden som Lundby och Biskopsgården tillhör de medelsvaga. I den nordvästra delen av staden varierar dock resursstyrkan kraftigt och det geografiska området avser både resurstaka områden som Torslanda och Kärra-Rödbo, samt medelstarka som Tuve-Säve. Även om staden är socioekonomiskt segregerad är skillnaderna mellan vad invånarna anser vara allvarliga hot mot deras egen trygghet något som förenar de boende i stadsdelarna, även om det är något vanligare att de boende i de resurssvaga och medelresurssvaga stadsdelarna anger olika former av brottslighet. Flera urbansociologer förde under förra seklet fram föreställningar om staden som en hotfull plats att leva i (Johansson, 2000:12). Även om skillnaderna mellan stad och land har jämnats ut är utbildningsnivån i regel högre i staden än utanför. Skillnaderna mellan betoningen av olika riskobjekt skiljer sig åt mer inom staden än mellan staden och dess kranskommuner men det finns några små skillnader. Mönstret är att andelarna för brott etc. och sociala problem överlag är högre i storstaden. De boende i kranskommunerna har i större utsträckning angett hälso- och miljöhot samt internationella konflikter som hot mot den egna tryggheten (tabell 7:2). Mönstren som varit stabila under hela perioden kan i huvudsak förklaras med de socioekonomiska skillnaderna där de boende i kranskommunerna överlag är starkare i resurshänseende. Men mönstret motverkas något av storstadens invånare i större utsträckning än invånarna utanför generellt har en högre utbildningsnivå och att det i denna sociala grupp varit vanligare att ange hälso- och miljöhot samt de internationella. I en enklare regressionsanalys av de socioekonomiska faktorerna framgår att det framförallt är hur människor bedömer sin nuvarande sociala klass som inverkar på vilka föreställningar man har om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten snarare än det områdets geografi eller resursstyrkan eller hushållsinkomst.

Tabell 7:2 Andel svar avseende hot och risker mot den egna tryggheten efter geografisk bostadsort (procent av totalt antal svar per individ)

Allvarligaste hotet mot egen trygghet	<i>Krans total</i>	<i>Gbg total</i>	<i>Göteborgs kommun</i>			
			<i>NV</i>	<i>NO</i>	<i>SV</i>	<i>CÖ</i>
Brottslighet etc.	62	73	84	74	70	68
Sociala problem	29	31	29	33	25	37
Internationellt	3	2	2	1	1	3
Samhälle	21	17	15	22	19	16
Hälsa och miljö	26	20	22	15	20	20
Minst antal svarande	439	703	176	92	207	228

Kommentar: Tabellen avser procent av det totala antalet svar 2007 i Göteborgsregionen. För frågans formulering, och kodning se figur 7:1. Det totala antalet personer som svarat i Göteborgsregionen är 1142. De totala andelarna överstiger 100 procent eftersom det finns en möjlighet för individerna att ange mer än ett hot. Det andra alternativet d.v.s. att dividera med det totala antalet svar som kvinnor angett leder till att individer som angett många svar får en högre viktning.

Under perioden som helhet är prioriteringen av hoten mot tryggheten likartad även om det finns en viss variation i vilka typer av riskobjekt olika sociala grupper betonar. De yngre betonar i större utsträckning än andra brottslighet medan de äldre i större utsträckning än andra betonar hälsa och miljö. Under 2001 samt 2004 betonade män i större utsträckning än kvinnor sociala problem och kvinnor i större utsträckning än män brottslighet medan förhållandet är det omvända 2007. 2001/2004 betonade högutbildade i större utsträckning än lågutbildade samhällshot, de med låg socioekonomi i större utsträckning brott och sociala problem medan de med hög socioekonomi betonade hot som internationella konflikter samt hälsa och miljö som allvarligaste hotet mot den egna tryggheten. I beskrivningen ovan kan vi betrakta ålder, kön och utbildning som positionella faktorer och de socioekonomiska olikheterna som en fond. Man hade kanske här förväntat sig att faktorer som resursstyrka, hushållsinkomst och nuvarande social klass skulle ha spelat en större roll. Som vi såg ovan finns det trots allt skillnader mellan i vilken utsträckning olika gruppers anger olika riskobjekt. När det gäller det vanligaste riskobjektet och den vanligaste typen, överfall, misshandel och våld etc. föreföll det som om de yngre och de äldre såg mer allvarligt på dessa än andra grupper (även om också män, lågutbildade, låginkomsttagare och de boende i arbetarhem i större utsträckning än andra angav denna typ av risk). Det är om vi ser till geografiska faktorer vanligare i storstaden än i kranskommunerna att ange brott etc. och sociala problem som hot mot den egna tryggheten. Det är också troligt att de förställningar människor har om de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten också är det som de faktiskt oroar sig för. I följande avsnitt beskriver jag det riskobjekt som flest människor angett som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten: oron för brottslighet och kriminalitet.

Oron för brottslighet och kriminalitet

Att brottslighet och kriminalitet hamnar högt beror troligtvis på att det är sådant vi kan drabbas av och förknippar med det vardagliga livet: även om man inte själv varit drabbad är det ändå sådant som man hör eller läser om regelbundet som en sida av det urbana livet. Detta har också varit utgångspunkten för en serie frågor som gäller förekomsten av oro för att drabbas av olika typer av brottslighet, kriminalitet och våld.

Då vi frågar invånarna i Göteborgs kommun i vilken utsträckning de under de senaste tolv månaderna känt oro för att utsättas för olika former av brott som våldsbrott, stölder, skadegörelse eller våld mot den egna personen, är den samlade bilden att göteborgarna i gemen inte oroar sig särskilt ofta. Den vanligaste oron bland dem som ganska eller mycket ofta känner oro handlar om mängdbrott och egendomsbrott som att bli utsatt för stöld eller skadegörelse på bil, moped eller cykel i det egna bostadsområdet (35 procent) och stöld av mobiltelefon, handväska eller plånbok (27 procent) (tabell 7:3). Andelarna är något lägre i fråga om misshandel eller överfall och övriga typer av inbrott (respektive 21 procent).

Tabell 7:3 Andel som har oroat sig för olika typer av brott (genomsnitt procent)

Oro för brott	Inbrott i bostaden	Inbrott i förråd, vind etc.	Skadegörelse i bostads- området	Överfallen eller miss- handlad	Stöld av mobil, väska etc.
Ja, mycket ofta	8	8	14	8	11
Ja, ganska ofta	13	13	21	13	16
Ja, men bara sällan	34	31	29	33	33
Nej	44	46	31	45	38
Vet ej	2	2	4	1	1
Total andel	100	100	100	100	100
Totalt antal	3122	2088*	3121	3120	2089*

Kommentar: Frågans formulering är: *Har det under de senaste 12 månaderna hänt att Du oroat dig för att: Bli utsatt för inbrott i den egna bostaden; Din bil/mc/moped/cykel ska utsättas för stöld eller skadegörelse i området där Du bor; Bli överfallen eller misshandlad; Att någon närstående skall råka illa ut.* Svartaltemativen är: Ja, mycket ofta; Ja, ganska ofta; Ja, men bara sällan; Nej; Vet ej. Tabellen ovan avses den sammanlagda andelen som svarat i Göteborgs kommun då frågan ställdes 2001, 2001 och 2003. *)Alternativet inbrott i förråd etc. samt för stöld av mobiltelefon etc. ställdes inte 2003 och svarsalternativet att någon närstående kan råka illa ut är endast ställd 2003 redovisas ej ovan.

Andelarna kan vid en första anblick synas låga, men om vi tänker på det antal personer som döljer sig bakom procenttalen blir intrycket ett annat. Det rör sig om mycket stora grupper som känner en återkommande oro för att bli utsatta för brott. Om vi dessutom till detta lägger andelen som oroat sig åtminstone någon gång blir bilden ännu tydligare. Andelarna ökar till omkring 60 procent. Om vi jämför de föreställningar människor har om det allvarligaste hotet mot deras egen trygghet alltså brottslighet och kriminalitet handlar dessa främst om våld i form av misshandel och överfall och i liten utsträckning om egendoms- eller mängdbrott i denna kategori. När vi däremot frågar om oro för olika typer av brott oroar sig invånarna mest för stöld av personliga ägodelar i bostadsområdet än för att bli överfallna eller misshandlade. Förhållandet är det omvända när det gäller föreställningar om det allvarligaste hotet mot ens egen trygghet och den främsta oron när det gäller brott. En tolkning i linje med den kriminologiska forskningen är att det är skillnad på människors upplevelser beroende på vilken typ av brott som avses där tidigare forskning visat att människor främst upplever oro för att utsättas för mängdbrott medan de upplever rädsla för att utsättas för våldsbrott. Riskforskningen har visat att det främst är konsekvensernas allvarlighet som påverkar riskuppfattningen snarare än sannolikheten att hotet eller risken inträffar. Troligtvis bedömer människor det som mer troligt att utsättas för stöld och inbrott än våldsbrott. En tolkning i linje med riskforskningen är att frågor om upplevd oro främst konnoterar sannolikheter medan frågor om föreställningar som avser allvarligaste hotet mot den egna otryggheten förknippas konsekvensernas allvarlighet om man skulle drabbas.

Således skulle människor anse att det är mer sannolikt att de utsätts för egendomsbrott och mängdbrott än för våldsbrott och uppleva en större oro för det förra medan de däremot anser att det skulle vara förknippat med allvarliga konsekvenser om de utsattes för våldsbrott och uppleva otrygghet inför detta.

Gruppskillnader i oro för brottslighet och kriminalitet

Det är främst ungdomar (15-29 år) är oroliga för våld och stöld av personliga ägodelar medan äldre främst oroar sig för inbrott i den egna bostaden (tabell 7:4). Ungefär en tredjedel av ungdomarna oroar sig mycket eller ganska ofta för skadegörelse eller stöld av bil, moped eller cykel i det egna bostadsområdet (37 procent), stöld av mobiltelefon, handväska etc. (34 procent) samt misshandel eller överfall (29 procent). Resultatet bekräftar en tidigare studie bland de boende i Frölunda (Nilsson och Persson, 1998), där också de yngre visade sig uppleva en större otrygghet. Iakttagelsen ligger även i linje med vad som framkom i svaren på den öppna frågan (svaren endast jämförbara 2001) som redovisades i det föregående: i det som upplevs vara allvarliga hot mot den egna tryggheten ligger förutom bedömningen av konsekvenserna av att drabbas en känsla av oro för vad man kan drabbas av. Också där visar det sig att de äldsta, som i samhällsdebatten ofta framställs som de mest oroade, visar sig vara den åldersgrupp som oroar sig relativt minst, med undantag för inbrott i den egna bostaden där oron tilltar med ökad ålder. Skillnaden mellan äldre och yngre kan höra ihop med olika livsstil och rörelsemönster i staden. Det är de unga som i större utsträckning än andra är ute på gatorna, medan de äldre tillbringar en större tid i bostaden (jfr Andersson, 2001:233). Oron för att utsättas för brott skulle därmed ha samband med en känsla att man själv befinner sig i riskzonen genom att man exempelvis har observerat brott i den miljö där man befinner sig. Det bör dock tillfogas att den redovisade studien avser ungdomar i åldrarna 13 till och med 18 år, medan ungdomar i min studie omfattar åldersgruppen 15–29 år.

Tabell 7:4 Andelen som mycket/ganska ofta oroar sig för olika typer av brott efter ålder, kön och utbildning (genomsnitt procent)

Mycket/ganska ofta oroat sig för olika typer av brott	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv.	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Skadegörelse/stöld i boomr.	36	34	37	37	35	28	35	39
Stöld av mobil, väska etc. *	20	35	34	24	25	31	28	27
Inbrott i förråd etc.*	22	21	19	23	22	21	22	21
Inbrott i bostad	20	22	13	19	27	26	25	20
Bli överfallen/misshandlad	13	27	29	16	18	22	26	20
*Minst antal svar 01, 02	976	1112	485	717	510	376	439	562
Minst antal svar 01, 02, 03	1418	1701	737	1081	752	549	658	1317

Kommentar: Tabellen ovan avses den sammanlagda andelen som svarat i Göteborgs kommun då frågan ställdes 2001, 2001 och 2003. För frågans formulering, svarsalternativ och kodning, se tabell 7:3.

Samtidigt finns det anledning att fördjupa frågan om vad som ligger i det som unga människor upplever som oro för brott. I boken *Spår i framtiden* (2002) skriver Henrik Oscarsson om ungdomars värderingar. Det framgår i denna undersökning bl.a. att ungdomar har en tendens att förhålla sig mer positiva till att ha ett spännande liv än man

gjort tidigare. Om man skulle tolka ett spännande liv som jämförbart med ett "farligt" eller "riskfyllt" liv, skulle en tolkning av detta kunna vara att ungdomar å ena sidan är mer rädda, men samtidigt mindre oroade för faror i gemen än de var tidigare. Men ett spännande liv är troligtvis för de flesta ungdomar jämförbart med ett "händelserikt" eller "äventyrligt" liv, snarare än som ett liv fullt av faror och risker. I det här sammanhanget kan dock ingen av dessa tolkningar prövas ytterligare. Även om undersökningarna således inte är helt jämförbara tyder dock mycket på att det ändå finns likheter i livsstilar. Det finns också skillnader som kan relateras till riskforskningen där det framkommit de risker som människor inte själv har valt har människor en högre riskuppfattning inför.

Det är vanligare bland kvinnor än bland män att man oroar sig för stöld av personliga ägodelar eller våld mot den egna personen. Skillnaden mellan män och kvinnor i fråga om oro är väl dokumenterad i undersökningar om otrygghet (Listerborn, 2002; även Sangregorio, 1984:52). Samtidigt visar det sig att det oftare är män än kvinnor som är utsatta för brott, något som även framgår av analyser som jag tidigare genomfört (se Sandstig, 2003). Resultatet, att det främst är män som utsätts för våldsbrott men främst kvinnor som oroar sig för det, är i linje med andra undersökningar. Trots att män således genomsnittligt har en större sannolikhet av att drabbas av brott än kvinnor är det kvinnor som mer än män oroar sig för att bli drabbade. Den inom forskningen dominerande tolkningen är att könsskillnaden i fråga om oro är ett uttryck för könsskillnader i social utsatthet i det moderna samhället. Inom den feministiska kulturgeografien är den något större oron bland kvinnor en följd av att maskulina värderingar präglar såväl den sociala närmiljön som den offentliga stadsmiljön (Massey, 1994:179).

Det finns här också en skillnad beroende på hur resursstrukturerat området man bor i är. De boende i resurssvaga områden är överlag oroligare för brott oavsett typ (av de typer jag efterfrågat). Det är också vanligare att boende i hushåll med en låg sammanlagd inkomst eller i arbetarhem oroar sig för att bli överfallna eller misshandlade medan det främst är boende i företagarhus som oroar sig för inbrott i bostaden. Områdets resursstyrka kan ses som orons sociogeografiska sammanhang. Om vi ser till hur oron för brott fördelar sig geografiskt är den ganska jämnt fördelad.⁷ Ett annat sammanhang som också framträdde i svaren på det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten är att någon medlem av familjen, ens barn eller levnadspartner drabbas av något ont.

När vi frågar visar det sig att människor egentligen inte oroar sig mest för egen del, utan för att någon närstående ska drabbas, och det är främst kvinnor som gör det. Det är en dubbelt så stor andel som oroar sig för att närstående ska drabbas än som oroar sig för att de själv ska drabbas av brott. Jag har tidigare tagit upp två olika perspektiv på oro, oron för den egna individen och oron för samhället. Oron för att närstående ska råka illa ut skulle kunna ses som ytterligare ett perspektiv på oron. Det är dock tveksamt att jämföra olika perspektiv, men om vi för ett tag bortser från detta säger svaren på frågan något om hur folk rangordnar oron för att själv drabbas i jämförelse med oron för att närstående drabbas. Hur som helst sätts frågan om otrygghet i ett annat betydelsefullt perspektiv: det sociala. Andelen invånare som mycket/ganska ofta oroade sig för att

närstående skulle råka illa ut var dubbelt så hög (42 procent) som den lägsta oron för övriga brott där man själv skulle drabbas. Läger man till andelarna som oroat sig någon gång har nästan fyra av fem göteborgare oroat sig för närstående. Invånarnas oro för sina närstående är viktigare än oron för att själv drabbas av olika former av brott. Nu motsvara alternativen som tidigare påpekats snarast två olika perspektiv på frågan, men i och med att de är placerade som två olika typer av alternativ under samma fråga anser jag att de är möjliga att rangordna utifrån sina procenttal.⁸ Inom kriminologin diskuteras oron för mängdbrott och egendomsbrott dels i termer av attraktivitet och i termer av sårbarhet (fysiskt, socialt och ekonomiskt). Dessa sociala faktorer påverkan på otrygghet granskas närmare i kapitel 7, men generellt gäller att de resursstarka stadsdelarna i sydväst torde vara mer attraktiva för kriminella aktiviteter än de resurssvaga nordöstra medan det omvända förhållandet torde gälla i fråga om socioekonomiskt sårbarhet.

Föreställningar om, upplevelser av och sannolikheten att utsättas för brott

Vikten av att analytiskt skilja på uppfattningar och upplevelser har påpekats inom riskforskningen (af Wåhlberg och Sjöberg, 2000) och behovet av att analysera relationen mellan trygghet och riskuppfattningar (samt beteenden) inom kriminologin (se Litzén, 2004:22). I avhandlingen är åtskillnaden av vikt för förståelsen av vad det är nyhetsmedierna egentligen kan tänkas påverka först eller endast, föreställningar om eller upplevelser av.

Men upplevelser eller erfarenheter av brott och föreställningar om brott har troligtvis samband med varandra. Som påpekats av riskforskare bör också risker som jämförs med varandra göras med hänsyn till om vederbörande har erfarenhet av riskerna eller inte. Det finns en del metodproblem förknippade med att analysera utsattheten för brott och föreställningar om det samma och vilka upplevelser de kan ge upphov till. Den personliga erfarenheten av hot och risker och dess betydelse för den upplevda otryggheten i stadsrummet är något jag fördjupar i nästa kapitel, men under detta avsnitt för jag ett resonemang kring vad utsattheten för brott, oron för brott samt bedömningen av sannolikheten av att utsättas för brott kan tänkas stå för.

Om vi ser till utsattheten för brott är det vanligast att människor utsatts för stöld (22 procent 2001, 17 procent 2003), skadegörelse (19 procent 2001, 14 procent 2003) och hot om våld (9 procent 2001, 6 procent) och ovanligast med utsatthet för fysiskt våld (under 6 procent 2001, 3 procent 2003) (tabell 7:5). Det är främst unga män som utsatts för brott och främst fysiskt våld eller hot om våld (Sandstig, 2003:20). Ca 40 procent har utsatts för minst någon av de ovanstående brottstyperna (ibid). Men otrygghet behöver inte nödvändigtvis ha att göra med personlig erfarenhet.

Det visar sig inte oväntat finnas ett samband mellan att ha varit utsatt för brott och att i den inledande öppna frågan (2001) peka på brottslighet eller kriminalitet som ett allvarligt hot mot den egna tryggheten. Men det intressanta är snarast att andelen som inte utsatts för brott uppvisar nästan lika höga andelar på enskilda typer av hot. Exempelvis anger drygt tio procent av dem som drabbats av våldsbrott att våld är ett hot mot den egna

tryggheten, medan andelen av dem som inte utsatts för ett sådant brott endast är ett par procentenheter lägre. Även om frågan är avgränsad till de senaste tolv månaderna och man tidigare kan ha erfarenhet av våldsbrott ger ändå resultatet ett visst stöd för tanken att föreställningen om risker i nästan lika hög grad bestäms av annat än av vad jag själv upplevt.

Inom riskforskningen har man visat att det snarare är konsekvensernas allvar för individen som styr människors riskuppfattningar än sannolikheten att riskerna ska inträffa. Tonvikten i den öppna frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten ligger på konsekvensernas allvar för individen om de skulle drabbas. Men som framgått av svaren avser större delen av svaren också sådant som det är troligt att individen kan drabbas av i vardagen. Således omfattar även svaren på den öppna frågan i alla fall när det gäller de mer vardagliga hoten också föreställningar kring sannolikheten av att utsättas för dessa hot och risker. I ett försök att resonera kring vad oron för olika typer av brott innebär i termer av föreställningar om sannolikheter att de inträffar respektive konsekvenser för individen om de drabbas, ställdes 2007 frågan: *Hur bedömer du risken att Du under det kommande året kommer att drabbas av: Inbrott; Stöld utanför hemmet; Skadegörelse; Våld som leder till läkarbesök; Annat fysiskt våld som leder till smärta; Hot eller hotelser om våld som är så allvarliga att du blir rädd?* Alternativet är i stort identiska med frågan kring utsattheten för det samma. Av svaren går det att utläsa att människors bedömning av sannolikheten att utsättas för dessa olika former av brott under det närmsta året uppvisar samma mönster som utsattheten för motsvarande brott d.v.s. att sannolikheten att utsättas för olika former av grovt våld är lägst medan sannolikheten att utsättas för stöld är högst (tabell 7:5). Bedömningarna av riskerna att utsättas för dessa brott är visserligen upp emot närmare fem gånger så hög som den faktiska utsattheten men vid en jämförelse i procentandelar ligger bedömningen av risken ca 15 procentandelar högre än den faktiska utsattheten som när det gäller utsattheten för grovt våld är relativt låg. Det skulle tala för att människors bedömningar av sannolikheten att utsättas för olika brott, inte är grovt överskattad utan snarare är i rimlig koherens med den faktiska utsattheten (det har inte varit möjligt att undersöka enskilda utsatta individers bedömningar av risken att utsättas eftersom frågorna inte ställts samma år). Det skulle innebära att människors bedömningar av sannolikheten att utsättas för grovt våld är ganska lågt medan sannolikheten att utsättas för stöld är högre. Frågan är då vad upplevelsen av oron för de olika brotten innebär.

Det går inte på grundval av materialet att jämföra med identiska typer av brott eftersom en motsvarande fråga som den kring bedömningen av risken eller utsattheten för brott inte ställts men det går att resonera kring innebörden utifrån frågan om oron att utsättas för liknande brott (jfr tabell 7:3).

Tabell 7:5 Andel som har oroat sig för brott och motsvarande andelar som bedömt risken att utsättas för respektive faktiskt utsatts för dessa brott (procent samt genomsnitt procent)

Typ av brott	Oron att utsättas (genomsnitt procent)	Bedömning av risken att utsättas (procent)	Den faktiska utsattheten (procent)
Grovt våld	54 (21)	14	3
Hot eller hotelser	-	22	6
Skadegörelse	64 (35)	30	14
Stöld utanför hemmet	60 (27)	31	17
Minst antal svarande	3120*	726	1030

Kommentar: Den faktiska utsattheten avser Göteborgs kommun 2003. För frågans formulering och svarsalternativen gällande: utsattheten, se kapitel 7; oron för att utsättas, se tabell 7:3. Tabellen gällande oron att utsättas för brott avser ett genomsnitt av andelen som i någon utsträckning svarat ja på frågan i Göteborgs kommun 2001, 2002 samt 2003. Andelarna inom parentes avser dem som svarat: ja, mycket eller ganska ofta. I den senare undersökningen motsvaras: grovt våld som typ av brott av alternativet "Bli överfallen eller misshandlad"; skadegörelse av alternativet "Skadegörelse i bostadsområdet"; stöld av alternativet "Bli av med mobiltelefon, handväska eller plånbok" ställd 2001 samt 2002. *minst antal avseende stöld år 2009st eftersom frågan ej ställdes 2003. Fråga om bedömningen av risker bestod av en huvudfråga: *Hur bedömer du risken att Du under det kommande året kommer att drabbas av: Inbrott; Stöld utanför hemmet; Skadegörelse; Våld som leder till läkarbesök; Annat fysiskt våld som leder till smärta; Hot eller hotelser om våld som är så allvariga att du blir rädd?* Svarsalternativen för i vilken utsträckning är i följande ordning: Mycket stor risk; Ganska stor risk; Varken stor eller liten risk; Ganska liten risk; Mycket liten risk. Frågan om bedömning avser Göteborgs kommun 2007 och andelen som har svarat på frågan. Det totala antalet svarande är 1018st och de utsatta uppgår till minst 726 st. I tabellen visas endast de som svarat mycket eller ganska stor risk.

Att uppmot närmare två tredjedelar av individerna i någon utsträckning oroats över brott som grovt våld, skadegörelse och stöld utanför hemmet måste betraktas som högt. Andelarna som mycket eller ganska oroats över dessa brott utgör ca hälften. Oron för motsvarande brott ligger högre än den faktiska utsattheten och bedömningen av risken att utsättas. Troligtvis har de som i någon utsträckning svarat ja på frågan om oro gett uttryck för den instinktiva oro man kan känna i situationer som upplevs som otrygga, medan oron bland dem som angett att de i mycket eller ganska stor utsträckning upplevt oro avser dem som fortfarande efter resonemang kring riskbedömning fortfarande upplever oro. Det skulle antyda att oron inte främst är förknippad med sannolikhetsbedömningen utan något annat. Det ligger nära till hands att här dra paralleller till riskforskningen där man visat att det främst är människors bedömningar av riskernas konsekvenser som har betydelse för människors riskuppfattningar eller riskperceptioner (som på svenska både kan avse föreställningar som upplevelser) snarare än människors bedömningar av sannolikheten av att riskerna inträffar. Det finns inte några större skillnader i graden av oro mellan de olika typerna av brott medan vi när det gäller föreställningar om olika brott (sedan inledningen till detta kapitel) vet att människor angett olika former av våldsbrott som de allvarligaste mot den egna tryggheten snarare än stöld.

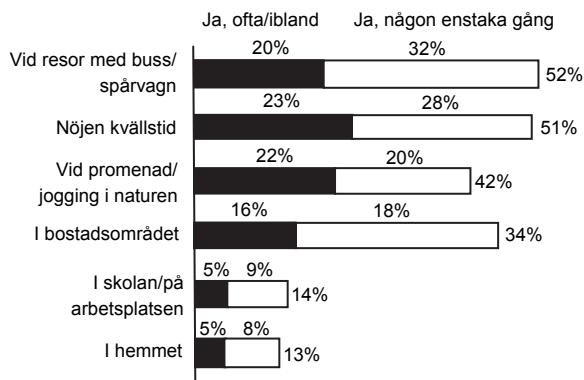
Föreställningar om konsekvenser och den upplevda oron är inte samma sak men resultaten antyder ändå att upplevelsen av oro är närmare förbunden med människors bedömning av hur utsattheten för dessa olika brott kan drabba dem än deras bedömningar av sannolikheten att utsättas för motsvarande brott.

Upplevelser av otrygghet i olika sammanhang

Jag berörde tidigare hur föreställningarna kring det vanligast förekommande hotet mot den egna tryggheten d.v.s. brott kunde variera mellan olika demografiska grupper och socio-geografiska sammanhang. Jag ska nu se närmare på hur själva upplevelsen av otrygghet kan variera med olika situationer och sammanhang kanske mer hur vi tänker oss dem till vardags.

Människors oro, rädsla och otrygghet är närmast per definition knuten till en plats. Oron kan som visats i föregående kapitel gälla inbrott i den egna lägenheten, i källarförråd eller ett specifikt socialt sammanhang, som oro för att närstående ska råka illa ut (se Sandstig, 2003; Sandstig och Weibull, 2003). Oron kan dels vara avgränsad i det geografiska rummet, till ett särskilt socialt sammanhang eller vara konstant. För att fånga upp allmänhetens upplevelser av otrygghet i olika sociala situationer ställde jag därför en särskild fråga som också fångar in sammanhangets betydelse. Frågan tog sikte på olika typer av platser för både arbete och fritidsaktiviteter. I tidigare studier har påvisats att det egna bostadsområdet är av särskilt intresse vid studier av otrygghet men också att otryggheten främst är knuten till det egna bostadsområdet. Det allmänna svarsmonstret bland invånarna ligger dock inte linje med dessa resultat. Den upplevda otryggheten under de senaste tolv månaderna för olika aktiviteter är (med undantag av otrygghet i hemmet) överlag högre utanför än inom det egna bostadsområdet. Av de sex olika sammanhang frågan gällde ligger vid resor med buss eller spårvagn, nöjesaktiviteter på kvällstid samt promenader och jogging i naturen högst. Det är omkring 20 procent eller fler av invånarna i Göteborgs kommun som under de senaste tolv månaderna ofta eller ibland känt rädsla på respektive plats (figur 7:3). Det kan alltid diskuteras om andelarna skall betraktas som höga eller låga. Att var femte göteborgare känt rädsla vid resor med buss eller spårvagn måste dock uppfattas som en hög andel, inte minst som flertalet är beroende av kollektivtransporter. Bilden blir ännu mer påtaglig då det visar sig att över hälften under det gångna året åtminstone någon gång känt rädsla under resor med kollektivtrafiken. Andelen kan förefalla anmärkningsvärt hög och det bör därför framhållas att otryggheten inte nödvändigtvis avser själva resan på spårvagnen eller bussen utan också kan ha att göra med promenaden till eller från hållplatsen (se nästa kapitel). Om vi ser till andelen invånare som åtminstone någon gång känt rädsla inom det egna bostadsområdet är de drygt två tredjedelar (34 procent) medan andelarna för skola/arbete respektive det egna hemmet är betydligt lägre. Å andra sidan är det knappast rimligt att här ha samma referensram som i fråga om den yttre miljön. I själva verket måste det betraktas som en anmärkningsvärt hög siffra att 5 procent av de boende i Göteborgs kommun ofta eller ibland känt rädsla i hemmet.

Figur 7:3 Andel som under har upplevt rädsla/otrygghet i olika sammanhang (ofta eller ibland, någon enstaka gång) (genomsnitt procent)

Kommentar: Frågan ställd 2001 respektive 2002 består av en huvudfråga: *Har Du under de senaste 12 månaderna upplevt rädsla/otrygghet i följande sammanhang?* Svartalternativen för sammanhangen är lika mellan åren och är i följande ordning: Vid promenad/jogging i naturen; I bostadsområdet; I hemmet; Vid resor med buss/spårvagn; Vid nöjesaktiviteter kvällstid; I skolan/på arbetsplatsen. Svartalternativen för i vilken utsträckning är i följande ordning: Ja, ofta; Ja, ibland; Ja, någon enstaka gång; Nej. Tabellen avser Göteborgs kommun och ett genomsnitt av den andelen som har svarat på frågan 2001 respektive 2002. De totalt antal svarande uppgår 2001 till 1062st och 2002 till 1030st. Ej svar på del av frågan (0) är omkodad som ett nej svar, och är således kvar i mängden. Dubbelkryss (98) och ej svar på hela frågan (99) är borttaget.

Det finns stora skillnader mellan olika grupper och det övergripande mönstret är att främst kvinnor i samtliga sammanhang uppger att de upplevt otrygghet snarare än män och upplevelsen avtar med ökad ålder (tabell 7:6). Den största skillnaden finns i fråga om promenader eller jogging i naturen, där 32 procent av kvinnorna uppger att de ofta eller ibland har känt rädsla, i jämförelse med 10 procent av männen. Även om skillnaden inte är lika stor är tendensen den samma för resor med buss eller spårvagn, vid nöjesaktiviteter kvällstid, i det egna bostadsområdet och i hemmet. Det finns också vissa skillnader mellan olika åldersgrupper där den upplevda otryggheten i olika sammanhang tenderar att avta med ålder. Det gäller inte minst vid nöjesaktiviteter på kvällstid.

Tabell 7:6 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sammanhang (ofta eller ibland) efter ålder, kön och utbildning (genomsnitt procent)

Upplevt rädsla/otrygghet ofta/ibland	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Buss/spårvagn	14	26	22	22	19	18	20	20
Nöjen kvällstid	17	28	32	25	19	15	21	24
Promenad/jogging	10	32	27	21	20	18	22	22
Bostadsområdet	9	21	22	14	14	13	16	15
Skolan/arbetet	5	6	7	6	6	1	5	5
Hemmet	3	6	5	4	5	5	6	4
Minst antal svarande	976	1116	491	717	509	375	659	1322

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun och ett genomsnitt av den andelen som har svarat på frågan 2001 respektive 2002. För frågans formulering, svartalternativ och kodning se figur 7:3.

Det övergripande mönstret är att de med låg socioekonomi upplever större otrygghet i alla de situationer och sammanhang som nämns i frågor särskilt i det egna bostadsområdet. De socioekonomiskt svaga kan här ses som dubbelt utsatta eftersom invånarna generellt upplever det egna bostadsområdet som tryggt medan de socioekonomiskt utsatta inte bara upplever det egna bostadsområdet som tryggt utan även alla de andra sammanhangen och situationerna som jag frågat efter.

Huvudbilden är således att det främst är kvinnor och yngre eller de med låg socioekonomi (boende i resurssvaga områden, har en sammanlagd hushållsinkomst under 400 000 kr eller bor i arbetarhem) som upplevt rädsla i olika situationer och sammanhang. Den otrygga gruppen i olika sammanhang (kvinnor, yngre eller dem med låg socioekonomi) liknar med andra ord de som i huvudsak angett brott etc. samt sociala problem som hot mot den egna tryggheten i den öppna frågan 2001. Det finns när det gäller föreställningar kring konsekvensernas allvar och upplevelser av otrygghet i olika sammanhang och situationer en likhet i sociodemografisk variation. På liknande sätt finns ett klart samband mellan att ha upplevt otrygghet i olika situationer och sammanhang och att ha angett brott som allvarligaste hotet mot den egna tryggheten.

Det finns en god överensstämmelse också mellan att ha upplevt otrygghet i olika situationer och sammanhang 2001/2002 och att angett oro för olika typer av brott. Det gäller särskilt oro för inbrott i bostaden och otrygghet i hemmet. Men också oron för misshandel eller överfall och oro för stöld av personliga ägodelar har ett starkt samband med otrygghet i hemmet. Särskilt oron för misshandel och överfall kan tyda på att rädslan för överfall framförallt är knuten till hemmet snarare än till det offentliga rummet.

Tabell 7:7 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sammanhang (ofta eller ibland) efter bostadsrådets resursstyrka, sammanlagd hushållsinkomst eller typ av hem (genomsnitt procent)

Upplevt rädsla/otrygghet ofta/ibland	Resurs		Hushållsinkomst		Typ av hem		
	Svag	Stark	Låg	Hög	Arbetar	Tj/akd.	Företagar
Buss/spårvagn	23	19	22	16	23	19	21
Nöjen kvällstid	25	22	25	20	26	21	27
Promenad/jogging	25	19	23	18	24	19	20
Bostadsområdet	20	12	18	11	20	13	14
Skolan/arbetet	6	4	6	4	7	3	4
Hemmet	6	4	6	3	6	4	3
Minst antal svar	914	1143	1213	742	698	1025	130

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun och ett genomsnitt av den andelen som har svarat på frågan 2001 respektive 2002. För frågans formulering, svarsalternativ och kodning se figur 7:3.

Sambandet mellan att ha upplevt otrygghet i olika situationer och sammanhang i det offentliga rummet och att framförallt ha varit utsatt för fysiskt våld eller hotelser om våld (2001) är också mycket tydligt. Exempelvis har drygt hälften av dem som utsatts för

hotelser om våld också upplevt otrygghet vid resor med buss eller spårvagn. Detta i jämförelse med ca en sjättedel av dem som inte har utsatts för hotelser om våld som också upplevt otrygghet vid resor med buss/spårvagn (2001). En tolkning i linje med viss kriminologisk forskning är att även hotelser och trakasserier kan bidra till att människor blir otrygga.

Efter att ha rätt ut de allmänna innebörderna av vad människors menar med otrygghet och i blygsam omfattning oro ska jag under nästa rubrik kartlägga och analysera mönstren i upplevelsen av otrygghet i ett specifikt sammanhang: stadsrummet.

7.2 OTRYGGHET I OFFENTLIGA MILJÖER

Avsikten med detta avsnitt är främst att besvara frågan om i vilken utsträckning, i vilka grupper och i vilka situationella och sociala sammanhang människor upplever otrygghet i stadsrummet.⁹ Detta för att med empiriskt generaliserbara anspråk kartlägga och analysera mönster i upplevelsen av otrygghet i stadsrummet. Men avsikten är också en annan. Vikten av att analytiskt skilja på föreställningar och upplevelser framgick av föregående avsnitt avseende föreställningar kring hot och risker och upplevelser av desamma. Åtskiljandet har påpekats inom riskforskningen (af Wåhlberg och Sjöberg, 2000) och behovet av att analysera relationen mellan trygghet och riskuppfattningar (samt beteenden) inom kriminologin (se Litzén, 2004:22). I avhandlingen är åtskillnaden av vikt för förståelsen av vad det är nyhetsmedierna egentligen kan tänkas påverka först eller endast: föreställningar om eller upplevelser av, är avsikten även att kartlägga och analysera skillnader inom och mellan dem (påverkan på eller av beteende är delvis publicerade i Sandstig, 2005). Dispositionen följer ett upplägg där de rumsliga dimensionerna successivt byggs upp från att inledningsvis ses mot ett endimensionellt geografiskt raster i form av otrygga platser, till att avslutningsvis ses mot Koskelas (1996) flerdimensionella sociala och fysiska rum. Dessutom undersöker jag upplevelsen utifrån det sociala sammanhang som individen befann sig i vid tillfället för upplevelsen i dessa rum: ensam, tillsammans med vänner och bekanta respektive när det var mycket fol där.

I det förra avsnittet beskrev och resonerade jag kring vad människor menar med och lägger för betydelse i oron, rädslan och otrygghet i stort, och avslutade med otryggheten i olika situationer och sammanhang. En del av arbetet bestod av att bena ut otrygghetens generella empiriska dimensioner. Jag ska här i första hand fördjupa mig i de rumsliga.

Otryggheten i de olika sammanhang som beskrevs i det förra avsnitt tog sikte på arbetet, skolan eller hemmet samt på situationer förknippade med både fritids- och nöjesaktiviteter. Andra förknippades med att utsättas för brottslighet, kriminalitet och våld.

Sammanhangen kan avse aktiviteter som sker i stadsrummet men inte nödvändigtvis. Exempelvis är det egna bostadsområdet ett sammanhang i staden, men avser inte alltid den offentliga miljön i det samma. Under den första huvudrubriken nedan, besvaras i huvudsak frågan om hur människors föreställningar om otrygga platser i stadsrummet ser

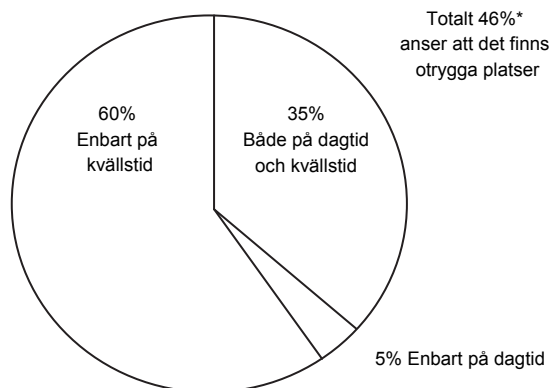
ut, den upplevda rädslan och tryggheten och vad som generellt gör att en plats eller ett område i stadsrummet upplevs som tryggt.

Föreställningar om otrygga platser

Även om innebörden i begreppet plats både kan och bör diskuteras (se bl.a. Gregory, 1994) avses i det följande främst geografiska platser eller områden i Göteborg. Jag ser de geografiska platserna som ett slags raster mot vilket mönster i den uppfattade, upplevda och beteenden till följd av otryggheten, kan analyseras. För att få en bild av om, och i så fall i vilken utsträckning samt med vilken innebörd människor har föreställningar om otrygga platser, ställdes i en av undersökningarna (2002) en fråga om det fanns någon eller några platser i Göteborg där man inte kände sig trygg och säker. De fick på en öppen följdfråga också ange vilka dessa platser var samt vilka de främsta orsakerna var till otryggheten. Närmare hälften (46 procent) av invånarna ansåg att det finns otrygga platser i Göteborg (se figur 7:4). På grund av utformningen av frågan kan inte veta om de som inte svarat på frågan inte gjort så på grund av slarv vid ifyllandet av formuläret eller för att de i huvudsak inte anser att det finns några otrygga platser. Andra tänkbara orsaker, ett välkänt problem inom survey-undersökningar, är att äldre i mindre utsträckning än andra grupper svarar på frågor. De äldre skiljer däremot inte ut sig som grupp på just denna fråga när det gäller att inte svara.

Resultaten av följande var att en tredjedel av invånarna (32 procent) svarade att de anser att det inte finns några sådana platser. Även om det räcker med att någon plats uppfattas som otrygg, bör det ändå betraktas som höga andelar att nästan varannan invånare har föreställningar om minst någon otrygg plats i staden. Det finns dock en risk inom traditionella kvantitativa studier att människor generellt överskattar nivån på rädslan (Farrall m.fl., 1997:672;676). Motsvarande studier som tar sikte på föreställningar om otrygga platser saknas, och vi vet sedan tidigare lite om hur stor skillnaderna brukar vara mellan föreställningar och upplevelser. Men i liknande studier i Stockholm uppgår den upplevda otryggheten utomhus på kvällstid till ca 30 procent.¹⁰ Jämförelse med tidigare studier avser framgent upplevelser av otrygghet.

Figur 7:4 Andel som har föreställningar om otrygga platser på dag- respektive kvällstid (procent av dem som anser att det finns otrygga platser)

Kommentar: Fråga består av tre huvudfrågor. Figuren avser den andra huvudfrågan: *Fanns det någon/några platser i Göteborg där Du inte känner dig trygg och säker?* Svarsalternativen är i följande ordning: Ja, på dagtid; Ja, på kvällstid; Nej. Varje svarsalternativ åtföljs också av ett öppet svarsalternativ, där invånarna kan ange specifika platser. Dessa åtföljs i sin tur av ytterligare en följdfråga som lyder: *Har du varit där/passerat platsen under de senaste 12 månaderna?* Svarsalternativen på denna följdfråga är i följande ordning: Ja; Nej. Ej svar på del av frågan (0) ligger kvar i mängden medan ej svar på hela frågan (99) är borttaget (32st). Figuren ovan avser de invånare i Göteborgs kommun 2002 som angivit svar på någon av frågorna om platser där ej säkra på dagtid eller kvällstid, 476 st (46 procent av 1030st). Andelen som enbart är otrygga på dagtid är baserad på de 25st som uttryckligen svarar att det finns platser där de ej är säkra på dagtid, men som inte svarat på frågan om det finns sådana platser på kvällstid. Andelen som är trygga på både dagtid och kvällstid är baserad på de 164st som uttryckligen svarat att det finns platser där de ej är säkra på dagtid samt på kvällstid. Andelen som enbart är otrygga på kvällstid är baserad på de 287st som uttryckligen svarat att det finns sådana platser på kvällstid, med som inte svarat på frågan om det finns sådana platser på dagtid. *) Avser andelen som totalt svarat ja, på den andra huvudfrågan bland invånarna i Göteborgs kommun 2002, totalt 1030st.

När det gäller sammanhangets betydelse har forskning samstämmigt visat sig att tiden på dygnet är central i upplevelsen av otrygghet. Det är i sig ingen nyhet att de flesta människor känner sig mest otrygga efter mörkrets inbrott, men å andra sidan har otrygghet på dagtid sällan undersökts. Orsaken till detta kan vara att det främst är otryggheten på kvällstid som ger störst variation. Eftersom förklaringarna till otrygghet på kvällstid och dagtid kan vara olika, är det relevant att kartlägga även otryggheten på dagtid. Det är därför viktigt att belysa människors upplevelser av otrygghet i situationer och sammanhang som avser både tid och rum.

Av dem som anser att det finns otrygga platser, svarar närmare två tredjedelar (60 procent) att det uteslutande handlar om platser på kvällstid, en dryg tredjedel att det finns sådana platser på både dagtid och kvällstid och en mycket liten andel att det enbart finns sådana platser på dagtid. Det är troligt att de senare saknar erfarenhet av att vistas i stadsrummet på kvällstid eller att de otrygga platserna avser typer av platser som hemmet, skolan eller arbetsplatsen där man i huvudsak vistas på dagtid. Vid jämförelsen med en annan fråga ställd samma år kring upplevelser av otrygghet i olika sammanhang och situationer (se förra rubriken) finns det dock inget som talar för att de som har föreställningar om otrygga platser enbart på dagtid skulle vara otryggare än andra grupper i hemmet, skolan eller på arbetsplatsen. Att människor främst har föreställningar om

otrygga platser på kvällstid är i linje med befintliga studier av den upplevda otryggheten. En nyansering av den bilden är att, av dem som anser att det finns otrygga platser på kvällstid, anser också var tredje att det finns otrygga platser på dagtid.

Om vi ser närmare på demografiska skillnaden i upplevelser av otrygghet i stadsrummet är skillnaden mellan kvinnor och män den som ofta framhålls (Listerborn, 2002; Sangregorio, 1984:52; Massey, 1994; Koskela, 1996, 1999; Andersson, 2001; Litzén, 2004; Heber, 2005 m.fl.). I likhet med dessa undersökningar, är det även i denna studie kvinnor snarare än män som pekar ut otrygga platser. Drygt hälften av kvinnorna i staden (56 procent), har föreställningar om otrygga platser i jämförelse med en dryg tredjedel av männen (tabell 8). Men skillnaderna mellan de unga och äldre när det gäller föreställningar om otrygga platser är nästan lika stor. Under den förra rubriken framgick det att ungdomars oro för brott är nästan lika vanlig som de äldres. I denna studie har drygt hälften av de unga i staden (53 procent) föreställningar om otrygga platser, i jämförelse med en dryg tredjedel av de äldre. Granskar vi mönstret mer ingående finner vi att det främst är unga kvinnor som har föreställningar om otrygga platser. Det generella mönstret är att andelen sjunker ju äldre personen är.

Tabell 7:8 Andel som har föreställningar om otrygga platser på dag- respektive kvällstid efter kön, ålder och utbildning (procent av dem som har angivit minst en otrygg plats)

Finns platser som inte anses trygga och säkra	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Enbart dagtid	2	7	1	3	4	23	8	4
Dagtid och kvällstid	33	35	34	35	36	30	40	32
Enbart kvällstid	64	58	65	62	60	47	52	64
Antal ja, svar	171	305	125	178	107	66	127	332
Andel av samtliga svarande	35	56	53	49	43	35	37	52
Samtliga svarande	485	545	234	361	248	187	346	643

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2002 och de som angivit minst en otrygg plats. Se vidare figur 7:4.

Ser vi närmare på fördelningen bland dem som har föreställningar om otrygga platser, snarare än bland samtliga invånare, är det i motsats till övriga ålderskategorier bland de äldre mycket vanligare att enbart avser otrygga platser på dagtid. Bland dem som enbart avser otrygga platser på dagtid snarare ökar andelen med ökad ålder. Det finns åldersskillnader dels i föreställningar om otrygga platser bland samtliga invånare, dels inom gruppen som har föreställningar om otrygga platser. Även om det också bland kvinnor och män finns skillnader inom gruppen som har föreställningar om otrygga platser, är de små. Det är något vanligare bland män i denna grupp att avse enbart otrygga platser på kvällstid.

I forskningen om människors sårbarhet gäller att ju högre grad av känslighet man har inför att utsättas för och hantera hot och risker desto mer troligt är det att man upplever

otrygghet.¹¹ Äldre kan således vara mer fysiskt sårbara än yngre och kvinnor mer än män. Variationen tyder på att det kan finnas ett generellt samband mellan att vara fysiskt sårbar och ha föreställningar om rädsla och otrygghet i stadsrummet. Men sårbarheten kan också vara social och ekonomisk. Det finns ett generellt samband mellan människors sociala och ekonomiska status och föreställningar om otrygghet i stadsrummet. Hög utbildningsnivå sammanfaller ofta med boende i tjänstemanna eller akademikerhem och hög hushållsinkomst sammanfaller ofta med ett boende i resursstarka områden. I föreställningar om otrygga platser sammanfaller dessa fyra indikatorer med varandra. Men det finns något entydigt mönster i upplevelser och begränsningar till följd av otrygghet och skillnaderna i upplevelser av otrygghet är ganska små.

Ser vi närmare på resultaten från studien av otrygga platser i Göteborg eller utbildningsnivå och socioekonomisk status förstärks bilden av en segregerad stad. I motsats till upplevelsen av oro för brottslighet är det här främst en bildad ekonomiskt medelklass som anser att det finns otrygga platser. Ungefär hälften av de högutbildade, de boende i resursstarka områden, de med hög hushållsinkomst och boende i tjänstemanna/akademikerhem anser vardera att det finns sådana platser (tabell 7:9). Detta kan jämföras med ca 10 procent lägre andelar bland de lågutbildade, de boende i resurssvaga områdena, de med låg hushållsinkomst och de boende i arbetarhem. Granskar vi mönstret mer ingående finner vi att det framför allt är kvinnor och äldre boende i tjänstemanna/akademikerhem samt äldre boende i resursstarka områden som har föreställningar om otrygga platser. Om man är högutbildad och har en god inkomst är det något vanligare att betona otrygga platser enbart på kvällstid.

Urbansociologin har visat att utöver de sociala villkoren spelar också de rumsliga en viktig roll. Från urbansociologin vet vi att socioekonomisk segregation ofta sammanfaller med en geografisk (Andersson-Brolin, 1984:29; Lindberg, 1971) vilket som framgick tidigare också är fallet i Göteborg. I grova drag är de norra stadsdelarna mindre resursstarka än de övriga. I svaren på frågan om föreställningar om otrygga platser vet vi inte om människor svarat med främst bostadsområdet eller andra platser i staden i åtanke men det finns variationer i svaren beroende på var människorna bor.

Det är främst de boende i de resursstarka södra delarna av Göteborg som anser att det finns otrygga platser. Den socioekonomiska segregationen i föreställningar om otrygga platser, sammanfaller med det geografiska boendet. Det är sammanfattningsvis främst de fysiskt sårbara och de socioekonomiskt starka som har föreställningar om otrygga platser. Av intresse att undersöka framöver är hur kön, socioekonomisk status och resursstyrkan på området samverkar med den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Tabell 7:9 Andel som har föreställningar om otrygga platser på dag- respektive kvällstid efter resursstyrka på bostadsområdet, sammanlagd hushållsinkomst och nuvarande typ av hem (procent av dem som har angivit minst en otrygg plats)

Finns platser som inte anses trygga och säkra	Resurs		H.inkomst		Typ av hem	
	Låg	Hög	Låg	Hög	Arb	Tj/ak
Enbart dagtid	8	4	7	2	5	4
Dagtid och kvällstid	30	38	34	32	36	33
Enbart kvällstid	61	59	58	66	59	63
Antal ja, svar	184	284	263	188	151	266
Andel av samtliga svarande	41	50	44	51	40	52
Samtliga svarande	569	450	602	367	381	515

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2002 och de som angivit minst en otrygg plats. Se vidare figur 7:4. Typ av hem visar ett urval av grupper.

Det framgick inledningsvis (figur 7:4) att det är vanligare att människor anser att det finns otrygga platser, än att det inte finns. Män avviker emellertid genom att så många som 42 procent av männen anser att det inte finns några sådana platser i jämförelse med ca var fjärde kvinna. Förutom mellan kvinnor och män är skillnaderna i demografiska grupper bland invånarna som anser att det inte finns några otrygga platser små.

Skillnader mellan föreställningar om hot i allmänhet och i stadsrummet

Innan jag går vidare med att undersöka vilka typer av platser det är människor har föreställningar om och föreställningar kring orsakerna till otryggheten på dessa platser, gör jag en kort jämförelse mellan föreställningar om otrygga platser och hoten och riskerna som anses vara det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten. Det är inte möjligt att direkt jämföra dem som har föreställningar om otrygga platser med dem som främst ser brottslighet som det allvarliga hotet mot den egna tryggheten eftersom frågorna inte är ställda samma år. Men det går att resonera kring likheter och skillnader mellan olika demografiska grupper. Kvinnor som grupp är, förutom de unga, de som främst har föreställningar om otrygga platser (och andelarna är lägre ju äldre man är, med undantag för otryggheten på dagtid). Skillnaden i ålder mellan unga och gamla är inte utmärkande när det gäller det vanligaste hotet mot den egna tryggheten där det både är unga och äldre som främst oroar sig brott. Det finns i föreställningar om otrygga platser också ett genomgående mönster av att det främst är de högutbildade och de socioekonomiskt starka som på kvällstid har dessa. Dessa grupper utmärker sig däremot inte när det gäller svar på allvarligaste hotet mot den egna tryggheten. När det gäller föreställningar om vilka de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten är, är människor sett till socioekonomisk status mer lika varandra än när det gäller deras föreställningar kring hotfulla platser i staden.

I en öppen följdfråga till om man anser att det finns otrygga platser har invånarna själv kunnat ange vilka platser i kommun de anser att de inte kan känna sig trygga och säkra på, på dagtid respektive kvällstid. Även om frågan tog sikte på enskilda platser, speglar svaren att frågan tolkats i vid mening. Detta eftersom invånarna även svarar områden som lågresursstadsdelen Bergsjön och högresursstadsdelen Askim, samt typer av platser som spårvarnshållplatser eller gångtunnlar. Det senare ger ett visst stöd för att föreställningar om otrygghet i stadsrummet inte enbart har att göra med enskilda platser utan också med platsernas karaktär. Den vanligaste typen av otrygg plats, är på stan/i centrum oavsett tiden på dygnet, det är tre gånger så vanligt på kvällstid. Även om det givetvis inte möjligt att veta vad som har vägts in i ett sådant svar är det ändå sannolikt att det uttrycker en reaktion på stadens urbana karaktär. Andra typer av platser avser främst sådana som kan förknippas med kollektivtrafiken, ensliga gator, parkerings hus och tunnlar, rekreationsområden och parker samt förorten. De typer av platser som nämns på dagtid nämns också på kvällstid, men förutom de som nämns på dagtid betonas det mörka och det ensliga på kvällstid. Närmare två tredjedelar (58 procent) av svaren på dagtid avser enskilda platser, i jämförelse med närmare hälften av svaren på kvällstid. Även de enskilda platserna kan karakteriseras i typer, och den vanligaste typen av enskilda platser är specifika gator och torg, affärscentra men också parker både i och utanför centrum. Det i särklass vanligaste svaret (ca hälften av svaren) är, oavsett tiden på dygnet, ett av Göteborgs största affärscentra (Nordstadstorget), beläget i anslutning till centralstationen. Det vanligaste svaret på ett otryggt område på dagtid är en lågresursstadsdel utanför centrum (Angered) medan det på kvällstid är en centralt belägen park/rekreativområde (Slotsskogen). Typerna av platser men också karaktären på de enskilda platser som angetts stämmer väl överens med de sociala och fysiska dimensioner av rädlans rum som identifierats inom både den nordiska (Koskela, 1996) och Svenska (Andersson, 2001) kulturgeografins kvalitativa studier.

*I vilken utsträckning man varit på de platser
som man anser är otrygga*

Oavsett otrygghetens orsaker, finns det människor som har föreställningar om otrygghet i stadsrummet, och dessa har inte nödvändigtvis samband med upplevelsen av den samma.

Det finns skillnader i vilken utsträckning de platser som uppfattas som otrygga i stadsrummet frekventeras. Föga oväntat är det klart vanligast att man varit på platserna i centrum, särskilt på stadens paradgata och i det centralt belägna affärscentret, och ovanligast att man varit på de två förtortstorgen i de nordöstra, resurssvaga delarna av staden. Det finns också skillnader mellan vilka demografiska grupper som i lägre utsträckning än andra varit på de platser som uppfattas som otrygga. Kvinnor befolkas alla dessa platser mer sällan än män. Äldre och lågutbildade befolkas platserna i centrum mer sällan än unga och högutbildade. Högutbildade och socioekonomiskt starka de två förtortstorgen i den resurssvaga nordöstra delen av staden mer sällan än lågutbildade och socioekonomiskt svaga. Alla dessa grupper mer eller mindre frekventerade besök i

stadens offentliga rum kan ses som begränsningar i deras rörelsefrihet. Utifrån en feministisk tolkning som Massey (1994) skulle denna begränsning dock vara allvarligast för kvinnor eftersom deras begränsning gäller alla platser i den offentliga miljön. De lågutbildade och socioekonomiskt svaga skulle på ett liknande sätt kunna tolkas vara mer eller mindre begränsade av vistelse i stadens centrum medan de högutbildade och resursstarka skulle vara det från förorterna.

Föreställningar om vad som gör en plats otrygg respektive trygg

När det gäller föreställningar kring orsaker till otryggheten på olika platser i Göteborg anges främst olika typer av sociala problem, därefter brottslighet och kriminalitet, rummets sociala och fysiska egenskaper och slutligen medierna som orsaker till att de inte kände sig trygga och säkra på vissa platser eller typer av platser i Göteborg. Olika former av brottslighet och kriminalitet återkommer som orsaken till otryggheten på platser eller typer av platser i Göteborg. Det är samma tendenser som vi sett i analysen av föreställningarna om de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten. Det handlar dels om risken för överfall, våldtäkt, oprovocerat våld och rån, men också stölder, inbrott och snatteri men också en avsaknad av poliser på platsen. Anledningen är dock inte, som på den generella nivån, den främsta orsaken men en av de främsta. Närmare en tredjedel (30 procent av svaren) avser brottslighet och kriminalitet medan de orsaker som flest angett (38 procent) avser olika former av sociala problem. Det handlar mycket om det potentiella mötet med människor som galningar, ”fel klientel”, drogpåverkade personer, tonårgång eller snuskgubbar men också att det är stökigt, ”skumma” kvarter, samt segregation och olika rasistiska grupperingar eller för många invandrare. Vart fjärde svar avser den sociala eller fysiska miljön som inte omfattar någon av de två ovanstående å ena sidan fysiska faktorer som att det är mörkt eller dåligt upplyst, mycket buskar/träd som skymmer sikten, gångtunnlar där det är instängt och svårt att komma undan, å andra sidan sociala som att det är få människor ute/ensligt, man inte är bekant med omgivningarna, folk är dåliga på att reagera eller ingripa eller för få vuxna ute. Men svaren kan även avse trafiken som kan upplevas både som hot och som en trygghet. Slutligen står sju procent av svaren enskilt för att medierna utgör anledningen till att människor upplever platser eller typer av platser som otrygga i Göteborg. Det finns stora likheter mellan det människor anger som det främsta hotet mot deras egen trygghet generellt och vad de anger som orsak till otrygghet i stadsrummet. Däremot är det sociala problem och mötet med potentiellt farliga människor som dominerar. Dessutom finns rädslan för brott som dock även om den är stor, kommer något lägre. Även betydelsen av den fysiska och sociala miljön sticker ut mer när det gäller otryggheten i stadsrummet än vad den gör generellt. Men allra mest sticker föreställningen om medierna som orsak ut.

Det finns skillnader i föreställningarna om orsakerna till vad man anger som anledning till rädsla eller otrygghet. Det är vanligare att kvinnor anger den sociala och fysiska miljöfaktorer medan män i större utsträckning anger olika former av sociala problem eller segregation som orsak, bland de äldre att ange brottslighet och kriminalitet

och något ovanligare att ange miljöfaktorer samt att lågutbildade anger brottslighet och kriminalitet som orsak, medan det omvända förhållandet gäller sociala problem och segregation. Det finns inga större skillnader när det gäller resursstyrka men det är ovanligast att de boende i de nordvästra medelresurssvaga områdena anger den sociala och fysiska miljön som orsak till otrygghet i stadsrummet (för övrigt är skillnaderna i resursstyrka små).

Om man vänder på frågan och istället frågar efter vad som göra att en plats eller område i staden känns tryggt (2005) förknippas drygt hälften (56 procent) tryggheten i ett område med att det finns en god social miljö. Att det är befolkat eller mycket folk i rörelse, bebott, finns sociala aktiviteter, lugnt, finns ljud men också att man känner sina grannar, är bekant med området och känner sig hemma, vetskapen om att ingen vill en illa, att det finns folk som ställer upp eller griper in om det skulle behövas. Om vi lägger till andelen svar som anger en god fysisk miljö (11 procent), utgör dessa båda miljöfaktorer tillsammans drygt två tredjedelar av svaren. Den fysiska miljön handlar om att miljön runt omkring är städad och upprustad, att affärer och restauranger är öppna, finns en bra överblick, öppen planlösning utan träd och buskar, att det är nära till lokaltrafiken, möjlighet till andra vägar och avsaknad av tunnlår. När det gäller frågan om trafik är meningarna delade. Både trafik och avsaknad av trafik uppfattas som sådant som medför trygghet.

Den resterande tredjedelen av svaren avser avsaknad av brottslighet och våld, närvaron av poliser och vakter samt övervakningskameror (avsaknad av brottslighet och kriminalitet uppgår till 18 procent av svaren) samt sådant som kan förknippas med sociala problem (som uppgår till 15 procent) eller dåligt rykte. Grovt förenklat handlar tryggheten i stadsrummet främst om ett slags social trygghet medan otryggheten främst handlar om sociala problem och brottslighet. När det gäller skillnader i föreställningar mellan grupper kring vad som gör att en plats eller ett område känns tryggt saknas det sådana när det gäller kön. Brottsförebyggande åtgärder och en god fysisk miljö är vanligare svar ju äldre man blir, medan det omvända förhållandet råder när det gäller förebyggande åtgärder för sociala problem samt en god social miljö. Det saknas även skillnader i utbildning medan det finns små skillnader i resursstyrka på området. Det är något vanligare att boende i resursstarka områden betonar förebyggandet av sociala problem medan de boende i mer resurssvaga områden betonar en god social miljö. Det finns å det senare en tendens att bland de boende i resursstarka områden att ange troliga hot utanför den egna stadsdelen medan det bland de boende i mer resurssvaga områden finns en tendens till att betona en god social miljö för en tryggare boendemiljö.

Det vi hittills har sett är att människor förutom föreställningar om otrygga platser hade föreställningar om olika områden och typer av platser. De vanligaste typerna av platser (förutom det allmänna svaret "på stan") som nämndes var sådana som kunde förknippas med kollektivtrafiken, ensliga gator, P-hus och tunnlår, rekreatiomsområden, parker och förorten. På kvällstid betonades även det mörka och det ensliga. De främsta enskilda platserna som nämndes var ett centralt beläget affärscentra, parker,

centralstation, alléer, gator och torg. Det är tacksamt att oavsett induktiv (utgår från svaren på den öppna frågan) eller deduktiv ansats (utgår från teorier) återkommer liknande typer, dimensioner eller kategorier av karakteristik som är utmärkande för den föreställda och upplevda otryggheten i stadsrummet (jfr Koskela, 1996; Andersson, 2001).

Upplevelser av otrygghet i stadsrummet

De enskilda geografiska platserna och områdena är främst att betrakta som ett slags sammanhang. Som tidigare framgått i kapitlet har människor när vi frågar efter platser även föreställningar om olika typer av platser som hållplatser, gångtunnlar, mörka gator etc., och som framgick under rubriken ovan har de enskilda platserna som människor uppfattar som otrygga också olika karaktär. Platser ger förutom sin geografiska karaktär uttryck för sociala och kulturella betydelser genom dess byggnader och artefakter (se bl.a. Landzelius, 1999; Becker m.fl., 2001). Även av det sociala sammanhanget beroende på vilka människor som befolkar det. Då människor och stadsplaneringen befinner sig i ständig förändring förändras också betydelserna i stadsrummet över tid samtidigt som tankestrukturer och symboliska värden avlagras (se Sandstig, 2001). Från ett kulturgeografiskt perspektiv bildar platsen och det sociala sammanhanget på platsen i sig rum, färgade av både geografi och socialt sammanhang.

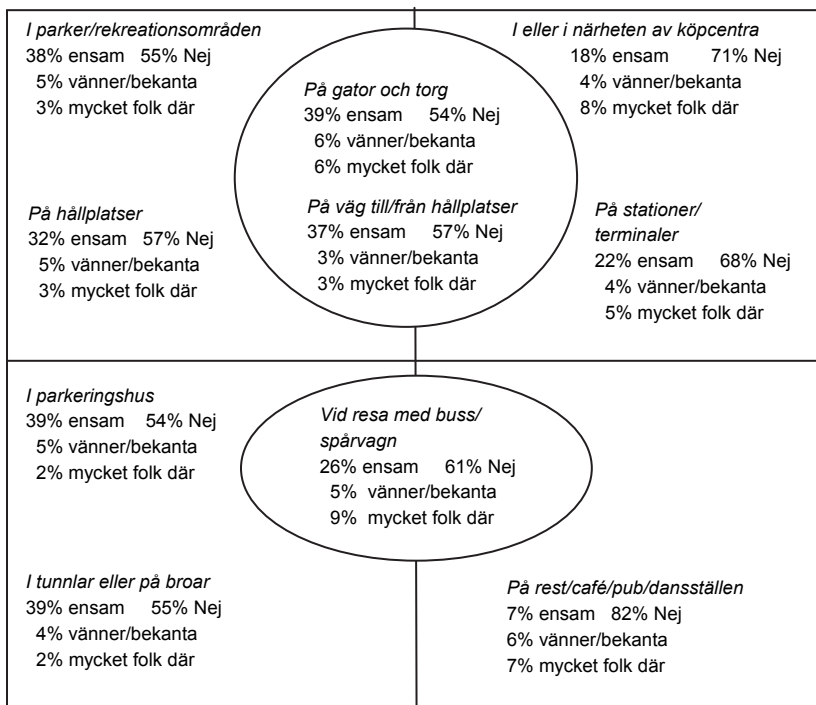
Utifrån Koskelas (1996) teoretiska ram ska jag i detta avsnitt kartlägga och analysera upplevelser av otrygghet i stadens olika fysiska och sociala rum, och fördjupa dess sociala dimensioner. Den inledande frågan är i vilken utsträckning och i vilka grupper människor upplever otrygghet i olika sociala och fysiska rum och vilka likheter och skillnader det finns mellan föreställningarna om dessa typer av platser och upplevelserna av dem.

Överlag upplever svarspersonerna främst otrygghet när de vistas ensamma i stadsrummet (figur 7:5). Allra tydligast, med de exempel jag har valt, är det på typer av platser som i övrigt är öde. Både öppna sådana som parker och rekreationsområden, och slutna som parkeringshus och tunnlar och broar upplevs som otrygga. På vardera av de tre exemplen på öde platser upplever ca 40 procent otrygghet när de är ensamma. Det har inte någon betydelse för otryggheten och rädslan om dessa typer av platser är av slutna eller öppna fysisk karaktär. Vad som har betydelse är om det är människor där eller inte.

Även på gator och torg, är andelarna som upplevt otrygghet nästan lika höga. Det går dock inte att på grundval av frågan utgå ifrån att otryggheten på gator och torg gäller när dessa inte är befolkade. Men upplevelser av otrygghet när man är ensam är också förknippad med resor i kollektivtrafiken. Störst är otryggheten på väg till eller från hållplatsen där drygt en tredjedel (37 procent) av svarspersonerna upplever otrygghet. Med stor sannolikhet upplevs otryggheten på väg till och från hållplatser på kvällstid, när få människor rör sig i det egna bostadsområdet. Otryggheten är något lägre på själva hållplatsen och lägst vid själva resan med buss/spårvagn där drygt en fjärdedel av invånarna upplevt otrygghet. Men också typer av platser som brukar vara befolkade som

öppna som köpcentra och stationer/terminaler upplevs som otrygga när man är där ensam. Minst otrygghet känner den som är ensam i slutna och befolkade rum, som restauranger och caféer samt på pubar och dansställen. Detta kan tyckas något motsägelsefullt då närmare 25 procent tidigare svarat att man upplevt otrygghet i samband med nöjen på kvällstid. Nöjen på kvällstid är däremot ett vidare begrepp än upplevelsen i slutna rum. I en jämförelse med föreställningar om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten, finns det också en god överensstämmelse mellan att ha upplevt otrygghet när man var ensam i alla stadsrum (utom slutna och befolkade) och att främst ha angett brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten.

Figur 7:5 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet när de var ensamma, tillsammans med vänner/bekanta eller om det var mycket folk där eller inte i olika fysiska och sociala rum, (genomsnitt procent)

Kommentar: Frågorna ställda 2003, 2004 och 2005 består av en huvudfråga: *Har Du under de senaste 12 månaderna upplevt rädsla/otrygghet på följande allmänna platser eller i nedanstående situationer: (Mer än ett alternativ på varje rad kan markeras.)*: Svarsalternativen varierar mellan åren. De svarsalternativ som slagits ihop mellan åren är i följande ordning: På gator och torg; I parker eller rekreatiosområden; Vid resa med buss och spårvagn; På stationer/terminaler; På restauranger/caféer, pubar eller dansställen; I tunnlar eller på broar. Enskilda svarsalternativ som inte slagits ihop är: I eller i närheten av köpcentra; I parkeringshus; På väg till och från spårvagns- eller busshållplatser; På spårvagns- och busshållplatser. Svarsalternativen där mer än ett kryss kan markeras på varje rad är: Då jag var ensam; Tillsammans med vänner/bekanta; Då det var mycket folk där; Nej, inte någonsin. Tabellen avser Göteborgs kommun och de som besvarat frågan i någon utsträckning 2003,2004 samt 2005. Den totala mängden på vilka andelar räknats uppgår 2003 till 1025st, 2004 till 1023st och 2005 till 974st. I figuren ovan visas i huvudsak ett genomsnitt av andelar 2003/2004/2005, men också enskilda andelar (se vidare tabell 7:10).

På alla befolkade platser är andelen som upplever otrygghet klart lägre än på de öde platserna, och det spela inte någon roll om dessa platser är av öppen eller slutna fysisk karaktär. Den upplevda otryggheten är högre på öppna befolkade platser än på slutna befolkade platser. Detta kan illustreras med att fyra femtedelar (82 procent) av invånarna aldrig, under de senaste 12 månaderna, upplever otrygghet i slutna befolkade rum som restauranger och caféer. Upplevelser av otrygghet skulle kunna ses i två steg. En första förutsättning, skulle vara att när man är ensam i det offentliga stadsrummet krävs det att det finns andra människor där för att man ska känna sig trygg och säker. En andra förutsättning, om det finns andra människor, är att det är av vikt att någon utövar ett slags social kontroll.

När man är tillsammans med vänner och bekanta är det uppgivna upplevelsen av otrygghet klart lägre. Undantaget gäller slutna och befolkade rum (restauranger etc.) där andelarna redan är ganska låga. I nästan alla rum är andelen som upplever otrygghet när man är tillsammans med vänner och bekanta endast omkring fem procent, oberoende av om rummen är av slutna eller öppna fysisk karaktär. Den största skillnaden är på öde typer av platser (parker/rekreationsområden, tunnlar/broar och P-hus) där andelarna är närmare 10 ggr lägre än i jämförelse med när människorna är ensamma (nu ca 4 procent och tidigare ca 40 procent). Den näst största skillnaden är på öppna platser som gator och torg, där andelarna är nästan sju gånger lägre. På stationer och terminaler är andelarna sex ggr lägre, vid resor med buss/spårvagn fem ggr lägre, och i köpcentra fyra ggr lägre.

Människor upplever i lägst utsträckning otrygghet tillsammans med vänner och bekanta. Men att vi känner oss trygga och säkra tillsammans med människor vi känner är ett föga överraskande resultat. Mer anmärkningsvärt är att andelen människor som upplever otrygghet är nästan lika låg på alla platser bara det är mycket folk där. Frågorna gäller några enstaka platser som utifrån Koskelas studie betraktats som representativa för dimensionerna i rädsans rum. Men dimensionerna har också bäring i svaren på den öppna frågan om vilka typer av platser människor uppfattat som trygga. Också de typer av platser som upplevs som enskilda platser anses trygga. Stadsrummets teoretiska otrygghetsdimensioner går således att generalisera empiriskt, och dessutom jämföras med varandra. Att människor känner sig trygga tillsammans med vänner och bekanta är naturligt, men att de också känner sig nästan minst lika trygga bara där är mycket folk där, talar en del för tilltron till stadslivet positiva aspekter. Resultaten ger också visst stöd åt Jacobs (1961) tankar kring betydelsen av ett levande stadsrum och Asplunds om att den urbana tryggheten är anonym till sin karaktär.

Gruppskillnader i upplevelser av otrygghet i stadsrummet

De demografiska skillnaderna i upplevelser av otrygghet i olika fysiska och sociala rum handlar främst om skillnader i ålder och kön. Störst är skillnaderna när människor är ensamma (tabell 7:10). Det övergripande mönstret är att kvinnor i alla rum, och yngre snarare i de flesta rum och uppger att de i högre utsträckning än män och äldre upplevt otrygghet när de var ensamma. Kvinnors otrygghet har uppmärksammats i de flesta

studier, men däremot inte i lika hög utsträckning som ungdomars. Det är också troligt att de unga har större erfarenheter av vistelser i stadsrummet på kvällstid än de äldre och således har en annan erfarenhet.

Ungdomar upplever främst otrygghet på väg till/från buss- eller spårvagnshållplatser. Närmare två tredjedelar av de unga (61 procent) uppger att de ofta eller ibland har känt otrygghet, i jämförelse med närmare en fjärdedel (23 procent) av de äldre på väg till/från hållplatser. Gemensamt för de rum som främst unga upplever som otrygga är att de är förknippande med resor i kollektivtrafiken samt avse otrygghet på gator och torg. Vi vet sedan tidigare att de unga nyttjar stadsrummets gator och torg mer än vad de äldre gör men också att ålderskillnaden består om vi ser till de relativa andelarna d.v.s. att även då de äldre varit där har de i lägre utsträckning än de unga upplevt otrygghet.

Den största könsskillnaden finns i likhet med skillnaden i ålder i synen på vägen till/från buss- eller spårvagnshållplatser, där drygt hälften av kvinnorna (51 procent) uppger att de ofta eller ibland har känt otrygghet, i jämförelse med närmare en femtedel (19 procent) av männen. Skillnaden är nästan lika stor när det gäller vistelsen tunnlar eller på broar, i parkeringshus och i parker eller rekreationsområden. Gemensamt för de rum som främst kvinnor upplever som otrygga är att de kan karakteriseras som öde. Det finns däremot ett rum där könsskillnaden är mycket liten, på restauranger etc. d.v.s. slutna befolkade rum. Men även om skillnaden är liten i dessa rum, är kvinnor inte tryggare där än andra grupper. Snarare talar det för att de rum där kvinnor är trygga, är även andra grupper trygga.

Tabell 7:10 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet ofta/ibland då de var ensamma i olika rum efter ålder, kön och utbildning. Göteborgs kommun (genomsnitt procent)

Upplevt rädsla/otrygghet ofta/ibland ensam på/i...	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
På gator och torg	27	48	57	38	32	26	36	41
I parker/rekreatiomsområden	21	51	52	36	35	28	34	41
Resa med kollektiv trafiken	18	32	37	24	23	17	25	26
På buss/spårvagnshållpl.**	21	42	52	29	26	22	29	34
Till/från hållplatsen***	19	51	61	32	32	23	30	43
Stationer/terminaler	14	29	32	20	20	16	22	22
Köpcentra*	13	21	22	15	14	19	21	15
Restaurang/café/pub etc.	6	8	10	6	7	6	8	6
Tunnlar/broar	21	52	49	37	38	30	36	42
P-hus*	23	52	37	40	46	34	38	41
Minst antal svar:	1350	1672	701	1024	715	567	1341	1588
*) 2003	441	584	251	363	239	172	433	562
**) 2004/2005	909	1088	450	661	476	395	908	1026
***) 2005	440	534	213	325	228	193	428	505

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun och de som besvarat frågan i någon utsträckning 2003, 2004 samt 2005. Om inget annat anges i tabellen avses ett genomsnitt av svar på frågan från 2003, 2004 samt 2005. Annars avser *) data enbart från 2003, **) ett genomsnitt av data enbart från 2004 respektive 2005, ***) data enbart från 2005. För frågans formulering och svarsalternativ se vidare figur 7:5.

Skillnaderna i de övriga demografiska grupperna är marginella, men intressanta. Det är främst boende i hushåll med låg sammanlagd inkomst som upplevt otrygghet på de flesta platser (tabell 7:11). Sådana resultat ligger i linje med tidigare forsknings kring sårbarhetens betydelse men i övrigt saknas entydiga mönster av att socioekonomiskt svaga skulle vara särskilt utsatta. Ett annat intressant mönster som har vissa likheter med kvinnors är att gemensamt för de rum som främst högutbildade upplever som otrygga är att de inte entydigt kan karakteriseras som befolkade. Kvinnor och högutbildade generellt och högutbildade kvinnor särskilt är de sociodemografiska grupper som främst upplever öde rum som otrygga.

Tabell 7:11 Andel som upplever rädsla/otrygghet ofta/ibland då de är ensamma i olika rum efter resurstyrka på området, sammanlagd hushållsinkomst och nuvarande klass (genomsnitt procent)

Rädsla/otrygghet ofta/ibland ensam	Resurs		Hushålls inkomst		Social klass	
	Låg	Hög	Låg	Hög	Låg	Hög
På gator och torg	42	36	40	36	40	38
I parker/rekreatiomsområden	37	38	38	37	37	39
Resa med kollektiv trafiken	27	24	27	23	27	25
På buss/spårvagnshållpl.**	34	30	34	29	33	32
Till/från hållplatsen***	40	34	37	36	38	39
Stationer/terminaler	22	22	23	20	24	21
Köpcentra*	20	16	18	16	18	16
Restaurang/café/pub etc.	8	6	8	6	9	6
Tunnlar/broar	40	37	40	37	39	39
P-hus*	38	41	39	39	37	43
Minst antal svar:	1339	1658	1661	1189	1011	1565
*) 2003	447	567	610	366	363	519
***) 2004/2005	892	1091	1051	823	648	1046
****) 2005	424	547	473	430	299	516

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun och de som besvarat frågan i någon utsträckning 2003, 2004 samt 2005. Om inget annat anges i tabellen avses ett genomsnitt av svar på frågan från 2003, 2004 samt 2005. Annars avser *) data enbart från 2003, **) ett genomsnitt av data enbart från 2004 respektive 2005, ***) data enbart från 2005. För frågans formulering och svarsalternativ se vidare figur 7:5.

Eftersom andelarna på den upplevda otryggheten tillsammans med vänner och bekanta och om det är mycket folk i de olika rummen är låga i alla rum blir variationen inom och mellan de demografiska grupperna inte särskilt stor. Men det finns några skillnader som är värda att uppmärksamma. Det är främst de unga som upplever otrygghet tillsammans med vänner eller bekanta i samtliga rum. Ca 10 procent av de unga upplever otrygghet i jämförelse med färre än hälften i de övriga ålderskategorierna. Störst är skillnaden på

restauranger eller dansställen där det är fyra gånger så vanligt att unga upplever otrygghet som att äldre gör det. Bland de unga är det inte lika trygghetsskapande som i andra sociodemografiska grupper att vara flera vid vistelse i stadsrummet. En trolig förklaring är att ungdomar i större utsträckning än andra grupper är mer utsatta som grupp.

Förenklingar av den upplevda otryggheten i stadsrummet

Närvaron av andra människor i stadsrummet är den första indikatorn på lägre grader av upplevd otrygghet, detta oavsett typen av rum. Det är vanligast att människor har upplevt otrygghet i rum som kan karakteriseras som öde snarare än de rum som kan karakteriseras som befolkade (figur 7:5). Ett annat uttryck för detta är att människor främst upplever otrygghet när de vistas ensamma i stadsrummet, och föga förvånande sjunker denna andel när man vistas i stadsrummet tillsammans med vänner och bekant men också enbart genom att det är mycket folk där (figur 7:5).

Allra vanligast, med de exempel jag har valt, är den upplevda otryggheten i de typer av rum som kan karakteriseras som öde, d.v.s. där närvaron av andra människor i regel saknas. Men detta gäller såväl öppna rum som parker och rekreationsområden, och slutna som parkeringshus och tunnlar och broar. Det har det inte någon betydelse om de öde rummen är av slutna eller öppna fysisk karaktär utan om det är människor där eller inte. Det är således rimligt att ur empiriskt hänseende betrakta dessa *öde rum* som ett snarare än två separata (öde slutna rum respektive öde öppna rum).

Det är näst vanligast att människor upplevt otrygghet i de rum som kan karakteriseras som *öppna*. Otryggheten är därefter ännu lägre i de rum som vanligtvis kan karakteriseras som befolkade (de öppna befolkade respektive de slutna och befolkade) och lägst otrygghet känner den som är ensam i slutna och befolkade rum, som restauranger och caféer samt på pubar och dansställen.

Om avsikten är att förebygga otrygghet i stadsrummet skulle detta med hänsyn till sociala och fysiska dimensioner av stadsrummet kunna ses i två steg. En första förutsättning, skulle vara att när man är ensam i det offentliga stadsrummet se till att det finns andra människor där för att man ska känna sig trygg och säker. En andra förutsättning, om det finns andra människor, är att det är av vikt att utforma miljön så att den förknippas med något slags social kontroll.

Ser vi till de demografiska skillnaderna i upplevelser av otrygghet i olika fysiska och sociala rum i stadsrummet handlar främst om skillnader i ålder och kön. Störst är skillnaderna när människor är ensamma. Det övergripande mönstret är att kvinnor i alla rum, och yngre i de flesta rum uppges att de i högre utsträckning än män och äldre upplevt rädsla eller otrygghet när de var ensamma. Kvinnors otrygghet har uppmärksammats i de flesta studier, men däremot inte i lika hög utsträckning som ungdomars. Ungdomar upplever främst otrygghet på väg till/från buss- eller spårvagnshållplatser. Gemensamt för de rum som främst kvinnor upplever som otrygga är att de kan karakteriseras som öde. De rum där kvinnor är trygga, är även andra grupper trygga.

Ser vi närmare på hur man skulle kunna göra analytiska förenklingar av stadsrummet efter upplevelsen av otrygghet går det att vid de tillfällen människor vistats ensamma i stadsrummet identifiera fyra typer av rädslans rum. De två extremerna är de mest otrygga och de minst. De mest otrygga rummen är de som kan karakteriseras som öde och de minst otrygga är de som är befolkade och slutna. Däremellan går det att identifiera två rum. Å ena sidan de rum som karakteriseras av att vara öppna (men som kan vara både befolkade eller öde) som gator och torg. I otrygghetsnivå ligger dessa närmare de öde rummen. Å andra sidan de rum som kan karakteriseras som befolkade halvöppna rum som köpcentra, terminaler eller kollektivtrafikresandet. Otrygghetsnivån ligger här lägre.

Figur 7:6 Ny empirisk ram över andel som har upplevt rädsla/otrygghet när de var ensamma i öde, öppna, befolkade öppna samt befolkade och slutna fysiska och sociala rum (genomsnitt procent)

<p>Öppna rum 39% ensam 5% med vänner/bekanta 6% när det var mycket folk 53% Nej</p>	
<p>Öde rum 52% ensam 8% med vänner/bekanta 5% när det var mycket folk 68% Nej</p>	<p>Befolkade halvöppna rum 35% ensam 8% med vänner/bekanta 14% när det var mycket folk 78% Nej</p>
	<p>Befolkade slutna rum 7% ensam 7% med vänner/bekanta 8% när det var mycket folk 82% Nej</p>

Kommentar: Tabellen ovan avser de som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2003 samt 2004. För frågans formulering och svarsalternativ se figur 7:4. Andelarna är beräknade för 2003 och 2004 eftersom det är dessa år som möjliggör en analys av personliga, sociala och medieeffekter på otryggheten. Indexet bygger i likhet med tidigare redovisade data på en gruppering av typer av platser och upplevelsen när man var ensam motsvarande dimensionerna i figuren. Öde rum avser alternativen: I parker eller rekreationsområden; I tunnlar eller på broar; På gator och torg. Öppna rum: På gator och torg. Befolkade halvöppna rum: I eller i närheten av köpcenter; På stationer eller terminaler; Vid resa med buss eller spårvagn. Befolkade slutna rum: På restauranger eller caféer; På pubar eller dansställen. Andelarna i varje rum avser dem som svarat på något av de alternativ på typer av platser som ingår i respektive rumsliga dimension.

Dessa rum går att i termer av otrygghetsnivåerna ses följa en osynlig cirkelrörelse där otryggheten är som högst i den vänstra delen av figur 7:6, något lägre i den övre delen av figuren, ytterligare sjunkande i den övre högra delen av figuren och som lägst i den nedre

högra. I ljuset av Newmans teorier om att graden av social kontroll kan främjas eller motverkas av den fysiska bebyggelsens struktur samt den empiriska betydelsen av det sociala sammanhanget som framgått i avsnittet ovan, är en rimlig tolkning att tryggheten i stadsrummet ökar med graden av social kontroll. I de rum som är öde saknas oftast den sociala kontrollen till följd av avsaknaden av människor. I denna miljö saknar också de fysiska förutsättningarna i termer av öppenhet respektive slutenhet betydelse som villkor för den sociala miljön samt för den upplevda otryggheten. I de öppna rummen som kan vara både befolkade eller öde är den upplevda otryggheten lägre. Här kan det finnas inslag av social kontroll till följd av att det finns andra människor där, men den fysiska strukturen som skulle kunna verka stödande för den sociala miljön kan upplevas som reducerad. I miljöer där den sociala kontrollen kan förväntas vara högre både till följd av att andra människor befolkar dem eller att de är halvöppna till sin karaktär är den upplevda otryggheten ännu lägre. Lägst är den upplevda otryggheten i de rum vars fysiska och sociala förutsättningar stimulerar social kontroll. Om jag utgår från att människor som befolkar stadsrummet också tillför dessa rum någon grad av social kontroll samt att rum som i någon utsträckning är fysiskt slutna gör det samma är en slutsats enligt min mening att den upplevda otryggheten i stadsrummet är högre ju lägre graden är av social kontroll. I figur 7:6 framgår det explicita utfallet av otryggheten i stadsrummen efter det rumsindex som jag i den fortsatta framställningen kommer att använda mig av. Det är framförallt gentemot upplevelsen när man var *ensam* i stadsrummet som analyserna hädanefter sker. Först ut är den perspektivberoende individanalysen av hur individfaktorer och personliga egenskaper påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet.

* * *

Den viktigaste slutsatsen av kartläggningen av otryggheten i stadsrummet är att själva graden av social kontroll i stadsrummet har samband med den upplevda otryggheten. Ju lägre grad av social kontroll, desto högre grad av upplevd otrygghet. Den sociala kontrollen indikeras i min studie på i huvudsak två olika sätt: dels genom stadsrummets karaktär, dels genom i vilket socialt sammanhang man vistas där. Den sociala kontrollen kan motverkas eller vara lägre om de rum man befinner sig i är öde medan den kan främjas eller vara högre om de rum man befinner sig i är befolkade eller är fysiskt avgränsade av väggar och tak. Är man ensam i stadsrummet kan också den sociala kontrollen antas vara lägre än när man är där tillsammans med vänner och bekanta. I analysen framkom även i likhet med tidigare studier att särskilt kvinnor upplever otrygghet i stadsrummet. Däremot upplever inte de äldre specifikt högre otrygghet än de yngre i stadsrummet. Det är snarare tvärtom de yngre som upplevt otrygghet i stadsrummet när de var ensamma. Förutom kön och ålder framkom att även brister i tilliten till andra människor har samband med förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

8. INDIVIDPERSPEKTIVET

Människors uttryckta otrygghet i stadsrummet utgör underlaget för jämförelser och analyser av individuella, sociala och mediefaktorerers påverkan. Detta kapitel avser främst att belysa den personliga erfarenhetens påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet, eftersom tidigare studier inom flera olika disparata forskningsfält visar att den egna utsattheten för framförallt våldsbrott utgör en av de faktorer som har störst påverkan på rädslan. Men forskningen visar också att de som inte utsatts tenderar att känna en allmän oro, varför jag i detta kapitel även undersöker sambandet med personliga egenskaper. I kapitlet besvaras i huvudsak tre frågeställningar: Vilken påverkan har de personliga erfarenheterna av hot och risker och de personliga egenskaperna på människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet? Vilken är de personliga erfarenheternas och de personliga egenskapernas sammansatta påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet? Vilka teorier, hypoteser och studiers resultat får vilken grad av stöd och vilka individfaktorer har störst påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet?

Kapitlet inleds med att undersöka om det finns individer som helt enkelt är mer oroliga än andra, och hur dessa på individnivå korrelerar med generellt låg livskvalitet och dålig hälsa. Därefter klargörs i vilken utsträckning, vilka grupper och vilka individer som själv utsatts för olika typer av hot och risker. Den egna utsattheten problematiseras genom att även undersöka dem som sett olika typer av hot och risker varefter den personliga erfarenhetens påverkan på upplevelsen av otryggheten i stadsrummet analyseras och diskuteras. Avslutningsvis undersöks hur förhållandet ser ut mellan den personliga oron och erfarenheten samt människors föreställningar kring hot och risker. Analysen avrundas med att fastställa vilken av faktorerna som har störst påverkan samt om det handlar om samma individer eller inte samt de olika faktorernas betydelse.

8.1 PERSONLIGA EGENSKAPER

Som jag nämnde i teorikapitlet är det problematiskt att undersöka personliga egenskapers påverkan, eftersom det dels är svårt med kausaliten: om det är de personliga egenskaperna som påverkar den upplevda otryggheten eller om det tvärtom är den upplevda otryggheten som påverkar de personliga egenskaperna. Det kan också vara problematiskt att särskilja de personliga egenskapernas påverkan från andra yttre faktorer. Inom den kriminologiska forskningen anses främst brottsligheten vara orsaken till den upplevda rädslan och otryggheten medan den psykologiska forskningen oftare uttalar sig om samband och att bakgrunden till dessa kan vara såväl socialt betingade som personliga. I detta avsnitt utgår jag, likt min analysmodell från, att de personliga

egenskapernas påverkan på den upplevda otryggheten kan, men inte nödvändigtvis behöver, ha sin grund i tidigare erfarenheter av hot eller risker.

De personliga egenskapernas eventuella påverkan på upplevelser av oro, rädsla och otrygghet bygger vidare på den övergripande risktesen att ju högre sannolikhet och allvarlighet av konsekvenserna samt ju lägre grad av kontroll desto troligare att människor upplever oro, rädsla och otrygghet. I detta avsnitt ligger fokus på graden av kontroll och jag tar avstamp i Luhmanns (1993) tankar kring reduktionen av komplexitet samt Sjöbergs (2003:187) och Conklins (1975) kring betydelsen av den faktiska eller föreställda kontrollen över sig själv och ens levnadsförhållanden. Innebörden av dessa teorier kan sammanfattas med att om man har fullt upp med att ha kontroll på sig själv desto lägre är möjligheten att man kan hantera sin omvärld och desto troligare är det att man har en förhöjd rädslonivå generellt eller en förhöjd rädsla för brott.

Den personliga orons betydelse

Jag har i studien som helhet inte haft fokus på psykologiska faktorer och analyserar likt Sjöberg därför inte hela modeller av personliga egenskaper (likt femfaktormodellen) och frågor som Conklin inte direkt efter den upplevda kontrollen över den enskilde individens levnadsförhållanden. Eftersom även andra faktorer som att se negativt på framtiden (Eve och Eve, 1984) eller dålig hälsa (Ward et. al., 1986) kan påverka otryggheten har jag valt att fokusera på att fånga upp något slags brist på egenkontroll och valde att undersöka om det fanns individer som var mer oroliga än andra. Därför ställde jag 2004 en fråga om i vilken utsträckning människor oroar sig för att något obehagligt ska hända. Avsikten var att fånga upp om det fanns någon sådan grupp och i så fall vilken påverkant på och betydelse av upplevelsen av otrygghet i stadsrummet denna återkommande oro hade.

Oron kan som tidigare visats vara förknippad med sannolikheten att utsättas för olika typer av brott men den skulle också kunna vara en mer malande känsla eller gälla något specifikt hot från omvärlden. Resultaten visar att de flesta människor inte går omkring och oroar sig för att något obehagligt ska hända, utan snarare kan majoriteten betraktas som trygga. Närmare hälften av alla invånare (45 procent) har svarat att de mycket eller ganska sällan oroar sig vilket kan jämföras med en dryg fjärdedel (28 procent) av invånarna som oror sig mycket eller ganska ofta (tabell 8:1). Även om andelen oroliga inte verkar så hög, måste det bedömas som anmärkningsvärt att var fjärde invånare ofta går omkring och är orolig. Det bör dock påpekas att det framförallt handlar om människor som ganska ofta snarare än mycket ofta (4 procent) oror sig. Utmärkande för dem som oroar sig är att de främst är kvinnor snarare än män. Det är dubbelt så vanligt att kvinnor mycket eller ganska ofta oroar sig för att något obehagligt ska hända. Förhållandet är det omvända när det gäller den extremt trygga gruppen, där män i dubbelt så stor utsträckning som kvinnor mycket sällan är oroliga. Om kvinnor verkligen upplever en större oro eller män i större utsträckning inte ger uttryck för sin kan vi med säkerhet inte veta. Vad vi vet är att kvinnor i större utsträckning är män ger uttryck för sin. I en studie av Sutton och Farrall (2005) visade de att ca 10 procent av mäns lägre rädsla kunde förklaras med att

detta är det socialt accepterade svaret. Även om vi tar hänsyn till att mäns svar till ca 10 procent skulle vara underdimensionerade kvarstår fortfarande skillnaden mellan kvinnors och mäns oro.

Tabell 8:1 Andel som oroar sig för att något obehagligt ska hända, efter kön, ålder och utbildning (procent)

Individuell oro	Kön		Ålder				Utbildning		Total
	M	Kv	15–29	30–49	50–64	65–85	Låg	Hög	
Mycket ofta	3	6	5	3	6	5	5	4	4
Ganska ofta	16	30	26	22	24	24	25	23	24
Varken eller	28	26	32	24	28	23	28	25	26
Ganska sällan	31	27	24	32	26	32	26	31	29
Mycket sällan	22	12	13	19	16	16	16	17	16
Total andel	100	100	100	100	100	100	100	100	99
Totalt antal	475	572	244	344	252	207	496	527	1047

Kommentar: Frågans formulering: *På det hela taget, hur ofta händer det att Du oroar Dig för att något obehagligt skall hända?* Svarsalternativen är: Mycket ofta, Ganska ofta, Varken ofta eller sällan; Ganska sällan; Mycket sällan. Antalet svarande avser Göteborgs kommun 2004, 1047st.

Det är med bakgrund av vad som framgick om upplevelsen av oro i det förra kapitlet inte otänkbart att den oro kvinnor i större utsträckning upplever kan förklaras av kvinnors ökade benägenhet att känna oro för att någon närstående ska råka illa ut. De båda frågorna är dock inte ställda samma år och är således inte möjliga att jämföra på individnivå. Men det är möjligt att jämföra svaren på den öppna frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten med oron för att något obehagligt ska hända. Bland svaren på den öppna frågan 2004 avser fyra procent av samtliga svar att de egna barnen eller familjen ska drabbas av något. Det finns vid hänsyn tagen till den statistiska felmarginalen inget i svaren som tyder på att oron för att något obehagligt ska hända skulle vara större bland dem som angett svaret att de egna barnen eller familjen ska drabbas av något som ett av de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten. Eftersom den öppna frågan ställts vid några olika tillfällen och svaren är stabila är det även möjligt att undersöka könsfördelningen bland svaren på den öppna frågan. Med hänsyn tagen till den statistiska felmarginalen finns det inte heller här några skillnader i kön (eller andra sociodemografiska variabler) att de egna barnen eller familjen ska drabbas av något. Det är således mindre troligt att kvinnors mer framträdande oro för att något obehagligt ska hända kan förklaras av att kvinnor i större utsträckning än män oroar sig för de egna barnen eller någon närstående ska råka illa ut.

Sambandet med biologiskt och egenskattat kön

Andra förklaringar som förts fram kring att kvinnor i större utsträckning än män ger uttryck för sin oro och rädsla att utsättas för brott (bland kvinnor främst sexualbrott) är att kvinnor (men också äldre) anses mer fysiskt sårbara än män, och unga (se Skogan och

Maxfield, 1981). Killias (1990) har beskrivit hur den fysiska sårbarheten förhåller sig till sannolikheten att utsättas, graden av kontroll samt konsekvensernas allvarlighet: När det gäller den fysiska sårbarheten är sannolikheten att utsättas för risk högre för kvinnor när det gäller sexualbrott och bland yngre män när det gäller våldsbrott. När det gäller konsekvensernas allvarlighet har kvinnor och äldre svårare att återhämta sig vid fysiska överfall och när det gäller bristen på kontroll är det främst barn, kvinnor och äldre som har svårast att förvara sig fysiskt mot överfall. Kvinnors högre grad av fysisk sårbarhet i jämförelse med männens skulle kunna förklaras dels med att sannolikheten att de utsätts för sexualbrott är högre, de har svårare än män att återhämta sig vid överfall och att de vid ett överfall har svårare än män att försvara sig. I analogi med resonemanget skulle då också vara att alla grupper som är fysiskt sårbara oavsett kön skulle ha en förhöjd oros- och rädslonivå. Baumen (1978) har visat att sambandet är starkast när det gäller kön och svagare när det gäller ålder och socioekonomi, vilket skulle förklara avsaknaden av skillnader i oron för att något ska hända efter ålder. Eventuellt kan en studie av Madriz (1997) kring könets symbolik vara vägledande i en fördjupad tolkning. ”Att vara kort och smal förknippas med femininitet och att vara lång och välbyggd sammankopplas med maskulinitet och styrka” (Madriz, 1997:352). Oron skulle kunna vara förknippad med de förväntningar individen själv har på hur andra uppfattar dem, och i detta fall avseende deras fysiska sårbarhet. Det innebär att ju mer kvinnor eller män ser fysiskt sårbara ut i desto högre utsträckning upplever de en oro och vice versa. Det skulle i så fall vara synen på den andres bild av en som ett potentiellt offer som har betydelse för den upplevda otryggheten.

Det går inte fullt ut att pröva en sådan hypotes men jag ställde i samma undersökning 2004 en fråga kring individens egen uppfattning om sitt eget genus utifrån en frågeställning formulerad av Sören Holmberg och Åsa Nilsson som kan tjäna som ett belysande exempel: *Man brukar ibland tala om att människor har både kvinnliga och manliga egenskaper. I vilken utsträckning skulle Du säga att Du själv har kvinnliga och manliga egenskaper?* Det första alternativet gällde kvinnliga egenskaper medan det andra gällde manliga. Uppskattningarna skedde på en 11 gradig skala där 0 avsåg att man inte hade några sådana egenskaper och 10 att man hade många sådana egenskaper. I stort överensstämmer kvinnors svar med att de har många kvinnliga egenskaper medan männens överensstämde med att de hade många manliga. Det var däremot vanligare att männen svarade att de hade kvinnliga egenskaper än att kvinnor gjorde motsvarande avseende manliga egenskaper.¹

Tabell 8:2 Andel som oroat sig för att något obehagligt ska hända efter människors biologiska kön och egna skattningar av manliga respektive kvinnliga egenskaper (procent)

Personlig oro	Kvinnor			Män		
	Några/ många kvinnliga egenskaper	Få/inga manliga egenskaper	Några/ många manliga egenskaper	Några/ många kvinnliga egenskaper	Få/inga kvinnliga egenskaper	Några/ många manliga egenskaper
Mycket ofta	5	4	7	5	2	2
Ganska ofta	30	29	30	17	16	16
Varken eller	26	26	26	27	29	28
Ganska sällan	28	32	23	28	32	31
Mycket sällan	11	9	14	22	22	22
Total andel	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	509	308	208	162	274	427

Kommentar: För frågan om oro se tabell 8:1. Frågan om egenskattat kön: *Man brukar ibland tala om att människor har både kvinnliga och manliga egenskaper. I vilken utsträckning skulle Du säga att Du själv har kvinnliga och manliga egenskaper?* Svarsalternativen är: Kvinnliga egenskaper; Manliga egenskaper. Uppskattningarna sker på en 11 gradig skala där 0 avser att man inte har några sådana egenskaper och 10 att man har många sådana egenskaper. I tabellen ovan avser svaren få eller inga 0-4 medan några eller många avser 5-10. Antalet svarande avser Göteborgs kommun 2004, 967st. I tabellen ovan visas ej andelarna avseende kategorierna kvinnor med få eller inga kvinnliga egenskaper (22 st) samt män med få eller inga manliga egenskaper (11 st) eftersom de är för få.

Som framgår av tabell 8:2 ökar inte oron för att något obehagligt ska hända om man är en kvinna med många kvinnliga egenskaper eller få manliga. På liknande sätt sjunker inte oron för att något obehagligt ska hända om man är en kvinna med många manliga egenskaper. Oavsett genus är det mellan ca 35 procent av kvinnorna som mycket eller ganska ofta oroar sig för att något obehagligt ska hända (jfr tabell 8:1). Det finns däremot skillnader genus om man är man. Bland män är det mer än dubbelt så vanligt att de som anser sig ha några eller många kvinnliga egenskaper att mycket ofta oroar sig för att något obehagligt ska hända i jämförelse med dem som anser sig ha få eller inga kvinnliga egenskaper. På liknande sätt är det ovanligare att män som har få eller inga kvinnliga egenskaper eller några eller många manliga ger uttryck för sin oro. Det finnas ett visst stöd för Madriz (1997) tankar kring könets symbolik för upplevelsen av oro för att något obehagligt ska hända avseende män men sakna betydelse för kvinnor.²

Sacco et. al. (2000) har i sammanhanget också varit inne på något som kan liknas vid en ökad mental sårbarhet. Om man tror att det som kan hända en beror på slumpen eller på grund av andra personer som har inflytande över en ökar den subjektiva bedömningen av sannolikheten att utsättas för brott och det är ur denna syn på sig själv som ett troligt offer som är källan till oro (ibid:425). En tolkning av kvinnors respektive de män som anser sig ha få manliga eller många kvinnliga egenskapers ökade grad av oro skulle med utgångspunkt i Sacco et. al. (2000) resonemang kunna vara synen på den andres bild av en som ett potentiellt offer som skulle spela någon roll för den upplevda otryggheten.

Ovanstående resonemang knyter framförallt an till kvinnors högre oro för att något obehagligt ska hända. Den högre fysiska känsligheten som förklaring omfattar både den ökade sannolikheten att utsättas för sexualbrott såväl som förmågan att återhämta sig efter överfall och slutligen egenkontrollen i form av en nedsatt förmåga till försvar.

Den egna hälsan

Som jag nämnde inledningsvis har andra faktorer som kan tyda på nedsatt egenkontroll visat sig påverka otryggheten. Ward et. al. (1986) visade i sin studie att dålig hälsa kan leda till otrygghet. Under de år som jag har ställt frågor om hot och risker har det även ställts frågor kring individens hälsotillstånd. Människor fick på en 11 gradig skala ange sitt nuvarande hälsotillstånd. Det bästa tänkbara tillståndet markeras med 10 och det sämsta tänkbara med 0. Sambanden i svarsmönster mellan frågan om i vilken utsträckning människor oroar sig och deras nuvarande hälsotillstånd är högt ($R=0,35$). Om vi ser närmare på extremgruppen, dem som mycket ofta respektive mycket sällan oroar sig, framgår det att närmare 80 procent av dem som mår bra oroar sig mycket sällan och en nästan lika stor andel bland dem som mår dåligt oroar sig mycket ofta. Huruvida dålig hälsa leder till otrygghet generellt eller otrygghet i stadsrummet kvarstår att undersöka men det finns ett mycket högt samband ($R=0,53$) mellan att må dåligt och att oroa sig mycket ofta och att må bra och oroa sig mycket sällan. Om otrygghet kan likställas med oro för att något obehagligt ska hända finns det visst stöd för resultaten hos Ward et. al. (1986).

Allmäntillfredsställelsen

Eve och Eve (1984) visade att en negativ framtidssyn kunde leda till otrygghet. Det har inte ställts någon motsvarande fråga kring framtidssynen det året som frågan om oron ställdes med väl en fråga som tar sikte på ett slags allmäntillfredsställelse, hur nöjd man är på det hela taget med det liv man lever. På en fyrgradig skala fick människor ange om de var mycket, ganska, inte särskilt eller inte alls nöjda. Svarsmönstret på frågan om hur nöjd man är med livet och nuvarande hälsotillstånd är mycket högt ($R= -0,43$), men även dess korrelation med frågan om oro ($R= -0,30$). Drygt 90 procent av dem som är mycket nöjda med livet har ett bra hälsotillstånd vilket kan jämföras med närmare tre fjärdedelar av dem som inte alls är nöjda med livet som har ett dåligt hälsotillstånd. På liknande sätt korrelerar det att vara mycket nöjd med livet och att mycket sällan oroar sig för att det ska hända något obehagligt. Den personliga oro har starka samband med människors hälsa och välbefinnande där de som har dålig hälsa eller inte är nöjda med livet oroar sig oftare än andra.

Det egna engagemanget

Om ovanstående kan visa på en nedsatt förmåga avseende egenkontroll kan egna insatser för att komma till rätta med säkerhet och otrygghet i samhället peka på motsatsen (jfr Sjöberg 2003:193). I en fråga ställd i den västsvenska SOM-undersökningen 2003 om

man personligen kunde tänka sig att göra en frivillig insats (oavlönat arbete) bl.a. inom arbete mot våld och droger samt brottsförebyggande arbete svarade ungefär lika många ja som nej. Sambandet mellan svaren på frivilligarbete mot våld och droger respektive brottsförebyggande arbete är mycket högt ($R=0,75$) och ca 80 procent av dem som regelbundet deltagit i frivilligt arbete mot droger har regelbundet deltagit i frivilligt brottsförebyggande arbete och ca motsvarande andelar har absolut inte deltagit i dem båda. Eftersom frågan om oro och frågan om frivilligt arbete inte är ställda samma år går det inte att undersöka sambandet dem emellan, men oron går att jämföra mot nuvarande hälsa och nöjd med livet. Sambandet med dessa frågor är mycket lågt ($R \leq 0,05$) och tyder på att dessa faktorer står för olika saker. Huruvida eget engagemang kan leda till minskad upplevelse av otrygghet i stadsrummet kvarstår att undersöka.

8.2 PERSONLIG ERFARENHET AV HOT OCH RISKER

Utsatthet för brott

Att vara mer orolig eller rädd för att man själv utsatts för brottslighet har, som framgår i en översikt av Hale (1996:95–132) av den brittiska och nordamerikanska litteraturen kring rädslan för brott varit, och som visats av den tyske forskaren Ludemann (2006) inom kriminologin fortfarande är, en av de vanligaste förklaringarna. Motsvarande förankring i det som skett går att finna inom riskforskningen där Brehmer (1993:9) påpekar att människors riskbedömningar påverkas av vad som faktiskt har inträffat. Problematiken med att använda den egna utsattheten som förklaringsfaktor till oro, rädsla eller i mitt fall otrygghet är i huvudsak två. Det handlar dels om att oron eller rädslan bland dem som inte utsatts för brottslighet är nästan lika hög som bland dem som utsatts: fenomenet som kallats för rädsloparadoxen. I de fall brottsligheten anses vara orsak till rädslan och otryggheten handlar det också om en otydlighet i vilka brott som i realiteten ger upphov till vilken emotionell respons.

Inom forskningen kring brott finns det en enighet kring att rädslan är den känslomässiga reaktionen på brott (DuBow et. al., 1979; Taylor and Hale, 1986/2000:357) även om man inom den samtida kriminologin även undersökt andra orsaker till rädslan. Det är därför motiverat att undersöka hur utsattheten för brott ser ut, i vilken utsträckning, vilka grupper och vilka individer som har utsatts och mot slutet av detta kapitel också om utsattheten för brottslighet leder till en ökad upplevelse av otrygghet i en svensk kontext.

De flesta, närmare tre fjärdedelar (72 procent), har inte utsatts för någon typ av brottslighet under det senaste året (tabell 8:3). Det innebär att drygt var fjärde (28 procent) invånare i någon utsträckning har utsatts för någon form av brottslighet. Det vanligaste är att man har utsatts för en typ av brottslighet, vanligtvis stöld eller skadegörelse. Bland dem som utsatts har en dryg tredjedel utsatts för flera olika typer av brott.

Tabell 8:3 Andel som själv har utsatts för brott (procent)

Utsatthet för brott	
Har utsatts för minst något brott	28
Har inte utsatts för brott	72
Total andel	100
Minst antal svarande	1030

Kommentar: Frågans formulering: *Har du själv under de senaste 12 månaderna varit utsatt för:* (Mer än ett kryss kan markeras). Alternativen var i följande ordning: Stöld; Skadegörelse; Våld som ledde till läkarbesök; Annat fysiskt våld som gett smärta; Hot eller hotelser om våld som var så allvarliga att Du blev rädd. Svartalternativen är i följande ordning: Själv varit utsatt för; Själv sett andra utsättas för; Hört talas om av vänner/bekanta som utsatts för; Nej, inget. Tabellen avser Göteborgs kommun 2003 och totalt antal svarande är 1030st.

Avseende utsatthetens påverkan på upplevelsen av rädsla och otrygghet är det enligt några kriminologer dock skillnad på brott och brott. Garofalo (1981) menar att rädslan är den emotionella reaktionen på risken att utsättas för våldsbrott och fysisk skada medan oro skulle vara den emotionella reaktionen att utsättas för egendomsbrott (se även Maxfield, 1984 eller Miethe and Lee, 1984 som kommit fram till liknande resultat). Något som skulle kunna antyda att man inte generellt oroar sig eller är rädd för brott utan för det specifika brottet man utsatts för. Det finns däremot en svensk studie som visar att de som utsatts för våldsbrott upplever en högre allmän otrygghet än andra, vilket skulle kunna tala för att just våldsbrott skiljer sig från övriga brottskategorier i relation till upplevelsen av otrygghet. Det finns före analysen av den personliga erfarenhetens påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet anledning att närmare undersöka i vilken utsträckning, vilka grupper och vilka individer som har utsatts för vilka brott.

Frågan om i vilken utsträckning man utsatts för brott tog sikte på att fånga in den breda floran av utsatthet för brott. Det vanligaste (bland de svarsalternativ jag angett) är att människor under det senaste året uppger att de utsatts för stöld och skadegörelse och ovanligast är att de i någon utsträckning utsatts för våldsbrott eller hotelser om våld som var så allvarliga att de blev rädda. En dryg sjättedel (17 procent) av invånarna har någon gång under de senaste tolv månaderna utsatts för stöld, och närmare en sjättedel för skadegörelse (tabell 8:4).

När det gäller oron för brott vet vi sedan det förra kapitlet att stöld kan avse inbrott i bostaden, källarförrådet eller garaget, men också stölder av mobiltelefoner, väskor etc. och skadegörelsen kan avse skadegörelse på bil, moped eller cykel i det egna bostadsområdet. Det är däremot relativt ovanligt att människor utsatts för våldsrelaterade brott. Färre än var tionde person har utsatts för det, och de som utsatts har främst råkat ut för hot eller hotelser som var så allvarliga att de blev rädda (6 procent) medan de resterande tre procenten av invånarna har utsatts för någon form av allvarligt fysiskt våld som antingen ledde till att de behövde söka läkarvård för sina skador eller att de skadats så allvarligt att det gett smärta.

Tabell 8:4 Andel som själv har utsatts för olika typer av brott efter kön, ålder och utbildning (procent)

Själv utsatts för brott	Kön		Ålder				Utbildning		Total
	M	Kv	15–29	30–49	50–64	65–85	Låg	Hög	
Våld med läkarbesök	1	1	2	1	2	0	1	1	1
Våld som gett smärta	2	3	4	3	1	1	2	3	2
Hot eller hotelser	7	6	9	6	5	4	6	6	6
Skadegörelse	16	12	11	17	14	10	11	15	14
Stöld	18	15	18	18	17	12	15	18	17
Minst antal svarande	443	587	251	365	241	173	435	564	1030

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2003, se vidare tabell 8:3.

Om vi jämför utsattheten för brott med oron för olika brott (likt kapitel 7) är mönstren likartade d.v.s. det är både vanligast att ha varit utsatt för stöld och skadegörelse som att oroa sig för dessa och ovanligast att ha utsatts för våldsbrott som att oroa sig för det. Det är dock svårt att undersöka vilken emotionell respons de olika typerna av brott ger upphov till: oro eller rädsla. Men svarsmönstret ger dock stöd för tanken att inbrott, stöld etc. är starkt förknippade med oro.

Men även om det baserat på mitt underlag är svårt att dra slutsatser om förhållandet mellan oro och rädsla avseende olika typer av brott, kan man notera att andelen som oroat sig för våldsbrott inte skiljer sig nämnvärt från andelen som oroat sig för stöld eller skadegörelse i lika stor utsträckning som utsattheten för det samma. Detta resultat skulle således ge ett visst stöd för studien som visar att de som utsatts för våldsbrott upplever en högre allmän otrygghet än andra (förutsatt att otryggheten här kan likställas med oro för brott).

När det gäller utsattheten för våld är mönstret det samma som gällde oron för våld. Det är både få som utsatts för våld och som oroar sig för våld. Men även om utsattheten för våld är ovanligast, upplevs den samtidigt som allvarligast. Det är drygt fyra gånger så vanligt bland dem som oroar sig för misshandel och överfall att de också har utsatts för våld eller hot än att de inte utsatts. Påverkan på upplevelsen av oro för brott är störst av utsatthet för våld men gäller även utsattheten för inbrott. Båda typerna leder till en oro och störst påverkan har i likhet med tidigare studier de som utsatts för våldsbrott. Det kan således vara missvisande att referera till brott som en kategori när man talar om otrygghet utan snarare precisera vilken typ av brott som avses.

Ser vi närmare på vilka grupper det är som utsatts för brott i allmänhet och våldsbrott i synnerhet är det övergripande mönstret att de demografiska skillnaderna överlag är små. Det kunde möjligen ha förväntats att andelen kvinnor som utsatts för hot eller hotelser som var så allvarliga att de blev rädda varit högre med tanke på Pains (1993) studie som visat att trakasserier kan göra kvinnor mer rädda för att utsättas för sexualbrott, men några sådana skillnader går inte att skönja i materialet. Det finns dock skillnader i ålder där det

är mellan dubbelt till fyra gånger så vanligt att ungdomar utsatts för allvarligt våld eller hotelser om våld som att äldre utsatts (tabell 8:4). Den grupp som främst utsatts för våldsbrott d.v.s. de yngre är också den grupp som enligt polisens statistik främst utsatts för överfall och misshandel i offentliga miljöer. Alltså också när det gäller vilka det är som utsatts för våld är mönstret det samma som gällde oron för våld, där det främst var ungdomar som var oroliga för detta. Det betyder att en rimlig förklaring till ungdomars högre grad av otrygghet kan vara deras faktiska utsatthet för just våldsbrott.

Sett andra utsättas för brott

Att utsattheten för olika typer av brott och i synnerhet våldsbrott kan medföra oro och rädsla är väl undersökt och ett vanligt resultat. Men det finns också några få studier som uppmärksammat betydelsen av att ha sett andra utsättas för brott. I SCB:s undersökning från 2004 framgår att bevittnandet av andra som utsatts för våld kan spela en roll för upplevelsen av rädsla. Den personliga erfarenheten av brottslighet skulle också kunna handla om att man har sett andra utsättas för något hotfullt. Björn Andersson (2001) för ett liknande resonemang avseende rädslan i det egna bostadsområdet. Inom den del av massmedieforskningen som har undersökt TV-tittandet av brott och dess betydelse för rädslan för brott (Gerbner, 1994), visade man att kultivationseffekten begränsades till dem som bodde i brottsbelastade områden. Resultatet som fördes fram var att de som fick en dubbel dos av brottslighet (via TV-tittandet och i bostadsområdet) var mest rädda för att bli utsatta för brott. Men i studien framgick inte om det var för att man sett brottslighet i det egna bostadsområdet, själv utsatts eller bara ansåg att brottsligheten var hög i det egna bostadsområdet. Min avsikt i detta avsnitt är att undersöka i vilken utsträckning, vilka grupper och vilka individer som har sett vilka brott.

Tabell 8:5 Andel som har sett andra utsättas för brott (procent)

Sett andra utsättas för brott	
Har sett andra utsättas för minst något brott	15
Har inte sett andra utsättas för brott	85
Total andel	100
Minst antal svarande	1030

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2003, se vidare tabell 8:3.

Vi vet från det föregående att en dryg fjärdedel (28 procent) av allmänheten under de senaste 12 månaderna uppger att de har utsatts för brott. Men i realiteten är det ännu färre, en sjättedel (15 procent) som har sett andra utsättas för brott (tabell 8:5). Även om det är färre som har sett andra utsättas för brott, än som själv har utsatts, är mönstret mellan de båda typerna av erfarenheter det samma avseende typen av brott. Det är vanligast att

människor sett eller utsatts för stöld eller skadegörelse och ovanligast att de utsatts för eller sett allvarligt våld. Men även om mönstret är det samma finns det skillnader i personlig erfarenhet mellan de olika brottstyperna. Det är vanligare att man utsatts för stöld och skadegörelse än att man sett det samma (31 respektive 15 procent). Förhållandet är det omvända när det gäller våldsrelaterade brott där det är vanligare att man sett våldsrelaterade brott än att man utsatts för det (8 respektive 3 procent). När det gäller hot eller hotelser om våld som var så allvarliga att man blev rädd är det är ungefär lika vanligt att man uppger sig ha utsatts för det (6 procent) eller har sett andra utsättas (6 respektive 5 procent). Den vanligaste typen av personlig erfarenhet av olika typer av brottslighet är att själv ha utsatts för stöld eller skadegörelse, att ha sett andra utsättas för våld som leder till läkarbesök och att antingen sett andra utsättas för eller själv ha utsatts för allvarliga hot eller hotelser.

Tabell 8:6 Andel som själv har sett andra utsättas för olika typer av brott (procent)

Olika typer av brottslighet	Sett andra utsättas för	Själv utsatts för
Fysiskt våld som gett smärta	4	2
Våld som ledde till läkarbesök	4	1
Hot eller hotelser om våld som gjorde mig rädd	5	6
Skadegörelse	8	14
Stöld	7	17
Antal svarande	1030	1030
Andel utsatta för minst något brott	15	28

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2003, se vidare tabell 8:3.

När vi ser närmare på vilka grupper det är som uppger att de sett andra utsättas för brott är det i likhet med utsattheten för brott de unga som utmärker sig. Däremot är det vanligare att de unga ser flera typer av brott än de uppger sig ha utsatts för. Det är dubbelt så vanligt att de unga sett andra utsättas för stöld eller skadegörelse (21 procent) som att de äldre (10 procent) gjort det samma (tabell 8:7), och närmare fem gånger så vanligt att de unga sett andra utsättas för någon form av våld (14 procent) som att de äldre gjort det samma (3 procent). En trolig förklaring till att ungdomar i större utsträckning än andra grupper sett brottslighet kan som framgick av det förra kapitlet förklaras av att de unga är mer rörliga i stadsrummet än de äldre (jfr Andersson, 2001).

Tabell 8:7 Andel som har sett andra utsättas för olika typer av brott efter kön, ålder och utbildning (procent)

Själv sett brott	Kön		Ålder				Utbildning		Total
	M	Kv	15–29	30–49	50–64	65–85	Låg	Hög	
Våld som gett smärta	4	3	6	3	2	2	3	4	4
Våld med läkarbesök	4	3	8	3	2	1	3	4	4
Hot eller hotelser	6	4	10	4	3	2	6	5	5
Skadegörelse	9	7	12	7	7	5	8	7	8
Stöld	8	6	9	7	6	5	6	7	7
Minst antal svarande	443	587	251	365	241	173	435	564	1030

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2003, se vidare tabell 8:3.

Det finns likheter i mönster mellan i vilken utsträckning människor utsatts för och sett andra utsättas för olika typer av brott. Det vanligaste är att man har personlig erfarenhet av stöld och skadegörelse och ovanligast att man har erfarenheter av våld. En annan likhet inom den personliga erfarenheten av brott gäller vilken grupp som främst har utsatts för eller sett dessa brott: de unga. Men det finns också skillnader inom den personliga erfarenheten. Det vanligaste när det gäller olika typer av brott är att människor har sett våldsbrott och att de själv utsatts för stöld eller skadegörelse. Frågan är hur dessa mönster och samband ser ut på individnivå: är det samma människor som utsatts för och som sett brott eller handlar det om olika grupper. Mot slutet av kapitlet är det relevant att reda ut om det finns någon skillnad i påverkan på upplevelser av rädsla eller otrygghet av dessa skilda typer av erfarenheter, att själv ha utsatts för brott eller att ha sett andra utsättas för brott. Om påverkan av att ha sett andra utsättas för brott är likartad påverkan av att ha utsatts för brott kan det ge visst stöd åt SCB:s resultat från 2004 och nyansera Andersson (2001) avseende den omgivande miljöns betydelse i påverkan på otryggheten. I nästa kapitel belyser jag närmare hur sociala nätverk kan fungera både som förstärkande respektive försvagande faktorer på rädslan och otryggheten. Men det kan här i sammanhanget nämnas att i en studie av Skogan och Maxfield (1981) visade de att de som själv utsatts för eller bevitnat brott förde vidare denna information genom sina lokala sociala nätverk vilket i förlängningen ledde till att människor blev mer rädda för brott. Otryggheten i det egna bostadsområdet skulle inte enbart kunna bero på områdets faktiska brottsbelastning och risken att utsättas för brott, utan också risken att exponeras för och se att andra utsätts för brott, vilket i det egna bostadsområdet också skulle kunna medföra en dubbel utsatthet.

Vid en jämförelse på individnivå mellan de som sett respektive själv utsatts för brott framgår att det i liten utsträckning handlar om samma personer. En dryg tredjedel (36 procent) av samtliga invånare har någon form av personlig erfarenhet av brott, d.v.s. de har antingen själv utsatts för, eller sett andra utsättas för brott (tabell 8:8ff). Men det handlar i huvudsak inte om samma personer. Av dem som har någon form av personlig

erfarenhet av brott är det ca var sjätte person (17 procent) som både själv har utsatts för och sett andra utsättas för brottslighet. Det vanligaste bland dem som har personlig erfarenhet av brott är snarare att själv ha utsatts för brottslighet men inte ha sett andra utsättas för det (59 procent). Näst vanligast bland dem som har personlig erfarenhet av brott är det att ha sett andra utsättas för brott men inte själv ha varit utsatt för det (24 procent). Om vi granskar den personliga erfarenheten på individnivå är det i liten utsträckning som det är samma människor som både har sett andra utsättas för och som själv har utsatts för brottslighet.

Tabell 8:8 Andel som har olika grader av personlig erfarenhet av brott (procent)

Personliga erfarenheter av brott	Andel av samtliga	Andel som själv utsatts eller sett
Varken sett eller utsatts för brott	64	0
Utsatts för brott, men ej sett	21	59
Sett brott, men ej utsatts	9	24
Både utsatts för och sett brott	6	17
Total andel	100	100
Totalt antal	1030	372

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2003, se vidare tabell 8:3.

Mönstret inom den personliga erfarenheten av brott är att de flesta saknar personlig erfarenhet av brott, näst vanligast är att man utsatts för brott men inte sett brott, och därefter att man sett andra utsättas för brott men inte själv utsatts och det ovanligaste är att man både själv utsatts för och sett andra utsättas för brott. Detta mönster är det samma när det gäller stöld eller skadegörelse som brottstyp medan olika typer av våldsbrott och hot och våld skiljer sig något från detta mönster (tabell 8:9). Det är fortfarande vanligast att sakna erfarenhet av olika former av våldsbrott eller hot om våld och ovanligast att man både utsatts för denna form av brott och har sett andra utsättas för det. Men det är lika vanligt att människor själv har utsatts för våld och hot men inte sett andra utsättas för det som att människor sett andra utsättas för brott men själv har utsatts för brott. En annan skillnad mellan de olika typerna av brott är att det på individnivå är vanligast att både själv ha utsatts för våld eller hot och att ha sett andra utsättas för det samma (18 procent) och ovanligast att det på individnivå är samma personer som sett och utsatts för skadegörelse (5 procent).

När det gäller att både ha erfarenhet av att ha sett och utsatts för, är denna andel högre för våld och hot än för stöld eller skadegörelse, vilket innebär att det finns en särskild grupp individer som är mer utsatta än andra och att påverkan av denna utsatthet på tryggheten i stadsrummet kan vara hög. Däremot talar de relativt låga andelarna bland samtliga invånare för att betydelsen av att ha varit utsatt kan vara låg.

Tabell 8:9 Andel som har olika grader av personlig erfarenhet av olika typer av brott (procent)

Typ av brott	Av samtliga			Av dem som utsatts		
	Våld/ hot	Stöld	Skade- görelse	Våld/ hot	Stöld	Skade- görelse
Varken sett eller utsatts för brott	87	78	79	0	0	0
Utsatts för, men ej sett	5	15	13	41	68	62
Sett, men ej utsatts	5	5	7	41	22	34
Både utsatts för och sett	3	2	1	18	10	5
Total andel som utsatts eller sett	100	100	100	100	100	100
Antal som utsatts eller sett				135	222	213
Samtliga svarande	1030	1030	1030			

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2003, se vidare tabell 8:3.

Om vi fortsätter att undersöka de individer som personligen utsatts för brott finns det skillnader i demografi. Bland samtliga invånare är det ovanligare med personlig erfarenhet av brott ju äldre man är. Ser vi närmare på skillnader bland dem som har personlig erfarenhet av brott är de unga överrepresenterade bland dem som både utsatts och sett samt sett men inte utsatts. När det däremot gäller att själv ha utsatts men inte ha sett vanligare i de övriga ålderskategorierna. Ungdomar är här såväl bland människor i allmänhet som bland dem som har personlig erfarenhet särskilt utsatta. Det är troligt att ungdomars personliga erfarenhet av brott påverkar deras otrygghet i stadsrummet.

Allt våld avser inte med nödvändighet brottslighet utan kan som framgick av svaren på den öppna frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten också avse de grupper av människor som de enligt den öppna hot-frågan förknippat med våldsamheter eller bråk fotbollshuliganer, psykiskt sjuka, narkomaner eller ungdomsgång som betar sig våldsamt. Sociala problem är också den typ av hot som människor näst efter brottslighet anser vara det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten, och tillsammans med brottslighet som typ av hot utgör de drygt två tredjedelar (69 procent 2007) av alla svaren.

Observerat hot och risker

Hot och risker avser i detta sammanhang förutom olika former av brott som vandalisering eller skadegörelse sådant som förknippats med våldsamheter eller bråk samt nedskräpning. Forskningen kring rädslan för brott har i regel kretsat kring det egna bostadsområdet där också faktorer som den omgivande miljöns betydelse undersökts. Resonemangen utgår från det som kallats för oordningshypotesen d.v.s. att upplevelsen av oordning som ett problem och en plats som okontrollerbar kan leda till en ökad rädsla. Man kan störas av människor som inte nödvändigtvis är våldsamma eller kriminella med som uppfattas som oberäkneliga, ha dåligt rykte eller på annat sätt inte hålla sig till

ordningen (se Hale, 1996:115–116). Liknande resonemang har förs inom det som kallats för ”Broken-Windows-teorin” eller ”Community-concern-modellen”. Det handlar om att även om nedskräpning som inte direkt påverkar rädsla och otrygghet trots det kan bidra till upplevelsen av att ett område är på väg att förfalla och sakna social kontroll. Detta i sig kan leda till att människor bli mer oroliga. När det gäller specifika studier av det egna bostadsområdet vet vi att den upplevda otryggheten överlag är lägre inom det egna bostadsområdet än utanför (se föregående kapitel). Med avsikten att fånga upp synen på det egna bostadsområdet ställdes 2001 frågan: *Tycker Du att de problem som nämns nedan förekommer där Du bor, och upplever Du det i så fall som ett stort, litet eller inget problem?* Invånarna fick ta ställning till tio olika typer av tänkbara problem och den typ de ansåg var det största problemet var olika former av skadegörelse som närmare en tredjedel av invånarna ansåg fanns i bostadsområdet och som de upplevde var ett stort problem. Andra problem som upplevdes som stora i det egna området var ungdomsgång som bråkar (19 procent), kvinnor som antastas, nedskräpning (15 procent vardera), drogpåverkade personer utomhus och störande trafik m.m.

Utifrån resultaten av människors problemupplevelse och den övergripande risktesen att människors otrygghet avgörs av sannolikheten att något hotfullt ska inträffa, konsekvensernas allvar och förmågan att kontrollera dessa hot använder jag mig av Tversky och Kahnemanns (1973 eller 1972) tillgänglighetsprincip d.v.s. att människors perception av risker inte nödvändigtvis behöver bygga på rationella sannolikhets- eller konsekvensberäkningar och vad som nödvändigtvis har hänt utan kan bygga på att människor har en tendens att uppskatta risker baserat på vad de intuitivt kommer ihåg. Exempelvis bedömer människor händelser de omedelbart kommer ihåg som mer sannolika än händelser som är mindre mentalt tillgängliga. Vi minnas sådant vi påminns om. Min tanke här är att det är lättare att minnas sådant som man själv har upplevt om man bor i ett område där man dagligen ser skadegörelse, nedskräpning osv. kontinuerligt påminns om detta. En sådan form av kontinuerlig utsatthet, i form av att ha sett dessa olika former av hot och risker kan för stunden ge upphov till upplevelse av obehag men min avsikt är att undersöka om de också i en förlängning kan ge upphov till otrygghet i stadsrummet. Detta resonemang har legat till grunden för att jag i det frågebatteri vars avsikt var att särskilja betydelsen av olika typer av erfarenheter och dessas betydelse för otryggheten i stadsrummet 2004, inkluderade även de vanligaste problemupplevelserna i det egna bostadsområdet från 2001: vandalisering/skadegörelse, ungdomsgång som bråkar och stör ordningen, kvinnor som antastas, nedskräpning och folk som betar sig våldsamt/hotfullt utomhus.

Ser vi närmare på i vilken utsträckning människor har observerat dessa olika former av hot och risker har tre fjärdedelar av invånarna under de senaste 12 månaderna sett människor som bråkat eller stört ordningen, kvinnor som har antastas, någon form av vandalisering eller allmän nedskräpning (tabell 8:10). Det är i motsats till andelen som sett brottslighet fem gånger vanligare att man under de senaste 12 månaderna har sett

något av ovan nämnda hot och risker än att man specifikt har sett brottslighet. Att se hot och risker framstår nästan vara ett naturligt inslag i den urbana tillvaron.

Tabell 8:10 Andel som har observerat hot och risker (procent)

Sett hot och risker	
Har sett minst något hot eller någon risk	25
Har inte sett något hot eller någon risk	75
Total andel	100
Minst antal svarande	1030

Kommentar: Frågans formulering: *Har du själv under de senaste 12 månaderna i Göteborg själv sett, hört eller läst om:* (Mer än ett kryss kan markeras). Alternativen var i följande ordning: Vandalisering/skadegörelse; Nedskräpning; Ungdomsgång som bråkar och stör ordningen; Folk som betar sig våldsamt/hotfullt utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld i hemmet. Svartalternativen är i följande ordning: Själv sett; Hört av vänner/bekanta; Läst/sett/hört i medierna Nej, inget. Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2004, och totalt antal svarande är 1035st.

Ser vi närmare på i vilken utsträckning människor har sett respektive typ av hot eller risk, är det vanligast att människor sett platser som är nedskräpade (67 procent) men också olika former av skadegörelse (42 procent) (tabell 8:11). Det är mycket vanligt med denna form av miljömässiga utsatthet. En dryg tredjedel av invånarna har också för varje enskild typ av problem sett människor som betar sig våldsamt eller ungdomsgång som bråkar. Det är ändå relativt vanligt att människor uppger sig ha sett andra bete sig våldsamt. En fråga som däremot kan vara svår eller känsligare att besvara är om man har sett olika former av kvinnovåld. Det är också ovanligt att människor uppger sig ha sett olika former av kvinnovåld, både i offentliga miljöer utomhus eller i hemmet.

När det gäller skillnader i olika grupper är det övergripande mönstret att ju äldre man är, i desto mindre utsträckning har man sett hot och risker. Det är framförallt unga människor som sett hot och risker (tabell 8:11). Skillnaderna mellan unga och gamla är som störst bland dem som sett folk bete sig våldsamt utomhus där drygt hälften av de unga har sett våld utomhus, i jämförelse med drygt var tionde äldre (skillnaderna är signifikanta när det gäller alla hot och risker utom för nedskräpning). Om vi beaktar att det både är ungdomar som grupp som utsatts för och dessutom sett brottslighet och dessutom sett hot och risker, är de som grupp vara tredubbelt utsatta. Med tanke på resonemangen kring betydelsen av vad man minns är ungdomarna som grupp de som främst påminnas om hot och risker dels genom att utsättas för och se andra utsättas för brottslighet dels genom att observera hot och risker. Det finns också enstaka skillnader i övriga grupper. Män har i större utsträckning än kvinnor sett vandalisering och ungdomsgång som betar sig hotfullt, och (med undantag för kvinnovåld är) det generella mönstret är att det främst är högutbildade snarare än dem med låg utbildning som sett hot och risker. Högre utbildningsnivåer är generellt ett utmärkande drag bland dem som bor i en storstad som Göteborg. Med tanke på att Göteborg är en mycket segregerad stad skulle

man här kunna anta att de områden där resursstyrkan är låg i högre utsträckning skulle präglas av att man sett hot och risker än de områden där resursstyrkan är hög, men frågan tar i sig inte sikte på om man observerat dessa hot och risker i det egna bostadsområdet eller inte. Vad vi däremot vet är att de boende i resursstarka stadsdelar i högre utsträckning än de boende i de resurssvaga frekventerar centrum. Att de högutbildade i högre utsträckning upplevt dessa hot och risker skulle kunna förklaras med att de sett detta i stadens centrala delar och inte främst i det egna bostadsområdet.

Tabell 8:11 Andel som har observerat olika typer av hot och risker efter kön, ålder och utbildning (procent)

Sett hot eller risk	Kön		Ålder				Utbildning		Total
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög	
Kvinnovåld inomhus	1	2	2	3	1	2	2	2	2
Kvinnovåld utomhus	4	4	6	5	3	1	3	5	4
Våldsamma personer	37	35	55	41	32	13	30	42	36
Ungdomsgång	38	30	47	37	30	19	31	37	34
Vandalisering	47	38	40	46	17	30	34	50	67
Nedskräpning	67	67	71	71	66	59	60	74	42
Minst antal svarande	470	565	236	340	251	208	487	525	1035
Andel sett ngt	76	74	83	78	72	64	68	81	75

Kommentar: Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2004 se vidare tabell 8:10.

Huruvida utsattheten för nedskräpade miljöer, skadegörelse och de övriga hot och risker som belysts ovan påverkar upplevelsen av otryggheten i stadsrummet undersöker jag i nästa avsnitt. Men eftersom det finns tankar kring att dessa former av hot och risker i sin förlängning skulle kunna leda till en allmän urban oro är det relevant att undersöka sambandet mellan i vilken utsträckning man sett olika former av hot och risker och svaren på den inledande frågan om i vilken utsträckning man upplevt en oro för att något obehagligt ska hända. Det visar sig att sambandet mellan de två frågorna för de flesta av alternativen är lågt ($R \leq 0,05$) vilket dels skulle tala för att den allmänna frågan om oro verkligen fångar upp huruvida det finns personer som är oroligare än andra, snarare än att den skulle fånga upp en mer allmän urban oro eller den faktiska utsattheten för hot i vardagen. Det finns två undantag och de gäller sambandet mellan i vilken utsträckning man oroar sig för att något obehagligt ska hända och om man har sett ungdomsgång som bråkar och stör ordningen ($R = -0,12$) eller att man sett folk som betar sig våldsamt ($R = -0,09$). Även om även dessa samband är svaga ger de ändå en indikation på att frågan om oron för att något obehagligt ska hända, även om mycket tyder på att den faktiskt fångar upp om det finns personer som är oroligare än andra, i någon utsträckning kan avse att man oftare än andra ser våld och bråk som typ av hot.

8.3 DE PERSONLIGA EGENSKAPERNAS OCH ERFARENHETERNAS PÅVERKAN

Som framgick i genomgången av tidigare forskning har Andersson (2001) visat att Koskelas (1996) analytiska dimensioner avseende rädslans rum har bäring i en svensk kontext. I det förra kapitlet visade jag dessutom att det empiriskt går att generalisera dessa dimensioner och fördjupa likheterna och skillnaderna mellan den upplevda otrygghetens sociala dimensioner samt ytterligare förenkla de ursprungliga dimensionerna. I detta avsnitt är min avsikt att analysera de personliga erfarenheternas och de personliga egenskapernas påverkan på upplevelsen av otryggheten i rädslans olika typer av rum.

Att vara mer orolig eller rädd för att man själv utsatts för brottslighet är som framgått av Hales (1996) översikt av den brittiska och nordamerikanska litteraturen kring rädslan för brott den vanligaste förklaringen. Det finns också en enighet kring att rädslan är den känslomässiga reaktionen på brott (DuBow et. al., 1979; Taylor and Hale, 1986/2000:357). Men med tanke på att den egna utsattheten för brott och att ha sett andra utsättas för brott hade likartade samband med i vilken utsträckning man upplevt oro för olika typer av brott, finns det också anledning att tro att det saknas skillnader i typen av personliga erfarenhetens påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet. Jag undersöker därför också om det finns några skillnader i påverkan på otryggheten i stadsrummet beroende på om man uppper att man själv utsatts för eller sett andra utsättas för brott.

I ett andra steg avser jag att analysera påverkan på otryggheten i stadsrummet efter olika typer av hot och risker. Några kriminologer har visat att det i detta sammanhang är skillnad på brott och brott. Garofalo (1981) menar att rädsla är den emotionella reaktionen på att utsättas för våldsbrott medan oro är reaktionen på att utsättas för inbrott. Däremot finns det en svensk studie som visat att utsattheten för våldsbrott kan medföra en allmänt högre otrygghet. Min tolkning av ovanstående är att utsattheten för egendomsbrott kan medföra en oro för det samma medan utsattheten för våldsbrott både kan leda till en rädsla för sådant men också en mer allmän otrygghet. Kvarstår att undersöka påverkan av de personliga erfarenheterna av de olika typerna av brottslighet i stadsrummet. Jag kommer att undersöka denna påverkan enligt ett kontinuum med våldsbrott som troligtvis har den största påverkan på rädslan, därefter olika former av stöld och egendomsbrott som visat sig kunna påverka om inte rädslan så i alla fall oron till att skadegörelse och nedskräpning skulle placera sig i den perifera omgivningen som något som skulle kunna medföra obehag.

Forskningen har även visat att nedsatt kontroll över de allmänna levnadsvillkoren till följd av ett dåligt hälsotillstånd eller avsaknad av framtidstro kan leda till en nedsatt förmåga att hantera hot och risker vilket kan leda till en ökad rädsla. Därför undersöker jag dels de personliga egenskapernas påverkan på otryggheten i stadsrummet men även hur de samverkar med den personliga erfarenheten av olika typer av hot och risker och typen av personlig erfarenhet. Frågan om den personliga oron kan förutom att ses som en

individuell egenskap, ses som en kontrollvariabel för den konstanta oron i motsats till den situationella.

Den personliga erfarenhetens påverkan

Jag inleder med att undersöka påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet av att ha eller inte ha olika typer av personlig erfarenhet, att ha utsatts för eller sett brottslighet respektive att ha sett hot och risker. Vi vet sedan tidigare att mönstren avseende sambandet mellan oron för olika typer av brott och att själv ha utsatts för dessa brott eller att ha sett dessa brott är likartad. Det är också troligt att den personliga erfarenheten av brottslighet och särskilt den som relateras till våld har störst påverkan på otryggheten. Även andra typer av hot och risker skulle kunna ge upphov till otrygghet, men troligtvis spelar de en större roll för upplevelsen av oro. Vi vet däremot inget om påverkan med hänsyn tagen till stadsrummets sociala och fysiska dimensioner.

Oavsett vilken typ av personlig erfarenhet människor har, eller vilken typ av rum som avses, är det övergripande mönstret att andelen som uppger sig ha upplevt otrygghet i stadsrummet är högre (i genomsnitt drygt 10 procentandelar) bland dem som själv utsatts för brott, sett andra utsätts för brott eller bland dem som sett hot och risker och lägre bland dem som inte utsatts för eller sett det samma (tabell 8:12). Mönstret följer dock det generella avseende otryggheten i stadsrummet d.v.s. att otryggheten är störst i de öde rummen, lägre i de öppna eller befolkade halvöppna rummen och lägst i de befolkade och slutna. Störst är skillnaden mellan typerna av personlig erfarenhet mellan dem som sett andra utsätts för brott eller hot och risker och dem som inte gjort det snarare än mellan dem som själv utsatts för brott eller inte gjort det. Detta gäller särskilt i rum av öppen fysisk karaktär som kan vara både öde och befolkade som gator och torg. En förklaring till att påverkan av att själv ha utsatts är lägre än efter att ha sett kan ha sin förklaring i det som tidigare forskning visat d.v.s. att upplevelsen av rädsla främst påverkas av våldsbrott. Som framgick under förra avsnittet är det vanligare att ha sett andra utsätts för våldsbrott än att själv ha utsatts för det, och att generellt ha sett hot och risker (varav folk som betar sig våldsamt är ett alternativ) vilket skulle kunna förklara att påverkan av att ha sett brottslighet och hot och risker är större än att själv ha utsatts för det samma. Det är så långt jag kommer kring resonemanget om påverkan av att ha eller inte ha olika typer av personlig erfarenhet av den övergripande hot och riskkategorin och den mer specifika avseende brott. Jag återkommer senare till påverkan av olika typer av hot och risker i syfte att fastställa vilken påverkan den personliga erfarenheten av våld och hot respektive skadegörelse/vandalisering samt nedskräpning har på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet.

Att ha personlig erfarenhet av brottslighet eller hot och risker medför en förhöjd nivå på otryggheten i stadsrummets offentliga miljöer oavsett typen av rum, även om mönstret i otryggheten följer det generella för stadsrummets olika typer av rum. Det finns således stöd för huvuddelen av den brittiska och nordamerikanska forskningen kring rädslan för brott och dess resultat som menar att själv ha utsatts för brottslighet leder till en ökad

rädsla (se Hale, 1996) men också otrygghet. Men det går också att kontextualisera denna upplevelse av otrygghet. Upplevelsen är inte oberoende av sin kontext utan följer det specifika mönstret av otrygghet i stadsrummets olika typer av rum. Det finns också stöd för enigheten kring att rädslan är den känslomässiga reaktionen på brott (DuBow et. al., 1979; Taylor and Hale, 1986/2000:357), men rädslan och även otryggheten kan i stadsrummet även vara den känslomässiga reaktionen på andra former av hot och risker. Det är inte otänkbart att även ordningshypotesen får stöd, men jag avser att fördjupa detta resonemang framgent.

Ser vi närmare på skillnaderna i påverkan på otryggheten i stadsrummet efter typen av personlig erfarenhet är det inte heller finnas några större skillnader efter att själv ha utsatts för dessa hot och risker eller att ha sett dem. Det kan tolkas som att resultaten i min studie ger stöd åt resultaten i SCB:s undersökning (2004) och Björn Anderssons (2001) resonemang kring betydelsen av att ha varit vittne till brottslighet för upplevelsen av otrygghet. Därför kommer jag fortsättningsvis att använda mig av personlig erfarenhet av hot och risker som begrepp snarare än att skilja på att ha sett dessa hot och risker eller att själv ha utsatts för dem vid analysen av de personliga erfarenheternas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Tabell 8:12 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska rum bland dem som har olika former av personlig erfarenhet av brott (genomsnitt procent)

Upplevd otrygghet i...	Har utsatts för brott		Har sett brott		Har personlig erfarenhet av brott		Har sett hot och risker	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Öde rum	67	58	74	58	68	56	48	28
Öppna rum	50	39	63	39	53	36	41	24
Befolkade halvöppna	51	36	57	37	51	34	33	21
Befolkade slutna rum	12	7	15	8	12	7	6	4
I minst något rum	76	64	84	64	76	62	59	39
Antal svarande	281	739	151	869	369	651	763	246

Kommentar: För frågornas formulering och svarsalternativ, se tabell 8:3, 8:10. Tabellen avser Göteborgs kommun 2003 och 2004, och totalt antal svarande är 2003 1020st och 2004 1009st.

Men de som utsatts för brottslighet behöver inte med nödvändighet vara mer rädda och de som inte utsatts för brottslighet vara mindre otrygga. Det som kallats för rädsloparadoxon d.v.s. att det finns människor som är oroliga eller rädda även om de inte utsatts för brottslighet, finns det tendenser till även i stadsrummets offentliga miljöer. Drygt hälften (58 procent) av dem som inte utsatts för brottslighet har upplevt otrygghet när de var ensamma i öde typer av rum (tabell 8:12). Det är inte självklart att man blir tryggare om man inte har upplevt sig utsatt för brottslighet och inte heller att utsattheten för brottslighet för alla medför en ökad otrygghet. De förklaringar som framförts inom forskningen kring rädslan för brott till att inte alla människor som utsatts för brott är

rädda för det samma är antingen att människor förnekar eller neutraliserar det inträffade eller att de har lärt sig något av det inträffade. En sådan kunskap kan göra dem mer vaksamma och försiktiga men inte nödvändigtvis mer rädda (se Hale, 1996). Enligt riskforskningen kan riskkällor som man har personlig erfarenhet av att upplevas som mindre riskfyllda än dem man saknar kunskap om (Brehmer, 1993:8). Orsaken kunde då vara att den ökade kunskapen medför att man upplever en ökad kontroll över situationen. Men den personliga erfarenheten kan också leda till en ökad riskupplevelse, beroende på vilken personens utgångsuppfattning är (ibid:10). Jag återkommer till frågan i slutet av detta kapitel när jag analyserar den sammansatta påverkan av den personliga erfarenhetens och de personliga egenskapernas påverkan på upplevelsen av otryggheten i stadsrummet. Men det saknas enkla förklaringar till varför människor som inte utsatts för brottslighet eller andra typer av hot och risker upplever otrygghet medan det finns resonemang kring varför människor som utsatts för brottslighet inte upplever det samma.

Som framgått av tidigare forskning är kön den mest utmärkande indikatorn på rädsla i det offentliga rummet. När det gäller ålderns betydelse har det främst varit de äldres oro och rädsla som varit i fokus medan några studier (se Sandstig 2003, SCB, 2005) visat på resultat som tyder på att det inte bara är de äldre som upplever otrygghet utan också de yngre. Även resultaten i detta kapitel har visat att de unga är de som mer än andra åldersgrupper uppger att de själv utsatts för och sett både brottslighet i allmänhet men särskilt våldsbrott och även hot och risker. Förklaringar som jag belyste i början av detta kapitel avsåg den personliga oron, och min avsikt är här att använda dessa teorier och tidigare forsknings resultat i tolkningen av otryggheten i stadsrummet.

Tabell 8:13 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska stadsrum bland dem som bland dem som har olika former av personlig erfarenhet av brott efter kön (genomsnitt procent)

Upplevd otrygghet i...	Har utsatta för brott		Har sett brott		Har personlig erfarenhet av brott		Har sett hot och risker	
	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M
Öde rum	83	49	86	59	82	50	64	28
Öppna rum	61	39	74	50	63	41	48	33
Befolkade halvöppna	57	44	68	44	58	42	41	23
Befolkade slutna rum	11	14	15	16	12	12	7	6
I minst något rum	89	61	93	74	88	62	73	43
Antal svarande	150	131	81	70	200	169	411	352

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2003 respektive 2004 se vidare under tabell 8:3, 8:10.

Ser vi närmare på likheter och skillnader mellan olika grupper som upplever otrygghet i stadsrummet finns det som förväntat utifrån forskningen och vad som framkom i början av detta kapitel skillnader efter kön och ålder. Eftersom antalet i de olika

ålderskategorierna vid prövningen de enskilda åren inte är tillräckliga för att tala om signifikanta skillnader efter ålder, kommer prövningen nedan endast avse utsattheten för brottslighet och hot och risker efter kön.³ Vi vet sedan det förra kapitlet att kvinnors otrygghet generellt är högre i alla rum och att skillnaden mellan kvinnor och män är störst i de rum som kan karakteriseras som öde. Det mönstret gäller fortfarande oavsett typen av erfarenhet och oavsett rum, med undantag av de rum som kan karakteriseras som befolkade och slutna som restauranger och caféer, där andelen kvinnor och män som upplevt otrygghet när de var ensamma är ungefär lika låga som för övriga grupper (tabell 8:13). I alla rum utom de tryggaste adderas den personliga erfarenheten av respektive erfarenhet av brottslighet och hot och risker till otryggheten i de olika typerna av rum vilken då förstärks. Skillnaderna mellan könen är därför ungefär de samma medan andelarna som upplevt otrygghet när de var ensamma överlag är högre för både kvinnor och män. Det medför, att upp emot 9 av 10 kvinnor (86 procent) som sett brottslighet under det senaste året upplevt otrygghet vid vistelse i rum som kan karakteriseras som öde. Sett till de övergripande kategorierna brottslighet och hot och risker adderas upplevelsen av otrygghet i enlighet med kvinnors och mäns olika typer av personliga erfarenhet av det samma. Den personliga erfarenheten av brottslighet eller hot och risker har likartad påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet oavsett om man är kvinna eller man. Men eftersom den personliga erfarenheten av brottslighet eller hot och risker adderas till den befintliga otryggheten och således skillnaden mellan kvinnor och män medför det att andelen kvinnor som har personlig erfarenhet av brottslighet eller hot och risker tenderar att vara särskilt hög, särskilt i de rum som kan karakteriseras som öde.

Är det skillnad i påverkan av personlig erfarenhet av brott och brott?

Inom tidigare forskning har man visat att utsattheten för egendomsbrott kan medföra en oro för det samma medan utsattheten för våldsbrott både kan leda till en rädsla för sådant men också en mer allmän otrygghet. Men som visats ovan kan också olika former av hot och risker medföra en ökad upplevelse av otrygghet i stadsrummet och enligt ordningshypotesen kan ordning som ett problem leda till en ökad rädsla (se sammanfattning av Hale, 1996:115–116). Det handlar om att även nedskräpning som kanske inte direkt påverkar otrygghet trots det kan bidra till upplevelsen av att ett område är på väg att förfalla, vilket i sin förlängning skulle kunna leda till att människor blir mer oroliga. Frågan är om upplevelserna i stadsrummet skiljer sig åt beroende på vilka brott eller hot och risker man har personlig erfarenhet av.

Just utsattheten för våld anses vara det som har störst påverkan på rädslan eller otryggheten. Det är dock få som själv uppger sig ha utsatts för våld vilket medför svårigheter i undersökningen av utsatthetens påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet med bibehållen statistisk signifikans. Som framgått ovan är påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet efter den personliga erfarenheten av brott respektive mer generella hot och risker likartad. Det medför möjligheter att analysera påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet enligt en något annorlunda typologisering (se

kommentarer tabell 8:14 för indexkonstruktion). Påverkan undersöks först på grundval av ett kontinuum med olika former av personlig erfarenhet av våld och allvarliga hot, därefter olika former av stöld, egendomsbrott och skadegörelse samt avslutas med nedskräpning som i den perifera omgivningen är som något som skulle kunna medföra obehag.

Påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet efter de olika formerna av hot och risker är likartade även om påverkan av den personliga erfarenheten av nedskräpning är något lägre än påverkan av personlig erfarenhet av våld eller hot respektive stöld och skadegörelse eller våld eller allvarliga hot (tabell 8:14). Det finns således svagt stöd för resultat av Garofalo (1981) där endast våldsbrott ledde till en ökad rädsla medan inbrott (om inbrott här kan jämföras med egendomsbrott eller stöld och skadegörelse) medförade en ökad oro. Detta eftersom både våldsbrott och egendomsbrott ger upphov till rädsla eller otrygghet. Det kan trots att resultaten i den svenska studien får stöd i att utsattheten för om inte våldsbrott så i alla fall olika former av personlig erfarenhet av våld ger upphov till en förhöjd rädsla i alla rum, visa att ett liknande resultat uppvisas avseende den personliga erfarenheten av stöld och skadegörelse.

Även om skillnaderna efter den personliga erfarenheten av olika hot och risker är små, följer påverkan det generella mönstret av otryggheten i de olika typerna av rum d.v.s. flest är otrygga i öde rum och lägst andel i de befolkade och dem av mer sluten fysisk karaktär. Den personliga erfarenheten av de olika typerna av hot och risker adderas till den befintliga otryggheten i stadsrummet.

Som tidigare framgått är otryggheten i stadsrummet lägre ju äldre man är. På liknande sätt som att andelarna otrygga kvinnor och män som har personlig erfarenhet av hot och risker är högre bland dem som har erfarenheten än dem som saknar den är andelarna oavsett ålderskategori högre bland dem som har erfarenhet än bland dem som saknar den. I likhet med andelen rädda och otrygga kvinnor och män adderas den personliga erfarenheten av de olika typerna av hot och risker i respektive stadsrum. Det finns inte heller några större skillnader i otryggheten i stadsrummet efter vilken typ av hot och risk man har erfarenhet av. Det skulle här enligt tankar kring den fysiska sårbarhetens betydelse (se Skogan och Maxfield, 1981; Killias, 1990) finnas skillnader i förmågan att hantera utsattheten för våldsbrott där kvinnor och äldre skulle ha svårare att återhämta sig från dessa än andra men det saknas stöd för sådana slutsatser om vi beaktar påverkan på otryggheten i stadsrummet efter den personliga utsattheten för våld eller hot om våld samt kön eller ålder.

Den personliga erfarenheten av hot och risker som jag hittills har undersökt påverkan av, utesluter givetvis inte att man även kan ha andra typer av erfarenheter som sociala eller medieerfarenheter av det samma. Undersökningen av vilken av dessa olika erfarenhetsvägar som har störst effekt prövas i den samlade analysen men innan så sker är det av intresse att undersöka hur stor del av den personliga erfarenheten som härrör från endast denna typ av erfarenhet.

Tabell 8:14 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska rum bland dem som har personlig erfarenhet av en tregradig typologi av hot och risker (genomsnitt procent)

Personlig erfarenhet Upplevd otrygghet i...	...Av våld/hot			...Av stöld/skadegörelse			...Av nedskräpning		
	Har	Enbart	Saknar	Har	Enbart	Saknar	Har	Enbart	Saknar
Öde rum	58	42	49	62	42	50	51	48	32
Öppna rum	52	46	34	51	37	36	42	41	27
Befolkade halvöppna	45	24	31	47	28	33	39	32	23
Befolkade slutna	10	12	6	10	7	6	11	6	4
I minst något rum	71	66	56	71	56	58	61	60	44
Antal svarande	575	(41)	1413	422	309	1298	105	582	322

Kommentar: För beskrivningar av rumsindex se figur 7:6 i kapitel 7. Indexet över de olika typerna av hot och risker bygger på en sammanslagning av frågan om utsattheten för olika former av brottslighet som ställdes 2003 och frågan om man själv sett andra utsättas för olika former av hot och risker som ställdes 2004. Sammanslagningen och indexet är skapat enligt följande. Våld/hot avser ja svar på något av alternativen: Utsatts för våld som ledde till läkarbesök (2003); Utsatts för annat fysiskt våld som gett smärta (2003); Utsatts för hot eller hotelser om våld som var så allvarliga att Du blev rädd (2003); Själv sett ungdomsgång som bråkar och stör ordningen (2004); Folk som betar sig våldsamt/hotfullt utomhus (2004); Kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus (2004); kvinnor som antastas/utsätts för våld i hemmet (2004). Stöld/skadegörelse avser ja svar på något av alternativen: Utsatts för stöld (2003); Utsatts för skadegörelse (2003); Själv sett vandalisering/skadegörelse (2004). Nedskräpning avser ja svar på alternativet: Själv sett vandalisering (2004). Tabellen avser Göteborgs kommun och dem som svarat på frågorna. De har som lägst varit 1009 (nedskräpning år 2004) och som högst 2029 (antal 2003 och 2004).

Ser vi närmare på dem som enbart har personlig erfarenhet och dess påverkan på otryggheten i stadsrummet efter olika former av hot och risker: våld eller hot om våld, stöld eller skadegörelse samt nedskräpning, är skillnaderna ännu mindre än vid jämförelsen mellan dem som hade personlig erfarenhet av motsvarande men som också kunde ha andra typer av erfarenheter. Det innebär (med reservation att antalet som enbart har personlig erfarenhet av våld och hot om våld är få) att ovanstående tolkningar kring den personliga erfarenhetens påverkan är giltiga även om vi ser till dem som enbart har personlig erfarenhet av dessa hot och risker. Avseende upplevelsen av otrygghet i stadsrummet saknas det stöd för den åtskillnad som Garofalo (1981) gör mellan våldsbrott och inbrott och att det senare snarare skulle ge upphov till oro än rädsla samt att det finns stöd för resultaten i den svenska studien att utsattheten för om inte våldsbrott så i alla fall olika former av personlig erfarenhet av våld ger upphov till en förhöjd rädsla i alla rum men också att ett liknande resultat skulle kunna uppvisas avseende den personliga erfarenheten av stöld och skadegörelse. Eftersom det också medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet när man enbart har personlig erfarenhet av nedskräpning, ger det även ett visst stöd för ordningshypotesen och att nedskräpning kan leda till upplevelsen av rädsla eller otrygghet.

De personliga egenskapernas och erfarenheternas påverkan

Frågan om i vilken utsträckning människor är oroliga för att något obehagligt ska hända, deras nuvarande hälsotillstånd, hur nöjda de är med livet samt det egna engagemanget avsåg att belysa individernas grad av egenkontroll. De tre första faktorerna har alla ett högt inbördes samband med varandra och de fångar upp ett slags emotionell stabilitet medan den senare är kognitivt relaterad där erfarenhet av att arbeta med att förebygga brottslighet och hot och risker kan medföra en ökad kunskap som i en förlängning skulle kunna leda till en lägre oro, rädsla eller otrygghet. Den övergripande riskhypotesen ponerar att ju högre sannolikhet för att risken inträffar, ju allvarigare riskens konsekvenser samt ju lägre grad av kontroll över riskerna, desto troligare att människor upplever oro, rädsla eller otrygghet. Tanken är att om man har fullt upp med sig själv, desto lägre är möjligheterna att kunna hantera relationen till sin omvärld och desto troligare att man har en förhöjd nivå på rädslan. Jag inleder med att undersöka de personliga egenskapernas påverkan på otryggheten i stadsrummet och fastställer vilken av egenskaperna som har störst påverkan.

Skillnader i påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet av eget engagemang i brotts- eller drogförebyggande arbete saknas. Även om resultaten inte är direkt jämförbara skiljer sig resultatet i min studie från de resultat av Sjöberg (2003:193) som pekat på att egna insatser för att komma till rätta med säkerhet i samhället skulle kunna minska nivå på rädslan.

Bland de tre emotionellt präglade variablerna, den personliga oron, det nuvarande hälsotillståndet samt hur nöjd man är med livet har däremot de två första påverkan på otryggheten i stadsrummet medan hur nöjd man är med livet inte har det. Eve and Eve (1984) visade i sin studie att en negativ framtidssyn kunde leda till otrygghet men eftersom hur nöjd man är med livet inte direkt kan jämföras med negativ framtidssyn är det svårt att uttala sig om stöd eller inte för resultaten i denna studie. Men om graden av den personliga oron kan likställas med emotionell stabilitet i studien av Sjöberg (2003) och kontroll över ens levnadsförhållanden i studien av Conklin (1975), får båda studiernas resultat stöd. Liksom studien av Ward et. al. (1986) som visade att dålig hälsa kan leda till otrygghet. Påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet är dock störst efter den personliga oron, och något lägre avseende bedömningen av det egna hälsotillståndet, varför jag framgent fokuserar på påverkan på otryggheten i stadsrummet efter den personliga oron.

Tabell 8:15 Andel har upplevt rädsla/otrygghet i sociala och fysiska rum bland dem som oroar sig för att något obehagligt skall hända (procent)

Upplevd otrygghet i...	Mycket ofta	Ganska ofta	Varken eller	Ganska sällan	Mycket sällan
Öde rum	53	59	47	37	23
Öppna rum	53	51	40	26	23
Befolkade halvöppna	40	39	36	22	19
Befolkade slutna rum	13	10	6	2	3
I minst något rum	75	69	58	47	35
Antal svarande	47	238	268	285	167

Kommentar: Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2004, n=1005.

Som jag nämnde inledningsvis använder jag den personliga oron även som en kontrollvariabel att jämföra mot kontextens betydelse. Om det enbart är den personliga oron som spelar en roll för upplevelsen av otrygghet i stadsrummet snarare än sammanhanget bör andelarna på de som mycket eller ganska ofta oroar sig vara konstanta oavsett geografiskt rum och socialt sammanhang. Skillnaden bör vara som lägst i de rum där flest upplever otrygghet d.v.s. de öppna öde rummen som p-hus etc. medan skillnaderna bör vara som högst i de rum där de flesta känner trygga d.v.s. de avgränsade befolkade rummen som restauranger etc.

Vid en jämförelse med dem som generellt oroar sig och dem som inte gör det är oroliga människor överlag mer oroade på alla platser och trygga människor överlag är mindre oroliga på alla platser. Skillnaden mellan oroliga och trygga gäller främst när man är ensam. Det finns således en individfaktor som spelar roll i upplevelsen av oron, men det är inte det samma som att sammanhanget inte spelar någon roll i upplevelsorna av oro eller otrygghet i stadsrummet. Oavsett om vi ser till extremgruppen d.v.s. de som mycket ofta eller mycket sällan oroar sig har de oroliga och de trygga människorna samma mönster i sin oro d.v.s. att otryggheten är som störst när man är ensam på öde platser, att otryggheten är lägre i samband med att man åker kollektivt samt i öppna befolkade rum, och att otryggheten är som lägst i slutna befolkade rum när man är ensam (tabell 8:15). Alltså spelar både sammanhanget och den personliga oron en roll. Är du orolig som individ adderas din oro på samtliga platser och det motsatta om du inte är orolig som person.

Vi vet redan att den personliga erfarenheten av hot och risker påverkar otryggheten i stadsrummet där de som har erfarenhet i högre utsträckning än dem som saknar denna är mer rädda och otrygga i stadsrummet. Det är dock inga större skillnader med hänsyn till vilka erfarenheterna av hot och risker är, även om det troliga är att det är att man sett andra utsättas för främst våldsbrott som påverkar otryggheten i stadsrummet. Det saknas också skillnader i påverkan av i vilken utsträckning man har personlig erfarenhet av hot och risker. Mönstren i upplevelsen följer dock det generella d.v.s. att de otryggaste

rummen är de öde och de minst otrygga är de slutna och befolkade. Den personliga erfarenheten adderas således i likhet med den personliga oron till otryggheten i stadsrummet. Den återstående frågan är hur den personliga erfarenheten samverkar med den personliga oron.

Det är främst de som både oroar sig och som har personlig erfarenhet av våld och hot som främst upplever otrygghet i alla rum och de som inte oroar sig och som saknar personlig erfarenhet av våld och hot som är tryggast (tabell 8:16). I likhet med den personliga oron respektive den personliga erfarenhetens enskilda påverkan är den sammansatta påverkan beroende av rummets karaktär. Upplevelsen av rädsla är högre i de rum som kan karakteriseras som öde som i tunnlar och på broar och lägre i de befolkade och slutna som cafeterior etc.

Den övergripande risktesen säger att ju högre sannolikhet för att risken inträffar, ju allvarligare riskens konsekvenser samt ju lägre grad av kontroll över riskerna, desto troligare att människor upplever oro, rädsla eller otrygghet. Den personliga oron leder som jag tidigare visat till en förhöjd nivå på otryggheten i stadsrummet och min tolkning av detta är att det sker till följd av en låg grad av egenkontroll. Att ha personlig erfarenhet av att själv ha utsatts för våld eller hot om våld eller sett andra utsättas för det innebär att sannolikheten att risken inträffar redan skett och allvarligheten av dess konsekvenser troligtvis upplevdes som allvarliga oavsett om de medförde fysisk skada eller om hotet om våld var så allvarligt så att man blev rädd. Den förhöjda otryggheten i stadsrummet ger således stöd åt den övergripande risktesen avseende att ju fler av de tre faktorerna: hög sannolikhet att risken inträffar, konsekvensernas allvar samt låg egenkontroll, desto troligare att nivån på otryggheten är högre än om sannolikheten är låg, konsekvenserna försumbara och egenkontrollen är hög.

Tabell 8:16 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet bland dem som har personlig erfarenhet av våld/hot och som oroat sig för att något obehagligt ska hända (genomsnitt procent)

Upplevd otrygghet i...	Oroar sig mycket/ganska ofta och har personlig erfarenhet av våld/hot		Oroar sig mycket/ganska sällan och har personlig erfarenhet av våld/hot	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Öde rum	64	50	42	25
Öppna rum	62	39	37	16
Befolkade halvöppna	43	35	31	14
Befolkade slutna rum	12	9	5	1
I minst något rum	76	62	56	33
Antal svarande	157	122	193	256

Kommentar: Index bestående dels av en sammanslagning inom frågan om man utsatts för eller sett olika former av brott där sådant som avser våld eller hot om våld med dem som året därpå angett att de sett sådant som kan tolkas som våldsamheter: kvinnor som antastats, folk som betett sig våldsamt samt ungdomsgång som bråkar. Tabellen avser Göteborgs kommun 2003/2004, totalt antal svar 728st.

På samma sätt som frågan om den personliga oron använts som en kontrollvariabel för den personliga otryggheten kan den öppna frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten ses som en kontrollfråga för allmän otrygghet. Det är därför av intresse att undersöka hur människors allmänna föreställningar om hot och risker mot tryggheten korrelerar med den personliga erfarenheten av våld eller hot om våld i stadsrummet.

Föreställningar om brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten har likartad påverkan som den personliga oron i stadsrummet. De som har angett brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten är också de som främst upplevt otrygghet i stadsrummet. Ser vi till hur dessa föreställningar samverkar med att ha personlig erfarenhet av våld eller hot om våld samverkar de på ett likartat sätt som den personliga oron och den personliga erfarenheten d.v.s. om man både har angett brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten och har utsatts för våld eller hot om våld är nivån på otrygghet överlag högre i alla rum än dem som saknar sådana erfarenheter (tabell 8:17). Nivån på otryggheten följer dock det generella mönstret i stadsrummet och adderas till den befintliga beroende på typen av rum, men inte i lika stor utsträckning som den personliga oron. Det är tolv gånger vanligare att människor upplever otrygghet i öde rum när de är ensamma om de har föreställningar om brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten och har personlig erfarenhet av våld och hot om våld än att de gör det samma när de är ensamma på den lokala puben och de inte har angett brottslighet som hot och saknar erfarenhet av våld eller hot om våld. Det har större påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet att ha personlig erfarenhet av våld/hot och att ha föreställningar om brott som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten än att ha personlig erfarenhet av våld/hot och att ofta oroas sig.

Tabell 8:17 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet bland dem som har personlig erfarenhet av våld/hot och föreställning om brott som det allvarligaste hotet mot deras trygghet (procent per person)

Upplevd otrygghet i...	<i>Angett brott som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten och har personlig erfarenhet av våld/hot</i>		<i>Inte angett något allvarligt hot mot den egna tryggheten och har personlig erfarenhet av våld/hot</i>	
	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>
Öde rum	62	44	50	33
Öppna rum	58	31	49	29
Befolkade halvöppna	58	34	43	27
Befolkade slutna rum	10	5	6	5
I minst något rum	73	54	68	45
Antal svarande	169	145	111	174

Kommentar: Se tabell 8:13 för index om personlig erfarenhet av våld eller hot om våld. Frågan om hot avser det första hotet som angetts. Mönstret är det samma som om hänsyn tagits till alla tre, och av pedagogiska skäl visas endast hot1 per person (hade annars avsett multiple respons och då hade antingen procentandelarna överstigit 100% vilket gjort det svårt med jämförelser, eller så hade svaren avsett andel av totalt antal svar vilket kan göra det svårt med jämförelser per person). Tabellen avser Göteborgs kommun 2004, 1009 st.

Det mönster som framstår oavsett om vi undersöker den enskilda eller sammansatta påverkan av den personliga oron, den personliga utsattheten för våld eller hot om våld samt personliga föreställningar om brottslighet påverkar eller samverkar de all med upplevelsen av otrygghet i stadsrummet. Denna otrygghet är dock inte oberoende av rummets karaktär, utan faktorerna förstärker eller försvagar det befintliga mönstret av otrygghet i stadsrummet. De som har föreställningar om brottslighet, är mer oroliga eller har personlig erfarenhet av våld och hot om våld adderar på upplevelsen av otrygghet i alla rum. Tolkningen av ovanstående är att den övergripande risktesen får stöd. Ju fler av de tre faktorerna: hög sannolikhet att risken inträffar, konsekvensernas allvar samt låg egenkontroll, desto troligare att nivån på otryggheten är högre än om sannolikheten är låg, konsekvenserna försumbara och egenkontrollen är hög. Störst påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet har den sammansatta påverkan av att vara en orolig person och att själv ha personlig erfarenhet av våld eller hot om våld.

* * *

Analysen inom det individuella perspektivet ger att den egna utsattheten för brott, våld eller hot spelar en roll för förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet, särskilt för de unga. Men det gör även den personliga erfarenheten av att ha sett andra utsättas för brott. Det är dock inte enbart att ha sett brott som spelar en roll, utan även att ha sett olika former av oordning vilka medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten. Bland faktorer tillhörande den individuella predispositionen spelar den personliga oron en stor roll i människor upplevda otrygghet i stadsrummet. Men oron är inte oberoende av kontexten (eller erfarenheten av hot och risker) utan samverkar med den upplevda oron antingen genom att adderas på eller dras ifrån den upplevda otryggheten i stadsrummet. En närmare analys av könets betydelse ger i den perspektivberoende individanalysen att särskilt unga kvinnor är otrygga men också att genus spelar en roll för den personliga oron. Men endast om man är man. Om man är man och i frågan om egenskattad grad av kvinnliga respektive manliga egenskaper anser sig ha många kvinnliga egenskaper och få manliga, är man mer fysiskt sårbar än män i allmänhet.

9. DET SOCIALA PERSPEKTIVET

I det förra kapitlet analyserades förutom den personliga erfarenhetens påverkan på tryggheten i stadsrummet också hur individegenskaper som personlig oro och egna föreställningar kring brott som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten samverkade med den personliga erfarenheten. På motsvarande sätt kan vi tala om sociala erfarenheter och sociala orosfaktorer som föreställningar om andra människor eller sociala problem. Jag ska i detta kapitel undersöka olika former av sociala erfarenheter av hot och risker och deras påverkan på tryggheten i stadsrummet. Men jag undersöker även hur sociala orosfaktorer som avsaknad av tillit till andra människor kan påverka tryggheten. På liknande sätt som i det förra kapitlet undersöker jag även hur de sociala erfarenheterna av hot och risker samverkar med de sociala orosfaktorerna och vilken deras gemensamma påverkan är på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet.

Jag inleder kapitlet med undersökningen av de sociala orosfaktorerna för att därefter närmare undersöka människors sociala erfarenheter av hot och risker. I den senare delen av kapitlet analyseras de sociala orosfaktorernas samt de sociala erfarenheternas påverkan på tryggheten i stadsrummet för att avslutas med de bådas sammanlagda påverkan och betydelse.

9.1 SOCIALA OROSFAKTORER OCH SOCIALT KAPITAL

Inte sällan är de sociala orosfaktorerna bundna till det egna bostadsområdet. Det kan handla om i vilken utsträckning man tror att man inte får hjälp och stöd av sina grannar, avsaknaden av tillhörighet i bostadsområdet etc. och de kan i olika utsträckning påverka upplevelsen av otrygghet i en vardagskontext. Föreställningar om området där man bor har också varit en plats av särskilt intresse inom forskningen kring rädslan för brott och mediernas kultivationseffekter. Det egna grannskapet utgör också en särskild källa till social erfarenhet varför det kommer att finnas med som en analytisk nivå genom kapitlet.

Oordningshypotesen och dess kritik

Betydelsen av föreställningar om och upplevelser av sociala problem för oro och rädsla har belysts bl.a. genom den så kallade oordningshypotesen: att upplevelsen av oordning som ett problem och en plats som okontrollerbar kan leda till en ökad oro (se Hale, 1996:115–116). Att ha sett olika sociala problem generellt och nedskräpning i synnerhet hade vid undersökningen av hypotesen en direkt påverkan på tryggheten i stadsrummet som kunde leda till en ökad otrygghet. Men Taylor och Hale (1986/2000) menar att sambandet mellan oron och den observerade oordningen inte är den rätta. Det riktiga sambandet är det mellan social klass och rädsla där både tillhörigheten till en lägre social

klass samt risken att utsättas för sociala problem eller brott kan förhöja uppfattningen om lokala problem som i sin tur är det som leder till ökad rädsla. Vid kartläggningen av tryggheten i stadsrummet finns det dock inget som tyder på att områdets resursstyrka, nuvarande social klass, utbildningsnivå och hushållsekonomi skulle ha någon större inverkan på otryggheten i stadsrummet. Det skulle tala för att Taylor och Hale (1986/2000) har fel i sin kritik av oordningshypotesen. Påverkan på upplevelsen och otryggheten i stadsrummet av oordning kvarstår när man undersöker den sociala klassens betydelse. Men skillnaderna i resultat kan bero på olika analysnivåer d.v.s. att jag avser den offentliga miljön i allmänhet medan Taylor och Hale avser närmiljön i bostadsområdet. Det finns resultat som talar för det. När jag undersökte upplevelsen av otrygghet i olika sammanhang fanns det socioekonomiska skillnader i bedömningar av den upplevda rädslan och otryggheten och särskilt tydliga var de inom det egna bostadsområdet.

Jag har tidigare visat att den upplevda otryggheten i det egna bostadsområdet generellt är lägre än den man upplever i andra sammanhang utanför. En dryg sjättedel av invånarna har ofta eller ibland upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet i jämförelse med i genomsnitt var femte (ca 20 procent) utanför (se kapitel 7). Men det övergripande mönstret (förutom att det är att kvinnor och unga) är att de med låg socioekonomi (låg resursstyrka, boende i arbetarhem, låg utbildningsnivå och låg hushållsekonomi) upplever större otrygghet i alla de situationer och sammanhang som efterfrågats. Det gäller framförallt i det egna bostadsområdet (se kapitel 7). Lågresursgrupperna kan här ses som dubbelt utsatta eftersom invånarna generellt upplever det egna bostadsområdet som tryggt medan dessa grupper inte bara upplever det egna bostadsområdet som otryggt utan även alla de andra sammanhangen och situationerna som jag frågat efter. Det finns stöd för att de främst är de socioekonomiskt svagare grupperna som upplever otrygghet också i det område där de bor.

Ser vi på hur social klass korrelerar med uppfattningar om och upplevelser av sociala problem i det egna bostadsområdet finner vi här ett mycket starkt samband. De som har upplevt otrygghet i bostadsområdet upplever i större utsträckning än dem som inte gjort det att kvinnor antastas, att folk är våldsamma, bråkiga ungdomar, skadegörelse och nedskräpning som ett problem där man bor. De som inte upplevt otrygghet i bostadsområdet utmärks av att antingen inte uppfatta att de nämnda sociala problemen som allvarliga problem eller att de inte förekommer där man bor. Föreställningarna om och upplevelsen av ovanstående sociala problem i bostadsområdet motsvarar alternativen som låg till grund för undersökningen av oordningshypotesen på en mer allmän nivå d.v.s. om man sett ovan nämnda sociala problem i Göteborg. Taylor och Hale (1986/2000) har i min studie därför rätt i sin kritik av oordningshypotesen, men den gäller upplevelsen av otrygghet i det egna bostadsområdet, och inte i stadsrummets offentliga miljöer generellt.

Bebyggelsen och den sociala kontrollen

I sin analys av den sociala kontrollen från ett bebyggelse- snarare än ordningsperspektiv, förklarade Oscar Newman (1972) den upplevda brottsligheten i det egna bostadsområdet med att man upplevde ett nedsatt försvar för det egna reviret. Om den sociala kontrollen mellan människor i det egna bostadsområdet var låg kunde detta dessutom leda till en ökad brottslighet. Newman och Franck (1982/2000) gav stöd åt teorin genom att visa att det främst är husens storlek som påverkar rädslan för brott och inte så mycket själva brottsligheten genom de boendes kontroll och användning av rummet utanför deras bostäder. Ju högre byggnaderna är, desto högre är de boendes rädsla. Återigen har det egna bostadsområdet varit i fokus och i detta avsnitt är resonemanget relevant dels för att undersöka tankarnas bäring i det egna bostadsområdet men också för att undersöka om studierna kan ha bäring på rädslan i den offentliga miljön som stadsrummet innebär.

Det finns inte någon motsvarande fråga som fångar upp våningshöjden på husen man bor i, men väl en fråga som avser typen av boende. Svartalternativen är småskalig bebyggelse som villor eller radhus där den sociala kontrollen kan förväntas vara högre respektive lägenheter i flerfamiljshus där den sociala kontrollen kan förväntas vara lägre. Det visar sig här att korrelationen mellan upplevelsen av otryggheten i området där man bor och typen av boende är ganska högt ($R = -0,19$). Det är cirka 10 procentenheter vanligare bland de boende i lägenheter i flerfamiljshus att ofta eller ibland respektive någon enstaka gång ha upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet under de senaste 12 månaderna än bland de boende i villa eller radhus (tabell 9:1). Motsvarande är det cirka 20 procentenheter vanligare att inte ha upplevt rädsla eller otrygghet bland de boende i villa eller radhus. Det skulle tala för ett stöd för Newman och Francks slutsatser om betydelsen av den sociala kontrollen för upplevelsen av otrygghet i området där man bor. Newman och Franck tar i sina analyser dock inte hänsyn till bostadsområdets attraktivitet som faktor och frågan är om de skulle få liknande resultat om höghus i attraktiva eller resursstarka stadsdelar avses.

Tabell 9:1 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet efter typen av boende (genomsnitt procent)

Upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet	Villa/radhus	Lägenhet i flerfamiljshus
Ja, ofta	1	5
Ja, ibland	8	14
Ja, någon enstaka gång	12	22
Nej	79	59
Total andel	100	100
Samtliga svarande	704	1346

Kommentar: Frågans formulering: *Hur bor du för närvarande?* Svartalernativet är: På lantgård eller ensamliggande villa på landsbygden; I villa eller radhus i småhusområde; I lägenhet i flerfamiljshus; I lägenhet/rum i servicehus, ålderdomshem eller gruppboende. Alternativet Villa/radhus i tabellen ovan avser svar på något av de första två alternativen: medan alternativet Flerfamiljshus avser svar på något av de två sista alternativen. Tabellen ovan avses Göteborgs kommun, 2001/2002, 2048st. För formuleringen av frågan och svartalernativen för den upplevda rädslan/otryggheten i bostadsområdet se kapitel 7.

Vid en kontroll för områdets resursstyrka framgår att de boende i flerfamiljshus överlag är otryggare i bostadsområdet än de boende i småhus oavsett områdets resursstyrka. 17 procent av de boende i lägenheter i resursstarka områden har ofta eller ibland upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet. Det kan jämföras med att 21 procent av de boende i lägenheter i resurssvaga områden har upplevt det samma. Den stora skillnaden avser de boende i villa eller radhus, där de boende i resursstarka områden är tryggast och otryggheten bland de boende i resurssvaga områden är i storlek som bland de boende i flerfamiljshus. Det är cirka 10 procentenheter vanligare bland de boende i småhus i de resurssvaga stadsdelarna att ofta eller ibland ha upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet än bland de boende i småhus i de resursstarka (6 procent respektive 16). Alltså även om vi tar hänsyn till områdets resursstyrka kvarstår stödet för Newmans och Francks resultat d.v.s. att låg social kontroll leder till en ökad känsla av rädsla i det egna bostadsområdet.

Betydelsen av social integration

Den övergripande tanken med den sociala integrationens som en möjlig förklaringsfaktor är att människors känsla av tillhörighet och socialt stöd i grannskapet eller den sociala interaktionen i den egna boendemiljön kan motverka upplevelsen av otrygghet. I avsnittet nedan undersöker jag tillhörighetens och det sociala stödets betydelse för otryggheten i bostadsområdet medan jag återkommer till den sociala interaktionens betydelse under avsnittet om förtroendet för och umgänget med andra. Detta främst eftersom det finns teser och studier som anser att den sociala interaktionen kan reducera rädslan såväl som förstärka den.

Hale (1996) har visat att människor som inte känner identifikation med det egna grannskapet, kommunen eller samhället i sin helhet är otryggare än andra. Detta eftersom känslan av tillhörighet kan stärka människors tro på att de kan klara av att hantera och därmed reducera uppfattade hots allvarlighet och därmed rädslan. Antagandet har undersökts genom en fråga som ställts i den västsvenska undersökningen: *I vilket av de här geografiska områdena känner du att du i första hand hör hemma?* Svartalernativen, totalt åtta stycken varierade från: den ort där jag bor till världen som helhet. Knappt hälften av de boende i Göteborg svarar att de främst känner att de hör hemma i den egna kommunen. Det näst vanligaste svaret är i Sverige som helhet eller Norden som närmare en fjärdedel av kommuninvånarna anser och resterande invånare anser sig främst höra hemma i Europa, världen som helhet, det landskap där de bor och några i det tidigare län de bott. Men korrelationen mellan den upplevda otryggheten i det egna bostadsområdet och identifikationen med olika geografiska områden är låg ($R = -0,03$), även om de som känner sig höra hemma i Göteborg är något tryggare än övriga. Resultaten ger således

inte stöd för Hales (1996) studie att upplevelsen av rädsla skulle vara lägre efter känslan av tillhörigheten i den egna kommunen.

En likartad fråga tar sikte på känslan av tillhörighet till det egna grannskapet: *Skulle du kunna tänka dig att flytta från området där du bor?* Svartalternativen är här ja eller nej. Närmare två tredjedelar (62 procent) av invånarna skulle kunna tänka sig att flytta från området där de bor medan en dryg tredjedel (38 procent) inte skulle kunna tänka sig att göra det. De mindre rotade är i huvudsak män, unga, högutbildade men också de boende i resurssvaga områdena. Ser vi närmare på i vilken utsträckning de som inte kan tänka sig att flytta från området där de bor upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet finns det ett sådant samband ($R=-0,09$). Det är cirka 10 procentenheter vanligare bland dem som kan tänka sig att flytta från området där de bor att ha upplevt rädsla eller otrygghet i det egna bostadsområdet under de senaste månaderna än bland dem som inte kan tänka sig att göra det. Alltså även om det saknas stöd för Hales (1996) studie av att tillhörigheten till den egna kommunen skulle medföra en lägre nivå på rädslan i det egna bostadsområdet finns det ett visst stöd för att de som känner en tillhörighet till det egna bostadsområdet i lägre utsträckning än dem som inte gör det upplevt otrygghet där.

Hartnagel (1979) har i en kanadensisk studie funnit stöd för att de som inte är nöjda med sitt bostadsområde eller sin bostadsort i högre utsträckning än de som är det upplevt rädsla för brott. Jag har undersökt antagandet av nöjdheten med det egna bostadsområdet och den egna bostadsorten: *Allmänt sett, hur bra tycker du det är att bo i: Den kommun där du bor? Det område inom kommunen där du bor?* Svartalternativen avsåg en 11 gradig skala från alternativet mycket dåligt till mycket bra. Nästan alla (92 procent) anser att det är bra att bo i det område inom kommunen där de bor. Detta trots att en stor andel kan tänka sig att flytta därifrån. Det finns en korrelation mellan att anse att området eller kommunen där man bor i någon utsträckning inte är bra och att ha upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet. Men det finns också några som anser att området man bor i inte är bra. Andelen som ofta eller ibland upplevt otrygghet i bostadsområdet är dubbelt så hög bland dem som anser att det är dåligt att bo i det område i kommunen där man bor i jämförelse med dem som anser att det är bra (35 respektive 18 procent) (tabell 9:2). Mönstret är det samma vid undersökningen av antagandet av nöjdheten med kommunen där man bor, även om skillnaderna mellan dem som anser att det är dåligt att bo i den egna kommunen och de som anser att det är bra är lägre. Det finns visst stöd för Hartnagels (1979) studie avseende att de som inte är nöjda med det område inom kommunen där de bor eller med kommunen där de bor i större utsträckning än dem som är nöjda upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet.

Tabell 9:2 Andelen som upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet efter hur bra man anser det är att bo i det område i kommunen där man bor samt att bo i den kommunen där man bor (genomsnitt procent)

Upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet	Området där man bor			Kommunen där man bor		
	Dåligt	Bra	Mycket bra	Dåligt	Bra	Mycket bra
Ja, ofta	11	3	2	11	3	3
Ja, ibland	24	15	10	19	14	10
Ja, någon enstaka gång	21	24	16	17	19	18
Nej	44	58	72	53	64	69
Total andel	100	100	100	100	100	100
Samtliga svarande	131	460	1289	75	606	1132

Kommentar: Frågans formulering: *Allmänt sett, hur bra tycker du det är att bo i:* Sverige; Västra Götaland; Den kommun där du bor; Det område inom kommunen där Du bor. Svarsalternativen är graderade enligt en 11 gradig skala. Alternativet längst till vänster är: Mycket dåligt. Alternativet i mitten är: Varken bra eller dåligt. Alternativet längst till höger är: Mycket bra. I tabellen ovan avses de som tagit ställning i frågan. Alternativet dåligt avser de som angivit något av de fem svarsalternativen till vänster på skalan. Alternativet bra avser de som angivit något av de två värdena till höger om mitten och mycket bra något av de tre värdena längst till höger på skalan. Tabellen ovan avses de som angivit Göteborgs kommun 2001/2002, lägst antal svarande 1813st. För formuleringen av frågan och svarsalternativen för den upplevda rädsla/otryggheten i bostadsområdet se kapitel 7.

Att trivas eller inte trivas i ett område kan bero på många saker. Det behöver inte bara vara områdets fysiska karaktär utan kan handla om vilken service som finns eller vilka människor som bor där och relationerna till dem. Många studier har pekat på betydelsen av det sociala stödet. Exempelvis har Box et. al. (1988) visat att de som upplevde det lokala grannskapet som stöttande var de som i lägst utsträckning kände sig rädda. Med avsikten att fånga upp människors sociala kapital, enkelt uttryckt kvantiteten och kvaliteten på människors sociala nätverk, ställdes 2003 samt 2005 frågan: *Föreställ dig att en nära anhörig plötsligt får behov av pengar som följd av en oväntad händelse. Vem eller vilka tror du skulle stödja dig i en sådan situation?* Det angavs åtta olika alternativ, från din egen familj till en förening som man tillhör och möjligheten att svara ja eller nej på en fyrgradig skala. Nästan alla (98 procent) tror att åtminstone någon skulle stödja dem ekonomiskt i en sådan situation. Främst är det tilltron till stödet från den egna familjen eller från vänner och bekanta (97 respektive 87 procent). Däremot är vår tilltro till ekonomiskt stöd från vår egen arbetsgivare större än vår tilltro till ekonomiskt stöd från våra grannar. En tredjedel av invånarna tror på stöd från arbetsgivaren medan en femtedel lägger sin tilltro till grannarna. Andelen som lägger tilltro till grannarna för stöd är lika liten som andelen som lägger sin tilltro till socialtjänsten (det handlar dock inte om samma individer). Svagast är tilltron till stöd från fackföreningen eller någon annan förening som man tillhör (15 respektive 13 procent). En annan fråga fångar genom några olika påståenden om grannarna och grannskapet upp människors uppfattning om samhörigheten med dessa. De flesta anser att det finns ett stödjande grannskap. Drygt hälften av invånarna anser att om de behöver hjälp finns det alltid människor i deras bostadsområde som är beredda att ställa upp (motsvarande 32 procent anser inte det)

(tabell 9:2). Utmärkande för den grupp som tror att det finns människor som stöttar ökar i takt med åldern och de är också fler boende i de resursstarka områdena som anser detta.

Tabell 9:3 Andelen som instämmer i olika påståenden om stöd och integration i sin omgivning och i sitt bostadsområde (genomsnitt procent)

Påståendenas riktighet	Människor är alltid beredda att ställa upp	Jag pratar ofta med mina grannar	Det finns en stor samhörighet i området
Helt riktigt	38	32	24
Ganska riktigt	14	13	14
Varken riktigt eller felaktigt	16	13	15
Ganska felaktigt	12	11	15
Mycket felaktigt	20	31	32
Total andel	100	100	100
Samtliga svarande	1958	1982	1970

Kommentar: Frågans formulering: *Här följer några påståenden om människor i Din omgivning och Ditt bostadsområde. Marker för varje påstående det svar som ligger närmast Din egen uppfattning.* Påstående är: Om jag behöver hjälp med något finns det alltid människor i mitt bostadsområde som är beredda att ställa upp; När jag lämnar min bostad måste jag alltid vara noga med att låsa dörren; Jag känner bara några få människor i mitt bostadsområde; Det finns en stor samhörighet mellan oss som bor i vårt bostadsområde. I tabellen redovisas svaren på det första och de två senare alternativen. Svartalternativen är graderade enligt en 11 gradig skala med alternativet Helt felaktigt påstående längst till vänster och Helt riktigt påstående längst till höger. Helt riktigt avser de tre alternativen längst till vänster på skalan och helt felaktigt de tre alternativen längst till höger. Ganska riktigt avser de två värdena till vänster om mittenvärdet medan Ganska felaktigt avser de två till höger om mitten. Varken riktigt eller felaktigt avser mittenalternativet. Frågan avser de som svarat i Göteborgs kommun, 2003/2005. Lägst antal svarande 1958st

Samma fråga men med två andra alternativ: huruvida man instämmer i om man ofta pratar med sina grannar om sådant som händer i bostadsområdet eller om det finns en stor samhörighet mellan dem som bor i bostadsområdet, skulle kunna tjäna som underlag för att undersöka stödet för Baba och Austins (1989) studie. De kom fram till att en tillfredsställelse med grannarnas beteenden och stöd kunde reducera rädslan. Närmare hälften av invånarna anser att de ofta pratar med sina grannar i jämförelse med en nästan lika stor andel (42 procent) som anser att de inte gör det (tabell 9:3). Det är däremot fler som anser att det saknas en stor samhörighet mellan dem som bor i bostadsområdet än dem som anser att det finns (47 respektive 38 procent). Utmärkande för instämmandet i riktigheten i dessa påståenden är i likhet med ovanstående att det främst är de äldre som instämmer samt att det är något vanligare att instämma i dessa påståenden om man bor i ett resursstarkt område. Det är inte möjligt att undersöka betydelsen av det lokala grannskapets stöttande karaktär på otryggheten i området där man bor eftersom frågorna inte är ställda samma år. Men de återstår senare i detta kapitel att undersöka om det lokala grannskapets stöttande karaktär eller tillfredsställelse med grannarnas beteenden har någon betydelse för reduceringen av upplevelsen av rädsla/otrygghet i stadsrummet.

Hales (1996) tanke är att om social integration gör människor mindre rädda för att utsättas för brott, kan det omvända d.v.s. den sociala segregationen gälla om den omedelbara miljön upplevs som hotande. Urbansociologer har bl.a. visat att den moderna

staden är segregerad, vilket i praktiken innebär att olika sociala grupper är rumsligt åtskiljda.¹ Det går här att tala om horisontell respektive vertikal skiktning där den horisontella avser en social skiktning mellan olika områden medan den vertikala avser skiktningen inom ett område (Johansson, 2000). Även Göteborgs kommun är när det gäller områdenas resursstyrka en segregerad stad (se bilaga 3).² Som jag tidigare visat inverkar dock varken de horisontella sociala skiktningarna mellan områden eller de sociala skillnaderna bland de boende i staden på de generella föreställningarna om de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten eller upplevelserna av otrygghet i stadsrummet. Brottslighet anses vara det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten och således något som förenar de boende i stadsdelarna, snarare än skiljer dem åt även om det är något vanligare att de boende i de resurssvaga och medelresurssvaga stadsdelarna anger olika former av brottslighet.³ Men den sociala skiktningen inverkar på otryggheten i olika sammanhang som vid resor med kollektivtrafiken, vid nöjesaktiviteter kvällstid, i skolan eller på arbetsplatsen och särskilt i det egna bostadsområdet. Dessvärre går det inte att undersöka sambandet mellan att ha upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet och i stadsrummets offentliga miljöer generellt eftersom frågorna inte är ställda samma år. Men det går att vidare undersöka den socialt förhöjda känsligheten för hot och risker

Den socialt förhöjda känsligheten för risk

Beck (1992) och Bauman (1998) ser risk som en central aspekt av det senmoderna samhället. Bauman menar att en av senmodernitetens karakteristik är en ökad rädsla och en förhöjd känslighet för alla typer av hot mot en meningsfull mänsklig existens medan Beck betonar att risksamhället kännetecknas av att det inte längre distribueras varor som i industrisamhället utan nu sker det snarare en distribution av risker. Vissa är mer drabbade än andra och på så vis uppstår det riskpositioner i samhället.

Den socialt förhöjda känsligheten kan också avse sociala grupper. Inom kriminologin söker man genom sårbarhetstester förklara hur det kommer sig att vissa människor är mer känsliga för hot och risker än andra. I Hales (1996) översikt utgör sårbarhetsfaktorer sådant som kön, ålder och social klass. Toseland (1981) visade att sårbarheten även kan handla om oförmågan att skydda sig själv ekonomiskt. Det är här vanligare bland dem med lägre ekonomiska resurser att ge uttryck för oro och rädsla att utsättas för brott än bland dem med högre. Sacco et. al. (2000) har framfört tanken att bristen på sociala resurser för att skydda sig själv från förekomsten av utsatthet för brott reflekterar de mer generella levnadsvillkoren i de lägre samhällsklasserna och att dessa villkor uttrycks i en minskad kontroll över livserfarenhet. Ser vi närmare på sårbarhetens socioekonomiska aspekter handlar det å ena sidan om ett slags social känslighet betingad av social klass och positionen i det sociala rummet å andra sidan om uppfattningar om möjligheterna eller begränsningarna att minimera risken att utsättas för brott såväl som hanterandet av konsekvenserna av att utsättas för brott.⁴

Huruvida Beck (1992) och Baumans (1989) metateorier är lämpliga att använda i tolkningen av en förhöjd socioekonomisk känslighet är diskutabelt. Det kan handla om att

vi har en förhöjd känslighet för dessa risker genom att vi inte är vana vid att se dem. Det innebär då att när vi väl ser dem kan vi bli oroligare än dem som ser det dagligen. Men det skulle också kunna innebära att riskpositionerna drabbar de som redan är socialt känsliga och att det innebär en dubbel känslighet.

Det vertikala och horisontella förtroendet samt umgänget med andra

I det senmoderna samhället vi lever i menar Beck (1992) och Bauman (1998) men också Giddens (1991) att betydelsen av risk har ökat. Både Giddens och Luhmann (1979) menar vidare att till följd av denna utveckling har också betydelsen av tillit ökat. Tilliten är nödvändig för oss individer för att hantera den ökade komplexiteten och osäkerheten i vårt moderna samhälle. Det personliga behovet av tillit uppstår enligt Luhmann genom att vi saknar tillräcklig information om vår omvärld och därför inte kan kontrollera den. Ett närbesläktat begrepp till tillit är förtroende. Enligt Palm m.fl. (2005:14) handlar förtroende i grund och botten om att lita på någon eller något medan tillit handlar om att vara övertygad om någons goda avsikter. Kegley and Raymond (1990) skriver att om förtroende handlar om att lita på andra, handlar dess motsats, misstro, snarare om att lita till sig själv. Oavsett vilket handlar både tillit och förtroende om sociala relationer.

När det gäller att förklara rädslan för brott visade Box och Hales (1988) att förtroendet för polisen och rättssystemet var en faktor av betydelse. Ju högre samhällsförtroende för polisen och rättssystemet, ju lägre nivå på rädslan. Hale (1996) lyfte i sin översikt även upp bristande förtroende för andra människor som förklaring till den högre rädslan för brott. Vi vet sedan tidigare att det finns ett klart samband mellan att lita på andra människor och att ha ett högt förtroende för samhällets institutioner. I en svensk kontext och på basis av samma data som jag har tillgång till har Rothstein (2004) samt Holmberg och Weibull (2005) visat att människor som litar på andra människor också tenderar att lita på samhällets institutioner. Norén Bretzer (2005) har även visat att den mellanmännsliga tilliten är en av de viktigaste förklaringarna till politiskt förtroende.

Jag inleder med att närmare undersöka i vilken utsträckning människor har förtroende för polisen och rättsväsendet och vilken deras tillit är till andra människor i allmänhet men också i det egna bostadsområdet samt vilket sambandet mellan dem är. Därefter undersöker jag vilket stöd det i sammanhanget kan finnas för Box och Hales ovan nämnda slutsatser på otryggheten i det egna bostadsområdet, medan stödet för otryggheten i stadsrummet undersöks längre fram i detta kapitel.

Drygt hälften av invånarna (54 procent) har ett mycket eller ganska stort förtroende för hur poliser eller domare sköter sina arbeten. Huvuddelen av dessa har ett ganska (41 procent) snarare än mycket stort förtroende för minst någon av dessa grupper. Det är en förhållandevis liten andel som har ett ganska eller mycket litet förtroende för polisen eller rättsväsendet (11 respektive 8 procent). Förtroendet för hur poliser och domare sköter sitt arbete är ganska högt och andelen som har ett lågt förtroende för dessa grupper ganska litet. Det går inte att direkt jämföra svaren på frågan om förtroendet för poliser eller domare med svaren på tilliten till andra människor. Detta främst eftersom frågan om den

mellanmänskliga tilliten är baserad på människors uppskattningar enligt en 11 gradig skala (och mina bedömningar av deras uppskattningar) medan förtroendet för poliser och domare baserats på fem fasta svarsalternativ. Men det går att undersöka sambandet dem emellan. Ju högre grad av mellanmänsklig tillit desto högre grad av förtroende för framförallt hur domare men också poliser sköter sina arbeten. I likhet med Rothsteins (2004), Holmberg och Weibulls (2005) samt Norén Bretzers (2005) slutsatser gäller att människor som litar på andra också tenderar att lita på samhällets institutioner, också när dessa avser poliser eller domare.

Människor litar främst på andra människor i området där man bor. Hälften av invånarna (49 procent) anser att det i mycket hög utsträckning går att lita på människorna i det egna området (tabell 9:4). Läger vi till dem som i ganska hög utsträckning anser detta kommer vi upp i närmare tre fjärdedelar av invånarna (72 procent). Men även den allmänna tilliten till andra människor är hög eftersom närmare två tredjedelar av invånarna (64 procent) anser att det går att lita på människor i allmänhet. Det är en förhållandevis liten andel som har en ganska eller mycket låg tillit till andra. Det som är utmärkande avseende tilliten till andra är att det är något vanligare bland de yngre än i de övriga ålderskategorierna att inte lita på andra. Sambandet mellan dem som litar på människor i det egna bostadsområdet och på människor i allmänhet är mycket starkt ($R=0,70$). De grupper som litar på andra människor i bostadsområdet litar även på andra i allmänhet. Sambandet är det samma mellan dem som inte litar.

Tabell 9:4 Tilliten till andra människor i allmänhet samt i området där man bor (genomsnitt procent)

Tilliten till andra människor	<i>I allmänhet</i>	<i>I området där man bor</i>
Mycket hög	37	49
Ganska hög	27	23
Varken hög eller låg	17	12
Ganska låg	10	8
Mycket låg	8	8
Samtliga svarande	2064	2050

Kommentar: Frågan om tilliten till andra människor i allmänhet lyder: *Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svara med hjälp av nedanstående skala:* Svartalternativen är graderade enligt en elvagraddig skala med svaltalternativet 0, det går inte att lita på människor i allmänhet till 10. Det går att lita på människor i allmänhet. Alternativet Mycket hög tillit avser dem som svarat 8–10; Ganska hög tillit, 6–7; Varken eller 5; Ganska låg tillit 3–4; Mycket låg tillit, 0–2. Tabellen avser antal svarande på frågan, 2064st. Frågan om tilliten till andra människor i området där man bor är en följdfråga till den ovanstående och lyder: *Om du använde samma skala, i vilken utsträckning anser Du att det går att lita på människor i det område där Du bor?* Svartalternativen och min gradering av svaren är de samma som i ovanstående fråga och tabellen ovan avser Göteborgs kommun 2003/2004, antal svarande på frågan, 2050st.

Box och Hales (1988) har visat att ju högre samhällsförtroende man har för polisen och rättssystemet, ju lägre är nivån på rädslan för brott. Hale (1996) har också sett att högt förtroende för andra människor fungerar på samma sätt. Nu undersöker jag inte specifikt

rädslan för brott, men som framgått av den teoretiska genomgången är rädslan inom den aktuella forskningsgrenen i stort sett synonymt med rädslan för brott även om andra orsaksförklaringar ibland kan avses. Vid en undersökning av påverkan av förtroendet för poliser eller domare samt tilliten till andra människor i allmänhet (inte möjligt att här undersöka betydelsen av tilliten till andra i bostadsområdet) framgår att förtroendet för poliser eller rättsväsende inte har den förväntade påverkan medan den mellanmännsliga tilliten har det. Det saknas skillnader i upplevelser av otrygghet i det egna bostadsområdet efter i vilken utsträckning man har ett litet eller stort förtroende för poliser eller domare (tabell 9:5). När det gäller otrygghet i det egna bostadsområdet saknas det således stöd för Box och Hales (1988) resultat att ju högre samhällsförtroende man har för polisen och rättssystemet, ju lägre är nivån på rädslan. Däremot påverkas otryggheten i bostadsområdet efter i vilken utsträckning man litat på andra människor. Ju lägre utsträckning man litat på andra i desto högre utsträckning har man upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet. Närmare var fjärde göteborgare (23 procent) av dem som i mycket eller ganska låg utsträckning litat på andra människor har upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet (tabell 9:5). Detta i jämförelse med cirka var tionde göteborgare av dem som i mycket eller ganska hög utsträckning litat på andra. På motsvarande sätt är det vanligare att inte ha upplevt otrygghet i området där man bor bland dem som har en mycket eller ganska hög tillit till andra människor.

På individnivå finns det i min studie således stöd för Hales (1996) slutsats att rädsla kan förklaras av bristande förtroende för andra människor. Det kvarstår att undersöka om brister i den mellanmännsliga tilliten också påverkar otryggheten i stadsrummet.

Tabell 9:5 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet efter förtroendet för poliser respektive domare samt tilliten till andra människor i allmänhet (procent)

Upplevt rädsla och otrygghet i bostadsområdet	Förtroendet för poliser			Förtroendet för domare			Tilliten till andra människor		
	Litet	Ganska stort	Mycket stort	Litet	Ganska stort	Mycket stort	Låg	Ganska hög	Mycket hög
Ja, ofta	1	2	4	3	3	2	6	1	2
Ja, ibland	15	9	14	12	10	12	17	10	8
Ja, enstaka gång	16	17	15	16	19	15	15	21	15
Nej	68	72	67	69	68	71	62	68	75
Total andel	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samtliga svarande	133	417	222	97	313	162	168	286	427

Kommentar: Förtroendefrågas formulering: Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete? Alternativen har varierat mellan åren men i tabeller ovan avses svaren på Polis respektive Domare. Svartalternativen är graderade enligt en femgradig skala, samt i slutet alternativet Ingen uppfattning: Mycket stort förtroende; Ganska stort förtroende; Varken stort eller litet förtroende; Ganska litet förtroende; Mycket litet förtroende. Tabellen avser andelar av dem som svarat på frågan enligt den femgradiga skalan, Göteborgs kommun 2001, 968st avseende förtroendet för poliser och 772st avseende förtroendet för domare. Litet förtroende avser alternativet Ganska litet samt mycket litet förtroende medan alternativet Varken stort eller litet förtroende finns med i mängden med redovisas ej i tabellen ovan. För tillitfrågans formulering och svartalternativ se tabell 9:1. Alternativet Mycket hög tillit avser dem som svarat 8–10; Ganska hög tillit, 6–7; Varken hög eller låg tillit 5; Låg tillit 0–4. Tabellen avser andelar av dem som svarat på frågan, Göteborgs kommun 2001, 1037st. De som svarat varken hög eller låg tillit till andra människor ingår i mängden men redovisas ej i tabellen ovan.

Förtroendet för samhällets institutioner generellt och för poliser och domare specifikt har samband med varandra. Det har även förhållandet mellan förtroendet för samhällets olika institutioner däribland poliser och domare och människors tillit till andra. Men avseende påverkan på den upplevda otryggheten i det egna bostadsområdet är det den låga tilliten till andra människor som medför en högre upplevd otrygghet inte ett litet förtroende för poliser eller för domare. En trolig förklaring är att svenskar överlag har ett högt samhällsförtroende (se Rothstein och Kumlin, 2001; Holmberg och Weibull, 2005) vilket kan medför en för liten variation i resultaten.

Ser vi närmare på hur den mellanmänniskliga tilliten genereras är kunskapen kring det ännu i sin linda, men Norén Bretzer (2005) skriver att brister i den mellanmänniskliga tilliten kan indikera ett socialt utanförskap. Ser vi närmare på samverkan med de sociala integrationsfaktorer jag nämnde ovan finns där dels ett starkt samband integrationsfaktorerna emellan men dessutom med den mellanmänniskliga tilliten. De som tror att vänner eller bekanta ska ställa upp med pengar till följd av en oväntad händelse är också i stor utsträckning samma personer som tror att familjen, arbetsgivaren eller grannen ska ställa upp. De som litar på andra i bostadsområdet är också mer benägna att tro på stöd från sina grannar än dem som inte gör det. Andra föreställningar om den sociala integrationen som har samband med tilliten till människor i det egna bostadsområdet är känslan av tillhörighet. Som jag visat finns det ett starkt samband mellan dem som känner samhörighet i bostadsområdet och de som ofta pratar med sina grannar om sådant som händer i bostadsområde, de som känner många i området och som ställer upp för sina grannar när de behöver hjälp. Ju mindre man håller med om de ovan nämnda ”positiva” påståendena om människor i det egna bostadsområdet i desto högre utsträckning litar man inte på andra i bostadsområdet. Men det är också troligt att i vilken utsträckning vi litar på andra har ett starkt samband med i vilken utsträckning vi umgås med andra.

De ovan nämnda föreställningarna om andra människor och i vilken utsträckning de skulle ställa upp som stöd vid behov skulle kunna jämföras med framförallt den statsvetenskapliga och sociologiska forskningen kring det som kallas för socialt kapital. En förenklad beskrivning av socialt kapital är summan av kvantiteten och kvaliteten på individens sociala nätverk (Rothstein, 2003). I vilken utsträckning människor skulle ställa upp vid behov skulle här kunna ses som en indikator på det sociala kapitalets kvalitet medan i vilken utsträckning man umgås med andra skulle kunna ses som en kvantitativ indikator på det sociala kapitalet. Men bakgrund i ovanstående skärskådar jag därför även

i vilken utsträckning vi umgås med andra och dess samband med den mellanmänskliga tilliten.

I den årliga västsvenska frågeundersökningen ingår ett batteri med livsstilsfrågor varav en fångar upp hur ofta man under de senaste 12 månaderna har umgåtts med vänner respektive med grannar. Klart vanligast är att människor (drygt två tredjedelar) minst någon gång i veckan umgåtts med sina vänner och det är ovanligt (färre än 10 procent) att man inte gjort så minst någon gång i månaden. Däremot umgås vi mer sällan med våra grannar. Det vanligaste svaret är att människor (en dryg tredjedel) inte umgåtts med sina grannar det senaste året men det är ändå en femtedel som regelbundet (minst någon gång i veckan) gör så. Skillnaderna i umgänge indikeras främst av skillnader i ålder och i vilken typ av område man bor. Det är vanligare ju yngre man är att ofta (minst någon gång i veckan) umgås med sina vänner. På liknande sätt är det vanligare ju äldre man är att ofta umgås med sina grannar. Det är också vanligare bland de boende i villa eller radhus att umgås med sina grannar än det är bland de boende i lägenhet i flerfamiljshus. Här speglar också åldersstrukturen av sig på typen av boende där det är vanligare att de unga bor i flerfamiljshus än att de bor i villa eller radhus. Det finns också ett positivt samband ($R=0,15$) mellan de båda frågorna där ju oftare man umgås med sina grannar desto oftare umgås man med sina vänner och vice versa. 85 procent av dem som minst någon gång i veckan umgåtts med sina grannar har också minst någon gång i veckan umgåtts med sina vänner. Motsvarande andel som minst någon gång i veckan umgåtts med sina vänner och som även minst någon gång i veckan umgåtts med sina grannar är 23 procent.

Både tilliten till andra människor i bostadsområdet respektive i allmänhet påverkar otryggheten i det egna bostadsområdet. Men även om jag som ovan visat att tilliten till andra har samband med umgänget med andra, råder delade meningar om huruvida den sociala interaktionen med andra människor påverkar otryggheten. Gubrigum (1974) visade i sin studie att det sociala nätverket i boendemiljön kan fungera som ett stöd och motverka rädslan och Hale (1994) att om man hade vänner i grannskapet reducerades rädslan. Men varken Hartnagel (1979) eller Sacco (1993) har i sina studier funnit några belägg för att den sociala interaktionen i grannskapet skulle spela någon roll för rädslan. Inte heller Rieger et. al. (1981) har i sin studie av kvinnors rädsla funnit några belägg för att den sociala interaktionen med grannar skulle spela någon roll.

Tabell 9:6 Andelen som upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet efter i vilken utsträckning man har umgåtts med vänner respektive med grannar (procent)

Upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet	Umgåtts med grannar				Umgåtts med vänner		
	Nej	Ja, sällan	Ja, ibland	Ja, ofta	Sällan eller nej	Ja, ibland	Ja, ofta
Ja, ofta	3	4	2	3	1	3	3
Ja, ibland	13	11	10	15	11	10	13
Ja, någon enstaka gång	22	19	15	16	12	16	20
Nej	62	66	73	66	76	71	64
Total andel	100	100	100	100	100	100	100
Samtliga svarande	676	525	335	466	159	443	1419

Kommentar: Frågans formulering: *Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* Alternativen har varierat mellan åren men i tabeller ovan avses svaren på 'Umgåtts med vänner' respektive 'Umgåtts med grannar'. Svartalternativen är graderade enligt en sjugradig skala: 'Ingen gång': Någon gång under de senaste 12 månaderna; Någon gång i halvåret; Någon gång i kvartalet; Någon gång i månaden; Någon gång i veckan; Flera gånger i veckan. Tabellen avser andelar av dem som svarat på frågan, Göteborgs kommun 2001. 2021st avser svarande på frågan om man har umgåtts med vänner och 2002st avseende svarande på om man har umgåtts med grannar. På frågan om man har umgåtts med grannar motsvarar Nej i tabellen svaret längst till vänster på skalan; Ja, sällan de tre svaren näst längst till vänster på den sjugradiga skalan; ja, ibland det femte svaret från vänster; Ja, ofta de två svaren längst till höger på den sjugradiga skalan. På frågan om man har umgåtts med vänner motsvarar: Sällan eller nej de fyra svaren längst till vänster på den sjugradiga skalan; Ja, ibland det femte svaret från vänster; Ja, ofta de två svaren längst till höger på den sjugradiga skalan.

Jag kan i min studie i likhet Hartnagel (1979), Sacco (1993) eller Rieger et. al. (1981) inte finna några belägg för att den sociala interaktionen med grannar skulle spela någon större roll för otryggheten i det egna bostadsområdet. Det saknas skillnader i den upplevda otryggheten i det egna bostadsområdet efter i vilken utsträckning man har umgåtts med sina grannar (tabell 9:6). Om jag ser närmare på umgänget med vänner visade jag ovan att denna faktor har samband med i vilken utsträckning vi litat på andra som i sin tur påverkar i vilken utsträckning vi upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet. Jag finner däremot ingen större påverkan på otryggheten i bostadsområdet efter hur ofta man umgås med vänner (tabell 9:6). Det är dock något vanligare att de som sällan eller aldrig umgås med vänner (som vi vet främst avtar med åldern) också är dem som i lägst utsträckning upplevt rädsla eller otrygghet i det egna bostadsområdet. Även om Hale (1994) i sin studie avsåg vänner i grannskapet är det svårt att med hänsyn till att umgänget med grannar inte har någon inverkan på otryggheten i stadsrummet och inte heller umgänget med vänner i allmänhet har någon reducerande påverkan svårt att ge stöd åt Hales studie.

Men det finns dock ett samband mellan att umgås med andra och att känna tilltro till andra. Det starkaste positiva sambandet är mellan att umgås med grannar och att lita på andra i området där man bor. Närmare 60 procent av dem som minst någon gång i veckan har umgåtts med grannar anser också att det i mycket hög utsträckning går att lita på andra i bostadsområdet.⁵

Umgänget med vänner och grannar är som framgått ovan inte två olika världar, utan båda utgör en central del av det sociala nätverk som omger människan i hennes vardag. På liknande sätt skiljer sig inte tilliten till andra människor i allmänhet från tilliten till människorna i det egna bostadsområdet. Men även om det på individnivå finns stöd för

Hales (1996) slutsats att rädsla kan förklaras av bristande tillit till andra människor finns det som framgått ändå skillnader i påverkan på otryggheten i det egna bostadsområdet mellan att lita på andra i allmänhet och i bostadsområdet. Att inte lita på sina grannar har en något större påverkan på otryggheten i det egna bostadsområdet än att inte lita på människor i allmänhet. Det saknas däremot skillnader i påverkan på otryggheten i området där man bor efter hur ofta man umgås med grannar och påverkan efter att umgås med vänner.

Betydelsen av det sociala kapitalet

Även om umgänget med vänner och grannar inte nämnvärt påverkar otryggheten i det egna bostadsområdet är det ändå av intresse att undersöka hur den sociala interaktionen samverkar med tilliten till andra. De båda kan som nämnts ovan också ses som två olika aspekter av individens sociala kapital där tilliten till andra kan ses som dess kvalitativa dimension medan umgänget med andra kan ses som dess kvantitativa. Eftersom umgänget med vänner eller grannar båda utgör en del av individens vardag och de har likartad påverkan eller avsaknad av påverkan på otryggheten i stadsrummet arbetar jag därför vidare med dem båda som individens sociala nätverk.⁶ På liknande sätt arbetar jag vidare med den mellanmänniskliga tilliten. Jag kommer i det följande att se närmare på den mellanmänniskliga tillitens och det sociala umgängets två extremgrupper d.v.s. å ena sidan gruppen som litar på andra människor i allmänhet och dem som inte gör det, å andra sidan gruppen som ofta umgås med vänner eller bekanta och de som gör det sällan.

Generellt (under de år min studie spänner) är det vanligaste att invånarna både har en hög tillit till andra människor och ofta umgås med vänner eller grannar. Det ovanligaste är att ha en låg tillit till andra och sällan umgås med andra. De som litar på andra och ofta umgås utgör närmare två tredjedelar av invånarna medan de som har en låg tillit till andra och sällan umgås utgör cirka fem procent. Generellt går det att påstå att invånarnas sociala kapital i termer av kvalitet (tilliten till andra och den sociala integrationen) och kvantitet (umgänget med andra) i regel är högt.

Det övergripande mönstret är att de med låg tillit till andra människor och de som ofta umgås med vänner eller grannar är de som på olika sätt ger uttryck för en högre oro. Det är vanligast att denna grupp ofta eller ibland upplevt rädsla eller otrygghet i det egna bostadsområdet, mycket eller ganska ofta oroar sig för att något obehagligt ska hända eller anger brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten (tabell 9:7). Lägst uttryck för oro ger generellt de som har en hög tillit till andra människor. Bland dem som har en hög tillit till andra finns det även skillnader avseende upplevelsen av otrygghet i det egna bostadsområdet. Lägst upplevd otrygghet uttrycker här de som har en hög tillit till andra men de som har ett litet umgänge. I det egna grannskapet och generellt finns det mycket som talar för att det sociala umgänget främst fungerar som en förstärkning av den upplevda otryggheten, snarare än att reducera den.

Tabell 9:7 Inverkan på uppfattningar om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten, rädslan/otryggheten i det egna bostadsområdet samt den personliga oron efter individens tillit till andra människor och umgänge med andra (procent respektive genomsnitt procent)

	Låg tillit		Hög tillit	
	Umgås sällan	Umgås ofta	Umgås sällan	Umgås ofta
<i>Allvarligaste hotet</i>				
Brott	44	54	44	40
Sociala problem	29	24	22	25
Samhälle	4	7	8	7
Internationellt	16	8	12	11
Hälsa/miljö	7	7	14	17
Totalt	100	100	100	100
Antal svar	75	203	314	779
<i>Otrygghet i området</i>				
Ja, ofta	8	8	1	2
Ja, ibland	15	19	8	11
Ja, någon enstaka gång	12	21	16	20
Nej	65	52	75	67
Totalt	100	100	100	100
Antal svarande	106	252	333	1017
<i>Personlig oro</i>				
Mycket/ganska ofta	37	47	25	22
Varken eller	22	23	30	27
Mycket/ganska sällan	41	30	45	51
Totalt	100	100	100	100
Antal svarande	51	129	170	503

Kommentar: För tillitfrågans formulering och svarsalternativ se tabell 9:4, och för umgägesfrågan se tabell 9:6. Låg tillit till andra avser alternativen 0–4 på en 11 gradig skala medan hög tillit avser alternativen 6–10. Medan mittenalternativet är borttaget. Frågan om umgänge avser i vilken utsträckning man umgås med vänner eller grannar. Umgås sällan avser alternativen 1–5 på en 7 gradig skala medan umgås ofta avser alternativen 6–7. För frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten och den upplevda rädslan/otryggheten i bostadsområdet se kapitel 7 och den personliga oron se kapitel 8. I de två nedersta tabellerna avses andelen göteborgare som svarat på frågan. Totalt antal svarande på frågan om rädslan/otryggheten i det egna bostadsområdet 2001/2001 är 1735st och på frågan om oro 2004, 796st. Den första avser däremot antal svar på den öppna frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten. Totalt antal svar på allvarligaste hotet mot den egna tryggheten avser 2004, 1541st. Dessa svar stod 1137 personer för.

Det sociala kapitalets inverkan på uppfattningar om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten, upplevelsen av otryggheten i det egna bostadsområdet samt den personliga oron är delvis motsägelsefull. Ju mer av det sociala kapitalets kvalitativa dimension (tilliten till andra) desto lägre är den uttryckta oron. Medan i motsats till vad man skulle kunna tro är tendensen snarare att ju mer man har av det sociala kapitalets kvantitativa dimension, desto högre är den uttryckta oron.

För att kort återvända till påverkan på otryggheten i det egna bostadsområdet efter tilliten till andra människor fanns det på individnivå stöd för Hales (1996) slutsats att rädsla kan förklaras av bristande förtroende för andra människor. I ljuset av betydelsen av det sociala kapitalet är det frestande att likt Sztompka (1999) tolka Luhmann till att se tilliten som en strategi för att minska komplexitet och risk. Tilliten skulle, trots att det inte är Becks (1992) intention, på detta sätt kunna ses som en social strategi i huvudsak behärskad av dem med högt socialt kapital, att handskas med den ökade komplexiteten och osäkerheten i vår senmoderna tillvaro.

9.2 SOCIAL ERFARENHET AV HOT OCH RISKER

Våra sociala erfarenheter avser allt från de relationer vi har med våra närmaste till relationen med samhället och dess institutioner i stort. Några av dessa, umgänget med vänner och grannar samt förtroendet för institutioner och tilliten till andra belyste jag i avsnitt ovan. Jag ska här se närmare på de sociala erfarenheterna av olika typer av hot och risker. I det förra kapitlet undersökte jag betydelsen av att ha sett nedskräpning. Tidigare i detta avsnittet har jag undersökt betydelsen av social integration och segregation. Här är min avsikt att fördjupa mig i betydelsen av att ha hört talas om av vänner och bekanta som utsatts för olika typer av brottslighet eller andra hot och risker. Detta för att senare i detta kapitel undersöka om skillnader i denna erfarenhets innehåll och utsträckning spelar någon roll för upplevelserna av otrygghet i stadsrummet.

Som framgått av det föregående finns det inget stöd för att individens sociala nätverk i sig reducerar rädslan eller otryggheten i det egna bostadsområdet. Snarare finns det en tendens i resultaten att umgänget med vänner kan förstärka denna otrygghet. Det handlar här dels om hypoteser som berör hur människor genom sin sociala miljö får vetskap om utsatthet för hot och risker dels om teser där vårt umgänge (men även andra sociala strukturer och medier) snarare kan fungera som en förstärkningsstation där otryggheten likt ringar på vattnet kan förstärkas.

Inom kriminologin tar Taylor och Hale (1986/2000) och Hale (1996) upp betydelsen av det sociala nätverkets förstärkande effekter på rädslan genom att lyfta fram det som kallas den indirekta utsatthetshypotesen. Hypotesen ponerar i korthet att det finns sådant i den omgivande sociala miljön som sprider vetskap om brottsliga händelser. Människors sociala nätverk kanaliserar utsatthetens påverkan och människor som hör om brott blir därmed indirekt utsatta genom att deras rädsla ökar. Tyler (1980) och Skogan och Maxfield (1981) har gett stöd för en sådan förstärkningsmodell d.v.s. att människors personliga kommunikationsnätverk kanaliserar utsatthetens påverkan. Skogan och Maxfield (1981) visade att de som kände ett brottsoffer, särskilt någon närstående, hade en förhöjd rädsla. Det gällde i synnerhet de brottsoffer som hade utsatts för rån eller övergrepp av någon för dem okänd. Tyler (1980) visade även att betydelsen av det sociala nätverkets kanalisering av vetskapen om brottsliga händelser kan skilja sig åt mellan stad och land. Brottsom man hört talas om av andra ökade rädslonivån i större städer men

däremot inte i mindre. Även Bennet (1990) visade att kriminella handlingar på så vis sprider sig i samhället likt vågor på vattnet.

Inom den samhällsvetenskapliga riskforskningen finns motsvarande tankar om förstärkning som ovan, även om den tes som används är mer generell till sin karaktär och lägger ett större fokus på hur vi minns. Inom den samhällsvetenskapligt inriktade riskforskningen försöker tesen om social förstärkning förklara hur informationen om hot och risker sprids i samhället. Kasperson (1988) formulerade tesen som en social teori där medierna, men också enskilda människor, grupper eller organisationer, som förstärkningsstationer, där riskernas konsekvenser kan väljas bort, tonas ner eller förstärkas. Det kan ske dels genom skildringarnas karaktär, men också genom kontinuiteten i förekomsten av riskerna. I likhet med af Wåhlberg et. al. (2000) ser jag den sociala tesen om förstärkning som ett storskaligt ramverk för att förstå riskuppfattningar och likt Sjöberg (2000) en möjlig väg att få ihop psykologiska modeller med samhällsvetenskaplig teori med kulturteoretiska inslag. Boholm menar (1998) att studier i socialt minne antyder att människors kapacitet att återhämta information och återkalla erfarenheter till stor del är avhängig sociala strukturer. Min tanke är att tesen om social förstärkning pekar på vilka dessa sociala strukturer kan vara och hur informationen och erfarenheterna för individen hålls tillgängliga.

Inom den kriminologiska forskning uppmärksammade Warr (1987) att rädslan för brott kan bero på den uppfattade risken men även känsligheten för denna risk. Även om människor kan ha samma uppfattningar om risken att utsättas för brott kan människor trots detta vara olika rädda. Hale (1996) formulerade det som att en hög risk endast kommer att skapa höga nivåer på rädsla om känsligheten är hög. Känsligheten varierade enligt Warr (1987) inte bara mellan individer utan också mellan brott där variationen beror på hur allvarligt brottet uppfattas. Det finns anledningar att även avseende de sociala erfarenheterna av brottslighet se närmare på i vilken utsträckning människor hört talas om olika typer av brott. Taylor och Hales (1986/2000) indirekta utsatthetshypotes omfattar i sin helhet även sårbarheten men också den egna utsattheten. I sin helhet lyder den (egen översättning): "Det är mer troligt att människor som är mer sårbara som kvinnor, de med låga inkomster, svarta eller äldre blir utsatta eller ser brott. De som utsatts eller som har bevittnat brott kommer att föra denna information vidare genom sina lokala sociala nätverk. Dessa nätverk kanaliserar utsatthetens påverkan. De som har många lokala kontakter kommer därför att vara mer rädda. På samma sätt kommer de som är mer sårbara att bli mer rädda. Därtill kommer de som själv har utsatts eller som har bevittnat brott att ha en förhöjd rädslonivå" (ibid:356). I Taylor och Hales (1986/2000) tappning innebär den indirekta utsatthetshypotesen att sårbarheten dels medför en ökad känslighet vilken kan leda till en ökad rädsla men också en ökad risk att utsättas för brott. Det finns därför anledning att återkomma till hur det den sociala utsattheten för hot och risker via det sociala nätverket samverkar med människors sociala sårbarhet och den personliga erfarenheten av hot och risker. Men jag inleder med att se närmare på i vilken

utsträckning, vilka grupper och individer som har en social erfarenhet av brottslighet och hot och risker genom sitt sociala nätverk.

Hört talas om brott av vänner eller bekanta

Skogan och Maxfield (1981) menar att i motsats till de som har utsatts för brott är andelen som indirekt utsatts för brott många fler. *Det är vanligare att människor hört talas om brott än att de har personlig erfarenhet av det samma.* När vi frågar om människors sociala erfarenheter av brott visar det sig i enlighet med Skogan och Maxfields (1981) resultat vara vanligare att ha hört talas om av vänner eller bekanta som utsatts för brott än att själv ha utsatts. En dryg tredjedel av invånarna (38 procent) har hört talas om av vänner och bekanta som utsatts för brott i jämförelse med en dryg fjärdedel (28 procent) som själv utsatts för brott. Däremot är skillnaden mellan dem som själv utsatts för och som hört talas om andra som utsatts inte särskilt stor. Ännu mindre är den om vi ser till andelen som enbart har social erfarenhet av brott och jämför denna med andelen som enbart har personlig erfarenhet av brott. Andelen som enbart har social erfarenhet av brott utgör 20 procent medan andelen som enbart har personlig erfarenhet utgör 19 procent (18 procent har båda typerna av erfarenhet medan resterande 43 procent saknar båda typerna av erfarenhet av brott). Det saknas således stöd för resultaten i Skogan och Maxfields studie om vi ser till andelarna som enbart social utsatts i relation till dem som enbart har personlig erfarenhet av brott, eftersom dessa grupper är lika stora. Gruppen som enbart har social erfarenhet av brott d.v.s. saknar personlig erfarenhet av brott är framgent relevant att undersöka social förstärkning. På motsvarande sätt är gruppen som saknar både personlig och social erfarenhet av brott intressant att undersöka eftersom denna grupp enligt förstärkningshypoteser torde vara tryggast i alla stadsrum.

I likhet med den personliga erfarenheten av brott är det vanligast (närmare två tredjedelar) att människor inte hört talas om någon form av brottslighet genom vänner och bekanta under de senaste 12 månaderna (tabell 9:8). Bland den dryga tredjedel av dem som har hört talas om brottslighet av vänner och bekanta, har drygt hälften enbart hört talas om brottslighet genom vänner och bekanta medan övriga även har personlig erfarenhet av brott (de har själv utsatts för eller sett brottslighet).

Tabell 9:8 Andel som har hört talas om brott av vänner/bekanta (procent)

Hört om minst en typ av brott av vänner och bekanta		
Har minst någon social erfarenhet av brott	37	-
Har även personlig erfarenhet av brott	-	17
Har enbart social erfarenhet av brott	-	20
Har inte social erfarenhet av brott	63	63
Total andel	100	100
Minst antal svarande	1030	1030

Kommentar: Frågans formulering: *Har du själv under de senaste 12 månaderna varit utsatt för: (Mer än ett kryss kan markeras).* Alternativen var i följande ordning: *Stöld; Skadegörelse; Våld som ledde till läkarbesök; Annat fysiskt våld som gett smärta; Hot eller hotelser om våld som var så allvarliga att Du blev rädd.* Svarsalternativen är i följande ordning: *Själv varit utsatt för; Själv sett andra utsättas för; Hört talas om av vänner/bekanta som utsatts för; Nej, inget.* Tabellen avser Göteborgs kommun 2003 och totalt antal svarande är 1030st. Ej svar på hela frågan (99) är kodade som system missing.

Vanligast bland dem som hört av andra om något brott är det att ha hört talas om stöld eller skadegörelse. En dryg fjärdedel (28 procent) av invånarna har någon gång under de senaste tolv månaderna hört talas om stöld, och närmare en femtedel om skadegörelse (tabell 9:9). Det är mindre vanligt att man har hört talas om våld eller hot om våld. Cirka var tionde invånare har någon gång under de senaste tolv månaderna hört talas om allvarligt eller smärtsamt fysiskt våld eller om allvarliga hotelser. I likhet med vad vi kunde se i fråga om den personliga erfarenheten är det minst vanliga att människor har hört ifrån andra om deras erfarenhet av våldsbrott.

Vid en jämförelse mellan den personliga erfarenheten av olika brott med den sociala erfarenheten av desamma är mönstret mellan de båda det samma d.v.s. det är vanligast med erfarenheter av stöld och skadegörelse och ovanligast med erfarenheter av våld och hot om våld. Det samma gäller således oavsett om vi ser till dem som enbart har hört av vänner och bekanta om brott (nettoerfarenhet) eller vi ser till dem som även kan ha personliga erfarenheter av brott (brottoerfarenhet).

Skogan och Maxfield (1981) visade att de som kände ett brottsoffer, särskilt någon närstående, hade en förhöjd rädsla. Detta gällde i synnerhet brottsoffer som hade utsatts för rån eller övergrepp av någon för dem okänd. I likhet med teorier kring den egna utsatthetens betydelse för upplevelsen av rädsla lyfts även när det gäller den sociala erfarenheten av olika former av våldsbrott fram. Det finns således förväntningar på att den sociala påvekan på otryggheten i stadsrummet är större efter våldsbrott än andra former av brott.

Tabell 9:9 Andel som har hört talas om olika typer av brott av vänner/bekanta (procent)

Hört talas om brottslighet	Hört av vänner eller bekanta (Brutto)	Hört av vänner och bekanta och saknar personlig erfarenhet (Netto)
Inte hört om något brott	63	44
Våld som ledde till läkarbesök	11	10
Fysiskt våld som gett smärta	10	9
Hot eller hotelser om våld som gjorde mig rädd	11	9
Skadegörelse	19	17
Stöld	28	24
Samtliga svarande	1030	1030

Kommentar: För frågeställningens formulering och svarsalternativ se tabell 9:8. Bruttoerfarenheten av brott avser dem som har hört av vänner och bekanta som utsatts för brott men som också själv kan ha utsatts för eller sett andra utsättas för brott. Nettoerfarenheten av brott avser dem som endast har social erfarenhet genom vänner och bekanta av brott. Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2003 och totalt antal svarande är 1030st.

På liknande sätt som vid undersökningen av den personliga erfarenheten av brott är jag intresserad av om dessa former av social erfarenhet av olika former av brott spelar någon roll för rädsla eller otrygghet i stadsrummet. Detta utifrån den övergripande risktesen, d.v.s. att ju högre sannolikhet och allvarighet av konsekvenserna samt ju lägre grad av kontroll desto troligare att människor upplever oro, rädsla och otrygghet. Tanken är att om man har social erfarenhet av flera olika typer av brott skall man uppleva sig som man mer utsatt, än om man endast har social erfarenhet av en typ av brott.

Bland samtliga svarande, har en dryg tredjedel (37 procent) utsatts för minst *en* typ av brott. Det vanligaste är att man under de senaste 12 månaderna hört talas om en typ av brott (14 procent), därefter två typer (12 procent) och ovanligast att man hört talas om mellan tre till fem olika typer av brott (11 procent). Andelarna är lägre men mönstret det samma bland dem som enbart hört talas om brott genom vänner eller bekanta. Kvarstår att undersöka hur utsträckningen av den sociala erfarenheten av brott påverkar rädslan och otryggheten i stadsrummet.

Warr (1987) visade också att känsligheten för risker inte bara varierade mellan individer utan också mellan brott. Variationen tycks bero på hur allvarligt brottet uppfattas. Det finns således anledning att förutom erfarenheten av olika brott också se närmare på vilka grupper som har social erfarenhet av olika typer brott, detta för att undersöka sårbarhetens betydelse för upplevelsen av otrygghet i stadsrummet. Ser vi närmare på vilka sociala grupper det är som har sådan social erfarenhet av brott, är det i alla ovan nämnda typer främst de unga. Dessa har i klart större utsträckning hört talas om brottslighet av vänner och bekanta och skillnaderna är signifikanta när det gäller att ha hört talas om stöld, våld med läkarbesök eller smärta som följd samt hot eller hotelser). Störst är skillnaden mellan att ha social utsatthet för våld som gett smärta där det är

närmare 20 gånger vanligare att unga hört av vänner och bekanta som utsatts för detta än att äldre gjort det (tabell 9:10). När det gäller våld eller hotelser om våld sjunker andelarna ju äldre man är, medan mönstret är det omvända avseende den sociala utsattheten för stöld och skadegörelse. Mönstret gällande grupperns sociala erfarenhet av olika typer av brott är det samma som när det gäller den personliga erfarenhetens. Sårbarhetstester söker förklara hur det kommer sig att vissa människor är mer känsliga för hot och risker än andra. I Hales (1996) översikt utgör sårbarhetsfaktorer förutom ålder även social klass. Jag kan dock inte finna något som talar för att de med lägre hushållsinkomst, boende i resurssvaga områden eller hem av en lägre social klass i större utsträckning än andra skulle vara mer social utsatta för brott.

Tabell 9:10 Andel som har hört talas om olika typer av brott av vänner och bekanta, efter kön, ålder och utbildning (procent)

Själv hört av vänner och bekanta om	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Våld lett till läkarbesök	12	11	17	12	9	4	11	12
Våld som gett smärta	10	9	18	9	8	1	10	10
Hot eller hotelser	9	12	15	12	12	4	10	11
Skadegörelse	18	20	22	20	17	14	17	21
Stöld	25	30	33	29	26	21	27	28
Minst antal svarande	443	587	251	365	241	173	435	564

Kommentar: frågeställningens formulering och svarsalternativ se tabell 9:8. Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2003 och totalt antal svarande är 1030st.

Ser vi närmare på skillnader i antalet brott som man har social erfarenhet av finns det signifikanta skillnader i ålder bland dem som inte hört talas om brott av vänner och bekanta, samt bland dem som hört talas om tre eller fler typer av brott. Det är de äldre snarare än de yngre som inte hört talas om brott av vänner och bekanta. De yngre har oftast hört om fler än tre typer av brott genom vänner och bekanta. Andelarna sjunker med ökad ålder. Mönstret i graden av social erfarenhet av brott är den samma som av den personliga. Således är de förväntade variationerna på otryggheten i stadsrummet efter den sociala utsattheten för våldsbrott bland unga förväntat högre, medan det bland de äldre snarare finns förväntningar efter de sociala utsattheten för egendomsbrott.

Tyler (1980) visade även att betydelsen av det sociala nätverkets kanalisering av vetenskapen om brottsliga händelser kan skilja sig åt mellan stad och land. Brott som man hört talas om av andra ökade rådslonivån i större städer men däremot inte i mindre. Det är därför av intresse att även undersöka skillnaderna i den sociala utsattheten mellan de boende i göteborgs kommun och utanför i länet som helhet. Det finns dock inga skillnader mellan de boende på landsbygden, mindre tätorter, större tätorter eller städer eller inom Göteborgs kommun avseende utsattheten för brott som helhet och inte heller mellan olika typer av brott. Således är de förväntade variationerna på otryggheten i stadsrummet efter den sociala utsattheten för brott liten.

Hört talas om hot och risker av vänner eller bekanta

Den kriminologiska forskningen kring rädslan för brott har främst varit intresserad av vad erfarenhet av brott betyder, även om andra faktorer som oordningens betydelse för rädslan också undersökts. Men otrygghet och rädsla i stadsrummet handlar om mer än brottslighet. När människor själv får ange orsakerna till deras upplevda rädsla har de föreställningar om allt från okontrollerbara personer till skymmande buskar. Förutom brottslighet handlar mycket om de förstådda orsakerna om sociala problem. Ibland är det en gråzon mellan vad som kan kategoriseras som brott respektive sociala problem. Erfarenheter av våld behöver inte nödvändigtvis avse brott utan kan handla om att man hört talas om människor som betar sig våldsamt eller ungdomsgång som bråkar: så kallad social erfarenhet av våld som ett socialt problem. Frågan är vad som påverkar otryggheten mest, den egna erfarenheten av hot och risker eller vad man hört från andra kring hot och risker. Nedan undersöker jag därför motsvarande som för den sociala utsattheten för brott d.v.s. i vilken utsträckning, vilka grupper och individer som har en social erfarenhet av hot och risker generellt. Min utgångspunkt är den av Kasperson (1988) formulerade tesen om social förstärkning. Medierna men också enskilda människor, grupper eller organisationer, kan fungera som förstärkningsstationer. Information och kunskap kring hoten och riskernas konsekvenser kan genom människors sociala nätverk anpassas till individen och några konsekvenser väljas bort, tonas ner eller förstärkas.

En dryg tredjedel (36 procent) av invånarna har någon gång under de senaste 12 månaderna hört talas om minst någon typ av socialt problem (tabell 9:11). Men det är mycket ovanligt att endast ha hört av vänner och bekanta om hot och risker (1 procent) och att själv inte ha sett dessa eller tagit del av dem via medierna, något som komplicerar undersökningar av förstärkningshypoteser. Som framgick av föregående kapitel handlar det om att hot och risker främst är något vi själv har sett i vår närmiljö snarare än endast pratar om med dem vi känner. Men även om vi främst själv observerat olika hot och risker, är det ofta något som vi ventilerar med vänner och bekanta. I realiteten kan det tolkas som att vår sociala erfarenhet av hot och risker, inte alls främst är social utan bygger på egen erfarenhet, det vi själv upplevt eller sett i vår vardag. Detta skiljer sig från vår sociala erfarenhet av brottslighet, som kan betraktas som något vi erfar vid mer avgränsade tillfällen. Det sociala ligger i att vi pratar med andra om det vi sett. De hot och risker vi hör talas om av vänner och bekanta kan därför kunna betraktas som en miljöfaktor, svår att särskilja från den fysiska och sociala rummets karaktär.

Tabell 9:11 Andel som har hört om hot och risker av vänner och bekanta (procent)

Hört om minst en typ av hot eller risk av vänner och bekanta		
Har minst någon social erfarenhet av hot eller risker	37	-
Har även annan erfarenhet av hot och risker än social	-	36
Har enbart social erfarenhet av hot och risker	-	1
Har inte social erfarenhet av hot och risker	64	64
Total andel	100	100
Minst antal svarande	1035	1035

Kommentar: Frågans formulering: Har du själv under de senaste 12 månaderna i Göteborg själv sett, hört eller läst om: (Mer än ett kryss kan markeras). Alternativen var i följande ordning: Vandalisering/skadegörelse; Nedskräpning; Ungdomsgång som bråkar och stör ordningen; Folk som betar sig våldsamt/hotfullt utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld i hemmet. Svartalternativen är i följande ordning: Själv sett; Hört av vänner/bekanta; Läst/sett/hört i medierna Nej, inget. Tabellen avser de som har svarat på frågan i Göteborgs kommun 2004 och totalt antal svarande är 1035st.

Avsikten med att undersöka vilka hot och risker som människor har sociala erfarenheter av är den samma som när det gäller brottslighet d.v.s. dessa undersöks för att senare kunna jämföras med varandra och slutligen undersöks på otryggheten i stadsrummet. När det gäller vilka typer av hot och risker det är människor hört om av vänner och bekanta som utsatts för handlar det framförallt om våldsamt beteende samt vandalisering eller skadegörelse (tabell 9:12). Mellan en femtedel och en sjättedel har via vänner och bekanta hört om ungdomsgång som bråkar, vandalisering eller skadegörelse, folk som betar sig våldsamt och kvinnor som antastas vardera. Nedskräpning är i allmänhet inte något man ventilerar i det sociala nätverket utan snarast något man själv sett medan det som tidigare framgått är relativt ovanligt att man själv iakttagit våld.

Tabell 9:12 Andel som har hört talas om olika typer av hot och risker av vänner/bekanta (procent)

Hört talas om hot och risker	Hört av vänner och bekanta (Brutto)	Hört av vänner och bekanta och saknar personlig erfarenhet (Netto 1)	Hört av vänner och bekanta och saknar både personlig och medierad erfarenhet (Netto 2)
	Inte hört om något hot eller någon risk	64	20
Kvinnor som antastas	14	12	4
Folk som betar sig våldsamt	16	11	8
Ungdomsgång som bråkar	18	12	8
Vandalisering/skadegörelse	16	10	5
Nedskräpning	9	3	2
Samtliga svarande	1035	1035	1035

Kommentar: För frågans formulering och svarsalternativ se tabell 9:11. Tabellen avser dem som har svarat på frågan, Göteborgs kommun 2004, 1035st.

På liknande sätt som för den personliga erfarenheten finns det signifikanta skillnader i ålder bland dem som hört talas om ungdomsgång som bråkar, vandalisering eller skadegörelse, folk som är våldsamma och kvinnor som antastas. Det är även här snarare de unga än de äldre som hört talas om ovanstående. Ju yngre, i desto större utsträckning har man hört talas om olika former av våld, men också vandalisering. Cirka en fjärdedel av ungdomarna har för varje enskild typ av våldsamt beteende hört talas om att kvinnor antastas, folk betar sig våldsamt, ungdomsgång som bråkar men även någon form av vandalisering (tabell 9:13). Det kan jämföras med att cirka var tionde äldre hört det samma. Däremot saknas det skillnader avseende den sociala erfarenheten av nedskräpning. Mycket till följd av att detta främst är något man har personlig erfarenhet av. Alltså framstår här åter de unga som en utsatt grupp. Det saknas däremot några skillnader i den sociala erfarenheten av hot och risker efter kön eller utbildningsnivå.

Tabell 9:13 Andel som har hört talas om olika typer av hot och risker av vänner/bekanta efter kön, ålder och utbildning (procent)

Hört talas om av vänner/ bekanta om hot eller risker	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
	Kvinnor som antastas	15	14	23	14	12	9	14
Folk som är våldsamma	18	15	25	18	10	11	15	18
Ungdomsgång som bråkar	17	18	25	19	13	12	18	18
Vandalisering/skadegörelse	18	15	22	18	13	11	18	16
Nedskräpning	10	9	9	8	9	11	9	10
Minst antal svarande	470	565	236	340	251	208	487	525

Kommentar: För frågans formulering och svarsalternativ se tabell 9:11. Tabellen avser Göteborgs kommun 2004.

Jag har nu ovan belyst den sociala utsattheten för olika brott och hot och risker. Frågorna som har besvarats är i vilken utsträckning människor har social erfarenhet av hot och risker, vilka problem, vilka grupper och vilka individer. Inledningsvis beskrev jag teser, studier och resultat om hur människor genom sin sociala miljö får vetskap om utsatthet för hot och risker. I motsats till avsnittet där de sociala orosfaktorerna belystes avsåg teser i detta avsnitt främst tankar på social förstärkning. Med detta menas att vårt sociala umgänge snarare bidrar till att otryggheten förstärks.

9.3 DEN SOCIALA ERFARENHETENS OCH DE SOCIALA OROSFAKTORERNAS PÅVERKAN

Taylor och Hale (1986/2000) ponerar i sin indirekta utsatthetshypotes bland annat att de som utsatts för eller har bevittnat brott kommer att föra denna information vidare genom sina lokala nätverk. Dessa nätverk kanaliseras utsatthetens påverkan och de som har många lokala kontakter kommer därför att vara mer rädda. Tyler (1980), Skogan och Maxfield (1981), Hale (1996) och Bennet (1990) ger stöd för en sådan förstärkningsmodell där människors personliga kommunikationsnätverk sprider vetskap om brottsliga händelser. Människors sociala nätverk kanaliseras utsatthetens påverkan och människor som hör om brott blir därmed indirekt utsatta genom att deras rädsla ökar. De som har social erfarenhet av brott ska enligt ovanstående förstärkningsmodell vara mer rädda än de som saknar denna erfarenhet.

Det övergripande mönstret är att andelarna som upplevt rädsla eller otrygghet i alla rum är högre främst bland dem som hört om brott men även dem som hört om hot och risker och lägre bland dem som inte hört om motsvarande typer av hot och risker. I likhet med otrygghetens generella mönster är upplevelsen mest framträdande i de rum som kan karakteriseras som öde och minst i de som kan karakteriseras som befolkade och slutna. Närmare tre fjärdedelar (72 procent) av dem som har hört om brott av vänner och bekanta har upplevt otrygghet i öde rum när de var ensamma, vilket kan jämföras med cirka hälften (53 procent) av dem som inte hört om brott av vänner och bekanta (tabell 9:14ff). Andelarna är något lägre i de öppna eller befolkade halvöppna rummen där cirka hälften av den som hört om brott upplevt otrygghet när de var ensamma, vilket kan jämföras med en dryg tredjedel av dem som inte hört om brott (andelarna för dem som hört om hot och risker är ca 10 procent lägre). I de minst otrygga rummen d.v.s. de befolkade och slutna som caféer och restauranger etc är det 11 procent av dem som hört om brott som upplevt otrygghet, medan motsvarande andel som inte hört om brott men som upplevt otrygghet uppgår till sju procent (andelarna för dem som hört om hot och risker ligger ca 5 procentenheter lägre).

Det finns om vi ser till resultatet att människor som hör om brott indirekt utsätts för brott och därigenom kan bli mer rädda, stöd för Tylers (1980), Skogan och Maxfields (1981), Hales (1996) och Bennets (1990) förstärkningsmodeller. Men det finns också stöd för förstärkningsmodeller som innebär att de som indirekt utsatts för hot och risker kan bli

mer rädda. Om vi generaliserar den teoretiska apparaten finns det stöd för Kaspersons (1988) hypotes där också enskilda människor kan fungera som förstärkningsstationer där riskernas konsekvenser kan väljas bort, tonas ner eller förstärkas.

Tabell 9:14 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska rum bland dem som har olika typer av sociala erfarenheter av brott respektive hot och risker (procent)

Social erfarenhet	...Av brott			...Av hot och risker		
	Har social erfarenhet av minst något	Har enbart social erfarenhet	Saknar social erfarenhet	Har varken social eller personlig erfarenhet	Har social erfarenhet av minst något	Saknar social erfarenhet
Upplevd otrygghet i...						
Öde rum	72	69	53	50	52	38
Öppna rum	54	47	35	31	45	32
Befolkade halvöppna	50	44	34	29	39	24
Befolkade slutna	11	8	7	6	9	4
Minst något rum	80	75	60	56	65	48
Antal svarande	385	207	635	444	373	636

Kommentar: De som enbart har social erfarenhet av hot och risker samt de som varken har social, personlig eller medieerfarenhet av hot och risker redovisas ej i tabellen ovan eftersom de är för få (8 respektive 24st). Tabellen avser de som svarat på frågan, Göteborgs kommun 2003, 1020st och 2004, 1009st.

Men som tidigare framgått har människor även andra erfarenheter av brott än via andra människor. Vi vet sedan tidigare att närmare hälften av de som har hört om brott av andra också själv har utsatts för brott eller sett andra utsättas för det (se tabell 9:8). Om vi undersöker förstärkningshypoteserna ovan för dem som endast hört om brott via vänner och bekanta är andelarna mellan 3–7 procentenheter lägre än för dem med blandad erfarenhet, men andelarna är fortfarande mycket höga. Det innebär således av stödet för Tylers (1980), Skogan och Maxfiles (1981), Hales (1996) och Bennets (1990) förstärkningsmodeller i likhet med Kaspersons (1988) mer generella kvarstår även vid kontroll för dem som enbart har hört om brott genom andra men som saknar den personliga erfarenheten av det samma.⁷ Resultatet indikerar dock något annat också och det är att bland dem som har en blandad erfarenhet (personlig och social) av brott är rädslonivån något högre än bland dem som endast har den sociala erfarenheten av brott.

Om vi ser närmare på Taylor och Hales (1986/2000) indirekta utsatthetsmodell där förstärkningseffekterna av det sociala nätverket beskrevs ovan, tar den också upp betydelsen av den personliga erfarenheten och individens känslighet för brott. De skriver att på samma sätt som att de som har många lokala kontakter kommer att vara mer rädda kommer de som själv utsatts för brott eller som har bevittnat brott att ha en förhöjd känslonivå. Det skulle innebära att de som hört om brott av andra men som även själv kan ha utsatts för brott eller sett andra utsättas för brott har en förhöjd rädslonivå. Analogt borde de som varken har hört av vänner och bekanta om brott eller har personlig erfarenhet av brott vara minst rädda.

Det övergripande mönstret är som jag visat ovan just att de som har social erfarenhet av brott men också kan ha personlig erfarenhet av det samma är de som är otryggast i alla rum. Tillika är andelarna som upplevt rädsla eller otrygghet i alla rum till följd av erfarenheter av brott är lägst bland dem som varken hört om brott av vänner och bekanta eller som själv har personlig erfarenhet (själv utsatts för eller sett andra utsättas för) av brott. I de otryggaste rummen (de som kan karakteriseras som öde) är det hälften av dem som saknar sociala eller personliga erfarenheter av brott som upplevt otrygghet när de var ensamma. Det är trots allt relativt många, men i sammanhanget dock väsentligt mycket lägre än de 72 procent som har hört av vänner och bekanta om brott men som även kan ha personlig erfarenhet av brott. Det finns således om vi beaktar både förstärkningseffekten av den sociala utsattheten för brott och tar hänsyn till dem som även har personlig erfarenhet stöd för Taylor och Hales (1986/2000) indirekta utsatthetsmodell. De som har många lokala kontakter eller som själv utsatts eller bevittnat brott kommer att ha en förhöjd rädslonivå.

Men Taylor och Hales (1986/2000) indirekta utsatthetsmodell tar även hänsyn till att känsligheten för brott kan variera mellan sociala grupper. På samma sätt som att de som har många lokala kontakter kommer att vara mer rädda kommer de som är mer känsliga för brott att bli mer rädda. I Taylor och Hales modell är det kvinnor, de med låga inkomster, svarta eller äldre som har denna förhöjda känslighet för brott. Det handlar dels om brister i att hantera konsekvenserna av att utsättas för brott dels om en ökad risk för att utsättas för eller bevittna brott. Enligt Taylor och Hales indirekta utsatthetsmodell förväntas de kvinnor och äldre samt de socioekonomiskt svaga grupperna (de med låga inkomster) som har hört om brott av vänner och bekanta ha en högre nivå på rädslan än motsvarande grupper av män, unga eller socioekonomiskt starka.⁸

Tabell 9:15 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet bland dem som hört av vänner och bekanta om brott efter kön, ålder och hushållsinkomst (procent)

Upplevd otrygghet bland dem som hört om brott av vänner/bekanta	Kön		Ålder				Hushållsinkoms t	
	M	Kv	15–29	20–49	20–64	65–85	Hög	Låg
	Öde rum	52	85	76	68	73	72	65
Öppna rum	43	60	67	46	50	49	46	58
Befolkade halvöppna	39	57	57	44	50	53	47	53
Befolkade slutna rum	14	9	11	9	10	19	7	13
I minst något stadsrum	62	91	85	76	77	81	72	84
Antal svarande	150	235	114	142	82	(47)	148	221

Kommentar: För frågans formulering och svarsalternativ se tabell 9:11. I tabellen ovan visas de som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet av dem som också har hört om brott av vänner och bekanta. Hög hushållsinkomst är över 400.000 kr/år medan låg är under 400.000 kr/år. Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2003, 1020st.

Bland dem som har indiekt erfarenhet av brott är mönstret att det främst är kvinnor och de som bor i hushåll med lägre inkomst (under 400.000 kr/år) snarare än män och de med högre inkomst som upplevt otrygghet i stadsrummet bland dem som har social erfarenhet av brott. Nästan alla kvinnor (85 procent) som har social erfarenhet av brott har också under det senaste året upplevt otrygghet när de var ensamma i rum som kan karakteriseras som öde (tabell 9:15). Motsvarande andel bland männen är att cirka hälften av dem har upplevt motsvarande. Skillnaderna efter hushållsinkomst är lägre, men signifikanta. I öde rum är det drygt tre fjärdedelar av dem med lägre hushållsinkomst som har social erfarenhet av brott som har upplevt otrygghet i jämförelse med närmare två tredjedelar av dem som har en högre. För de med lägre inkomst gäller mönstret i alla rum, så även för kvinnor med undantag för de rum som kan karakteriseras som de tryggaste. Det är svårt att uttala sig om skillnader i ålder eftersom skillnaderna inte är signifikanta men mönstret är snarare att det främst är de unga snarare än de äldre som upplevt otrygghet i stadsrummet bland dem som har social erfarenhet av brott. Det går således även att ge Taylor och Hales (1986/2000) indirekta utsatthetsmodell stöd för en förhöjd nivå på otryggheten i stadsrummet för den del som omfattar känslighetens betydelse när den är baserad på kön och inkomst men däremot inte för ålder, men också för den upplevda otryggheten generellt.

Från kartläggningen vet vi att det främst är kvinnor och de unga som upplevt otrygghet i stadsrummet. Men även de äldre har en högre nivå av rädsla än de medelålders och det finns ett svagt mönster av att de socioekonomiskt svagare grupperna skulle ha motsvarande, även om de skillnaderna i de senare grupperna inte är statistiskt signifikanta. Även bland dem som saknas social erfarenhet av brott är andelen kvinnor och de som har lägre inkomst som upplevt otrygghet i stadsrummet högre än den bland män eller dem med hög inkomst. Detta talar för att den fysiska respektive socioekonomiska känsligheten även enskilt har en påverkan på otryggheten. Däremot är

andelarna lägre än bland dem som har social erfarenhet av brott, vilket innebär att den sociala utsatthetsfaktorn och känsligheten förstärker varandra. Alltså, om man har social erfarenhet och dessutom även är fysiskt eller socioekonomiskt känslig, kan rädslo-nivån öka ytterligare. Det talar i sin tur för ett stöd för den övergripande risktesen (att ju högre sannolikhet för risken att inträffa och ju allvarigare konsekvenser och ju lägre grad av kontroll desto troligare är det att människor upplever oro, rädsla och otrygghet). Men också för tillgänglighetsprincipen (att vi minns sådant vi påminns om och att vi lättare minns sådant vi kan associera till). Taylor och Hale (1986/2000) ser i den indirekta utsatthetsmodellen känslighet både i termer av förhöjd känslighet men också i termer av risken att utsättas för brott. I analogi med den övergripande risktesen skulle då sannolikheten att utsättas för brott för dem med låg inkomst vara förhöjd om de bor i områden där risken att utsättas för brott är stor. Förmågan att hantera konsekvenserna hos motsvarande grupp är lägre om de saknar det sociala nätverkets stöd, ekonomiska eller sociala medel. Även graden av kontroll är för denna grupp lägre om de till följd av lägre socioekonomiska möjligheter har lägre förmåga att kontrollera sannolikheten att utsättas för brott (som att saknar medel att flytta från området eller undvika risken) eller graden av konsekvensernas allvar om de skulle drabbas (som att söka vård). Gällande kvinnors fysiska känslighet påverkas inte sannolikheten för att utsättas för brott nämnvärt, men däremot allvarligheten av och förmågan att hantera konsekvenser. Sexuellt våld är det som kvinnor främst upplever en rädsla inför. Kvinnors ökade känslighet avser även att en kvinna inte lika väl som en man kan försvara sig mot en förövare eller springa ifrån den samma. Det medför att kvinnors föreställningar om konsekvensernas allvar är stark och deras förmåga att hantera ett övergrepp eventuellt sämre än om en man utsattes. Det senare medför att kvinnors grad av kontroll vid mötet med en potentiell förövare är lägre än för en man. Boholm menar (1998) att studier i socialt minne antyder att människors kapacitet att återhämta information och återkalla erfarenheter till stor del är avhängig sociala strukturer. Som framgått av förstärkningshypoteserna ovan kan enskilda människor i individens sociala nätverk, i detta fallet vänner och bekanta, förstärka upplevelsen av otrygghet i stadsrummet. Enligt tillgänglighetsprincipen har vi lättare för att minnas sådant som vi påminns om och vi minns lättare sådant vi kan associera till. Den sociala informationen om utsattheten för brott kan via de sociala strukturer som individens sociala nätverk utgör hållas tillgängliga dels eftersom vi därigenom påminns om dem men också för att kommunikationen genom människor vi kan antas förmedlas på ett sådant sätt som vi kan associera till.

Den sociala erfarenheten av olika typer av hot och risker

Skogan och Maxfield (1981) gav i sin studie stöd för en social förstärkningsmodell där individens sociala nätverk kanaliserade information om brott som kunde medföra en förhöjd rädsla. I sin studie visade han att de som kände ett brottsoffer, särskilt någon närstående, hade en förhöjd rädsla. Det gällde i synnerhet de brottsoffer som hade utsatts för rån eller övergrepp av någon för dem okänd. Det finns i likhet med undersökningarna

av de personliga erfarenheternas påverkan på rädslan studier som visar att även vid social påverkan kan människor bli mer rädda av att höra om främst våldsbrott. Även om påverkan på rädslan och otrygghet i stadsrummet i min studie efter den personliga erfarenheten av olika typer av hot och risker är likartad, är påverkan något lägre av nedskräpning än av att ha personlig erfarenhet av stöld och skadegörelse eller våld eller hot om våld. Men det saknades vid undersökningen av påverkan på otryggheten i stadsrummet efter den personliga erfarenheten skillnader mellan erfarenheten av stöld eller skadegörelse och våld eller hot om våld.

Utmärkande för påverkan på upplevelsen av otryggheten i stadsrummet efter de sociala erfarenheterna av våld eller hot om våld, stöld eller skadegörelse samt nedskräpning liknar den personliga erfarenheten av desamma. De som har social erfarenhet av dessa risker har i större utsträckning än dem som inte har denna erfarenhet upplevt otrygghet i stadsrummet när de var ensamma. Påverkan på otryggheten i stadsrummet efter den sociala erfarenheten av de olika typerna är likartade, även om påverkan av den sociala erfarenheten av nedskräpning är lägre. Det är cirka 50 procent vanligare att de som har hört om våld eller hot om våld samt stöld eller skadegörelse av vänner och bekanta har upplevt otrygghet när de var ensamma i alla typer av rum, men undantag för de tryggaste där det är dubbelt så vanligt (tabell 9:16). Jag kan inte finna några skillnader i upplevelsen av otrygghet i stadsrummet efter skillnader mellan den sociala utsattheten för våldsbrott respektive egendomsbrott. Skogan och Maxfields (1981) studie där den sociala erfarenheten genom närstående som utsatts för överfall får i min studie inte något stöd.

Tabell 9:16 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska bland den med social erfarenhet av tre olika typologier av hot och risker (genomsnitt procent)

Social erfarenhet	...Av våld/hot			...Av stöld/skadegörelse			...Av nedskräpning		
	Har	Har enbart	Saknar	Har	Har enbart	Saknar	Har	Har enbart	Saknar
Öde rum	65	48	48	66	40	48	50	26	43
Öppna rum	52	43	35	53	38	36	39	13	37
Befolkade halvöppna	47	29	31	49	32	31	44	26	29
Befolkade slutna	12	12	6	12	4	6	14	9	5
I minst något rum	75	60	56	75	52	57	59	35	54
Antal svarande	470	(42)	1517	445	(50)	1534	70	(23)	916

Kommentar: För beskrivningar av rumsindex se kapitel 7. För index över de tre typerna av hot och risker se kapitel 8. Att enbart ha social erfarenhet av hot och risker avser i tabellen ovan alltså att förutom att sakna personlig erfarenhet av hot och risker sakna medieerfarenhet av desamma. Tabellen avser dem som svarat på frågan, Göteborgs kommun 2003/2004, totalt antal svarande varierar mellan 1009 (nedskräpning år 2004) och 2029 (antal 2003 och 2004).

Men oavsett den sociala utsattheten för de olika typerna av hot och risker följer upplevelsen otrygghetens mönster i stadsrummet d.v.s. flest är otrygga i öde rum och lägst andel i de befolkade och dem av mer slutna fysisk karaktär. Den sociala

erfarenheten av hot och risker är något som adderas på den befintliga otryggheten i stadsrummet.

Antalen som endast har social erfarenhet av våldsbrott, egendomsbrott respektive nedskräpning är för få för att uttala sig om. Men mönstret är trots allt att det främst är dem som har hört av vänner och bekanta som utsatts för dessa hot och risker och även kan ha annan erfarenhet som i högst utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet när de var ensamma än dem som enbart har den sociala erfarenheten d.v.s. saknar den personliga erfarenheten eller den medierade. Det för tankarna till Luhmann (1993) och betydelsen av reduktionen av komplexitet för att reducera osäkerheten och den övergripande risktesen, d.v.s. att ju högre sannolikhet och allvarlighet av konsekvenserna samt ju lägre grad av kontroll desto troligare att människor upplever oro, rädsla och otrygghet.

Den samlande analysen av de sociala orosfaktorerna och de sociala erfarenheterna av hot och risker

De flesta av studierna som tar upp de sociala orosfaktorerna fick även i min studie stöd när det gällde samband med otrygghet i det egna bostadsområdet. Vid en undersökning av påverkan på otryggheten i stadsrummet efter dessa faktorer får de flesta av hypoteserna stöd. Med stadsrummet avser jag alla de typer av rum jag tidigare undersökt. Påverkan följer det generella mönstret av att människor är otryggast i de rum som kan karakteriseras som öde, varefter de blir tryggare ju mer befolkade och slutna rummen är, eller där närvaron av olika former av social kontroll ökar. Den största skillnaden i påverkan på otryggheten i en jämförelse med bostadsområdet och stadsrummet som två olika nivåer är att de sociala orosfaktorerna i större utsträckning än de personliga inverkar på upplevelsen av otrygghet i de rum som tidigare har framstått som de tryggaste: de befolkade rummen i allmänhet men de befolkade slutna rummen i synnerhet. De sociala orosfaktorerna har en tendens att påverka otryggheten i de rum där den sociala kontrollen redan kan förväntas vara ganska hög.

Utan att gå närmare in på den detaljerade undersökningen av alla de sociala orosfaktorerna sammanfattar jag kort vilka teser som får stöd och vilka som inte får det, och utvecklar några av dem som har en fortsatt relevans. Newman och Fracks (1982/2000) betoning på vikten av hög social kontroll för låg nivå på rädsla fick stöd i det egna bostadsområdet, även då hänsyn togs till områdets resursstyrka. Betoningen på den sociala kontrollen får stöd även vid undersökningen av påverkan på otryggheten i stadsrummet, och även vid kontroll för områdets resursstyrka. Individer boende i typer av hus som motverkar hög social kontroll är överlag mer rädda och otrygga i alla stadsrum än de boende i typer av hus som främjar hög social kontroll. Lägst är rädslan bland de boende i sådana typer av hus som främjar vakande ögon i grannskapet och som är belägna i resursstarka områden. Enkelt uttryckt om du bor i höga hus spelar det inte någon roll om du bor i ett resursstarkt område eller inte, den fysiska utformningen av husen stödjer i regel inte vakande ögon i närområdet. Däremot spelar områdets resursstyrka roll när det gäller småhusbebyggelse.

Även studierna som belyste den sociala integrationens roll för lägre nivåer på rädsla fick stöd. Hales (1996) betoning på vikten av känslan av tillhörighet i det egna grannskapet och Hartnagels (1979) på nöjdheten med att bo i det egna området. Både betoning på känslan av tillhörighet och nöjdhetsfaktorn får stöd även vid undersökningen av tryggheten i stadsrummet. Ju högre känsla av tillhörighet med grannskapet och ju nöjdare man är med området eller kommunen där man bor desto lägre nivå på tryggheten. Närmare två tredjedelar (60 procent) av dem som anser att det är dåligt att bo i kommunen där de bor har upplevt otrygghet när de var ensamma i öde rum (tabell 9:17). Motsvarande andel bland dem som anser att det är bra är hälften (50 procent). Störst är skillnaden i de rum som i någon bemärkelse kan karakteriseras som befolkade. Allra störst är skillnaden i de rum som kan karakteriseras som de tryggaste. Det är dubbelt så vanligt bland dem som anser att det är dåligt att bo i kommunen där de bor att ha upplevt otrygghet i slutna och befolkade rum som cafeterior än vad det är bland dem som inte anser det (13 respektive 7 procent). Att känna sig hemma i och vara nöjd med området där man bor är en förutsättning för att känna sig trygg i det egna grannskapet. Men för att även kunna känna sig trygg i det offentliga rummet är känslan av att vara nöjd med kommunen där man bor viktig. I termer av påverkan på otryggheten i stadsrummet är den senare av dessa sociala integrationsfaktorer den viktigaste.

Tabell 9:17 Andel som har upplevt rädsla eller otrygghet i olika sociala och fysiska stadsrum efter nöjdheten med att bo i kommunen samt stödet i grannskapet (genomsnitt procent)

Upplevd otrygghet i...	Bo i kommunen		Stöd i området		Grannprat		Samhörighet	
	Bra	Dåligt	Finns	Saknas	Finns	Saknas	Finns	Saknas
Öde rum	50	60	52	59	53	56	50	57
Öppna rum	38	55	34	49	36	45	33	47
Befolkade halvöppna	33	48	30	44	33	41	32	42
Befolkade slutna rum	7	13	6	10	8	9	6	9
I minst något stadsrum	59	75	58	69	60	66	57	66
Antal svarande	2510	94	773	395	620	613	464	625

Kommentar: För frågornas formulering och svarsalternativen, se tabell 9:2 och 9:3. I tabellen ovan avses de som svarat på frågan och som har tagit ställning i Göteborgs kommun 2003/2004/2005, 2604st; 2003/2005 minst 1090st. Alternativet Bra avser de högra värdena på skalan medan Dåligt avser de vänstra. Alternativet Finns avser de högra värdena på skalan medan saknas avser de vänstra.

Det har inte varit möjligt att undersöka Box et. al. (1988) och Baba och Austin (1989) antagande om att upplevelsen av ett stödjande grannskap minskar otryggheten i bostadsområdet. Box et. al. (1988) visade att de som upplevde lokala grannskapet som stöttande också var de som i lägst utsträckning var rädda och Baba och Austin (1989) visade att en tillfredsställelse med grannarnas beteende kunde reducera rädslan. Med avsikten att fånga upp individens sociala kapital ställde Rothstein (2003) en fråga om vem

man trodde skulle stötta en ekonomiskt till följd av en oväntad händelse. Jag finner inget stöd för att de som i högre utsträckning kunde förvänta sig denna form av ekonomiskt stöd från grannar, vänner, familj eller något annat av individens sociala nätverk upplevt mindre otryggheten i stadsrummet. I samma frågeundersökning fanns dock en fråga utformad som olika påståenden kring vad man anser om sina grannar och det egna bostadsområdet 1) Om jag behöver hjälp med något finns det alltid människor i mitt bostadsområde som är beredda att ställa upp 2) Jag pratar ofta med mina grannar om sådant som händer i bostadsområdet 3) Det finns en stor samhörighet mellan oss som bor i vårt bostadsområde. Alla svar som tyder på en tillfredsställelse med grannskapet och en tro på stöd medför lägre nivå på otryggheten i stadsrummet. Störst är skillnaderna i de rum som i någon bemärkelse kan karakteriseras som befolkade. I befolkade och halvöppna rum som köpcenter har närmare hälften (49 procent) av dem som inte instämmer i påståendet att det finns stöd i området där de bor om de skulle behöva hjälp med något har upplevt otrygghet där (tabell 9:16). Motsvarande andel bland dem som anser att det finns stöd i området som upplevt otrygghet i dessa rum uppgår till cirka en tredjedel (34 procent). Störst påverkan av gemenskapsfaktorerna har tilltron på stödet i grannskapet, vilket talar för ett stöd för resultaten i studien av Box et. al. (1988) som visar att om man behöver hjälp med något finns det folk som ställer upp. Även om det saknas samband mellan Rothsteins (2004) fråga om sociala kapital i form av i vilken utsträckning man tror att vänner, grannar etc. ska stötta en ekonomiskt vid en oväntad händelse och otryggheten i stadsrummet, finns det ett visst stöd för tanken att den som har en hög tilltro till det sociala stödet i grannskapet, ofta pratar med sina grannar och känner en samhörighet med de boende i området är mindre rädd. Tilltron till stödet i grannskapet är också den integrationsfaktor som har störst påverkan på otryggheten i stadsrummet. Den näst viktigaste är hur nöjd man är med den kommun där man bor.

Avseende tankar kring det vertikala och horisontella förtroendets betydelse har jag undersökt påverkan på otryggheten i stadsrummet efter lågt förtroende för poliser och rättsväsendet samt andra människor. Box och Hales (1998) resultat, att ju högre samhällsförtroende för polisen och rättssystemet desto lägre nivå på rädslan, fick inget stöd i bostadsområdet. Detta i motsats till Hales (1996) studie om betydelsen av den mellanmänniska tilliten som fick stöd i undersökningen i bostadsområdet. Ju lägre utsträckning man litar på andra människor i bostadsområdet och allmänhet i desto högre utsträckning har man upplevt otrygghet i det egna bostadsområdet. Vid undersökningen av påverkan på otryggheten i stadsrummet får däremot Box och Hales (1998) studie om betydelsen av förtroendet för polisen och rättsväsendet stöd. Ju högre samhällsförtroende för polisen och rättssystemet, desto lägre nivå på otryggheten i stadsrummet. Det är för detta vertikala förtroendets påverkan på rädslan av vikt vilken nivå som avses. Också vid undersökningen i stadsrummet får resultatet av påverkan på otryggheten efter tilliten till andra människor ett starkt stöd. Störst påverkan av de vertikala och horisontella förtroendefaktorerna har tilliten till andra människor.

Eftersom vår tillit till andra människor har ett starkt samband med i vilken utsträckning vi umgås med andra har det framförts teser kring umgängets betydelse för reduceringen av otrygghet i bostadsområdet. För att undersöka detta undersökte jag även umgängets betydelse. Ingen av teserna kring betydelsen av det sociala umgänget för upplevelsen av rädsla i området där man bor fick stöd. Inte heller vid undersökningen av umgängets betydelse för otrygghet i stadsrummet slår denna faktor igenom. Det är helt enkelt vår syn på andra människor i allmänhet som påverkar otryggheten, och denna syn kan ha präglats av i vilken utsträckning vi umgås med andra, men inte nödvändigtvis.

I ett försök att undersöka den mellanmännsliga tillitens kvalitativa och kvantitativa dimensioner använde jag mig av termen socialt kapital (Rothstein, 2004) i något förenklad form. Jag utgick här från extremfallen av den mellanmännsliga tilliten och det sociala umgänget. Tilliten till andra människor motsvarar i min modell det sociala kapitalets kvalitativa dimension och umgänget med andra dess kvantitativa. Det övergripande mönstret är att de med låg tillit till andra människor och de som ofta umgås med vänner eller grannar är de som på olika sätt ger uttryck för en högre oro. Lägst upplevd otrygghet uttrycker här de som har en hög tillit till andra men de som har ett litet umgänge. I det egna grannskapet och generellt finns det mycket som talar för att det sociala umgänget främst fungerar som en förstärkning av den upplevda otryggheten, snarare än att reducera den. Det sociala kapitalets inverkan på upplevelsen av otryggheten i det egna bostadsområdet är delvis motsägelsefull. Ju mer av det sociala kapitalets kvalitativa dimension (tilliten till andra) desto lägre är den uttryckta oron. Medan det finns tendenser till att ju mer av det sociala kapitalets kvantitativa dimension desto högre uttryckt oro. Resultaten faller ut på ett liknande sätt vid undersökningen av det sociala kapitalets påverkan på otryggheten i stadsrummet.

En djärv tolkning som jag var inne på tidigare är att likt Sztompka (1999) tolka Luhmann och se tilliten som en strategi för att minska både komplexitet och risker. En sådan tolkning skulle i ljuset av den övergripande risktesen (att ju högre sannolikhet och allvarlighet av konsekvenserna samt ju lägre grad av kontroll desto troligare att människor upplever oro, rädsla och otrygghet), te sig som en något som har samband med förmågan att kontrollera hotet eller risken, dess sannolikhet av att inträffa eller dessa konsekvenser. Den som antingen har eller upplever sig ha kontroll över potentiella eller reella hot och risker upplever troligtvis mindre osäkerhet än den som saknar denna kontroll. Newman och Francks (1982/2000) tes om ett försvarbart revir avser att den sociala kontrollen i grannskapet kan främjas eller motverkas med hjälp av bebyggelsens struktur och form. Följden av lägre social kontroll kan innebära en högre nivå på otryggheten både i det egna bostadsområdet men även i stadsrummet. För att undersöka påverkan på otryggheten i stadsrummet efter den övergripande risktesen, är det möjligt att undersöka påverkan av social kontroll dels som mellanmännslig tillit dels som social kontroll i det egna bostadsområdet, eller som en kombination av dem båda.

Tabell 9:18 Andel som har upplevt rädsla eller otrygghet i olika sociala och fysiska stadsrum, efter graden av social kontroll och graden av social integration (genomsnitt procent)

Upplevd otrygghet i...	Litar på andra		Litar inte på andra		Hög social integration	Låg social integration
	Villa/ radhus	Lägenhet	Villa/ radhus	Lägenhet		
Öde rum	38	46	48	51	52	58
Öppna rum	27	40	38	50	32	50
Befolkade halvöppna	23	42	31	46	31	43
Befolkade slutna rum	4	12	5	12	6	6
I minst något rum	45	57	57	67	58	69
Antal svarande	474	84	782	226	318	195

Kommentar: För formulandet av frågor och svarsalternativ avseende social kontroll se tabell 9:1 och tabell 9:4. I tabellen redovisas de som svarat på frågan och tagit ställning, i Göteborgs kommun 2003/2004, 1566st. Att lita på andra avser de högra värdena på skalan medan alternativet att inte lita på andra avser de vänstra. För frågorna och svarsalternativen avseende social integration se tabell 9:17 avseende Göteborgs kommun 2003/2005. Det additiva indexet är formulerat av de fyra faktorerna som framgår i tabellen. Dess minimivärde uppgår till 4 och dess maximala värde till åtta. Indexets stabilitet har undersökts med hjälp av Cronbachs $\alpha=0.83$.

Den som känner tillit till andra människor eller till följd av den fysiska utformningen av boendet bor i en miljö präglad av en högre grad av social kontroll har i lägre grad upplevt otrygghet i stadsrummet när de var ensamma än de som känner misstro mot andra människor eller har en lägre grad av social kontroll i det egna boendeområdet. Mönstret är att ju lägre grad av social kontroll, desto större otrygghet i stadsrummet. Graden av social kontroll är högst bland dem som både litar på andra och som bor i en typ av boende som främjar social kontroll. Det är också denna grupp som i lägst utsträckning upplevt otrygghet oavsett typen av rum. En dryg tredjedel (38 procent) av dem har upplevt otrygghet i öde rum medan cirka en fjärdedel av dem upplevt det samma i öppna respektive befolkade och halvöppna rum (27 respektive 23 procent) (tabell 9:18). Graden av social kontroll är lägst bland dem som inte litar på andra och som bor i en typ av boende som i låg utsträckning främjar social kontroll. Det är också den grupp som i högst utsträckning upplevt otrygghet i alla typer av stadsrum. Drygt hälften (51 procent) av dem har upplevt otrygghet i öde rum, hälften i öppna rum, närmare hälften i befolkade och halvöppna rum och en dryg tiondel i det tryggaste rummet (tabell 9:18). I det tryggaste rummet är det tre gången fler bland dem som inte litar på andra och som bor i en typ av boende som inte främjar social kontroll som upplevt otrygghet som bland dem som litar på andra och bor i områden som främjar social kontroll. Graden av upplevd rädsla eller otrygghet följer det allmänna mönstret. Avsaknaden av social kontroll adderar på otryggheten i stadsrummet och på motsvarande sätt reducerar hög social kontroll denna upplevelse.

På liknande sätt är det möjligt att undersöka påverkan på otryggheten i stadsrummet efter den föreställda eller reella förmågan att hantera konsekvenserna av att drabbas av hot och risker. Integrationsfaktorerna fångar till viss del upp de sociala aspekterna på

förmågan att hantera konsekvenser. Generellt kan social integration ses som ett uttryck för relationen mellan individen och det omgivande samhället och det som binder individen till samhället eller en grupp. I avhandlingen motsvaras integrationen av relationen som binder individen till grannskapet eller staden.

Den sociala integrationsfaktorn är i sammanhanget en indikator på om man har stödande föreställningen om sociala sätt att hantera konsekvenserna av hot och risker. Det kan handla om att någon finns där när man behöver hjälp, att man är tillfreds med staden man bor i, att man känner en samhörighet med människorna i området eller ofta pratar med sina grannar. Påverkan på otryggheten i stadsrummet efter den sociala integrationen sker på ett likartat sätt som för den sociala kontrollen. De som i låg utsträckning har sådana stödande föreställningar av social karaktär har i större utsträckning upplevt otrygghet i samtliga rum när de var ensamma än de som har stödande föreställningar. Graden av upplevd rädsla eller otrygghet följer det allmänna mönstret där upplevelsen av otrygghet är stor i de rum som kan karakteriseras som öde och lägst i de rum som kan karakteriseras som mer slutna och befolkade. Drygt hälften (52 procent) av dem som i hög utsträckning har stödande föreställningar har upplevt otrygghet i öde rum medan en något högre andel (58 procent) av dem som i lägre utsträckning har sådana föreställningar har upplevt det samma (tabell 9:18). Men skillnaderna är inte störst i de otryggaste rummen utan i de rum som i någon mening kan karakteriseras som befolkade, även om det saknas skillnader i de tryggaste rummen. En tredjedel (32 procent) av dem som i hög utsträckning har stödande föreställningar om andra har upplevt otrygghet i öppna rum. Motsvarande andel bland dem som i lägre grad har stödande föreställningar uppgår till 50 procent. I rum som ofta befolkas av andra människor men den sociala kontrollen är lägre som på stationer eller terminaler, köpcentra, gator och tog, handlar otryggheten om föreställningarna om dessa människor. På motsvarande sätt som de personliga orosfaktorerna, adderas den lägre graden av social integration eller den sociala förmågan att hantera konsekvenser, på otryggheten i stadsrummet. På motsvarande sätt reducerar en högre social integration eller social förmåga att hantera konsekvenser av hot och risker otryggheten i stadsrummet.

Den samlade påverkan av den sociala utsattheten för hot och risker och de sociala orosfaktorerna är likartad för vad som gäller den samlade påverkan av den personliga erfarenheten av hot och risker och de personliga orosfaktorerna: de snarast förstärker varandra. Den som har social erfarenhet av hot och risker, främst av brott, har i större utsträckning än dem som saknar denna erfarenhet upplevt otrygghet i stadsrummet när de är ensamma. Det samma gäller dem som har en föreställd eller reellt nedsatt social förmåga att hantera konsekvenserna. Närmare tre fjärdedelar (74 procent) av dem som har social erfarenhet av brott och en lägre grad av social integration har upplevt otrygghet i öde rum när de var ensamma (tabell 9:19). Det är 19 procentenheter fler än de som saknar erfarenhet av brott och som har en högre grad av social integration. Även om andelen som upplevt otrygghet i stadsrummet är lägre i de rum som i någon utsträckning kan karakteriseras som befolkade är skillnaderna i upplevelsen av otrygghet mellan de olika

grupperna högre. Cirka 30 procent av dem som saknar social erfarenhet av brott och har en högre social integration har upplevt otrygghet i öppna respektive befolkade halvöppna rum. Andelen bland dem som har social erfarenhet av brott och som har en lägre grad av social integration är i det närmast det dubbla (55 respektive 60 procent). Skillnaden är störst i de tryggaste rummen. 2 procent av dem som saknar social erfarenhet av brott och har en högre grad av social interaktion har upplevt otrygghet i dessa rum. Närmare dubbelt så många har upplevt det samma bland dem som har social erfarenhet av brott och en lägre grad av social integration.

Tabell 9:19 Andel som har upplevt rädsla eller otrygghet i stadsrummet efter social erfarenhet av brott samt graden av social integration (procent)

Upplevd otrygghet i...	<i>Saknar social erfarenhet av brott</i>		<i>Har social erfarenhet av brott</i>	
	<i>Hög integration</i>	<i>Låg integration</i>	<i>Hög integration</i>	<i>Låg integration</i>
Öde rum	55	54	64	74
Öppna rum	30	45	38	60
Befolkade halvöppna	29	36	40	55
Befolkade slutna rum	2	7	13	5
I minst något rum	58	66	75	79
Antal svarande	93	74	47	42

Kommentar: För frågans formulering, svarsalternativ, avgränsningar och integrationsindex tabell 9:8 och tabell 9:18. Tabellen avser dem som svarat på frågorna, Göteborgs kommun, 2003, 256st.

Mönstret är det samma för den sociala erfarenheten av våld och hot och brister i den sociala kontrollen, även om andelarna och skillnaderna mellan de olika grupperna är lägre. Högst och störst skillnad i andelar som upplevt otrygghet i stadsrummet av de sociala kontrollvariablerna finner vi efter tilliten till andra människor medan skillnaderna efter typen av boende är något lägre. Drygt två tredjedelar (66 procent) av dem som har social erfarenhet av våld och hot och låg tillit till andra har upplevt otrygghet i stadsrummet (tabell 9:20). Motsvarande andel bland dem som saknar social erfarenhet av våld och hot och som i hög utsträckning litar på andra är mycket lägre (48 procent).

Tabell 9:20 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet efter social erfarenhet av våld eller allvarliga hot samt graden av tillit till andra människor respektive graden av social kontroll i det egna bostadsområdet (genomsnitt procent)

Upplevd otrygghet i...	Saknar social erfarenhet av våld/hot		Har social erfarenhet av våld/hot		Saknar social erfarenhet av våld/hot		Har social erfarenhet av våld/hot	
	Hög tillit	Låg tillit	Hög tillit	Låg tillit	Villa/radhus	Lägenhet	Villa/radhus	Lägenhet
Öde rum	48	48	62	66	32	42	55	54
Öppna rum	34	46	48	56	21	39	40	47
Befolkade halvöppna	29	44	42	50	22	28	35	41
Befolkade slutna rum	4	9	10	16	3	5	9	11
I minst något stadsrum	55	63	72	77	41	53	64	68
Antal svarande	976	266	309	97	249	441	85	199

Kommentar: För tillitfrågornas formulering, svarsalternativ se tabell 9:4 för avgränsningar tabell 9:7. För våld och hotfrågans formuleringar, svarsalternativ, avgränsningar och index se kapitel 8. Tabellerna avser de som svarat på frågorna. Tabellerna till vänster avser Göteborgs kommun, 2003/2004 1648st, tabellerna till höger avser Göteborgs kommun 2004 974st.

Efter denna samlade analys av de sociala erfarenhets- och orosfaktorerna återknyter jag avslutningsvis till den övergripande risktesen (att ju högre sannolikhet och allvarlighet av konsekvenserna samt ju lägre grad av kontroll desto troligare att människor upplever oro, rädsla och otrygghet). I ljuset av den övergripande risktesen betraktade jag tillit som en social kontrollfaktor utifrån vilken individen kan uppleva sig eller ha reellt bättre eller sämre möjligheter att hantera hot och risker eller hantera föreställda eller reella sannolikheter för att en risk ska inträffa eller konsekvensernas allvarlighet. Jag jämför den sociala kontrollfaktorn med förutsättningarna för social kontroll i det egna bostadsområdet utifrån Newman och Francks (1982/2000) tankar kring försvarbart revir. Påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet efter tilliten till andra som social kontrollfaktor är ungefär den samma som efter den sociala kontrollen i området, även om den senares är något lägre. I den övergripande risktesen motsvaras är graden av kontroll i detta sammanhang av Newmans försvarbart revir. Allvarligheten av konsekvenserna motsvaras i min modell av graden av den sociala integrationen och förmågan att hantera föreställda eller reella möjligheter i form av socialt stöd. Den sociala utsattheten för hot och risker motsvaras i min modell av den övergripande risktesen både de föreställda och reella sannolikheterna att social utsätts för hot och risker men även konsekvensernas allvar. Om man har hört av vänner och bekanta som utsatts för hot och risker är det troligt att man kan associera till och ta till sig av den känslan och informationen och förstå konsekvensernas allvar. Det är i sin tur innebörden av tillgänglighetsprincipen: att vi har en tendens att minnas sådant vi påminns om (i detta fall är det vårt sociala nätverk som påminner oss och hjälper oss att minnas) och lättare minns det vi kan associera till (där människorna i vårt sociala nätverk har möjligheter att anpassa informationen och känslan så att vi kan förstå dem). Eftersom den eller de personer som utsatts för hot eller risker

finns inom vår bekantskapskrets kan det också antas att vår bedömning av sannolikheten att själv drabbas kan antas vara högre än om känslan och informationen förmedlades av någon som inte står oss så nära.

Den sociala erfarenhetens betydelse i förhållande till den direkta erfarenhetens är framförallt att så många fler har den. Påverkan på den upplevda otryggheten är ungefär den samma som efter den personliga erfarenheten. Men eftersom många fler har social erfarenhet av brott eller våld och hot än som har en personlig erfarenhet av det samma torde den sociala erfarenhetens betydelse vara större än den personliga erfarenhetens. Att själv ha varit utsatt för brott eller våld och hot förstärker den upplevda otryggheten i stadsrummet. Det har förts fram tankar och studier på att människors sociala nätverk skulle kunna fungera som skydd mot förstärkningar av otrygghet med sådana teorier och studier får inget stöd i min studie. På liknande sätt som den personliga erfarenheten av hot och risker förstärker den sociala erfarenheten den upplevda otryggheten i stadsrummet.

I de två senaste kapitlen har jag undersökt påverkan på otryggheten i stadsrummet efter människors egna erfarenheter av hot och risker men också människors sociala genom vänner och bekanta. Men social erfarenhet av hot och risker kan också avse att ha tagit del av hot och risker via medierna. På liknande sätt som jag under individfaktorer och sociala faktorer undersökt den enskilda och samverkande påverkan på otryggheten i stadsrummet efter olika typer av orosfaktorer kommer jag i nästa kapitel, *Medieperspektivet*, att göra det samma.

* * *

Analysen inom det sociala perspektivet avser förutom analyser av den upplevda otryggheten i stadsrummet en fördjupning av den upplevda otryggheten i det egna bostadsområdet. De tänkbara orsaksfaktorernas roll skiljer sig inte nämnvärt mellan påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet eller i det egna bostadsområdet. Däremot är ett tryggt bostadsområde en god garant även för upplevd trygghet i stadsrummet. En högre grad av upplevd otrygghet finns vid oordning i den fysiska miljön. Detta även med kontroll för områdets resursstyrka, individens egenskattade sociala klass etc. I likhet med analysen den sociala kontrollens betydelse för den upplevda otryggheten i stadsrummet spelar den sociala kontrollen till följd av bebyggelsens fysiska struktur en roll. Ju högre grad av social kontroll som främjas av bebyggelsens fysiska karaktär, desto lägre är den upplevda otryggheten. Även högre grader av uppfattad social integration i området där man bor och tillit till andra desto lägre grad av upplevd otrygghet. Däremot spelar det faktiska umgänget med vänner och bekanta ingen större roll för den upplevda otryggheten. Det är snarare föreställningen om andra än det faktiska umgänget med andra som är av betydelse. Snarare kan umgänget med vänner verka förstärkande på den upplevda otryggheten. Detta om man av vänner eller bekanta har hört om hot och risker.

10. MEDIEPERSPEKTIVET

I detta kapitel besvaras i huvudsak två frågställningar. Den första är hur och i vilken utsträckning de *medieerfarenheter* av hot och risker som människor gett uttryck för påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet, den andra hur människors *föreställningar* om hot och risker genom medierna kan tänkas göra det samma. Detta sker i huvudsak i kapitlets senare delar medan kapitlet inleds med undersökningar och beskrivningar av förklaringsfaktorerna.

Inledningsvis beskriver jag människors generella användning av och förtroende för olika lokala nyhetsmedier (10.1). Beskrivningen går att finna i andra publikationer än här men avsikten är främst att ge en sammanhängande bild av stabiliteten i människors nyhetskonsumtion. Därefter undersöker och beskriver jag människors medieerfarenheter av hot och risker (10.2). Medieerfarenheterna avser antingen läsning av brott i dagspressen eller att man sett/hört eller läst om olika typer av brott, våld/hot eller typer av oordning i medierna. I det tredje avsnittet undersöker och beskriver jag människors föreställningar om mediernas brottsrapportering samt föreställning på hur medierna påverkar människors upplevelser av hot och risker (10.3). Den senare föreställningen avser i huvudsak tre varianter: att människor inte tror att medierna påverkar varken andras eller de egna upplevelserna av hot och risker, att människor tror att medierna påverkar andra människors upplevelser av hot och risker mer än deras egna, och att människor tror att medierna påverkar både andras och de egna upplevelserna av hot och risker.

Analysen av hur människors medieerfarenheter av hot och risker påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet utgör den fjärde delen av kapitlet (10.4). Men denna typ av erfarenhetsväg samverkar teoretiskt med de personliga och sociala erfarenheterna av hot och risker. Empiriskt kan de tre erfarenhetsvägarna kombineras på 18 olika sätt (om man har eller inte har respektive typ av erfarenhet, $(2 \times 3)^3 = 18$). Några av kombinationerna har undersökts i tidigare kapitel som om man endast har personlig erfarenhet av brott d.v.s. saknar social respektive medieerfarenhet av brott. Men även om det utesluter många alternativ är min bedömning efter renodlingen i det teoretiska kapitlet att det är nedanstående tre kombinationer av vägar som i detta mediekapitel är av analytiskt intresse. Den första gruppen avser de som har medieerfarenhet av hot och risker men som saknar personlig erfarenhet av det samma. Den andra gruppen avser de som har medieerfarenhet av hot och risker och som även har personlig erfarenhet av det samma. Den tredje gruppen avser de som saknar medieerfarenhet av hot och risker men som har social erfarenhet av det samma genom att ha hört om hot och risker genom vänner och bekanta. Hur människors föreställningar om hot och risker i medierna samt syn på hur medierna påverkar människors upplevelser av hot och risker samverkar med, och

eventuellt påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet, avslutar kapitlet (10.5). I detta avsnitt analyseras även hur medieerfarenheten av hot och risker samverkar med föreställningarna om hot och risker i medierna samt syn på hur medierna påverkar människors upplevelser av hot och risker.

10.1 ANVÄNDNING AV OCH FÖRTROENDE FÖR LOKALA NYHETSMEIER

Det är relevant att undersöka i vilken utsträckning människor använder nyhetsmedier för att människor ägnar en stor del av sin vardag åt att konsumera medier genom vilka vi förser oss med kunskap om vår omvärld. En genomsnittlig dag ägnas närmare 6 timmar åt mediekonsumtion (Mediebarometern, 2009). Det handlar främst om Radio och TV men också tryckta medier som dagstidningar, tidskrifter och böcker respektive Internet. En genomsnittlig vecka använder i stort sett nästan alla medier som radio, TV eller dagstidningar (ibid). Vår användning av medier och däribland nyhetsmedier utgör ett mycket vanligt inslag i vår vardag.

I min studie undersöker jag hur och i vilken utsträckning människors medieerfarenheter av hot och risker påverkar deras upplevelser av otrygghet i stadsrummet. Det är rimligt att anta att större delen av denna nyhetskonsumtion sker via de lokala nyhetsmediernas innehåll. Därför är det i huvudsak göteborgarnas generella nyhetskonsumtion som beskrivs och undersöks nedan. För att kunna dra slutsatser av denna erfarenhetsvägs betydelse för den upplevda otryggheten är det därför relevant att kunna relatera medieerfarenheten av hot och risker till människors *generella* nyhetskonsumtion av lokala nyhetsmedier. För att undersöka stabiliteten i människors lokala nyhetskonsumtion är det även av vikt att undersöka hur användningen sett ut under de år som min studie sträcker sig.

I huvudsak konsumerar göteborgarna i likhet med de flesta svenskar, främst lokala nyhetsmedier. Det handlar för göteborgarnas del om den lokala morgontidningen Göteborgs-Posten men de ser också en del på Västnytt (tabell 10:1). Närmare två tredjedelar av invånarna läser Göteborgs-Posten regelbundet sex eller sju dagar i veckan. Läsekretsen består nästan uteslutande av prenumeranter (97 procent av dem som läser GP minst sex dagar i veckan prenumererar också på tidningen). Det innebär att det är troligt att göteborgarna i allmänhet tagit del av hot och risker främst via Göteborgs-Posten eller Västnytt.

Allmänheten i Göteborg tar också del av lokala nyheter via etermedierna. Var tredje invånare ser, minst fem dagar i veckan, på nyheterna i Västnytt. Cirka en femtedel vardera ser på de lokala nyheterna i TV4 eller lyssnar på Sveriges Radio:s 4-kanal i Göteborg. Även gratistidningen Metro är regelbundet läst. Metro har endast utgivning på veckodagarna och mätt relativt (mycket ofta har bedömts till fyra dagar av fem) är det nästan lika vanligt att människor läser Metro som att de ser på Västnytt. Det är dock inte lika vanligt att konsumera kvällstidningar. GT och Aftonbladet läses av ca tio

procentenheter vardera. Detta mönster i användningen av de lokala nyhetsmedierna i Göteborg har över tid visat sig vara mycket stabilt. Det har i stora drag sett likadant ut sedan 1990-talets början, med undantag av att Göteborgs-Posten till följd av Metros introduktion 1998 och en allmän nedgång för tidningsläsning minskade något (Wadbring, 2000:36). Göteborgs-Posten är trots detta den mest lästa tidningen i både regionen som helhet och kommunen. Gemene man exponerar sig mest för innehållet i Göteborgs-Posten och minst för innehållet i kvällspressen. Det är mer troligt att människors erfarenheter av hot och risker skett genom konsumtion av Göteborgs-Posten och Västnytt än genom kvällspressen. Däremot vet vi av andra studier (se Pollack 2001) att kvällstidningarna gör dramatiska skildringar av spektakulära händelser, vilket också skulle kunna påverka människors rädslor.

Tabell 10:1 Andel som mycket ofta tar del av Göteborgs-Posten, Västnytt, Metro, lokala nyheter i TV4, lokala nyheter i radio P4, GT, Aftonbladet och Expressen (procent)

Har mycket ofta tagit del av via medierna	2001	2002	2003	2004	2005
Göteborgs-Posten (GP) (minst 6 dagar/v)	60	58	57	57	58
Västnytt (minst 5 dagar/v)	34	34	30	34	36
Metro (minst 4 dagar/v)	24	26	28	30	30
Lokala nyheter i TV4 (minst 5 dagar/v)	17	20	16	16	19
Lokala nyheter i Radio P4 (minst 5 dagar/v)	21	22	21	22	23
GT (minst 6 dagar/v)	9	10	10	9	10
Aftonbladet (minst 6 dagar/v)	8	9	7	6	7
Expressen (minst 6 dagar/v)	3	2	2	1	2
Minst antal svar	1083	1049	1049	1058	983

Kommentar: Etermediefrågan och dess svarsalternativ: *Hur ofta brukar Du ta del av följande program i radio och TV?* Alternativen är: Aktuellt i SVT; Rapport i SVT; Västnytt i SVT; Morgon-TV i SVT; Nyheterna i TV4; Morgon-TV i TV4; Lokalnheterna i TV4; TV3 Direkt; Lokalnheterna i radions P4; Ekonyheterna i Sveriges Radio; Nyheterna i privat lokalradio. Svarsalternativen avser en sexgradig skala med fasta svarsalternativ: Dagligen; 5–6 ggr/veckan; 3–4 ggr/veckan; 1–2 ggr i veckan; Mer sällan; Aldrig. I tabellen visas de som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2001 tom 2005 och 'Mycket ofta' avser för etermedierna alternativet fem eller fler ggr i veckan (7 dagars sändning i veckan). Dagstidningsfrågan och dess svarsalternativ: *Läser eller tittar Du i någon morgontidning regelbundet – och i så fall hur ofta?* De fasta svarsalternativen är: Göteborgs-Posten; Dagens Nyheter; Svenska Dagbladet; Dagens Industri; Metro. Det finns också två öppna svarsalternativ där det är möjligt att ange dagstidningar. Svarsalternativen avser en femgradig skala med fasta svarsalternativ: 6–7 dagar per veckan; 4–5 dagar per veckan; 2–3 dagar per veckan; Mer sällan; Aldrig. I tabellen visas de som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2001 tom 2005 och 'Mycket ofta' avser för Göteborgs-Posten läsning minst sex dagar per vecka (7 dagars tidning i veckan) och för Metro minst fyra dagar per vecka (fem dagars tidning i veckan). Kvällstidningsfrågan och dess svarsalternativ: *Läser eller tittar Du i någon av följande kvällstidningar regelbundet – och i så fall hur ofta?* Alternativen är: GT; Aftonbladet; Expressen. Svarsalternativen avser en femgradig skala med fasta svarsalternativ: 6–7 dagar per veckan; 4–5 dagar per veckan; 2–3 dagar per veckan; Mer sällan; Aldrig. Tabellen avser Göteborgs kommun 2001 tom 2005. Mycket ofta avser i flera gånger per veckan (7dgr utgivning).

Det finns som jag har visat skillnader i den upplevda otryggheten i stadsrummet beroende på främst människors kön och ålder och under vissa förhållanden även efter socioekonomi, tillit till andra människor etc. Det är i sökandet efter indikationer på mediernas påverkan på människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet därför av intresse att undersöka om dessa demografiska gruppers förhöjda upplevelser av otrygghet i stadsrummet kan ha samband med deras generella konsumtion av lokala nyheter.

Ser vi närmare på dem som tar del av de lokala nyhetsmedierna, finns det främst skillnader efter ålder. Göteborgs-Posten som är det nyhetsmedium som flest göteborgare tar del av och ungdomar läser denna mer sällan än de äldre (tabell 10:2). Ju yngre man är, desto mer sällan tar man del av Göteborgs-Posten. Detta mönster gäller dock alla de traditionella nyhetsmedierna, där rangordningen mellan äldre och yngre är desamma men där nivån generellt är lägre bland ungdomar (rangordningen är relativt sett lika mellan alla sociala gupper). Att de yngre i lägre utsträckning än de äldre läser Göteborgs-Posten handlar om att de unga generellt tar del av nyhetsmedier i lägre utsträckning än de äldre både i traditionella medier men också på nätet (jfr Göteborgs-Postens ungdomsundersökning). Det betyder att ungdomars högre grad av upplevd otrygghet i stadsrummet svårigen kan förklaras med deras generella nyhetskonsumtion genom Göteborgs-Posten. Men det betyder inte att ungdomarna läser mindre om brott i dagspressen än de äldre för det. Drygt en fjärdedel (78 procent) av de äldre har läst om brott i dagspressen någon eller flera gånger i veckan medan motsvarande andel bland de övriga ålderskategorierna är fem procentenheter högre (83 procent). Det betyder att även om de unga inte är lika flitiga nyhetskonsumenter av Göteborgs-Posten har de i minst lika stor utsträckning som övriga grupper tagit del av brott i dagspressen. Således kan deras högre grad av upplevd otrygghet relateras till deras mediekonsumtion av brott i lika hög respektive låg utsträckning som övriga sociala grupper. Det saknas dock skillnader i den generella nyhetskonsumtionen av olika medier skillnader efter kön. Kvinnors högre grad av upplevd otrygghet i stadsrummet kan således svårigen indikeras av deras generella nyhetskonsumtion av lokala nyhetsmedier.

Tabell 10:2 Andel som läser Göteborgs-Posten efter ålder, utbildningsnivå och områdets resursstyrka (genomsnitt procent)

Läst Göteborg-Posten	Ålder				Utbildning		Resursstyrka	
	15–29	30–49	50–64	65–85	Låg	Hög	Svag	Stark
Sex ggr i veckan eller mer	33	53	71	82	56	60	48	66
Två till fem ggr i veckan	29	21	11	3	17	16	19	16
Med sällan eller aldrig	38	26	18	15	27	24	33	18
Total andel	100	100	100	100	100	100	100	100
Samtliga svarande	1225	1790	1253	985	1384	1611	2348	2875

Kommentar: För frågans formulering och svarsalternativ, se tabell 10:1. Tabellen avser de som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2001–2005, 5253st.

Som indikatorerna på den upplevda otryggheten antyder är det även relevant att undersöka variationer i nyhetskonsumtion mellan olika socioekonomiska grupper. Nyheter utgör för många en nödvändig informationskälla men dagspressen har traditionellt också fyllt funktionen av att hålla ihop staden socialt, som ett slags storskalig social interaktion (Huges et. al./Park, 1955). Förutom att det finns skillnader i nyhetskonsumtionen mellan de yngre och de äldre finns det också ett generellt mönster

där de som har en hög nyhetskonsumtion generellt också har detta oavsett medium (Bergström, 2005). När det gäller Göteborgs-Posten handlar det om att högutbildade, boende i tjänstemanna-, akademiker- eller företagarhem eller i resursstarka stadsdelar samt de som har en högre inkomst i det gemensamma hushållet i högre utsträckning konsumerar nyheter via dagspressen (tabell 10:2). Det betyder att de som i högre utsträckning än andra upplevt otrygghet i stadsrummet (generellt låg inkomst etc.) är de som i lägre utsträckning konsumerar Göteborgs-Posten generellt. Ett sådant resultat skulle tala för att det inte är troligt att det bland dessa grupper är den generella konsumtionen av nyhetsmedier som bidrar till en ökad grad av upplevd otrygghet. Det skulle snarare kunna handla om att resultatet talar för att den generella nyhetskonsumtionen kan göra människor tryggare. Men det innebär också att de som i något högre utsträckning än andra (högutbildade) upplever särskilt öde platser som otrygga tillhör de som generellt konsumerar nyhetsmedierna. Ett sådant resultat skulle kunna tala för att bland dem som konsumerar Göteborgs-Posten regelbundet (högutbildade) skulle det vara dagspressens skildringar av öde platser som skrämmande som skulle kunna bidra till en högre grad av upplevd otrygghet på öde platser.

För gratistidningen Metro är mönstret däremot det rakt motsatta mot Göteborgs-Posten. De som främst läser Metro är de unga och de med lägre sociala resurser. Den vertikala sociala skiktningen som finns i läsningen Göteborg-Posten och Metro motsvarar den horisontella skiktningen som finns mellan stadens olika delar. Det innebär att det är troligt att dessa gruppers skildringar av hot och risker via medierna härstammar från Metro snarare än från Göteborg-Posten. Mönstret för kvällstidningen GT är en blandning av de båda. Det finns endast marginella skillnader efter ålder och inkomst men däremot är det vanligast att dess läsare har lägre utbildning, bor i arbetarhem eller stadsdelar med lägre resursstyrka. Förutom åldersskillnader finns det sociala skillnader avseende läsandet av främst Göteborgs-Posten och Metro.

Förutom att undersöka människors användning av nyhetsmedier är det relevant att undersöka vilket förtroende människor har för dessa eftersom användning av medieinnehåll i ett nyhetsmedium med ett högt förtroende och eller auktoritativa källor har visat sig ha starkare effekter på människors åsikter etc. än medier med lägre förtroende (McQuail, 2005). Inom den samhällsvetenskapliga riskforskningen har man visat att det samma gäller information från myndigheter och experter (Löfstedt, 2000). I min studie framgår att människor i Göteborgs kommun har högst förtroende för SVT:s Västnytt samt för den lokala morgontidningen Göteborgs-Posten (tabell 10:3). Ca var tredje göteborgare vardera, har ett mycket högt förtroende för Västnytt och Göteborgs-Posten. Men även de lokala nyhetssändningarna i TV4 och i P4/Radio Göteborg, betraktas av var fjärde invånarna som mycket tillförlitlig och av ca tre fjärdedelar som mycket eller ganska tillförlitliga. Lägst förtroende har kvällstidningen GT med en knapp tredjedel av invånarna som anser den trovärdig, medan Metro intar en mellanställning. Det innebär att om vi tar hänsyn till påverkanspotentialen genom användningen av ett nyhetsmedium är det främst är de dominerande lokala nyhetsredaktionernas innehåll på

Västnytt och i Göteborgs-Posten har möjlighet att påverka människors uppfattning och upplevelser snarare än kvällstidningarnas.

Tabell 10:3 Andel som anser att Västnytt, Göteborgs-Posten, TV4 lokalt i Göteborg, P4/Radio Göteborg, Metro och GT är tillförlitliga (genomsnitt procent).

Lokalmediernas tillförlitlighet	Mycket tillförlitlig	Ganska tillförlitlig	Inte tillförlitlig	Ingen uppfattning	Tot andel	Tot antal
Västnytt i SVT	35	50	4	11	100	4943
Göteborgs-Posten (GP)	31	53	7	9	100	4985
TV4 lokalt Göteborg	26	51	6	18	100	4940
P4/Radio Göteborg	22	66	4	29	100	4937
Metro	10	45	20	25	100	4891
GT	5	26	38	32	100	4823

Kommentar: Frågans formulering: *Om du tänker på sådant som händer i Din kommun, hur tillförlitlig bedömer Du följande mediers rapportering vara?* Alternativen är totalt nio stycken och svarsalternativen är: Mycket tillförlitlig; Ganska tillförlitlig; Inte särskilt tillförlitlig; Mindre tillförlitlig; Inte alls tillförlitlig; Ingen uppfattning. I tabellen avses de som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2001–2005, minst 4823st. Skalan gällande lokalmediernas tillförlitlighet är bearbetad. Inte tillförlitlig avser alternativen 'Inte särskilt tillförlitlig', 'Mindre tillförlitlig' samt 'Inte alls tillförlitlig'.

Det visar sig inte oväntat finnas ett generellt samband mellan hur ofta man tar del av medierna och vilket förtroende man tillmäter dem (jfr Elliott, 1997). Även i min studie är det dem som mycket ofta tagit del av ett visst medium som också anser att dessa medier är mycket tillförlitliga. Tilliten sjunker sedan i takt med intensiteten i vilken del man tagit del av mediet d.v.s. ju mer sällan man tar del av mediet. För de lokala medierna gäller sambandet även andra medietyper än tidningar, som för etermedierna, gratistidningarna och kvällstidningarna. En trolig förklaring till att Västnytt trots en lägre andel regelbundna lyssnare än Göteborgs-Postens regelbundna läsare har ett högre förtroende är att TV-mediet generellt anses mer förtroendeingivande än tryckta medier (se Elliot, 1997).

I likhet med användningen av nyhetsmedierna finns det skillnader i vilken tillförlitlighet olika sociala grupper tillmäter de lokala nyhetsmedierna. Men även om det finns demografiska skillnader i förtroendet för de olika medierna framförallt efter ålder och utbildning finner vi några av de största skillnaderna efter social och ekonomisk klass och geografiskt bostadsområde. Generellt sett är förtroendet för de lokala nyhetsmedierna högt i alla grupper med undantag för GT och Metro som intar en mellanposition. Men om vi ser närmare på skillnader efter ålder ligger de äldre flera procentenheter lägre.¹ Metro utgör ett undantag där det främst är de unga som har ett lägre förtroende för denna. Det finns även skillnader efter utbildningsnivå där mönstret generellt är att: ju högre utbildning desto högre förtroende för de lokala morgontidningarna och etermedierna och desto lägre förtroende för Metro och GT. Mönstret är det samma avseende social klass och gemensam inkomst i hushållet. Högst förtroende för de lokala morgontidningarna och

etermedierna, och lägst förtroende för Metro och GT har de som själv angett att de bor i tjänstemanna- eller akademikerhem, och de som har en gemensam hushållsinkomst som överstiger 400 000 Kr (tabell 10:4). Ser vi till skiftningar i geografiskt bostadsområde återfinns de största skillnaderna mellan de boende i de resurssvagare nordöstra delarna av staden och de boende i stadens centrala delar och de resursstarkare östra delarna av staden. Det betyder att lägre förtroendet för de lokala nyhetsmedierna snarast relaterar till människors socialt utsatta position och förtroendet för andra samhällsinstitutioner.

Tabell 10:4 Andel som anser att Västnytt, Göteborgs-Posten, TV4 lokalt i Göteborg, P4/Radio Göteborg, Metro och GT är tillförlitliga, efter social klass, gemensam hushållsinkomst och boendegeografi (balansmätt, genomsnitt procent)

Lokalmediernas tillförlitlighet	Arbetarhem	Tjänstemanna/ Akademikerhem	Geografiskt bostadsområde				Hushållsinkomst	
			NO	NV	SV	CO	Låg	Hög
Västnytt i SVT	+76	+88	+66	+82	+84	+86	+78	+91
Göteborgs-Posten (GP)	+70	+86	+66	+74	+80	+82	+74	+86
TV4 lokalt Göteborg	+74	+80	+68	+76	+76	+76	+72	+82
P4/Radio Göteborg	+72	+82	+62	+75	+78	+80	+70	+86
Metro	+42	+36	+46	+36	+36	+32	+40	+34
GT	+4	-34	-4	-14	-22	-28	-10	-28
Minst antal svarande	1232	1799	514	976	1136	1044	1952	1428

Kommentar: För frågornas formulering och svarsalternativ, se tabell 10:3. Balansmättet avser de som bedömer tillförlitligheten vara mycket/ganska tillförlitlig subtraherat med de som bedömer tillförlitligheten vara inte särskilt/mindre/inte alls tillförlitlig. Tabellen avser de som svarat och haft en uppfattning i frågan i Göteborgs kommun 2001–2005, lägst antal svarande 2081st.

I min studie är det mycket ovanligt att invånarna inte har förtroende för något medium (2 procent). Vanligaste är att invånarna har förtroende för mellan fyra och sex olika typer av lokala nyhetsmedier. 80 procent av invånarna har ett mycket eller ganska högt förtroende för minst fyra av de sex lokala nyhetsmedierna medan en femtedel av invånarna har förtroende för maximalt tre typer av de lokala medierna. Min tolkning är att om man har mycket eller ganska högt förtroende för något lokalt medium, är det mycket troligt att man också har ett mycket/ganska högt förtroende för de resterande (jfr Eliott, 1997).

Mönstret i människors användning av lokala nyhetsmedier är i min studie mycket stabilt och störst påverkanspotential utifrån användningen av lokala nyhetsmedier har Göteborgs-Posten samt Västnytt. När det gäller det förtroende människor tillmåter ett medium spelar det i de flesta fall en roll hur ofta man tar del av detta medium.

10.2 ERFARENHET AV HOT OCH RISKER GENOM MEDIERNA

Medieerfarenheter av hot och risker kan påverka den upplevda otryggheten i stadsrummet på ett liknande sätt som att vi hör talas om dem via våra sociala nätverk, d.v.s. genom att vi indirekt utsätts för dessa hot och risker. När det gäller mediernas påverkan på människors upplevelser av oro, rädsla eller otrygghet finns det forskning som visat att människor som tar del av hot och risker i form av brott genom massmedierna har högre rädsla- eller orosnivåer än andra (se Heath, 1981 eller Williams and Dickinson, 1993). Likartade studier finns avseende människors konsumtion av risker som särskilda katastrofer och dess samverkan med människors riskperception (Sjöberg et. al., 1996; Nilsson m.fl., 1997), som kan avse både uppfattningar om risker respektive upplevelser av oro. Det är därför rimligt att även undersöka om erfarenheter av hot och risker generellt via medierna kan bidra till den upplevda otryggheten i stadsrummet.

För att ge en övergripande bild av människors medieerfarenheter av hot och risker beskrivs och undersöks inledningsvis i vilken utsträckning och i vilka grupper människor har gett uttryck för dessa. Därefter undersöks hur medieerfarenheten av hot och risker förhåller sig till de personliga och/eller social erfarenheterna av det samma. På ett likartat sätt beskriver och undersöker jag därefter i vilken utsträckning och i vilka grupper människor har sett/hört eller läst om hot och risker som avser olika typer av brott, våld/hot eller typer av oordning i medierna. Jag avslutar med i vilken utsträckning och i vilka grupper människor läst om brott i dagspressen. Eftersom de olika typerna av hot och risker i någon utsträckning varierar i relevans mellan de empiriska kapitlen redovisas inte alla typer av hot och risker lika utförligt i alla empiriska kapitel.

Övergripande medieerfarenhet av hot och risker

Nästan alla har tagit del av hot och risker genom medierna. Detta oavsett om vi undersöker erfarenheten generellt via medierna eller mer specifikt efter läsning av brott i dagspressen. Det innebär att om vi inte tar hänsyn till andra faktorer än konsumtionen av hot och risker via medierna förklarar denna antingen nästan alla människors upplevda otrygghet i stadsrummet eller fås. Men i motsats till personlig eller social erfarenhet av hot och risker är det däremot få som *endast* har erfarenhet av hot och risker genom medierna. Det innebär att erfarenheten av hot och risker enkom via medierna knappast förekommer längre i vårt senmoderna samhälle. Medieerfarenheten av hot och risker är i stor utsträckning uppblandad med personlig och social erfarenhet av det samma.

Ovanstående sammanfattar i stort människors övergripande medieerfarenhet av hot och risker och hur denna samverkar med den personliga och sociala erfarenheten av den samma. Nedan beskriver jag denna övergripande medieerfarenhet i detalj. Jag inleder med den generella medieerfarenheten av hot och risker. Därefter undersöker jag

medieerfarenheten av olika typer av hot och risker för att i samma avsnitt avsluta med människors specifika läsning av brott i dagspressen.

För att få en bild av i vilken utsträckning människor generellt tagit del av hot och risker genom medierna, ställde jag 2004 frågan: *Har du själv under de senaste 12 månaderna i Göteborg själv sett, hört eller läst om vandalisering/skadegörelse, nedskräpning, ungdomsgång som bråkar och stör ordningen, folk som beter sig våldsamt/hotfullt utomhus, kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus samt kvinnor som antastas/utsätts för våld i hemmet.* Min avsikt var även att frågan skulle vara jämförbar med de två andra erfarenhetsvägarna d.v.s. erfarenheten av motsvarande hot och risker genom personlig respektive social erfarenhet. Frågealternativen var därför förutom att man läst/sett/hört i medierna (erfarenheten genom medierna) om man själv sett (den personliga erfarenheten) eller hört av vänner eller bekanta (den sociala erfarenheten) (samt nej, inget).

Tabell 10:5 Andel som har tagit del av hot och risker i medierna (procent)

Läst/sett/hört om minst en typ av hot och risker i medierna		
Har minst någon erfarenhet av hot och risker i medierna	88	-
Har även annan erfarenhet av hot och risker än via medierna	-	71
Har enbart läst/sett/hört om hot och risker i medierna	-	17
Har inte läst/sett/hört om hot och risker i medierna	12	12
Total andel	100	100
Minst antal svarande	1035	1035

Kommentar: Frågans formulering: *Har du själv under de senaste 12 månaderna i Göteborg själv sett, hört eller läst om: (Mer än ett kryss kan markeras).* Alternativen var i följande ordning: Vandalisering/skadegörelse; Nedskräpning; Ungdomsgång som bråkar och stör ordningen; Folk som beter sig våldsamt/hotfullt utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld i hemmet. Svartalternativen är i följande ordning: Själv sett; Hört av vänner/bekanta; Läst/sett/hört i medierna Nej, inget. Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2004 och totalt antal svarande är 1035st.

Nästan alla (88 procent) har minst någon medieerfarenhet av de hot och risker jag frågat efter d.v.s. olika former av brott, våld/hot eller oordning (tabell 10:5). Andelen göteborgare som saknar medieerfarenhet av dessa hot och risker är få (12 procent). Eftersom hot och risker är vanligt förekommande i de flesta medier skulle man kunna tro att de som saknar medieerfarenhet av hot och risker också är de som sällan eller aldrig tar del av den lokala dagspressen. Så är dock inte fallet utan det är lika vanligt eller ovanligt att ta del av hot och risker via medierna oavsett nyhetskonsumtion. Att ha medieerfarenhet av dessa hot och risker är inte unikt. Det är däremot ovanligt att *endast* ha medieerfarenhet d.v.s. sakna både personlig och social erfarenhet av hot och risker. Andelen göteborgare som endast har medieerfarenhet av dessa hot och risker är en dryg sjättedel (17 procent). Gruppen som tar del av hot och risker via medierna utmärker sig

inte särskilt sett till dess demografiska sammansättning. Det gör däremot de som endast har medieerfarenhet av dessa hot och risker, främst de äldre och lågutbildade.

Större delen av dem som har medieerfarenhet av de hot och risker jag efterfrågat har via andra erfarenhetsvägar tagit del av dessa hot och risker (71 procent). Jag ska nedan närmare undersöka denna uppblandade erfarenhet av hot och risker genom medierna. Som framgått i tidigare kapitel har människor i viss utsträckning själv utsatts för eller observerat olika former av hot och risker och en något större andel hört om motsvarande hot och risker via sina sociala nätverk. En mycket större andel har däremot medieerfarenhet av motsvarande hot och risker via medierna. Oavsett om man har eller inte har personlig eller social erfarenhet av de hot och risker jag frågar efter kommer därför en oproportionerligt stor andel att ha medieerfarenhet av dessa hot och risker. Det är närmare 90 procent av dem som saknar personlig erfarenhet av hot och risker som har medieerfarenhet av dessa hot och risker (tabell 10:6). Men andelen som har medieerfarenhet av hot och risker är nästan den samma även bland dem som *har* personlig erfarenhet.

Tabell 10:6 Andel som har tagit del av hot och risker i medierna i jämförelse med personlig respektive social erfarenhet av det samma (procent)

Har läst/sett/hört om minst en typ av hot och risker i medierna	<i>Har inte sett hot och risker</i>	<i>Har sett minst en typ av hot och risk</i>	<i>Har inte hört av vänner/bekanta om hot och risker</i>	<i>Har hört av vänner/bekanta om minst någon typ av hot och risk</i>
Har läst/sett/hört	88	88	88	87
Har inte läst/sett/hört	12	12	12	13
Total andel	100	100	100	100
Samtliga svarande	262	773	658	377

Kommentar: För frågans formulering och svarsalternativ se tabell 10:5. Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2004 och totalt antal svarande är 1035st.

Men även om medieerfarenheter av hot och risker är lika vanlig oavsett om man har eller inte har egen eller social erfarenhet av dessa hot och risker är det i analysen av mediernas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet av särskild teoretisk relevans att närmare undersöka nedanstående tre typer av kombinationer av erfarenhetsvägar.

Utifrån den klassiska forskningen kring medieeffekter har jag teoretiskt urskiljt tre typer av kombinationer av erfarenhetsvägar som jag funnit relevanta. De tre erfarenhetsgrupper jag undersöker är: *De starkt medieberoende*, är hämtad från forskningen om att vi kan bli beroende av medierna som informationskälla. Den påstår i stort att ju mindre egen erfarenhet man har av en händelse som det rapporteras om som Göteborgskravallerna 2001, desto större möjlighet har medierna att påverka individens föreställningar om denna. Detta eftersom medierna då utgör en oproportionerligt stor källa till information. Erfarenhetsgruppen består av dem som har medieerfarenhet av hot och risker men som saknar personlig erfarenhet av dessa. *De dubbelt utsatta*, är hämtad

från forskningen kring mediernas kultivationseffekter och revideringen av denna inom ramen för resonansteorin. Kultivationsteorin går ut på att medierna på lång sikt ändrar vår syn på världen till en stereotyp, förvrängd och selektiv syn på verkligheten som kan leda till att vi överskattar brottsligheten och risken att drabbas av våld och brott och därmed kan bli mer rädda. Resonansteorin menar att risken att överskatta brottsligheten är särskilt stor om vårt grannskap också är hotfullt. Erfarenhetsgruppen består av dem som har medieerfarenhet av hot och risker och som även har personlig erfarenhet av det samma. *De som i huvudsak får sin information i andra hand*, är hämtad från forskningen om att människor i huvudsak tar del av mediernas budskap via vardagliga opinionsbildare som vänner och bekanta. Erfarenhetsgruppen består av dem som saknar medieerfarenhet av hot och risker men som har social erfarenhet av det samma via vänner och bekanta.

Jag har nu beskrivit i vilken utsträckning och i vilka grupper människor generellt tagit del av hot och risker i medierna samt undersökt hur denna medieerfarenhet förhåller sig till personliga och sociala erfarenheter av motsvarande hot och risker. Jag ska nu närmare undersöka medieerfarenheten av de olika *typerna* av hot och risker.

Medieerfarenhet av olika typer av hot och risker

Det vanligaste, bland de alternativ som gavs, är att människor har erfarenheter av kvinnor som antastas både utom- och inomhus via medierna (tabell 10:7). Fyra femtedelar av invånarna har medieerfarenhet av att kvinnor antastas. Drygt hälften vardera har svarat att de gjort det samma med ungdomsgång som bråkar och stör ordningen, folk som betar sig våldsamt samt vandalisering eller skadegörelse. Däremot är det få som läst, sett eller hört om nedskräpning via medierna (26 procent). Det betyder att människor främst medieerfarenhet av hot och risker som avser våldsamheter och särskilt sådant våld eller hot om våld som drabbar kvinnor. Men ser vi till vilken typ av hot och risk som är utmärkande att ta del av via medierna snarare än via andra erfarenhetsvägar, ser vi att 69 procent enbart har medieerfarenhet av våld mot kvinnor. Det innebär att människors bild av våldet mot kvinnor troligtvis kommer från medierna snarare än genom personlig eller social erfarenhet av det samma.

Ser vi närmare på de tre kombinationer av erfarenhetsvägar som är av intresse att undersöka närmare i analysen av mediernas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet, är det oavsett typen av hot och risk vanligast att ha tagit del av dessa via medierna och att sakna personlig erfarenhet av det samma (tabell 10:7). Detta gäller framför allt hot och risker som är förknippade med våld och hot men också skadegörelse. Det är förhållandevis ovanligt att vara starkt medieberoende av de hot och risker jag frågat efter. Även att i huvudsak få sin information i andra hand d.v.s. sakna medieerfarenhet av de hot och risker jag frågar efter men att ha hört om motsvarande hot och risker av bekanta är ovanligt.

Tabell 10:7 Andel som har medieerfarenhet av olika hot och risker, i jämförelse med tre kombinationer av erfarenhetsvägar (procent)

Har sett, hört eller läst om:	Har medie- erfarenhet (Brutto)	Har endast medie- erfarenhet (Netto)	De starkt medie- beroende	De dubbelt utsatta	De som får sin information i andra hand
Kvinnor som antastas	80	69	78	4	5
Ungdomsgång som bråkar	57	44	49	8	8
Vandalisering/skadegörelse	56	40	46	10	6
Folk som betar sig våldsamt	53	41	44	9	8
Nedskräpning	26	17	18	9	5
Samtliga svarande	1035	1035	1035	1035	1035

Kommentar: se tabell 10:5. Medieerfarenheten i tabellen ovan avser om man har läst, sett eller hört om de hot och risker i medierna som efterfrågas; den personliga erfarenheten, om man har sett de hot och risker som efterfrågas och den sociala erfarenheten om man hört om dessa hot av vänner och bekanta. "De starkt medieberoende" avser i tabellen de som har läst/sett/hört om de hot och risker som efterfrågas i medierna men ej själv har sett motsvarande. "De dubbelt utsatta" avser i tabellen de som har läst/sett/hört om de hot och risker som efterfrågas i medierna och även själv har sett motsvarande. "De som får informationen i andra hand" avser i tabellen de som ej har läst/sett/hört om de hot och risker som efterfrågas i medierna och ej själv har sett men har hört om av vänner/bekanta om motsvarande. Tabellen avser Göteborgs kommun 2004, 1035st.

Om vi ser närmare på gruppen som har medieerfarenhet av olika hot och risker utan att ta hänsyn till att de också kan ha personlig eller social erfarenhet av motsvarande hot och risker (brutto) finns det signifikanta skillnader mellan unga och gamla: ju äldre man är, i desto högre utsträckning har man medieerfarenhet av olika typer av hot och risker (med undantag för att ha sett/hört/läst i medierna om kvinnor som antastas) (tabell 10:8). Men det saknas däremot skillnader mellan kvinnor och män eller högutbildade och lågutbildade, med ett undantag. Det är vanligare bland de högutbildade att ha medieerfarenhet av att kvinnor antastas, än bland de lågutbildade. Det innebär troligtvis att de äldres kunskaper om hot och risker i större utsträckning än de ungas förvärfvas genom medierna. Men de äldres konsumtion av hot och risker kan svårigen förklaras deras lägre grad av upplevd otrygghet i stadsrummet, även om en rimlig konsekvens snarare skulle vara att de i lägre utsträckning än de unga undviker att gå ut och därför inte upplevt otrygghet i samma utsträckning.

Tabell 10:8 Andel som har medieerfarenhet av olika hot och risker, efter kön, ålder och utbildning (procent, brutto)

Sett/hört/läst i medierna om:	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Kvinnor som antastas	79	82	80	82	82	77	77	83
Ungdomsgång bråkar	56	58	50	56	60	64	56	58
Vandalisering/skadegörelse	53	59	56	54	57	60	58	56
Folk våldsamma	53	53	43	51	59	62	53	54
Nedskräpning	28	25	21	26	26	33	27	25
Minst antal svarande	470	565	236	340	251	208	487	525

Kommentar: För frågans formulering och svarsalternativ se tabell 10:5. Tabellen ovan avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2004 och totalt antal svarande är 1035st.

Men förutom att undersöka människors medieerfarenheter av våld och hot är det även relevant att undersöka motsvarande erfarenheter av brott. De hot och risker jag undersökt ovan avser troligtvis brottsliga handlingar när det gäller skadegörelse. Även människor som betar sig våldsamt, trakasserar andra eller vandaliserar kan avse brottsliga handlingar men behöver med nödvändighet inte göra det. Inom masskommunikationsforskningen menar Howitt (1982) att det främst är diskussioner kring våld som (kan leda till aggressivt beteende som) har dominerat medan forskningen kring brott oftast gått obemärkt förbi. Han menar att det troligtvis handlar om att brott är så nära förknippat med våld att de antas betyda samma sak. Men han menar att det dock inte fallet eftersom de flesta brott inte är av våldsam karaktär (Howitt, 1982). Han menar däremot att det stämmer ganska väl överens med allmänhetens föreställningar, eftersom de främst bekymrar sig för våldsbrott som överfall och misshandel (ibid). Hans slutsatser är också något som överensstämmer väl med resultaten i min studie, där människor främst utsatts för stöld och skadegörelse men främst har föreställningar om olika våldsbrott som det allvarligaste hotet mot deras egen trygghet. Jag ska i nästa avsnitt därför närmare undersöka människors medieerfarenheter av brott. Eftersom jag i min studie främst undersöker nyhetsmedier, undersöker jag i vilken utsträckning och i vilka grupper människor har erfarenheter av brott genom att ha läst om det i det dagspressen.

Erfarenhet av brottslighet genom att ha läst om brott i dagspressen

I likhet med den generella medieerfarenheten av hot och risker har nästan alla (93 procent) någon gång under de senaste 12 månaderna läst om brott i dagspressen och vanligast är att man gjort det flera gånger i veckan (57 procent) (tabell 10:9). Ca en fjärdedel av invånarna har läst om brott någon gång i veckan medan ca 10 procent har läst om brott högst någon gång i månaden. Sju procent har inte läst om brott i dagspressen alls under de senaste 12 månaderna.

Tabell 10:9 Andel som har läst om brott i dagspressen (genomsnitt procent)

Läst om brott i dagspressen		
Har minst någon gång läst om brott i dagspressen	93	-
Har läst om brott i dagspressen flera gånger i veckan	-	57
Har läst om brott i dagspressen någon gång i veckan	-	25
Har läst om brott högst någon gång i månaden	-	11
Har inte läst om brott i dagspressen	7	7
Total andel	100	100
Minst antal svarande	1035	1035

Kommentar: Frågornas formulering: *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* De totala antalen alternativen har varierat mellan åren, men formuleringen "Läst om brott i dagspressen" varit formulerad lika. Svarsalternativen är i följande ordning: Ingen gång; Någon gång under de senaste 12 månaderna; Någon gång i halvåret; Någon gång i kvartalet; Någon gång i månaden; Någon gång i veckan; Flera gånger i veckan. Tabellen avser Göteborgs kommun och den sammanlagda andelen svarande 2002/2003/2004. Antal svarande 2002 är 1028st; 2003 1027st; 2004 1040st.

Men människors läsning av brott kan även tänkas påverka den upplevda otryggheten i stadsrummet på ett något annorlunda sätt. Förutom att det finns forskning som visat att läsningen av brott i pressen eller en tidnings brottstäckning kan påverka människors rädsla finns det forskning som visat att människor kan bli tryggare av att läsa nyheter om brott som begåtts på en annan ort, medan den egna ortens brottsnyheter snarare kan göra människor mer otrygga (se Heath, 1984 samt Winkel och Vrij, 1990). Att försöka urskilja läsningen av lokala nyheter om brott från övrig läsning om brott är därför av intresse i den föreliggande analysen av mediernas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Lokala nyhetsartiklar generellt och artiklar om brott anses båda vara sådant som göteborgarna anser vara viktigt innehåll. Det göteborgarna anser vara viktigt innehåll är också sådant innehåll som de ofta läser om. Allra vanligast bland de som läst allt eller nästan allt i en morgontidning minst en gång i veckan är det att ha läst ganska mycket av de lokala nyheterna (drygt fyra av fem svenskar). Näst vanligast är det att ganska ofta ha läst om brott och olyckor. Bland dem som läser morgontidningen är det mycket vanligt att läsa lokala nyheter och att regelbundet läsa om brott. Med undantag för läsningen av nöjesartiklar har mönstret i den regelbundna läsningen av olika innehållskategorier i morgontidningen under det senaste kvartsseket också varit mycket stabilt över tid (Strid, 2008).

Det är i min föreliggande analys dock inte möjligt att empiriskt skilja ut dem som läst lokala nyheter om brott bland dem som läst om brott i dagspressen eftersom de båda frågorna inte är ställd samma år. Men det går ändå att få en uppfattning om hur vanligt det är att läsa lokala nyheter om brott genom att undersöka hur denna läsning förhåller sig till läsningen av de lokala nyheterna respektive riksnyheter.

Bland dem som läser Göteborgs-Posten är det en dryg fjärdedel som läser allt eller nästan allt av de lokala brottsnyheterna (rubricerade Dygnet Runt i Göteborg-Posten). Om vi beaktar andelen som läser ganska mycket av de lokala brottsnyheterna uppgår de till drygt hälften (54 procent). Det saknas dock skillnader i läsningen av lokala brottsnyheter beroende på om man läser Göteborgs-Posten ofta eller sällan. Det lokala brottsmaterialet är något människor ofta tar del av oavsett om de läser dagspressen ofta eller sällan. Det finns ett starkare samband mellan att flera gånger i veckan läsa om brott i dagspressen och att läsa allt eller nästan allt av de lokala nyheterna från den egna kommunen och Göteborgsregionen respektive att läsa riksnyheter. Det är i linje med att brott och olyckor ofta är lokala. Andelen som flera gånger i veckan läst om brott i dagspressen och läst allt eller nästan allt av riksnyheter är något lägre (35 procent). Det är således rimligt att anta att en större andel av dem som läser om brott i dagspressen tar del av detta genom lokalnyheterna snarare än genom riksnyheter i Göteborg-Posten.

Att ta del av lokala nyheter om brott kan som forskningen har visat leda till en ökad otrygghet. I analysen av människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet undersöks sambandet mellan den upplevda otryggheten i stadsrummet och läsningen av brott i dagspressen. Som ovan visats är det troligt att en stor del av denna läsning avser lokala nyheter om brott.

Som framgick i kartläggningen och analysen av otryggheten i stadsrummet (kapitel 7) är det främst kvinnor och de yngre som upplevt otrygghet där. Ser vi närmare på skillnaderna i läsningen av brott i dagspressen är skillnaderna efter kön, ålder och utbildning små (tabell 10:10). Det finns dock en skillnad i ålder mellan dem som flera gången i veckan läst om brott i dagspressen där de unga i något lägre utsträckning läst om brott. Det finns således inget som talar för att läsningen av brott i dagspressen skulle bidra till att kvinnor och yngre är mer otrygga i stadsrummet än andra.

Tabell 10:10 Andel som i olika utsträckning har läst om brott i dagspressen, efter kön, ålder och utbildning (genomsnitt procent)

Läst om brott i dagspressen	Kön		Ålder				Utbildning	
	Män	Kvinnor	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Flera gånger i veckan	54	59	51	58	61	57	56	58
Någon gång i veckan	26	24	32	25	22	22	22	28
Högst ngn ggn i mån	13	10	13	13	10	8	12	10
Ingen gång	7	7	5	5	7	13	11	4
Total andel	100	100	100	100	100	100	100	100
Samtliga svarande	1394	1701	722	1067	733	573	932	1087

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun och den sammanlagda andelen svarande 2002/2003/2004 se vidare tabell 10:9.

Som tidigare framgått har människor i viss utsträckning själv utsatts för eller observerat brott (28 procent) och en något större andel hört om motsvarande brott genom sina sociala

nätverk (38 procent). Den vanligaste erfarenhetsvägen att ta del av brott är att ha läst om brott i dagspressen, som större delen (82 procent) av invånarna gör någon eller flera gånger i veckan (tabell 10:9). Ser vi närmare på hur denna medieerfarenhet fördelar sig bland dem som har personliga respektive sociala erfarenheten av minst något brott, är mönstret likartat det som gällde för medieerfarenheterna av hot och risker generellt. Oavsett om man har eller inte har annan erfarenhet av brott än genom medierna är andelen som läst om brott i dagspressen hög. Men i motsats till den generella medieerfarenheten av hot och risker är det något vanligare bland dem som själv utsatts för eller bevittnat minst något brott respektive hört av vänner/bekanta om minst något brott att någon eller flera gånger i veckan läsa om brott. Bland dem som saknar personlig erfarenhet av brott har närmare fyra femtedelar någon eller flera gånger i veckan läst om brott i dagspressen medan motsvarande andel bland dem som själv har utsatts för eller bevittnat något brott endast är några procentenheter högre (79 respektive 84 procent) (tabell 10:11).

Tabell 10:11 Andel som har läst om brott i dagspressen i jämförelse med dem som har eller saknar personlig respektive social erfarenhet av brott (procent)

Läst om brott i dagspressen	<i>Har ej personlig erfarenhet av brott</i>	<i>Har personlig erfarenhet av brott</i>	<i>Har ej social erfarenhet av brott</i>	<i>Har social erfarenhet av brott</i>
Någon/flera gånger i veckan	79	84	78	85
Högst någon gång i månaden	21	16	22	15
Total andel	100	100	100	100
Samtliga svarande	647	368	631	384

Kommentar: För frågans formulering och svarsalternativ se tabell 10:9 samt kapitel 8. Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2003 och totalt antal svarande är 1015st. Personlig erfarenhet avser i tabellen ovan om man själv har utsatts för eller bevittnat minst något brott. Den sociala erfarenheten avser i tabellen om man hört av vänner och bekanta om minst något brott.

Oavsett om vi undersöker medieerfarenheten av hot och risker generellt eller läsningen av brott i dagspressen specifikt, är det mycket vanligt att ha dessa typer av medieerfarenheter. När jag närmare undersöker relationen mellan de båda medieerfarenheterna på individnivå är det i min studie till tre fjärdedelar samma individer som någon eller flera gånger i veckan har läst om brott i dagspressen och som några eller flera gånger i veckan tagit del av de hot och riskerna via medierna generellt. Nästan alla har tagit del av dessa hot och risker via medierna och på individnivå är det i stor utsträckning samma individer som regelbundet läser om brott i dagspressen och det är ovanligt att sakna sådan medieerfarenhet.

Som framgått har massmedieforskningen främst ägnat sig åt medievåldets påverkan och mindre åt att undersöka påverkan av medieerfarenhet av brott. Det finns därför i föreliggande analys anledning att se närmare på om det finns några skillnader i mediernas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet bland dem som har medieerfarenhet av våld specifikt respektive av brott generellt. Jag har därför empiriskt (med hjälp av ett

index baserat på frågan om man läst/sett/hört om olika typer av hot och risker i medierna dels frågan om man utsatts för eller sett olika typer av brott) skapat ett kontinuum av hot och risker (se kapitlet det personliga perspektivet där indexet beskrivs för första gången).

När jag undersöker sambandet mellan den medierade och personliga erfarenheten (utsattheten för eller att man sett andra utsättas) av hot och risker utifrån spektrat: våld eller hot om våld, skadegörelse eller stöld samt nedskräpning, finns det ett tydligt mönster. Det är något vanligare bland dem som har personlig erfarenhet av de hot och risker som efterfrågas att ofta läsa om brott i dagspressen än bland dem som saknar denna erfarenhetsväg (tabell 10:12). På motsvarande sätt är det vanligare bland de individer som saknar personlig erfarenhet av dessa hot och risker att mer sällan eller aldrig läsa om brott i dagspressen.

Tabell 10:12 Andel som har personlig erfarenhet av tre typologier av hot och risker efter i vilken utsträckning de har läst om brott i dagspressen (genomsnitt procent)

Har personlig erfarenhet av Läst om brott i dagspressen	...Stöld/ Skadegörelse ...Nedskräpning					
	...Våld/hot		Skadegörelse		...Nedskräpning	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Någon/flera gånger i veckan	88	79	86	79	87	75
Högst någon gång i månaden	12	21	14	20	13	26
Total andel	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	610	1421	729	1302	687	329

Kommentar: För frågornas formulering och svarsalternativ se tabell 10:5 och 10:9. Svarsalternativen avseende utsattheten för brott är bearbetad. För index över de tre typerna av hot se kapitel 8. Tabellen avser Göteborgs kommun 2003/2004, med undantag för frågan om nedskräpning som endast ställdes 2004.

Det finns således ett samband mellan den personliga erfarenheten av hot och risker och läsningen av dem i medierna. Jag kan dock inom ramen för min studie, i likhet med andra tvärsnittsstudier, inte uttala mig om kausaliteten. Men inom den kulturteoretiskt inriktade massmedieforskningen har man resonerat kring hur kausaliteten mellan den personliga erfarenheten av brott och medieerfarenheten av brott kan tänkas se ut. Tanken är att om man själv utsatts för brott gör det att man i större utsträckning uppmärksammar sådant innehåll i massmedierna än om man saknar denna erfarenhet. Resultaten talar i likhet med Gerbners (1994) kulturteoretiska resonemang för att man i högre utsträckning skulle uppmärksamma hot och risker i medierna än om man saknar denna erfarenhet.

10.3 FÖRESTÄLLNINGAR OM HOT OCH RISKER GENOM MEDIERNA

Vi vet sedan analysen av vad människor menar med otrygghet att de främst har föreställningar om brottslighet och olika typer av sociala problem som de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten. Mina analyser har även visat att det främst är dessa två typer av hot som människor anser gör platser i stadsrummet otrygga. Som jag visat finns det också ett starkt samband mellan människors föreställningar om hot och risker, i form av att ange brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten, och att ha upplevt otrygghet i stadsrummet. Det är således inte enbart de erfarenheter av hot och risker som människor gett uttryck för som kan tänkas påverka den upplevda otryggheten i stadsrummet, utan även deras föreställningar om det samma.

Jag ska i detta avsnitt därför i motsats till det förra inte undersöka och beskriva de medieerfarenheter som människor gett uttryck för utan människors *föreställningar* om medieinnehåll. Det handlar om föreställningar om mediernas innehåll av brottslighet respektive mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker. Detta för att framgent undersöka sambandet mellan människors föreställningar om det samma och den upplevda otryggheten i stadsrummet och resonera kring hur medierna kan påverka oss genom att förändra vår syn på världen. I avsnittet kring föreställningarnas konsekvenser på den upplevda otryggheten i stadsrummet resonerar jag utifrån tanken att medierna kan påverka oss genom att hålla liv i föreställningar om en hotfull stad och en riskfylld omvärld.

Föreställningar om mediernas brottsrapportering

Föreställningar om mediernas innehåll kan tänkas påverka den upplevda otryggheten i stadsrummet på följande vis: Om människor tror att mediernas bild av brottslighet är underdriven är det rimligt att anta att de anser att verkligheten är mer skrämmande än i medierna vilket rimligtvis borde vara dem som i högst utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet.

I min analysmodell undersöker jag inte varifrån människors predisposition, här i form av föreställningar om medieinnehåll eller mediemakt härstammar, men jag utgår från antagandet att de är produkten av tidigare erfarenheter (personliga, sociala eller via medierna) och predisposition. Kultivationsteorin belyser ett möjligt scenario till hur vår medieerfarenhet kan påverka våra föreställningar, som kan medföra att vi blir mer rädda eller otrygga i stadsrummet. Den påstår att vi genom medierna lär oss vad som är accepterat i samhället, vilket på lång sikt ändrar vår syn på världen till en stereotyp, förvrängd och selektiv syn på verkligheten (Gerbner, 1972, 1973). Denna syn kan leda till att vi överskattar brottsligheten och därmed kan bli mer rädda (särskilt om vårt grannskap också är hotfullt).

För att undersöka allmänhetens föreställningar om brottsrapporteringen i medierna ställde jag 2003 frågan: *Anser Du att brottsrapporteringen i svenska medier ger en rättvisande bild av den faktiska brottsligheten i Sverige eller anser Du att medierna framställer brottsligheten som lägre eller högre än vad den i verkligheten är?* Svarsalternativen var graderade enligt en sjugradig skala från 'Framställer brottsligheten som lägre än vad den är i verkligheten är' till 'Framställer brottsligheten som högre än vad den är i verkligheten' med alternativet 'Ger en rättvisande bild av brottslighetens omfattning' i mitten. Det vanligaste (41 procent) svaret människor anger är att de tror att det begås fler brott i verkligheten än vad det rapporteras om i nyhetsmedierna (tabell 10:13). Procentandelarna fördelade sig därefter likartat mellan dem som anser att mediernas brottsrapportering till sin omfattning är rättvisande respektive högre än i verkligheten.

Tabell 10:13 Andel som anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är lägre än i verkligheten, rättvisande eller högre än i verkligheten, efter kön, ålder och utbildning (procent)

Mediernas brottsrapportering	Kön		Ålder				Utbildning		Total
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög	
Lägre än i verkligheten	43	39	36	41	44	42	48	34	41
Rättvisande	29	34	29	32	31	36	32	32	32
Högre än i verkligheten	28	27	35	27	25	22	20	34	30
Total andel	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samtliga svarande	432	562	242	359	230	163	415	553	994

Kommentar: Frågans formulering: *Anser Du att brottsrapporteringen i svenska medier ger en rättvisande bild av den faktiska brottsligheten i Sverige eller anser Du att medierna framställer brottsligheten som lägre eller högre än vad den i verkligheten är?* Svarsalternativen är graderade enligt en sjugradig skala där alternativet längst till vänster på skalan är 'Framställer brottsligheten som lägre än vad den är i verkligheten är', i mitten på skalan är 'Ger en rättvisande bild av brottslighetens omfattning' och värdet längst till höger på skalan är 'Framställer brottsligheten som högre än vad den är i verkligheten'. Skalan i tabellen ovan är bearbetad och Lägre än i verkligheten avser de tre värdena längst till vänster på skalan medan Högre än i verkligheten avser de tre till höger. Alternativet i mitten avser Rättvisande. Tabellen ovan avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2003, 994st.

Svaren på frågan ska rimligtvis tolkas så att bilden av brottsligheten i medierna är underdriven eller överdriven. De som tror att mediernas brottsrapportering är lägre än i verkligheten d.v.s. underdriven tror rimligtvis att verkligheten är mer skrämmande än bilden i medierna. Dessa skulle i så fall vara de som är mer otrygga. De som tror att mediernas brottsrapportering är högre än i verkligheten d.v.s. överdriven skulle således tro att verkligheten är mindre skrämmande än i medierna. Dessa skulle i så fall vara de som är mer trygga. Det finns resultat i en studie av Ditton m.fl., (2004) som kan ge stöd för en sådan tolkning.

Efter kartläggningen vet vi att det främst är kvinnor och de unga som upplevt otrygghet i stadsrummet. Några könsskillnader är det dock inte tal om när det gäller människors föreställningar om brottslighetens omfattning men det finns signifikanta skillnader i ålder och utbildning. Det är främst de unga och högutbildade som anser att brottsrapporteringen i medierna är högre än i verkligheten d.v.s. överdriven medan det

främst är de lågutbildade som anser att mediebilden av brottslighetens omfattning är lägre än i verkligheten d.v.s. underdriven. Överlag saknas det dessutom likheter och skillnader mellan olika demografiska gruppers föreställningar om mediernas brottsrapportering i bedömningar av att mediebilden av brott skulle vara rättvisande. Analysen av sambandet mellan föreställningarna om mediernas brottsrapportering och den upplevda otryggheten i stadsrummet är särskilt intressant att fördjupa i relation till ålder men även utbildning. Detta eftersom unga i högre utsträckning har erfarenhet av våldsbrott och kan tänkas tolka mediernas bild i relation till egen erfarenhet, medan de med högre utbildning kan tänkas göra en mer kritiskt läsning av medierna. Båda dessa faktorer kan tänkas vara sådant som kan motverka framförallt ungdomars otrygghet.

Människors föreställning om mediernas brottsrapportering har även samband med hur ofta man läser om brott i dagspressen (tabell 10:14). Jag kan med mina tvärsnittsdata dock inte med säkerhet uttala mig om i vilken riktning den kausala länken mellan de båda går, men jag kan med hjälp av teori resonera kring en tänkbar riktning. Kultivationsteorin påstår att medierna på lång sikt kan leda till att vi överskattar brottsligheten och därmed kan bli mer rädda. En tolkning av mina resultat enligt kultivationstesen är att: ju oftare människor läser om brott i dagspressen desto vanligare är det att de uppger sig tro att mediernas brottsrapportering är lägre än i verkligheten d.v.s. underdriven eller att verkligheten är mer skrämmande än i medierna. Det finns dock inget samband mellan dem som tror att mediernas brottsrapportering är högre än i verkligheten d.v.s. överdriven och i vilken omfattning de läser om brott i dagspressen.² Om detta beror på att främst ungdomarna och högutbildade dominerar denna grupp och kan tänkas göra en mer kritisk läsning av mediernas brottsrapportering har jag ingen möjlighet att undersöka men en tänkbar förklaring kan vara personliga erfarenheter av brottslighet eller andra värderingar.

Tabell 10:14 Andel som i olika utsträckning har läst samt inte läst om brott i dagspressen och som anser att brottsrapporteringen i medierna är rättvisande, lägre än i verkligheten eller högre (procent)

Mediernas brottsrapportering	Medieerfarenhet av brott				Personlig erfarenhet av brott	
	Aldrig	Sällan	Ofta	Mycket ofta	Ja	Nej
Lägre än i verkligheten	34	38	39	43	46	37
Rättvisande	38	34	32	30	27	34
Högre än i verkligheten	28	28	29	27	26	29
Total andel	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	65	119	264	537	362	628

Kommentar: För frågornas formulering och svarsalternativ se tabell 10:9 och 10:13 samt kapitel 8 för personlig erfarenhet av brott. Skalan avseende hur ofta man läst om brott i dagspressen är bearbetad. Alternativet Mycket ofta avser svaret: Ja, flera gånger i veckan; Alternativet Ofta: Ja någon gång i veckan; Alternativet Sällan avser svaret Ja, någon gång i mån till och med Ja någon gång under året; Alternativet Aldrig avser svaret: Ingen gång. Tabellen avser de som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2003, 985st. "Medieerfarenhet av brott" avser hur ofta man läst om brott i dagspressen. "Personlig erfarenhet av brott" avser de som antingen utsatts för eller sett andra utsättas för minst något brott.

Sambandet mellan föreställningarna om mediernas brottsrapportering och den personlig erfarenhet av brottslighet är att de som har personlig erfarenhet av minst något brott också är samma grupp som i större utsträckning än de som inte utsatts tror att mediernas brottsrapportering är lägre än i verkligheten d.v.s. underdriven (tabell 10:14). Om du utsatts för eller sett någon annan utsättas för något brott är det (i likhet med om du regelbundet läser om brott i dagspressen) mer troligt att du anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är underdriven eller att du överskattar brottslighetens omfattning. Det finns således ett samband mellan att ha personlig erfarenhet av brott och att anse att mediernas bild av brottslighetens omfattning är underdriven. Men det saknas däremot samband mellan egen erfarenhet av brottslighet och om man anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är överdriven. Det är också tveksamt om gruppen som anser att mediernas brottsrapportering är högre i verkligheten d.v.s. överdriven bygger detta på egna erfarenheter av brottslighet.

Både den regelbundna läsningen av brott och den personlig erfarenhet av brott har samband med om man anser att mediernas bild av brottsligheten är underdriven d.v.s. att man troligtvis överskattar den verkliga brottslighetens omfattning vilket kan leda till att man blir mer rädd. När jag närmare undersöker vilka det är som främst kan tänkas vara ”rädda”: de som har personlig erfarenhet eller medieerfarenhet av brott, visar det sig att bland dem som har personlig erfarenhet av brott saknar föreställningen att mediernas brottsrapportering är underdriven samband med läsningen av brott i dagspressen. Det är framförallt bland dem som saknar personlig erfarenhet av brott som föreställningen att mediernas rapportering av brottslighetens omfattning spelar någon roll. Föreställningen att mediernas bild av brottslighetens omfattning är underdriven är vanligare bland dem som minst någon gång i veckan läst om brott i dagspressen i jämförelse med dem som läst mer sällan. Det innebär att föreställningen om mediernas brottsrapportering kan förväntas ha störst effekt, om någon, på den upplevda otryggheten bland dem som ofta läser om brott i dagspressen, tror att mediernas bild av brottsligheten är underdriven samt saknar personlig erfarenhet av det samma.

Föreställningar om mediernas påverkan

Men även föreställningar om vad människor tror om mediernas påverkan är relevant att undersöka. Detta eftersom det är troligt att själva föreställningen om mediernas makt kan ha större effekt än mediernas verkliga makt (Schudson, 1995). Om människor tror att medieinnehållet påverkar andra i en viss riktning kan det förmodligen få konsekvenser i samhället eller för hur de själva tänker och handlar oavsett om medierna verkligen påverkar dessa individer eller inte. En möjlig konsekvens av att människor tror att andra påverkas mer än dem själv när det gäller upplevelser av hot och risker, är att människor ändrar beteende utifrån sin tro. Om människor tror att medierna påverkar allmänhetens upplevelser av hot och risker i en riktning som innebär att man tror att andra människor undviker att befolka delar av stadsrummet, kan det leda till att de själv undviker att befolka delar av stadsrummet i tron att delar av stadsrummet inte befolkas. Detta kan i en

förlängning leda till att öde eller mörka platser inte befolkas av människor. Ett sådant scenario skulle i sin förlängning kunna medföra begränsningar av människors rörelsefrihet men också att människor fortsätter att uppleva otrygghet i stadsrummet på öde platser, särskilt när de är ensamma.

Hur våra föreställningar om andras beteende till följd av deras medicerfarenhet och hur detta kan medföra att vi själv förändrar vårt beteende till följd av denna föreställning återkommer i litteraturen bland annat i teorin om tystnadsspiralen och inom det som kallats för tredjepersonseffekter. Eftersom det enligt min mening vid första anblick har skett en glidning i användandet av tredjepersonseffektbegrepp över tid, är det av relevans för den fortsatta framställningen och läsningen av detta avsnitt att förtydliga hur jag använder mig av detta begrepp. Argumentationen som följer nedan är identiskt med den som återfinns i teorikapitlet, men återges även i detta sammanhang eftersom det troligtvis finns läsare som endast läser kapitlet avseende mediernas påverkan och nedanstående är av central betydelse.

När tredjepersonseffekthypotesen först formulerades av Davison (1983:3) avsåg den hur människors föreställningar om mediernas överskattade påverkan på andra människor kunde påverka en själv.

”These personal experiences, and probably others that have been forgotten, led to the formation of a proposition that, for want of a better label, may be called the "third-person effect hypothesis." In its broadest formulation, this hypothesis predicts that people will tend to overestimate the influence that mass communications have on the attitudes and behavior of others. More specifically, individuals who are members of an audience that is exposed to a persuasive communication (whether or not this communication is intended to be persuasive) will expect the communication to have a greater effect on others than on themselves. And whether or not these individuals are among the ostensible audience for the message, the impact that they expect this communication to have on others may lead them to take some action. Any effect that the communication achieves may thus be due not to the reaction of the ostensible audience but rather to the behavior of those who anticipate, or think they perceive, some reaction on the part of others.” (Davison, 1983:3)

Tredjepersonseffekthypotesen omfattade ursprungligen dels en perceptuell del men också en reell påverkan på människors beteende. Den reella påverkan avsåg dock inte som det låter, reella effekter på tredje person d.v.s. de andra, utan reella effekter på en själv. Detta till följd av de föreställningar människor har om mediernas överskattade påverkan på andra.

I litteraturen har det enligt min mening vid första anblick skett en glidning i begreppets innebörd. Från att likt Davison i sin snävaste innebörd avse hur föreställningen att andra människor påverkas mer av medierna än en själv och hur denna föreställning kan påverka ens beteende till att likt Perloff (2002:490) vara liktydigt med endast perceptionen att andra människor påverkas mer av medierna än en själv.

”The third-person effect is at relatively new concept, as social science constructs go. It was invented in 1983 by sociologist W. Philips Davison in a clever article that drew on intuition and public opinion theory. The third-person effect is an individual’s perception that a message will exert a stronger impact on others than on the self. The “third-person” term derives from the expectation that a message will not have its greatest influence on “me” (the grammatical first person), or “you” (the second person), but on “them” – the third persons. Individuals may overestimate the impact that mass media exert on others, underestimate media effects on the self, or both.” (Perloff, 2002:490)

Orsaken till detta kan vara att det främst är den perceptuella delen av tredjepersonseffekthypotesen som har undersökts inom forskningen och att begreppet tredjepersonseffekter därför över tid blivit synonymt med den perception som har undersökts. Men jag menar att orsaken troligtvis är en annan, att Perloff tydligare än vad Davison själv gjorde, skiljer på tredjepersonseffektorsom hypotes och som begrepp.

Det förekommer att Perloff i likhet med Davison skriver om tredjepersonseffekthypotesen i singularis, men i samma andetag framgår då också att denna hypotes består av två delar (Perloff, 2002:490).

”The TPE hypothesis has two parts. The perceptual hypothesis asserts that people assume that communications influence others more than the self. The behavioral component suggests that people’s expectations of media impact on others leads them to take action, perhaps because they want to Thwart the predicted effects” (Perloff, 2002:490)

Vanligare är att Perloff skriver om tredjepersonseffekthypotesen som två separata hypoteser: den perceptuella tredjepersonseffekthypotesen (2002:490, 492-493, 498) och den beteendemässiga tredjepersonseffekthypotesen (2002:499).

”Thus far I have emphasized the perceptual dimension of the third-person effect. But what energizes practitioners and intrigues us all is the behavioral hypothesis, which suggests that perceptions can influence behavior.” (Perloff, 2002:499)

Även om Davison analytiskt särskiljer den perceptuella och beteendemässiga delen i tredjepersonseffekthypotesen skriver han inte om dem som två olika hypoteser. Men i samma andetag som Davison beskriver innebörden av tredjepersonseffekthypotesen skriver han om tredjepersonseffektorsom ett fenomen i vilken han nyanserar den perceptuella delen (Davison, 1983:3).

”The phenomenon under consideration has been called the “third-person effect” because third persons are involved from two different observational standpoints. In the view of those trying to evaluate the effects of a communication, its greatest impact will not be on “me” or “you,” but on “them”-the third persons. From the standpoint of a propagandist or other persuasive communicator, on the other hand, the third persons are those who are in some way concerned with the attitudes and behavior of the ostensible audience. Indeed, the propagandist may try to manipulate the behavior of these third persons by apparently seeking to influence someone else.” (Davison, 1983:3)

Det förefaller som att även Davison i sin ursprungsartikel skrev om tredjepersonseffektorsom liktydigt med perceptionen att människor har en tendens att överskatta mediernas påverkan på andra. Efter denna begreppsexercis anser jag inte att det förekommit någon reell glidning i själva begreppet tredjepersonseffekter och dess innebörd, men däremot att tredjepersonseffekthypotesen inom den senare forskningen delats upp i två separata. Jag kommer i den beskrivning, undersökning och analys som följer vara trogen Davison och använda mig av tredjepersonseffekthypotesen i singularis och undersöka vilken påverkan den perceptuella delen har på människors beteende, men i likhet med den senare forskningen skriva om den perceptuella delen av denna hypotes respektive dess konsekvenser. I likhet med den senare forskningen kommer jag också att använda mig av begreppet tredjepersonseffekter som huvudsakligen liktydigt med föreställningen att överskatta mediernas påverkan på andra. Skälen därtill är främst för att det är så begreppet används inom den samtida forskningen men också eftersom Davison själv, om än otydligt, i sin ursprungsartikel omtalar själva begreppet på ett likartat sätt.

Innan jag närmare undersöker om föreställningar om mediernas påverkan kan få några konsekvenser för människors egna upplevelser av otrygghet i framförallt öde rum, ska jag undersöka om perceptionen, att göra en åtskillnad mellan sig själv och andra, existerar avseende människors föreställningar om hot och risker.

För att undersöka om det finns några tredjepersonseffekter avseende hot och risker ställde jag 2004 frågan: *I vilken utsträckning tror Du att mediernas rapportering spelar någon roll för hur Du själv och hur människor i allmänhet upplever olika hot och risker?* Svartalternativen var graderade enligt en 11-gradig skala med alternativet 'I mycket liten utsträckning' längst till vänster och 'I mycket stor utsträckning' längst till höger. Större delen, drygt hälften (57 procent) av invånarna, svarade att medierna i mycket stor utsträckning påverkar hur andra upplever hot och risker medan närmare en femtedel (18 procent) tror att medierna i mycket liten utsträckning påverkar hur de själva upplever hot och risker. I likhet med många andra studier är resultatet i min studie att det finns tredjepersonseffekter avseende vad människor tror om mediernas påverkan på andras och deras egna upplevelser av hot och risker. Men även om det vanligaste är att människor främst tror att andra påverkas mer än dem själva är det trots allt många människor som tror att även deras egna upplevelser av hot och risker påverkas av medierna. En dryg tredjedel (35 procent) tror också att medierna i mycket stor utsträckning påverkar deras egna upplevelser av hot och risker. Det är däremot mycket få (3 procent) som tror att andra påverkas i mycket liten utsträckning.

Tabell 10:15 Andel som tror att medierna i mycket stor respektive liten utsträckning påverkar hur de själv och andra upplever hot och risker (procent)

I vilken utsträckning man tror att mediernas rapportering spelar roll för upplevelsen av hot och risker	Hur jag upplever hot och risker	Hur andra upplever hot och risker
I mycket stor utsträckning	35	57
I ganska stor utsträckning	21	23
Varken stor eller liten utsträckning	15	13
I ganska liten utsträckning	11	4
I mycket liten utsträckning	18	3
Total andel	100	100
Totalt antal	1011	1008

Kommentar: Frågans formulering: *I vilken utsträckning tror Du att mediernas rapportering spelar någon roll för hur Du själv och hur människor i allmänhet upplever olika hot och risker?* Alternativen är: För mig själv; För människor i allmänhet. Svartalternativen är graderade enligt en 11 gradig skala med alternativet 'I mycket liten utsträckning' längst till vänster och 'I mycket stor utsträckning' längst till höger. Skalan som framgår i tabellen ovan är bearbetad. De tre alternativen längst till vänster på skalan avser i tabellen ovan 'I mycket liten utsträckning', de två till vänster om mitten 'I ganska liten utsträckning', mittenvärdet 'Varken stor eller liten utsträckning', de tre värdena längst till höger på skalan 'I mycket stor utsträckning' och de två värdena till höger om mitten 'I ganska stor utsträckning'. Tabellen ovan avser Göteborgs kommun 2004, minst 1008st.

Tredjepersonseffekter är liktydligt med att man tror att andra människor påverkas mer av medierna än man själv (Perloff, 2002:490). Inom forskningen kring tredjepersonseffekter finns det också en rad besläktade begrepp som fångar upp föreställningar kring mediernas påverkan. Det finns studier som visat på ett slags "omvänd tredjepersonseffekt" (Perloff 1993:170) där man tror att medierna spelar en stor roll för en själv och en liten för andra. Men jag menar att det även går att se ytterligare en variant av tredjepersonseffekter nämligen att man tror att medierna påverkar: både andra och en själv (jfr Schudson, 1995; Gunther et. al., 2003). Att man tror på mediernas påverkan. Jag menar i min studie att man kan se alla dessa tre typer av föreställningar om mediernas påverkan som varianter av tredjepersonseffekter. Detta eftersom de i större eller mindre utsträckning avser föreställningar om vad man tror om mediernas påverkan på tredje person. Dessutom anser jag att man kan gradera dessa föreställningar efter i vilken utsträckning människor tror på mediernas påverkan enligt följande kontinuum. Avsaknaden av tro på mediernas påverkan (att man i liten utsträckning tror att medierna påverkar både andra och en själv) skulle vara den ena ytterligheten medan tron på mediernas påverkan (att medierna i stor utsträckning påverkar både andra och en själv) skulle vara den andra. Tredjepersonseffekter som den uttryckligen omnämns i den senare litteraturen (att man tror att andra påverkas mer än en själv) skulle därmed placeras i mitt emellan de två förra. Om jag även tar hänsyn till omvända tredjepersonseffekter (att medierna i stor utsträckning påverkar en själv men i liten utsträckning andra) skulle de placera sig bortom tron på mediernas påverkan på både en själv och andra. Med hjälp av ett sådant kontinuum har jag (om indexet visar sig vara stabilt) möjligheten att undersöka om föreställningar

om mediernas påverkan har någon och möjligen större självständig effekt på människors upplevelser av otryggheten i stadrummet än medieerfarenheten. Fördelen med ett sådant kontinuum är en tydligare analytisk avgränsning i föreställningar om mediernas påverkan medan nackdelen är att tredjepersonseffekthypotesen och tredjepersonseffekt-begreppet riskerar att urlakas.

Fördelningen av vad människor har svarat på frågan om i vilken utsträckning man tror att mediernas rapportering spelar någon roll för hur man själv och hur människor i allmänhet upplever olika hot och risker ser då ut enligt nedanstående. Det vanligaste är att människor tror att medierna spelar en stor roll för *både* andra och dem själva (tabell 10:16). Det tror drygt två tredjedelar (69 procent) av göteborgarna. Näst vanligast tror invånarna att det är att medierna spelar en stor roll för hur andra upplever hot och risker och en liten roll för dem själv. Ingen tror att medierna spelar en stor roll för hur de själva upplever hot och risker men en liten roll för hur andra upplever det samma. Någon ”omvänd tredjepersonseffekt” är det inte tal om. Det finns dock en liten andel (8 procent) som inte tror att medierna påverkar varken andra eller dem själva.

Tabell 10:16 Andel som tror att medierna i mycket stor respektive liten utsträckning påverkar hur de själv och andra upplever hot och risker enligt fyra kategorier (procent)

I vilken utsträckning man tror att mediernas rapportering spelar roll för upplevelsen av hot och risker	
I liten utsträckning för både mig och andra	8
I liten utsträckning för mig men i stor utsträckning för andra	23
I stor utsträckning för mig och i stor utsträckning för andra	69
I stor utsträckning för mig men i liten utsträckning för andra	0
Total andel	100
Totalt antal	802

Kommentar: Frågans formulering och svarsalternativ se tabell 10:15. Alternative i tabellen ovan är bearbetad där den 1998 svar som avser 'i varken stor eller liten utsträckning' ej ingår i mängden. I liten utsträckning avser värdena till vänster på skalan medan i hög utsträckning avser värdena till höger på skalan. Tabellen ovan avser de som svarat på hela frågan, Göteborgs kommun 2004, 802st.

Framgent undersöker jag vilka faktorer som kan tänkas samverka med och influera människors föreställningar om mediernas påverkan. Men inledningsvis vill jag poängtera att det enligt forskningen kring tredjepersonseffekter *inte* är utmärkande med skillnader efter kön specifikt eller andra demografiska faktorer (se Perloff, 2002; Paul et. al. 2000) även om det finns studier där ålder och socioekonomisk status kan antas spela en roll för tredjepersonseffekternas uppkomst. Det handlar här om medieinnehåll av en särskild karaktär (Henriksen and Flora, 1999 visade att tredjepersonseffekter förekommer även hos barn där barn tror att vuxna påverkas mer av cigarettreklam än dem själva) eller att människor tillhör en särskilt utsatt grupp (se Mays and Cochran, 1988) där de tror att främst de själva snarare än andra påverkas. Ser vi närmare på demografiska skillnader i föreställningen att medierna påverkar andras upplevelser av hot och risker mer än de egna

saknas det skillnader i ålder och socioekonomi (även utbildning) men det *finns* skillnader efter kön. Det är i huvudsak män som tror att andra påverkas mer än dem själva (31 respektive 16 procent). Det är också främst män som i liten utsträckning tror på mediernas påverkan (på andra och dem själv). Det är dubbelt så vanligt att män inte tror på mediernas påverkan som att kvinnor inte gör det. Ca var tionde man tror inte på mediernas påverkan i jämförelse med var tjugonde kvinna (12 respektive fem procent). Däremot är kvinnor överrepresenterade i den grupp som tror att mediernas påverkan på både deras egna och andras upplevelser av hot och risker. Närmare fyra femtedelar av kvinnorna tror att medierna spelar en stor roll för andras och för deras egna upplevelser av hot och risker i jämförelse med drygt hälften (79 respektive 57 procent) av männen. Dessa skillnader i jämförelse med andra studier av tredjepersonseffekter av medieväld skulle kunna förklaras med att jag i min studie specifikt frågar efter *upplevelsen* av hot och risker där kvinnor kan förväntas uppleva en högre grad av oro, rädsla eller otrygghet.

Inom forskningen kring tredjepersonseffekter har man identifierat att dessa uppstår oftare och förstärks under särskilda förhållanden (Perloff, 2002). De faktorer som kan tänkas samverka eller influera tredjepersonseffekter kan förknippas med egenskaper hos sändaren, medieinnehållet och mottagaren, där främst det senare undersökts inom forskningen (Johansson, 2000). Jag ska nedan närmare undersöka vilka av dessa förhållanden som är troliga avseende människors föreställningar om mediernas påverkan på andras och deras egna upplevelser av hot och risker.

När det gäller egenskaper hos sändaren så kan sådana som uppfattas ha låg trovärdighet (Gunther, 1991) medföra ökade tredjepersonseffekter. *Vilka* medier göteborgarna har haft i åtanke när de svarat på frågan om i vilken utsträckning de tror att andras och deras egna upplevelser av hot och risker påverkas av medierna går inte veta med säkerhet. Men vid en analys av sambandet mellan människors förtroende för några av de vanligaste lokala nyhetsmedierna och i vilken utsträckning man anser att medierna påverkar andras och de egnas upplevelser av hot och risker finns det ett samband. Det är vanligare med tredjepersonseffekter bland dem som i mycket eller ganska liten utsträckning litar på innehållet i Göteborgs-Posten än bland dem som i mycket eller ganska hög utsträckning litar på dess innehåll (39 respektive 21 procent). Om jag jämför mot ett genomsnitt av de vanligaste lokala nyhetsmedierna är det 16 procentenheter vanligare med förekomster av tredjepersonseffekter bland dem som har låg tillit till innehållet i dessa medier i jämförelse med dem som har hög tillit till dessa (46 respektive 20 procent). Det är således rimligt att anta att förekomsten av tredjepersonseffekter när det gäller människors föreställningar om mediernas påverkan på upplevelser av hot och risker är mer vanligt förekommande om man anser att de lokala nyhetsmediernas innehåll inte är tillförlitligt.

Avseende egenskaper hos medieinnehållet kan det i huvudsak bero på om det kan anses positivt eller negativt (kontroversiellt och socialt oaccepterat eller farligt) att bli påverkad av medierna och det budskap som avses. Om budskapet anses vara dåligt medför det starkare tredjepersonseffekter än om budskapet är neutralt eller positivt

(Perloff, 2002). Det är troligt att förvänta sig tredjepersonseffekter om medieinnehållet är negativt, vilket risk i min studie per definition är. Men det innebär inte att ett negativt medieinnehåll som hot och risker per automatik medför tredjepersonseffekter. Det är också tänkbart att det kan anses vara positivt att påverkas av hot och risker som att man besitter en förhöjd kunskap om hur man kan göra för att undvika faror.

När det gäller egenskaper hos mottagaren spelar de demografiska faktorerna enligt forskningen inte någon större roll, även om kön i min studie är en faktor av betydelse. De egenskaper hos mottagaren som forskningen visat kan ha inflytande över tredjepersonseffekter är däremot deras personliga engagemang (se Davison, 1983; Driscoll and Salwen, 1997), kunskap, sociala avstånd samt självförtroende.

När det gäller det personliga engagemangets roll har man inom den traditionella effektforskningen visat på likartade tendenser d.v.s. att när engagemanget är högt är mediernas påverkan mer trolig än när det är lågt (Krugman, 1965). En fråga som skulle kunna antyda ett personligt engagemang avseende brottsförebyggande arbete ställdes i Väst-SOM-undersökningen 2003/2004. Göteborgarna tillfrågades om i vilken utsträckning de skulle kunna tänka sig att göra en frivillig insats för att förebygga brott. Men resultatet visar att de som kunde tänka sig att genomföra brottsförebyggande insatser snarare var de som inte uppvisade tredjepersonseffekter medan det snarare var de som inte kunde tänka sig att delta i sådana insatser som gjorde det. Det är således inte troligt att tredjepersonseffekter avseende människors föreställningar om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker går att tillskriva människors engagemang i frågan om brottsförebyggande arbete.

Även om resultaten inte är entydiga, visar flera studier att människor som upplever sig ha (Price and Tweksbury, 1996), eller som har (Atwood, 1994) kunskap om det område som avses uppvisar tredjepersonseffekter. Den upplevda kunskapen behöver inte nödvändigtvis ha samband med formell utbildningsgrad utan relaterar snarare till psykologiska faktorer (Perloff, 2002), känslan av att inneha särskilda kunskaper och att tillhöra ett slags elit (Johansson, 2000). Den upplevda kunskapsnivån har jag inte någon möjlighet att undersöka men som jag visade i genomgången av vilka demografiska faktorer som var av betydelse för den perceptiva delen av tredjepersonseffekthypotesen i min studie fanns det inte något samband med en ökad grad av tredjepersonseffekter när det gäller människors föreställningar om mediernas påverkan på upplevelser av hot och risker efter utbildningsnivå, eller social klass.

Såväl högt som lågt självförtroende kan leda till tredjepersonseffekter men det är vanligare bland dem med lågt självförtroende att också tillskriva en hög påverkan på en själv (David and Johnson, 1998). Jag har i min studie dock ingen möjlighet att undersöka graden av självförtroende men om möjligt skulle frågan om personlig oro vara en indikator där de som mer sällan oroar sig för att något obehagligt ska hända har ett högre självförtroende. Jag ska nedan närmare undersöka denna möjlighet.

I min studie samverkar människors tredjepersonseffekter med att människor tillskriver lokala nyhetsmedier låg trovärdighet samt medieinnehåll som kan förväntas vara negativt.

När det gäller samverkan med egenskaper hos mottagaren samverkar tredjepersonseffekten i min studie med kön där denna perception är vanligare bland män än bland kvinnor. Jag har inte möjlighet att undersöka egenskaper som upplevd kunskap, socialt avstånd eller självförtroende men i min studie av tredjepersonseffekter har jag inte funnit någon samverkan med ett högt personligt engagemang eller formell utbildningsnivå.

Den förklaring som fått mest stöd till *varför* tredjepersonseffekter uppstår är människor vill bevara en positiv självbild (Gunther and Thorson, 1992; Gunther and Mundy, 1993; Perloff, 2002). Man vill inte ge sken av att man är mindre kritisk till mediernas budskap eller att man skulle vara lättlurad. Detta gör man genom en så kallad social jämförelse mellan sig själv och andra där man själv framstår i bättre dager. Men människors uppfattning om sig själv kan också relatera till deras grupptillhörighet (David et. al., 2002). En jämförelse mellan sig själv och andra kan här handla om att förstärka en kollektiv självbild. En sådan kollektiv självbild att upprätthålla skulle kunna vara relaterad till det egna könet där bilden att upprätthålla bland män skulle kunna vara att man kan försvara sig och/eller inte är rädd eller otrygg i stadsrummet. Samma år som jag ställde frågan om i vilken utsträckning man tror att mediernas rapportering spelar någon roll för hur man själv respektive hur andra människor i allmänhet upplever olika hot och risker, ställde jag en fråga om i vilken utsträckning man anser att man har manliga eller kvinnliga egenskaper (på en 11-gradig skala). Om jag närmare undersöker sambandet mellan förekomsten av tredjepersonseffekter och svaren på frågan om manliga och kvinnliga egenskaper, är det vanligare med tredjepersonseffekter bland män som uppgett sig ha några eller många manliga egenskaper än det är bland dem som uppgett att de har få eller inga manliga egenskaper (31 respektive 22 procentenheter). Däremot saknas det signifikanta skillnader mellan kvinnor som anser sig ha få eller många kvinnliga egenskaper. Om åtskillnaden mellan andra och en själv avseende mediernas påverkan på andras och ens egna upplevelser av hot och risker har samband med upprätthållandet av en manlig kollektiv självbild går inte att besvara i min studie, men resultatet visar trots allt på ett mönster där de män som i större utsträckning uppger sig ha många manliga egenskaper i jämförelse med dem som uppger sig ha få uppvisar tredjepersonseffekter.

Ytterligare en förklaring till tredjepersonseffekter är behovet av att kunna kontrollera oförutsägbara händelser i livet (Perloff, 2002). Jag har inte ställt någon fråga som fångar upp behovet av att kontrollera oförutsägbara händelser i livet, men däremot utgår jag från antagandet att graden av kontroll över omvärlden är av betydelse för den upplevda otryggheten i stadsrummet. För att fånga upp brister i egenkontroll eller emotionell instabilitet använder jag mig därför av frågan i vilken utsträckning man oroar sig för att något obehagligt ska hända. Om denna fråga kan ses som indikator på behovet att ha kontroll över oförutsedda händelser utgår jag från antagandet att en hög grad av upplevd kontroll är det samma som att uppge en låg grad av oro. Tredjepersonseffekter skulle då vara vanligare bland dem som i liten utsträckning oroar sig för att något obehagligt ska hända, än bland dem som i hög utsträckning oroar sig.

Tabell 10:17 Andel som tror att medierna i mycket stor respektive liten utsträckning påverkar hur de själv och andra upplever hot och risker enligt tre kategorier efter i vilken utsträckning man oroar sig för att något obehagligt ska hända (procent)

I vilken utsträckning man tror att mediernas rapportering spelar roll för upplevelsen av hot och risker			
Oro för att något obehagligt ska hända	<i>I liten utsträckning för både mig och andra</i>	<i>I liten utsträckning för mig men i stor utsträckning för andra</i>	<i>I stor utsträckning för mig och i stor utsträckning för andra</i>
Mycket sällan	26	22	14
Ganska sällan	23	31	28
Varken ofta eller sällan	23	25	28
Ganska ofta	27	17	25
Mycket ofta	1	5	5
Total andel	100	100	100
Totalt antal	66	179	546

Kommentar: För frågan om mediemakts formulering och svarsalternativ, se tabell 10:16. För frågan om personlig oro, se kapitel 8. Tabellen ovan avser dem som svarat på frågan bland de boende i Göteborgs kommun 2004, 802st.

Av tabellen (tabell 10:17) ovan kan vi utläsa att oron för att något obehagligt ska hända har samband med i vilken utsträckning man tror att medierna påverkar människors upplevelser av hot och risker, men det gäller endast extremgrupperna som mycket ofta respektive mycket sällan oroar sig. Det är vanligare bland dem som inte tror på mediernas påverkan att oroa sig mycket sällan än det är bland dem som tror att medierna påverkar både andra och dem själva. En dryg fjärdedel (26 procent) av dem som inte tror att medierna påverkar varken andras eller deras egna upplevelser av hot och risker oroar sig mycket sällan. Detta är fyra procentenheter högre än dem som tror att medierna påverkar andras upplevelser mer än de egna men tolv procentenheter högre än dem som tror att medierna påverkar både andras och de egna upplevelserna. Det är fem gånger vanligare bland dem som i någon utsträckning tror på mediernas påverkan på upplevelser av hot och risker än bland dem som inte tror att varken andra eller man själv påverkas (5 respektive 1 procent). Det finns således ett visst stöd för tanken att föreställningen om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker också relaterat till graden av upplevd kontroll över ens omvärld. Vi vet dock att oron i extremgrupperna sammanfaller med kön. De som uppgett att de oroar sig mycket främst kvinnor medan de som uppgett att de som oroar sig mycket sällan främst är män. Förklaringen till tredjepersonseffektens uppkomst med att dessa är så kallade autonoma personer får ett visst stöd i min studie, men orosfaktor sammanfaller i huvudsak med dessa personers kön. Andra förklaringar till uppkomsten av tredjepersonseffekter är att människor har brister i hur de själv fungerar kognitivt, att de projicerar sådant som de anser vara dåligt på andra snarare än sig själv samt att man själv handlar utifrån yttre omständigheter medan andra

handlar utifrån karaktärsdrag (Perloff, 2002). Dessa har jag (i likhet med de flesta andra forskare) ingen möjlighet att i min studie kontrollera för.

En sista förklaring till åtskillnaden mellan en själv och andra när det gäller föreställningar om mediernas påverkan är att vi genom mediascheman lärt oss att tro på mediernas påverkan (Perloff, 2002). Det handlar om att tredjepersonseffekter kan ha samband med den generella kulturella föreställningen att medierna påverkar oss (manipulativ reklam eller att TV-våld gör oss aggressiva). Vi har lärt oss att massmedierna har makt i samhället, och över människors uppfattningar och beteenden (Duck et. al. 1995; Perloff, 2002; Johansson, 2000). Även om jag i min studie inte undersöker mediascheman är denna förklaring dock relevant att resonera kring eftersom jag menar att föreställningen om mediernas påverkan, föreställningen om en skrämmande stad eller riskfylld omvärld kan medföra konsekvenser för människors beteende till följd av hur de tror att andra kommer att bete sig i stadsrummet vilket i en förlängning kan bidra till upplevelsen av otrygghet i stadsrummet.

Det är troligt att förklaringen till uppkomsten av tredjepersonseffekter när det gäller mediernas påverkan på upplevelsen av hot och risker bland män, går att finna i behovet att bevara en kollektiv självbild där man inte anser det vara manligt att påverkas av mediernas hotbilder. Även behovet av att ha kontroll över oförutsedda händelser kan vara en förklaring, men denna faktor sammanfaller med individens kön, varför det är svårt att veta om det är behovet av kontroll eller kön som är orsak. Det tredje förklaringen som dock är svår att bevisa empiriskt är att vi lärt oss att medierna påverkar oss, eller att vi tror på mediernas påverkan. Föreställningen om mediernas påverkan menar jag å ena sidan skulle kunna förklaras med att det generellt är 1) autonoma individer som inte tror på mediernas påverkan eftersom de främst tror att de själva har kontroll över omständigheterna dels förklaras av att vi (genom mediascheman) 2) har lärt oss att tro på mediernas påverkan på människors attityder och beteenden. Det andra scenariot är att medieinnehållet faktiskt påverkar människor. Detta genom att vi till följd av vår mediekonsumtion förutom att tro på mediernas påverkan förändrar vår syn på staden och världen där öde platser är otrygga (särskilt för kvinnor).

Jag har i avsnitten ovan dels beskrivit stabiliteten i människors nyhetskonsumtion och i vilken utsträckning och i vilka grupper människor har erfarenhet av hot och risker genom medierna samt undersökt hur denna erfarenhet förhåller sig till personliga och sociala erfarenheter av motsvarande hot och risker. Även människors föreställningar om mediernas brottsrapportering samt i vilken utsträckning de tror att medierna påverkar människors upplevelser av hot och risker har undersökts och beskrivits. Det är nu dags att analyseras hur människors erfarenheter av och föreställningar om hot och risker genom medierna påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet. När det gäller erfarenheternas påverkan sker analysen inledningsvis efter de tre kombinationer av erfarenhetsvägarna som beskrevs tidigare i detta kapitel.

10.4 ERFARENHETERNAS KONSEKVENSER

I detta avsnitt analyseras hur människors medieerfarenheter av hot och risker påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet. Det sker i huvudsak genom att analysera påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet med hjälp av de tre kombinationer av erfarenhetsvägar som enligt min mening är relevanta att undersöka. En kort repetition av de tre kombinationerna av erfarenhetsvägar följer: Den första erfarenhetsgruppen avser de *starkt medieberoende*, de som i min studie består av dem som har medieerfarenhet av hot och risker men som saknar personlig erfarenhet av dessa. Den andra erfarenhetsgruppen, *de dubbelt utsatta*, består i min studie av dem som har medieerfarenhet av hot och risker och som även har personlig erfarenhet av det samma. Den tredje erfarenhetsgruppen, *de som i huvudsak får sin information i andra hand*, består i min studie av dem som saknar medieerfarenhet av hot och risker men som har social erfarenhet av det samma via vänner och bekanta. I analyserna som följer nedan undersöker jag däremot inte enbart medieerfarenheten av brott utan även den generella erfarenheten av *hot och risker* i medierna. Medieerfarenheterna baseras dels på frågan om i vilken utsträckning man läst om brott i dagspressen dels på frågan om man läst/hört/sett olika typer av brott, våld/hot eller oordning i medierna.

Att ha respektive sakna erfarenhet av hot och risker genom medierna

Upplevelserna i stadsrummet skiljer sig främst åt beroende på om man har eller inte har läst om brottslighet i dagspressen och i mindre utsträckning av att man generellt har tagit del av hot och risker i medierna (med undantag för upplevelsen av otrygghet i öde rum) (tabell 10:18). Fokus i detta avsnitt ligger därför snarare på medieerfarenheten av brott via dagspressen snarare än den generella medieerfarenheten av hot och risker via medierna. Men om det är den medieerfarenheten generellt som saknar påverkan eller innehållet d.v.s. hot och risker snarare än brottslighet återkommer jag till. Närmare en tredjedel av de som läst om brott i dagspressen har upplevt otrygghet i minst något rum när de var ensamma i jämförelse med ca hälften av dem som inte läst om brott (62 respektive 53 procent). Ser vi närmare på den upplevda otryggheten i de olika typerna av stadsrum är den upplevda otryggheten i likhet med annan erfarenhet av olika typer av hot och risker är den upplevda otryggheten störst i de öde rummen och lägst i de befolkade och slutna. I likhet med forskning som nämns ovan visar mina initiala resultat att upplevelsen av otrygghet i stadsrummet främst påverkas av om man har medieerfarenhet av att ha läst om brott i dagspressen och endast marginellt av att man har medieerfarenhet av hot och risker generellt i medierna. Medieerfarenheten av hot och risker eller läsningen av brott i dagspressen adderar på den upplevda otryggheten i stadsrummet medan avsaknaden av dessa erfarenheter i de flesta rum minskar den upplevda rädslan.

Tabell 10:18 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet bland dem som tagit del av hot och risker i medierna respektive läst om brott i dagspressen (procent respektive genomsnitt procent)

Upplevd otrygghet i...	Har läst/sett/hört om minst en typ av hot och risker i medierna		Har läst om brott i dagspressen någon eller flera gånger i veckan	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Öde rum	44	32	54	42
Öppna rum	37	37	41	33
Befolkade halvöppna	30	28	37	27
Befolkade slutna	6	7	7	9
Minst något rum	55	52	62	53
Antal svarande	889	120	1653	364

Kommentar: För frågornas formuleringar, svarsalternativ och bearbetningar av skalan se tabell 10:5 och 10:9. Tabellen avser de som svarat på frågan i Göteborgs kommun. Frågan om man läst/sett/hört om hot och risker i medierna, totalt antal svarande 2004-1009st. Frågan om man har läst om brott i dagspressen, totalt antal svarande 2003/2004, 2017st.

Jag ska nedan närmare undersöka hur stor del av mediepåverkan på den upplevda otryggheten som kan förklaras av personlig respektive social erfarenhet av brott. Som jag tidigare nämnt är det många av dem som har medieerfarenheter av hot och risker som också har erfarenhet av hot och risker via någon eller några av de andra erfarenhetsvägarna. Jag fördjupar därför analysen av påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet med hur medieerfarenheten samverkar med de två andra erfarenhetsvägarna i påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Innan jag undersöker om det finns några medieeffekter av läsningen av brott i dagspressen (ställt mot den personliga respektive sociala erfarenheten av brott) på den upplevda otryggheten i minst något stadsrum undersöker jag inledningsvis den upplevda otryggheten i olika typer av stadsrum efter de tre kombinationerna av erfarenhetsvägar som är av särskilt intresse.

Ser vi till demografiska skillnader inom de tre erfarenhetsgrupperna utmärks den första gruppen (de starkt medieberoende) främst av att de består av äldre medan den andra (de dubbelt utsatta) utmärks av de främst består av yngre. De demografiska skillnaderna inom den tredje erfarenhetsgruppen (de som i huvudsak får sin information i andra hand) är relativt försumbara.

Oavsett om vi ser till procentandelarna som upplevt otrygghet i stadsrummet bland dem som tagit del av hot och risker i medierna eller dem som läst om brott i dagspressen (andelarna är dock högre avseende brott) är det den andra erfarenhetsgruppen (de dubbelt utsatta) som främst har upplevt otrygghet i minst något stadsrum (tabell 10:19). Den lägsta nivån på den upplevda otryggheten i stadsrummet har den första erfarenhetsgruppen (de starkt medieberoende). I likhet med mönstret av den upplevda otryggheten är den störst i de öde rummen och lägst i de befolkade och slutna oberoende av erfarenhetsgrupp.

Tabell 10:19 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet bland dem som tagit del av hot och risker i medierna respektive de som läst om brott i dagspressen (procent respektive genomsnitt procent)

Upplevd otrygghet i...	Hot och risker			Brott		
	De starkt medieberoende	De dubbelt utsatta	De som får sin information i andra hand	De starkt medieberoende	De dubbelt utsatta	De som får sin information i andra hand
Öde rum	30	49	43	59	72	53
Öppna rum	25	40	40	38	57	40
Befolkade halvöppna	21	33	40	37	53	36
Befolkade slutna	3	6	11	6	11	14
Minst något rum	40	59	64	64	80	64
Antal svarande	214	675	(47)	510	307	(55)

Kommentar: För frågornas formuleringar, svarsalternativ och bearbetningar av skalor se tabell 10:6 och 10:11. Tabellen avser dem som svarat på frågan i Göteborgs kommun. Frågan om man tagit del av hot och risker, 2004 103st. Frågan om man läst om brott i dagspressen, 2003/2004, 2067st. Avseende hot och risker avser de starkt medieberoende andel av dem som inte sett någon typ av hot/risk men som har läst/sett/hört i medierna om minst en typ av hot/risk. De dubbelt utsatta avser andel av dem som själv har sett minst en typ av hot och risk och som också har läst/sett/hört i medierna om minst en typ av hot/risk. De som får sin information i andra hand avser andel av dem som har hört av vänner/bekanta om minst en typ av hot och risk men som ej läst/sett/hört om hot/risk i medierna. Avseende brott avser de starkt medieberoende andel av dem som inte utsatts eller sett något brott som någon/några gånger i veckan har läst om brott i dagspressen. De dubbelt utsatta avser andel av dem som har utsatts eller sett minst något brott och som också någon/några gånger i veckan har läst om brott i dagspressen. De som får sin information i andra hand avser andel av dem som minst någon gång hört av vänner/bekanta som utsatts för brott men som mer sällan eller aldrig läst om brott i dagspressen.

Medieerfarenheterna av hot och risker respektive brott har i likhet med personlig respektive social erfarenhet av det samma samband med förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Men de kombinationer av erfarenhetsvägar som uppvisar de högsta otrygghetsnivåerna återfinns trots allt bland dem som har personlig erfarenhet av främst brott snarare än hot och risker generellt. Det är också främst den andra erfarenhetsgruppen (de dubbelt utsatta) som främst upplevt otrygghet. Den upplevda otryggheten i stadsrummet är i alla rum utom de tryggaste högst bland dem som både har läst om brott och som själv har utsatts för brott. Närmare tre fjärdedelar (72 procent) av dem har upplevt otrygghet i öde rum när de var ensamma, drygt hälften (57 procent) av dem i rum som kan karakteriseras som öppna och några procentandelar färre i öppna och befolkade rum (tabell 10:19). Den personliga erfarenheten av hot och risker och medieerfarenheter tycks förstärka varandra. I analysen som följer är det därför även av empiriskt intresse att undersöka om en trippel utsatthet (d.v.s. även social erfarenhet av brott) medför ytterligare förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten.

Om vi ser till tolkningen av denna andra erfarenhetsgrupps (de dubbelt utsattas) upplevelser av otrygghet i stadsrummet är ett sätt att tolka dessa resultat genom resonansteorin (Gerbner, 1994) eller den kritik (se Doob och MacDonald, 1979) som riktats mot kultivationsteorin. Resonansteorin belyser hur egen erfarenhet av brott kan

förstärka mediernas påverkan. Forskningen har visat att kultivationseffekter begränsades till dem som bodde i brottsbelastade områden. Tolkningen är att de som fick en dubbel dos av brottslighet var mest rädda för att bli utsatta för brott. Resultaten har inom ramen för resonansteorin tolkats som att massmedier och personliga erfarenheter snarare förstärker varandra (Doob and MacDonald 1979, Gerbner m.fl., 1994). Men mina resultat visar att det inte enbart handlar om att själv ha utsatts för brott som har betydelse för den upplevda otryggheten i stadsrummet utan även att ha sett brott och även hot och risker generellt. Det talar för att det är det människor har kunskap om eller känner till som är avgörande för den upplevda otryggheten inte enbart genom att själv ha utsatts utan också genom att ha sett andra utsättas för brott eller hot och risker eller genom att ha läst om det i dagspressen eller tagit del av det via medierna. Resonansteorin påstår i stort att mediernas påverkan beror på att vi i större utsträckning uppmärksammar sådant vi själv har erfarenheter av, varför ju mer erfarenhet vi har av hot och risker, desto mer påverkade blir vi av massmediernas rapportering kring dessa. Kausaliteten är dock inget jag har möjlighet att undersöka empiriskt men vad vi vet är att nivån på den upplevda otryggheten är högre om man har personlig respektive medieerfarenhet av brott specifikt eller hot och risker generellt. Det går inte heller att finna några belägg för tolkningen att det skulle bero på att området som de som tagit del av brott i dagspressen bor i är orsaken, utan orsaken är att man har även utsatts för brott.

Om vi ser till första erfarenhetsgruppen (de starkt medieberoende), är det dem med denna kombination av erfarenhetsvägar som i lägst utsträckning upplevt otrygghet i minst något stadsrum, både avseende hot och risker generellt respektive brott. Inom dagordningsforskningen har man främst ägnat sig åt forskning kring vilken uppmärksamhet olika sakfrågor får i den politiska debatten men jag menar att den även kan vara relevant i tolkningen av denna andra erfarenhetsgrupps upplevelser av otrygghet i stadsrummet. De frågor och ämnen som massmedierna prioriterar i sin rapportering blir också de frågor och ämnen som publiken tycker är viktiga. Enligt dagordningstesens ger medierna oss uppslag på frågeställningar att ha åsikter om, därigenom hålls vissa frågeställningar levande. Inom dagordningsforskningen har man också intresserat sig för att vilken betydelse avsaknaden av viss kunskap har (se Rogers and Dearing 1988, 1996) för i vilken utsträckning vi kan bli påverkade av massmediernas dagordning men också hur människors föreställningar om olika sakfrågor förhåller sig till deras värdegrund (Philo, 1990). Båda typerna av studier drar slutsatser om den egna erfarenhetens betydelse för mediernas påverkan på människors föreställningar om politiska sakfrågor. Den förra menar att ju mindre verklig erfarenhet vi har av exempelvis en sakfråga desto mer påverkade blir vi av massmediernas representationer av denna genom vår exponering för massmediernas innehåll (d.v.s. erfarenhet av ett visst innehåll i medierna) medan den senare menar att ju mer värderingsbunden kunskap som avses desto större betydelse har den egna erfarenheten och desto mindre möjlighet har massmedierna att påverka. Gemensamt för dessa studier är att avsaknad av kunskap som kan ha förvärvats genom egen erfarenhet av sakfrågan medför att ens egna föreställningar om sakfrågan i högre

utsträckning kan påverkas av mediernas bild än om man saknar denna kunskap/erfarenhet. Om jag utgår från antagandet att mediernas skildringar av hot och risker generellt eller brott specifikt kan påverka människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet finns det inget som talar för att människor som saknar egen erfarenhet av hot och risker eller brott men som har medieerfarenhet av det samma skulle vara otryggare i stadsrummet än andra. Det finns inget i mina resultat som pekar på att vi blir mer rädda eller otrygga i stadsrummet för att vi tagit del av brott i medierna ju mindre verklig erfarenhet vi har av brott. Att sakna erfarenhet av hot och risker innebär troligtvis att man upplever att man befinner sig i en mindre utsatt position än om man har erfarenhet av hot och risker. Troligare är att det är den utsatta positionen i kombination med den medieerfarenheten som avgör huruvida massmediernas påverkan är större eller inte i den modell som resonansteorin anser.

Om vi ser till tolkningen av den tredje erfarenhetsgruppens (de som i huvudsak får sin information i andra hand) upplevelser av otrygghet i stadsrummet, är dessa inte självklara. Även om jag inte kan pröva Lazarsfeld et. al. (1944) tvåstegshypotes fullt ut, d.v.s. att människor främst påverkas av medierna genom opinionsledare, går det att föra resonemang kring upplevelsen av otrygghet i stadsrummet bland dem som inte tagit del av brott i medierna men som tagit del av brott via olika typer av vardagliga opinionsledare som vänner och bekanta. Detta eftersom vi trots allt kan anta att större delen av dessa vänner och bekanta har tagit del av brott i dagspressen. De finns dock inget i min studie som talar för att denna tredje erfarenhetsgrupp i någon större utsträckning än de två andra kombinationer av erfarenhetsvägar som undersökts ovan, i högre utsträckning än dessa skulle ha upplevt otrygghet i stadsrummet. Detta med undantag för upplevelsen av otrygghet i de tryggaste rummen (tabell 10:19). Nu är dock dessa skillnader inte signifikanta. Det är däremot av intresse att fördjupa tankarna inom massmedieforskningen som visat att människors sociala nätverk kan fungera som ett så kallat skydd mot massmediernas påverkan. Jag ska därför senare i detta avsnitt undersöka i vilken utsträckning människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet har samband med hur ofta de umgås med vänner och bekanta.

Med hjälp av en regressionsanalys är det möjligt att undersöka och analysera *vilken* av de tre erfarenhetsvägarna som har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet, vilket jag återkommer till i det avslutande kapitlet. Nedan ska jag däremot fokusera på att undersöka om medieerfarenheten i form av läsningen av brott i dagspressen har några effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Detta med kontroll för personlig respektive social erfarenhet av brott och i så fall hur stora dessa effekter är. Jag väljer främst att fokusera på medieerfarenheter av brott eftersom det främst är att ha läst om brott i dagspressen snarare än att ha tagit del av hot och risker generellt i medierna som medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten.

Som framgått ovan är den förhöjda nivån på den upplevda otryggheten i stadsrummet särskilt påtaglig när man också har någon annan erfarenhetsväg, främst personlig men även social, och främst av brott (och i viss utsträckning hot och risker generellt). Inledningsvis finns det ett genomgående mönster där de som har erfarenheter av brott via minst någon av de tre erfarenhetsvägarna i högre utsträckning än dem som saknar erfarenhet av brott har upplevt otrygghet i stadsrummen när de var ensamma. Det betyder att erfarenheter av brott oavsett vilken erfarenhetsväg som avses medför en ökad otrygghet i stadsrummet.

När vi undersöker den upplevda otryggheten i stadsrummet efter alla tre erfarenhetsvägar finns det även ett mönster där de som har alla tre typer av erfarenheter (oavsett om vi undersöker hot och risker generellt eller vi fokuserar på brott) är de som främst upplevt otrygghet. Andelen som upplevt otrygghet i minst något stadsrum bland dem som har både medieerfarenhet samt social och personlig erfarenhet av brott, uppgår till 88 procent (tabell 10:20). Den näst högsta andelen, 77 procent, återfinns bland dem som har både medieerfarenhet och social erfarenhet av brott, men som saknar den personliga. Det betyder att de tre olika vägarna till erfarenheterna av brott snarare förstärker, än motverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet.

I tabell 10:20 redovisas i vilken utsträckning de tre erfarenhetsvägarna av brott som förklarar den upplevda otryggheten i minst något stadsrum, under kontroll för varandra. Effekterna av individens medieerfarenhet av brott via dagspressen och sociala erfarenhet genom vänner/bekanta av det samma ställs i tabellen mot effekten av individens personliga erfarenhet av brott.

Tabell 10:20 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i minst något stadsrum med kontroll för personlig, social samt medieerfarenhet av brott (genomsnitt procent, samt direkta effekter enligt procentdifferens)

	<i>Social erfarenhet av brott</i>		<i>Ej social erfarenhet av brott</i>		<i>Medieeffekt</i>		<i>Socialeffekt</i>	
	<i>Medieerfarenhet av brott</i>	<i>Ej medieerfarenhet av brott</i>	<i>Medieerfarenhet av brott</i>	<i>Ej medieerfarenhet av brott</i>				
<i>Personlig erfarenhet av brott</i>	88	65	71	56	+23	+15	+17	+9
<i>Ej personlig erfarenhet av brott</i>	77	62	58	48	+15	+10	+19	+14
<i>Effekt av personlig erfarenhet</i>	+11	+3	+13	+8				

Kommentarer: "Social erfarenhet av brott" avser att man hört av vänner/bekanta om minst en typ av brott; "Saknar social erfarenhet av brott" avser att man ej hört av vänner/bekanta om brott; "Medieerfarenhet av brott" avser att man läst om brott i dagspressen någon eller några gånger i veckan; "Saknar medieerfarenhet av brott" avser att man läst om brott i dagspressen högst någon gång i månaden eller aldrig; "Personlig erfarenhet av brott" avser att man sett eller utsatts för minst en typ av brott; "Saknar personlig erfarenhet av brott" avser att man ej sett eller utsatts för brott. Tabellen avser Göteborgs kommun 2003, 1008st.

Överlag är den upplevda otryggheten högre bland dem som har medieerfarenhet (läst om brott i dagspressen) än bland dem som saknar denna erfarenhetsväg av brott. Det går att utläsa i tabell 10:20 genom följande exempel: Av dem som har medieerfarenhet av brott och som även har social respektive personlig erfarenhet av det samma, har 88 procent upplevt otrygghet i minst något stadsrum, i jämförelse med 65 procent av dem som saknade medieerfarenhet. Av dem som har medieerfarenhet och som har personlig erfarenhet av det samma men som saknar den sociala, har 71 procent upplevt otrygghet i minst något stadsrum när de var ensamma i jämförelse med 56 procent av dem som saknade medieerfarenheten. Det betyder att medierna, med kontroll för de två andra erfarenhetsvägarna *har* effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Jag ska nedan undersöka hur stor.

Erfarenheter av brott genom att ha läst om dem i dagspressen har effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Den självständiga effekten av medieerfarenheten när man har social erfarenhet av brott är 23 respektive 15 procentenheter när det gäller om man har eller saknar personlig erfarenhet av det samma. Den självständiga effekten av medieerfarenheten när man däremot saknar social erfarenhet av brott är 15 respektive 10 procentenheter när det gäller om man själv har eller saknar personlig erfarenhet av brott. Eftersom medieeffekten generellt är högre bland dem som har social erfarenhet av brott än dem som saknar denna erfarenhet (oavsett om man har eller saknar personlig erfarenhet av brott) betyder det att medieerfarenheten av brott tillsammans med den sociala erfarenheten av brott förstärker den upplevda otryggheten i stadsrummet snarare än motverkar den.

Även individens sociala erfarenheter, genom att ha hört om brott av vänner och bekanta, har en självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Den självständiga effekten av den sociala erfarenheten av brott när man har medieerfarenhet är 17 respektive 19 procentenheter när det gäller om man har respektive saknar personlig erfarenhet av brott. Den självständiga effekten av den sociala erfarenheten av brott när man däremot saknar medieerfarenhet är 9 respektive 14 procentenheter när det gäller om man har respektive saknar personlig erfarenhet av brott. Eftersom den sociala effekten generellt är högre bland dem som har medieerfarenhet av brott än dem som saknar denna erfarenhet (oavsett om man har eller saknar personlig erfarenhet av brott) betyder det i likhet med ovan att den sociala erfarenheten av brott tillsammans med medieerfarenheten av brott förstärker den upplevda otryggheten i stadsrummet snarare än motverkar den.

Slutligen har även människors personliga erfarenheter av brott en självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Den självständiga effekten av den personliga erfarenheten av brott när man har social erfarenhet av det samma är 11 respektive 3

procentenheter när det gäller om man har respektive saknar medieerfarenhet av brott. Den självständiga effekten av den personliga erfarenheten av brott när man däremot saknar social erfarenhet av det samma är 13 respektive 8 procentenheter när det gäller om man har respektive saknar medieerfarenhet av brott. Det betyder att också den personliga erfarenheten av brott har en självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet. En annan slutsats är att den personliga erfarenheten av brott tillsammans med medieerfarenheten av brott förstärker den upplevda otryggheten i stadsrummet snarare än motverkar den. Men däremot förstärker inte den personliga erfarenheten av brott tillsammans med den sociala den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Men det finns skillnader i självständiga effekter eller i mönster beroende på typen av rum. Om vi ser närmare på den upplevda otryggheten beroende på typen av rum går ovanstående mönster igen när det gäller de öde rummen. Däremot varierar de i de övriga typerna av rum. I de öppna rummen är det endast den personliga erfarenheten av brott (men också hot och risker generellt) som är genomgående högre bland dem som har denna erfarenhet än bland dem som saknar den samma, medan det i de mer befolkade rummen snarast är den sociala erfarenheten av hot och risker som är genomgående. Mönstret i de öde respektive de öppna rummen påminner om varandra avseende att det är de som har alla tre typerna av erfarenheter av hot och risker också är dem som främst upplevt otrygghet. I de mer befolkade rummen är det däremot de som har social erfarenhet av brott (men även hot och risker generellt) men som saknar både personlig respektive medierad erfarenhet av det samma som i högst utsträckning upplevt otrygghet. Det betyder att erfarenheten av brott via dagspressen i likhet med personliga erfarenheter av det samma främst har självständig effekt på den upplevda otryggheten i öde rum medan den är marginell i de mer befolkade rummen där snarare sociala erfarenheter av brott som har störst självständig effekt.

Efter vilka hot och risker man har erfarenheter av

Forskningen kring medievåldets påverkan har främst avsett TV-mediets och underhållningsvåldets. En av slutsatserna av denna forskning är att underhållningsvåld ökar sannolikheten för aggressivt beteende. Även om jag varken undersöker underhållningsvåld eller påverkan på aggressivt beteende kan det finnas anledning att särskilja mellan olika typer av hot och riskers påverkan, och ställa frågan om det i upplevelsen av otrygghet i stadsrummet kan vara tal om skillnader på brott och brott. Ser vi närmare på hur hot och risker generellt fördelar sig bland olika typer som våld och allvarliga hot, stöld eller skadegörelse samt nedskräpning, möjliggör det en analys av andelen som enbart har medieerfarenhet av de olika typerna av hot och risker (och saknar både personlig och social erfarenhet av dessa). Våld i samhället är inte det samma som otrygghet och rädsla för brott eller sociala problem, men vi vet sedan tidigare i min studie att det framförallt är våldsbrott och hot samt övriga brott och sociala problem som människor upplever som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten.

Tabell 10:21 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska rum bland dem som har olika typer av medieerfarenheter av tre typologier av hot och risker (procent)

Medieerfarenhet	...av våld/hot			...av stöld/skadegörelse			...av nedskräpning		
	Har enbart	Har även annan	Saknar	Har enbart	Har även annan	Saknar	Har enbart	Har även annan	Saknar
Upplevt otrygghet i...									
Öde rum	32	53	33	41	53	40	30	52	45
Öppna rum	24	46	37	33	46	36	26	41	38
Befolkade halvöppna	19	38	29	28	42	27	19	39	31
Befolkade slutna	3	8	6	4	9	7	3	9	6
I minst något stadsrum	41	65	57	51	64	54	42	60	56
Antal svarande	363	496	150	403	164	442	161	99	749

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2004 och totalt antal svarande är 1009st. "Har enbart" avser dem som enbart har medieerfarenhet av de hot och risker som efterfrågats d.v.s. de som saknar både personlig och social erfarenhet av de samma. "Har även annan" avser de som har medieerfarenhet av de hot och risker som efterfrågats men som även har personlig och/eller social erfarenhet av de samma. "Saknar" avser dem som inte har någon medieerfarenhet av de hot och risker som efterfrågats.

Den upplevda otryggheten är som högst i stadsrummet bland dem som har en kombinerad medieerfarenhet. Detta oavsett vilken typ av hot och risk som avses. Det saknas således större skillnader i påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet beroende på *vilka hot och risker* man har medieerfarenhet av. Det betyder att det snarast är generella medieerfarenheter som bidrar till lägre grad av påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet snarare än att denna skulle handla om den generella innebörden av hot och risker. Den upplevda otryggheten är i de flesta fall däremot lägre bland dem som enbart har medieerfarenhet snarare än dem som saknar sådan. En trolig förklaring är att de som saknar medieerfarenhet av hot och risker har personlig eller social erfarenhet av motsvarande risker, vilket i sin tur kan medföra förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Umgänget med andra

Lika väl som vårt sociala umgänge kan förstärka våra upplevelser av otrygghet i stadsrummet i de fall vi hört om hot och risker av vänner eller bekanta är det tänkbart att vårt sociala umgänge generellt kan medföra att vi upplever en ökad trygghet i stadsrummet när vi är ensamma. Inom massmedieforskning finns det också studier kring hur människors sociala nätverk kan fungera som filter för mediernas påverkan. Tanken är att ju mer vi förlitar oss på massmedier som informationskälla (snarare än sociala och faktiska faktorer) desto mer kan massmedierna påverka oss genom av vi tar del av dess innehåll (jfr Gerbner, 1980, 1994; Johansson, 1998). Men det finns inget i min studie som pekar på att umgänget med i detta fall vänner eller grannar har någon större inverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Bland dem som några eller flera gången i veckan har läst om brott i dagspressen samt har personlig erfarenhet av brott (d.v.s.

antingen sett andra utsättas för brott eller själv har utsatts) saknas det signifikanta skillnader i upplevelsen av otrygghet i stadsrummet mellan dem som ofta/ibland umgås och de som sällan/aldrig gör det (tabell 10:22).

Tabell 10:22 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet bland dem som ofta läst om brott i dagspressen och som har personlig erfarenhet av brott samt ofta umgås med vänner/grannar (procent)

Upplevd otrygghet i...	<i>Har flera eller någon gång i veckan läst om brott i dagspressen och har personlig erfarenhet av brott</i>		<i>Har flera eller någon gång i veckan läst om brott i dagspressen och saknar personlig erfarenhet av brott</i>	
	<i>Umgås Sällan/aldrig</i>	<i>Umgås ofta/ibland</i>	<i>Umgås Sällan/aldrig</i>	<i>Umgås ofta/ibland</i>
Öde rum	74	71	54	61
Öppna rum	54	58	35	40
Befolkade halvöppna	47	55	33	38
Befolkade slutna	13	10	5	7
I minst något stadsrum	80	80	59	67
Antal svarande	76	231	162	345

Kommentar: För frågornas formuleringar och svarsalternativ se tabell 10:9 samt kapitel 9. Tabellen avser de som svara på frågan i Göteborgs kommun, 2003, 998st. Personlig erfarenhet av brott avser att man antingen sett andra utsättas för brott eller att man själv utsatts för brott. Att ofta/ibland umgås med vänner eller grannar avser att man umgås med dem minst någon gång i veckan medan sällan avser mer sällan än någon gång i månaden.

Det finns i min studie inget stöd för tanken att ju mindre egen erfarenhet vi har av brott desto mer påverkade blir vi av mediernas bild av brottslighet, men om umgänget med vänner eller grannar har någon påverkan är det snarare en förstärkande på upplevelsen av otryggheten i stadsrummet. Andelen som upplevt otrygghet i stadsrummet är bland gruppen som har erfarenhet av brott genom att ha läst om det i dagspressen och som saknar personlig erfarenhet av brott högre bland dem som ofta umgås med vänner eller grannar i jämförelse med dem som sällan gör det. Oavsett vilket finns det inget i min studie som talar för att sociala nätverk skulle kunna fungera som ett så kallat skydd mot massmediernas påverkan.

Det finns forskning som visat att läsningen av brott i tidningar kan leda till en ökad rädsla eller oro för den personliga säkerheten. Det finns även forskare som visat att detta särskilt utmärkte dem som läste kvällstidningar (Winkel and Vrij, 1990). Som framgick i bakgrunden till hot och risker i Göteborgsmedierna är skillnaderna små mellan i vilken *utsträckning* Göteborg-Posten och GT skildrar brott. Även skillnaderna i den upplevda otryggheten i stadsrummet bland dem som läser Göteborgs-Posten respektive GT är små och är inte signifikanta. Det finns dock ett mönster där de som ofta (sex eller sju gånger i veckan) läser Göteborgs-Posten i något lägre utsträckning än de som mer sällan läst denna tidning upplevt otrygghet i stadsrummet. Återigen har jag inte möjlighet att undersöka

den kausala riktningen men en trolig tolkning är att den regelbundna läsningen av den lokalt dominerande dagspressen snarare kan medföra en *ökad* trygghet i stadsrummet. En tolkning i motsatt riktning skulle vara att de som i störst utsträckning upplevt otrygghet till följd av denna undviker att läsa dagspressen regelbundet. En annan förklaring till den högre graden av upplevd otrygghet är att läsekretsens sociodemografiska sammansättning utgörs av dem som i lägre utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet d.v.s. hushåll med en något högre inkomst, utbildning etc. Men vid analysen av påverkan på den upplevda otryggheten i minst något rum efter den regelbundna läsningen av Göteborgs-Posten samt läsekretsens sociodemografiska sammansättning framgår att oavsett om hushållsinkomsten är hög eller låg respektive om utbildningsnivån är hög eller låg så är den upplevda otryggheten i minst något rum lägre bland de regelbundna läsarna än bland dem som läser GP mer sällan. Även om den regelbundna läsningen av främst brott i dagspressen kan medföra en ökad upplevd otrygghet i stadsrummet är det tänkbart att den *generella* regelbundna läsningen av den lokala morgonpressen snarare kan motverka den upplevda otryggheten i stadsrummet än främja den.

10.5 FÖRESTÄLLNINGARNAS OCH ERFARENHETERNAS KONSEKVENSER

Om man anser att mediabilden av brott är under- eller överdriven

Om människor tror att mediernas bild av brottslighet är underdriven är det rimligt att anta att de som anser att verkligheten är mer skrämmande än i medierna borde vara dem som i högst utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet.

Upplevelserna i stadsrummet skiljer sig i min studie åt beroende på vilken syn man har på mediernas rapportering av brottslighetens omfattning bland dem som läst om brott i dagspressen minst någon gång i veckan. De som anser att mediernas brottsrapportering är underdriven är också de som främst upplevt otrygghet i stadsrummet när de var ensamma, medan de som tvärtom anser att brottsrapporteringen i medierna är överdriven är de som i lägst utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet (tabell 10:23). Den upplevda otryggheten bland dem som anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är rättvisande ligger mitt emellan de båda förra. Skillnaden är signifikant där otryggheten är som högst och som lägst. Det betyder att föreställningen om mediernas brottsrapportering har samband med den upplevda otryggheten i stadsrummet. Jag ska nedan vidare undersöka hur stor effekten av denna föreställning är, med kontroll för läsning av om brott i dagspressen och personlig erfarenhet av brott.

Tabell 10:23 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska stadsrum, bland dem som minst någon gång i veckan läst om brott i dagspressen efter föreställningar om mediernas brottsrapportering (procent)

Upplevd otrygghet i...	Mediernas brottsrapportering		
	Underdriven	Rättvisande	Överdriven
Öde rum	69	64	57
Öppna rum	50	43	41
Befolkade halvöppna	49	39	39
Befolkade slutna	13	3	6
I minst något stadsrum	76	70	64
Antal svarande	332	246	221

Kommentar: För frågornas formulering och svarsalternativ se tabell 10:1, 10:9 samt tabell 10:13. Tabellen ovan avser dem som svarat på frågorna och avseende läsning av brott, endast de som läst om brott i dagspressen minst någon gång i veckan, Göteborgs kommun 2003, 799st. Synen på mediernas brottsrapportering avser andelar bland dem som läst om brott i dagspressen minst någon gång i veckan. "Underdriven" avser de som svarat att de anser att mediernas brottsrapportering är högre än i verkligheten; "Överdriven" avser de som anser att mediernas brottsrapportering är lägre än i verkligheten.

I effektmodellen (tabell 10:24) med kontroll för personlig erfarenhet för brott och hur ofta man läst om brott i dagspressen spelar föreställningen om brottslighetens omfattning olika roll för den upplevda otryggheten i minst något stadsrum beroende på om man läst om brott i dagspressen ofta eller sällan. Bland dem som ofta (minst någon gång i veckan) läser om brott i dagspressen är andelen som upplevt otrygghet i minst något stadsrum ca tio procentenheter högre bland dem som anger att mediernas brottsrapportering är underdriven i jämförelse med dem som anser att den är överdriven. Detta oavsett om man har eller saknar personlig erfarenhet av brott. Bland dem som mer sällan eller aldrig läser om brott i dagspressen är förhållandet det omvända bland dem som har personlig erfarenhet av brott. I denna grupp är det närmare 20 procentenheter vanligare bland dem som anser att mediernas rapportering är överdriven att uppleva otrygghet i minst något stadsrum i jämförelse med dem som anser att mediernas bild av brottsligheten är underdriven (79 respektive 61 procentenheter). Bland dem som sällan eller aldrig läst om brott i dagspressen och som även saknar personlig erfarenhet av brott saknas det däremot skillnader efter om man anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är under- eller överdriven. Föreställningen om mediernas brottsrapportering har effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet och jag ska nedan med kontroll för läsning av brott i dagspressen och personlig erfarenhet av brott undersöka hur stor den är.

Tabell 10:24 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i minst något stadsrum med kontroll för läsning av brott i dagspressen och föreställningar om mediernas brottsrapportering (genomsnitt procent, samt direkta effekter enligt procentdifferens)

	Medieerfarenhet av brott		Ej medieerfarenhet av brott		Effekt av erfarenheterna av mediernas brottsrapportering		Effekt av föreställningar om mediernas brottsrapportering	
	Underdriven	Överdriven	Underdriven	Överdriven				
Personlig erfarenhet av brott	83	71	61	79	+22	-8	+12	-18
Ej personlig erfarenhet av brott	70	60	50	51	+20	+9	+10	-1
Effekt av personlig erfarenhet	+13	+11	+11	+28				

Kommentarer: "Medieerfarenhet av brott" avser att man mycket eller ganska ofta har läst om brott i dagspressen; "Ej medieerfarenhet av brott" avser att man sällan eller aldrig har läst om brott i dagspressen; "Underdriven" avser att man anser att mediernas brottsrapportering är lägre än i verkligheten; "Överdriven" avser att man anser att mediernas brottsrapportering är högre än i verkligheten; "Personlig erfarenhet av brott" avser att man sett eller utsatts för minst en typ av brott; "Ej personlig erfarenhet av brott" avser att man ej sett eller utsatts för brott. Tabellen avser Göteborgs kommun 2003, 997st

Föreställningen att mediernas bild av brottsligheten är underdriven har en förstärkande effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet bland dem som regelbundet läser om brott i dagspressen. Den självständiga effekten av föreställningar om mediernas brottsrapportering när man mycket eller ganska ofta läst om brott i dagspressen och har personlig erfarenhet av minst något brott är 12 procentenheter och något lägre, 10 procentenheter när man saknar personlig erfarenhet av brott. Oavsett om man har eller saknar personlig erfarenhet av brott är den upplevda otryggheten vid regelbunden läsning av brott i dagspressen med ca 10 procentenheter. En rimlig tolkning av varför människors föreställningar om mediernas brottsrapportering har effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet bland dem som ofta läser om brott i dagspressen följer kultivationstesen: de som regelbundet läser om brott förändrar på lång sikt sin bild av verkligheten vilken kan leda till att de överskattar brottslighetens omfattning och således blir mer rädda. Föreställningen att mediernas bild av brottsligheten är underdriven har däremot den motsatta effekten bland dem som mer sällan eller aldrig läser om brott i dagspressen. Bland dem som mer sällan eller aldrig läser om brott i dagspressen är det snarare föreställningen att mediernas bild av brottsligheten är överdriven som medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet, men endast bland dem som också har personlig erfarenhet av minst något brott. Den självständiga effekten av föreställningar om mediernas brottsrapportering när man sällan eller aldrig läser om brott i dagspressen och har personlig erfarenhet av minst något brott är -18 procentenheter, men det saknas däremot effekter bland dem som saknar personlig erfarenhet av brott.

Oavsett personlig erfarenhet av brott bland dem som ofta läser om brott i dagspressen är andelen som upplevt otrygghet i stadsrummet högre bland dem som anser att mediernas

brottsrapportering är underdriven och lägre bland dem som anser att det är överdriven. Men hur ska det tolkas att de människor som ofta läst om brott i dagspressen men anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är överdriven i *lägre* utsträckning än motsvarande grupp som anser att mediernas bild är underdriven har upplevt otrygghet i stadsrummet? Vi vet sedan tidigare forskning att i de frågor som människor har värdeaddade åsikter, eller har information eller kunskap om utifrån egen erfarenhet har medierna mindre påverkan (se Asp, 1986; Philo, 1990). Människors läsning av mediernas innehåll behöver inte enbart vara ett utslag av egen erfarenhet som överensstämmer med bilden som medierna visar upp utan läsningen av mediernas innehåll kan bero på en samsyn i värdegrund eller tolkningsram. Utifrån Halls teorier om att individen styr läsningen av en text på i huvudsak tre olika sätt: genom föredragen, förhandlad eller oppositionell läsning: skulle erfarenhet av hot och risker via medierna tillsammans med en föredragen läsning av detta innehåll, således kunna medföra en ökad påverkan medan en förhandlad eller oppositionell skulle kunna minska mediernas påverkan. Det finns stöd för en sådan tolkning i en studie av Ditton m.fl. (2004). Ett sådant resonemang skulle innebära att om man anser att brottslighetens omfattning i nyhetsmedierna är lägre än i verkligheten, d.v.s. underdriven är mediernas möjlighet till påverkan som störst. Mediernas möjlighet till påverkan skulle med samma resonemang vara som lägst om man anser att mediernas rapportering av brott till sin omfattning är högre än i verkligheten. En tolkning är då att de som utifrån egen kunskap, inte nödvändigtvis utifrån den personliga erfarenheten av brott, utan om möjligt utifrån värdering som att mediernas bild av brottsligheten inte överensstämmer med verkligheten gör en mer kritisk läsning av mediernas nyhetsrapportering av brottslighet vilket kan medföra en lägre grad av upplevd otrygghet i stadsrummet.

Men hur kommer det sig att effekten av föreställningen om mediernas brottsrapportering har omvänd effekt bland dem som sällan eller aldrig läser om brott i dagspressen, d.v.s. att det främst är de som anser att mediernas bild av brottsligheten är överdriven snarar än underdriven som upplevt otrygghet i stadsrummet? Egentligen existerar det bara omvända effekter av föreställningen om mediernas brottsrapportering på den upplevda otryggheten bland dem som sällan eller aldrig läser om brott i dagspressen och som också har personlig erfarenhet av brott. Den upplevda otryggheten bland dem som har personlig erfarenhet av brott men som sällan läser om brott i dagspressen och anser att mediernas bild av brottsligheten är överdriven är mer otrygga i stadsrummet än dem som anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är underdriven. En rimlig tolkning till effekterna av föreställningen att mediernas brottsrapportering är överdriven bland dem som sällan eller aldrig läser om brott är den personliga erfarenheten av brott. Gruppen som anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är överdriven består generellt av yngre och högutbildade. Jag har i föregående kapitel också visat att det främst är de unga som har personlig erfarenhet av främst våld och hot och det är vanligare bland de högutbildade att regelbundet läsa dagspressen medan det är ovanligt bland de yngre. Även om jag inte kan undersöka sammansättningen av denna grupp med statistiskt

signifikans är det rimligt att anta att den upplevda otryggheten i denna grupp framförallt går att tillskriva den personliga erfarenheten av våldsbrott och att de som främst utsatts för detta är de yngre.

Däremot saknas det effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet efter om man anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är under- eller överdriven bland dem som sällan eller aldrig läser om brott i dagspressen och som inte utsatts för brott. Den direkta effekten av föreställningar om mediernas brottsrapportering när man sällan eller aldrig läst om brott i dagspressen och saknar personlig erfarenhet av brott är -1 procentenhet när det gäller om man anser att brottsrapporteringen är under- respektive överdriven. En rimlig tolkning av att föreställningen om mediernas brottsrapporterings effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet är att denna samverkar med antingen den personliga erfarenheten av brott alternativt mediekonsumtionen av brott.

Tredjepersonseffekters konsekvenser

Att den perceptiva delen av tredjepersonseffekthypotesen (Davison, 1983), d.v.s. föreställningen att människor tror att andra människors upplevelser av hot och risker påverkas mer av medierna än deras egna, även kallat för tredjepersonseffekter (Perloff, 2002), existerar finns det i likhet med andra studier stöd för även i min studie. Men enligt tredjepersonseffekthypotesen kan föreställningen att andra påverkas mer än en själv av mediernas innehåll få konsekvenser för människors beteende (Davison, 1983:3). Ett exempel är att vi som föräldrar i huvudsak tror att barn påverkas av TV-reklam riktad till barn mer än oss själva. Till följd av att vi tror att barn påverkas mer av detta i våra ögon negativa medieinnehåll försöker vi förhindra att barnen ser barnprogram på dessa kanaler genom att be dem byta till Barnkanalen eller se en film tillsammans istället etc. Våra förväntningar på hur barnen kommer att påverkas av medieinnehållet leder till att vi handlar för att förhindra denna i våra ögon negativa påverkan (jfr Salwen, 1998; Perloff, 2002). Vid användning av mitt kontinuum enligt föreställningar om mediepåverkan med samma exempel skulle konsekvenserna vara följande: föreställningen att TV-reklam riktad till barn varken påverkar barn eller mig själv skulle inte medföra någon åtgärd medan föreställningen att TV-reklam riktad till barn påverkar både barn och mig själv också medföra kanalbyte. Frågan i detta avsnitt är om människors föreställningar om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker kan få konsekvenser för deras upplevelser av otrygghet i stadsrummet, och i så fall på vilket sätt.

Föreställningen om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker menar jag kan påverka den upplevda otryggheten i stadsrummet genom att hålla generella föreställningar om mediernas påverkan, om en riskfylld omvärld samt en hotfull stad och otrygga öde platser (särskilt för kvinnor) levande. Detta kan förändra hur vi betar oss genom att vi helt eller delvis undviker att befolka stadsrummet när det är öde eller upplevs som hotfullt vilket i sin tur kan motverka den allmänna tryggheten i stadsrummet. Om man inte tror att någon annan heller kommer att finnas i parken efter mörkrets inbrott går man heller inte dit. Annat är det naturligtvis om man vet att det är folk där till följd av

en tillställning som en konsert, men då är det å andra sidan av betydelse vilka de andra är som man kan förväntas stöta på. Föreställningens konsekvens kan också vara att medierna genom föreställningen om en riskfylld omvärld och den hotfulla staden verkar normbevarande. För kvinnors del kan det förändra hur de beter sig genom att de håller sig till det socialt accepterade (jfr tystnadsspiralen) d.v.s. att de inte gå hem själv, gå i sällskap med en man, ta en taxi eller förväntas ringa varandra för att säkerställa att man kommit hem. Helt enkelt genom att hålla liv i föreställningar om kvinnan som osjälvständig med begränsad rörelsefrihet till följd.

En indikation på att det går att tala om föreställningar om mediernas påverkan är framförallt att man inom massmedieforskningen själv genom åren har pendlat mellan att tillskriva medierna all makt respektive ingen makt och varianter däremellan (se Asp, 1986). När det gäller tron på mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker har ju faktiskt de flesta (totalt 92 procent) uppgett att de i någon utsträckning tror att medierna påverkar människors upplevelser av hot och risker (egna och/eller andras), vilket om något skulle kunna tala för tron på föreställningen om mediernas makt avseende hot och risker generellt.

En indikation på att det går att tala om föreställningar om en hotfull stad går att finna både i den moderna staden samt mediernas historia såväl som i dagens. Tanken om mediernas negativa inflytande på brottsligheten i samhället och människors rädslor är inte ny, utan har varit aktuell genom årtionden (se Drotner, 1992). Det mest återkommande har gällt mediernas sätt att skildra brottslighet, sex och våld som leder till en ökad social och moralisk ordning. Diskussionen om massmediernas negativa aspekter har varit aktuell lika länge som framväxten av den moderna staden och den moderna pressen. Socialpsykologen Thomas Johansson (2000) menar i en översikt av den postmoderna Los Angeleskolan inom urbanforskningen att massmedierna och medialiseringen av samhället har förändrat bilden av staden och dess invånare, i form av bilder av den gotiska staden, den farliga staden fylld av brottslingar och våldsverkare, den romantiska staden, ungdomsgängens stad, den sönderfallande staden, staden som maktcentra m.m.

Men det finns också flera empiriska studier där det framgår att människor själv uppper att de tror att medierna är orsaken till deras rädsla och otrygghet på särskilda platser i stadsrummet. Människor har en tendens att tro att deras rädsla och otrygghet på särskilda platser i stadsrummet kommer från medierna (se kvalitativa studier av Lundgren, 2006; Heber, 2007 m.fl.). Även i min egen studie framgår det bland svaren på min öppna fråga om vad som gör att platser eller områden i Göteborg upplevs som otrygga. Inom riskforskningen finns det också studier som visat att människor har en tendens att tro att deras generella riskperception (d.v.s. allmänhetens riskuppfattningar) kommer från medierna (se af Wåhlberg et. al., 2000).

En indikation på att bilden av staden som hotfull begränsar människors rörelsefrihet vittnar inte minst de otaliga frågor som ställts framförallt inom den kriminologiska forskningen av karaktären: *I vilken utsträckning undviker du att gå ut på kvällstid av rädsla för att utsättas för brott* (se NTU, SCB m.fl.)? Inom den feministiska forskningen

har man också fokuserat särskilt på begränsningen av kvinnors rörelsefrihet (se Massey, 1994). Det är också vanligt att anta att det är mediernas innehåll som är orsak till denna begränsning av människors rörelsefrihet. I landskapsarkitekten Kristina Dunkers examensarbetet går det att läsa följande ”Medias producerade och förmedlade skildringar har till stor del bidragit till att stadens nattliga offentlighet så starkt kopplats samman med rädsla och hot om våld. De brott som är mest osannolika och sensationella är ofta de som får störst uppmärksamhet (Lundgren, 2006). Varje dag misshandlas kvinnor i hemmen, men det skapar sällan rubriker. Vardagsvåldet ignoreras, medan mindre vanliga brott som t ex överfallsvåldtäkter får ett väldigt stort utrymme i media. Trots att dessa endast utgör 12 procent av samtliga kartlagda”. I föregående stycke undersökte jag i vilken utsträckning människor ansåg att mediernas bild av brottsrapporteringen var underdriven, rättvisande eller överdriven. Det är rimligt att anta att de som anser att mediernas bild av brottsligheten är underdriven också anser att verkligheten är skrämmande. Det är tänkbart att de som har föreställningar om staden som hotfull (oavsett var denna kommer ifrån) skulle kunna vara de samma som anser att verkligheten är mer skrämmande än i medierna.

För att undersöka i vilken utsträckning människor begränsar sin rörelsefrihet till följd av oro, rädsla eller otrygghet ställde jag 2003 frågan: *Finns det några platser eller områden i Göteborg som Du undviker på grund av oro, rädsla eller otrygghet?* Alternativen avsåg både dagtid respektive kvällstid och kunde anges på en 11-gradig skala från inga platser till många platser. Huvuddelen, tre fjärdedelar av invånarna undviker på kvällstid i någon utsträckning platser på grund av oro, rädsla eller otrygghet och endast en fjärdedel kan anses vara rörelsefria (Sandstig, 2005). Den främsta indikatorn på undvikandet av platser på kvällstid är kön där kvinnor i högre utsträckning än män undviker platser samt ålder där de äldre i högre utsträckning än de yngre undviker platser. Men även på dagtid är det ca en fjärdedel som i någon utsträckning undviker vissa platser på grund av oro, rädsla eller otrygghet. Däremot är den främsta indikatorn till undvikandet av platser på dagtid brister i tillit till andra människor (ibid). Jag har dock ingen möjlighet att undersöka om de som har föreställningar om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker också har samband med begränsningar av den egna rörelsefriheten eftersom de båda frågorna inte är ställda samma år. Men enligt mitt resonemang ovan är det tänkbart att de som har föreställningen om staden som hotfull eller att verkligheten är mer skrämmande än i medierna skulle kunna vara de samma som har föreställningen om en riskfylld omvärld. Jag ska därför nedan undersöka om de som tror att verkligheten är skrämmande också är de som i större utsträckning än andra undviker att gå ut.

I min undersökning är det också i huvudsak de som tror att verkligheten är skrämmande (d.v.s. anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är underdriven) som i högst utsträckning undviker platser eller områden på grund av oro, rädsla eller otrygghet (tabell 10:25). Bland dem som anser att brottslighetens omfattning i medierna är underdriven upplever närmare 40 procent att de undviker många platser eller områden

på grund av oro, rädsla eller otrygghet (tabell 10:25). Detta är dubbelt så många i samma grupp som i mycket i ingen eller mycket låg utsträckning undviker det samma. Bland dem som anser att brottsrapporteringen i medierna till sin omfattning är rättvisande eller överdriven saknas det motsvarande variationer i utfallet. Det är troligt att människor som anser att verkligheten är mer skrämmande än i medierna kan tänkas förhindra den förväntade påverkan d.v.s. att deras upplevelser av hot och risker påverkas av medierna genom att undvika vissa platser p.g.a. oro, rädsla eller otrygghet.

Tabell 10:25 Andel som undviker platser eller områden i Göteborg på kvällstid på grund av oro, rädsla eller otrygghet, efter föreställningar om mediernas rapportering av brottslighetens omfattning (procent)

Undviker platser kvällstid	Mediernas brottsrapportering		
	Underdriven	Rättvisande	Överdriven
Inga eller få platser (0-2)	19	27	29
Några platser (3-7)	41	41	48
Många platser (8-10)	40	32	23
Total andel	100	100	100
Antal svarande	396	312	271

Kommentar: För frågan om föreställningar om brottsrapporteringens omfattning se tabell 10:13. Frågan om platser lyder: *Finns det några platser eller områden i Göteborg som Du undviker på grund av oro, rädsla eller otrygghet?* Alternativen är dagtid respektive kvällstid och kan anges på en 11-gradig skala från inga platser till många platser. Skalan ovan är bearbetad där 'Inga eller få platser' avser de tre alternativen längst till vänster på skalan, medan 'Många platser' avser de tre alternativen längst till höger på skalan. 'Några platser' avser alternativen däremellan'. Tabellen ovan avser dem som har svarat på frågan i Göteborgs kommun, 2003 997st. För kategorierna om föreställningarna om mediernas brottsrapporteringar innebär hänvisas till tabell 10:23

Särskilt kvinnor kan tänka drabbas av föreställningar om den hotfulla staden eftersom tredjepersonseffekternas konsekvens också kan vara att medierna genom att hålla liv i föreställningar om den hotfulla staden verkar normbevarande. "Mycket av otryggheten som upplevs i parker och grönområden har med media att göra. I media framställs parker och grönområden ofta som farliga platser där risken för bl a kvinnor att utsättas för våldsbrott och överfall är som störst. Vi lär oss t ex att träd och buskar är farliga eftersom en främling kan gömma sig där. Men det är ju inte träden och buskarna i sig som är farliga utan det är när de lyfts ur sitt sammanhang och förknippas med något annat som de upplevs som farliga. Resultatet blir att deras varande ifrågasätts. Det kanske handlar om att acceptera att alla platser inte kan vara trygga, men däremot kan man kräva att det ska finnas trygga alternativ till parker, platser och vägar som kan utnyttjas." (Dunker, 2006) Min tolkning av tredjepersonseffekter och dess konsekvenser är att man vill förhindra att något negativt för en själv ska inträffa, och handlar därför på ett sätt som gör att man inte riskerar sådana negativa konsekvenser.

"In 1949 or 1950, while combing through cartons of U.S. Marine Corps documents from World War II, a young historian at Princeton University came across a series that piqued his curiosity. He stepped across the corridor and

described his find to an even younger sociologist: "You're supposed to know something about public opinion. What do you make of this? There was a service unit consisting of Negro troops with white officers on Iwo Jima Island in the Pacific. The Japanese learned about the location of this unit and sent planes over with propaganda leaflets. These leaflets stressed the theme that this was a white man's war and that the Japanese had no quarrel with colored peoples. They said, more or less, 'Don't risk your life for the white man. Give yourself up at the first opportunity, or just desert. Don't take chances.' The next day that unit was withdrawn." "Why do you find this so interesting?" asked the sociologist. "Because I can't find any evidence that the propaganda had an effect on the troops at all, But it sure had an effect on the white officers. The leaflets seem to have caused a substantial reshuffle of personnel." "The sociologist mumbled something about probable guilt feelings on the part of the white officers and a tendency of the military to prefer solutions that involve physical action. But he couldn't escape the feeling that something else was involved." (Davison, 1983:1–2)

I Davisons exempel ovan skulle de "vita" officerarnas beslut att dra tillbaka sina trupper kunna förklaras med att de "vita" officerarna vill undvika att tappa ansiktet. När det gäller otryggheten i stadsrummet skulle det för kvinnors del kunna vara att bli betraktad som dumdristigt att inte försöker undvika överfall. För kvinnors del kan det tänkas förändra hur de beter sig genom att de håller sig till det socialt accepterade (jfr tystnadsspiralen) d.v.s. att de inte gå hem själv, gå i sällskap med en man, ta en taxi eller förväntas ringa varandra för att säkerställa att man kommit hem. Helt enkelt genom att hålla liv i föreställningen om kvinnan som osjälvständig med begränsad rörelsefrihet till följd.

I tabell 10:26 redovisas effekterna av i vilken utsträckning man anser att mediernas brottsrapportering är under- eller överdriven under kontroll för kön och rörelsefrihet i stadsrummet.

Tabell 10:26 Andelen män och kvinnor som har undvikit platser eller området i Göteborg på grund av oro, rädsla eller otrygghet med kontroll för föreställningar om mediernas brottsrapportering (genomsnitt procent, samt direkta effekter enligt procentdifferens)

	Undviker inga eller få platser		Undviker många platser		Effekt av rörelsefrihet		Effekt av föreställningar om mediernas brottsrapportering	
	Underdriven	Överdriven	Underdriven	Överdriven				
<i>Kvinna</i>	29	50	28	8	+1	+42	-21	+20
<i>Man</i>	12	12	50	34	-38	-22	0	+16
<i>Effekt av kön</i>	+17	+38	-22	-26				

Kommentarer: Undvikandet av platser avser kvällstid och för kategoriernas innebörd hänvisas till tabell 10:25. För kategorierna om föreställningarna om mediernas brottsrapporteringens innebörd hänvisas till tabell 10:23. Tabellen avser Göteborgs kommun, 2003, 997st.

Föreställningen om mediernas brottsrapportering har effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet, men på olika sätt för män och kvinnor. Vi vet sedan tidigare att det främst är män som undviker få platser och kvinnor som undviker många. Det finns dock en skillnad mellan könen när det gäller i vilken utsträckning man undviker platser och i vilken utsträckning man anser att mediernas bild av brottsligheten är rättvisande. Bland män är det i huvudsak de som anser att mediernas bild av brottsligheten är överdriven som undviker få platser medan det bland kvinnor saknas sådana skillnader. Den självständiga effekten av föreställningen om mediernas brottsrapportering och stor rörelsefrihet (undviker inga eller få platser på grund av oro, rädsla och otrygghet) är om man är man -21 procentenheter men saknas om man är kvinna. Men oavsett om du är kvinna eller man är det i huvudsak de som anser att mediebildens omfattning är underdriven som undviker många platser. Den självständiga effekten av föreställningen om mediernas brottsrapportering när man undviker många platser är +20 procentenheter om du är man respektive +16 procentenheter om du är kvinna. Det betyder att män som inte tror för föreställningen om en hotfull stad är mer rörelsefria än män som gör det. Men oavsett om du är man eller kvinna undviker du många platser om du tror på föreställningen om en hotfull stad. Däremot spelar föreställningen om en hotfull stad ingen roll för kvinnors högre grad av rörelsefrihet.

Tron på föreställningen om en hotfull stad har likartade samband med *begränsningar* av rörelsefrihet mellan könen. Detta medan motsatsen, avsaknaden av tro på föreställningen om en hotfull stad, endast har samband med en ökad rörelsefrihet bland män. Kvinnor som inte tror att staden är hotfull undviker i mindre utsträckning många platser än de kvinnor som tror att staden är hotfull, men någon inverkan på full rörelsefrihet har inte denna föreställning för kvinnor.

Vilket samband föreställningen om en hotfull stad har med den upplevda otryggheten undersökte jag i föregående avsnitt. Jag har ovan argumenterat för att människors föreställningar om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker är ett

uttryck för i vilken utsträckning de tror på generella föreställningar om mediernas makt och föreställningar om en riskfylld omvärld. I nedanstående avsnitt har jag för avsikt att undersöka hur sambandet ser ut mellan den upplevda otryggheten i stadsrummet och människors föreställningar om mediernas påverkan på andras och deras egna upplevelser av hot och risker. Därefter följer några resonemang kring tänkbara scenarion för hur föreställningen om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker kan få konsekvenser för människors beteende och hur detta kan tänkas samspela/påverka deras upplevelser av otrygghet i stadsrummet.

Andelen som har upplevt otrygghet i stadsrummet bland dem som tror att andra påverkas mer av mediernas rapportering av hot och risker än dem själv uppgår till ca en fjärdedel (24 procent) (tabell 10:27). Detta kan jämföras med motsvarande andel bland dem som i mycket liten utsträckning tror på mediernas påverkan (oavsett om det avser andra eller dem själv). Bland dem som tror på att medierna har effekter på både andra och dem själv är det däremot drygt hälften som upplevt rädsla eller otrygghet i stadsrummet.

Tabell 10:27 Andel som upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet efter i vilken utsträckning man tror att medierna påverkar upplevelser av hot och risker (procent)

Upplevd otrygghet i...	<i>Tror att medierna spelar en liten roll för dem själva och liten roll för andra</i>	<i>Tror att medierna spelar en liten roll för dem själva och en stor roll för andra</i>	<i>Tror att medierna spelar en stor roll för dem själva och en stor roll för andra</i>
Öde rum	24	24	52
Öppna rum	15	24	42
Befolkade halvöppna	16	16	36
Befolkade slutna	3	3	6
I minst något rum	27	37	63
Antal svarande	67	181	538

Kommentar: För frågans formulering och svarsalternativ se tabell 10:15. I tabellen visas inte andelarna som upplevt rädsla/otrygghet bland dem som anser att mediernas påverkan på upplevelsen av hot och risker har en stor roll för dem själv och en liten för andra, eftersom de är för få (2st) och omvända tredjepersonseffekt saknas. Tabellen avser dem som svarat på de två frågorna och tagit ställning i frågan tron på mediernas påverka i Göteborgs kommun 2004, 788st

Om föreställningen om mediernas påverkan är orsaken till den upplevda otryggheten i stadsrummet finns det i huvudsak två scenarion rimliga. Den första är att föreställningen om mediernas påverkan har samband med i vilken grad individer anser sig påverkas av yttre omständigheter (graden av upplevd kontroll över en själv och omständigheterna). Föreställningen om mediernas påverkan är då som förklaringsfaktor påfallande lik innebörden av den personliga orons. Om de båda faktorerna är olika uttryck för graden av kontroll skulle det medföra ett resultat där både en låg grad av personlig oro och en låg grad av tro på mediernas påverkan skulle medföra lägre grader av upplevd otrygghet i

stadsrummet. Det är därför relevant att närmare undersöka effekterna av föreställningen om mediernas påverkan med kontroll för den personliga oron.

Det andra scenariot är att mediernas innehåll (i likhet med traditionell effektforskning där medierna påverkar människors perceptioner) påverkar vår otrygghet och gör oss rädda för att gå ut. De som har medieerfarenhet av hot och risker samt har föreställningar om att medierna i hög grad påverkar människors upplevelser av hot och risker skulle då vara de som i högst utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet.

En förklaring som jag inte har någon möjlighet att undersöka är den att vi till följd av mediescheman lärt oss att det är medierna som gör oss rädda. Det finns flera empiriska studier, däribland min egen, där det framgår att människor själv uppger att de tror att medierna är orsaken till deras rädsla och otrygghet på särskilda platser i stadsrummet (se af Wählberg et. al., 2000; se kvalitativa studier av Lundgren, 2006; Heber, 2007 m.fl.). Denna förklaring tangerar dock ett tredje möjligt scenario: att det är vår egen upplevda otrygghet i stadsrummet som gör att vi får föreställningar om att medierna påverkar våra upplevelser av hot och risker. Helt enkelt att vi projicerar vår rädsla på medierna som orsak. Det är möjligt att det den kausala riktningen går åt andra hållet.

Någon möjlighet att undersöka kausaliteten har jag inte med hjälp av tvärsnittsdata. Inte heller om det är mediescheman som gör att tredjepersonseffekter kan få konsekvenser för den upplevda otryggheten i stadsrummet har jag inte inom ramen för denna studie. Däremot är det möjligt att undersöka Davisons (1983) ursprungliga tredjepersonseffekthypotes d.v.s. i vilken utsträckning föreställningarna, perceptionen av mediernas påverkan, har effekter på människors eget beteende, i vart fall den otrygghet man själv känner. I tabell 10:28 nedan undersöks tredjepersonseffekternas konsekvenser på den upplevda otryggheten i minst något stadsrum med kontroll för en variabel som kan tänkas ligga väldigt nära både den upplevda otryggheten i stadsrummet och avsaknaden av tron på mediernas påverkan: den personliga oron.

Tabell 10:28 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet under kontroll för föreställningen om mediernas påverkan och personlig oro (procent)

Känner oro...	<i>Tror att medierna spelar en stor roll för dem själva och en stor för andra</i>	<i>Tror att medierna spelar en liten roll för dem själva och liten roll för andra</i>	<i>Effekt av föreställningar om mediernas betydelse</i>
Ofta	75	58	+17
Sällan	52	9	+43
<i>Effekt av egen oro</i>	+23	+49	

Kommentar: "Ofta" avser svarsalternativen mycket eller ganska ofta; "Sällan" avser svarsalternativen mycket/ganska sällan. Tabellen avser Göteborgs kommun 2004, 571st

Oavsett om man tror eller inte tror på mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker, är det vanligare bland dem som ofta oroar sig för att något obehagligt ska hända att ha upplevt otrygghet i stadsrummet, än bland dem som sällan oroar sig (tabell 10:28). Det betyder som tidigare visats i min studie att den personliga oron adderar på den upplevda otryggheten i stadsrummet, medan en lägre grad av oro motverkar den upplevda rädslan. Den självständiga effekten av oro på den upplevda otryggheten i stadsrummet är också hög oavsett tron på mediernas påverkan, men den är som högst bland dem som i liten utsträckning tror på mediernas påverkan och lägre bland dem som i stor utsträckning tror på mediernas påverkan. Bland dem som i hög utsträckning tror på mediernas påverkan är orons självständiga effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet 23 procentenheter medan orons självständiga effekt på den upplevda otryggheten är 49 procentenheter bland dem som i låg utsträckning tror på mediernas påverkan.

Överraskande nog har tredjepersonseffekter även efter kontroll för den egna oron stora effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Den självständiga effekten på den upplevda otryggheten av ens föreställningar är 43 procentenheter bland dem som sällan känner oro för att något obehagligt ska hända. Med tanke på att den personliga oron är en betydelsefull faktor i människors upplevda otrygghet i stadsrummet, finner jag det förvånande att föreställningen *även* har självständig effekt bland dem som *ofta* oroar sig. Den självständiga effekten på den upplevda otryggheten av ens föreställningar är 17 procentenheter bland dem som ofta oroar sig för att något obehagligt ska hända.

Som framgått ovan har både föreställningen om mediernas påverkan och den personliga oron självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Vad kan förklara dessa förstärkningar respektive försvagningar av den upplevda otryggheten? Det finns som jag visat tidigare i detta kapitel ett visst stöd för tanken att tredjepersonseffekter, själva perceptionen om mediernas påverkan, är förknippad med den personliga oron. Sambandet är dock svagt och gäller endast för extremgrupperna (de som mycket sällan respektive mycket ofta oroar sig). Resultaten ovan tyder dock på att de båda är uttryck för graden av upplevd kontroll: över en själv och omständigheterna. Både en låg grad av personlig oro och en låg grad av tro på mediernas påverkan medför lägre grader av upplevd otrygghet i stadsrummet.

Men graden av upplevd kontroll i likhet med föreställningen om mediernas påverkan sammanfaller även med individernas kön. De som mycket ofta oroar sig är i huvudsak kvinnor medan de som mycket sällan oroar sig är män. På liknande sätt är de som i hög utsträckning tror att medierna påverkar både andras och de egna upplevelserna av hot och risker i huvudsak kvinnor medan de som i liten utsträckning tror att medierna påverkar både de egna och andras upplevelser av hot och risker män. Frågan är således om det i huvudsak är kön som förklarar den självständiga effekten av föreställningar om mediernas påverkan på den upplevda otryggheten bland dem som sällan oroar sig eller om det är den lägre graden av oro. Det finns därför anledning att närmare undersöka de självständiga effekterna av föreställningen om mediernas påverkan med hänsyn tagen inte enbart till graden av personlig oro utan också till kön.

Tabell 10:29 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet under kontroll för föreställningen om mediernas påverkan, personlig oro samt kön (procent)

	Kvinna		Man		Effekt av föreställningar om mediernas betydelse		Effekt av kön	
	Tror att medierna spelar en stor roll för dem själva och en stor roll för andra	Tror att medierna spelar en liten roll för dem själva och liten roll för andra	Tror att medierna spelar en stor roll för dem själva och en stor roll för andra	Tror att medierna spelar en liten roll för dem själva och liten roll för andra				
Känner oro...								
Ofta	76	54	71	62	+22	+9	+5	-8
Sällan	65	29	36	4	+36	+32	+29	+25
Effekt av egen oro	+11	+25	+35	+58				

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2004, 571st, se vidare tabell 10:28

Alla tre faktorerna personlig oro, föreställningar om mediernas påverkan och kön har självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Men oavsett om du är kvinna eller man är den självständiga effekten av den personliga oron hög. Högst är den självständiga effekten (25 procentenheter bland kvinnor och 58 procentenheter bland män) av den personliga oron på den upplevda otryggheten i stadsrummet bland dem som i låg utsträckning tror på mediernas påverkan, även om den självständiga effekten (11 procentenheter bland kvinnor och 35 procentenheter bland män) av den personliga oron är hög även bland dem som i stor utsträckning tror på mediernas påverkan. Det betyder att både den personliga oron och föreställningar om mediernas påverkan med kontroll för kön har självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Det är således troligt att den upplevda otryggheten i stadsrummet *kan* förklaras med graden av upplevd kontroll över en själv och omständigheterna i detta sammanhang indikerad av både graden av tro på mediernas påverkan samt graden av personlig oro.

Effekterna av föreställningar om mediernas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet är med kontroll för den personliga oron bland dem som sällan oroar sig också ganska likartad oavsett kön. Den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan på den upplevda otryggheten är i likhet med tidigare högst bland dem som sällan oroar sig, 36 procentenheter bland kvinnor och 32 procentenheter bland män, medan den är lägre bland dem som oroar sig ofta. Den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan på den upplevda otryggheten bland dem som ofta oroar sig är 22 procentenheter bland kvinnor men endast 9 om du är man. Det innebär att den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan på den upplevda otryggheten bland dem som ofta oroar sig finns om du är kvinna, även om den är svag, men saknas nästan helt om du är man. Ovanstående resultat skulle tyda på att sambandet mellan den personliga oron och föreställningen om mediernas påverkan i förklaringen till den upplevda otryggheten i stadsrummet i liten utsträckning kan förklaras med de båda faktorernas samband med kön. Föreställningen om mediernas påverkan uppvisar självständiga effekter både med kontroll för personlig oro och med kontroll även för kön.

Även graden av upplevd otrygghet i stadsrummet är lägre både till följd av lägre grad av personlig oro samt tro på mediernas påverkan. Det finns ett samband mellan de båda faktorerna men detta är generellt sett svagt. Min bedömning är dock att de båda är uttryck för graden av kontroll över sig själv och omständigheterna och därmed att det första scenariot av förklaring till den upplevda otryggheten i stadsrummet, graden av kontroll över sig själv och omständigheterna, är rimlig.

Det andra scenariot är att vi tror på mediernas påverkan till följd av att vi tagit del av hot och risker i medierna. Det som talar för en sådan förklaring är att oavsett om man tagit del av hot och risker i medierna eller inte, eller om man ofta eller sällan oroar sig, har man i högre utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet om man tror på mediernas påverkan än om man inte tror på den (tabell 10:30).

Tabell 10:30 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet med kontroll för medieerfarenhet av hot och risker, föreställningar om mediernas brottsrapportering samt personlig oro (genomsnitt procent, samt direkta effekter enligt procentdifferens)

	<i>Medieerfarenhet av hot och risker</i>		<i>Ej medieerfarenhet av hot och risker</i>		<i>Effekt av erfarenheterna av mediernas rapportering om hot och risker</i>		<i>Effekt av föreställningar om mediernas brottsrapportering</i>	
	<i>Tror att medierna spelar en stor roll för dem själva och en stor för andra</i>	<i>Tror att medierna spelar en liten roll för dem själva och liten roll för andra</i>	<i>Tror att medierna spelar en stor roll för dem själva och en stor för andra</i>	<i>Tror att medierna spelar en liten roll för dem själva och liten roll för andra</i>				
<i>Känner oro...</i>								
<i>Ofta</i>	74	69	80	20	-6	+49	+5	+60
<i>Sällan</i>	51	51	57	0	-6	+12	+39	+57
<i>Effekt av egen oro</i>	+23	+57	+23	+20				

Kommentar: För frågan om hot och risker se tabell 10:5; För frågan om personlig oro se kapitel 8; för föreställningar om mediernas påverkan se tabell 10:16. Tabellen avser Göteborgs kommun 2004, 565st.

Det som talar emot det andra scenariot är att den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan dock generellt sett är högre bland dem som saknar medieerfarenheter av hot och risker. Den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan bland dem som saknar medieerfarenhet av hot och risker och ofta oroar sig är 60 procentenheter och 57 bland dem som sällan oroar sig. Detta kan jämföras med en självständig effekt av föreställningen om mediernas påverkan bland dem som har medieerfarenhet av hot och risker och ofta oroar sig på 5 procentenheter respektive 39 procentenheter bland dem som sällan oroar sig. Eftersom det trots allt förekommer självständiga effekter av föreställningen om mediernas påverkan bland dem som också har medieerfarenhet av hot och risker är min bedömning att även det andra scenariot är troligt, d.v.s. att människor till följd av att ha tagit del av mediernas innehåll av hot och risker kan komma att tro att medierna påverkar människors upplevelser av hot och risker. Men hur rimligt är då ett tredje scenario: att det är vår egen upplevda otrygghet i stadsrummet som gör att vi skapar oss föreställningar om att medierna påverkar våra

upplevelser av hot och risker. Helt enkelt att vi projicerar vår rädsla på medierna som orsak? Enligt min mening är även det tredje scenariot fullt tänkbart. Detta främst eftersom det i kvalitativa studier finns indikationer på att människor tror att det är medierna som gör dem rädda. Detta skulle man kunna se som ett slags projektion av sin egen rädsla på medierna som orsak. Det som skulle tala emot ett sådant scenario, är att jag i min egen studie närmare undersökt svaret på den öppna frågan som ställdes 2004, om vad man upplevde som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten. Samma år ställde jag frågan om den upplevda otryggheten i stadsrummet. Svaret är inte statistiskt signifikant, men det finns inget samband mellan att ange "journalisters förvrängning av fakta, okritiska" som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten och att ha uppgett att man har upplevt otrygghet i något rum.

Alla tre scenarion är möjliga, men som jag tidigare påpekat går det dock inte att på grundval av tvärsnittsdata empiriskt uttala sig om kausaliteten. Det finns avseende den kausala riktningen i huvudsak två möjliga tolkningar av resultaten. Antingen har föreställningar om mediernas betydelse stor självständig effekt, genom att förändra människors upplevelser i stadsrummet. Tror du på mediernas betydelse ökar den upplevda rädslan och otryggheten. Motsatsen är att din upplevda rädsla eller otrygghet förändrar din föreställning om mediernas betydelse. Är du rädd eller otrygg ökar din föreställning om mediernas betydelse.

Om jag sammanfattar de två första scenariona som förutsätter att det är människors föreställningar om mediernas påverkan som påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet har jag avseende det första scenariot tidigare visat att det inte är troligt att den personliga oron är resultatet av utsatthet för brott eller hot och risker utan att denna faktor främst indikerar människor som helt enkelt är oroligare än andra. Någon motsvarande kontroll för föreställningen om mediernas påverkan mot graden av autonoma individer har jag inte någon möjlighet att göra, men föreställningen har en självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet även med kontroll för personlig oro. Enligt min mening finns det således resultat som tyder på att en förklaring till tredjepersonseffekternas konsekvenser på den upplevda otryggheten i stadsrummet kan vara att den lägre graden av upplevd otrygghet i stadsrummet kan tillskrivas denna högre grad av autonomi. Men kan det fortfarande vara tal om att mediernas innehåll a hot och risker påverkar denna föreställning? Ja, det andra scenariot är inte omöjligt eftersom det finns stora självständiga effekter av föreställningen om mediernas påverkan på den upplevda otryggheten även bland dem som har medieerfarenhet av hot och risker med kontroll för personlig oro.

* * *

Analysen inom medieperspektivet ger att erfarenheten av både hot och risker generellt men också av brott eller hot och våld specifikt påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet. Detta även om den i jämförelse med den personliga och sociala erfarenhetens är lägre. Det är främst *de dubbelt utsatta* d.v.s. de som både har medieerfarenhet och personlig erfarenhet av främst brott som har upplevt otrygghet i stadsrummet. Ett sätt att tolka de dubbelt utsattas högre nivåer på den upplevda otryggheten är genom resonansteorin som belyser hur egen erfarenhet av brott kan förstärka mediernas påverkan. Det finns däremot inget i min studie som pekar på att de som främst får sin information i andra hand eller de starkt medieberoende skulle ha upplevt otrygghet i stadsrummet i högre utsträckning än andra. Inte heller finns det något i min studie som pekar på att umgänget med i detta fall vänner eller grannar har någon större inverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Däremot medför föreställningarna om att mediernas brottsrapportering är underdriven en högre grad av otrygghet i stadsrummet. En tolkning av varför människors föreställningar om mediernas brottsrapportering har effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet följer kultivationstesens: de som regelbundet läser om brott förändrar på lång sikt sin bild av verkligheten vilken kan leda till att de överskattar brottslighetens omfattning och således blir mer rädda. Men föreställningen om mediernas brottsrapportering har ytterligare konsekvenser genom att begränsa människors rörelsefrihet i rummet. Det är det i huvudsak de som tror att mediernas bild av brottslighetens omfattning är underdriven d.v.s. de som tror att verkligheten är mer skrämmande än i medierna, som i högst utsträckning undviker platser eller områden på grund av oro, rädsla eller otrygghet. Men föreställningen om mediernas brottsrapportering har effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet, men på olika sätt för män och kvinnor. Tron på föreställningen om en hotfull stad har likartade samband med begränsningar av rörelsefrihet mellan könen. Detta medan motsatsen, avsaknaden av tro på föreställningen om en hotfull stad, endast har samband med en ökad rörelsefrihet bland män. Kvinnor som inte tror att staden är hotfull undviker i mindre utsträckning många platser än de kvinnor som tror att staden är hotfull, men någon inverkan på full rörelsefrihet har inte denna föreställning för kvinnor.

I min studie förekommer även tredjepersonseffekter. Förekomsten av dessa har samband med att människor tillskriver lokala nyhetsmedier låg trovärdighet samt medieinnehåll som kan förväntas vara negativt. När det gäller samverkan med egenskaper hos mottagaren samverkar tredjepersonseffekten med kön där denna perception är vanligare bland män än bland kvinnor. Jag har däremot inte haft möjligheten att undersöka egenskaper som upplevd kunskap, socialt avstånd eller självförtroende men jag har inte funnit någon samverkan med ett högt personligt engagemang eller formell utbildningsnivå. När det gäller förklaringar till förekomsten av tredjepersonseffekter har jag ingen möjlighet att undersöka om orsaken är bevarandet av en positiv självbild. Men i

min studie är det troligt att uppkomsten bland män, går att finna i behovet att bevara en kollektiv självbild där man inte anser det vara manligt att påverkas av mediernas hotbilder. Även behovet av att ha kontroll över oförutsedda händelser kan vara en förklaring, men denna faktor sammanfaller med individens kön, varför det är svårt att veta om det är behovet av kontroll eller kön som är orsak. Det tredje förklaringen som dock är svår att bevisa empiriskt är att vi lärt oss att medierna påverkar oss, eller att vi tror på mediernas påverkan.

I min studie har jag använt mig av ett kontinuum som fångar upp en rad besläktade begrepp kring föreställningar om mediernas påverkan: om man inte tror på mediernas påverkan, varken på andra eller på en själv; om man tror att medierna påverkar andra mer än en själv; om man tror att medierna påverkar både andra och en själv. Dessa föreställningar om mediernas påverkan på upplevelser av hot och risker medför konsekvenser den upplevda otryggheten i stadsrummet. I ju högre utsträckning man tror att medierna påverkar både egna och andras upplevelser av hot och risker, desto högre nivå på den upplevda rädslan i stadsrummet när man är ensam, särskilt i öde rum. Överraskande nog har tredjepersonseffekter även efter kontroll för den egna oron och kön stora effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

I min studie är tre typer av förklaringar till tredjepersonseffekternas konsekvenser i form av förhöjd nivå på den upplevda otryggheten i stadsrummet rimliga. Den första är att föreställningen om mediernas påverkan kan förklaras med i vilken grad individer anser sig påverkas av yttre omständigheter. Den andra är att mediernas innehåll påverkar vår otrygghet och gör oss rädda för att gå ut. Medan den tredje är att det är vår egen upplevda otrygghet i stadsrummet som gör att vi får föreställningar om att medierna påverkar våra upplevelser av hot och risker. Helt enkelt att vi projicerar vår rädsla på medierna som orsak. Det är möjligt att det den kausala riktningen går åt andra hållet.

Föreställningar om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker kan också tänkas påverka människors beteende i stadsrummet på följande vis: Om människor tror att medieinnehållet påverkar andra i en viss riktning kan det förmodligen få konsekvenser i samhället eller för hur de själva tänker och handlar oavsett om medierna verkligen påverkar dessa individer eller inte. En möjlig konsekvens av att människor tror att andra påverkas mer än dem själv när det gäller upplevelser av hot och risker, är att människor ändrar beteende utifrån sin tro. Om människor tror att medierna påverkar allmänhetens upplevelser av hot och risker i en riktning som innebär att man tror att andra människor undviker att befolka delar av stadsrummet, kan det leda till att de själv undviker att befolka delar av stadsrummet i tron att delar av stadsrummet inte befolkas. Detta kan i en förlängning leda till att öde eller mörka platser inte befolkas av människor. Ett sådant scenario skulle i sin förlängning kunna medföra begränsningar av människors rörelsefrihet men också att människor fortsätter att uppleva otrygghet i stadsrummet på öde platser, särskilt när de är ensamma.

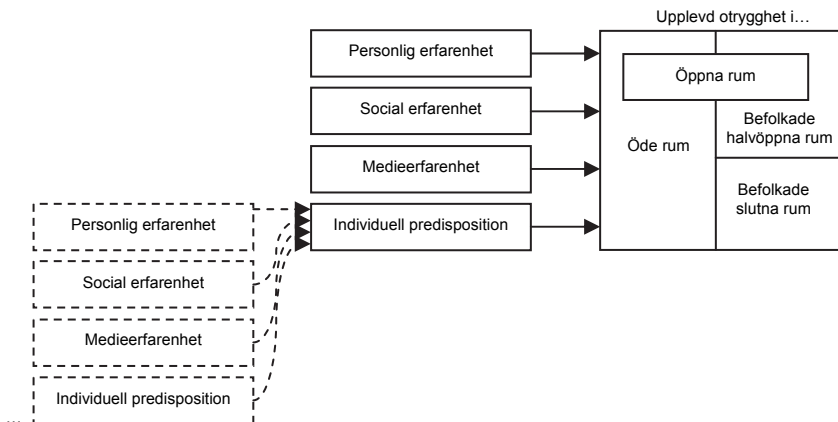

11. DEN SAMLADE ANALYSEN

Vilka är de främsta orsakerna till att vi känner oss otrygga i stadsrummet? De tänkbara orsaksfaktorernas samband med den upplevda otryggheten har i tidigare kapitel prövats stegvis, perspektiv för perspektiv. Både erfarenheter av hot och risker enskilt och tillsammans med indikatorer på individuell predisposition har undersökts. Anledningen till detta har dels varit att fånga nyansrikedomen inom varje enskilt perspektiv, dels utröna vilken eller vilka faktorer inom varje enskilt perspektiv som kan ha störst påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet. I detta kapitel kommer analyserna snarare att ske ”på den andra ledden”: enligt analysmodellen som presenterades i slutet på teorikapitlet. Jag har valt ett sådant stegvist angreppssätt eftersom flera olika typer av faktorer påverkan på den upplevda otryggheten undersöks och någon form av kategorisering till följd av analysernas omfång varit nödvändig. Dessutom har de tänkbara orsaksfaktorerna växt fram kumulativt under arbetets gång, till följd av mina löpande resultat och ny teori. En skillnad mot den modell som presenterades i teorikapitlet är att i den som presenteras nedan används den förädlade ramen för den upplevda otryggheten som var ett av resultaten från kartläggningen (figur 11:1).

Figur 11:1 Förnyad analysmodell av tre erfarenhetsvägar och den individuella predispositionens påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet

När det gäller det som ska förklaras, *den upplevda otryggheten i stadsrummet*, har jag utgått från Koskelas (1996) dimensioner kring det sociala och fysiska rummet. Jag har fördjupat mig i rummens sociala dimensioner enligt Jacobs (1961), Asplund (1991) och Hillier (1984) som poängterat den urbana tryggheten i att det finns människor i rörelse.

Avslutningsvis har jag, till följd av analysen av kartläggningen av otrygghet i offentliga miljöer, förenklat den upplevda otryggheten i stadsrummet till fyra typer: öde rum, öppna rum, befolkade halvöppna rum samt befolkade slutna rum. Detta har jag gjort utifrån analysen av att den upplevda otryggheten är lägre ju högre graden av social kontroll är. De bakomliggande orsakerna härrör från tre erfarenhetsvägar: de personliga erfarenheterna, de sociala erfarenheterna och medieerfarenheterna. De personliga avser här i huvudsak att man själv har utsatts för något hot eller risk eller att man har sett andra utsättas. Den sociala erfarenheten i modellen avser i huvudsak att man har hört av vänner och bekanta om någon form av hot eller risk medan medieerfarenheten avser om man har läst om brott i dagspressen eller tagit del av någon form av hot eller risk i medierna.

Bakomliggande orsaker kan också avse individens predisposition som utgörs av sådant som individens kön och ålder men också av sådant som egenskattat kön. Den avser också människors personliga oro, sådant som kan vara av betydelse för individens reella eller föreställda kontroll över sin omvärld. När det gäller predisposition av social karaktär kan det handla om bristande tillit till andra människor, polisväsendet, social integration etc. och avseende predisposition av mediekaraktär om föreställningar om mediernas brottsrapportering samt mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker.

I denna tvärsnittsstudie förutsätter jag att individens predisposition i sin tur formats av tidigare erfarenheter, och predisposition o.s.v. (figur 11:1). I de perspektivberoende analyserna har jag undersökt erfarenhetsvägarna påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet enskilt men också tillsammans med predisposition av respektive karaktär (personlig-, social- eller mediekaraktär). Mina perspektivberoende analyser av de tre erfarenhetsvägarna och deras påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet har till att börja med visat att det finns skillnader i påverkan när det gäller olika typer av hot och risker. Det är främst erfarenheterna av olika former av brott men även våld och hot som har störst påverkan på den upplevda otryggheten. Detta även om hot och risker som oordning kan medföra förhöjd otrygghet. Vi vet däremot inte fullt ut vilken eller vilka av erfarenhetsvägarna som har störst självständig påverkan på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet, och inte heller vilken dessa erfarenhetsvägar och deras sammansatta påverkan är.

Innan jag ger mig i kast med att samlat analysera de tre erfarenhetsvägarna och den individuella predispositionens påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet inleder jag detta avslutande kapitel med en resumé av kartläggningens och de perspektivberoende analysernas resultat.

1.1 RESUMÉ

Kartläggningen

Syftet med kartläggningen har varit att analysera otryggheten i offentliga miljöer samt att ge underlag för vidare analyser av bakomliggande orsaker till den upplevda otryggheten i stadsrummet. Analysen har skett genom besvarandet av nedanstående tre frågeställningar:

Vad menar människor med otrygghet och vilka är otrygghetens empiriska dimensioner? De hot och risker på den allmänna nivån som människor i min studie själva uttrycker för som de allvarligaste mot deras egen trygghet är brottslighet, kriminalitet och våld samt sociala problem. Andra huvudtyper är förknippade med olika aspekter på samhället, hälsa och miljö samt internationella konflikter. Visserligen avser större delen, närmare hälften av hoten brott, i synnerhet våldsbrott, men en lika stor andel avser annat. Jag menar därför att det finns starka skäl att undersöka annat än brottslighetens påverkan på människors upplevelser av otrygghet.

När människor själva uttrycker för platser som de har föreställningar om som otrygga i den offentliga miljön är det vanligt att också ange områden och typer av platser. Det finns en mycket stor överensstämmelse mellan de platser/typer av platser och deras karakteristik och den teoretiska ramens som utgörs av rädslans rum (Koskela, 1996). Något jag menar stärker mitt analysobjekts validitet. När det gäller orsaker till att människor inte känner sig trygga och säkra på vissa platser/typer av platser i Göteborg finns det stora likheter med de vardagsnära mer allmänna hoten mot den egna tryggheten, men också skillnader. Förutom att det är sociala problem och mötet med potentiellt farliga människor som dominerar, snarare än brottslighet, är det skillnaden att den fysiska och sociala miljön samt medierna som orsak till otryggheten som sticker ut. När jag vänder på frågan och istället frågar efter vad som gör att en plats eller område i staden känns tryggt, förknippas detta främst med social trygghet i form av en god social miljö men även fysisk och en avsaknad av brottslighet och våld, och sociala problem.

I vilken utsträckning, i vilka grupper och i vilka sammanhang har människor föreställningar om hot och risker och dess orsaker eller har upplevt oro, rädsla eller otrygghet? När det gäller föreställningar på den allmänna nivån varierar de otrygga gruppernas föreställningar om de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten något med riskobjekten. Men prioriteringen mellan grupperna är likvärdig, och alla grupper prioriterar främst brottsligheten. I linje med tidigare forskning handlar föreställningarna i den offentliga miljön främst om otrygga platser på kvällstid. En nyansering av den bilden är att, av dem som anser att det finns otrygga platser på kvällstid, anser också var tredje att det finns otrygga platser på dagtid. I motsats till den allmänna nivån varierar föreställningar kring otrygga platser med demografi. När det gäller kön i likhet med tidigare forskning, där främst kvinnor snarare än män har föreställningar om otrygga platser. Men det finns också variation efter ålder och socioekonomi, men tvärtemot

förväntat. Det är här inte de äldre utan främst de unga och inte de socioekonomiskt svaga utan de socioekonomiskt starka som har föreställningar om otrygga platser. En trolig förklaring till det omvända förhållandet är att orsakerna till föreställningar om och upplevelser av hot och risker kan vara olika. I min studie anser människor att våldsbrott är allvarigare hot mot den egna tryggheten än egendoms-/mängdbrott men det framförallt är det senare de oroar sig för. Det visar sig också att människors bedömningar av risken att utsättas för olika brott inte är grovt överskattad, utan snarare i koherens med den faktiska utsattheten. Människor oroar sig främst för de brott de utsatts för eller finner troligt att de kan utsättas för, medan föreställningarna om hot mot tryggheten i nästan lika hög grad bestäms av annat än vad jag själv utsatts för.

Avseende den upplevda otryggheten i stadsrummet är den mest framträdande när svarspersonerna vistas ensamma i stadsrummet. Allra tydligast, med de exempel jag har valt, är det på typer av platser som i övrigt är öde. Det har inte någon betydelse för otryggheten och rädslan om dessa typer av platser är av slutna eller öppna fysiska karaktär. Vad som har betydelse är om det är människor där eller inte. Även på gator och torg, är andelarna som upplevt otrygghet nästan lika höga. Men upplevelser av otrygghet när man är ensam är också förknippad med resor i kollektivtrafiken. Störst är otryggheten på väg till eller från hållplatsen. Men också typer av platser som brukar vara befolkade som öppna som köpcentra och stationer/terminaler upplevs som otrygga när man är där ensam. Minst otrygghet känner den som är ensam i slutna och befolkade rum, som restauranger och caféer samt på pubar och dansställen. Upplevelser av otrygghet skulle kunna ses i två steg. En första förutsättning, skulle vara att när man är ensam i det offentliga stadsrummet krävs det att det finns andra människor där för att man ska känna sig trygg och säker. En andra förutsättning, om det finns andra människor, är att det är av vikt att någon utövar ett slags social kontroll. När man är tillsammans med vänner och bekanta är den uppgivna upplevelsen av otrygghet klart lägre. Men att vi känner oss trygga och säkra tillsammans med människor vi känner är ett föga överraskande resultat. Mer anmärkningsvärt är att andelen människor som upplever otrygghet är nästan lika låg på alla platser bara det är mycket folk där, vilket talar en del för tilltron till stadslivet positiva aspekter. Resultaten ger också visst stöd åt Jacobs (1961) tankar kring betydelsen av ett levande stadsrum och Asplunds (1991) om att den urbana tryggheten är anonym till sin karaktär. De demografiska skillnaderna i upplevelser av otrygghet i stadsrummet handlar främst om skillnader i ålder och kön. Störst är skillnaderna när människor är ensamma. Det övergripande mönstret är att kvinnor i alla rum, och yngre snarare i de flesta rum och uppger att de i högre utsträckning än män och äldre upplevt otrygghet när de var ensamma. Skillnaderna i de övriga demografiska grupperna är marginella.

Hur kan den upplevda otryggheten i stadsrummet förädlas och förenklas inför analysen av dess orsaker? Kartläggningen av otryggheten i stadsrummet ger att själva graden av social kontroll i stadsrummet har samband med den upplevda otryggheten. Ju lägre grad av social kontroll, desto högre var graden av upplevd otrygghet. Den sociala

kontrollen indikeras i min studie på i huvudsak två olika sätt: dels genom stadsrummets karaktär, dels genom i vilket socialt sammanhang man vistas där. Den sociala kontrollen kan motverkas eller vara lägre om de rum man befinner sig i är öde medan den kan främjas eller vara högre om de rum man befinner sig i är befolkade eller är fysiskt avgränsade av väggar och tak. Är man ensam i stadsrummet kan också den sociala kontrollen antas vara lägre än när man är där tillsammans med vänner och bekanta. När det gäller analytiska förenklingar efter upplevelsen av otrygghet går det att vid de tillfällen människor vistats ensamma i stadsrummet att identifiera fyra typer av rädslans/otrygghetens rum. De mest otrygga rummen är de som kan karakteriseras som öde och de minst otrygga är de som är befolkade och slutna. Däremellan går det att identifiera rum som karakteriseras av att vara öppna som gator och torg där otrygghetsnivå ligger nära de öde rummen, samt rum som kan karakteriseras som befolkade halvöppna rum som köpcentra, terminaler eller resa med kollektivtrafiken. Otrygghetsnivån ligger i denna senare lägre.

De perspektivberoende analyserna

Syftet med de perspektivberoende analyserna är att undersöka bakomliggande orsaker till den upplevda otryggheten i stadsrummet utifrån individperspektivet, det sociala perspektivet samt medieperspektivet. De fyra frågeställningar som besvarats är:

Vilken påverkan har de personliga, sociala respektive medieerfarenheterna av hot och risker på människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet? När det gäller den personliga erfarenheten av brott är det föga förvånande att den upplevda otryggheten i stadsrummet är högre bland dem som själv utsatts för brott än bland dem som saknar denna erfarenhet. Mer förvånande är att motsvarande gäller dem som *sett* andra utsättas för brott. Man skulle kunna tro att det handlar om samma personer, men det är i huvudsak tal om skilda erfarenheter. Motsvarande gäller också för andra typer av hot och risker som förutom stökigt beteende, våldsamheter och trakasserier omfattar nedskräpning, även om påverkan är något lägre. Således kan också upplevelsen av oordning som ett problem och en plats som okontrollerbar leda till en ökad otrygghet. Oavsett erfarenhetsväg, att själv ha utsatts eller sett, att ha hört av vänner och bekanta, att ha läst om brott i dagspressen eller tagit del av hot och risker i medierna, fungerar erfarenheten av främst brott men också andra hot och risker som *förstärkande* faktorer på den upplevda otryggheten i stadsrummet. De högsta nivåerna på den upplevda otryggheten i stadsrummet förekommer dock bland dem som har en blandad erfarenhet. Av de kombinationer av erfarenhetsvägar jag har undersökt, är det de dubbelt utsatta för främst brott som framförallt har upplevt otrygghet i stadsrummet. En tolkning med hjälp av resonansteorin är att mediernas påverkan beror på att vi i större utsträckning uppmärksammar sådant vi själv har erfarenheter av, varför ju mer egen erfarenhet vi har av hot och risker, desto mer påverkade blir vi av massmediernas rapportering kring dessa. Det finns inget i mina resultat som pekar på att vi blir mer otrygga i stadsrummet för att man är starkt

medieberoende, eller i huvudsak får sin information i andra hand. Att sakna erfarenhet av hot och risker innebär troligtvis att man befinner sig i en mindre utsatt position än om man har erfarenheter av hot och risker, och att det är den utsatta positionen i kombination med medieerfarenheten som avgör huruvida massmediernas påverkan är större eller inte. Det finns inget i min studie som talar för att individens sociala nätverk skulle motverka otryggheten eller skulle kunna fungera som filter för mediernas påverkan där umgänget med i detta fall vänner eller grannar skulle medföra att vi upplever en lägre grad av upplevd otrygghet i stadsrummet.

De självständiga effekterna av de tre erfarenhetsvägarna på den upplevda otryggheten i stadsrummet är däremot inte oberoende av kontexten. I öde rum är det främst de personliga erfarenheterna och medieerfarenheterna som har störst självständig effekt. I de mer befolkade rummen är det däremot de som har social erfarenhet men som saknar både personlig respektive medieerfarenhet av det samma som i främst har upplevt otrygghet.

Vilken påverkan har människors individuella predisposition på upplevelsen av otrygghet i stadsrummet inom respektive perspektiv? Störst påverkan på den upplevda otryggheten av faktorerna som fångar upp graden av kontroll över den egna individen eller dess levnadsförhållanden har den personliga oron, även om också nuvarande hälsotillstånd påverkar, men däremot inte hur nöjd man är med livet. När jag fördjupar mig i den personliga oron, visar den sig inte vara utslaget av kontinuerlig utsatthet för hot och risker, utan spegla ett slags malande oro. Det är främst kvinnor som oroar sig. Men i motsats till andra studier har jag valt att närmare undersöka vilken roll genus spelar för oron. Jag kommer fram till att för kvinnor spelar genus en marginell roll. De är mer oroliga oavsett graden av kvinnliga eller manliga egenskaper medan genus spelar en större roll för män. Män som anser sig ha fler kvinnliga egenskaper och färre manliga är i större utsträckning oroliga än andra män. Det finns därmed ett visst stöd för Madriz (1997) tankar om betydelsen av könets symbolik för upplevelsen av oro, för män.

De sociala orosfaktorer jag prövar för är bristen på social kontroll, social integration, horisontellt och vertikalt förtroende samt gemenskapande faktorer. Eftersom forskningen haft det egna bostadsområdet i fokus har jag även analyserat denna. Alla faktorerna (utom den sociala segregationen) påverkar den upplevda otryggheten i stadsrummet, och de flesta i bostadsområdet. Människor som bor i en typ av hus som motverkar social kontroll tillika höghus, är överlag mer otrygga inte bara i det egna bostadsområdet utan i alla typer av offentliga miljöer. Både sociala integrationsfaktorer som avsaknaden av känslan av tillhörighet i det egna bostadsområdet och att vara nöjd med området i kommunen där man bor eller kommunen i sig medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten. Avsaknaden av tillhörigheten till den egna kommunen medför endast förhöjd nivå på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Däremot saknar den sociala segregationen betydelse. När det gäller förtroende gäller att ju högre grad av tillit till andra människor och samhällsförtroende för polisen och rättsystemet desto lägre nivå på rädslan och otryggheten i stadsrummet. Det senare medför däremot inte lägre nivå på otryggheten i

det egna bostadsområdet. Även om tilliten till andra har samband med umgänget med andra saknas det skillnader i påverkan på rädslan och otryggheten stadsrummet och i området där man bor efter hur ofta man umgås med grannar eller efter att umgås med vänner. Också gemenskapande faktorer som tyder på en tillfredsställelse med grannskapet och en tro på stöd medför lägre nivå på rädslan och otryggheten i stadsrummet. I likhet med erfarenhetsfaktorernas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet med hänsyn tagen till vilka rum som avses påverkar de sociala orosfaktorerna i större utsträckning upplevelsen i de rum som är att betrakta som befolkade medan de personliga orosfaktorernas påverkan är större i de mer öde rummen.

När det gäller föreställningar om mediernas brottsrapportering finns också ett klart samband mellan att anse att mediernas bild av brottsrapportering är underdriven och att ha upplevt otrygghet i stadsrummet, medan motsvarande saknas för dem som anser att mediernas bild är rättvisande eller överdriven. En rimlig tolkning av varför människors föreställningar om mediernas brottsrapportering som underdriven har effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet är att människor anser att verkligheten är mer skrämmande än i medierna. Eftersom konsekvenserna samverkar med medieerfarenhet fortsätter jag sammanfattningen under nästa avsnitt. Det förekommer också tredjepersonseffekter i min studie. Större delen, drygt hälften av invånarna, svarade att medierna i mycket stor utsträckning påverkar hur andra upplever hot och risker medan närmare en femtedel tror att medierna i mycket liten utsträckning påverkar hur de själva upplever hot och risker. I min studie har tredjepersonseffekterna samband med att människor tillskriver lokala nyhetsmedier låg trovärdighet samt medieinnehåll som kan förväntas vara negativt. När det gäller samverkan med egenskaper hos mottagaren samverkar tredjepersonseffekten i min studie med kön där denna perception är vanligare bland män än bland kvinnor. Jag har däremot inte haft möjligheten att undersöka egenskaper som upplevd kunskap, socialt avstånd eller självförtroende men i min studie av tredjepersonseffekter har jag inte funnit någon samverkan med ett högt personligt engagemang eller formell utbildningsnivå. I min studie är det troligt att förklaringen till uppkomsten av tredjepersonseffekter när det gäller mediernas påverkan på upplevelsen av hot och risker bland män, går att finna i behovet att bevara en kollektiv självbild där man inte anser det vara manligt att påverkas av mediernas hotbilder. Även behovet av att ha kontroll över oförutsedda händelser kan vara en förklaring, men denna faktor sammanfaller med individens kön, varför det är svårt att veta om det är behovet av kontroll eller kön som är orsak. Det tredje förklaringen som är svår att bevisa empiriskt är att vi lärt oss att medierna påverkar oss, eller att vi tror på mediernas påverkan. När det gäller föreställningar om mediernas påverkan är dock det vanligaste att människor tror att medierna spelar en stor roll för *både* andra och dem själva. Det tror drygt två tredjedelar av göteborgarna. Näst vanligast är att tro att medierna spelar en stor roll för hur andra upplever hot och risker och en liten roll för dem själv. Ingen tror att medierna spelar en stor roll för hur de själva upplever hot och risker men en liten roll för hur andra upplever det samma. Någon ”omvänd tredjepersonseffekt” är det inte tal om. Det finns

dock en liten andel som inte tror att medierna påverkar varken andra eller dem själva. I min studie av tredjepersonseffekternas konsekvenser använder jag mig av ett kontinuum som sträcker sig från att man varken tror på mediernas påverkan andra eller en själv, tror att medierna påverkar andra mer än en själv och att man tror att medierna påverkar både andra och en själv. Tredjepersonseffekterna har överraskande nog konsekvenser för den upplevda otryggheten i stadsrummet. Ju högre tilltron är till medierna påverkan på människors upplevelser av hot och risker, desto högre är graden av upplevd otrygghet i stadsrummet. Eftersom också konsekvenserna av tredjepersonseffekter samverkar med medieerfarenheten sammanfattar jag dem under nästa avsnitt.

Vilken är erfarenheternas och den individuella predispositionens sammansatta påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet inom respektive perspektiv?

Oavsett infallsvinkel förstärker erfarenhetsvägarna och den individuella predispositionen varandra. De som har en lägre grad av egenkontroll och som har personlig erfarenhet av våld/hot har i högre utsträckning än andra upplevt otrygghet i stadsrummet. Om man har social erfarenhet och dessutom uppvisar förhöjd fysiskt eller socioekonomiskt känslighet kan nivån på den upplevda otryggheten öka ytterligare. I likhet med tidigare mönster är påverkan inte kontextoberoende utan erfarenheten och orosfaktorerna adderas på den redan befintliga otryggheten i stadsrummet. Föreställningen om mediernas brottsrapportering som underdriven har samband med den regelbundna läsningen av brott i dagspressen. Ju oftare människor läser om brott i dagspressen, desto vanligare är det att de uppger sig tro att mediernas brottsrapportering är underdriven eller att verkligheten är mer skrämmande än i medierna. En rimlig tolkning av varför människors föreställningar om mediernas brottsrapportering har effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet bland dem som ofta läser om brott i dagspressen följer kultivationshypotesen där de som regelbundet läser om brott förändrar på lång sikt sin bild av verkligheten vilken kan leda till att de överskattar brottslighetens omfattning och således blir mer rädda.

Föreställningar om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker kan tänkas påverka människors beteende i stadsrummet eller den upplevda otryggheten i stadsrummet på följande vis: Om människor tror att medieinnehållet påverkar andra i en viss riktning kan det förmodligen få konsekvenser i samhället eller för hur de själva tänker och handlar oavsett om medierna verkligen påverkar dessa individer eller inte. En möjlig konsekvens av att människor tror att andra påverkas mer än dem själv när det gäller upplevelser av hot och risker, är att människor ändrar beteende utifrån sin tro. Om människor tror att medierna påverkar allmänhetens upplevelser av hot och risker i en riktning som innebär att man tror att andra människor undviker att befolka delar av stadsrummet, kan det leda till att de själv undviker att befolka delar av stadsrummet i tron att delar av stadsrummet inte befolkas. Detta kan i en förlängning leda till att öde eller mörka platser inte befolkas av människor. Ett sådant scenario skulle i sin förlängning kunna medföra begränsningar av människors rörelsefrihet men också att människor fortsätter att uppleva otrygghet i stadsrummet på öde platser, särskilt när de är ensamma.

Något som talar för ovanstående scenario är att i min undersökning har föreställningen om mediernas brottsrapportering även konsekvenser för rörelsefriheten i stadsrummet. Det är i huvudsak de som tror att mediernas bild av brottslighetens omfattning är underdriven d.v.s. de som tror att verkligheten är mer skrämmande än i medierna, som i högst utsträckning undviker platser eller områden på grund av oro, rädsla eller otrygghet. Bland dem som anser att brottsrapporteringen i medierna till sin omfattning är rättvisande eller överdriven saknas det motsvarande variationer i utfallet. Det är troligt att människor som anser att verkligheten är mer skrämmande än i medierna kan tänkas förhindra den förväntade påverkan, att deras upplevelser av hot och risker påverkas av medierna genom att undvika vissa platser till följd av oro, rädsla eller otrygghet. Men föreställningen om mediernas brottsrapportering har effekt på rörelsefriheten, men på olika sätt för män och kvinnor. Tron på föreställningen om en hotfull stad har likartade begränsningar av rörelsefrihet mellan könen. Detta medan motsatsen, avsaknaden av tro på föreställningen om en hotfull stad, endast har samband med en ökad rörelsefrihet bland män.

I min studie är tre typer av förklaringar till tredjepersonseffekternas konsekvenser i form av förhöjd nivå på den upplevda otryggheten i stadsrummet rimliga. Den första är att föreställningarna kan förklaras med i vilken grad individer anser sig påverkas av yttre omständigheter. Den andra är att mediernas innehåll påverkar vår otrygghet och gör oss rädda för att gå ut. Medan den tredje är att vi projicerar vår rädsla på medierna som orsak (motsatt kausal riktning). Det som talar för förklaringen med graden av autonomi, är att föreställningarna i likhet med den personliga oron kan ses som uttryck för grader av kontroll över omständigheterna, men att sambandet mellan de båda är svagt och tredjepersonseffekterna har stora självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet även efter kontroll för den egna oron (43 procentenheter bland dem som sällan känner oro, och 17 procentenheter bland dem som ofta oroar sig). När det gäller förklaringen, att vi tror på mediernas påverkan till följd av att vi tagit del av hot och risker via medierna, talar det mesta emot denna förklaring. Detta eftersom den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan generellt är högre bland dem som saknar medieerfarenheter av hot och risker än bland dem som har medieerfarenhet av hot och risker. Men eftersom det trots allt förekommer självständiga effekter av föreställningen om mediernas påverkan bland dem som också har medieerfarenhet av hot och risker är min bedömning att även denna andra förklaring är troligt. Men också den tredje förklaringen, att vi projicerar vår rädsla på medierna som orsak till vår upplevda otrygghet i stadsrummet, är rimlig. Detta eftersom det i min egen studie och i andra kvalitativa studier finns indikationer på att människor tror att det är medierna som gör dem rädda.

Vilka av hypoteserna får vilken grad av stöd? Huvudresultatet från de perspektivberoende analyserna är att de flesta av hypoteserna avseende individens och det socialas roll får stöd, medan skillnaderna är större avseende mediernas roll. Jag har i bilaga 4 sammanfattat vilka hypoteser som får vilken grad av stöd.

Efter ovanstående sammanfattning av kartläggningens och de perspektivberoende analysernas resultat inleder jag den samlade analysen med att jämföra påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet efter de tre erfarenhetsvägarna.

11.2 PÅVERKAN AV ERFARENHETSVÄGAR, EN JÄMFÖRELSE

Tidigare forskning har främst riktat in sig på att det är den egna utsattheten för brott eller våld som har störst påverkan på rädslan snarare än andra erfarenhetsvägar av det samma. Jag ska i detta avsnitt besvara frågan vilken av de tre erfarenhetsvägarna av hot och risker har egentligen *störst* självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Med hjälp av en regressionsanalys är det med bakgrund av de perspektivberoende analyserna av faktorer och kunskapen om vilka övriga faktorer dessa erfarenhetsvägar samverkar med möjligt att analysera *vilken* av de tre typerna av erfarenhet som har den största självständiga påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Men eftersom påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet av de tre erfarenhetsvägarna kan tänkas skilja sig åt något mellan om det är erfarenheter av brott eller våld/hot som avses, undersöker jag dem båda.

Föga oväntat har den personliga erfarenheten en stor självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet och medieerfarenheterna en liten. Detta främst när det gäller personlig erfarenhet av våld/hot (tabell 11:1). Men även den sociala erfarenheten har stor självständig effekt. Detta främst när det gäller social erfarenhet av brott (tabell 11:2). Det finns således skillnader när det gäller *vilken* av de tre erfarenhetsvägarna som har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet beroende på om det är erfarenheter av våld/hot eller brott som avses. För att få en bättre förståelse vad dessa skillnader kan bero på ser vi närmare på skillnader i självständiga effekter av erfarenhetsvägarna på den upplevda otryggheten i olika rum.

Den personliga erfarenheten av våld/hot har störst självständig effekt i alla rum utom de som generellt upplevs som de tryggaste d.v.s. de slutna och befolkade rum där den sociala kontrollen kan antas vara som högst. Har du personlig erfarenhet av våld eller hot medför det att du är mer rädd eller otrygg i de flesta sammanhang vid vistelse i stadsrummet när du är ensam, utom i de typer av rum där den sociala kontrollen är som högst. I de tryggaste rummen är det snarare den sociala erfarenheten av våld/hot som har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten. Även om du själv har erfarenhet av våld/hot är det i en miljö med hög grad av social kontroll främst det du hört om våld och hot av vänner och bekanta som gör dig mer otrygg och rädd.

Tabell 11:1 Erfarenheter av våld och hot som förklaring till upplevd rädsla/otrygghet i stadsrummet efter erfarenheter av våld och hot (standardiserade regressionskoefficienten)

Erfarenheter av våld/hot	Öde rum	Öppna rum	Befolkade och halvöppna rum	Befolkade slutna rum	I minst något rum
Personlig erfarenhet	0,15 ***	0,22 ***	0,16 ***	0,08	0,19 ***
Social erfarenhet	0,12 ***	0,08 **	0,11 ***	0,12 ***	0,10 **
Medieerfarenhet	0,09 *	-0,01	0,02	-0,00	0,06 *
R ² (%)	0,23	0,24	0,26	0,17	0,23
N=1008					

Kommentar: "Personlig erfarenhet av våld/hot" avser i tabellen ovan att man sett minst någon form av våld/hot; "Social erfarenhet av våld/hot" avser att man hört av vänner och bekanta om våld och hot; "Medieerfarenhet av våld/hot" avser om man har sett/hört/läst om minst någon form av våld/hot i medierna. I regressionsanalysen används ett index för olika erfarenhetsvägar av utsatthet för våld/hot där de personliga erfarenheterna baseras enbart på att ha sett våld/hot. Jag har ansett detta möjligt eftersom de båda typerna av personlig erfarenhet visar liknande effekter på rädslan och otryggheten i stadsrummet, och önskvärt eftersom oros variabeln endast är ställd 2004. Den standardiserade regressionskoefficienten har använts eftersom skalorna är blandade. Den tar hänsyn till att 0/1 skalor oftast påvisar större sambandseffekter än 0...10 skalor, och utjämnar dessa skillnader. Tabellen avser de som svarat på frågan i Göteborgs kommun 2004, 1008st. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Anledningen till att personliga erfarenheter av just våld och hot har en sådan stark självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet när man är ensam är troligtvis förknippad med det som jag i min studie visar, att det är den form av brott som människor anser vara det allvarligaste hotet mot deras egen trygghet. Våld/hot är således den typ av hot eller risk som människor anser kan få allvarligast konsekvenser för dem om de skulle inträffa. Det finns i huvudsak två rimliga förklaringar till varför den sociala erfarenheten av våld/hot spelar en *större* roll för den upplevda otryggheten i de slutna och befolkade rummen än de personliga. Den ena är att den personliga erfarenheten av våld/hot spelar en mindre roll i dessa typer av rum vilket kan medföra att den sociala erfarenheten uppvisar en större självständig effekt. Den andra är att social erfarenhet av våld/hot främst har självständiga effekter i de sammanhang där den sociala kontrollen är hög. I det första fallet skulle den lägre graden av självständig effekt till följd av personlig erfarenhet av våld/hot möjligen kunna ske om man gör en bedömning att konsekvenserna av att bli utsatt för våld/hot inte blir lika allvarliga. Detta eftersom det är socialt kontrollerade miljöer där människor förväntas bete sig enligt de normer och regler som gäller samt att det finns andra människor där, något som jag i min studie visat kan vara en faktor i sig som gör att människor upplever en ökad grad av trygghet. I det andra fallet skulle den högre graden av självständig effekt till följd av social erfarenhet av våld/hot möjligen kunna ske till följd av själva innehållet i det man hört av vänner och bekanta om våld/hot. Troligt är att i mer befolkade miljöer kan bedömningen av vilka dessa andra människor är spela en större roll för den upplevda otryggheten.

Men frågan är om detta mönster också gäller erfarenheter av brott. I alla rum som i någon utsträckning kan antas vara befolkade har även den personliga erfarenheten av brott störst eller lika stor självständig effekt på den upplevda otryggheten som den sociala (tabell 11:2). Den självständiga effekten av den sociala erfarenheten av brott är endast

högst i de rum som karakteriseras som öde. Det innebär också att när det gäller de otryggaste och de tryggaste rummen är mönstret av självständiga effekter till följd av personliga och sociala erfarenheter av brott, det omvända mot erfarenheterna av våld och hot. Den sociala erfarenheten av brott har störst självständig effekt i de rum som kan karakteriseras som öde, medan den personliga erfarenheten av brott har större självständig effekt än den sociala i de befolkade och slutna rummen. Det betyder att i öde rum spelar vår egen erfarenhet av våld och hot och det vi hört av våra vänner och bekanta om brott störst självständig roll. I mer slutna och befolkade rum spelar däremot vår egen erfarenhet av brott och det vi hört av vänner och bekanta om våld och hot störst självständig roll.

Tabell 11:2 Erfarenhet av brott som förklaring till upplevd rädsla/otrygghet i stadsrummet (standardiserade regressionskoefficienten)

Erfarenheter av brott	<i>Befolkade och halvöppna rum</i>				
	<i>Öde rum</i>	<i>Öppna rum</i>	<i>Befolkade halvöppna rum</i>	<i>Befolkade slutna rum</i>	<i>I minst något rum</i>
Personlig erfarenhet	0,08 **	0,14 ***	0,14 ***	0,09 **	0,12 ***
Social erfarenhet	0,16 ***	0,14 ***	0,13 ***	0,06 *	0,18 ***
Medieerfarenhet	0,13 ***	0,10 ***	0,10 ***	-0,04	0,11 ***
R ² (%)	0,24	0,24	0,24	0,12	0,26
N=1007					

Kommentar: "Personlig erfarenhet av brott" avser i tabellen ovan att man utsatts för eller själv sett minst något brott; "Social erfarenhet av brott" avser i tabellen ovan att man hört om minst något brott av vänner eller bekanta; "Medieerfarenhet av brott" avser i tabellen ovan att man läst om brott i dagspressen. Tabellen avser de som svarat på frågan i Göteborgs kommun, 2003 1007st. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Frågan är om det kan vara tvärtom. Avseende riktningen på sambandet mellan erfarenhetsvägarna och den upplevda otryggheten bedömer jag det som mindre troligt att man har utsatts eller observerat våld/hot till följd av att man känt sig otrygg i stadsrummet, men det är ett troligt scenario att man kan ha hört om våld/hot av vänner och bekanta till följd av att man upplevt otrygghet i stadsrummet. Detta om man har haft behov av att tala om att man känt sig rädd eller otrygg.

Det här är så långt jag kommer i mina resonemang om vilken av erfarenhetsvägarna som har den största självständiga effekten på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Eftersom den personliga erfarenheten oavsett om det är brott eller våld och hot som avses trots allt uppvisar den största självständiga effekten i de flesta typer av rum, är min slutsats, i likhet med de flesta andra studier att det främst är den personliga erfarenheten som medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten. I min studie framgår dessutom att detta inte enbart gäller om man själv utsatts, utan även till följd av att man sett andra utsättas för våld/hot samt brott.

Oavsett innebär det att jag bör vara försiktig i tolkningar av skillnader mellan självständiga effekter till följd av de olika erfarenhetsvägarna i analysmodellen beroende på vilka hot och risker som avses, brottslighet generellt eller våld och hot specifikt.

Resultaten antyder också att medieerfarenhet i jämförelse med personlig respektive social har en något lägre självständig effekt avseende erfarenheter av brott. Men saknar medieerfarenheten påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet? En tolkning av resultaten ovan är att människors läsning av brott, eller att man tagit del av våld och hot i medierna generellt inte är en unik erfarenhet. Att de flesta har samma erfarenhet innebär låg variation i den oberoende variabeln. Avseende läsningen av brott i dagspressen är det också tänkbart att medierna fyller en annan funktion än att hålla sig informerade om brott. Det handlar snarare om att hålla sig uppdaterad med vad som händer i lokalsamhället. Läsningen av brott skulle således ha en kunskapsinhämtande funktion som skulle kunna verka på ett trygghetsskapande sätt. Men det är också tänkbart att den roll medierna kan tänkas spela, ligger i att de samverkar med de två andra erfarenhetsvägarna och att det likt förstärkningshypoteser (Kasperson, 1988) och hypoteser kring hur vi håller olika händelser tillgängliga i vårt minne (Tversky and Kahnemann, 1972) ligger i att medierna påminner oss och håller oss uppdaterade om hot och risker.

Snarare än att undersöka vilken av de tre erfarenhetsvägarna som har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet fortsätter jag med att undersöka hur de tre erfarenhetsvägarna kan tänkas samverka med varandra och påverka den upplevda otryggheten i stadsrummet.

11.3 SAMMANSATT PÅVERKAN AV ERFARENHETSVÄGAR

Det är relevant att undersöka erfarenheternas sammansatta påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet eftersom även om mediernas självständiga effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet är låg, har det i tidigare kapitel och avsnitt framgått att oavsett vilken erfarenhetsväg som avses är det vanligare att man upplevt otrygghet om man *har* någon form av erfarenhet av hot och risker än om man saknar denna erfarenhet. Empiriskt pekar mina resultat på att oavsett *vilken* erfarenhet av hot och risker man har, medför de en förstärkning av den upplevda otryggheten i stadsrummet. Det innebär att det är relevant att närmare undersöka i vilken utsträckning och hur de olika erfarenhetsvägarna av hot och risker kan förstärka den upplevda otryggheten i stadsrummet. Ett rimligt antagande är därför att erfarenheternas sammansatta påverkan på den upplevda otryggheten är att ju fler erfarenhetsvägar av hot och risker man har, desto högre är den upplevda rädslan och otryggheten.

Man bör vid analysen av erfarenheternas förstärkande effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet särskilt beakta att det är mycket vanligare med medieerfarenhet av hot och risker än vad det är med social eller personlig erfarenhet av det samma. Däremot är som framgått ovan den personliga erfarenhetens självständiga effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet generellt större än vad de sociala erfarenheternas och medieerfarenheternas är. Det betyder att det när det gäller erfarenheternas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet är av vikt att skilja

på erfarenheternas *effekter* på och *betydelser* för den upplevda otryggheten i stadsrummet (jfr Asp, 1986:86–90).

Ju fler erfarenhetsvägar av hot och risker, desto mer otrygg

När vi granskar upplevelsen av otrygghet i stadsrummet efter graden av erfarenhetsvägar av hot och risker finns det stöd för tanken att man är mer rädd eller otrygg i stadsrummet ju fler typer av erfarenhetsvägar (personlig, social respektive medieerfarenhet) av hot och risker man har. Upplevelsen av otryggheten är som högst bland dem som har tre typer av erfarenhetsvägar av brott, och minskar sedan linjärt med antalet typer av erfarenheter. 86 procent av dem som har de erfarenhetsvägar av brott som jag efterfrågat d.v.s. medieerfarenhet av brott, genom vänner och bekanta och personligen, har upplevt otrygghet i minst något stadsrum när de var ensamma. Det kan jämföras med närmare tre fjärdedelar (73 procent) av dem som har två erfarenhetsvägar och drygt hälften (56 procent) av dem som har en erfarenhetsväg samt 46 procent av dem som saknar erfarenheter av brott (tabell 11:3). Mönstret är det samma för erfarenheter av våld och hot även om procentdifferenserna är något lägre än för brottsligheten.

Ser vi närmare på skillnader i den upplevda otryggheten efter olika typer av rum är procentdifferenserna mellan dem som har tre erfarenhetsvägar av brott eller våld och hot höga i alla rum utom de tryggaste d.v.s. de befolkade och slutna. Men det innebär inte att kontexten saknar betydelse. I likhet med tidigare adderas eller subtraheras andelarna ifrån den befintliga otryggheten beroende på rum. Det handlar om att andelen som har upplevt otrygghet är som högst i de öde rummen där närmare två tredjedelar av dem som har både personlig, social och medieerfarenhet av brottslighet respektive våld och hot och lägst i de slutna och befolkade.

Tabell 11:3 Andel som upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet, efter graden av erfarenhetsvägar av brottslighet respektive våld eller hot (procent respektive genomsnitt procent)

Upplevt rädsla/ otrygghet i nedanstående typer av rum:	Brott				Våld/hot			
	Saknar erf. av brott	En typ av erf. av brott	Två typer av erf. av brott	Tre typer av erf. av brott	Saknar erf. av våld/hot	En typ av erf. av våld/hot	Två typer av erf. av våld/hot	Tre typer av erf. av våld/hot
Öde	38	50	66	77	40	47	60	64
Öde/befolkade öppna	32	32	47	61	27	33	49	56
Befolkade halvöppna	22	30	46	57	25	29	44	49
Befolkade slutna	8	6	9	13	7	5	9	12
I minst något	46	56	73	86	47	55	70	76
Antal	37	427	376	168	243	987	545	226

*Kommentar: Har du själv under de senaste 12 månaderna i Göteborg själv sett, hört eller läst om: (Mer än ett kryss kan markeras). Alternativen var i följande ordning: Vandalisering/skadegörelse; Nedskräpning; Ungdomsgång som bråkar och stör ordningen; Folk som betar sig våldsamt/hotfullt utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld utomhus; Kvinnor som antastas/utsätts för våld i hemmet. Svartalternativen är i följande ordning: Själv sett; Hört av vänner/bekanta; Läst/sett/hört i medierna Nej, inget. Frågans formulering: *Har du själv under de senaste 12 månaderna varit utsatt för: (Mer än ett kryss kan markeras). Alternativen var i följande ordning: Stöld; Skadegörelse; Våld som ledde till läkarbesök; Hot eller hotelser om våld som var så allvarliga att Du blev rädd.* Svartalternativen är i följande ordning: Själv varit utsatt för; Själv sett andra utsätts för; Hört talas om av vänner/bekanta som utsatts för; Nej, inget. Tabellen avser Göteborgs kommun och när det gäller brott är n=1008. När det gäller våld och hot avses en sammanslagning av dem som 2003 själv sett eller utsatts för olika slags våld samt hotelser om våld som var så allvarliga att man blev rädd samt 2004 av dem som sett kvinnor som antastas, folk betar sig våldsamt eller ungdomsgång som bråkar. Antalet uppgår här till 2001st.*

Social förstärkning en rimlig förklaring

En rimlig förklaring till hur de tre erfarenhetsvägarna kan förstärka varandra när det gäller påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet är att vårt sociala minne är avhängigt sociala strukturer där vi förutom att vi själva kan ha utsatts för eller sett andra utsättas för hot och risker även genom vårt sociala umgänge eller genom medierna regelbundet påminns om hot och risker. Den ökade komplexiteten det medför att hantera dessa erfarenheter kan medföra en lägre grad av kontroll över ens omvärld tillika en ökad upplevelse av otrygghet. Teoretiskt kan förklaringen till erfarenheternas sammansatta förstärkande påverkan sökas inom ramen för Kaspersons (1988) tes om social förstärkning som söker förklara hur information om hot och risker sprids i samhället samt utifrån Luhmanns (1993) tankar kring betydelsen av att reducera komplexitet. Kaspersons tes om social förstärkning (1988) bygger på antagandet att minnet inte enbart är en psykologisk process där vi återhämtar information utan denna återhämtning är avhängig olika sociala strukturer som hjälper oss att minnas. Om vi inte själva minns finns det andra som hjälper oss. Medierna men också vänner och bekanta med flera kan fungera som förstärkningsstationer för att vi ska minnas. Människor men också medier kan välja bort, tona ner eller förstärka vissa konsekvenser. Detta kan ske genom skildringarnas karaktär eller genom kontinuiteten i förekomsten av riskerna. Det innebär att det inte enbart är genom våra personliga erfarenheter av hot och risker som vi kan minnas obehagliga händelser utan även våra sociala erfarenheter av hot och risker respektive våra erfarenheter av det samma via medierna kan påminna oss om detta. Därigenom hålls vi ständigt uppdaterade om olika hot och risker.

Frågan är på vilket sätt de hot och risker vi minns kan påverka våra upplevelser av hot och risker i stadsrummet. Från den historiska översikten av den lokala riskrapporteringen vet vi att det är dubbelt så vanligt att skildra hot och risker idag än det var för drygt 50 år sedan. Från samtida studier vet vi också att riskperspektivet knutits till fler sakområden än tidigare och att det är mycket vanligare med ekonomiska och sociala risker i nyheterna. Om vi ser till dagens lokala hot och riskrapportering i den offentliga miljön är det vanligast med förekomsten av brott men också olyckor. Däremot är det mindre vanligt med hälso- och miljöhot eller socioekonomiska hot av relevans för den lokala medborgaren. Däremot vet vi att risker som avser hälso- och miljöhot eller socioekonomiska risker får större uppmärksamhet än de hot och risker som är vanligast i utbudet. Minnas riskerna kan vi göra dels genom att de förekommer ofta och håller oss uppdaterade men också i vilken utsträckning vi kan associera till dem. Våra personliga

erfarenheter av hot och risker minns vi genom att vi repeterar dem för oss själva. Men vi kan också minnas andras erfarenheter av hot och risker förmedlade genom våra sociala nätverk eller av medierna, genom vårt vardagliga umgänge eller läsning av morgontidningen. Tanken är att ju fler så kallade förstärkningsstationer eller erfarenhetsvägar som påminner dig desto troligare är det att hot och risker är närvarande i ditt vardagsliv, tillika gör dig mer rädd och otrygg. Luhmann bidrar med inspiration till hur detta kan gå till.

Brister i reduktionen av komplexitet en annan förklaring

En ökad exponering för hot och risker kan leda till brister i att reducera komplexitet. Detta kan leda till en minskad grad av kontroll av vår omvärld och därmed en ökad osäkerhet och otrygghet. Enligt Luhmann är det unikt för system att de upprättar och avgränsar sig själv gentemot sin omvärld samt att det strävar efter att upprätthålla kontroll över denna. Men omvärlden är mer komplex än vad systemet kan hantera och systemet måste försöka reducera komplexiteten för att kunna fungera. Individens är också att betrakta som ett system och det omgivande samhället ett annat. Det senare präglas av komplexitet och vår kunskap om den av osäkerhet och risk. Reduceringen av komplexiteten sker genom att systemet gör olika val och avgränsar informationen som ska behandlas och de handlingsalternativ som kan göras (Luhmann, 1995:20–21). Ju mer komplex omvärld individen möter, desto större är sannolikheten att individen har ett behov av att reducera denna ökade komplexitet och ju bättre individen är på att reducera komplexiteten, desto högre grad av kontroll upplever den.

Utifrån motsvarande logik skulle således även en ökad exponering av olika former av hot och risker kunna leda till en högre nivå på den upplevda rädslan och otryggheten. Ju fler typer av hot och risker man har erfarenhet av desto högre är den upplevda rädslan och otryggheten. Frågan är om man också är mer otrygg i stadsrummet ju fler *typer av hot och risker* man har erfarenheter av? Ser vi närmare på om man är mer otrygg i stadsrummet ju fler typer av hot och risker man har erfarenhet av finns det visst stöd även för den tanken. Detta även om mönstret inte är lika starkt eller tydligt som i vilken utsträckning man har flera typer av erfarenheter. Som framgått i tidigare avsnitt är det främst de som saknar erfarenheter av brottslighet respektive våld eller hot har upplevt lägst otrygghet i alla typer av rum. Andelarna bland dem som har erfarenhet av en typ av brottslighet ökar i alla rum utom de otryggaste med ca 10 procentenheter vardera i jämförelse med dem som saknar erfarenhet, och ytterligare ca 5 procentenheter vardera bland dem som har erfarenheter av två eller flera typer av brottslighet. Den upplevda rädslan och otryggheten i de rum som kan karakteriseras som de otryggaste är högst bland dem som har två eller flera olika typer av sociala erfarenheter av brottslighet. Mönstret återkommer avseende de personliga erfarenheterna av våld/hot men gäller inte alla typer av rum.

Stadsmiljöns förstärkande roll

Men frågan är om förstärkningshypotesen kan användas till att förklara annat är förstärkning via sociala nätverk och medier. Att massmedierna exponerar hot och risker och att de kan fungera som social förstärkning råder det stor enighet om. Jag menar dock att principen är den samma i stadsrummet d.v.s. att riskers sannolikheter främst bestäms av kontinuiteten i exponeringen av hot och risker i stadsrummet. Att ha utsatts för brottslighet eller våld/hot har som jag tidigare visat i avhandlingen liknande påverkan på rädslan i stadsrummet som att ha sett det samma (se även Andersson, 2001 för liknande resonemang), och i analysen av den sociala erfarenhetens påverkan påvisades likartade mönster. Det är inte bara massmedierna som kan exponera och förstärka utan att detta i likhet med sociala förstärkningshypoteser kan ske i stadsmiljön (stadsrummet och det egna bostadsområdet) och i våra sociala relationer. Detta kan ske genom att man dagligen i sitt bostadsområde möter nedskräpning eller vandalism som kan föra associationerna vidare till en hotfull miljö. När det gäller stadsrummet som förstärkningsstation kan det exempelvis handla om att ett köpcentrum valt bort ej önskvärda personer genom att ta bort bänkar, men det kan också handla om att man sätter upp tydliga markörer som signalerar säkerhet (larm, lås, galler etc.) men som samtidigt förstärker bilden av en hotfull miljö.

Problematisering av erfarenhetsvägarna

Sammanfattningsvis talar resultaten för att ju bredare erfarenhet av hot och risker, i desto högre utsträckning har man upplevt otrygghet i stadsrummet. Eftersom erfarenhetsvägarna förstärker varandra i den upplevda otryggheten i stadsrummet finns det visst stöd för förstärkningshypotesen. En rimlig förklaring är att det är det vi minns som har betydelse för vår upplevelse i stadsrummet inte enbart det som händer.

Men frågan är hur säkra vi egentligen kan vara på att den utsatthet människor ger uttryck för faktiskt har skett. En relevant problematisering av att det är det vi minns som har betydelse snarare än vad som hänt går att jämföra med Becks (1992) tes om den omvända erfarenhetslogiken. Individerna bedömer inte risker uteslutande utifrån egna erfarenheter utan även från en omvänd erfarenhetslogik. Med det senare menas att upplevelsen skapas av föreställningar om ett sammanhang knutet till samhällsstrukturen, en 'icke-erfarenhet i andra hand' (Beck, 1986/2000:100). Vad Beck menar är att samhällsstrukturen kontextualiserar den egna erfarenheten, framförallt med hjälp av massmedierna (eftersom både massmedierade och faktiska risker är socialt konstruerade). Med andra ord är tanken att vi bildar oss vår världsbild när det gäller risker i större utsträckning genom representationer av risker än genom egna erfarenheter av risker. De egna erfarenheterna kan komma att ersättas och vi kan bli osäkra på varifrån våra erfarenheter egentligen stammar. Det betyder att erfarenheter har en tendens att suddas ut i vårt informationstäta samhälle. Det kan vara svårt att avgöra *varifrån* vi förvärvat våra hot och riskbilder.

11.4 ANALYSMODELLEN

Vi vet nu att av de tre erfarenhetsvägarna har den personliga erfarenheten av våld och hot samt de sociala erfarenheterna av brott störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet och medieerfarenheten en mindre självständig effekt. Dessutom vet vi att dessa erfarenhetsvägar har en sammansatt påverkan på den upplevda otryggheten och att ju bredare erfarenhet människor har av hot och risker, i desto högre utsträckning har människor upplevt otrygghet i stadsrummet. Men som framgått av de perspektivberoende analyserna vet vi även att erfarenhetsvägarna korrelerar med den individuella predispositionen som personliga egenskaper i form av kön och ålder men också personliga och sociala orosfaktorer som personlig oro, social integration och tillit till andra människor samt tron på mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker. Det är främst kvinnor som upplevt otrygghet i stadsrummet. Det U-formade sambandet avseende den upplevda otryggheten i det egna bostadsområdet gäller inte den upplevda rädslan och otryggheten i stadsrummet. Här är sambandet linjärt och ju yngre du är i desto större utsträckning har du upplevt rädsla eller otrygghet i stadsrummet. Ju mer orolig du är som person, ju lägre grad av social integration eller tillit till andra människor och i ju högre grad du tror att mediernas brottsrapportering är underdriven eller på mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker i desto större utsträckning har man upplevt otrygghet i stadsrummet. Vi vet också att ingen av faktorerna är oberoende av rummets sociala och fysiska karaktär. Både när det gäller den personliga oron och lägre grader av tillit till andra människor, vet vi att dessa faktorer adderas till eller subtraheras i från den upplevda rädslan och otryggheten i stadsrummet, där otryggheten är störst i öde rum och lägst i slutna och befolkade. Det handlar om att rädslan och otryggheten i stadsrummet är kontextberoende även om personliga, sociala eller mediefaktorer kan förstärka eller försvaga mönstret av det upplevda.

Det som återstår är en *samlad* analys av orsakerna till människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet. Även om vi nu vet att erfarenhetsvägarna samverkar med den individuella predispositionen, vet vi inte fullt ut hur stor förklaringskraft erfarenhetsvägar har på den upplevda otryggheten i stadsrummet i relation till den individuella predispositionen. Inom varje enskilt perspektiv har också ett flertal teoretiska förklaringar undersökts, men det återstår att resonera kring om det är möjligt att formulera en övergripande förklaring till den upplevda otryggheten i stadsrummet, och i så fall hur en sådan skulle se ut. Jag inleder med att genomföra en samlad analys av orsakerna till den upplevda otryggheten i stadsrummet enligt den analysmodell som presenterades i slutet på teorikapitlet och tidigare i detta kapitel (figur 11:1). Därefter resonerar jag kring och presenterar en övergripande teoretisk förklaring.

Enligt analysmodellen kan den upplevda otryggheten i stadsrummet kortfattat hänföras till å ena sidan påverkas av våra tre erfarenhetsvägar av hot och risker, å andra sidan av vår individuella predisposition. Den senare är i huvudsak föränderlig över tid eftersom den är resultatet av tidigare erfarenheter och predisposition.

Tabell 11:4 Upplevd rädsla/otrygghet i stadsrummet efter tre erfarenhetsvägar av våld och hot samt individuell predisposition (multivariat effekt, standardiserad regressionskoefficient, b-värden)

	Öde rum	Öppna rum	Befolkade och halvöppna rum	Befolkade slutna rum	I minst något rum
Personlig erfarenhet	0,13 ***	0,18 ***	0,16 ***	0,02	0,18 ***
Social erfarenhet	0,06	0,05	0,08 *	0,17 ***	0,06
Medieerfarenhet	0,05	-0,02	0,00	0,01	0,02
Kön	0,32 ***	0,09 **	0,17 ***	0,01	0,24 ***
Ålder	0,09 **	0,18 ***	0,13 ***	-0,02	0,16 ***
Personlig oro	0,14 ***	0,14 ***	0,12 ***	0,08 *	0,13 ***
Mediernas påverkan	0,15 ***	0,16 ***	0,13 ***	0,05	0,18 ***
Mellanmänsklig tillit	0,03	0,08 *	0,10 **	0,14 ***	0,05
R ² (%)	0,23	0,18	0,17	0,07	0,24
N=763					

Kommentar: Tabellen avser Göteborgs kommun 2004, 763st. "Personlig erfarenhet" avser att man sett minst något våld/hot; "Social erfarenhet" avser att man hört om minst något våld/hot av vänner/bekanta; "Medieerfarenhet" avser att man läst/hört/sett minst någon form av våld/hot i medierna; I regressionsanalysen används i likhet med ovan ett index för personlig och social utsatthet för våld/hot där de personliga erfarenheterna baseras enbart på att ha sett våld/hot. Jag har ansett detta möjligt eftersom de båda typerna av personlig erfarenhet visar liknande effekter på rädslan och otryggheten i stadsrummet, och önskvärt eftersom oros variabeln endast är ställd 2004. Den standardiserade regressionskoefficienten har använts eftersom skalorna är blandade. Den tar hänsyn till att 0/1 skalar oftast påvisar större sambandseffekter än 0...10 skalar, och utjämnar dessa skillnader. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

För att inledningsvis mycket kort sammanfatta utfallet av regressionsanalysen i tabell 11:4 har kön den största självständiga effekten på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Individens kön förklarar mest av den upplevda otryggheten, därefter den personliga erfarenheten av våld och hot respektive föreställningar om mediernas påverkan. Även individens ålder samt den personliga oron har självständiga effekter. Sett till den upplevda otryggheten i minst något stadsrum saknar den sociala erfarenheten eller tilliten till andra människor betydande självständiga effekter, men jag återkommer till dessa faktorer eftersom deras självständiga effekter varierar starkt med upplevelsen av otrygghet beroende på de typer av rum som avses. Däremot har inte medieerfarenheten av våld/hot ha några större självständiga effekter.

Ser vi däremot närmare på självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet beroende på typen av rum finns det stora skillnader. I de otryggaste rummen, de som karakteriseras som öde, är mönstret likartat det som gäller för modellen som helhet. Det är främst kön som förklarar den upplevda rädslan och otryggheten i dessa rum, följt av tron på mediernas påverkan men även den personliga oron. Fjärde störst självständig effekt har den personliga erfarenheten av våld och hot. Däremot är det sociala faktorer som social erfarenhet samt brister i tilliten till andra människor som har störst självständig effekt i befolkade och slutna rum.

Jag ska nu nedan analysera och resonera kring rimliga förklaringar till den upplevda otryggheten i stadsrummet enligt de mönster som framgår av tabell 11:4. Nedanstående

analys inleds med erfarenhetsfaktorerna och fortsätter därefter med faktorerna som avser individuell predisposition. Analysen av hur faktorerna påverkar den upplevda otryggheten i olika stadsrum sker i samband med analysen av varje enskild faktor, om inte något annat framgår av texten.

Personliga erfarenheten av våld/hot i alla rum utom de tryggaste

Av erfarenhetsvägarna har den personliga erfarenheten störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Det gäller alla rum, utom de tryggaste. Där är snarare den sociala erfarenheten som har störst självständig effekt av erfarenhetsvägarna. Frågan är vad detta kan bero på. Som jag visat i den perspektivberoende individualanalysen medför den egna utsattheten för både brott och andra typer av hot och risker en förhöjd nivå på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Men det är inte enbart den egna utsattheten som medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten, utan även att ha sett andra utsättas för hot och risker. Utsagorna i tesen om *utsattheten för brott* eller att *ha sett andra utsättas för brott* ponerar i huvudsak att de som har utsatts för eller sett andra utsättas för hot och risker i högre utsträckning än de som inte gjort detta har upplevt otrygghet i stadsrummet. Dessa utsagor stöds således inte enbart i den perspektivberoende individualanalysen utan även av resultaten presenterade i tabell 11:4. Den självständiga effekten av den personliga erfarenheten på den upplevda otryggheten i stadsrummet är störst ($\beta = .18$ $p < .000$). Av de tre erfarenhetsvägarna är det också den personliga erfarenheten som har den största självständiga effekten. Mönstret är det samma i alla stadsrum, utom de tryggaste. I de slutna och befolkade rummen, är det snarare den sociala erfarenheten som har störst självständig effekt ($\beta = .17$ $p < .000$) av de tre erfarenhetsvägarna. Som jag visat i den perspektivberoende sociala analysen finns det även resultat som stöder den sociala erfarenhetens betydelse. Utsagorna i den *indirekta utsattheshypotesen* ponerar i huvudsak att det finns sådant i den omgivande sociala miljön som sprider vetskap om brottsliga händelser. Människors sociala nätverk kanaliseras utsatthetens påverkan och människor som hör om brott blir därmed indirekt utsatta genom att deras rädsla ökar. Detta kan vara en förklaring till att de sociala erfarenheterna har självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Men det förklarar inte varför den sociala erfarenheten i de tryggaste rummen är högre än den personliga. Det finns, även om de är få, studier som pekar på att sociala erfarenheter av brott har större självständiga effekter på den upplevda rädslan för brott än den personliga erfarenheten av det samma (se Box et. al., 1988; Arnold, 1991). Men rimligt att anta är att skillnaden i den upplevda rädslan som finns i dessa båda studier kan bero på att otrygghetens kontext skiljer sig från övriga. Men i min studie stöds delvis utsagan av den indirekta utsattheshypotesen av resultaten presenterade i tabell 11:4, men det gäller framförallt i en särskild kontext: de tryggaste rummen. Jag menar dock att det även kan finnas andra troliga förklaringar till varför den sociala erfarenheten har störst självständig effekt i just de tryggaste rummen, något jag återkommer till framgent.

Men i motsats till vad som framkom i den perspektivberoende medieanalysen *saknar* medieerfarenheten i det närmaste påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet, när vi kontrollerar även för individens predisposition. I alla fall om vi ser till den självständiga effekten ($\beta = .02$ $p > .05$). En möjlig förklaring till variationen mellan den perspektivberoende analysen och denna samlade är att jag i den perspektivberoende även tagit hänsyn till graden av medieerfarenhet medan jag inte gjort det i denna samlade analys. Tesen om *mediernas direkta effekter* ponerar att människor som ofta tagit del av hot och risker via medierna i större utsträckning än de som mer sällan tagit del av det samma har upplevt otrygghet i stadsrummet. Men när jag ersätter 0/1 variabeln medieerfarenheten av våld/hot (som jag använder mig av här) med den graderade medieerfarenheten av brott, saknas det helt självständiga effekter på den upplevda otryggheten efter graden av läsning av brott i dagspressen ($\beta = .00$ $p > .05$). Det innebär att den självständiga effekten av medieerfarenhet på den upplevda otryggheten i stadsrummet är mycket låg avseende våld/hot och saknas helt avseende brott. Men ser vi närmare på skillnader efter typer av rum är det i de öde rummen som medieerfarenheten av våld och hot har självständiga effekter ($\beta = .05$ $p > .05$). Utsagan i tesen om *mediernas direkta effekter* stöds inte nämnvärt av resultaten i tabell 11:4. Om något stöd finns gäller det de öde rummen. Men vad beror då medieerfarenhetens självständiga påverkan som tidigare framkommit i den perspektivberoende medieanalysen på? En trolig förklaring är att medieerfarenhetens självständiga effekt skedde med kontroll för de andra erfarenhetsvägarna och i denna samlade analys kontrolleras för fler faktorer. I analysen av de tre erfarenhetsvägarna och deras påverkan i en jämförelse som skedde i detta kapitel stöddes inte heller utsagan i tesen om *mediernas direkta effekter*. Men mönstret som där framkom: att om medieerfarenheten hade någon självständig effekt på den upplevda otryggheten, så var det just i de öde rummen, gäller även i denna samlade analys. Som jag visade tidigare i detta kapitel har dock medierna tillsammans med de andra erfarenhetsvägarna en sammansatt påverkan. Dessa resultat kan snarare sägas stödja medieerfarenhetens påverkan enligt utsagan i tesen om *resonanseffekter*. Den ponerar att människor som både har medieerfarenhet och personlig erfarenhet i högre utsträckning har upplevt otrygghet i stadsrummet än dem som bara har medieerfarenheten men saknar den personliga.

Innan jag tillfälligt lämnar analyserna av de tre erfarenhetsvägarna och deras självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet vill jag avsluta med två korta reflektioner gällande den sociala och personliga erfarenhetens påverkan. Liksom de övriga utsagorna i den *indirekta utsatthetshypotesen* är det som jag visat i den perspektivberoende sociala analysen vanligt och ofta återkommande att människor *har* social erfarenhet av brott. Detta i motsats till dem som själv har utsatts för brott. Det är rimligt att anta att även om den sociala erfarenhetens självständiga effekt är lägre än den personligas i de flesta rum, kan dess *betydelse* vara större.

Även om den personliga erfarenheten förklarar en hel del av den upplevda otryggheten i stadsrummet, förklarar den i likhet med de övriga utsagorna i tesen om

utsattheten för brott inte *all* upplevd otrygghet. I likhet med vad som framkom i den perspektivberoende individanalysen finns det även människor som inte utsatts för brott som är lika rädda eller otrygga som de som utsatts, den så kallade "rädsloparadoxen". En sådan utsaga stöds även av resultaten i tabell 11:2 genom att påvisa att det även finns andra förklaringsfaktorer som har en självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet. På liknande sätt finns det människor som utsatts för brott som inte är rädda eller otrygga. Också en sådan utsaga stöds av resultaten i tabell 11:4 genom att den personliga erfarenheten inte förklarar *all* ($\beta = 1.00$) upplevd otrygghet. Jag lämnar således tillfälligt analysen av de tre erfarenhetsvägarna och deras självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet för att fortsätta med analyserna av den individuella predispositionens påverkan.

Kön i alla rum utom de tryggaste

Störst självständig effekt på den upplevda otryggheten av alla faktorer i analysmodellen har individens kön ($\beta = .24$ $p < .000$). Men även om detta i likhet med den personliga erfarenhetens effekter gäller de flesta rum, gäller det inte de tryggaste.

Vi vet sedan analysen av otryggheten i stadsrummet och den perspektivberoende individanalysen att det främst är kvinnor snarare än män som upplevt otrygghet i stadsrummet. De vanligaste resonemangen i litteraturen till varför kvinnor skulle vara mer rädda eller otrygga än män, är deras olika föreställningar och förväntningar kring det som kan hända i mötet med en potentiell förövare eller att utsättas för ett hot eller en risk. Tesen om *fysisk känslighet* ponerar i huvudsak att de som har föreställningar om eller förväntningar kring en nedsatt fysisk förmåga att förebygga, hantera eller återhämta sig från utsattheten för hot och risker är mer fysiskt känsliga. Ju högre den fysiska känsligheten är, desto högre är nivån på den upplevda otryggheten. Det förutspås vidare att troligtvis kvinnor och äldre är mer fysiskt känsliga än män och yngre, och därmed mer rädda. Att kvinnor är mer otrygga än män är ett resultat som är i linje med tidigare och den senare delen av utsagan får således stöd i tabell 11:4 avseende kön. Jag återkommer till variationer med typen av rum samt ålder längre fram i analysen. Däremot har den vidare utsagan i tesen om *den fysiska känsligheten*, att mäns lägre grad av upplevd otrygghet skulle kunna förklaras med att det är ett socialt accepterat svar i den perspektivberoende individanalysen inte fått något stöd i min studie. Detta eftersom även om jag tar hänsyn till att 10 procent av mäns lägre grad av rädsla kan förklaras med att det är ett socialt accepterat svar och dessutom tagit hänsyn till att även kvinnors kan vara det samma fast i motsatt riktning, är trots allt kvinnors upplevda otrygghet högre.

Som framgick av den perspektivberoende individanalysen finns det däremot resultat som antyder att det kanske inte enbart är bedömningen av den *egna* fysiska förmågan att hantera eller återhämta sig från att utsättas för hot och risk som kan ha betydelse. En vidare utsaga av tesen om *fysisk känslighet* ponerar att människor med en hög andel manliga egenskaper och en låg andel kvinnliga är mindre rädda och otrygga än människor med en låg andel maskulina och en hög andel feminina. Detta till följd av antagandet att

kvinnlighet skulle konnotera en förhöjd fysisk känslighet och manlighet en lägre. Även om underlaget inte var statistiskt signifikant för att undersöka sambandet mellan genus och upplevelsen av otrygghet i stadsrummet, hade genus ett samband med den personliga oron. Resultaten visade att gällande den personliga oron gällde denna utsaga, men endast för män. Om du är kvinna är du inte mer orolig om du anser dig ha många manliga och få kvinnliga egenskaper. Är du däremot man är du mer orolig om du anser dig ha få manliga och många kvinnliga egenskaper. Tesen om *fysisk känslighet* tar fasta på föreställningar om den *egna* förmågan. Men rimligtvis borde både kvinnors och mäns föreställningar om den egna förmåga utfalla symmetriskt när det gäller den personliga oron om den upplevda otryggheten i stadsrummet styrs av egenskattade föreställningar om kön. Om män som anser sig ha få manliga och många kvinnliga är mer oroliga borde kvinnor som anser sig ha många manliga och få kvinnliga vara mindre oroliga. Men så är inte fallet och en tolkning i enlighet med testen om fysisk känslighet skulle då snarast vara att en sådan känslighet endast kan förstärka känsligheten genom föreställningar om brister i att förebygga, hantera eller återhämta sig från hot och risker, och inte tvärt om.

En annan tolkning är att egenskattat kön och dess betydelse för den upplevda otryggheten i stadsrummet snarare speglar hur man tror att *andra* uppfattar ens kön. Tesen om *potentiellt offer* ponerar i huvudsak att människor som ser sig själv som potentiella offer är mer rädda eller otrygga än andra. Kvinnor är mer rädda än män för att utsättas för sexualbrott medan unga är mer rädda än äldre för att utsättas för våldsbrott. Om resonemanget kring den personliga oron kan överföras på den upplevda otryggheten i stadsrummet skulle det snarare innebära en tolkning som: är du kvinna spelar det ingen roll vad du tror om dina förmågor att hantera hot och risker, utan det är vad du tror att andra tror när de möter dig d.v.s. att du är kvinna som har betydelse för din upplevda otrygghet.

Ett sätt att tolka att just kön har den *största* självständiga påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet är att det i huvudsak inte spelar någon roll om kvinnor har eller inte har stödjande föreställningar om förmågan att förebygga, hantera eller återhämta sig från hot och risker, utan att detta endast har betydelse om du är man. Detta eftersom det är människors syn på hur de tror att andra ser på dem i termer av att kunna utsättas för våld och brott som är avgörande för den upplevda otryggheten. Men spelar egenskattade föreställningar om den egna förmågan att hantera potentiell fara *ingen* roll om du är kvinna? En annan egenskattad förmåga kan vara graden av upplevd kontroll över sig själv och omständigheter. Tesen om *graden av kontroll* ponerar att människor som har en lägre grad av faktisk eller förestäld kontroll över sig själv (ser negativt på framtiden, saknar framtidstro, inte mår bra eller är emotionellt instabila) eller sina levnadsförhållanden i större utsträckning upplever otrygghet, än de som har en högre grad av kontroll över det samma. Ett resultat i min studie som skulle stödja ett sådant resonemang är att det när det gäller den personliga oron också främst är kvinnor som oroar sig mycket ofta för att något obehagligt ska hända. Men om vi ser till den perspektivberoende individanalysen av den upplevda otryggheten med hänsyn tagen personlig oro och kön, visar det sig att även kön

har en självständig effekt. Oavsett om du är kvinna eller man medför högre grad av personlig oro, högre grader av upplevd otrygghet i stadsrummet och vice versa. Att kön har den största självständiga påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet kan således *inte* förklaras med att kvinnors egenskattade förmågor skulle sakna betydelse.

Men kön har sin största självständiga effekt på den upplevda otryggheten i öde rum ($\beta = .32$ $p < .000$) medan den i det närmaste i likhet saknar effekt i de tryggaste, slutna och befolkade rummen ($\beta = .01$ $p < .000$). Mönstret påminner således om både den personliga erfarenhetens och stadsrumskontexten självständiga effekter på den upplevda otryggheten. Men mönstret påminner också om den personliga orons självständiga effekter. Jag återkommer till hur det likartade mönstret för kön, den personliga erfarenheten, den personliga oron och kontextens ska förstås samt hur det ska förstås att kön, personlig erfarenhet och personlig oro i det närmaste saknar självständiga effekter i de tryggaste rummen. Eftersom jag har berört både kontextens, könets och den personliga erfarenhetens självständiga effekter fortsätter jag med den personliga orons.

Den personliga oron i alla rum utom de tryggaste

Även den personliga oron har självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet, vilken ökar med minskad grad av stadsrummets sociala karaktär. Tesen om *graden av kontroll* ponerar att människor som har en lägre grad av faktisk eller förestäld kontroll över sig själv (ser negativt på framtiden, saknar framtidstro, inte mår bra eller är emotionellt instabila) eller sina levnadsförhållanden i större utsträckning än de som har en högre grad av kontroll över det samma upplever otrygghet. Den personliga oron kan tolkas som uttryck för som ett slags emotionell instabilitet (jfr Sjöberg, 2003). Det finns människor som oroar sig oavsett situation eller kontext. Som jag tidigare visat i avhandlingen oroar sig de flesta invånare sällan men närmare en tredjedel av invånarna oroar sig ändå ganska ofta för att något obehagligt ska hända. Ca 4 procent oroar sig mycket ofta, och i denna grupp är kvinnor överrepresenterade. I likhet med de perspektivberoende analyserna stöds utsagan att de som har en högre grad av personlig oro i högre utsträckning upplevt otrygghet i stadsrummet av resultaten presenterade i tabell 11:4. Den självständiga effekten av den personliga oron på den upplevda otryggheten i stadsrummet är relativt stor ($\beta = .13$ $p < .000$). Människor som har en högre grad av personlig oro skulle vara mer otrygga, troligen som en följd av att de utöver att de behöver få kontroll över sin omvärld behöver få kontroll över sig själv. Orosfaktorn skulle också kunna ses som ett uttryck för att dessa är människor som oftare än andra utsatts för orosskapande situationer i stadsrummet. Men något starkt samband mellan utsattheten för hot och risker och den personliga oron, har i min studie inte kunnat påvisas. Det är också tänkbart att den personliga oron står för ett slags *mental känslighet* med föreställningar eller förväntningar kring den mentala förmågan att förebygga, hantera och återhämta sig från det som kan hända. Sacco et. al. (2000) visar att man kan tala om en psykologisk sårbarhet i termer av avsaknad av kontroll eller maktlöshet och dess relation till oron och rädslan för brott. Testen om *mental känslighet* ponerar att om man

saknar kontroll över erfarenheter som påverkar en, kommer man också att överskatta sannolikheten att utsättas för hot och risker. De som *tror* sig ha en lägre kontroll över hot och risker som de tror kan drabba dem upplever i högre grad otrygghet i jämförelse med dem som tror sig ha eller har en högre grad av kontroll. Den mentala sårbarheten kan här jämföras med tesen om graden av kontroll. Sjöberg skriver om emotionell stabilitet och personlighetsdimensioner. Skillnaden är att den psykologiska sårbarheten i första hand avser *föreställningen* om sårbarheten medan graden av kontroll även kan avse den reella.

Ett annat resultat är att den personliga orons självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet ökar med graden av minskad social karaktär på stadsrummet. Den personliga orons självständiga effekt på den upplevda otryggheten är som lägst i de slutna och befolkade rummen ($\beta = .08$ $p < .05$) och ökar därefter gradvis i de befolkade och halvöppna ($\beta = .12$ $p < .000$) för att ha sin starkaste effekt i de öppna ($\beta = .14$ $p < .000$) respektive öde stadsrummen ($\beta = .14$ $p < .000$). Den personliga oron har störst självständig effekt i de otryggaste rummen och lägst i de tryggaste. Som jag tidigare visat är upplevelsen av otrygghet i stadsrummet inte oberoende av kontexten. Stadsrummets sociala och fysiska kontext har en självständig påverkan på upplevd otrygghet i sig: ju lägre grad av social karaktär på stadsrummet, desto högre grad av upplevd otrygghet. Som jag tidigare visat adderas den personliga oron på eller subtraheras ifrån denna upplevda otrygghet i stadsrummet. Logiken bakom den upplevda otryggheten i stadsrummet och den personliga orons liknar således varandra. En rimlig förklaring är att det i socialt kontrollerade miljöer så att säga finns ett "socialt stöd" om något skulle inträffa. Det skulle då kunna tänkas ställa lägre krav på den enskilde individen att kunna hantera konsekvenser. I mindre socialt kontrollerade miljöer eller där det t.o.m. saknas andra människor är individen mer utlämnad till sin egen reella eller föreställda förmåga att hantera sådant som kan inträffa. Det skulle i dessa miljöer inte finnas ett lika stort socialt stöd för att hantera konsekvenser.

Som jag tidigare i detta avsnitt påpekat, överensstämmer ovanstående mönster även med könets och den personliga erfarenhetens självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Även den personliga erfarenheten samverkar med den personliga oron, varför det likartade mönstret i självständig påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummen mellan de båda är förväntat. Samverkan med de tre erfarenhetsvägarna sker genom att förstärka den upplevda otryggheten i stadsrummet. Men alla erfarenhetsvägar uppvisar inte samma mönster i den självständiga påverkan på den upplevda otryggheten i olika rum. En trolig förklaring är att det är flera mekanismer som inverkar på den upplevda otryggheten. Jag har tidigare visat att en rimlig orsak till att de tre erfarenhetsvägarna och deras sammansatta påverkan har effekter på den upplevda otryggheten är att vi genom dem alla *påminns* om hot och risker. Detta kan förutom att vi själva utsatts ske genom att vi både i vår närmiljö genom vänner och bekanta eller genom medierna påminns om dem. En sådan förklaring är fortfarande vara trolig, eftersom alla erfarenhetsvägarna faktiskt *har* självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet (även om de främst

gäller öde rum avseende medicerfarenheten). Däremot skiljer den sociala erfarenhetens självständiga effekt ut sig i mönster när vi tar hänsyn till den sociala och fysiska karaktären på stadsrum. Den sociala erfarenhetens självständiga effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet *ökar* med graden av social karaktär på miljön, medan den personliga erfarenhetens och medicerfarenhetens minskar. Även om det finns en logik i att vi ju fler typer av erfarenheter vi har av hot och risker blir mer otrygga i stadsrummet finns det en annan logik när det gäller de tre erfarenhetsvägarna och deras självständiga effekter som har att göra med graden av social karaktär på det rum som avses. Att undersöka vidare är möjligheten att sociala faktorerers självständiga effekt ökar med graden av social karaktär på rum och de personligas minskar.

*Den mellanmännsliga tilliten har likheter med
den sociala erfarenheten*

I analysmodellen ingår även ålder, tilliten till andra människor och föreställningen om mediernas påverkan på andra och en själv. Jag inleder med att närmare analysera den självständiga effekten på den upplevda otryggheten i stadsrummet av brister i den mellanmännsliga tilliten.

Det som talar för att sociala faktorerers självständiga effekt ökar med graden av social karaktär på rum är att detta mönster även gäller för brister i den mellanmännsliga tilliten. Den självständiga effekten *ökar* i takt med rummets grad av social karaktär. Detta oavsett om vi undersöker faktorer som avser erfarenhetsvägarna eller den individuella predispositionen har sociala faktorer störst självständig effekt i den sociala kontexten. Den sociala erfarenheten av våld och hot har störst självständig effekt av de tre erfarenhetsvägarna i de tryggaste rummen och tilliten till andra människor har det samma bland predispositionsfaktorerna.

I de tryggaste rummen, de befolkade och slutna som restauranger och caféer, är det snarast den sociala erfarenheten som har störst självständig effekt, men också människors brist på tillit till andra människor. Tendensen är att den personliga orons, könets och tron på mediernas påverkan självständiga effekter är högst i de öde rummen och minskar gradvis i takt med att den sociala kontrollen i rummen ökar. Motsatt tendens gäller för den sociala erfarenheten och brister i tilliten till andra människor, där deras självständiga effekter är som högst där den sociala kontrollen är hög och minskar i takt med avsaknaden av den sociala kontrollen. Mellanmännslig tillit kan ses både som en social föreställning men jag menar att den även kan ses som en sårbarhets/känslighetsfaktor. Tesen om *känslighetens betydelse* ur ett samhällsperspektiv söker förklara hur det i samhället i stort finns en ökad känslighet för alla möjliga typer av hot och risker. Det är i linje med Niklas Luhmanns teser om osäkerhet och reduktionen av komplexitet, tesen om tillitens betydelse samt tesen om att det unika med det senmoderna samhället är en ökad reflexivitet och självinsikt som leder fram till en ökade betydelsen av tillit och risk. Det personliga behovet av tillit uppstår genom att vi saknar tillräcklig information om vår omvärld och därför inte kan kontrollera den. Tillit kan på detta sätt ses som en strategi för

att handskas med den ökade komplexiteten och osäkerheten i vår senmoderna tillvaro i. Den kan vara socialt betingad via olika former av socialisation. Att tillit som självständig faktor kan ha störst självständig effekt i tryggare rum skulle kunna handla om att bland dem som behärskar de sociala koder som är förknippade med att umgås i sociala sammanhang i stadsrummet på restauranger, pubar, caféer etc. är det ovanligare med otrygghet när man är ensam än bland dem som inte är ensamma. Resultatet överensstämmer med en kulturgeografisk studie som visat att det som gjorde att kvinnor inte var rädda att vistas i stadsrummet var att de kunde förutse handlingar och förstå sig på koder (Rätzels, 2000). Social kontroll kan betraktas som en faktor som medför en förhöjd förmåga att förebygga, hantera och återhämta sig från sådant som kan inträffa i sociala miljöer.

Ålder, i öppna och öde rum

Ålder förklarar också en större del ($\beta = .16$ $p < .000$) av den upplevda otryggheten i stadsrummet. Den följer dock inte några av de övriga faktorernas mönster i den självständiga påverkan avseende olika typer av stads rum. Ålder har sin största självständiga effekt på den upplevda otryggheten i stadsrum av öppen ($\beta = .18$ $p < .000$) karaktär samt befolkade och halvöppna rum ($\beta = .13$ $p < .000$) medan ålder saknar självständiga effekter i befolkade och slutna rum och har låg förklaringskraft i de öde. Det betyder troligtvis att förklaringarna till den upplevda otryggheten till följd av ålder skiljer sig från de övriga faktorernas.

I min studie är det främst de yngre, snarare än som i många studier de äldre som upplevt otrygghet. Således är tesen om *fysisk känslighet* som ponerar att de som har föreställningar om eller förväntningar kring en nedsatt fysisk förmåga att förebygga, hantera eller återhämta sig från utsattheten från hot och risker är mer fysiskt känsliga för hot och risker inte vara tillämplig för att tolka de yngres förhöjda nivå på den upplevda otryggheten och den lägre bland de äldre. Tesen används som en indikation på de äldres högre fysiska sårbarhet där äldre i likhet med kvinnor antas ha svårare att försvara sig eller fly från potentiella förövare. En förklaring till den lägre nivån på den upplevda otryggheten bland de äldre när de är ensamma, kan vara att de inte utsätter sig för vistelse i stadsrummet, efter mörkrets inbrott när de är själv. Men det finns studier med likartade resultat. I undersökningen av Sacco et. al. (2000) av föreställningar kring brott sjönk oron med ökad ålder. Det framförs inga egentliga förklaringar till ungdomars rädsla för brott, endast sambandet med andra faktorer som att de som är rädda i skolan också är det i andra sammanhang. Ungdomar är visserligen mer utsatta än kvinnor och äldre för våldsbrott så föreställningarna kring en ökad utsatthet för brott kan hos de unga förväntas vara högre. Sacco et. al. (2000) skriver att om man tror att det som kan hända en beror på slumpen eller på grund av andra personer som har inflytande över en ökar den subjektiva bedömningen av sannolikheten att utsättas för brott och det är denna syn på sig själv som ett troligt offer som är källan till oro. Ett sådant resonemang skulle kunna förklara hur det kommer sig att ålder förklarar mest i öppna respektive befolkade halvöppna rum. Detta

eftersom karakteristiskt för öppna rum som gator och torg samt befolkade och halvöppna som köpcenter, tågstationer etc. är att detta är rum där de unga ofta vistas. Från brottstatistiken vet vi också att sannolikheten för att unga ska drabbas av våldsbrott är högre än för de äldre. Jag menar därför att sannolikheten för att unga ska drabbas av hot och våld i stadsrummet i realiteten är högre än att de äldre skulle drabbas. Även om konsekvenserna av att drabbas möjligen kan hanteras bättre av de unga än de äldre är den reella sannolikheten att drabbas högre om man är yngre.

Men för att inte helt lämna teser om en ökad känslighet är en annan tänkbar förklaring att de yngre skulle kunna vara mer *socioekonomiskt känsliga*, där de i lägre utsträckning kan ha socioekonomiska medel att undvika hot och risker. Det skulle handla om brister i att minimera risken att utsättas för hot och risker såväl som hanterandet av konsekvenserna av att utsättas för det samma.

Föreställningar om mediernas påverkar

Den personliga erfarenheten, kön, kontexten och den personliga oron uppvisar även samma mönster som tron på mediernas påverkan. Den självständiga effekt på den upplevda otryggheten av föreställningen om mediernas påverkan är som lägst i de slutna och befolkade rummen ($\beta = .05$ $p < .05$) och ökar därefter gradvis för att ha sin starkaste effekt i de öppna ($\beta = .16$ $p < .000$) respektive öde stadsrummen ($\beta = .15$ $p < .000$). Föreställningen om mediernas påverkan har störst självständig effekt i de otryggaste rummen och lägst i de tryggaste. Deras självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet är högre, ju lägre den sociala kontrollen är i stadsrummet. Båda uppvisar således störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i öde rum och lägst i rum som är befolkade och slutna.

I likhet med det som framkom i den perspektivberoende analysen i mediekapitlet (kapitel 10) har föreställningen om mediernas påverkan självständiga effekter på människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet. Detta med kontroll för medieerfarenhet, den personliga oron och kön. Som framkom här även med kontroll för andra erfarenhetsvägar än medieerfarenheten samt med kontroll för även ålder och tilliten till andra människor.

I den perspektivberoende medieanalysen framkom att även om de tre faktorerna har samband med varandra (att det är vanligare att kvinnor är mycket oroliga, att män inte tror på mediernas påverkan och att det finns ett samband mellan att inte tro på mediernas påverkan och att inte vara orolig) framkom också i likhet med här att alla tre faktorerna har självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Det betyder att även om faktorerna har samband med varandra står de för olika saker när det gäller påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Men det utesluter inte att mekanismerna bakom deras påverkan kan vara de samma.

I analysen av faktorernas självständiga effekter på den upplevda otryggheten har tron på massmediernas påverkan på våra upplevelser av hot och risker ($\beta = .18$ $p < .000$),

respektive den personliga erfarenheten av våld/hot ($\beta = .18$ $p < .000$) näst efter kön ($\beta = .24$ $p < .000$) störst självständig effekt på upplevelsen av otrygghet i något rum.

I den perspektivberoende medieanalysen resonerade jag kring rimligheten i tre scenarion. Den första att föreställningen om mediernas påverkan styrs av *i vilken grad individer generellt anser sig påverkas av yttre omständigheter*. Scenariot framstår som rimligt eftersom det framkom resultat i den perspektivberoende medieanalysen som tyder på att både föreställningen om mediernas påverkan och den personliga oron båda är uttryck för graden av upplevd kontroll: över en själv och omständigheterna. Både en låg grad av personlig oro och en låg grad av tro på mediernas påverkan medför lägre grader av upplevd otrygghet i stadsrummet. Det skulle tala för att förklaringen till tredjepersonseffekternas konsekvenser rimligtvis går att tillskriva *graden av autonomi* (jfr Combs and Slovic, 1979). En sådan förklaring är även rimlig när det gäller det likartade mönstret i den personliga oron och föreställningen om mediernas påverkan. Det som skulle kunna tala för ett sådant resultat är just att kvinnor är mer vanligt förekommande bland dem som mycket ofta oroar sig samt att det är vanligare bland män att inte tro på mediernas påverkan vare sig själv eller andra.

Men även det andra scenariot, *att mediernas innehåll genom vår nyhetskonsumtion påverkar vår otrygghet och gör oss rädda för att gå ut* är rimlig. Det som talar emot ett sådant scenario är att den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan dock generellt sett är högre bland dem som saknar medieerfarenheter av hot och risker. Eftersom det trots allt förekommer självständiga effekter av föreställningen om mediernas påverkan bland dem som också har medieerfarenhet av hot och risker är min bedömning att även det andra scenariot är troligt, d.v.s. att människor till följd av att ha tagit del av mediernas innehåll av hot och risker kan komma att tro att medierna påverkar människors upplevelser av hot och risker. Det kan fortfarande vara tal om att mediernas innehåll av hot och risker påverkar denna föreställning eftersom det finns stora självständiga effekter av föreställningen om mediernas påverkan på den upplevda otryggheten *även* bland dem som har medieerfarenhet av hot och risker med kontroll för personlig oro.

Som jag visade i den perspektivberoende medieanalysen kan människor till följd av föreställningar om mediernas brottsrapportering som underdriven d.v.s. att verkligheten är än mer skrämmande än i medierna, komma att begränsa sin rörelsefrihet i stadsrummet. Människor med samma föreställning upplever också i högre grad än de som anser att mediernas brottsrapportering är rättvis eller överdriven otrygghet i stadsrummet. På liknande sätt finns det ett samband mellan de som i någon utsträckning har föreställningar om att medierna påverkar människor upplevelser av hot och risker och upplevelsen av otrygghet i stadsrummet. I detta avsnitt är min ambition att undersöka rimligheten i det andra scenariot, att mediernas innehåll av hot och risker medför tredjepersonseffekter vilka i sin tur får konsekvenser för människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet. Den första frågan jag har för avsikt att besvara är om det finns något samband mellan nyhetsmediernas bilder av hot och risker och människors föreställningar om hot och

risker, och i så fall hur detta samband ser ut. Frågan om hur mediernas innehåll kan påverka människors föreställningar ryms bland annat inom det som kallats för dagordningsforskningen. Med begreppet *dagordning* uppmärksammade företrädare som Maxwell McCombs och Donald Shaw (1972; 1993) ett fenomen som sedan länge noterats i valkampanjer: att massmedierna bestämmer vilken uppmärksamhet olika sakfrågor får hos väljarna. De frågor och ämnen som massmedierna prioriterar i sin rapportering blir också de frågor och ämnen som publiken tycker är viktiga. Enligt dagordningstesens ger medierna oss uppslag på frågeställningar att ha åsikter om, därigenom hålls vissa frågeställningar levande. Massmediernas betydelse ligger således inte så mycket i att de bestämmer vilka åsikter människor har utan vad de har åsikter om.

Ett sätt att jämföra vilka hot och risker människor tycker är viktiga med vilka nyhetsmedierna prioriterar är att jämföra hur vanligt förekommande de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten är i människors föreställningar med hur vanligt förekommande dessa typer av hot och risker är i nyhetsutbudet. Jag inleder med detta. Om prioriteringen av typerna av hot och risker är likartad, vet vi att det finns en god överensstämmelse mellan människors föreställningar om allvarliga hot och risker och nyhetsmediernas innehåll av hot och risker. Helt enkelt att människors mentala kartor överensstämmer med nyhetsmediernas. Om det går att fastställa att människors föreställningar om hot och risker förändras på ett likartat sätt efter det att nyhetsmediernas innehåll antingen börjat uppmärksamma nya typer av hot och risker eller förändrat förekomsten av en viss typ av hot och risker, är det rimligt att anta att det är tal om dagordningseffekter.

I min studie finns det stor överensstämmelse mellan de hot och risker människor anser vara de allvarligaste hoten mot deras egen trygghet, och de hot och risker som förekommer i det lokala nyhetsutbudet. Men det finns också skillnader. I människors medvetande figurerar i huvudsak fem olika typer av hot och risker. *Brottslighet, kriminalitet och våld* upptar större delen där närmare hälften av svaren avser dessa former av hot. I denna kategori dominerar fysiskt våld som misshandel och överfall medan egendomsbrott utgör en mindre del. Det näst vanligaste hotet som en dryg femtedel av svaren avser är olika former av *sociala problem* som arbetslöshet, försämrad vård och social segregation. Andra huvudtyper av hot och risker mot den egna tryggheten är förknippade med olika aspekter på *samhället, hälsa och miljö* samt *internationella konflikter*.

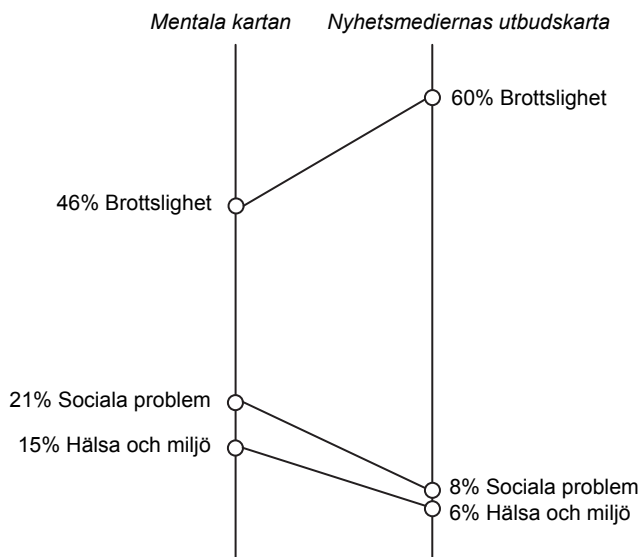
Om vi ser till vilka hot och risker som dominerar i de lokala nyhetsmedierna, figurerar motsvarande hot, men också andra typer som olyckor (se kapitel 2). I likhet med människors föreställningar om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten dominerar *brottslighet, kriminalitet och våld* även nyhetsmediernas utbud (figur 11:2). Närmare två tredjedelar av nyhetsartiklarna avser dessa former av hot. Men i motsats till människors föreställningar om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten består huvuddelen av nyhetsmediernas brottsrapportering av olika former av egendomsbrott som inbrott och stöld (ca 40 procent av brottsrapporteringen) medan endast ca 7 procent av utbudet omfattar olika former av våldsbrott. Det näst vanligast förekommande typen av hot eller

risk som utgör en dryg fjärdedel av hot- och riskutbudet i nyhetsmedierna avser olika former av *olyckor*, där främst trafikolyckor dominerar. Den tredje vanligast förekommande typen av hot och risk i nyhetsmedierna avser olika former av *sociala hot och risker* där den största delen avser olika former av samhällseliga eller ekonomiska hot men även olika former av brister på rättvisa, jämlikhet etc. samt sociala problem. Dessa former av hot avser dock en liten andel av det totala hot och riskutbudet, ca 8 procent. Mest sällan förekommande i det lokala nyhetsutbudet är hot och risker som avser *hälso- eller miljöfrågor*.

Det går dock inte att jämföra människors föreställningar om de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten rakt av mot undersökningar av mediernas innehåll. Detta eftersom det finns olika förutsättningar för att undersöka medieinnehåll och svaren på öppna frågor. De hot och risker i nyhetsutbudet som jag undersökt har alla det gemensamt att de avser hot och risker som kan komma att drabba människor i Göteborgsregionen. Således har de internationella hot där jag gjort bedömningen att dessa inte skulle kunna få konsekvenser för Göteborgsregionen valts bort. En typ av artikel om ett internationellt hot som skulle kunna drabba en storstad som Göteborg skulle kunna vara en artikel om en planerad terroristattack på Centralstation. Det är inte förväntat att det ska finnas några internationella hot i det lokala nyhetsutbudet, varför jämförelser i prioritetsordning av dessa inte genomförts. På motsvarande sätt förekommer olyckor i en dryg fjärdedel av nyhetsutbudet, medan denna typ av hot i det närmaste saknas i människors föreställningsvärld om allvarliga hot mot den egna tryggheten. De går dock att skönja i svar som trafikmiljön.

I figur 11:2 nedan framgår på aggregerad nivå prioritetsordningen mellan de hot människor anser vara de allvarligaste mot den egna tryggheten, och de hot och risker som är vanligast förekommande i det lokala nyhetsutbudet avseende de två till tre väl överensstämmande kategorierna: *brott, sociala problem* samt *hälsa och miljö*. De övriga kategorierna är svårare att finna jämförbarhet i. Det finns således en jämförbarhet i rangordningen av problem. Däremot är avståenden dem emellan mätta på olika sätt, och därmed svåra att jämföra.

Figur 11:2 Andelen hot och risker mot den egna tryggheten i människors medvetande i jämförelse med andelen hot och risker i de lokala nyhetsmedierna Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)

Kommentar: Andelarna på den mentala kartan avser ett genomsnitt av andelen svar på den öppna frågan (se kapitel 7) om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten ställd 2001, 2004 samt 2007, Göteborgsregionen, totalt antal svar är 5161st fördelat på 3554 personer. Andelarna på nyhetsmediernas karta avser ett genomsnitt av andelen hot- och riskartiklar (se kapitel 2) i de lokala nyhetsmedierna Göteborg-Posten och GT 2001 och 2003, totalt antal hot och riskartiklar är 1865st. I figuren ovan visas endast de tre överensstämmande kategorierna. På den mentala kartan saknas således de internationella hoten samt samhällskategorin, medan kategorin olyckor saknas på nyhetsmediernas utbudskarta.

Men även om det finns stora likheter mellan vilken typ av hot människor anser allvarligast och vilken typ av hot som är vanligast förekommande i nyhetsutbudet, finns det skillnader om vi undersöker det vanligast förekommande mer i detalj. Människor har främst föreställningar om våldsbrott som allvarliga mot den egna tryggheten medan medierna i huvudsak rapporterar om egendomsbrott, och endast i liten utsträckning om våldsbrott. Ett sätt att förstå detta är naturligtvis att nyhetsmediernas innehåll av brott motsvarar de typer av brott som läsarna är intresserade av att läsa om. Jag finner det troligt eftersom egendomsbrott är den typ av brott som människor i min studie främst ger uttryck för att de själv utsatts för tillika den typ av brott som de anger att de tror att det är mest sannolikt att de drabbas av. Denna skillnad skulle således kunna vara ett uttryck för att nyhetsinnehåll om brott för människor utgör en informationskälla för att besvara frågan om det skett något inbrott, eller inte i närheten av där man bor, och huruvida man behöver vrida åtgärder och vara extra vaksam eller inte. Ett sätt att se det är att nyhetsmediernas utbud av hot och risker ger människor en indikation på hur vanligt förekommande en viss typ av hot och risker är och således indikerar hur hög respektive

låg sannolikheten är för att drabbas av motsvarande hot eller risk. En sådan tolkning skulle överensstämma med resultatet från den perspektivberoende medieanalysen. Där framgick att människor som anser att mediernas brottsrapportering är underdriven också är dem som i högre utsträckning än dem som anser att mediernas brottsrapportering är rättvisande eller överdriven har upplevt otrygghet i stadsrummet.

Men, det som enligt den samhällsvetenskapliga riskforskningen sägs spela den avgörande rollen för människors riskperceptioner är inte främst riskens sannolikhet för att inträffa, utan snarare förmågan att hantera dess konsekvenser. Något som också föreställningen om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten tar fokus på. Det betyder att om nyhetsmediernas innehåll påverkar människors föreställningar om hot och risker är det mest troligt att *utbudet av hot och risker* påverkar människors föreställningar om *sannolikheten* att hotet eller risken ska inträffa. När det gäller den typ av hot som både är vanligast i nyhetsutbudet och i människors föreställningar om allvarliga hot, brott, är det vanligast att det i nyhetsmedierna rapporteras om egendomsbrott medan människor främst har föreställningar om våldsbrott som de allvarligaste. Det är rimligt att anta att om medierna påverkar människor föreställningar om brott, är det främst sannolikheten att dessa brott inträffar som kan tänkas påverkas av utbudet. Något som också verkar rimligt mot bakgrund av att föreställningen att mediernas brottsrapportering till sin omfattning är underdriven vilket kan leda till förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Men nyhetsinnehållet av hot och risker kan även tänkas påverka människors föreställningar om dess konsekvenser genom att påverka hoten och riskernas attribut. Att massmedierna hjälper oss att minnas och hålla oss uppdaterade på olika sakfrågor och därigenom påverka de teman eller frågor vi pratar om avser dagordningsteorins första nivå. Men teorin har inom politisk kommunikation visat sig användbar även på frågornas attribut (McCombs, 2006). Det är här av intresse att pröva om dagordningsteorins andra nivå är tillämpbar inte enbart på områden som brottslighet och kriminalitet eller hot och risker generellt utan också på sådant vi förknippar med vad eller vilka det är som drabbas av hoten och riskerna samt vilka som upplever otrygghet i stadsrummet.

Inom riskforskningen har man visat att det förutom riskens sannolikhet att inträffa, framförallt är riskernas konsekvenser och människors förmåga att hantera dessa som är avgörande för människors riskperception. Även inom forskningen kring rädslan för brott har man med hjälp av sårbarhetstester identifierat brister i förmågan att hantera och återhämta sig från brott som en förklaring till varför vissa är mer rädda än andra. Utifrån ett sådant resonemang är det intressant att undersöka överensstämmelsen mellan de sociala grupper som drabbas av hot och risker i nyhetsutbudet med de sociala grupper som har föreställningar om allvarliga hot mot den egna tryggheten. Detta för att kunna resonera kring eventuella dagordningseffekter på den andra nivån, samt rimligheten att människors föreställningar om mediernas påverkan kan leda till upplevd otrygghet i stadsrummet. Det är därför också relevant att även jämföra de sociala grupper som drabbas av hot och risker i nyhetsutbudet med de sociala grupper som främst upplever

otrygghet i stadsrummet. Det senare handlar således om ett resonemang kring att man till följd av identifikationen med dem som drabbas av hot och risker i nyhetsutbudet skulle kunna göra en mer rädd eller otrygg. Den andra frågan jag har för avsikt att besvara är om det finns något samband mellan vem eller vad som drabbas av hot och risker i nyhetsmedierna och å ena sidan sociala grupperns föreställningar om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten, å andra sidan sociala grupperns upplevelser av otrygghet i stadsrummet.

De sociala grupper jag gör jämförelser mot är dels de grupper som främst indikerar otrygghet i stadsrummet d.v.s. kön samt ålder men också utbildning som i detta sammanhang får uttrycka ett slags social sårbarhet.

Tabell 11:5 Föreställningar om de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten efter ålder, kön och utbildning (procent av antal svar per individ)

Allvarligaste hotet mot egen trygghet	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv.	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Brottslighet etc	74	63	78	68	64	68	71	67
Sociala problem	29	32	33	36	26	22	29	31
Internationellt	2	4	4	2	1	4	2	3
Samhälle	17	21	14	19	22	18	19	19
Hälsa och miljö	24	20	13	22	24	30	18	25
Minst antal svarande	605	537	228	417	289	208	490	634

Kommentar: Tabellen ovan avser Göteborgsregionen 2007. För frågans formulering, mängd som tabellen avser och kodning se kapitel 7. Tabellen Det totala antalet personer som svarat på frågan är för kön och ålder är 1142 och för utbildning 1124. De totala andelarna överstiger 100 procent eftersom det finns en möjlighet för individerna att ange mer än ett hot. Det andra alternativet d.v.s. att dividera med det totala antalet svar som kvinnor angett leder till att individer som angett många svar får en högre viktning.

Om vi undersöker i vilken utsträckning de sociala grupperna betonar olika typer av hot och risker som det allvarligaste mot den egna tryggheten, är rangordningen ganska lika oavsett social grupp. Människor rangordnar oavsett grupptillhörighet brottslighet som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten. Alla utom de äldre rangordnar sociala problem som det näst allvarligaste och alla rangordnar de internationella hoten lägst (tabell 11:5). Bland de äldre rangordnas hälso- och miljöhot allvarligare än sociala problem. De i övrigt mycket små variationer i rangordning som förekommer är huruvida hälsa och miljö respektive samhälle rangordnas som tredje eller fjärde alternativ. Det betyder att det finns en mycket stor samsyn i föreställningar om vad som utgör allvarliga hot mot den egna tryggheten, oavsett kön eller social klass. Om nyhetsmediernas innehåll skulle påverka människors föreställningar om hot och riskers allvarlighet, skulle kvinnor och män, oavsett social klass drabbas av hot och risker i likartad utsträckning. Däremot skulle det förväntas att framförallt de äldre i nyhetsutbudet skulle vara mer vanligt förekommande som den grupp som drabbas av hälso- eller miljöhot.

Det är mycket vanligt att konsekvenser framgår i nyhetsutbudet av hot och risker (i tre fjärdedelar av artiklarna) och att dessa drabbar människor snarare än situationer eller sammanhang (i närmare två tredjedelar av fallen). Dessa utgörs främst av enskilda individer snarare än grupper. Det betyder att det finns möjlighet att identifiera sig med dem som drabbas. När kön framgår drabbas kvinnor och män i relativt lika utsträckning. Vilket innebär att det är möjligt att nyhetsmediernas innehåll av hot och risker förutom att påverka föreställningen om dess sannolikhet att inträffa, även kan påverka föreställningar om hotens allvarlighet. Denna utsaga gäller dock inte för de äldre. När ålder framgår är det mycket ovanligt att de äldre drabbas. I en dryg tredjedel (39 procent) av de fall där ålder framgår drabbas unga, och i närmare en fjärdedel av fallen drabbas barn respektive medelålders. Att äldre drabbas är således generellt ovanligt i de hot- och riskartiklar som förekommer i de lokala nyhetsmedierna. Det finns således inget som tyder på att de äldres högre prioritering av hälsa och miljöhot skulle ha någon motsvarighet i de lokala nyhetsmediernas utbud av vilka som drabbas av sådana hot och risker. De äldres bedömning av hälso- och miljöhot går troligtvis att tillskriva att hälsohot är sådant som de till följd av högre ålder kan tänkas drabbas av. När det gäller social klass, är det i likhet med etnicitet, mycket ovanligt att detta framgår explicit i nyhetsutbudets hot och risker.

Det betyder att om vi ser till vilket utrymme och placering på första sidan olika typer av hot och risker får i nyhetsmediernas och de hot människor anser vara de allvarligaste hoten mot deras egen trygghet, är denna överensstämmelse mycket låg. Däremot finns det en mycket god överensstämmelse mellan de hot och risker som kontinuerligt återkommer i nyhetsutbudet och de hot och risker människor anser vara de allvarligaste hoten mot deras egen trygghet, varför det fortfarande är rimligt att anta att det kan vara tal om dagordningseffekter. Vi kan däremot inte veta om det är medierna som speglar människors intressen eller mediernas innehåll som sätter dagordningen avseende dessa i många fall vardagsnära riskerna som avses. Eftersom det också finns en relativt god överensstämmelse mellan de sociala grupper som drabbas av hot och risker och de som har föreställningar om dessa hot som allvarliga är det rimligt att nyhetsmedierna inte bara kan påverka människors föreställningar om sannolikheten att hot och risker ska inträffa utan även allvarligheten av deras konsekvenser.

Det finns i min studie däremot indikationer på att det i människors föreställningar om allvarligaste hotet mot den egna tryggheten finns så kallade mer stabila hot- och riskteman och andra mer lättrolliga. Det finns också indikationer på att människor ger uttryck för *nya* typer av brottsrelaterade begrepp i samma takt som medierna uppmärksammar motsvarande.

Vid de tre tillfällen som den öppna frågan om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten ställts har prioriteringsordningen av de två främst förekommande typerna av hot och risker, brottslighet samt sociala problem varit den samma (se kapitel 7). Däremot har prioriteringsordningen varierat avseende typerna förknippade med samhället eller hälsa och miljö. Under 2001 utgjorde samhällshot ett större hot mot den egna tryggheten än hot och risker förknippade med hälsa och miljö, medan förhållandet är det omvända 2004 samt

2007. Även om de internationella hoten tagit minst plats på den mentala kartan vid de tre undersökningstillfällena, har andelen hot och risker avseende dessa hot minskat för varje år. I människors föreställningar om allvarliga hot mot den egna individen finns det några mer stabila hot- och riskteman: de som avser brottslighet och sociala problem, och några mer lättroliga: de som avser hälsa och miljö samt internationella hot. Den stora förändringen är främst att de internationella hoten över tid upplevts som mindre hotfulla medan hälsa och miljöhoten tagit mer plats.

Det finns i min studie även indikationer på att människor ger uttryck för *nya* typer av hot och risker i samma takt som medierna uppmärksammar motsvarande hot. Ett exempel på detta är hot om *organiserad brottslighet* eller *gängkriminalitet*. Som jag visat ovan är föreställningar om brott, kriminalitet och våld en tämligen stabil typ av hot. Däremot går det att skönja en viss variation i de svar människor anger inom denna enskilda kategori vid en jämförelse av de tre år frågan ställts. Även om begrepp som gäng, ungdomsupplopp och ungdomsgång i min studie förekommit under alla de tre åren som den öppna frågan ställts är det först 2007 som begrepp förknippade med organiserad brottslighet börjar dyka upp. Det handlar då förutom svar som "organiserad brottslighet" om "gangsterligor", "internationella ligor" eller "kriminella/våldsamma gäng" och mer specificerade svar som OG (Original Gangsters) som enligt en kartläggning av journalisten Lasse Wierup är ett av de kriminella gäng/nätverk som verkar i Göteborg. Det handlar visserligen inte om en jättestor andel svar, men just *förekomsten* av dessa begrepp 2007 och avsaknaden av motsvarande 2004 samt 2001, tyder ändå på att några begrepp på individernas mentala kartor är nya. Ser vi närmare på hur det dominerande lokala nyhetsmediet Göteborgs-Posten under denna period belyst den organiserade brottsligheten finns det resultat i en lokal tematisk innehållsanalys av drygt 200 artiklar som visar att mängden artiklar om organiserad brottslighet under perioden mellan den första januari 2005 tom den sista december 2007 mångdubblats (Cabero m.fl., 2008). Författarna har också genomfört en översiktlig undersökning i Mediarkivet på artiklar innehållande orden "organiserad brottslighet" och "Göteborg" i Göteborgs-Posten from 1994 tom 2008. Antalet artiklar under den period som i min studie är aktuell att jämföra mot (2001–2007) skrevs det i Göteborgs-Posten under perioden 2001–2004 ca 6 artiklar per år innehållande orden "organiserad brottslighet" och "Göteborg". För att under 2005 öka till 8st, 2005 11st, 2006 25st, 2007 41st (samt 2008 46st). En likartad ökning erhålls vid undersökning på artiklar innehållande orden "gängkriminalitet" och "Göteborg". Det betyder att även om kategorin brott och sociala problem är stabila hot och riskkategorier i människors föreställningar om allvarliga hot mot den egna tryggheten, förekommer det variationer inom olika typer av brott som är rimligt att tolka i termer av dagordningseffekter.

En annan form av attribut kan tänkas vara den kontext inom vilken hoten och riskerna utspelar sig i nyhetsmedierna. Massmediernas utbud av hot och risker kan här ses mot bakgrund av en "reell" verklighet. Den kan jämföras med det Asp (1986) kallar för mediernas beskrivningsvärde. Det kan handla om i vilken utsträckning mediernas bild av

brottsligheten överensstämmer med polisstatistikens. Eftersom nyhetsmedierna gör anspråk på att skildra verkligheten och människors föreställningar om hot och risker kan påverka deras upplevelse av otrygghet är även denna senare relation av intresse. Min avsikt är här att lämna jämförelsen mot föreställningarna om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten för att närmare undersöka sambandet mot den upplevda otryggheten i stadsrummet. Detta för att undersöka rimligheten i förklaringen att tredjepersonseffekter har störst påverkan i öppna och öde rum är för att det främst är i dessa typer av rum som nyhetsrapporteringen om hot och risker sker. Den tredje frågan jag har för avsikt att besvara är om det finns något samband mellan de rum där hot och risker utspelar sig i nyhetsmedierna och de rum där människor upplever otrygghet men också de rum där föreställningen om mediernas påverkan har störst självständig effekt på den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Ser vi till de lokala nyhetsmediernas rapportering av hot och risker utspelar sig dessa (i de närmare tre fjärdedelar av artiklarna det är relevant att mäta) främst i öppna rum som gator/torg, gångbanor eller cykelbanor i de fall platsen eller rummet är av relevans att mäta. Dessa typer av rum kan vara både öde eller befolkade. Drygt hälften av artiklarna där det är lämpligt att mäta, avser denna typ av rum (figur 11:4). Näst vanligast är det att hot- och riskartiklarna utspelar sig i rum som kan karakteriseras som slutna och befolkade som restauranger eller pubar. Drygt en femtedel av artiklarna där rum är lämpligt att mäta avser denna typ av rum. I de kvarvarande artiklarna utspelar sig ca tio procent vardera i öde respektive befolkade halvöppna rum. Att endast ca 10 procent av nyhetsartiklarna sker mot bakgrund av en öde kontext rimmar inte så väl med att det är den typ av rum där människor främst upplever otrygghet. Inte heller det faktum att den näst vanligaste bakgrunden i nyhetsartiklarna om hot och risker sker mot bakgrund av de rum som människor upplevelser som tryggast. Men det finns en god överensstämmelse om vi ser till den typ av rum där människor näst efter öde rum upplever otrygghet: de öppna. De öde rum jag kunnat identifiera är endast de nyhetsartiklar där det klart framgått att det är parker eller rekreationsområden nattetid utan att någon särskild tillställning avses. Det är således möjligt att en stor del av de öppna rummen, skulle kunna karakteriseras som öde. Om bakgrunden i nyhetsmediernas innehåll av hot och risker spelar någon roll för den upplevda otryggheten i stadsrummet skulle det således gälla den upplevda otryggheten i öde samt öppna rum, men inte kunna förklara den upplevda otryggheten i de allra tryggaste miljöerna. En trolig förklaring till detta är att det i starkt socialt präglade miljöer är andra faktorer som föreställningar om de andra människorna som är där som är avgörande. Det skulle i sådana miljöer snarare vara nyhetsmediernas innehåll av den eller de som utgör hotet eller risken som skulle kunna påverka den upplevda otryggheten.

Generellt i nyhetsutbudet av hot och risker är det vanligaste att det är situationer eller sammanhang som utgör ett hot eller en risk, snarare än enstaka eller flera individer. Frågan är om det är vanligare att andra människor snarare än särskilda situationer eller sammanhang utgör hot och risker i de slutna och befolkade rummen i nyhetsmedierna, än

i de öde. Jag ska därför närmare undersöka vad som främst utgör hot och risker: människor eller situationer i nyhetsutbudet mot bakgrund av de typer av rum som avses.

Tabell 11:6 Andel nyhetsartiklar där hotet eller risken utgörs av aktör/er respektive situation mot bakgrund av de stadsrum som artikeln avser (genomsnitt procent)

Hot eller risk	Öde rum	Öppna rum	Befolkade och halvöppna rum	Befolkade slutna rum	I minst något rum
Individ/individer	38	64	84	87	68
Situation/sammanhang	62	36	16	13	32
Summa procent	100	100	100	100	100
Totalt antal	168	749	94	283	1371

Kommentar: Andelarna avser ett genomsnitt av andelen hot- och risksartiklar (se kapitel 2) i de lokala nyhetsmedierna Göteborg-Posten och GT 2001 och 2003, totalt antal hot och riskartiklar där typen av rum är lämpligt att möta är 1371st. De hot och riskartiklar (77st) där typen av stadsrum ej framgår visas ej i tabellen.

Det finns ett klart och tydligt mönster avseende hur de två typerna av hot och risker fördelar sig mot bakgrund av stadsrummen. I takt med att den sociala kontrollen i stadsrummet ökar, ökar också andelen där människor snarare än situationer utgör ett hot eller en risk. Mönstret är det motsatta då situationer/sammanhang utgör ett hot eller en risk. I drygt en tredjedel av nyhetsartiklarna utgörs hotet eller risken av andra människor mot bakgrund av öde rum. Andelen ökar till nästan det dubbla, när bakgrunden utgörs av öppna rum. Det är i de befolkade rummen som andelen nyhetsartiklar där hotet eller risken utgörs av människor är som störst. I de befolkade och slutna rummen, som är den näst vanligaste bakgrunden i nyhetsutbudet, utgörs hotet eller risken i närmare nio fall av tio av andra människor. Det betyder att det är rimligt att anta att nyhetsmediernas innehåll av hot och risker också kan tänkas påverka människor föreställningar om otrygghet även i mer befolkade rum genom föreställningar om dem som utgör ett hot eller en risk.

De två första scenariona antar båda att det är människors föreställningar som påverkar den upplevda otryggheten men det tredje scenariot snarare antar är den upplevda otryggheten i stadsrummet som leder till föreställningen om mediernas påverkan och att vi projicerar vår rädsla på medierna som orsak. Det är också möjligt att det den kausala riktningen går åt andra hållet. *Att vi projicerar vår rädsla på medierna som orsak* är enligt min mening ett fullt tänkbart scenario. Detta eftersom det i både min egen och andras studier finns indikationer på att människor anger medierna som orsak till sin upplevda rädsla eller otrygghet.

Resonemanget ovan talar för att den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet å ena sidan antingen är ett uttryck för individens grad av autonomi eller tron på att mediernas innehåll bidrar med relevant kunskap å andra sidan är ett uttryck för att vi projicerar vår upplevda otrygghet i stadsrummet på medierna. Det är så långt jag kommer i mina analyser och resonemang

kring orsakerna bakom tredjepersonseffekternas konsekvenser för den upplevda otryggheten i stadsrummet. Oavsett vilket har tredjepersonseffekterna i min studie konsekvenser för den upplevda otryggheten i stadsrummet.

Första principen

Ett resultat av ovanstående analys är att *sociala faktorerers självständiga effekt ökar med graden av social kontroll på stadsrummet medan de personligas minskar*. Den förklaring till detta som jag inledde med att resonera kring i avsnittet om den personliga orons påverkan är att det i socialt kontrollerade miljöer finns ett ”socialt stöd” om något skulle inträffa. Det skulle därför kunna tänkas ställa lägre krav på den enskilde individen att hantera konsekvenser av det som kan tänkas inträffa tillika medföra lägre grader av upplevd otrygghet. I mindre socialt kontrollerade miljöer eller där det t.o.m. saknas andra människor är individen mer utlämnad till sin egen reella eller föreställda förmåga att hantera sådant som kan inträffa. Detta eftersom det i dessa miljöer inte finns ett lika stort socialt stöd för att hantera konsekvenser.

Några uttryck för rimligheten i en sådan förklaring är inledningsvis att jag kartläggningen tidigare uppmärksammat att rummets fysiska karaktär i termer av öppenhet respektive slutenhet endast spelar roll tillsammans med dess sociala d.v.s. om rummet är befolkat eller i huvudsak öde. De geografiska platser ska här snarast ses som sammanhang som färgas av det sociala och rädslan förklaras av försvarbart revir, ju lägre grad av social kontroll, desto högre grad av rädsla. Ett resultat som framfördes i samma kapitel (kapitel 7) var att om man vill förebygga otrygghet i öde rum är det första steget att se till att det finns människor där, medan om det handlar om befolkade rum som är halvöppna dels handlar om att indikera att det finns något slags social kontroll och om att främja tilliten till andra människor. Ett annat är att människor framförallt upplevt otrygghet i stadsrummet när de vistats där ensamma d.v.s. när ett eventuellt socialt stöd saknas. Den upplevda otryggheten sjunker drastiskt om man varit där tillsammans med vänner eller bekanta. Vilket inte är särskilt förvånande men det visar på att människor främst upplever otrygghet i de situationer där det sociala stödet är svagt. Mer förvånande är det dock att människor upplever en nästan lika låg grad av otrygghet bara det finns mycket människor där. Men det talar återigen om att förekomsten av en social miljö, även om denna är anonym, om man har tilltro till den kan utgöra ett föreställt socialt stöd. Ett tredje är att om vi känner oss socialt integrerade i vårt bostadsområde medför även det lägre grader av upplevd otrygghet. Ett fjärde är att det främst är personliga faktorer, där man således är utlämnad åt sin egen förmåga, som erfarenheten av våld/hot, personlig oro, kön, medieerfarenhet samt föreställningar om mediernas påverkan som har störst självständig effekt i öde rum. Ett femte är att från resultaten i kapitlet om otryggheten i stadsrummet vet vi även att den främsta indikatorn på dagtid inte är kön utan tvärtom tilliten till andra människor. Dagtid är det fler människor i rörelse och den faktor som spelar störst roll i dessa sociala sammanhang är en social variabel.

Andra principen

Att den egna utsattheten för våld/hot påverkar otryggheten är väntat. Men att även ett slags "indirekt" erfarenhet, att ha sett andra utsättas för våld/hot, medför det samma är teoretiskt intressant. Det betyder att det man "sett" av våld/hot har betydelse.

I den senmoderna tiden har representationernas betydelse ökat, till förmån för de egna. Inte sagt att de egna erfarenheterna har minskat i betydelse men betydelsen av information i andra hand eller via medierna eller sådant vi faktiskt själv kan observera i verkligheten blir viktigare. Ett konkret exempel på detta är att även om forskningen visat att den egna utsattheten påverkar den upplevda otryggheten, visar jag att det samma gäller även att ha sett andra utsättas för våld/hot (detta även om det endast är 17 procent som avser samma grupp som både utsatts för och som sett).

Det kan innebära att det är det man "ser" eller "känner till" som har betydelse snarare än vad som i realiteten har hänt. Mekanismen knyter an till tillgänglighetsprincipen som ponerar att det inte nödvändigtvis är sådant som har hänt som styr vår riskuppfattning utan sådant som vi minns. Ett uttryck för en sådan mekanism är som framgick i den perspektivberoende sociala analysen att även sådant som nedskräpning leder till förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten. Sådana indikatorer på oro du dagligen möter i din vardagsmiljö påverkar din upplevda otrygghet. Ett annat är resonemangen kring tredjepersonseffekternas konsekvenser där människor genom sina handlingar, synliga för andra, som till exempel att kvinnor ringer varandra för att kontrollera att de kommit hem ordentligt etc., kan upprätthålla normer som kvinnor som osjälvständiga och i en förlängning innebära begränsningar i rörelsefriheten i stadsrummet. Ytterligare uttryck hämtat från verkligheten är att även minskad brottslighet inte nödvändigtvis leder till minskad otrygghet medan synlighetsskapande åtgärder för en tryggare miljö gör det.

11.5 DISKUSSION KRING EN NY ANALYSMODELL

Förmågan att förebygga, hantera och återhämta sig

Analyserna har visat att det inte enbart människors *erfarenheter* av hot och risker som påverkar deras upplevda otrygghet utan även deras *föreställningar* om hot och risker och andra människors beteenden. Som påpekats i den ursprungliga analysmodellen är min utgångspunkt att dessa föreställningar, i likhet med människors övriga predisposition, dock är produkten av tidigare erfarenhetsvägar och predisposition.

Men det är i huvudsak tre olika mekanismer som förklarar den upplevda otryggheten i stadsrummet. Dels reella eller föreställda sannolikheter att utsättas för brott, konsekvenserna av det som kan inträffa och graden av kontroll över de båda faktorerna. Alltså *förmågan att förebygga, hantera och återhämta sig från sådant som kan inträffa*. Detta är mekanismer som på en förhöjd abstraktionsnivå knyter an till sårbarhetsteser inom forskningen till rädslan för brott och till mer generella riskhypoteser i förklaringen av riskperception.

Förutom den personliga erfarenheten av våld och hot samt tron på medicieffekter är det sårbarhetsfaktorer som kön, ålder och personlig oro som har stora självständiga effekter på den upplevda otryggheten i stadsrummet. Forskningen kring rädslan för brott visar att sårbarhetsfaktorer inverkan på den upplevda rädslan styrs av (1) exponering för icke förhandlingsbar risk, (2) avsaknad av kontroll som är en brist på effektivt försvar, skydd och/eller möjligheter till flykt, samt (3) förväntningar på allvarliga konsekvenser (Killias, 1990). När det gäller den socialpsykologiskt influerade forskningen kring riskperceptioner bygger jag på studier som visar att människors riskperceptioner kan förklaras med tre huvudfaktorer: riskens orsaker, riskens konsekvenser och allvarligheten av dessa samt graden av kontroll som handlar om möjligheter att bemästra risken och dess konsekvenser (Brehmer, 1993:7-8, 11). Inom forskningen kring rädsla för brott menar man generellt att sannolikheten speglar den reella sannolikheten att utsättas för brott, genom att referera till att det är vanligare att kvinnor utsätts för sexualbrott och yngre för våldsbrott. Men det finns forskare inom denna tradition som Sacco et. al. (2000) som menar att sårbarheten speglar förväntningar kring det som kan inträffa och förmågan att hantera det. Inom riskforskningen avses både objektiva beräkningar av sannolikheten att risker ska inträffa men även föreställningar kring detta. Vår riskperception kan påverkas av såväl reella som föreställda sannolikheter, konsekvenser och förmågan att kontrollera risken (jfr Renn, 1992:64). Min analys visar att människors bedömning av sannolikheten att utsättas för olika brott ligger nära den verkliga utsattheten för brott. Människors föreställningar om den allvarligaste orsaken till deras otrygghet talar snarare för att det är konsekvenserna av att utsättas för främst våldsbrott som orsak till otrygghet generellt.

<i>Sannolikhet</i>	<i>Konsekvens</i>	<i>Kontroll</i>
--------------------	-------------------	-----------------

På den högsta abstraktionsnivån är det enligt min mening möjligt att formulera:

En förklaringsmodell som ponerar att upplevelser av otrygghet i stadsrummet bestäms av den reella eller föreställda sannolikheten att utsättas för hot och risker och deras konsekvenser med betoning på det senare och individens kontroll över de båda faktorerna i termer av att förebygga, hantera och återhämta sig.

Individstöd och socialt stöd samt betydelsen av det observerbara

Ett annat resultat är att de sociala faktorerna har störst självständig effekt i rum där den sociala karaktären är mer utpräglad och de mer individuella eller personliga i rum där sådan social karaktär på rummen är mindre utpräglade. Dessa förmågor att förebygga, hantera och återhämta sig från hot och risker kan i huvudsak stödjas av den omgivande miljön eller det aktuella sammanhanget. Om det finns andra människor i stadsrummet eller om man är där tillsammans med människor man känner, sjunker graden av upplevd otrygghet. På liknande sätt sjunker graden av otrygghet om det förutom människor finns tecken på social kontroll i den fysiska miljön. Eftersom den upplevda otryggheten är lägre

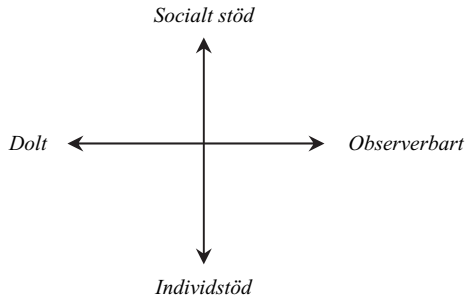
ju högre graden av social kontroll är, är det också främst sociala faktorer som erfarenheter av hot och risker via vänner och bekanta och brister i mellanmänsklig tillit som slår igenom som förklaringsfaktorer i dessa miljöer. Detta eftersom det i huvudsak inte är upp till individen enkom att förebygga, hantera och återhämta sig från sådant som kan inträffa utan att det ställer krav på andra, tillika sociala förmågor. Mekanismen bakom detta är att i mer socialt präglade miljöer finns det så att säga ett socialt stöd som inverkar på föreställda eller reella förmågan att förebygga, hantera och återhämta sig från sådant som kan inträffa med sociala medel. I miljöer där detta sociala stöd saknas är förmågan att förebygga, hantera och återhämta sig från hot och risker upp till den egna individen där den som är bättre framförallt mentalt och fysiskt, men även socialt rustad i lägre utsträckning upplever otrygghet.

Självständiga effekter av medieerfarenheten av våld och hot eller brott är lägst och saknas nästan helt. En trolig förklaring till att den massmedierade erfarenheten av hot och risker saknar effekt är dels att denna erfarenhet i ljuset av annat nyhetsinnehåll är marginell dels att nästan alla har denna erfarenhet och att det är svårt att finna variation i den upplevda rädslan och otryggheten. Men även om den självständiga effekten av medieerfarenheten är låg är den självständiga effekten av föreställningen om mediernas påverkan desto högre. Efter kön är den tillsammans med den personliga erfarenheten främsta förklaringsfaktorn till upplevelse av otrygghet i stadsrummet.

Om det nu varken är graden av tron på yttre påverkan eller frågan om projicering av den upplevda rädslan och otryggheten utan att mediernas innehåll faktiskt påverkar människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet när de är ensamma, är en trolig förklaring till detta att vi genom medierna påverkas av det vi exponeras för och det vi minns. Enligt *tillgänglighetsprincipen* styrs våra föreställningar om hot och risker inte nödvändigtvis av vad som har händer utan av vad vi minns. Exempelvis bedömer människor händelser som de omedelbart kommer ihåg som mer sannolika än händelser som för mindre mentalt tillgängliga. Vi behöver inte endast få information om risker, vi måste också påminnas om dessa annars tenderar vi att glömma. Tillgänglighetsprincipen är jämförbar med *dagordningshypotesen* där vi genom att uppmärksamma vad som finns på mediernas agenda håller detta redo och tillgängligt i vårt medvetande. Massmedierna fyller på vårt medvetande med bilder av det offentliga rummet som en hotfull plats. En liknande förklaring gäller den personliga erfarenhetens effekter efter exponeringen för stadens innehåll av hot och risker. Om vi själva utsatts för eller sett hot och risker är detta en stark upplevelse och vi tenderar att repetera den för oss själva och på så vis minnas den. Om vi ser till den personliga erfarenheten av sociala problem kan tillgänglighetsprincipen även vara jämförbar med *oordningshypotesen* d.v.s. att det är genom att vi uppmärksammar sociala problem i vår omgivning och vi dagligen påminns om dessa som det leder till en ökad rädsla eller otrygghet. Men på liknande sätt som vi i vårt vardagsliv dagligen passerar miljöerna i vårt bostadsområde och kan influeras av om dessa är präglade av sociala problem går det att förutsätta att vi influeras av dessa om vi

upplever dem som trygga. Det är också det är det man ”ser” eller ”känner till” som har betydelse än nödvändigtvis vad som i realiteten har hänt.

Figur 11:3 Individstöd och socialt stöd samt betydelsen av det observerbara för den upplevda otryggheten

För att förebygga otrygghet, i form av fysiska åtgärder är att dessa ska sträva efter att främja det sociala stödet i miljön. Detta genom att torg drar till sig folk, att skapa attraktiva rum eller att associera till social tillit istället för galler, lås och bom plantera buskar med tydliga gränser etc.

Förklaringar i skenet av ny analysmodell

I skenet av den nya analysmodellen är förklaringarna till den upplevda otryggheten i stadsrummet följande: Kortfattat påverkar oss våra erfarenheter av hot och risker på följande sätt: ju fler erfarenhetsvägar vi har av hot och risker, i desto högre grad har vi upplevt otrygghet i stadsrummet. Orsaken till detta är att vi påminns om hot och risker, både i vår närmiljö, genom vänner och bekanta eller genom medierna. Det faktum att hoten och riskerna hålls tillgängliga för oss medför inte bara att vi kan komma att överdriva vår bedömning av deras sannolikhet att inträffa men framförallt de konsekvenser de kan medföra. I medierna är det dessutom mycket vanligt att förövaren är en man och att offret är en kvinna vilket kan få till följd att det är så vi tror att hoten och riskerna ser ut.

En annan tendens är att vi inte alltid minns var ifrån vi förvärvar våra erfarenheter. Detta eftersom direkta erfarenheter i vårt moderna samhälle till stor del ersatts av indirekta och i vårt senmoderna samhälle har även den symboliska kommunikationen ökat i betydelse vilket ytterligare medfört en reduktion av den egna erfarenhetens betydelse. Beck talar om en omvänd erfarenhetslogik där våra egna erfarenheter så att säga ersätts med dem vi förvärvat genom våra indirekta erfarenheter. Även om vi inte med säkerhet minns varifrån vi förvärvat informationen om hot och risker från, minns vi den känsla av otrygghet de förmedlar. Det får till följd att vi tror att vi hört av vänner och bekanta medan vi i själva verket tagit del av detta via medierna.

Den individuella predispositionen påverkar oss kortfattat på följande sätt: Kvinnor är mer otrygga i stadsrummet än män, för att de tror att konsekvenserna av att drabbas av något hotfullt är allvarliga och deras reella eller föreställda förmåga att kunna kontrollera denna risk i form av fysiskt försvar generellt sätt skulle vara sämre än männens. Men även genus spelar roll för individens föreställningar om fysisk sårbarhet eller att kunna bli ett potentiellt offer för brott, fast bara för män. Män som skattar sig ha färre manliga och fler kvinnliga egenskaper uppvisar samma mönster av personlig oro som kvinnor generellt. Orsaken till detta är att i den upplevda oron ligger en bedömning även vad det är troligt att man kan drabbas av. Även om de unga lättare kan springa ifrån sin föröware upplever de unga en högre grad av otrygghet i stadsrummet än de äldre för att sannolikheten att de ska drabbas av våld och hot är högre än bland äldre. Den personliga oron spelar en roll för den upplevda otryggheten eftersom ju sämre reell eller föreställd kontroll individen har över sig själv och sin omvärld, i desto högre grad upplever individen otrygghet i stadsrummet.

Den personliga oron påverkar vår upplevda otrygghet i stadsrummet genom att den kan sänka vår förmåga att ha kontroll över oss själv och de omständigheter vi möter i omvärlden: ju högre grad av kontroll över en själv och omgivningen, desto lägre grad av upplevda otrygghet. Bristen på tilliten till andra människor fungerar på motsvarande sätt. I de rum som i någon utsträckning är befolkade kan bristen på tillit så att säga sänka förmågan att ha social kontroll över oss själva och vår omgivning: ju högre grad av tillit till andra människor desto lägre grad av upplevd otrygghet i befolkade miljöer.

Men också föreställningar om mediernas brottsrapportering och påverkan på människor har betydelse. En tänkbar förklaring är att medierna skrämmer upp människorna till att tro att omvärlden är mer hotfull än vad den verkligen är och till följd av det kan uppleva en högre grad av otrygghet. En annan är att människor tror att andra människor till följd av denna otrygghet undviker otrygga platser vilket i sin tur kan innebära att man till följd av inte enbart att man själv anser att det finns otrygga platser också undviker sådana platser till följd av föreställningen att dessa platser också är öde. Föreställningarna påverkar både sannolikheten för att något ska kunna inträffa och även konsekvenserna av att drabbas.

Människor som tror att mediernas brottsrapportering är underdriven, tror att verkligheten är mer skrämmande än i medierna. Anledningen till att de kan bli otrygga i stadsrummet till följd av mediekonsumtion, handlar då om att de läser om hemskheter i tidningarna men tror att det är ännu värre på stan, och känner därför en ökad otrygghet i stadsrummet främst för de konsekvenser de tror att utsattheten för hot och risker kan få. Anledningen till att människor kan bli mer otrygga i stadsrummet till följd av föreställningen om mediernas påverkan på människors upplevelser av hot och risker kan ske på två sätt. Det första handlar om att människor som sällan ger uttryck för att de inte tror att de själv är herre över omständigheterna i lägre utsträckning upplever otrygghet i stadsrummet. Även om det i realiteten förhåller sig så eller inte, kan föreställningen att ha kontroll över omständigheterna leda till en lägre grad av otrygghet i stadsrummet. Detta

oavsett om den personliga oron avses eller föreställningen om mediernas påverkan. Är du också utrustad med en god tillit till andra kan du också hantera situationer där andra människor är inblandade på ett mindre osäkert sätt. Högre grad av social oro kan därför medföra att den upplevda otryggheten kan vara högre, även om den sociala kontrollen är hög. Men det andra sättet är att mediernas innehåll faktiskt påverkar människors föreställningar om deras påverkan. Eftersom mediernas rapportering av hot och risker i stadsrummet väl överensstämmer med de typer av rum där föreställningen om mediernas påverkan är som störst är det tänkbart att människors upplevelser av dessa rum påverkas av mediernas innehåll eftersom människor tror det.

Men även om individfaktorerna förklarar det mesta är upplevelsen av otrygghet i stadsrummet trots detta inte oberoende av kontexten. Den personliga oron adderas på eller subtraheras ifrån den upplevda otryggheten i stadsrummet. Stadsrummets sociala och fysiska kontext har en påverkan på den upplevda otryggheten i sig, ju högre grad av social kontroll, desto lägre grad av upplevd otrygghet. Samspelet mellan den individuella predispositionen och kontextfaktorer kan även indikeras av avsaknaden av tillit till andra spelar en roll för den upplevda otryggheten i de utrymmen där det finns andra och där den sociala kontrollen är hög.

12. ENGLISH SUMMARY

The basis of this dissertation is the exploration of historical and modern conceptions about the menacing town, the research on over-zealous media and the insecurity and also the symbiosis between the media and the town. Urbanisation and the development of the contemporary press led to a change in the nature of social relations in modern towns. They became more superficial and information was, to a great extent, obtained second-hand. A central notion among social theorists, such as Manuel Castells, Anthony Giddens and Ulrich Beck is that modern society has entered a new phase as a result of increased global mobility of capital, people and technology. They write about the transformations in terms of differences between modern and late modern society. What characterises the urban society of today is a common conception that the importance of personal experience has continued to decrease while the importance of visual representation has increased. A consequence of this is that our conceptions about the town and the content of the media are greater than they were before. This, I believe, is relevant in responding to the objective of the dissertation, which was partly to make a survey of and analyse the insecurity felt in public places and partly to analyse the underlying causes behind the perceived insecurity in urban space, with focus on the role of the media.

The scientific relevance concerns on the one hand a lack of generalisable analyses of the causes of insecurity in a Swedish context. There is no overall picture of what is regarded as a threat in the perceived insecurity. Also, neither mass media research, society oriented risk research or the research around fear of crime has dealt specifically with urban space, even if there has been what is known as a spatial change within media research in recent times and though criminology has often had local housing areas as the analysis unit. Insecurity in urban space has mainly been surveyed in the area of human geography. However, the majority of the human geography studies are not empirically generalisable and few studies illustrate the influence of the media. The scientific relevance on the other hand concerns contributing with empirical and theoretical knowledge. By way of introduction both empirical and theoretical knowledge are intended to explain differences in influence between different experience paths: to have been exposed oneself to threats and risks, to have seen other people exposed to risks, to have heard about risks from friends and acquaintances, and to have learnt of threats and risks via the media. However, it is also a question of updating the mass communication research into crime and violence, so that the importance of people's concepts of this is surveyed and also how this in turn can influence such things as people's fears and insecurity.

The empirical basis was mainly prepared by Gothenburg municipality and is based on questions I asked in the context of preparing for the annual Väst-SOM (Society, Opinion, Media) survey between 2001 and 2007. The survey was based on a common unrestricted random choice. In each current year the survey included a total of 6,000 inhabitants in Västra Götaland and Kungsbacka Municipality. I have to a large extent used compilations of questions over the years which made in-depth analyses possible. This is also because the empirical material has been consistently very stable. The material for the basis of the dissertation background of the media's image of threats and risks today and in the past is based on two quantitative content analyses. The historical material concerns extracts selected between the years 1950–2003 around every tenth year in the dominant local news media during the period: Göteborgs-Posten and GT, while the present day coded material consists of threat and risk articles in March in Göteborgs-Posten and GT med extracts taken from the years 2001 and 2003.

Description of the Survey

The objective of the survey has been to analyse insecurity in public places. The chief objective of the analysis has been to pinpoint, process and simplify the perceived insecurity for further analysis of the underlying causes of the perceived insecurity in urban space. As a theoretical frame for the perceived insecurity I have used Koskelas' (1996) dimensions (Figure 1), and starting from Jacobs (1961), Asplund (1991) and Hillier (1984) I have made a more in-depth analysis of the social dimensions of the space by using situations where there are many people. I have also examined the perceived insecurity in urban space when people have been there alone or together with friends and acquaintances. In addition, I have compared the theoretical frame with my own result of the places and types of places that people consider unsafe. The analysis was carried out using the answers to the three questions below:

Figure 1 Social and physical dimensions of fearful/insecure spaces

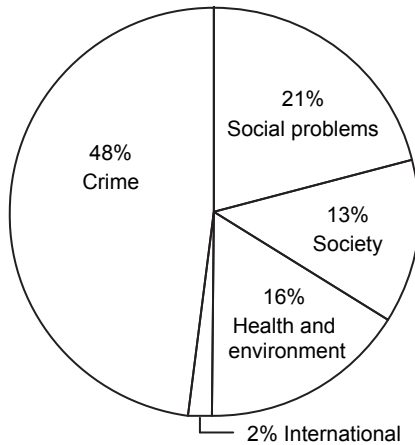
		Social space	
		Desolate	Populated
Physical space	Open	forests, parks, recreation areas, streets, squares, open places	stations, terminals, shopping centres, streets, squares, open place, queue restaurant entrances
	Closed	tunnels, underground passageways, bridges, basements. Indoor car parks	restaurants, dance halls, discotheque, cafeterias

Koskela (1996:72)

What do people mean by insecurity and what are the empirical dimensions of the insecurity? The general threats and risks expressed by people in my study as the most serious to their own security are offences, criminality and violence and also social problems (Figure 2). Other main types are associated with different aspects of society, health and the environment and also international conflicts. Certainly, the greater part, almost half of the threats concern crimes, in particular crimes of violence, but an equally large part of the threats concern other things. Therefore, I consider there is a strong case for examining other factors than the effect of crime on people's conceptions of insecurity.

Figure 2 The general public's perceptions of the most serious threat to their own safety (percent of total amount of answers)

The question stipulated was: *What do you perceive as the most serious threat to your own safety?* The question is an open one and no limitations concerning answers exist. The figure concerns the total amount of responses 2007 in the Western Region of Gothenburg. The total amount of answers is 1629. 1142 persons stand for the total amount of answers.

When people themselves express feelings about public places they consider unsafe they usually give information about the areas or types of places. There is a very large correspondence between the places/types of places and their nature and the theoretical frame that is represented by "rädslans rum" (fearful space) (Koskela, 1996). This is something I consider supports the validity of my object for analysis. In the case of people not feeling safe and secure in certain places/types of places in Gothenburg, there are similarities with the more everyday general threats to personal safety, but also differences. Besides the fact that it is social problems and meetings with potentially dangerous people that dominate, rather than the offences, it is the difference of the physical and social environment and the media as being the causes of the insecurity that stands out. When I reverse the question and ask instead what it is that makes a place or an area of the town feel safe, this is mainly associated with social safety in the form of a good social and a good physical environment and the absence of social problems, crime and violence.

To what extent, in which groups and in which contexts have people conceptions about threats and risks and their causes or have experienced anxiety, fear or insecurity?

In the case of general conceptions the insecure group's conceptions vary somewhat depending on the object of risk that poses the most serious threat to their own safety. However, the order of priority between the groups is equal, and all the groups place crime as highest priority. In line with earlier research, the conceptions of public places mainly concern unsafe places in the evenings. A variation of this image is that, of those people who consider there are unsafe places in the evenings, every third person considers that there are unsafe places in the daytime. Contrary to the general levels, the conceptions of unsafe places vary with demography. In the case of gender this is similar to previous research, where mainly women rather than men have conceptions of unsafe places. Yet there are also variations with regard to age and socio-economy, but these are quite contrary to expectations. Here it is not older people, but mainly the young ones and not the socio-economically poor, but the socio-economically strong, who have conceptions about unsafe places. A probable explanation for the reversed circumstances is that the reasons for the conceptions about and experiences of threats and risks may be different. In my study people consider crimes of violence are a more serious threat to their personal safety than property/ everyday crimes (theft and violence) yet they worry more about the latter. It is also evident that people's assessment of the risk of being exposed to different crimes is not greatly overestimated, but rather in coherence with the actual exposure. In fact, people worry most about the crimes they have been exposed to, or think it probable that they may be exposed to, while conceptions about threats to safety are to just as great a degree decided by other things than they themselves have been exposed to.

Regarding the perceived insecurity in urban space the respondents mainly experience insecurity when they are alone in urban space. It is very clear, from the examples I have chosen, that they are the types of places that are otherwise desolate. It does not seem to be important for the feelings of insecurity and fear whether these types of places are open or closed in. What is important is whether there are people there or not. On streets and squares, too, the number of people experiencing feelings of insecurity is almost as great. Yet experiences of insecurity when people are alone are also associated with travelling on public transport. The greatest feeling of insecurity is when people are on their way to and from the bus stop/train station. Types of places where there are usually many people when they are open, such as shopping centres and stations/terminals are experienced as unsafe when people are alone. People with the least feelings of insecurity were those who were alone in closed spaces with other people, such as restaurants and cafés, pubs and dance halls. Feelings of insecurity may then be viewed in two stages. A first prerequisite could be that when people are alone in urban space, they need other people to be there to feel safe and secure. Another prerequisite, if there are other people, is that it is important that someone practices a kind of social control. When people are together with friends and acquaintances, the experience of insecurity is much less. However, the fact that we feel safe and secure with people we know is hardly surprising. More remarkable is the

fact that the number of people who experience insecurity is almost as low in all places, as long as there are many people there, which partly goes to prove that people have confidence in the positive aspects of city life. The results also support, to a certain extent, Jacob's ideas on the importance of a "living" urban space (1961) and Asplund's ideas that urban security is of an anonymous nature (1991). The demographic differences in the experiences of insecurity in urban space mainly concern differences in age and gender. The greatest differences are when people are alone. The overall pattern is that women in all spaces and younger people in most spaces state that they experience insecurity when they are alone, to a greater extent than men and older people. The differences in the other demographic groups are marginal.

How can the perceived insecurity in the urban space be processed and simplified before we analyse the causes? The survey on insecurity in urban space suggests that there is a correlation between the degree of social control in the urban space and the perceived insecurity. The lower the degree of social control, the higher is the degree of perceived insecurity. The social control in my study is indicated in two main ways: by the nature of the urban space, and by the kind of social context. The social control can be counteracted or be lower if the space people are in is desolate, but it can be promoted or be higher if the space people are in has many other people or is physically closed off by e.g. walls and ceiling. If people are alone in the urban space the social control can be assumed to be lower than when people are there together with friends and acquaintances.

Figure 3 New empirical frame of the percentage that have experienced fear/insecurity when alone in desolate, populated open and closed physical and social spaces (average percent)

<p>Open space 39% alone 5% with friends/acquaintances 6% when crowded 53% no fear/insecurity</p>	
<p>Desolate space 52% alone 8% with friends/acquaintances 5% when crowded 68% no fear/insecurity</p>	<p>Populated half open space 35% alone 8% with friends/acquaintances 14% when crowded 78% no fear/insecurity</p>
	<p>Populated closed space 7% alone 7% with friends/acquaintances 8% when crowded 82% no fear/insecurity</p>

The table concerns those that have answered the questions in the municipality of Gothenburg 2003 and 2004.

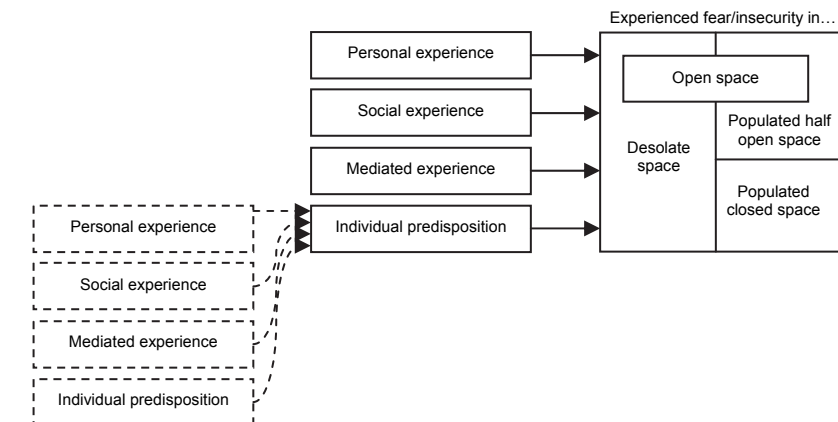
In the case of analytical simplifications after the perception of insecurity, it is possible on the occasions people are alone in urban space to identify four types of fearful/insecure places (Figure3). The most insecure places are those that are desolate and the least insecure are those that have people in them and are closed off. In between it is possible to identify spaces that are characterized as being open like streets and squares, where the level of insecurity is close to the desolate spaces, and also space that is characterized as being half open space with people in it, like shopping centres, terminals or journeys by public transport. The level of insecurity in the latter is lower.

Perspective Dependent Analyses

The objective of perspective dependent analyses was to examine the underlying causes of the perceived insecurity in urban space. The analysis of the causes is made mainly to test a number of hypotheses (see Table 1). The focus has been on the role of the media, but if we are to separate the role of the media it is important to obtain a picture of the other factors that may influence people's feeling of security in the town. In the perspective dependent analyses, the hypotheses have been tested in stages. This was done partly to catch the shades of meaning in each perspective and to ascertain which factor in each individual perspective has the greatest independent power of interpretation for the perceived insecurity in urban space. The analyses have been carried out from three angles of approach: the individual perspective, the social perspective and the media perspective.

The questions answered in the perspective dependent analyses, like the questions answered in the collected analysis, take up factors included in the analysis frame of the study (Figure 4). The underlying causes originate from three experience paths: personal experiences, social experiences and media experiences. The personal experiences assume that people have themselves been exposed to threat or risk, or have seen other people exposed to threat or risk. I have started from Eugene Rosas (1998) meta-theoretical definition of risk as it is used in social sciences risk research. This is because it takes into consideration both physical and social risks and the individual's perception of these. And risks are something negative, they correspond to a physical and social reality, they are something people regard as possibly having negative consequences and which they find significant. The social experience in the model mainly concerns the fact that people have heard from friends and acquaintances about some form of threat or risk while the media experience concerns the fact that people have read about a crime in the daily paper or obtained information about some form of threat or risk in the media. The underlying causes may also concern the individual's predisposition which is formed by such factors as the individual's gender and age but also by things such as gender self-assessment. It also concerns people's personal anxiety: factors which may be of importance for the individual's actual or perceived control over the surrounding world. In the case of predisposition of a social nature this concerns lack of trust in other people, the police system, social integration etc. and regarding predisposition of the nature of media this concerns ideas about the media's crime reporting and also the influence of the media on people's experiences of threats and risks.

Figure 4 Analysis model of the three ways of experience and the individual predispositions impact on the experienced fear/insecurity in the urban spaces

Since this is a cross-section study I assume in the case of the individual's predisposition that he/she in turn has been formed by earlier experiences, and predisposition etc. The four questions answered in the analyses dependent on perspective are:

What influence have the personal, social and media experiences of threats and risks on people's perceptions of insecurity in urban space? In the case of personal experiences of crime it is hardly surprising that the perceived insecurity in urban space is higher among those who have been themselves exposed to crimes than among those who have not experienced this. It is more surprising that the same thing applies to those who have *seen* other people exposed to crime. One may think that we are talking about the same people, but in fact the experiences are quite different. The same also applies to other types of threats and risks that besides rowdy behaviour, violence and harassment include dropping litter, even if the effect is somewhat milder. Thus the experience of lack of order may also be seen as a problem and an uncontrollable place may also lead to increased insecurity. Irrespective of experience paths, to have been exposed oneself, or seen, heard from friends and acquaintances, read about crime in the daily papers, or found out about threats and risks in the media, the experience of crime mainly but also other threats and risks function as *reinforcement* factors for the perceived insecurity in urban space. However, the highest levels of perceived insecurity in urban space occur among those who have mixed experience. Of the combinations of experience paths I have examined, it is mainly those who have been twice exposed to crime who have perceived insecurity in urban space. An interpretation with the aid of the resonance theory is that the influence of the media depends on the fact that we notice things we have ourselves experienced to a greater extent, so the more we experience threats and risks ourselves, the more affected we will be by the mass media reporting on these matters. There is nothing in my result that points to us being more insecure in urban space because we are heavily dependent on the media, or mainly obtain our information second-hand. The lack of experience of threats and risks probably means we are in a less vulnerable position than if we had had experience of threats and risks, and that it is the vulnerable position in combination with the experience of media that determines whether or not the mass media has a strong influence. There is nothing in my study to prove that the individual's social network would counteract the insecurity or would be able to function as a filter for the media's influence when the company of, in this case, friends and neighbours would mean that we perceive a lower degree of insecurity in urban space.

The independent effects of the three experience paths on the perceived insecurity in urban space, is, on the other hand, not independent of the context. In desolate space it is mainly the personal experiences and media experiences that have the greatest independent effect. In the space with more people, however, it is those that have social experience but who are lacking both personal and media experience who have mainly perceived insecurity.

What effect do people's individual predispositions have on the perception of insecurity in urban space within the respective perspective? The greatest effect on the perceived insecurity of the factors that capture the degree of control over the individual or his/her living conditions comes from personal anxiety, even if the present state of health also has an effect; but not, however, how satisfied people are with their lives. When I become absorbed in my personal anxiety, it appears not to be the result of continuous exposure to threats and risks, but reflects a kind of gnawing anxiety. It is mainly women who worry. However, unlike other studies, I have chosen to examine more closely what role gender plays in the case of anxiety. I conclude that gender plays a minor role for women. They are more anxious regardless of the level of female or male characteristics, while gender plays a more important role for men. Men who consider they have more female characteristics and fewer male ones are more anxious than other men. Thus there is some support for Madriz (1997) ideas on the importance of sexual symbolism for the perception of anxiety at least for men.

The social anxiety factors I am testing are the lack of social control, social integration, horizontal and vertical trust and also community factors. Since the research has had its own housing area in focus I have also analysed this. All the factors (besides social segregation) influence the perceived insecurity in urban space, and most of them in the housing area. People who live in a type of house that hinders social control like a large block of flats, are, without exception, more insecure not only in their own housing area but in all kinds of public places. Both factors of social integration such as the lack of a feeling of belonging in their own housing area and being satisfied with the area in the municipality where they are living, produce increased levels of perceived insecurity. The lack of a feeling of belonging to their one's municipality produces simply a raised level of perceived insecurity in urban space. However, social segregation is of no importance. With regard to trust, the higher the degree of trust in other people and public confidence in the police and the legal system, the lower the level of fear and insecurity in urban space. The latter does not, however, bring about a lower level of insecurity in people's own housing area. Even if trust in other people has a connection with social relations with others, there is no difference in the influence of fear and insecurity in urban space, or in areas where people live, that is related to how often people socialize with neighbours or related to socializing with friends. Community factors, too, that indicate satisfaction with the neighbourhood, and a belief in support, bring about a lower level of fear and insecurity in urban space. As the influence of experience factors on perceived insecurity in urban space, taking into consideration which spaces are considered, social anxiety factors affect, to a great extent, experiences in space where there are people, while the influence of personal anxiety factors is greater in the more desolate spaces.

In the case of conceptions about the crime reporting in the media there is also a clear connection between thinking that the media picture of crime reporting is understated and having experienced insecurity in urban space, while there is no corresponding feeling in those who feel that the media picture is fair or exaggerated. A reasonable interpretation of

why people's conception of media crime reporting as understated, has effects on their perceived insecurity in urban space, is that people consider that reality is more frightening than the media image. Since the consequences connect with the experience of media I will continue the summary in the next section. There are also third person effects in my study. The majority, a little over half of the inhabitants, responded that the media greatly affects the way in which people experience threats and risks, while almost one fifth believe that the media affect very slightly how they themselves experience threats and risks. In my study the third person effects are connected with people ascribing local news media low credibility and also media content that may be expected to be negative. In the case of connection with the characteristics of the receiver, the third person effect connects with my study on gender, where this perception is more common among men than women. However, I have not been able to examine characteristics such as perceived knowledge, social distance or self-confidence but in my study of the third person effects, I have not found any connection between high personal engagement and a formal level of education. In my study it is probable that we can find the explanation for the third person effects in the case of the influence of the media on experiences of threats and risks among men, in the need to retain a collective self-image where it is not considered to be manly to be affected by the threats portrayed in the media. The need to control unforeseen events may also provide an explanation, but this factor coincides with the gender of the individual, which makes it difficult to decide whether it is the need for control or gender that is the cause. The third explanation that is difficult to prove empirically is that we have learned, quite simply, that the media influences us, or that we believe in the influence of the media. In the case of conceptions about the influence of the media, however, the most common idea is that people believe that the media play an important role for *both* other people and themselves. A little more than two thirds of the inhabitants in Gothenburg believe this. The next most common belief is that the media play an important part in how other people experience threats and risks, but an insignificant part for themselves. No one believes that the media play an important role for how they themselves experience threats and risks, but an insignificant role for how other people experience the same thing. There is no such thing as a "reversed third person effect". There is, however, a small group who do not believe the media has any effect, either on other people or on themselves. In my study of the consequences of the third person effects, I have made use of a continuum stretching from not believing in the effect of the media on other people or oneself, believing that the media influence others more than oneself and believing that the media affects both others and oneself. Surprisingly, the third person effects have consequences for the perceived insecurity in urban space. The greater the faith is in the effect of the media on people's experiences of threats and risks, the higher is the degree of insecurity experienced in urban space. Since the consequences of the third person effects are also connected with the experience of media I will summarize them in the next section.

What is the combined influence of experience and the predisposition of the individual on the perceived insecurity in urban space within the respective perspective?

Irrespective of the angle of approach, the experience paths and the individual predisposition reinforce each other. People who are less self-controlled/self-confident and who have personal experience of violence/threat have, to a greater extent than other people, experienced insecurity in urban space. If people have social experience and in addition give indications of raised physical or socio-economic sensitivity, the level of their perceived insecurity may further increase. In a similar way to previous patterns the effect is not independent of context, but rather experiences and the anxiety factors are added to the insecurity that already exists in urban places. The notion of media crime reporting as understated is connected with regular reading about crimes in the daily papers. The more often people read about crime in the daily papers, the more common it is that they say they believe that the media crime reporting is understated or that the reality is more frightening than items reported by the media. A reasonable interpretation of the reason why the conceptions of media crime reporting among people who often read about crime in the daily papers affect their perceived insecurity in urban space, follows the cultivation hypothesis where those people who regularly read about crime change their image of reality in the long term, which may cause them to overestimate the scope of the crime and therefore become more afraid.

Conceptions about the media's influence on people's experiences of threats and risks may be expected to affect their behaviour in urban space or the perceived insecurity in urban space in the following way: if people believe that the media content affects other people in a certain direction, this will probably have consequences in society or for how they themselves think and act, irrespective of whether the media affects these individuals or not. One possible consequence of people believing other people to be affected more than they themselves are, in the case of experiencing threat and risks, is that people change their behavior according to their beliefs. If people believe that the media influence the experiences of the general public concerning threats and risks in a direction that makes them believe that people avoid certain areas of urban space, this may make them avoid certain areas of urban space themselves, since they believe these areas to be desolate. If we take this to its logical conclusion it may lead to people avoiding dark or desolate places. Such a scenario would in the long run bring a restriction of people's freedom to move and also mean that people continue to experience insecurity in the desolate parts of urban space, particularly when they are alone. Something that supports the above scenario is that in my study the conceptions of the media's crime reporting also have consequences for freedom of movement in urban space. It is mainly those who believe that the media's picture of the scope of crime is understated i.e. those who believe that reality is more frightening than the situation in the media, who to the greatest extent avoid places or areas due to anxiety, fear or insecurity. Among those who think that the extent of crime reporting in the media is fair or exaggerated there are no corresponding variations in the result. It is probable that people who consider that reality is more

frightening than the media image may be thought to prevent the expected effect, that their experiences of threats and risks are affected by the media by avoiding certain places as a result of anxiety, fear or insecurity. However, the conception of the media crime reporting has an effect on freedom of movement, though in different ways for men and women. Belief in the conception of a menacing town has the same restrictions on freedom of movement for both sexes. However, the reverse, the lack of belief in a menacing town, is connected only with increased freedom of movement for men.

In my study there are three types of reasonable explanations for the consequences of the third person effects in the form of a raised level of perceived insecurity in urban space. The first is that conceptions may be explained by the degree the individual is affected by external circumstances. The second is that the content of the media affects our insecurity and makes us afraid to go out. And the third is that we project our fear onto the media as a being the cause (reverse causal direction). What supports the explanation with a degree of autonomy, is that the conceptions like personal anxiety can be seen as an expression of the degree of control over the circumstances, but that the connection between them is loose and the third person effects have great independent effects on the perceived insecurity in urban space even after control of one's own anxiety (43 percentage units of individuals who seldom experience anxiety, and 17 percentage units of individuals who often experience anxiety). In the case of the explanation that we believe in the effect of the media as a result of being exposed to threats and risks via the media, this explanation is unlikely. It is unlikely since the independent effect of the conception about the influence of the media is generally stronger among people with no experience of threats and risks via the media than among those who have experience of threats and risks via the media. But since there are, after all, independent effects of the conception of the influence of the media among those who also have media experience of threats and risks I judge that this explanation is also probable. But the third explanation that we project out fear onto the media as the cause of our perceived insecurity in urban space is reasonable. It is reasonable since in my own study and in other qualitative studies there are indications that people believe that it is the media that makes them afraid.

Which hypothesis is given what degree of support? The main result from the analyses dependent on perspective is that most of the hypotheses regarding the individual and the social roles gain support, while the differences are great regarding the role of the media. In the table below, I have summarised briefly which hypotheses are given what degree of support. I regard the result, where most of the indicators I have used produce raised levels of perceived insecurity in urban space, as supporting. If, however, only a few of the indicators provide raised levels I regard the result as partly supporting. If a large number of the indicators do not produce any increase in the perceived insecurity in urban space, I do not regard the result as supporting.

Table 1 The degree of support for the hypothesis tested

<i>Angle</i>	<i>Hypothesis</i>	<i>Support</i>
The role of the Individual	The degree of personal control	Full
	Victimisation	Full
	Physical vulnerability	Partly
	Youth variant	Full
	Gender variant	Partly
	Mental vulnerability	Full
	Exposure to threats	Full
	Variant when seen threats	Full
The role of the Social	The degree of social control	Full
	Disorder hypothesis	Full
	Social integration	Full
	Social vulnerability	Partly
	Vertical and horizontal trust	Partly
	The indirect exposure hypothesis	Partly
	Social amplification	Full
The role of the Media	The impact of unbalanced media experience	Full
	Tabloid variant	No
	Local news variant	Partly
	Agenda setting	Full
	Cultivation effects	Full
	The twofold experience	Full
	The media dependent	Partly
	The once that get their information in second hand	Partly
	Our social relations as a filter	Partly
	Third person effects	Full
	Third person hypothesis	Full

The collected analysis

The purpose of the collective analysis is mainly to answer questions about how the perceived insecurity in urban space may be explained, and which role, if any, the media have.

Which of the three experience paths of threats and risks has the greatest independent effect on the perceived insecurity in urban space? A regression analysis indicates that personal experience of violence/threat has the greatest independent effect of the experience routes on the perceived insecurity in urban space. This is in line with earlier research, but as I show in my study, this is not only valid if one has been exposed oneself, but also as a result of seeing other people exposed. But the social and media experiences have independent effects, even though those of the latter are somewhat lower.

How do the three experience paths of threats and risks work together to influence the insecurity experienced in urban space? Experience paths have a combined effect on the perceived insecurity. The wider the experience, the more experience paths people have of threats and risks, the more they have perceived insecurity in urban space. Just as with earlier patterns parts are added to or subtracted from the existing insecurity depending on space. A plausible explanation of how the three experience routes can reinforce each other is that our memory is dependent on social structures where, besides having been exposed ourselves, or seen others exposed to threats and risks we are also regularly reminded about threats and risks, by our social circle or by the media. The increased complexity that is involved in handling these experiences may bring a lesser degree of control over the surrounding world together with an increased perception of insecurity. Theoretically the explanation of the combined reinforcement effects may be sought within the frame for Kasperson's (1988) thesis on social reinforcement which seeks to explain how information about threats and risks is spread in the community and also starting from Luhmann's (1993) ideas on the importance of reducing complexity.

How can the perceived insecurity in urban space be explained, and what role (if any) do the media play? The perceived insecurity in urban space may be explained with the aid of the analysis model according to Figure 4 and those hypotheses I have tested in the perspective dependent analyses. But it is possible to explain the insecurity from a new abstracted explanation model. A regression analysis (Table 2) in accordance with the analysis model where the perceived insecurity in urban space is explained by factors that on the one hand concern our three experience paths of threats and risks, on the other hand they confirm, with our individual predispositions, the earlier conclusions drawn in the perspective dependent analyses. The added value that more of the independent effects of the most important factors on the perceived insecurity can be analysed and control each other. The result of the regression analysis according to the analysis model is that gender has the greatest independent effect on the perceived insecurity in urban space, followed by personal experience of violence and threats and conceptions about the influence of the media. The age of the individual and personal anxiety also have independent effects. In respect of the perceived insecurity in at least some urban space, neither social experience of violence and threat, the media experience of violence and threat nor trust of other people have any important independent effects. If we examine more closely, however, the independent effects of the perceived insecurity depending on the type of space there are considerable differences. In the most insecure spaces, the ones characterised as desolate, the pattern is similar to the one that applies to the model as a whole. It is mainly gender that explains the fear and insecurity experienced in these spaces, followed by faith in the influence of the media and also personal anxiety. Personal experience of violence and threats has the fourth greatest independent effect. However, it is the social factors like social experience and lack of trust in other people that have the greatest independent effect in spaces with many people and closed spaces.

Table 2 Experiences of fear/insecurity after three paths of experiences of violence and threats and individual predisposition (multivariate effect, standardised regressions coefficient, b-value)

	<i>Desolate spaces</i>	<i>Open spaces</i>	<i>Populated half opened spaces</i>	<i>Populated closed spaces</i>	<i>In at least some space</i>
Personal experience	0,13 ***	0,18 ***	0,16 ***	0,02	0,18 ***
Social experience	0,06	0,05	0,08 *	0,17 ***	0,06
Media experience	0,05	-0,02	0,00	0,01	0,02
Gender	0,32 ***	0,09 **	0,17 ***	0,01	0,24 ***
Age	0,09 **	0,18 ***	0,13 ***	-0,02	0,16 ***
Personal anxiety	0,14 ***	0,14 ***	0,12 ***	0,08 *	0,13 ***
The impacts of the media	0,15 ***	0,16 ***	0,13 ***	0,05	0,18 ***
Personal trust	0,03	0,08 *	0,10 **	0,14 ***	0,05
R ² (%)	0,23	0,18	0,17	0,07	0,24
N=763					

The table concerns the municipality of Gothenburg 2004, 763 inhabitants. Personal experiences mean having seen at least some violence/threats, Social experience mean having heard at least of some violence and threat of friends and acquaintances. Media experience mean having read/heard/seen at least some form of violence/threat in the media, * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

The new information that more clearly emerges in the regression analysis, than in the perspective dependent analyses is, besides the important independent conceptions of media influence, the tendency that the independent effects of the perceived insecurity in urban space of individual factors such as personal experience of violence and threat, personal anxiety and conceptions of the influence of the media increase with the least degree of social control in urban space. The reverse pattern is that independent effects of the social factors, the social experiences of violence/threat and deficiencies in the trust in other people actually increase with the degree of social control. One way to understand the greater independent effects of the social factors in the spaces of a social character, is by starting from the hypothesis on *the importance of sensitivity* from the perspective of society. This tries to explain how in society in general there is increased sensitivity to all possible kinds of threat and risks. This is in line with Niklas Luhmann's ideas about insecurity and the reduction of complexity, the importance of trust and also the fact that what is unique about the late modern society is increased reflexivity and self-awareness that lead to the increasing importance of trust and risk. The personal need for trust arises when we do not have sufficient information about the surrounding world and cannot therefore control it. In this way trust may be seen as a strategy to deal with the increased complexity and uncertainty in our late modern existence. It can be socially conditioned via different forms of socialisation. The fact that trust as an independent factor can have the greatest independent effect in more secure space could mean that, among those who have mastered the social codes associated with functioning in social situations, in urban space in restaurants, pubs, cafés etc. it is less common to feel insecure when alone than

among those who are not alone (Cf. Rätzels, 2000). Social control may be viewed as a factor that gives greater capacity for preventing, dealing with and recovering from things that can happen in social environments.

A reasonable explanation for the fact that the independent effect of the social factors increases with the degree of social control in urban space while the personal control is reduced is because in the socially controlled environments there is "social support" in the form of friends/acquaintances, other people or supporting social norms if anything should happen. This support could be expected to make some smaller demands on the individual to deal with the consequences of whatever may happen and also give a lesser degree of perceived insecurity. In less controlled social environments or places where there are no other people, the individual is more exposed to his/her own real or imagined ability to deal with things that may happen. This is the case, since in these environments there would not be the same amount of social support to deal with the consequences. If there is no social support, then it is up to the individual to look after himself/herself. Some expressions for reasonableness in such an explanation are, as was stated in the survey, that the physical nature of the space, in terms of being open or closed is only important in combination with the social aspects i.e. whether the space is full of people or virtually empty. The geographical places here are to be seen as contexts that are coloured by the social aspects and fear is explained by defendable territory, the lower the degree of social control, the higher the degree of fear. If insecurity is to be prevented in desolate spaces, the first step is to see to it that there are people there, but if there is a case of a space full of people that is half open, it is necessary to indicate that there is some kind of social control and to encourage trust towards other people. Another expression is that people have mainly perceived insecurity in urban space when they have been alone: when potential social support is missing. The perceived insecurity drops dramatically if people are there together with friends and acquaintances. This is not particularly surprising, but it shows that people mainly experience insecurity in situations where there is little social support. It is, however, more surprising that people experience an equally small degree of insecurity if there are many people there. This again suggests that the existence of a social environment, even an anonymous one, can provide conceived social support if people believe in it. A third expression is that if we feel socially integrated in our housing area, this too brings experience of a low degree of perceived insecurity. A fourth is that, when people are left to cope using their own abilities, it is mainly personal factors, such as the experience of violence/threats, personal anxiety, gender, experience of the media and conceptions of the influence of the media that have interfered with the independent effect in desolate spaces. A fifth is that from the results in the chapter on insecurity in urban space we also know that the main indicator in daytime is not gender, but, on the contrary, trust in other people. In daytime there are more people moving around and the factor that plays the most important part in these social contexts is a social variable.

However, have the media any independent effects, and if so which are they? Even if the independent effect of the media experience with control of both other experience

paths and individual predisposition without exception is very low, it has a certain independence effect in desolate spaces. However, as stated in the perspective dependent media analyses conceptions of the media's crime reporting and influence play an important part in the perceived insecurity. Also with control of other experience paths and individual predisposition, the tested influence of the consequences of the third person effects remains, and it has, after gender, the next most important independent effect on the perceived insecurity in urban space. Regarding the explanation of the consequences of the third person effects I have in the perspective dependent analysis mainly examined the probability that it is people's degree of autonomy (Cf. Combs and Slovic, 1979) and the reverse conditions/circumstances respectively, that makes them, as a result of their fear and insecurity, project this onto the media as being the cause. Both these scenarios appeared reasonable. In the collected analysis I focus mainly on further investigating the probability in the explanation that the media content of threats and risks may explain the consequences of the third person effects for the perceived insecurity in urban space. I have done this by pointing out possible agenda effects (McCombs and Shaw, 1972; 1993) where the media give us suggestions of questions for our opinions, through which certain issues are kept alive. The first indicator of agenda effects is that in my study there is a very good correspondence between the threats and risks that continuously recur in the news and those threats and risks that people consider to be the greatest threat to their personal safety. However, we cannot know whether it is the media that reflect people's interests or the media content that fixes the agenda for these, in many cases, everyday risks that are concerned. But news content of threats and risks may also influence people's conceptions of its consequences by influencing the attribute of threats and risks (McCombs, 2006). It has been shown within risk research that, besides the likelihood of the risk occurring, it is above all the consequences of the risks and people's ability to handle these which is decisive for people's risk perception. Another indicator of the agenda effects is that in my study there is a relatively good correspondence between the social groups affected by threats and risks and those who have conceptions of these as being serious threats. Therefore it is reasonable that the news media not only influence people's conceptions about the likelihood that threats and risks will occur, but also the seriousness of their consequences. This is something which may bring an increase in perceived insecurity in urban space. A third indicator of the agenda effects is that people talk about *new* types of threats and risks such as organised crime and criminal gangs, at the same time as the media draw attention to corresponding threats (Cf. Cabero et.al., 2008). The fact that our conceptions of media content concerning threats and risks, the likelihood that we may be affected and the consequences this may entail for us, may be affected by the news media content of threats and risks is reasonable, according to the above. An explanation for the consequences of the third person effects in the form of perceived insecurity in urban space as a result of the news media content, concerns our conceptions of threats and risks being a result of the agenda effects, and that it is these

conceptions about the probability they will affect us and our ability to deal with the consequences of being affected that influence our perceived insecurity in urban space.

The reasoning around a new explanation model is based partly on the result that it is not only people's experience of threats and risks that influence their perceived insecurity, but also their conceptions of threats and risks and other people's behaviour; partly on the theoretical signification of the ability to prevent, deal and recover from the things that may happen (Cf. Killias, 1990; Brehmer, 1993). For the latter, this does not, however, concern only actual probabilities, consequences and the ability to control the risk, but also those conceived (Cf. Renn, 1992:64). Experiences of insecurity in urban space could then be explained by the actual and/or conceived probability of being exposed to threats and risks and their consequences with stress on the latter and the control of the individual over both factors in terms of prevention, management and recovery.

Finally it is, from a theoretical respect, relevant to further examine the importance of the observable signs of threats and risks, but also the security we meet in our daily lives, for the perceived insecurity and the security in urban space. This should be done mainly from the result that it is not what we ourselves have been exposed to that is important for the feeling of insecurity, but also things we have seen, and also such things as dropping litter lead to raised levels of perceived insecurity where indicators of anxiety we meet daily in our everyday environment affect our perceived insecurity. Further expressions from reality are that even if reduced crime does not necessarily lead to reduced insecurity, visible measures for a safer environment may do so.

NOTER

1. Introduktion

- 1 I Europa startade de första tidningarna redan i början av 1600-talet i viktiga europeiska handelsstäder som Antwerpen, Strassburg, Wolfenbüttel och Köln (Hadenius och Weibull, 1999:40, 42). Trycktekniken medförde en rad nya tidningstitlar men ingen massspridd press. Framst eftersom framställningen fortfarande var dyr, läskunnighet låg och motsträviga makthavare (ibid). Spridningen ökade under 1700-talet med ökad tryckfrihet, och pressen uppvisar en rad moderna drag med tillkomsten av litterära och kulturella artiklar. Men upplagorna var fortfarande små och spridningen av tidningarna fortfarande begränsade till de större handelsstäderna (ibid:42–44). Sverige fick lokaltidningarna *Göteborgs Weko-Lista* (1749), *Karlskrona Carlschronas Weckoblad* (1754) och *Norrköping Norrköpings Weko-Tidningar* (1758) (senare *Norrköpings Tidningar*). Även om tidningarna var lokala innehöll de förhållandevis lite lokalnyheter. De innehöll snarare inrikes och större utrikesnyheter. En förklaring till detta är att ”läsarna kunde orientera sig om de lokala händelserna på andra sätt, genom personliga kontakter, medan de för utrikes och riksenheter var hänvisade till dagstidningar” (ibid). Förebilden för den svenska 1700-tals pressen var den engelska som verkade i upplysningens anda. Pressen kan dock inte anses modern eftersom det fortfarande inte fanns någon tidning som förenade opinions-, informations- och underhållningsfunktioner (Hadenius och Weibull, 1999:44). Den moderna pressen växte fram med industrialismen. Det handlade dels om nya tekniska landvinningar men i lika stor utsträckning om att ett nytt samhälle började ta form och att livet i staden skapade nya informationsbehov (för både människor i allmänhet och affärsmän). I boken *The Community Press In an Urban Setting, The Social Elements of Urbanism* av Morris Janowitz (1952/1967) framgår att pressen inte enbart växte i takt med tekniska landvinningar utan också i takt med att människor i allt större utsträckning bosatte sig i städerna och därigenom och utgjorde underlag för en tidskriftsmarknad (Janowitz, 1952/1967:4). Empiriskt hänvisas ofta till den enorma expansionen av antalet läsare i Amerika som 1880 låg på 3.5 miljoner och 1920 låg på 33 miljoner (Höyer, 1998:8). Denna begränsade period av exponentiell tillväxt i huvudsak mellan 1880 och 1910/1920 överlappar med den så kallade industriella revolutionen. Höyer skriver att en liknande expansion under en relativt kort period (motsvarande 40–50 år) kan observeras internationellt (ibid).
- 2 Det finns också skillnader i jämförelser med de traditionella medierna där berättelserna och texterna i staden inte är lika linjärt ordnade som i en text skriven för medierna. Stadens intertextualitet och avlagringar i olika epoker påminner däremot om den som återfinns inom de nyare mediernas som hypertexter på Internet.

2. Nyhetsbilder av hot och risker

- 1 Definitionen bygger i sin tur på ontologisk realism och epistemologisk relativism och stämmer väl överens med avhandlingens kritisk realistiska position som jag redogör för i teorikapitlet.
- 2 Med olyckor och brott avses dessa i den vidaste bemärkelsen där även åtal eller misstankar om tidigare brott. I olyckor och brott ingår även utrikesnyheter som att två dödats i Jerusalem. Typen miljö och hälsa avser sjukdomsepidemier eller oljekatastrofer mm.
- 3 Trots brister i kodningen av typen förändring handlar det om ett förhållandevis konstant antal artiklar vid varje nedslag vilket torde indikera att den kontinuerliga ökningen.
- 4 1950 kunde uppropen efter sociala förändringar avse samhällsplanering, arbetsmarknadsåtgärder som kravet på att sänka åldern till 65 för folkpension, satsningar på att avhjälpa sociala problem som att nykterhetsvården bland sjömän effektiviseras eller problem inom skolan som att myten om läroverklärrarnas dagdrivarliv måste utrotas. Infrastrukturellt kunde artiklarna avse information om att staden ville distribuera el till hela Frölunda. Nyhetsartiklarna 2003 kunde däremot avse rollspel i Mölndal för ökad förståelse mellan invandrare och svenskar, att lagen mot alkohol sågas eller att TV-våld gör barn aggressiva. Dessa förändringsartiklar är inte nödvändigtvis av negativ karaktär men skulle kunna medföra en ökad oro till följd av snabba förändringar. Med förändring avser jag generellt en händelse eller händelseutveckling som beskrivits avvika från det typiska, förväntade eller ett tidigare tillstånd. Jag skiljer här på begreppet förändring och utveckling där förändring i jämförelse är värdenetralt eftersom utveckling förutsätter ett ändamål ”i den mening att man kan konstatera att en förändring ägt rum utan att ta ställning till om den är bra eller dålig”. Artiklarna som avser förändring behöver inte nödvändigtvis avse negativa nyheter men avser artiklar som ändå riktar en generell uppmärksamhet mot något som i en förlängning kan skapa oro men även trygghet.
- 5 Andelen kan förefalla hög i jämförelsen med den historiska studien. Urvalskriterierna är dock inte identiska. I den historiska analysen avses hot och risker generellt och detta inkluderar även internationellt material, medan hot och risker i den samtida analysen avser hot i den offentliga miljön och inte den privata och endast sådana som är av relevans för göteborgare. Det totala hot- och riskmaterialet i den historiska studien har vidare urvalskriterier för relevanta hot- och riskartiklar än den samtida, vilket skulle kunna förklara varför antalet

artiklar om brott och olyckor i relation till artiklarna om förändring är så lågt. Om jag däremot går in och granskar det genomsnittliga antalet brottsartiklar per vecka år 2003 i den historiska studien (25st per vecka) är det likvärdigt med antalet brottsartiklar per vecka 2003 i den samtida (26st). Den stora tonvikten på artiklar om brott och olyckor kan troligtvis förklaras med att just brott och olyckor utgör större delen av de lokala hot och riskartiklarna.

- 6 Däremot framgår nationalitet och klass ibland indirekt genom att det framgår att den drabbade är från en annan kultur etc.
- 7 Orsaken är främst att innehållsanalysen är ett ungefärligt jämförelsematerial och konsekvensen av detta är att något exakt mått i termer av cm² inte kan anges. Å ena sidan har artikelns faktiska storlek uppskattats (liten, mellan och stor) å andra sidan har hänsyn tagits till om artikeln består av flera sammanhängande artiklar (reportage) eller inte (notis eller artikel). Bildstorleken är också inräknad i bedömningen av utrymme. Notiser är maximerade till 100 tecken, artiklar över 100 tecken. Artikel betyder i detta sammanhang inte nödvändigtvis att det finns en utskrivnen författare till artikeln. Reportage avser en eller flera artiklar sammanhängande över en eller flera sidor kring samma tema med olika läsaringångar och vinklingar av temat utifrån flera olika perspektiv. Riskerna, konsekvenserna och lösningarnas utrymme ger en bild av vilket utrymme de olika typerna av hot/risker, konsekvenser och lösningar får.
- Som helhet består närmare tre fjärdedelar av hot- och riskmaterialet av notiser, närmare en fjärdedel av artiklar och resterande ca 3 procent av reportage. Notiserna och artiklarna består främst av brottslighet och därefter i fallande prioritetsordning av olyckor, hälsa och miljö, socioekonomi samt avsaknad av förtroende mm samt övriga abstrakta risker. Reportagen består däremot främst av socioekonomi och därefter i fallande ordning, hälsa och miljö, brottslighet, avsaknad av förtroende mm, olyckor samt övriga abstrakta risker.
- 8 Tabell Andelen hot- och riskmarkörers utrymme i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)

	<i>Notis</i>	<i>Artikel</i>	<i>Reportage</i>
En aktör	75	74	61
Flera aktörer	25	26	39
Total andel	100	100	100
Totalt antal	965	290	18
Man	89	83	67
Kvinna	8	13	17
Både män/kvinnor	3	3	17
HBT	0	1	0
Total andel	100	100	100
Totalt antal	380	180	6
Barn	13	1	0
Ungdomar	62	49	75
Medel	25	41	25
Äldre	0	9	0
Total andel	100	100	100
Totalt antal	137	140	4

Kommentar: Kvantitativ innehållsanalys av Göteborgs-Posten och GT 2001 och 2003, 1865st. Andelarna avser de artiklar där markörerna framgår, se vidare se tabell 2:1.

- 9 Jag har här inte tagit hänsyn till att dagtid och kvälltid varierar beroende på period på året. I fem procent av fallen framgår inte tiden på dygnet, och i några enskilda fall avser tiden på dygnet både dagtid och kvälltid. Det kan handla om olyckor som utgör hot under mer än ett dygn.
- 10 Det har inte varit möjligt att undersöka geografiska, rumsliga eller tidsmässiga skillnader mellan materialet innehållande Dygnet runt och 24 timmar och det övriga artiklarna eftersom antalet artiklar i det övriga materialet är för få.
- 11 Individuella konsekvenser beskrivs i drygt två tredjedelar av artiklarna där konsekvenser framgår (68 procent) i jämförelse dem som drabbar strukturer, som beskrivs i närmare en tredjedel (32 procent) av motsvarande.

3. Otryggheten i stadsrummet

- 1 I centrum för den tidiga urbansociologiska forskningen vid Chicagoskolan stod forskningen om skillnaden mellan "svarta" och "vita" områden i Chicago. Utgångspunkten i denna så kallade socialekologiska teoribildningen eller humanekologin är att det i samhället pågår en kamp för tillvaron där olika grupper av individer med skilda förutsättningar hävdar sina intressen (Sandberg, 1992:115). Urbaniseringen avspeglade sig på stadens fysiska strukturer, där de grupper som hade mest resurser bosatte sig i de mest attraktiva områdena medan de svagare grupperna fick nöja sig med det som blev över (ibid:116). Vad Chicagoskolan ville förklara var framväxten av stadens inre differentiering (se Andersson-Brolin, 1984:29; Lindberg, 1971).
- 2 Alltså om inte liknande system kan förekomma på exempelvis landsbygden. Christopher Geoffrey Pickvance (1976:3) menar att det visserligen är svårt att dra gränsen mellan det urbana och det rurala i ett modernt industrisamhälle men att olika platser har olika funktionella roller, vilket kan tjäna som ett sätt att skilja stad från land. Lokaliseringen av huvudkontor i de stora städerna och underavdelningar i form av exempelvis avdelningskontor på landsbygden är ett exempel på en funktionell uppdelning som i sin tur har andra påverkningar på platsernas olika karaktärer. Pickvance menar att städerna kan vara teoretiska och konkreta analysobjekt där funktioner och rumslig enhet sammanfaller.
- 3 Även om den urbana kontexten inte kan bilda ett eget vetenskapligt objekt i sociologin kan man tänka sig att staden kan studeras som en aspekt av verkligheten. Men Castells menar att även en sådan ansats stöter på problem. Att enbart avgränsa staden geografiskt är svårt med de allt mer flytande gränserna mellan stad och landsbygd.
- 4 Kritiken mot Wirths urbanism handlar om att uppdelningen mellan stad och land är ännu svårare att göra kulturellt. Problemet med Wirths teori om urbanism som en specifik livsform för städer är att denna livsform snarare förklaras i termer av stadsbons sociala klasstillhörighet och stadium i livscykeln än av stadens storlek, täthet och heterogenitet (Sandberg, 1992:119ff). Stadens form kan således ha betydelse i frågan om anonymitet och social distans mellan invånarna, men att det är lång ifrån en fullständig förklaring av den urbana livsformen. Castells menar att Wirths urbanism inte är ett kulturellt uttryck (för den sociokulturella kontexten som staden utgör med dess storlek, täthet och heterogenitet) utan ett uttryck för kapitalistisk industrialisering, marknadsekonomins genombrott och rationaliseringsprocesser som genomsyrar det moderna samhället (Castells, 1976:65–70). Men Wirth hävdade å andra sidan att staden i sig är en förklaringsfaktor (inte bara ett forskningsområde eller slutet laboratorium för samhällsforskning). Det sociokulturella sammanhang som staden utgör är den yttersta förklaringen till de nya former för mänskligt beteende som Wirth kallar för urbanism. Detta skulle kunna jämföras med Benjamins tes om den moderna verklighetens urbaniserade karaktär (Reeh, 2002:20). Benjamin menade att staden inte längre står i ett motsatsförhållande till verkligheten, men utgör dennes främsta uttryck.

4. Otrygghetens orsaker

- 1 I relation till begreppet tillit skiljer Luhmann inte analytiskt på begreppen osäkerhet och komplexitet, men osäkerhet kan antas avse en okänd framtid medan komplexitet avser en osäkerhet i nuet (Hodgson, 1997).
- 2 Vad är ett massmedium? Medie- och kommunikationsvetenskapen är idag ett tvärvetenskapligt ämne, fält eller disciplin som spänner över en rad olika vetenskapliga traditioner. Frågan om var man bör dra gränsen till vad som ryms inom medie- och kommunikationsvetenskapen är också ett ständigt återkommande tema för diskussion. Peter Dahlgren, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Lunds universitet, beskriver schablonartat hur medieämnet bl.a. kan avgränsas utifrån olika organiserande logiker. De organiserande logikerna Dahlgren beskriver är bl.a. uppdelningar utifrån *medium* och olika aspekter av *kommunikationsprocessen*.

Den *allmänna innebörden* i begreppet *medium*/medier är att det idag ofta likställs med innebörden i begreppet massmedium/massmedier i betydelsen *kanaler* för förmedling av information (NE, 1994). Liknande innebörder går att finna hos Richard Dimbleby och Graeme Burton. I boken *More Than Words* definierar Dimbleby och Burton medium/media som en kanal eller som ett *medel* för kommunikation (Dimbleby and Burton, 1998:263). De skriver att själva ordet media numera också har kommit att bli synonymt med *massmedia* och att mediet ofta identifieras med själva kommunikationsmedlet d.v.s. den *teknologi* som kan skapa en brygga mellan den som kommunicerar och den som tar emot eller tolkar (ibid:4). I likhet med Dimbleby och Burton beskriver John B Thompson i boken *The Media and the Modernity* också mediernas karaktär som en form av teknologi (Thompson 1995b:18–22).

Stig Hadenius och Lennart Weibull karakteriserar *massmedier som delar i en social kommunikationsprocess*. De identifierar *tre egenskaper hos massmedier*. Det första är att kommunikationen *enkelriktad*, någon feedback eller återföring som direkt påverkar sändaren är omöjlig (Hadenius och Weibull, 1999:15). Denna egenskap återfinns även i Thompsons beskrivning av att *masskommunikationen inte är omedelbar och direkt utan innefattar en paus mellan produktion och reception* (Thompson, 1995a:56–57). Den andra är att masskommunikation är "*opersonlig*" eller *offentlig*, då sändaren inte alltid vet vem eller vilka

som lyssnar på hans meddelanden och meddelandet inte heller är riktat till någon speciell person (Hadenius och Weibull, 1999:15). Även denna egenskap återfinns i Thompsons beskrivning av att *masskommunicerade meddelanden är potentiellt tillgängliga för en väldigt stor publik* i och med att medieförpackningen av dem innebär en utökad tillgänglighet både tidsmässigt och geografiskt (Thompson, 1995a:56-57). Hadenius och Weibulls tredje beskrivna egenskap av massmedier är att masskommunikationen är *samtidig*, då massmedier när sändaren en stor mängd människor vid ungefär samma tidpunkt (Hadenius och Weibull, 1999:15). Utöver de egenskaper Hadenius och Weibull beskrivit belyser Thompson ytterligare två vilka han sammanfattar med att massmedier som förmedlar masskommunikation betraktas som *en institutionaliserad produktion och spridning av symboliska värden* (ibid).

- 3 Men även om det inom masskommunikationsforskningen inte finns mycket gjort kring hur massmedierna kan tänkas påverka våra upplevelser av trygghet, fanns fröet där dock tidigt. Massmedieforskningen och tron på massmediernas inflytande är sprungen ur pressens stora expansion i Amerika i början av förra sekelskiftet (DeFleur och Ball-Rokeach, 1989). Förutom att pressen sedan modernismen varit en nödvändig informationskälla för de boende i urbana samhällen har den också setts som ett sätt att hålla ihop staden socialt. Teorier kring kommunikation och social integrering artikulerades tydligast i Chicagoskolans arbete med företärdare som Robert Park och George Herbert Mead. Nyheternas funktion beskrevs av Park i förordet till *Society. Collective behaviour, news and opinion samt sociology and modern society* som storskalig social interaktion (Huges et al/Park, 1955:5). Sambandet mellan massmedierna och den sociala integrationen har tolkats både positivt och negativt. Massmedierna sågs å ena sidan som en ny potentiell kraft för sammanhållning och känsla av gemenskap, en möjlig att koppla ihop splittrade individer i en delad nation eller en stad med lokala erfarenheter. Till det negativa hörde å andra sidan en ökad brottslighet och omoral eller individualism i termer av ensamhet och förlorade kollektiva värderingar. Diskussionen om massmediernas skadliga konsekvenser har varit aktuell lika länge som framväxten av den moderna staden (jfr Drotner, 1992). De mest återkommande har gällt mediernas sätt att skildra brottslighet, sex och våld som anses leda till en ökad social och moralisk oordning.
- 4 Lazarsfeld et al (1944) utvecklade tvåstegshypotesen inom ramen för den valforskning som bedrevs vid Columbia universitetet i början av det förra seklet. Den söker förklara hur personligt inflytande och sociala relationer växelverkar med påverkan från massmedierna genom att belysa hur massmediernas innehåll tas emot och behandlas i den sociala miljön. Intresset kom att fokusera på individfaktorernas roll i kommunikationsprocessen snarare än det faktiska innehållets och inom senare forskning möter vi denne aktive och selektivt tolkande individ inom uses-and-gratifications-forskningen där det är individens egna behov och förhållningssätt gentemot medieinnehållet som avgör vilka konsekvenser medieinnehållet får. För att knyta an till tvåstegshypotesen talar Klapper om fem förmedlande faktorer i massmediernas påverkan: selektiv exponering, selektiv perception, gruppnormering, opinionsledarskapet och massmediernas kommersiella intressen, varav jag belyser de två första. Selektiv exponering innebär att individen väljer att ta del av medier som är i överensstämmelse med idéer som denne tidigare har accepterat medan selektiv perception snarare handlar om att individen uppfattar de budskap denne möter på ett sätt som överensstämmer med dennes värderingar (Cerha, 1973:20). Den selektiva perceptionen kan vara liten eller omfattande, tolkningen kan vara positiv, i överensstämmelse med kommunikationens avsikt, eller negativ eller i strid med kommunikationens avsikt. Jag tolkar det som att selektiv exponering handlar om att man väljer medier efter intresse och selektiv perception efter värderingar. Cerha menar att de två viktigaste förmedlande faktorerna för förstärkning är den selektiva exponeringen och selektiva perceptionen vilka båda återspeglar faktorer som är individuella och bundna till individens erfarenhetshistoria. Dessa är förankrade i det förflutna och således ej särskilt påverkbara i nuet. Medieinnehållet har enligt tvåstegshypotesen en underordnad roll i jämförelse med den direkta effektmotellen. I *The People's Choice* (Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1948) framgår hypotesen i sin helhet och den har undersökts i bl.a. i *Voting* (Berelson, Lazarsfeld & McPhee, 1954) och *Personal influence* (Katz & Lazarsfeld, 1955).
- 5 Kultivationsteorin har likt andra sociala teorier som fokuserat på socialisationseffekter likt ett mynt två olika sidor. Å ena sidan kan medierna förstärka andra socialisationsagenter å andra kan de ses som ett potentiellt hot mot andra värden som ställs upp av föräldrar, utbildare och andra som utövar social kontroll. Medierna är varken "prosocial" eller "antisocial" men tenderar att favorisera de mest dominanta och etablerade värdena, och kan således sägas främst förstärka redan etablerade värden. Medierna kan agera som agenter för social kontroll och tanken är att de gör detta utan motiv genom att de stödjer värden som är dominerande i en gemenskap eller nation.
- 6 Gemensamt för teorierna om sociala och kulturella effekter är mediernas förmåga att definiera situationer, förse oss med ramar och referenser och sprida bilder av sociala grupper (McQuail, 2005:497, 499).
- 7 Om massmediernas tolkningsram överensstämmer med den egna tolkningsramen skulle det således öka deras möjligheter att påverka medan om massmediernas tolkningsram inte överensstämmer med min egen tolkningsram minskar deras möjligheter att påverka. Ett centralt perspektiv inom Cultural studies traditionen (i likhet med ett socialkonstruktivistiskt perspektiv) är att medierna inte direkt återspeglar verkligheten utan är med om att konstruera den. Stuart Hall (1980) utvecklade en modell för att förstå mottagarens sätt att ta till sig

en text som grundar sig på att mottagaren redan har en förståelse som påverkar tolkningen av texten. Han skriver att individen styr läsningar av en text (och därmed också massmediernas påverkanspotential) på tre sätt – genom föredragen, förhandlad eller oppositionell läsning. När mottagaren gör en föredragen läsning, tar mottagaren till sig texten på det sätt som producenten avsett (Fiske, 1998). När mottagaren gör en förhandlad läsning, förhandlar mottagaren om dess betydelse. Det sista alternativet innebär att mottagaren motsätter sig det avsedda budskapet och gör en oppositionell läsning (ibid). Även om jag inte genomför någon mottagarstudie är Halls teorier av intresse i det tolkningsutrymme och i den förhandling som kan ske när människor upplever hot och risker vid läsning av massmedier men också i staden. Medierna spelar som sagt en större roll för värderingsfri kunskap än egna erfarenheter men situationen är den omvända för mer värderingsbunden kunskap. Ju mer värderingsbunden kunskap det rör sig om desto större roll spelar egen erfarenhet. En tolkning utifrån Stuart Halls teorier kan vara enligt följande: I de frågor som människor har värdeladdade åsikter, information eller kunskap utifrån egen erfarenhet har medierna mindre påverkan. Läsarna gör förhandlade eller oppositionella läsningar när bilden inte ligger i linje med vad de själva anser. Genom Halls teorier skulle en förstärkt påverkan kunna beskrivas (omvänt kausalt förhållande) som att om medieerfarenhet och egen erfarenhet förstärker varandra har det skett en fördragen läsning. Antagandet bakom detta fall är att denna läsning inte enbart behöver vara ett utslag av egen erfarenhet som överensstämmer med den bilden som medierna visar upp utan kan också bero på en samsyn i värdegrund eller tolkningsram.

När det gäller olika typer av tolkningar av mediernas innehåll eller budskap för en studie av Ditton et al. (2004:605ff) tankarna till Halls, decoding och encoding. I intervjustudien använde de som oroar sig lite för brott använder sina erfarenheter från vardagslivet som motbilder till mediernas beskrivningar av brottslighet och blev därför inte rädda. De som oroar sig lite för brott använder sina erfarenheter från vardagslivet som motbilder till mediernas beskrivningar av brottslighet och blev därför inte rädda. De som var måttligt oroad, var ambivalenta i sitt tolkande av mediernas bilder av brottslighet eftersom den inte stämde överens med deras egna upplevelser av brott som ovanliga händelser. De som tog till sig av mediernas beskrivningar av brottsligheten, och blev mer rädda för brott, var de som var mest oroliga för brott.

- 8 Teorin om tystnadsspiralen tar hänsyn till hur strukturella faktorer också kan komma till uttryck inte enbart genom det direkt observerbara, utan också genom avsaknaden av det direkt observerbara. Troligtvis spelar de sociala relationerna in här. Om vi inte har det sociala skyddet kan detta hända, inte annars. McQuail skriver att representationer kan ha skadliga konsekvenser inte bara för sin omedelbara publik, utan också för andra. Han tar upp hur massmediernas representationer kan leda till att vår bild av dem som skildras, som inte har någon möjlighet att påverka bilden av hur deras sociala grupp framställs, kan komma i dålig dager i samhället.
- 9 Andra förklaringar som dock inte prövas är att individualister tenderar att ha en lägre riskperception eftersom de i större utsträckning upplever kontroll (se Rippl, 2002:161). Individualister tenderar att se risker som möjligheter och mindre farliga (Rippl, 2002:149-150). Rippl ger här en möjlig länk till en kulturell förklaring till varför män skulle kunna tänkas vara mindre otrygga än kvinnor. Om man utgår från kulturella förklaringar till individualism enligt CT modellen (som bygger på att antagandet att det är kulturella föreställningar intuitivt säger oss vad som är potentiellt farligt och skadligt och vad som inte är de) skulle påståendet vara att individualister är mindre rädda än andra eftersom de tenderar att se risker som möjligheter och mindre farliga, de i allmänhet har bättre självförtroende, och de upplever i större utsträckning än andra individuell kontroll. Män skulle enligt en sådan anaolgi vara mindre otrygga än kvinnor eftersom en större andel män är individualister. Ytterligare en aspekt av uppfattningar om graden av kontroll handlar om att människor som är villiga att förbättra sin situation kring hur man ska komma till rätta med problemen i fråga om trygghet och säkerhet i samhället har lägre riskupplevelse än andra. Detta för att de i realiteten upplever sig ha en högre kontroll över det som oroar dem. Tolkningen är inspirerad av Sjöbergs (2003:193) test av kulturella faktorer påverkan på riskperceptionen.
- 10 Andra förklaringar som framförts till de äldres högre rädsla är att äldre är mer rädda för att en större andel av dem är kvinnor, de har mer ackumulerad erfarenhet av brott än andra samt att de är mindre rörliga i stadsrummet (se Heber, 2007 för översikt). Men ett sådant resonemang borde innebära ett linjärt samband mellan ålder och rädsla, vilket min och SCB:s studie visar inte är fallet. Dessa studier eller författaren till översikten tar här inte heller hänsyn till teser som hävdar att händelser i vår barndom och ungdom präglar oss mer än något annat i livet eller att det är första gången vi utsätts för något som det ger störst avtryck. Kvinnor kan också vara mer rädda för våldtäkt för att det tror att detta kan kombineras med andra brott, rädda för att konfronteras med en förövare samt att utsatthet för trakasserier (som kan göra kvinnor rädda för att utsättas för sexualbrott) påverkar rädslan. Kombinationen med andra brott är dock snarast att betrakta som ett starkt samband än en förklaring. Det samma gäller de förklaring författaren till översikten tar upp som handlar om att utsattheten för trakasserier gör dem rädda att utsättas för allvarigare sexualbrott.
- 11 se översikt i Litzén, 2004; Garofalo, 1981; Skogan and Maxfield, 1981.
- 12 För andra än anglosaxiska modeller se artikeln *Fear of crime in urban neighborhoods – a multilevel analysis* (Luedemann, 2006) utgör ordningsmodellen ("disordermodellen") en av förklaringsmodellerna till rädslan för våld i grannskapet.

- 13 "This uncertainty and concern may lead residents to feel more vulnerable and thus heighten fear. This model also allows that perceived problems, even if they do not induce higher levels of community concern, may still contribute to higher fear levels. It is expected, however, that perceived disorders will influence fear mostly via their impact on community concern. The key causal sequence in the community concern model leads from objective characteristics (e.g., crime, physical conditions, socioeconomic status) to perceived problems which in turn lead to concern, which in turn leads to fear." (Taylor and Hale, 1986/2000:367–368).
Resultaten visar att kön (som indikator på fysisk sårbarhet) inte påverkar oron indirekt genom extern kontroll men däremot att socioekonomi (som indikator på social sårbarhet) påverkar oron genom att socioekonomisk status påverkar extern kontroll och extern kontroll påverkar oro (Sacco et al, 2000:424). Sacco et als tolkning av resultaten är att bristen på sociala resurser för att skydda sig själv från förekomsten av utsattheten för brott reflekterar de mer generella levnadsvillkoren i de lägre samhällsklasserna och att dessa villkor uttrycks i en uppfattning av en minskad kontroll över livserfarenhet (ibid:425).
- 14 Hale och Taylors indirekta utsatthetshypotesen (1986/2000) lyder (egen översättning): "Det är mer troligt att människor som är mer sårbara som kvinnor, de med låga inkomster, svarta eller äldre blir utsatta eller ser brott. De som utsätts eller som har bevittnat brott kommer att föra denna information vidare genom sina lokala sociala nätverk. Dessa nätverk kanaliseras utsatthetens påverkan. De som har många lokala kontakter kommer därför att vara mer rädda. På samma sätt kommer de som är mer sårbara att bli mer rädda. Därtill kommer de som själv har utsatts eller som har bevittnat brott att ha en förhöjd rädslovivå" (Taylor and Hale, 1986/2000:365).

6. Metod och material

- 1 Eftersom vi har att göra med sociala fakta inom samhällsvetenskapen och jag i studien kartlägger människors perceptioner av otrygghet bygger framförallt studierna av mediernas innehåll av hot och risker och resonemangen kring mediernas indirekta effekter på en annan likartad vetenskapsteoretisk ansats som är förenlig med den kritiskt rationella, den kritiska realismen. Den föreslår ett enande av natur- och samhällsvetenskapen som försöker nå detta enande genom en annorlunda syn på vetenskapliga förklaringar genom att även vara öppen för att inkludera humanistiska traditioners förklaringsmodeller: den kritisk realistiska (Potter, 2000:231). För förenligheten av den kritiskrationella och kritiskrealistiska ansatsen använder jag mig här av en tolkning av Popper i den fysiska verkligheten, den subjektiva verkligheten (medveten och/eller omedveten) samt den sociala. Det finns i huvudsak två svagheter förknippade med både den deduktiva ansatsen som prövningen av teser utgör i den sista studien och den induktiva där det observerbara innehållet undersöks. Svagheten förknippad med prövningen är att denna inte har något annat att deducera från än antaganden som inte sällan är gissningar och när det gäller att finna mönster och svagheten med den induktiva ansatsen i innehållsanalysen är att denna inte tar hänsyn till underliggande strukturer och mönster och tendenser. Konsekvensen blir att djupstrukturen (se Chomsky 1968:27) kommer bort eller behandlas ytligt och vägs inte in i tolkningen av empirin (Alvesson och Skoldberg, 1994:4). Ett exempel på hur den deduktiva ansatsen trots avsikten att väga in djupstrukturen i tolkningen av empirin kan vara problematisk kan tas från riskforskningen, ett forskningsfält där har man av tradition undersökt människors upplevelser av oro utifrån ett individperspektiv. Idag, ser man däremot med ett något mer vidgat perspektiv på upplevelserna av oro inom riskforskningen. Becks teori om den omvända erfarenhetslogiken är mycket tilltalande men den är svårare att använda då man vill pröva den empiriskt. Det finns en debatt inom forskarvärlden som tar upp dilemmat mellan strukturer och individer eller grupper i bemärkelsen som aktör. Att visa på vilket sätt strukturer och aktörer samverkar med varandra är en egen diskurs inom vilken det ännu inte påvisat några lösningar på det metodologiska problemet. Däremot ges det i en av de mer tongivande artiklarna på området några konkreta rekommendationer gällande hur man metodologiskt bör gå tillväga. Det första (i sig inte ovanliga enligt det kontrafaktiska tänkandet) är att studera de avvikande fallen (Rothstein, 1988:35). Alltså att studerar individuella eller kollektiva aktörer som på något sätt kan ha handlat annorlunda, agerat på ett sätt som man utifrån en teoretiskt bestämd strukturell analys inte hade kunnat förvänta sig (ibid). Det andra är att jämföra avvikande fall med normalfall över tid (ibid:36). Detta handlar om en kombination av kontrafaktisk och komparativ metod som går ut på man bör försöka jämföra fall där man kan konstanthålla ett relativt stort antal grundläggande strukturer (som exempel på sådana strukturer ger författaren kalendertid och socioekonomisk position) men där man trots detta kan finna skillnader i handlingar över tid mellan aktörerna (som exempel ges av utbildningsväg). "Man kan då uppställa kontrafaktiska satsar eftersom man initialt kan anta att det (annorlunda) handlandet legat inom det möjligas gräns" (ibid). Den tredje rekommendationen handlar om att analysen bör kompletteras med en analys av skilda nivåer. Inom statsvetenskap kan det handla om de politologiska strukturernas intresse (politiska institutionaliseringar, partisystem mm) (ibid). Min huvudsakliga poäng är att det generellt finns en inbyggd problematik i att försöka överföra metateoretiska resonemang till konkreta empiriska undersökningar och en specifik problematik i att visa hur strukturer och individ/grupp samverkar. Men för att dra lärdom av det kontrafaktiska tänkandet studeras orädda kvinnor och rädda män eller avsaknaden av teman i nyhetsmediernas innehåll, det sker en konstanthållning för kalendertid och analysen sker på olika nivåer där samhälle, kultur och individ är ett exempel på sådana.

- 2 Till exempel medför kontextualiseringen av den beroende variabeln en möjlighet att kvantifiera den nyansrikedom som gått att skönja i tidigare genomförda kvalitativa studier av rädslan i stadsrummet. En del av syftet är att använda Koskelas typologi över trygghetens stadsrumsliga dimensioner i den kvantitativa prövningen för att se om det är möjligt att finna mönster och mekanismer som inte framträtt tidigare.
- 3 Det kan förefalla en smula ambitiöst att säkerställa antagandet, eftersom tidigare studiers resultat visar är att det vanligaste är att människor inte upplever rädsla och trygget, men det fanns ytterligare skäl till att genomföra studien i Göteborg eftersom polismyndigheten som har den främsta statistiken på området saknade vid tidpunkten då jag påbörjade min avhandling Västra Götalands regionen i sina trygghetsmätningar. Det fanns en del befintlig statistik främst bland de lokala bostadsbolagen och näringslivsintressenter. Denna var dock inte enhetlig och hade främst fokus på det egna bostadsområdet och inte den offentliga miljön i staden som helhet. En sammanställning över befintliga undersökningar i kommunen sammanställdes flera år senare (se Löfgrens:2005 för översikt). Jag har ovan beskrivit de öppna frågorna jag använt mig av i avhandlingen och med hjälp av exempel visat hur några av dem använts för att vidare undersöka rädslan och tryggheten. När det gällde den initiala kartläggningen av människors oro för olika typer av brott eller sociala problem, utsattheten för det samma och i vilka sammanhang man upplevde oro graderades dessa frågor efter i vilken utsträckning man upplevde oro. Att termen oro användes, snarare än rädsla eller trygghet handlade om att det varit det gänse inom likartade frågeställningar ställda av SCB, och att det vid tillfället när de ställdes för första gången 2001 saknades någon genomarbetad teoretisk bakgrund till frågeställningarna. I takt med att syftet fokuserades på just rädslan och tryggheten i stadsrummet och inte generellt fokuserades även frågeställningarna kring det samma.
- 4 Frågan ställd av Bo Rothstein 2003.
- 5 De allmänna platserna eller situationerna byggde på Koskelas typ av platser samt med extra inslag för kollektivtrafiken. Alternativen ställdes dock inte i en sådan ordning att dimensionerna framträdde: I parker eller rekreationsområden, motsvarade öppna och öde rum. Dessa kan naturligtvis vara befolkade också, men i Koskelas dimensioner är de placerade där och jag antar att det är vid de tillfällen dessa är mindre befolkade. I eller i närheten av köpcentra samt På stationer eller terminaler, motsvarade öppna befolkade rum. På gator och torg var öppna rum som kunde vara både öde och befolkade. I parkeringshus samt I tunnlar eller på broar, var slutna och öde rum. På restauranger eller caféer samt På pubar eller danställan, var slutna och befolkade rum. Frågorna kring kollektivtrafiken som inte gick att direkt föra till någon av kategorierna men som upplevdes som en situation där människor upplevde rädsla och trygghet motsvarades av alternativen, Vid resa med buss och spårvagn, På väg till och från spårvagns- eller busshållplatsen samt På spårvagns- och busshållplatser.
- 6 De platser som flest invånare angett 2002 (Nordstadstorget; Kungssportsavenyn; Vasagatan; Järntorget; Rymdtorget i Bergsjön; Angereds centrum; Kungsparken; Brunnsparken; Slottsskogen; Centralstationen; Frölunda torg) följdes 2004 och 2006 också upp med fasta svarsalternativ: *Har Du under de senaste 12 månaderna upplevt rädsla/trygghet i och kring nedanstående platser eller områden i Göteborg? (Mer än ett alternativ på varje rad kan markeras.)*. Jag hade här kunnat utöka frågan med i vilken utsträckning man upplevt rädsla/trygghet på dessa platser men valde att prioritera upplevelsen beroende på kontexten (Ja, under dagtid; Ja, under kvälls-/natttid; Nej) och beroende på rörelsen i stadsrummet, i detta fall om man varit där eller inte. I realiteten gav frågeställningen inte så mycket input till prövningen men resultaten är av lokalt intresse för att förebygga trygghet. Jag letade också efter andra tänkbara källor till information kring i vilken utsträckning människor rörde sig i stadsrummet och var här bland annat i kontakt med Göteborgs spårvägar och fick tillgång till den enkät de använde samt med Chalmers trafikforskare. Spårvägens material gav inte den input jag behövde och jag lyckades inte sluta något tillfredsställande avtal med Chalmers om utbyte av information.
- 7 Andra personliga indikatorer som undersöktes utifrån de förutsättningar som SOM-undersökningens gav var: Nuvarande hälsotillstånd, hur nöjd man är med livet, om man upplevt några viktiga förändringar i sitt liv under de senaste 12 månaderna avseende boendet, familjen/partners, arbets-/studiesituationen, ens egen ekonomi samt ens hälsa, där frågan om det nuvarande hälsotillståndet gav likartade resultat som frågan om oro, och användes inledningsvis som substitut för orosfrågan vid bearbetningar utöver 2004. Även det personliga engagemanget i det frivilliga arbetet mot våld och droger samt brottsförebyggande arbete undersöktes. Frågan (med fyrgraderade svarsalternativ) som ligger till grund för prövningen, som inte visade sig ha något resultat var frågan (2003) om vilken utsträckning man deltagit i brottsförebyggande arbete: *Skulle Du personligen kunna tänka Dig att göra en frivillig insats (oavlönat arbete) på något eller några av följande områden? Där arbete mot våld och drogen samt brottsförebyggande arbete var de två alternativ jag undersökte vidare.*
- 8 SOM-institutet har stått för framtagning av frågeformulär och övrigt material som skickats ut, samt kodning av öppna svar. Kinnmark information AB har ombesörjt urvalsdragnin, utskick av formulär och påminnelser, telefonuppföljning samt scanning av kryss och ifyllda siffror i formulären. Huvuddelen av datainsamlingsarbetet följer varje år ett likartat upplägg. Varje år inleddes arbetet i slutet av september med att ett aviseringskort skickades till respondenterna för att informera om att de är utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten tillsammans med ett kortare följebrev, en

informationsbroschyr om SOM-institutet och dess undersökningar samt en penna. En dryg vecka senare skickades ytterligare ett aviseringskort till samtliga i urvalet med ett tack till dem som redan svarat och en påminnelse till övriga. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon: totalt sju stycken. Den sista påminnelseinsatsen innebar att samtliga som inte besvarat enkäten fick en minienkät med en fråga om varför de inte kan/vill besvara undersökningen. Där fanns även möjlighet för anhörig eller dylikt att meddela om svarspersonen var sjuk, bortrest eller på annat sätt oförmögen att besvara undersökningen.

7. Kartläggningen

- Även trafikolyckor finns med som alternativ, men endast som referenspunkt för att kunna göra jämförelser mot andra undersökningar (Bennulf, 2001).
- Vid en närmare undersökning av i vilken utsträckning de olika dimensionerna sammanfaller mellan de fem olika hottyperna gör de inte det på något enkelt sätt. Miljö- och hälsohot delar karakteristik med brottslighet avseende fördelningen mellan aktör vs situation, men skiljer sig från brottslighet genom att nästan alltid avse avlägsna hot.
- 2001 och 2004 är jämförelsen inte absolut då den ursprungliga kodningen av den öppna frågan i några fall sammanblandat dessa två dimensioner. Exempelvis har ungdomsgång, gång och ungdomsupplopp kodats på samma. Denna och andra liknande typer har kodats som aktör eftersom flest aktörer avses i typen.

- Tabell De allvarligaste hoten mot den egna tryggheten, tematiskt efter resursstyrka på området, gemensam hushållsinkomst samt nuvarande hem eller familjetyper, i Göteborgsregionen 2007 (procent av totalt antal svar per individ)

Allvarligaste hotet mot egen trygghet	Resursstyrka		Hushålls inkomst		Hem eller typ av familj		
	Svag	Stark	Låg	Hög	Arbetar	Tj/Ak.	Företagar
Brottslighet	70	78	68	68	73	67	64
Sociala problem	33	29	30	31	33	29	34
Internationellt	3	1	3	2	1	3	3
Samhälle	15	20	21	20	20	18	26
Hälsa och miljö	22	18	23	23	16	26	20
Minst antal svarande	401	302	522	568	369	612	76

Kommentar: För frågans formulering, mängd som tabellen avser, kodning och kommentarer kring andelar se figur 7:1. Tabellen avser Göteborgsregionen 2007. Det totala antalet personer som svarat på frågan är för resursstyrka 703, gemensam hushållsinkomst 1090 och nuvarande typ av hem eller familj 1070. Det låga antalet på resursstyrka beror på att det naturliga bortfallet är stort. Resursstyrka är endast uträknat på stadsdelsnämnderna i Göteborgs kommun (kolumnerna för Göteborgs kommun), inte för kranskommunerna.

- Eftersom den huvudsakliga analysen av nyhetsmediernas påverkan på människors upplevelser av rädsla och otrygghet sker på material mellan 2001–2004 och den samtida innehållsanalysen av hot- och risker i nyhetsmedierna avser 2001 samt 2003 redovisar jag nedan i vilken utsträckning människors föreställningar om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten domineras av aktörer respektive situationer 2001 samt 2004. I de publicerade resultaten när det gäller kön som baserats på 2001 års data säger det motsatta. Data från 2007 (74 procent av antal svar per individ anser män och motsvarande 63 procent avser kvinnor) bekräftar däremot 2004 års tendens d.v.s. att det främst är män snarare än kvinnor som anger brottslighet om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten.
- I materialet från 2007 där jag har fått tillgång till primärdatat finns där svar som antyder konsekvensernas snarare än sannolikheternas betydelse i form av "Att jag skulle vara tvungen att flytta" eller "Eventuell sjukdom som skulle sänka mina inkomster betydligt".
- Förutom de sociogeografiska varierar troligtvis oron med hur vi disponerar vår tid. När vi är "lediga" kanske hemmet är vår centrala punkt. När vi arbetar/studerar odyl, kanske centrum eller utanför staden är vårt nav. Men allt drattrar ändå på ända om vi arbetar hemma, är pensionärer m.m.
- Ser vi närmare på likheten och skillnader mellan olika grupper är det främst kvinnor som oroar sig för detta och i övrigt finns det endast skillnader sett till geografin där oron för att närstående ska drabbas något högre i de nordvästra stadsdelarna och något lägre i de centrala eller östra.
- När det gäller upplevelsen i själva stadsrummet finns det inom kriminologin många undersökningar som empiriskt generaliserbart förklarar variationer i oro, rädsla och otrygghet mellan olika grupper men få av dem har undersökt variationen i olika sammanhang och situationer (se översikter av Litzén, 2004; Heber, 2005). De vanligaste nationella generaliserbara undersökningarna av otrygghet har genomförts av SCB (1995, 2004),

Institutionen för psykologiskt försvar (sedan 1950-talet) samt av brottsförebyggande rådet (Brå) främst i form av fallstudier. Lokalt i Göteborg är det främst privata intressenter som bostadsbolag som genomför egna undersökningar. En sammanställning av frågeställningar i surveyundersökningar på temat otrygghet i Göteborg gjordes på uppdrag av kommunen (se Löfgren, 2005). Det är viktigt att i sammanhanget också påpeka att polisen i Västra Götaland mellan 2001–2005 inte deltog i den nationella polismyndighetens trygghetsundersökningar och således saknas denna jämförande statistik för Göteborg.

- 10 Liljeholmsstudien är genomförd av Litzén 2003 och finns beskriven i både Litzén, 2004;2005.
- 11 Till de otrygga under detta avsnitt räknas de som svarat att de inte känner sig trygga och säkra, känner sig oroliga eller rädda. De som svarat att de känner sig trygga och säkra, är de som räknas till de trygga.

8. Individperspektivet

- 1 Läs med fördel mer kring genusfrågans bearbetning (Nilsson m.fl., 2006).
- 2 Frågan har fokus på egenskaper och en fördjupad undersökning av genus skulle behövas för att se närmare på symboliken förknippad med genus (se Bems androgynitetstest). Det skulle kunna handla om mer separerade dimensioner av genus som mentala, sociala och fysiska attribut (se Sandstig, 2003). Men det här är så långt jag kommer i mina resonemang kring fysisk sårbarhet och kvinnors oro för att något obehagligt ska hända och mäns lägre oro för det samma.
- 3 Vi kan med denna grova kategorisering endast arbeta med enstaka år varför jag i detta sammanhang endast kan resonera kring kön (jag återkommer framöver till en annan kategorisering som medför möjligheten att arbeta med sammansatta mängder över åren).

9. Det sociala perspektivet

- 1 Jag använder mig av Sandbergs (1992) definition d.v.s. att de socioekonomiska mönstren i staden överensstämmer med de geografiska.
- 2 Där de nordöstra delarna av staden med områden som Bergsjön och Kortedala tillhör de resurssvaga och de sydvästra med områden som Askim och Älvsborg tillhör de starkare. Stadens centrala och östra delar med områden som Linnéstaden och Härlanda är ur resurshänseende medelstarka medan stadens nordvästra med områden som Lundby och Biskopsgården tillhör de medelsvaga. Ovanstående avser en horisontell skiktning men det finns även områden inom staden som avser en vertikal. I den nordvästra delen av staden varierar resursstyrkan kraftigt mellan områdena. Det geografiska området avser här både resurstarka stadsdelsnämner Torslanda och Kärra-Rödbo, samt medelstarka som Tuve-Säve.
- 3 Men det finns däremot skillnader i social klass avseende föreställningar om orsakerna till rädsla på olika platser framförallt på kvällstid, men kanske inte på det viset man skulle kunna tro. Det är framförallt de högtbildade och de socioekonomiskt starka som på kvällstid har föreställningar om orsaker.
- 4 För att identifiera social klass använder jag mig av frågan: *Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?* I huvudsak använder jag mig av svaren på det nuvarande hemmet och alternativen arbetarhem, tjänstemanna- eller akademikerhem samt företagarhus (antalet jordbrukarhus är få). Det vanligaste är att de boende i staden anser att tjänstemanna- eller akademikerhem bäst beskriver deras nuvarande hem. Drygt hälften anser det (55 procent) medan en dryg tredjedel (37 procent) anser att arbetarhus stämmer bäst in på beskrivningen av typen av nuvarande hem. För att identifiera ekonomiska resurser använder jag mig av en fråga som tar sikte på att fånga in den sammanlagda årsinkomsten för samtliga personer i hushållet före skatt. De flesta, närmare två tredjedelar har en sammanlagd hushållsinkomst som understiger 400 000 kr per år medan den motsvarande tredjedelen har en som överstiger denna summa. Huvuddelen av de boende i tjänstemanna- eller akademikerhem samt företagarhus och de som har en hushållsinkomst som överstiger 400 000 kr per år är också de som bor i de områden som karakteriseras som resurstarka eller medelresurstarka områden. För att identifiera den socioekonomiska sårbarheten i området där man bor, använder jag mig av ett index (Nilsson, L och Westerståhl, J, 1997) för områdets resursstyrka.
- 5 Men det finns inte något linjärt samband mellan att ju oftare man umgås med sina grannar desto mer litar man på dem, utan det handlar snarare om att man någon gång under året har umgåtts med dem oavsett utsträckning. Ett dylikt linjärt samband råder dock mellan att umgås med vänner och lita på andra människor i allmänhet även om sambandet är svagare. Ju högre utsträckning man umgåtts med vänner i desto högre utsträckning litar man på andra människor i allmänhet. Det finns således ett samband mellan tilliten till andra och i vilken utsträckning man umgås med andra.
- 6 Deltagande i föreningslivet är ytterligare en faktor som kan ses som en indikator på individens sociala nätverk. Uslaner (2002) har fört fram tanken att den mellanmännsliga tilliten skulle kunna vara den bakomliggande orsaken till bland annat föreningslivets inverkan på politiskt förtroende. Jag har därför

undersökt även vilken inverkan medlemskapet i olika föreningar kan ha på den mellanmännsliga tilliten och resultaten är att de som inte litar på andra i allmänhet i större utsträckning saknar medlemskap i föreningar än dem som litar på andra och vice versa. Föreningsaktiviteten är dock inget som direkt påverkar rädslan/otryggheten i det egna bostadsområdet. Men i likhet med att umgänget med vänner kan ses som en av de bakomliggande faktorerna som kan förklara tilliten till andra människor finns det skäl att anta att även föreningsaktiviteten kan göra det samma.

- 7 Det är däremot svårt att på liknande sätt pröva stödet för resultat av den sociala utsattheten för hot och risker eftersom antalet som endast har social erfarenhet av hot och risker är för få.
- 8 Jag använder mig här av gruppen som har social erfarenhet men även kan ha personlig erfarenhet som är något fler och resultaten är likartade.

10. Medieperspektivet

- 1 Tabell Andel som anser att Västnytt, Göteborgs-Posten, TV4 lokalt i Göteborg, P4/Radio Göteborg, Metro och GT är tillförlitliga, efter kön, ålder och utbildning (Balansmätt, genomsnitt procent)

Lokalmediernas tillförlitlighet	Kön		Ålder				Utbildning	
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Hög
Västnytt i SVT	+80	+83	+82	+85	+82	+74	+76	+88
Göteborgs-Posten (GP)	+76	+79	+78	+82	+72	+74	+72	+84
TV4 lokalt Göteborg	+71	+78	+78	+80	+74	+60	+72	+76
P4/Radio Göteborg	+78	+74	+80	+82	+76	+64	+74	+81
Metro	+30	+42	+29	+38	+44	+36	+44	+34
GT	-20	-17	-16	-18	-14	-30	-8	-36
Minst antal svarande	1704	1953	667	1263	868	536	936	1138

Kommentar: För frågornas formulering och svarsalternativ, se tabell 3. Balansmättet avser de som bedömer tillförlitligheten vara mycket/ganska tillförlitlig subtraherat med de som bedömer tillförlitligheten vara inte särskilt/mindre/inte alls tillförlitlig. Tabellen avser de som svarat och haft en uppfattning i frågan i Göteborgs kommun 2001–2005, lägst antal svarande 2081st.

- 2 Om vi förutom att beakta läsningen av brott i dagspressen undersöker läsningen bland dem som läser Göteborg-Posten framträder samma mönster, men eftersom antalet vid undersökningen av ett enskilt år blir för få är skillnaderna inte signifikanta.

Tabell Andel som i olika utsträckning har läst GP samt ofta eller sällan läst om brott i dagspressen och som anser att brottsrapporteringen i medierna är rättvisande, lägre än i verkligheten eller högre (procent)

Läsning av brott i dagspressen, GP	Ofra			Sällan		
	6-7 dgr i v	2-5 dgr i v	Mer sällan	6-7 dgr i v	2-5 dgr i v	Mer sällan
Mediernas brottsrapportering						
Lägre än i verkligheten	41	41	43	35	37	38
Rättvisande	31	30	30	38	32	37
Högre än i verkligheten	28	29	27	28	32	25
Total andel	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	495	145	159	72	41	71

Kommentar: Alternativet ofta i tabellen motsvaras av svaret: Ja, någon eller flera gånger i veckan; Sällan av: Ja, någon gång i månaden tom under året eller ingen gång. Tabellen avser de som svarat på frågan, Göteborgs kommun 2003, 983st.

BILAGA 1

I studierna av nyhetsbilden av hot och risker är den kvantitativa metodiken vald av hänsyn till att föra en diskussion kring dagordningsfunktioner rörande hot och risker. Detta sker genom jämförelser av nyhetsmediernas prioriteringar av olika hot- och risker i förhållande till andra ämnes- eller temaområden samt dessas attribut och människors föreställningar om upplevelser av det samma.

Bilden av hot och risker i den offentliga miljön analyserades i två separata studier. Den ena var en historisk översikt, den andra en samtida innehållsanalys. Studierna utgjorde dels bakgrunden för förståelsen av hot och risker i den lokala miljön dels basen för slutkapitlets resonemang om nyhetsmediernas dagordningseffekter. Resonemangen skedde med hjälp av jämförelser mellan mediernas innehåll och aggregatet av människors föreställningar respektive människors upplevelser av otrygghet i stadsrummet. Jag inleder med att beskriva hur jag gick till väga för att besvara frågeställningarna i den historiska studien och avslutar med den samtida.

Den historiska översikten

När det gäller studier av nyhetsmediernas innehåll och dess förändringar över tid är kvantitativa innehållsanalyser av resurs- och jämförbarhetsskäl rimligt, även om Ekecrantz m.fl. (1994), Olsson (1995) och Oredssons (2001, 2003) utgör exempel på motsatsen.

I valet av tidsperiod har jag utgått från kultivationstesens och antagandet att medierna på lång sikt kan ändra vår syn på världen. För avhandlingen relevant till en stereotyp, förvrängd och selektiv syn på verkligheten vilket kan leda till att vi överskattar brottsligheten och därmed kan bli mer rädda, särskilt om också vårt grannskap är hotfullt. Det handlar om antagandet att nyhetsmediernas påverkan inte nödvändigtvis sker i nära anslutning till upplevelsen, utan tvärtom är något som skett över tid.

Innehållsliga faktorer som jag antagit kunde ligga till grund för överskattningar av hot- och risker var dels kontinuiteten och bredden (förekomst och uppmärksamhet) i hot- och riskrapporteringen i de aktuella medier som undersöks. Även penetrationen i andra medier eller genrer av till exempel våld, skulle kunna ha betydelse. Jag tänker närmast på det samlade budskapets påverkan som den formulerats i teorier om moralpanik. Men eftersom studien i första hand avser en översikt där min ambition är att få en överblick av förändringar i hot- och riskrapporteringen över tid har valet fallit på att identifiera förändringarna i utbudet i stort.

Hur långt tillbaka i tiden jag skulle undersöka nyhetsmediernas innehåll, var mitt nästa val. De metodologiska nackdelarna med studier av samtiden är svårigheten att analysera tidsepokens karakteristik vilket snarare är en fördel vid studier av dåtiden eftersom karaktären till följd av distansen i tid framträder tydligare. Nackdelen ligger dock i att om vi vänder oss allt för långt tillbaka i tiden kan det finnas en problematik i svårigheten att förstå vilken betydelse hot- och risker hade i den dåtida kontexten, vilket

dock ses som en mindre problematik eftersom det är dagens uppfattningar hoten och riskerna ska jämföras mot. Eftersom nyhetsmedier är något som vi till största delen tar del av som vuxna och individerna i min frågeundersökning sällan översteg 85 år är det inte rimligt att gå längre tillbaka i tiden än ca 60 år.

Jag valde en återblick på drygt 50 år. Perioden mellan 1950–2000 är ur ett socialt och stadsrumsligt perspektiv relevant eftersom de bebyggda miljöerna förändrades kraftigt men också representationerna av dessa i medierna. Svensk bebyggelsehistoria präglades på 1950-talet (i likhet med 1970-talet) av en expansiv bebyggelsefas och den politiska idén om det svenska folkhemmet, en ideologisk-politisk struktur som bar framtidsoptimism och lösningar på att jämna ut de sociala klyftorna (Olsson m.fl., 1995). Den politiska ideologin levde kvar ännu på 1960-talet och lanseringen av miljonprogrammen. Journalistiken hade 1950 funnit en stabilitet i sitt uttryck, var ett etablerat maktfält och inte enbart ett språkrör för myndighetens röster utan också en deltagare eller granskare av maktens röster (Ekecrantz m.fl., 1994). Socialt präglades 1950-talet av gemenskapstänkande som avspeglades både i arkitekturen men också tilltron på massmediernas positiva effekter. Det finns också en viss likhet med dagens gemenskapstänkande fast på en annan nivå. På 1950-talet byggde vi symboliska och materiella broar till öarna i skärgården. Idag bygger vi symboliska och materiella broar till kontinenten och hela världen.

Materialet avser den systematiska översikten en vecka i mars mellan åren 1950–2003 ca vart tionde år i de dominerande lokala nyhetsmedierna under perioden: Göteborgs-Posten och GT. För att undvika påverkan av egna hastigt dragna slutsatser under arbetet kring journalistikens utveckling, dess innehåll och form bestämde jag mig för att ta mig an materialet ”zebrarandigt”. Efter en inläsning om journalistikens utveckling gjorde jag bedömningen att nedslag med ca tio års intervaller skulle vara rimligt, för att inte missa större förändringar i innehållets utbud eller form. Jag började med år 2000, hoppade tillbaka till år 1950, fram till år 1990, åter bakåt till år 1960, framåt till år 1980 och slutligen åter tillbaka till år 1970. Eftersom folkomröstningen om kärnkraften inföll i närheten av mars 1980 valde jag år 1979 istället. Jag valde också år 2003 snarare än år 2000 av bekvämlighetsskäl: tidningarna fanns på min hemmainstitution.

Avgränsningarna och valen av analysobjekt har skett utifrån avsikten att undersöka de direkt observerbara hot och risker som skulle kunna orsaka människors upplevelser av rädsla och otrygghet samt att fånga förändringar i stadsrummets karaktär som utgör upplevelsens kontext. Även om jag har haft ambitionen av att vara öppen i mitt förhållningssätt i valet av hot- och riskbilder, bilder av trygghet, bilder av staden och bilder av de sociala kategorier som vistas där insåg jag att det var tidsmässigt krävande att i en översikt undersöka alla dessa aspekter. Eftersom mina resultat visat att de göteborgare som upplevde oro i stadsrummet i huvudsak ansåg att det var brottslighet och kriminalitet som var den huvudsakliga orsaken till deras oro, var denna kategori given. Förutom brott tog jag med olyckor, miljö och hälsa samt sådana artiklar som avser någon form av förändring. Med brott avser jag dess vidaste bemärkelse d.v.s. även åtal eller

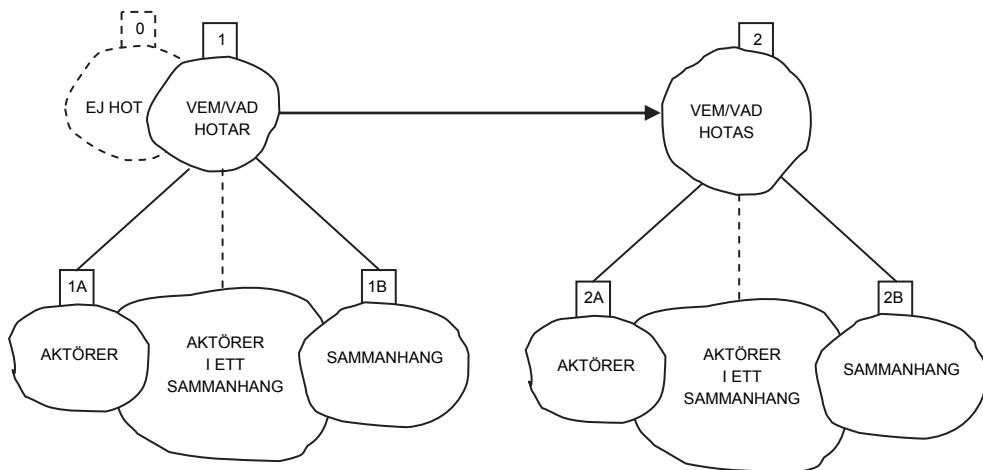
misstankar om tidigare brott. Miljö och hälsa avser hot och risker i form av sjukdomsepidemier eller oljekatastrofer mm. Förändringsartiklarna kan gälla uttalanden om ett tillstånd någonstans i världen eller en faktisk förändring i termer av uppgång eller nedgång på arbetsmarknaden och risker för att förlora jobb såväl på nationell som på lokal nivå mm. Artiklarna identifierades med datum, dag, sida, kategori och del. Detta främst eftersom jag av tillförlitlighetsskäl ville gå tillbaka och identifiera varje enskild artikel men också för att jag var intresserad hur artiklarna placerat sig i tidningen under perioden 1950–2003. För att få en grov uppfattning om hot- och riskbildernas exponering har jag gjort en ungefärlig bedömning av deras storlekar i liten, mellan eller stor. Närmare en helsida eller mer har bedöms som stor, närmare en halvsida som mellan och ca tre gånger så stor som ett TT meddelande och mindre som en liten artikel. Storleken på artikeln inkluderar också den eventuella bildens, som kodats med eller utan bild. En del rubriker på artiklarna är mer talande än andra, och de flesta rubriker som avser brott och olyckor registrerade med hela titlar. Slutligen lämnades en kolumn ledigt för övriga kommentarer. Den upptogs främst av kommentarer om det hade kunnat stå något annat i artiklarna än vad det stod.

Den historiska studien är en översikt och den har sina brister. Den främsta är att jag inte fått med ett jämförande mått på antalet artiklar i tidningarna som helhet. Det skulle ha gjort det möjligt att få fram andelen hot- och riskartiklar i jämförelse med tidningarnas totala utbud. Det gick dock att göra en uppskattning av detta med hänsyn till tidningarnas generellt ökande volym. En annan är att urvalet av förändringsartiklar till en början var vag och byggde på min subjektiva bedömning av vad det avsåg. Jag gick dock tillbaka i materialet med de kategorier jag använt mig av för att se att jag inte hade missat några artiklar med likartad kategori.

Samtidsstudien

I analysen av den samtida lokala nyhetsbilden av hot och risker i den offentliga miljön har jag använt mig av nedanstående enkla tankemodell. Den fångar upp vem/vad det är som hotar eller utgör en risk (1) och vem/vad det är som hotas eller riskeras (2) och med vilken konsekvens och läsning. Modellen förutsätter, det som också bekräftas i provkodningen (särskilt när det gäller sociala sammanhang och olyckssammanhang), att det som hotar/hotats utgör en risk/riskeras inte enbart kan begränsas till aktörer (A), eller aktörer i sammanhang utan att även sammanhangen i sig (B) kan hota eller utgöra en riskfylld miljö (t ex. en hotfull skolmiljö) eller hotas/riskeras (t ex trafiksäkerheten).

Figur B:1 Analysmodell över vem/vad det är som hotar eller utgör en risk, vem/vad det är som hotas eller riskeras samt med vilken konsekvens och läsning

Det kodade materialet består av hot och riskartiklar motsvarande första veckan i mars i Göteborgs-Posten och GT 2001, 2003 samt 2005. Det avgörande kriteriet för att en artikel ska komma med är att artikeln avser någon form av hot eller risk.

Hot och risker bygger på Eugene Rosas definition och avser sådant (hot är identifierbara medan risker är flytande) som kan få negativa konsekvenser för någon eller något av värde för människor. Det är inte primärt en innehållslig aspekt utan artikeln ska av nyhetsmediet per se vara placerat i någon form av hot eller riskram. Termen riskram används oftast i betydelsen att riskerna i artikeln förklaras, men jag menar nödvändigtvis inte detta här. Det kan handla om att artikeln är uppbyggd kring ett problem och en lösning (problemlösningsram). Fortsättningsvis markeras exemplen endast med dess nummer. Det kan också handla om att artikeln är uppbyggd som en konflikt mellan individer, grupper eller individer eller genom att polarisera och presentera två olika sidor av samma sak. En annan vanlig form av hot- eller riskartiklar är att artiklar med en olycksram (d.v.s. beskriva ett händelseförlopp som har fått negativa konsekvenser) men artiklarna kan också vara placerade i den ekonomiska ramen där framförallt negativa ekonomiska konsekvenser är av betydelse. Det finns olika nyhetsramar som vetenskapsramen eller humaninterestrampen men första kriteriet är att artikeln är inramad så att den på något sätt beskriver något som kan eller har fått negativa konsekvenser för någon eller något av värde för människor.

Om det första kriteriet är uppfyllt är det andra kriteriet som ska uppfyllas att risken eller det som riskeras ska avse en offentlig miljö i vid bemärkelse. Eftersom innehållsanalysen har en underordnad roll i avhandlingen i jämförelse med frågeundersökningen med allmänheten avses de offentliga miljöer som av invånarna i

Göteborg beskrivits i termer av det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten d.v.s. bilden av osäkerhet i människors medvetande. Det handlar om typer av offentliga miljöer i termer av offentliga platser i staden, arbete, skolan, sjukvården, miljö och hälsa, brottsmiljön (brott som begås i det privata blir offentliga), olycksmiljön eller samhället. Detta andra urvalskriterium avser således en innehållslig aspekt. Hoten ska kunna placeras i någon av de fem hot typerna brott, olyckor, samhälle, internationellt eller miljö/hälsa. Artiklar som inte uppfyller de två ovanstående kriterierna är främst avsaknaden av negativa konsekvenser som gör att artiklar faller ifrån. Att en kidnappad svensk-irakisk politiker kommit hem uppfyller det innehållsliga kriteriet genom att avse ett brott, internationellt eller samhälle men det uppfyller inte det första kriteriet: att vara placerat i en hot- eller riskram. Ett annat liknande exempel är en artikel om ett förslag att utöka antalet anstalter i Sverige, gynnsamt för att motverka brottsligheten: kanske, men om det inte är inramat som ett hot eller risk kommer det inte med. Hade det däremot gällt ett förslag om var en ny rättspsykiatrisk klinik skulle placeras och det i artikeln skildrades i konflikt med de boendes vilja, hade artikeln kommit med.

Om de ovanstående två kriterierna uppfylldes, skulle också ett tredje kriterium uppfyllas. Det handlar om att i någon mån avgränsa innehållsanalysen till att gälla hot och risker som kan få konsekvenser för invånarna i Göteborg. Händelser som kunde hända eller hade hänt i Göteborg var naturligtvis aktuella. På liknande sätt kunde hot och risker som kunde hända eller hade hänt i Sverige och som höll sig inom de fem innehållsliga kategorierna vara aktuella. Men den geografiska avgränsningen byggde å ena sidan på sannolikheten för att ett hot eller en risk skulle kunna aktualiseras å andra sidan på att den i stor utsträckning korrelerade med en form av kulturell relevans. Människor hade i surveyundersökningen svarat att de upplever terrorhandlingar, konflikter i världen som det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten och därför är det svårt att göra en avgränsning av innehållsanalysen till att enbart gälla hot eller risker i Göteborg, Västsverige eller hela Sverige. Detta kriterium handlar i någon utsträckning om att avgöra hoten och riskernas relevans utifrån kulturell närhet. Det handlar om att bedöma huruvida hotet eller fenomenet också skulle kunna vara något som i största allmänhet skulle kunna vara ett hot också i Göteborg. Frågan som besvarades var om hotet var av urban karaktär med konsekvenser som också skulle kunna drabba Göteborg. Därför har jag bedömt hot artiklar om terrorbombningar i Madrid eller vansinnesskjutningar i en skola i Washington som relevanta. Det är framförallt ett kulturellt betingad urvalskriterium där det urbanas karaktär är det som avgjorde om en artikel kom med eller inte. En artikel jag har tyckt att det var svårt att avgöra om den skulle med eller inte avsåg en demonstration i Göteborg till stöd för att USA skulle lämna Irak. Det som tala för kodning är att det var en händelse stadsrummet i Göteborg, som kunde urarta. Men detta antydde inte explicit i artikeln och dessutom var demonstrationen till stöd för en ökad trygghet och kodades därför inte.

BILAGA 2

0	Ej svar		FORTS. SOCIALA PROBLEM
	B R O T T	48	Nedskärning av försvaret (ev. flytta till samhälle)
1	Oprovocerat våld, överfall, våldet, antastad	49	Att inte kunna lita på medmänniskor
5	Rån, ficktjuvar	56	Minskad tolerans i samhället, hårdare samhällsklimat
6	Alkohol, droger	58	Att hamna på ålderdomshem, dålig äldrevård, inte få en trygg ålderdom
7	Våld på stan, gatuvåld, på allmän plats		Bristande moral, etik
8	Inbrott, stölder	66	Psykiskt sjuka som ej får hjälp, galningar, utsläppta socialfall
9	Brottslighet, kriminalitet, ungdomsbrottslighet, Laglöshet, busliv	82	Militanta demonstrarer
13	Vapen, illegala vapen, kniv	83	Pensionstiden, pension (kr)
19	Överfall mot Kvinnor	90	Förlora kontakten med mina barn
22	Få poliser, saknas närpolis, för få resurser, dålig polisuppföljning, oförmåga att agera	91	91
	Rättssäkerhet, domstolarna	100	Ensamhet
28	Organiserad brottslighet, gangsterligor, internationella ligor, kriminella/våldsamma gäng	106	Skilsmässa
31	Våldtäkt, våld mot kvinnor, sexualiserat våld	116	Obalanserade gamlingar
32	Människors rädsla att gripa in och hjälpa sin nästa	117	Att bli kränkt, personlig integritet
40	Att vistas ute på kvällarna, att vistas utomhus, begränsad rörelsefrihet, ensam utomhus	118	Gruppböende för socialt utslagna nära mitt hem
43	Misshandel	122	Störande grannar, bråkiga hyresgäster, otrevliga grannar
50	Svartjobb	125	Långa sjukhusköer
64	Skadegörelse, vandalisering	126	Oärliga personer, lögnar, förtal
67	För låga straff, dåligt bevakade fängelser	139	Bristande socialt ansvar, föräldraansvar
69	Rattfyllister	144	Omvandlingar från bostadsrätt till hyresrätt
72	Anhörig är farlig, våld av nära anhörig	145	Stökigt på spårvagnar/buss hållplatser, oroligt på gator och torg, bråk på kvällar
93	Diskriminering	150	Klientelet, socialt missanpassade i närområdet
95	Mobbing	154	Att inte få ett bra boende när man blir äldre
96	Sexuella trakasserier	159	Barns arbetslöshet
110	Bli inlåst	165	Ungdomars värderingar
121	Våld i samhället	166	Anonymitet
127	Hotfulla ungdomar	180	Försämrad boendemiljö otryggt
135	Ungdomsvåld	184	Bristande störningsjour
137	Trakasserier, mobbing	186	Fotbollshuliganer
141	Smuggling	188	Sociala problem
168	Brott mot närstående/familj	195	Hat
181	Övergrepp mot och kränkningar av barn, pedofili		
182			
	S O C I A L A P R O B L E M		I N T E R N A T I O N E L L T
3	Svårighet att få hjälp av sjukvården, dålig sjukvård	14	Världskrig, krigstillstånd, krig
10	Arbetslöshet, sysselsättning	15	Terroristattacker, terrorister, Usama bin Laden, terrorism, talibaner/självordsbombare
11	Invandring, utläningar, 2:a generationens invandrare	23	Religiösa krig, mellan muslimer och kristna, religionerna
16	Ungdomsgäng, gäng, ungdomsupplopp, ligor, ligor i området	53	Nord och syd konflikten
18	Narkomaner, missbrukare	55	EU
20	Hot, personligt angrepp (ev. flytta till brott)	75	USA, George W Bush
30	Rasismen	77	Valutans fallande värde i en global ekonomi, politisk och ekonomisk oro i världen, kursfall av Euron, ekonomiskt kaos i världen
33	Segregation, brist på integration, utanförskap	97	Konflikt i U-världen (80-20 problematiken)
46	Att tvingas flytta, bostadsmarknad, bostadsbrist, Ränteuppgång, höjda hyror, sänkta bostadsbidrag, hemlös	108	Överbefolkning
47	Att egna barn och familj ska drabbas av olycka/dö/sjukdom av något	115	Global kris
		123	Kärnvapenansfall, kärnvapenkrig
		131	Internationell konjunkturedgång
		156	Ökad påverkan från USA
		169	Oljekonflikter
		175	Sekularisering
		192	

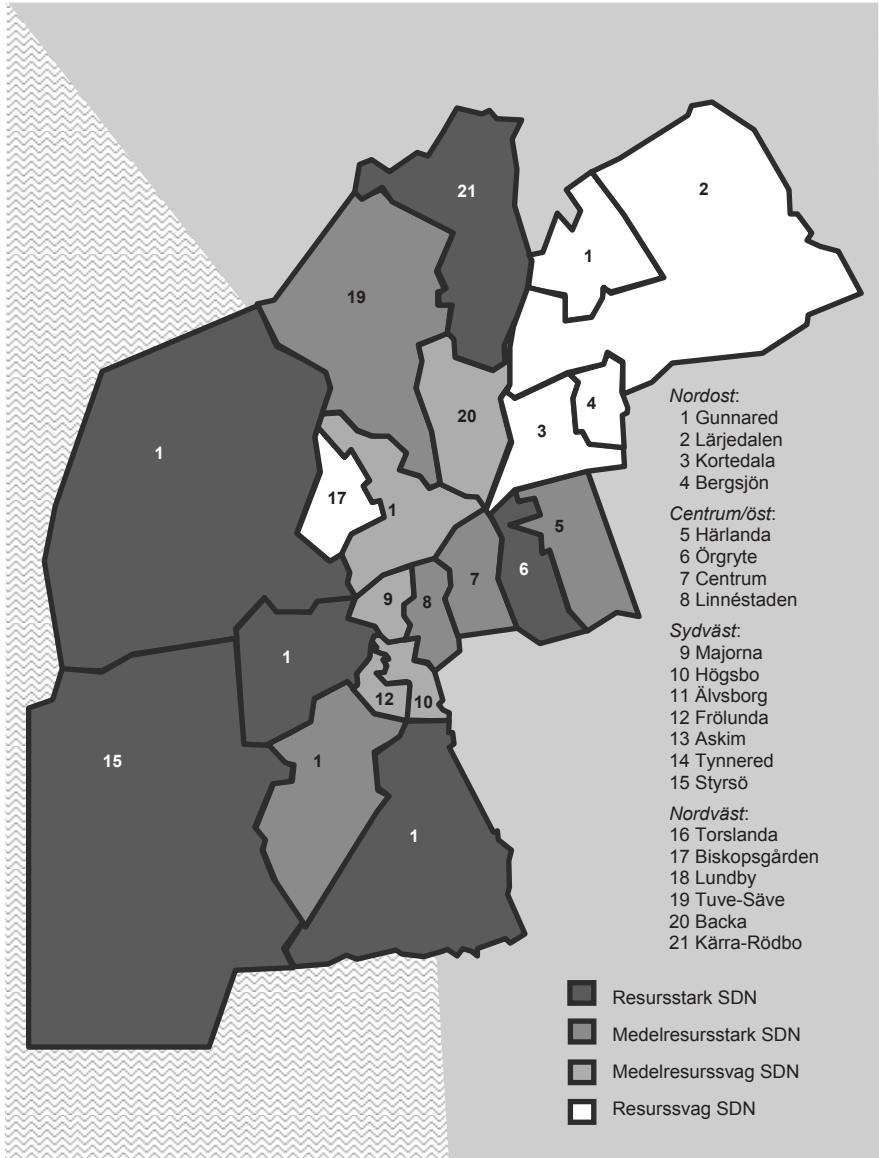

	S A M H Ä L L E	107	Nedmontering av välfärden, urholkning av samhällsservice
12	Trafiken för gående, bilister, cyklister, olyckor, trafikanter	109	Offentlig sektor, försäkringskassan
17	Nynazister, nazister	112	Kontroll av individen genom datorer, kredit- och betalkort
21	Sämre ekonomi, fattigdomen etc	113	Brist på respekt för andra människor, elakhet, ingen vuxenrespekt
25	Skatterna, räntorna	114	Brist på empati, solidaritet, medmänsklighet
26	Att inte ge barn och ungdomar en bra uppväxt	119	Ingen framtidstro
27	Dålig eller ingen kollektivtrafik på natten	120	Att ej vara säker i sitt eget hem
29	Gatubelysning, dåligt upplysta gångbanor, dålig belysning i området	124	~~Ingen kontroll av befolkningen och åtgärd mot de som är till besvär (dublett)~~
34	Anarki, anarkister	130	Social nedrustning, försäkring av sjukvård och äldreomsorg, ineffektiv sjukvård
35	Journalisters förvrängning av fakta, okritiska	132	Inflation
36	Häxjakt av poliskåren	134	Mörker, mörka parker, dåligt upplyst stad
37	Företagsutflytt	136	Högerstyre, högerpolitik
38	Fallskärmar till politiker och myndighetspersoner	138	Fördyrade boendekostnader (ev. flytta till 46)
39	Privatiseringar av t ex skola, vård och omsorg, ökad privatisering	142	Att som kvinna alltid vara orolig
41	Att det blir borgerlig regering nästa år, borgerlig regering	143	Oroligt samhälle med personer från olika länder, olikheter mellan människor
42	Skolans mindre ekonomiska resurser påverkar barnen	146	Samhällsutvecklingen
45	Politiker långt från vanligt folk, politikerna, Felaktiga politiska beslut	147	Politisk osäkerhet
52	Höga skatter	148	Offentlighetsprincipen
54	Poliser, polisen	149	Bristande bostadsplanering
55	Nationalekonomer	151	Invandringspolitik
57	Kommunism	152	Beslutsfattares inkompetens och girighet
60	Extremhögern	153	Psykiatrin
61	Brister i demokratin	155	Ökad övervakning, kamera
62	Fundamentalism, fanatism, islams utbredning i samhället	160	Politiska systemet, dålig planering
63	Statligt ägande	161	Missnöje
65	Bristande framtidsplanering	164	Konflikter på jobbet
70	Nyliberalism	167	Hård konkurrens, konkurrensen mellan människor
73	Taxichaufförer	170	Politiska lögnar
74	Jämställdhet, brist på, jämlikhet	171	Kommunpolitiken, kommunala beslut, kommunal exploatering
76	Valfriheten	172	Makt/pengar
79	Kapitalismen	173	Bostadsbrist för unga
80	Veganer	174	Vapenindustrin
81	Myndigheter, staten, Regeringen	176	Fientlighet
85	Säve flygplats	177	Skolmiljön, till/från skolan
86	Vänsterpolitik	178	Klassklyftor
87	Andra människor	185	Människors dumhet
88	Antidemokratiska rörelser och tankar	190	Regler
89	Dålig stadsplanering, dåligt planerad offentlig miljö	191	Sverigedemokraterna
92	Korruption, maktmissbruk	193	Stängda områden
94	Ekonomiska makthavare	194	Bristande yttrandefrihet
98	Att för mycket lokal verksamhet flyttar till större orter	900	Allt: allt möjligt, när och var som helst
99	Börsras, ekonomin		
101	Degradering av människors värde		
103	Järnvägar		
105	Långt till polis, ambulans och brandförsvär		

- HÄLSA/MILJÖ
- 2 Fysisk skada, olycksfall
  - 4 Ohälsa, sjukdom
  - 24 Miljön, försurning och växthuseffekten, naturkatastrofer, jordbävningar
  - 44 Kärnkraftsverk, el, attentat mot kärnkraftverk
  - 51 Arbetskadador
  - 59 Stress
  - 68 Tillsatser i maten, GMO
  - 71 Brand
  - 78 Själv mord
  - 84 Sjukdomsepidemier, pandemier
  - 102 Egoism, individualism
  - 104 Mobilmaster (3G), strålning från mobiltelefoner
  - 111 Jag själv, personlig katastrof
  - 124 Inte klara sig själv, bli beroende av andra p.g.a. sämre hälsa, senilitet
  - 128 Att man är gammal, ålderskrämpor
  - 129 Dödsfall, döden
  - 133 Ändrade familjeförhållanden
  - 140 Invaliditet, handikappad
  - 157 Buller
  - 158 Föreningar
  - 162 Sjukdom som leder till arbetslöshet eller sänkt inkomst
  - 163 Rökare i huset
  - 179 Vantrivsel på jobbet
  - 183 Industrierna i Stenungsund
  - 186 Det okända, zombieinvasion
  - 187 Ändrade familjeförhållanden

  - 995 Vet ej/det finns inga hot
  - 998 Okodbart

BILAGA 3

Figur B:2 Resursstyrka i Göteborgs kommun efter stadsdel

Källa: Väst-SOM 2008

BILAGA 4

Tabell B:1 Vilka hypoteser får vilken grad av stöd

<i>Infallsvinkel</i>	<i>Hypoteser</i>	<i>Stöd</i>
Individens roll	Graden av kontroll	Ja
	Potentiellt offer	Ja
	Fysik känslighet	Delvis
	Ungdomsvariant	Ja
	Genusvariant	Delvis
	Mental känslighet	Ja
	Utsattheten för hot och risker Variant där man har sett andra utsättas	Ja Ja
Det socialas roll	Graden av social kontroll	Ja
	Oordningshypotesen	Ja
	Social integration	Ja
	Social känslighet	Delvis
	Vertikalt och horisontellt förtroende	Delvis
	Den indirekta utsatthetsypotesen Social förstärkning	Delvis Ja
Mediernas roll	Den onyanserade medieerfarenhetens påverkan	Ja
	Kvällspressvariant	Nej
	Lokalnyhetsvariant	Delvis
	Dagordningshypotesen	Ja
	Kultivationseffekter	Ja
	De dubbelt utsatta	Ja
	De starkt medieberoende	Nej
	De som i huvudsak får sin information i andra hand	Nej
	Vårt sociala umgänge som filter	Nej
	Tredjepersonseffekter Tredjepersonseffekthypotesen	Ja Ja

Kommentar: Resultat där större delen av de indikatorer jag använt medför förhöjda nivåer på den upplevda otryggheten i stadsrummet betraktar jag som stödjande. Om däremot endast en del av indikatorerna medför förhöjda nivåer betraktar jag resultaten som delvis stödjande. Om större delen av indikatorerna inte medför några förhöjningar på den upplevda otryggheten i stadsrummet betraktar jag inte resultaten som stödjande.

TABELL OCH FIGURFÖRTECKNING

Figurer

- Figur 1:1 Visualisering av hur den egna erfarenhetens betydelse i det senmoderna har minskat och representationernas ökat
- Figur 2:1 Antal artiklar om brott och olyckor samt miljö och hälsa 1950–2003 (genomsnittligt antal per vecka)
- Figur 2:2 Andel olika hot- och risktyper i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)
- Figur 2:3 Andel personifierade hot och risker i Göteborgs-Posten och GT i (genomsnitt procent)
- Figur 2:4 Andelen konsekvensattribut i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)
- Figur 3:1 Orons, rädslans och otrygghetens dimensioner
- Figur 3:2 Sociala och fysiska dimensioner av rädslans/otrygghetens rum
- Figur 4:1 Förståelsemodell av hot och risker
- Figur 5:1 Analysmodell av tre erfarenhetsvägar och den individuella predispositionens påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet
- Figur 7:1 Allmänhetens föreställningar om de allvarligaste typerna av hot mot den egna tryggheten (procent av totalt antal svar)
- Figur 7:2 Andel utpekade aktörer eller situationer i föreställningarna om de allvarligaste typerna av hot mot den egna tryggheten (procent av totalt antal svar)
- Figur 7:3 Andel som under har upplevt rädsla/otrygghet i olika sammanhang (ofta eller ibland, någon enstaka gång) (genomsnitt procent)
- Figur 7:4 Andel som har föreställningar om otrygga platser på dag- respektive kvällstid (procent av dem som anser att det finns otrygga platser)
- Figur 7:5 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet när de var ensamma, tillsammans med vänner/bekanta eller om det var mycket folk där eller inte i olika fysiska och sociala rum, (genomsnitt procent)
- Figur 7:6 Ny empirisk ram över andel som har upplevt rädsla/otrygghet när de var ensamma i öde, öppna, befolkade öppna samt befolkade och slutna fysiska och sociala rum (genomsnitt procent)
- Figur 11:1 Förnyad analysmodell av tre erfarenhetsvägar och den individuella predispositionens påverkan på den upplevda otryggheten i stadsrummet
- Figur 11:2 Andelen hot och risker mot den egna tryggheten i människors medvetande i jämförelse med andelen hot och risker i de lokala nyhetsmedierna Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)
- Figur 11:3 Individstöd och socialt stöd samt betydelsen av det observerbara för den upplevda otryggheten
- Figur B:1 Analysmodell över vem/vad det är som hotar eller utgör en risk, vem/vad det är som hotas eller riskeras samt med vilken konsekvens och läsning

Figur B:2 Resursstyrka i Göteborgs kommun efter stadsdel

Tabeller

- Tabell 2:1 Andel hot- och risktyper respektive primära typer av hot och deras utrymme i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)
- Tabell 2:2 Andelen hot- och risktyper samt deras attribut i Göteborg med kranskommuner och i Sverige i Göteborgs-Posten och GT (genomsnitt procent)
- Tabell 4:1 Sammanfattning av klassiska studier av mediernas påverkan och min användning av dem (1–2/2)
- Tabell 4:2 Sammanfattning av studier av individens roll och min användning av dem (1–2/2)
- Tabell 4:3 Sammanfattning av studier av det socialas roll och min användning av dem (1–3/3)
- Tabell 6:1 Frågeområden och frågenummer
- Tabell 6:2 Svarsfrekvens i Väst-SOM 2001–2007
- Tabell 7:1 Föreställningar om de allvarligaste typerna av hot mot den egna tryggheten efter ålder, kön och utbildning (procent av totalt antal svar per individ)
- Tabell 7:2 Andel svar avseende hot och risker mot den egna tryggheten efter geografisk bostadsort (procent av totalt antal svar per individ)
- Tabell 7:3 Andel som har oroat sig för olika typer av brott (genomsnitt procent)
- Tabell 7:4 Andelen som mycket/ganska ofta oroar sig för olika typer av brott efter ålder, kön och utbildning (genomsnitt procent)
- Tabell 7:5 Andel som har oroat sig för brott och motsvarande andelar som bedömt risken att utsättas för respektive faktiskt utsatts för dessa brott (procent samt genomsnitt procent)
- Tabell 7:6 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sammanhang (ofta eller ibland) efter ålder, kön och utbildning (genomsnitt procent)
- Tabell 7:7 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sammanhang (ofta eller ibland) efter bostadsområdets resursstyrka, sammanlagd hushållsinkomst eller typ av hem (genomsnitt procent)
- Tabell 7:8 Andel som har föreställningar om otrygga platser på dag respektive kvällstid efter kön, ålder och utbildning (procent av dem som har angivit minst en otrygg plats)
- Tabell 7:9 Andel som har föreställningar om otrygga platser på dag- respektive kvällstid efter resursstyrka på bostadsområdet, sammanlagd hushållsinkomst och nuvarande typ av hem (procent av dem som har angivit minst en otrygg plats)
- Tabell 7:10 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet ofta/ibland då de var ensamma i olika rum efter ålder, kön och utbildning (genomsnitt procent)

- Tabell 7:11 Andel som upplever rädsla/otrygghet ofta/ibland då de är ensamma i olika rum efter resursstyrka på området, sammanlagd hushållsinkomst och nuvarande klass (genomsnitt procent)
- Tabell 8:1 Andel som oroar sig för att något obehagligt ska hända, efter kön, ålder och utbildning (procent)
- Tabell 8:2 Andel som oroar sig för att något obehagligt ska hända efter människors biologiska kön och egna skattningar av manliga respektive kvinnliga egenskaper (procent)
- Tabell 8:3 Andel som själv har utsatts för brott (procent)
- Tabell 8:4 Andel som själv har utsatts för olika typer av brott efter kön, ålder och utbildning (procent)
- Tabell 8:5 Andel som har sett andra utsättas för brott (procent)
- Tabell 8:6 Andel som själv har sett andra utsättas för olika typer av brott (procent)
- Tabell 8:7 Andel som har sett andra utsättas för olika typer av brott efter kön, ålder och utbildning (procent)
- Tabell 8:8 Andel som har olika grader av personlig erfarenhet av brott (procent)
- Tabell 8:9 Andel som har olika grader av personlig erfarenhet av olika typer av brott (procent)
- Tabell 8:10 Andel som har observerat hot och risker (procent)
- Tabell 8:11 Andel som har observerat olika typer av hot och risker efter kön, ålder och utbildning (procent)
- Tabell 8:12 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska rum bland dem som har olika former av personlig erfarenhet av brott (genomsnitt procent)
- Tabell 8:13 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska stadsrum bland dem som bland dem som har olika former av personlig erfarenhet av brott efter kön (genomsnitt procent)
- Tabell 8:14 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska rum bland dem som har personlig erfarenhet av en tregradig typologi av hot och risker (genomsnitt procent)
- Tabell 8:15 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i sociala och fysiska rum bland dem som oroar sig för att något obehagligt skall hända (procent)
- Tabell 8:16 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet bland dem som har personlig erfarenhet av våld/hot och som oroar sig för att något obehagligt ska hända (genomsnitt procent)
- Tabell 8:17 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet bland dem som har personlig erfarenhet av våld/hot och föreställning om brott som det allvarligaste hotet mot deras trygghet (procent per person)
- Tabell 9:1 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet efter typen av boende (genomsnitt procent)

- Tabell 9:2 Andelen som upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet efter hur bra man anser det är att bo i det område i kommunen där man bor samt att bo i den kommunen där man bor (genomsnitt procent)
- Tabell 9:3 Andelen som instämmer i olika påståenden om stöd och integration i sin omgivning och i sitt bostadsområde (genomsnitt procent)
- Tabell 9:4 Tilliten till andra människor i allmänhet samt i området där man bor (genomsnitt procent)
- Tabell 9:5 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet efter förtroendet för poliser respektive domare samt tilliten till andra människor i allmänhet (procent)
- Tabell 9:6 Andelen som upplevt rädsla/otrygghet i bostadsområdet efter i vilken utsträckning man har umgått med vänner respektive med grannar (procent)
- Tabell 9:7 Inverkan på uppfattningar om det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten, rädslan/otryggheten i det egna bostadsområdet samt den personliga oron efter individens tillit till andra människor och umgänge med andra (procent respektive genomsnitt procent)
- Tabell 9:8 Andel som har hört talas om brott av vänner/bekanta (procent)
- Tabell 9:9 Andel som har hört talas om olika typer av brott av vänner/bekanta (procent)
- Tabell 9:10 Andel som har hört talas om olika typer av brott av vänner och bekanta, efter kön, ålder och utbildning (procent)
- Tabell 9:11 Andel som har hört om hot och risker av vänner och bekanta (procent)
- Tabell 9:12 Andel som har hört talas om olika typer av hot och risker av vänner/bekanta (procent)
- Tabell 9:13 Andel som har hört talas om olika typer av hot och risker av vänner/bekanta efter kön, ålder och utbildning (procent)
- Tabell 9:14 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska rum bland dem som har olika typer av sociala erfarenheter av brott respektive hot och risker (procent)
- Tabell 9:15 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet bland dem som hört av vänner och bekanta om brott efter kön, ålder och hushållsinkomst (procent)
- Tabell 9:16 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska bland den med social erfarenhet av tre olika typologier av hot och risker (genomsnitt procent)
- Tabell 9:17 Andel som har upplevt rädsla eller otrygghet i olika sociala och fysiska stadsrum efter nöjdheten med att bo i kommunen samt stödet i grannskapet (genomsnitt procent)
- Tabell 9:18 Andel som har upplevt rädsla eller otrygghet i olika sociala och fysiska stadsrum, efter graden av social kontroll och graden av social integration (genomsnitt procent)
- Tabell 9:19 Andel som har upplevt rädsla eller otrygghet i stadsrummet efter social erfarenhet av brott samt graden av social integration (procent)

- Tabell 9:20 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet efter social erfarenhet av våld eller allvarliga hot samt graden av tillit till andra människor respektive graden av social kontroll i det egna bostadsområdet (genomsnitt procent)
- Tabell 10:1 Andel som mycket ofta tar del av Göteborgs-Posten, Västnytt, Metro, lokala nyheter i TV4, lokala nyheter i radio P4, GT, Aftonbladet och Expressen (procent)
- Tabell 10:2 Andel som läser Göteborgs-Posten efter ålder, utbildningsnivå och områdets resursstyrka (genomsnitt procent)
- Tabell 10:3 Andel som anser att Västnytt, Göteborgs-Posten, TV4 lokalt i Göteborg, P4/Radio Göteborg, Metro och GT är tillförlitliga (genomsnitt procent).
- Tabell 10:4 Andel som anser att Västnytt, Göteborgs-Posten, TV4 lokalt i Göteborg, P4/Radio Göteborg, Metro och GT är tillförlitliga, efter social klass, gemensam hushållsinkomst och boendegeografi (balansmåt, genomsnitt procent)
- Tabell 10:5 Andel som har tagit del av hot och risker i medierna (procent)
- Tabell 10:6 Andel som har tagit del av hot och risker i medierna i jämförelse med personlig respektive social erfarenhet av det samma (procent)
- Tabell 10:7 Andel som har medieerfarenhet av olika hot och risker, i jämförelse med tre kombinationer av erfarenhetsvägar (procent)
- Tabell 10:8 Andel som har medieerfarenhet av olika hot och risker, efter kön, ålder och utbildning (procent, brutto)
- Tabell 10:9 Andel som har läst om brott i dagspressen (genomsnitt procent)
- Tabell 10:10 Andel som i olika utsträckning har läst om brott i dagspressen, efter kön, ålder och utbildning (genomsnitt procent)
- Tabell 10:11 Andel som har läst om brott i dagspressen i jämförelse med dem som har eller saknar personlig respektive social erfarenhet av brott (procent)
- Tabell 10:12 Andel som har personlig erfarenhet av tre typologier av hot och risker efter i vilken utsträckning de har läst om brott i dagspressen (genomsnitt procent)
- Tabell 10:13 Andel som anser att mediernas bild av brottslighetens omfattning är lägre än i verkligheten, rättvisande eller högre än i verkligheten, efter kön, ålder och utbildning (procent)
- Tabell 10:14 Andel som i olika utsträckning har läst samt inte läst om brott i dagspressen och som anser att brottsrapporteringen i medierna är rättvisande, lägre än i verkligheten eller högre (procent)
- Tabell 10:15 Andel som tror att medierna i mycket stor respektive liten utsträckning påverkar hur de själv och andra upplever hot och risker (procent)
- Tabell 10:16 Andel som tror att medierna i mycket stor respektive liten utsträckning påverkar hur de själv och andra upplever hot och risker enligt fyra kategorier (procent)
- Tabell 10:17 Andel som tror att medierna i mycket stor respektive liten utsträckning påverkar hur de själv och andra upplever hot och risker enligt tre

kategorier efter i vilken utsträckning man oroat sig för att något obehagligt ska hända (procent)

- Tabell 10:18 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet bland dem som tagit del av hot och risker i medierna respektive läst om brott i dagspressen (procent respektive genomsnitt procent)
- Tabell 10:19 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet bland dem som tagit del av hot och risker i medierna respektive de som läst om brott i dagspressen (procent respektive genomsnitt procent)
- Tabell 10:20 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i minst något stadsrum med kontroll för personlig, social samt medieerfarenhet av brott (genomsnitt procent, samt direkta effekter enligt procentdifferens)
- Tabell 10:21 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska rum bland dem som har olika typer av medieerfarenheter av tre typologier av hot och risker (procent)
- Tabell 10:22 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet bland dem som ofta läst om brott i dagspressen och som har personlig erfarenhet av brott samt ofta umgås med vänner/grannar (procent)
- Tabell 10:23 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i olika sociala och fysiska stadsrum, bland dem som minst någon gång i veckan läst om brott i dagspressen efter föreställningar om mediernas brottsrapportering (procent)
- Tabell 10:24 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i minst något stadsrum med kontroll för läsning av brott i dagspressen och föreställningar om mediernas brottsrapportering (genomsnitt procent, samt direkta effekter enligt procentdifferens)
- Tabell 10:25 Andel som undvikt platser eller områden i Göteborg på kvällstid på grund av oro, rädsla eller otrygghet, efter föreställningar om mediernas rapportering av brottslighetens omfattning, Göteborgs kommun 2003 (procent)
- Tabell 10:26 Andelen män och kvinnor som har undvikt platser eller området i Göteborg på grund av oro, rädsla eller otrygghet med kontroll för föreställningar om mediernas brottsrapportering (genomsnitt procent, samt direkta effekter enligt procentdifferens)
- Tabell 10:27 Andel som upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet efter i vilken utsträckning man tror att medierna påverkar upplevelser av hot och risker (procent)
- Tabell 10:28 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet under kontroll för föreställningen om mediernas påverkan och personlig oro (procent)
- Tabell 10:29 Andel som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet under kontroll för föreställningen om mediernas påverkan, personlig oro samt kön (procent)
- Tabell 10:30 Andelen som har upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet med kontroll för läsning av brott i dagspressen, föreställningar om mediernas brottsrapportering samt personlig oro (genomsnitt procent, samt direkta effekter enligt procentdifferens)

- Tabell 11: 1 Erfarenheter av våld och hot som förklaring till upplevd rädsla/otrygghet i stadsrummet efter erfarenheter av våld och hot (standardiserade regressionskoefficienten)
- Tabell 11:2 Erfarenhet av brott som förklaring till upplevd rädsla/otrygghet i stadsrummet (standardiserade regressionskoefficienten)
- Tabell 11:3 Andel som upplevt rädsla/otrygghet i stadsrummet, efter graden av erfarenhetsvägar av brottslighet respektive våld eller hot (procent respektive genomsnitt procent)
- Tabell 11:4 Upplevd rädsla/otrygghet i stadsrummet efter tre erfarenhetsvägar av våld och hot samt individuell predisposition (multivariat effekt, standardiserad regressionskoefficient, b-värden)
- Tabell 11:5 Föreställningar om de allvarligaste hoten mot den egna tryggheten efter ålder, kön och utbildning (procent av antal svar per individ)
- Tabell 11:6 Andel nyhetsartiklar där hotet eller risken utgörs av aktör/er respektive situation mot bakgrund av de stadsrum som artikeln avser (genomsnitt procent)
- Tabell B:1 Vilka hypoteser får vilken grad av stöd

LITTERATURFÖRTECKNING

- Alvesson, M. och K. Sköldbberg (1994) *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, B. (2001) *Rådslans rum – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet*. VINNOVA Rapport VR 2001:32.
- Andersson, B. (2001) *Öppna rum: om ungdomarna, staden och det offentliga livet*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Andersson Odén, T., M. Ghersetti och U. Wallin (2005) *Tsunamins genomslag – En studie av svenska mediers bevakning*. KBM:s temaserie 2005:13.
- Andersson-Brolin, L. (1984) *Etnisk bostadssegregation*. Stockholm: Minab/Gotab.
- Arnold, H. (1991) "Fear of crime and its relationship to directly and indirectly experienced victimization: A binational comparison of models." in Sessar, K. and H-J. Kerner (eds.) *Developments in Crime and Crime Control Research: German Studies on Victims, Offenders, and the Public*. New York: Springer-Verlag.
- Asp, K. (1986) *Mäktiga massmedier: studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademitlitteratur.
- Asplund, J. (1976) *Bertillon och Holmes*. Göteborg: Korpen.
- ___ (1991) *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Göteborg: Korpen.
- Baba, Y. and D.M. Austin (1989) "Neighbourhood Environmental Satisfaction, Victimization, and Social Participation as Determinants of Perceived Neighbourhood Safety" in *Environment and Behavior*, Vol. 21, No. 6, pp. 763–780.
- Bauman, Z. (1998) *Globalization: The Human Consequences*. Oxford: Polity Press.
- Baumer, T. L. (1978) "Research on Fear of Crime in the United States" in *Victimology*, Vol. 3, Special Issue: 3/4, pp. 254–264.
- Beck, U. (1986/2000) *Risksamhället: på väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos.
- ___ (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Becker, K. (2001) *Passager: medier och kultur i ett köpcentrum*. Nora: Nya Doxa.
- Berelson, B., P. F. Lazarsfeld and W. N. McPhee (1954) *Voting. A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bennet, T. (1990) Tackling Fear of Crime. *Home Office Research Bulletin*.
- Bennulf, M. (2001) Opinion 2001. *Nya hot och risker. Den svenska allmänhetens syn på samhället, säkerhetspolitiken och försvaret*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Blumer, H. (1933) *Movies and Conduct*. New York. Macmillan.
- Boholm, Å. (1998) "Comparative studies of risk perception: a review of twenty years of research" in *Journal of Risk Research* 1 (2), pp. 135–163
- ___ (2003a) "Situated Risk: An Introduction" in *ETNOS*, Vol. 68:2, June 2003, pp. 157–158.

- ___ (2003b) "The Cultural Nature of Risk: Can there be an Anthropology of Uncertainty?" in *ETHNOS*, Vol. 68:2, June 2003, pp. 159–178.
- Boholm, Å. (red.) (2002) *Osäkerhetens horisonter: kulturella och etiska perspektiv på samhällets riskfrågor*. Nora: Nya Doxa.
- Box, S., C. Hale and G. Andrews (1988) "Explaining Fear of Crime" in *British Journal of Criminology*, Vol. 28, Issue: 3, pp. 340–356.
- Brehmer, B. (1993) *Upplevd Risk. Information från Riskkollegiet. Skrift Nr 3*. Stockholm: Riskkollegiets skriftserie.
- Brosius, H-B. and D. Engel (1996) "The Causes of Third Person Effects: Unrealistic Optimism, Impersonal Impact, or generalized negative attitudes towards media influence?" in *International Journal of Public Opinion Research*, Vol. 8 No. 2, pp. 142–162.
- Bryant, J. and D. Zillman (eds.) (2002) *Media Effects. Advances in Theory and Reserch*. Hillsdale: Erlbaum.
- Börjesson, B. (1988) *Brott och publicitet: kriminaljournalistik och pressetik under 1900-talet*. Arbetsrapport. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Carlsson, K. (2002) *Rädsla för brott - sanning eller konsekvens. Ungdomar och vuxna i Tyresö och deras rädsla för brott*. D-uppsats. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Castells, M. (1976) *Det urbana rum: socio-økonomiske studier af urbaniseringsproblemet under senkapitalismen*. København: Kunstakademiets Arkitektkskole.
- Castells, M. (1994) *Technopoles of the world: the making of twenty-first-century industrial complexes*. London: Routledge
- Cerha, J. (1973) *Masskommunikation med de jämlika*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Chiricos, T., S. Escholz, and M. Gertz (1997) "Crime news and fear of crime: Toward and identification of audience effects" in *Social Problems*, 44, pp. 342–357.
- Combs, B. and P. Slovic (1979) "Newspaper coverage of causes of death" in *Journalism Quarterly* (56), pp. 837–843.
- Comstock, G. (eds.) (1988) *Public Communication and Behaviour*. New York: Academic.
- Conklin, J. (1975) *The Impact of Crime*. New York: Macmillan.
- Croll, P. (1974) *The deviant image*. Paper presented at British Sociological Association Mass Communication Study Group.
- Dahlgren, P. (1987) *Pressens bild av brottsligheten*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Dahlgren, P. och B. Höjjer (1997) *Medier, oro och medborgarskap*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- David, P., G. Morrisson, M. A. Johnson and F. Ross (2002) "Body Image, Race and Fashion Models. Social Distance and Social Identification in Third-Person Effects" in *Communication Research*, 29, pp.279–294.
- Davis, F. (1952) "Crime news in Colorado newspapers" in *American Journal of Sociology*, 57, pp. 325–330.

- Davis, M. (1990) *City of Quartz: excavating the future in Los Angeles*. New York: Verso.
- Davison, P. (1983). "The third-person effect in communication." in *The Public Opinion Quarterly*, 47 (1), pp.1–15.
- DeFleur, M.L. and S., Ball-Rokeach (1989) *Theories of Mass Communication*, 5th edn. New York: Longman.
- Dimbleby, R. and G. Burton (1998) *More Than Words*. Routledge: London
- Ditton, J. and S. Farrall (2000) *The Fear of Crime*. Dartmouth: Ashgate.
- Ditton, J. et. al. (2004) "From imitation to intimidation. A note on the curious and changing relationship between the media, crime and fear of crime" in *British Journal of Criminology*, 44, pp. 595-610.
- Djerf-Pierre, M. (1996) *Gröna nyheter: Miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändningar 1961–1994*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Djerf-Pierre, M. (2002) "The logic and practice of writing journalism history: some thoughts on the future of research on media history". Conference paper, 15th Nordic Conference on Media and Communication Research. 2002. pp. 85–94.
- Dolmén, L. (2002) *Brottslighetens geografi. En analys av brottsligheten i Stockholms län*. Akademisk avhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Doob, A. M. and G. E. McDonald (1979) "Television viewing and fear of vicimization: Is the relationship casual?" in *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 37, pp. 170–179.
- Douglas, M. (1992) *Risk and Blame*. London: Routledge.
- DuBow, F., E. McCabe, and G. Kaplan (1979) *Reactions to crime: A critical review of the literature*. Washington D.C.: National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice.
- Duck, J. M., D. J. Terry and M. A. Hogg (1995) "The Perceived Influence of AIDS Advertising: Third-Person Effects in the Context of Positive Media Content" in *Basic and Applied Social Psychology*, 17, pp. 305–325.
- Drotner, K. (1992) "Modernity and Media Panics". In M. Skovmand and K. C. Schröder (eds.), *Media Cultures: Reappraising Transnational Media*. pp.42–62. London: Routledge.
- Ekecrantz, J. T. Olsson och K. Widestedt (red.) (1995) *Nittonhundrafemtiofem: journalistiken och folkhemmet*. Stockholm: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK), Stockholms Universitet.
- Eve, R.A. and S.B. Eve (1984) "The effects of powerlessness, fear of social change, and social integration on fear of crime" in *Victimology*, 9, pp. 290–295.
- Falkheimer, J. and A. Jansson (eds.) (2006) *Geographies of communication : the spatial turn in media studies*. Göteborg: Nordicom, Göteborg university.
- Featherstone, M. (1994) *Kultur, kropp och konsumtion*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag symposium.
- Festinger, L. (1957) *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, California: Stanford U.P.

- Ferreira, C. (2004) "Risk, transparency and cover up: media narratives and cultural resonance" in *Journal of Risk Research*, Vol. 7, Issue: 2, pp. 199–211.
- Fiske, J. (1998) *Kommunikationsteorier. En introduktion*. Borås: Centraltryckeriet AB.
- Garofalo, J. (1981) "The fear of crime: causes and consequences". *Journal of Criminal Law and Criminology*, 72, pp. 839–857.
- Garofalo, J. and J. Laub (1978). "The fear of crime: Broadening our Perspective" in *Victimology: An International Journal*, 3 (3–4), 242–253.
- Gerbner, G. (1972) "Communication and social environment" in *Scientific American*, 227, pp. 235–260.
- ___ (1973) "Cultural indicators: The third voice" in Gerbner, G. et. al., (eds.) *Communications Technology and Social Policy*. New York: John Wiley.
- Gerbner, G. and L. Gross (1976) "Living with television: The violence Profile" in *Journal of Communication*, Spring, pp. 173–199.
- Gerbner et. al. (1979) "The demonstration of power: Violence profile no. 10." *Journal of Communication*, 29, pp. 177–196.
- Gerbner, G. et. al. (1980) "The mainstreaming of America: Violence profile no. 11". *Journal of Communication*, 30, pp. 10–27.
- Gerbner, G. et. al. (1994) "Growing up with Television: The Cultivation perspective" in J. Bryant and D. Zillmann (eds.) *Media Effects. Advances in Theory and Research*. Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Giddens, A. (1984) *Sociologi: en kritisk introduktion*. Stockholm: Liber förlag.
- ___ (1990) *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- ___ (1991) *Modernity and Self-identity*. Stanford: Stanford University Press.
- ___ (1996) *In defence of sociology: essays, interpretations, and rejoinders*. Cambridge: Polity Press.
- Gitlin, T. (1980) *The whole world is watching: Mass media in the making & unmaking of the New left*. Berkeley: University of California Press.
- Golding, D. (1992) "A Social and Programmatic History of Risk Research" in Krimsky, S. and D. Golding (eds.) *Social Theories of Risk*. Westpoint, Connecticut: Praeger.
- Gramson, W.A. and A. Modigliani, (1989) "Media Discourse and Public-Opinion on Nuclear-Power – a Constructionist Approach" in *American Journal of Sociology*, Volume: 95, Issue: 1, pp. 1–37.
- Gregory, D. (1994) *Geographical imaginations*. Blackwell: Cambridge, Mass.
- Grusell, M. (2008) *Reklam – en objuden gäst? Allmänhetens uppfattningar om reklam i morgonpress och TV*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Gubrium, J. (1974) "Victimisation in old age: Available evidence and three hypotheses" in *Crime and Delinquency*, 20, pp. 245–250.
- Gunther, A.C. and J.D. Storey (2003) "The influence of presumed influence" in *Journal of Communication*, Vol. 53, Issue: 2, pp. 199–215.

- Hadenius, S., L. Hedman och K. Nowak, (1996) *Estonia i nyheterna. Rapport från Styrelsen för psykologiskt försvar*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Hadenius, S. och L. Weibull (1999) *Massmedier – Press, Radio & TV i förvandling*, 7:e upplagan. Albert Bonniers Förlag:
- Hale, C. (1996) "Fear of Crime: A Review of the Literature" in *International Review of Victimology*, 1996, Vol. 4 pp. 79–150.
- Hale, C. et. al. (1994) "The structural determinants of fear of crime: An analysis using census and crime survey data from England and Wales" in *International Review of Victimology*, 3: 211–233.
- Hall, S. et. al. (1980) *Culture, Media, Language*. London: Hutchinson.
- Hardt, H. (1979) *Social theories of the press: Early German & American perspectives*. Beverly Hills: Sage.
- Hartnagel, T. F. (1979) "The perception and fear of crime: Implications for neighbourhood cohesion, social activity and community effect." in *Social Forces*, 58: 176–193.
- Harvey, D. (1989) *The Urban Experience*. Oxford: Basil Blackwell.
- Heath, L. (1984) "Impact of newspaper crime reports on fear of crime" in *Journal of Personality and Social Psychology*, 47: 236–276.
- Heath, L. and J. Petraitis (1987). "Television viewing and fear of crime: Where is the mean world?" in *Basic and Applied Social Psychology*, 8 (1–2), pp. 97–123.
- Heber, A. (2005) *Var rädd om dig: En litteraturoversikt om rädslan för brott*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- (2007) *Var rädd om dig!: Rädsla för brott enligt forskning, intervjupersoner och dagspress*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Hillier, B. and J. Hanson (1984) *The social logic of space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hodgson, G. M. (1997) "The Ubiquity of Habits and Rules" in *Cambridge Journal of Economics*, 21(6), November, pp. 663–684.
- Holmberg, S. och L. Weibull (red.) (2005) *Lyckan kommer, lyckan går: trettio kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2004*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Holmberg, S. och L. Weibull (red.) (2008) *Skilda världar: Trettioåttio kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2007*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Hoffner, C. et. al. (2001) "The third-person effect in perceptions of the influence of television violence" in *Journal of Communication*, Vol. 51, Issue: 2, pp. 283–299.
- Hovland, C. et. al. (1949) *Studies in social psychology in World War II. Vol. 3, Experiments on mass communication*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.
- Howitt, D. (1982) *The mass media and social problems*. Oxford: Pergamon.
- Hvitfelt, H. (1986) *Difteri i pressen: En analys av nyhetsbevakningen och informationen om difterismitta i Göteborg*. Stockholm : Styrelsen för psykologiskt försvar.

- Höijer, B. (2000) ”Från medborgarnas synvinkel: vardagstänkande och massmediernas krisdiskurs” i Lidskog, R. och S. A. Nohrstedt, L-E. Warg (red.) *Risker, kommunikation och medier*. Lund: Studentlitteratur.
- Höyer, S. (1998) ”Constructiong Epochs in the History of the Press” in *Nordicom Review*, No. 2. Göteborg: Nordicom.
- Janowitz, M. (1952/1967) *The Community Press in an Urban Setting. The Social Elements of Urbanism*. 2nd edn. Chicago: Phoenix Books.
- Iyengar, S. (1991) *Is Anyone Responsible?* Chicago: University of Chicago Press.
- Jacobs, J. (1961) *The death and life of great American cities*. New York: Vintage Books.
- Jarlbro, G. (2004) *Krisjournalistik eller journalistik i kris? En forskningsöversikt om medier, risker och kriser*. KBM:s temaserie 2004:1. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten i Stockholm
- Johansson, B. (1998) *Nyheter mitt ibland oss: kommunala nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) Göteborgs universitet.
- Johansson, B., L. Henricsson och A. Karlsson (2003) *Hur farligt är Göteborg? Risker i GP:s lokalnyheter 1961, 1981 och 2001*. Arbetsrapport nr 16. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Johansson, B. (2008) *Vid Nyhetsdesken: En studie av Nyhetsvärdering vid Svenska Nyhetsredaktioner. Studier i Politisk Kommunikation*. Sundsvall: Demokratiinstitutet Demicom.
- Johansson, T. (2000) *Den frånvarande staden? Från Chicago till Göteborg, via Los Angeles*. Arbetsrapport 25. Göteborg: CEFOS.
- Justitiedepartementet (1996) *Allas vårt ansvar. Ett nationellt brottsförebyggande program*. Ds 1996: 59. Stockholm: Fritzes.
- Kahneman, D. and Tversky, A. (1972) ”Subjective probability: a judgment of representativeness” in *Cognitive Psychology* 3, pp. 430–454.
- Kasperson, R. et al (1988) ”The social amplification of risk: a conceptual framework”. *Risk Analysis* 8, pp 177–188.
- Kasperson, R. et. al. (1989). ”Social amplification of risk: the media and public response” in R. G. Post (eds.) *Waste Management '89: Waste Processing, Transportation, Storage, and Disposal — Vol. 1: High-level Waste and General Interest*. pp. 131–135. Tucson: University of Arizona Press.
- Kasperson, R. E. and Kasperson, J. X. (1996) ”The social amplification and attenuation of risk” in H. Kunreuther and P. Slovic (eds.) *Challenges in Risk Assessment and Risk Management*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science 545, pp. 94–105.
- Katz, E. and P.F. Lazarsfeld (1955) *Personal influence: the part played by people in the flow of mass communications: a report of the Bureau of applied social research*, Columbia University.

- Kegley, C. and G. Raymond (1990) *When Trust Breaks Down. Alliance Norms and World Politics*. Colombia: University of South Carolina.
- Killias, M. (1990) "Vulnerability: Towards a better understanding of a key variable in the genesis of fear of crime" in *Violence and Victims*, 5, pp. 97–108.
- Klapper, J.T. (1960) *The effects of mass communication*. New York: Free Press.
- Koskela H. (1996) "Rädsla och kontroll i ett könsbundet stadsrum" i tidskriften *Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift* nr 22, s. 71–80.
- Kraus, S. and D. Davies (1976) *The Effects of Mass Communication on Political Behaviour*. University Park: Pennsylvania University Press.
- Krisnky, S. and D. Golding (eds.) (1992) *Social Theories of Risk*. Westpoint, Connecticut: Praeger.
- Krugman, H. E. (1965) "The impact of television advertising: learning without involvement" in *Public Opinion Quarterly*, 29, pp.349–56.
- LaGrange R. et. al. (1992) "Perceived risk and fear of crime: Role of social and physical incivilities" in *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29, pp. 311–334.
- Landzelius, M. (1999) *Dis(re)membering spaces: Swedish modernism in law courts controversy*. Göteborg: Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet.
- Lasswell, H. D. (1927) *Propaganda technique in the World War*. New York.
- Lawton, M. P. et. al. (1976) "Psychological aspects of crime and fear of crime" in Goldsmith, S. and J. J. Goldsmith (eds.) *Crime and the Elderly*. Lexington: DC Health.
- Lazarsfeld, P. F., B. Berelson, H. Gaudet et. al. (1944) *The people's choice: how the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York : Duell, Sloan and Pearce.
- Lee, B.A. (1981) "The Urban unease revisited: Perceptions of local safety and neighbourhood satisfaction among metropolitan residents" in *Social Science Quarterly*, 62: 611–629.
- Lefebvre, H. (1974/1991) *The production of space*. Oxford: Basil Blackwell.
- Lidskog, R. (2006) *Staden, våldet och tryggheten: om social ordning i ett mångkulturellt samhälle*. Stockholm: Daidalos.
- Lindberg, G. (1971) *Urbana processer: Studier i social ekologi*. Lund: Gleerup.
- Liska, A. and W. Baccaglioni (1990). "Feeling safe by comparison: Crime in the newspapers" in *Social Problems*, 37 (3), pp. 360–374.
- Litzén, S. (2004) *Otrygghet, oro och rädsla för brott i Stockholm: en genomgång av 18 undersökningar och reflektioner omkring dessa*. Stockholm: Socialtjänstförvaltningen, Precens.
- Litzén, S. (2005) *Trygghet och trivsel i stadsdelarna Liljeholmen och Gröndal. Sammanställning av resultaten från en trygghetsundersökning år 2003*. Rapport. Liljeholmen: Brottsförebyggande rådet i Liljeholmen.
- Lowery, S. A. and M. L. DeFleur (1995) *Milestones in Mass Communication Research*, 3rd edn. New York: Longman.

- Luedemann, C. (2006) "Fear of crime in urban neighbourhood – A multilevel analysis" in *Kolner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, Vol. 58, Issue: 2, pp. 285–
- Luhmann, N. (1979) *Trust and power: two works*. Chichester: John Wiley & Sons.
- _____(1988) "Familiarity, confidence, trust: Problems and alternatives" in D. Gambetta (ed.) *Trust: Making and breaking cooperative relations*. Pp. 94–108. Oxford: Basil Blackwell.
- _____(1993) *Risk: A Sociological Theory*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- _____(1995) *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press.
- Lupton, D. (1999) *Risk*. Storbritannien: Routledge.
- Lövgren, M. (2005) *Kartläggning av trygghetsmätningar som har gjorts i Göteborgs Stad under tidsperioden 1996–2005*. Opublicerat. Göteborg: Tryggare och Mänskligare Göteborg.
- Löfstedt, R. (2000) "Samhällsvetenskaplig riskforskning: en kort historik" i *Risker, kommunikation och medier* (red.) Lidskog, R, S. A. Nohrstedt och L.E. Warg. Lund: Studentlitteratur.
- Madriz, E. (1997) "Images of criminals and victims. A study on women's fear and social control" in *Gender & Society*, 11 (3), pp. 342–356.
- Massey, D. (1994) *Space, place and gender*. Oxford: Polity Press. Mazur, A. and J. Lee (1993) "Sounding the global alarm: Environmental issues in the US national news" in *Social Studies of Science* 23, pp. 681–720.
- Maxfield, M. (1984) "The limits of vulnerability in explaining fear of crime. A comparative neighbourhood analysis" in *Journal of research in Crime and Delinquency*, 21, pp. 233–255.
- Merry, S. E. (1981) *Urban Dange: Life in a Neighbourhood of Strangers*. Philadelphia: Temple University Press.
- McCombs, M. and D. Shaw (1972). "The agenda-setting function of the mass media" in *Public Opinion Quarterly*, 36 (2), pp. 176–187.
- McCombs, M. and D. Shaw (1972) "The agenda-setting function of the press" in *Public Opinion Quarterly*, 36, pp. 176–87.
- McCombs, M. and D. Shaw (1993) "The evolution of agenda-setting theory: 25 years in the marketplace of ideas" in *Journal of Communication*, 43 (2), pp. 58–66.
- McCombs, M. (2006) *Makten över dagordningen. Om medierna, politiken och opinionsbildningen*. Borgå: SNS Förlag.
- McLuhan, M. (1964) *Understanding media, the extension of man*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- McQuail, D. (2005). *McQuail's mass communication theory*. Oxford: Sage Publications.
- Miethe, T. and G. Lee (1984) "Fear of crime among older people: A reassessment of the predictive power of crime related factors" in *Sociological Quarterly*, 25, pp. 397–415.
- Miller, D. and J. Reilly (1994) *Food and the media: explaining health scares*. Glasgow University Media Group.

- Mutz, D. (1994) "Contextualizing Personal Experience: The Role of Mass Media" in *American journal of Political Science*, Vol. 56, pp. 689–714.
- Newman, O. (1972) *Defensible space: crime prevention through urban design*. New York: MacMillan.
- Newman, O. and K. A. Franck (1982/2000) "The Effects of Building Size on Personal Crime and Fear of Crime" in Ditton, J and S. Farall (eds.) (2000) *The Fear of Crime*. Dartmouth: Ashgate.
- Nilsson, L. och J. Persson (1998) *Kommunundersökningen 1998. Frölunda*. Göteborg: SOM-Institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L och J. Westerståhl (1997) "Göteborg - decentraliserad kommun" i Jönsson, S., Nilsson, L., S. Rubenowitz och J. Westerståhl (red.) (1997) *Decentraliserad välfärdsstad. Demokrati, effektivitet och service*. SNS Förlag.
- Nilsson, Å., L. Sjögren m.fl. (1997) *Radiation and other risk issues in Norwegian Newspapers Ten Years after Chernobyl*.
- Nilsson, Å. och S. Holmberg (2006) "Könsidentitet" i Nilsson, L. (red.) *Nya gränser – Västsverige*. Göteborg: SOM-Institutet, Göteborgs universitet.
- Noelle-Neumann, E. (1984) *The spiral of silence: public opinion, our social skin*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nohrstedt, S.A. och R. Nordlund (1993) *Medier i kris: en forskningsöversikt över mediernas roll vid kriser*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nord, L. och J. Strömbäck, (2002) *Tio dagar som skakade världen: en studie av mediernas beskrivningar av terrorattacker i USA och kriget i Afghanistan hösten 2001*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nordenstreng, K. (1977) *Kommunikationsteori. Om medierna och kunskapsprocessen i samhället*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- ___ (1978) *Kommunikationsteori: om massmedierna och kunskapsprocessen i samhälle*. Stockholm: AWE/Geber
- Norén Bretzer, Y. (2005) *Att förklara politiskt förtroende: betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Nowak, K., B. Carlman och K.E. Wärneryd (1968) *Masskommunikation och åsiktsförändringar*. 2:a upplagan. Stockholm: Norstedt.
- Oliver, M. (2003) "Race and crime in the media. Research from a media effects perspective" in Valdiva (ed.) *A Companion to Media Studies*, pp. 421–36. Oxford: Blackwell.
- Oredsson, S. (2003) *Svensk oro. Offentlig fruktan i Sverige under 1900-talets senare hälft*. Riga: Nordic Academic Press.
- Oscarsson, H. (2002) "Ungdomars värderingar". I Oscarsson, H. (red.) *Spår i framtiden: Ung-SOM-undersökningen, Västsverige 2000*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Palm, L. och J. Falkheimer (2005) *Förtroendekriser: kommunikationsstrategier före, under och efter*. KBM:s temaserie, 2005:5. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Park, R. et al. (1925/1967) *The city*. Chicago: University of Chicago Press.
- Park, R. (1955) *Society: Collective behaviour: News and opinion: Sociology and modern society*.
- Paul, B., M. Salwen and M. Dupagne (2000) "The Third-Person Effect: A Meta Analysis of the Perceptual Hypothesis" in *Mass Communication and Society*, 3, pp. 57–85.
- Perloff, R. M. (1993) "3rd-person Effect Research 1983–1992 – A Review and Synthesis" in *International Journal of Public Opinion Research*, Vol. 5, Issue: 2, pp. 167–184.
- Philo, G. (1990) *Seeing and believing: the influence of television*. London: Routledge.
- Pickvance, C. G. (ed.) (1976) *Urban sociology: critical essays*. London: Tavistock.
- Pollack, E. (2001) *En studie i medier och brott*. Stockholm: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK), Stockholms universitet.
- Popper, K. R. (1997) *Popper: Kunskapsteori, Vetenskapsteori, Metafysik, Samhällsfilosofi*. Stockholm: Thales.
- Potter, G. (2000) *The philosophy of social science*. London: Person Education Limited.
- Prakke, H. (1967) *Kommunikation der Gesellschaft*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Renn, O. (1992) "Concepts of Risk: A Classification" in Krimsky, Sheldon Golding, Dominic (eds.) *Social Theories of Risk*. Westport: Praeger Publications.
- Reeh, H. (2002) *Den urbane dimension: tretten variationer over den moderne bykultur*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Rippl, S. (2002) "Cultural theory and risk perception: a proposal for a better measurement" in *Journal of Risk Research* 5 (2), pp. 147–165.
- Rieger, S et al. (1981) "The fear of rape: A study in social control" in *Journal of Social Issues*, 37, pp. 71–148.
- Riesman, D. (1950) *The lonely crowd: a study of the changing American character*. New Have: Yale University Press.
- Rogers, E. and J.W. Dearing (1988) "Agenda setting Research: Where has it been, where is it going?" in Andersson, J. (red) *Communication Yearbook 11*. London: Sage.
- Rogers, E. and J.W. Dearing (1996) *Agenda Setting*. London: Sage.
- Rohe, W. and R. Burby (1988) "Fear of crime in public housing." In *Communities and Behaviour*, 20, pp. 700–720.
- Rojas, H., V. Dhavan and R. Faber (1996) "For the Good of Others: Censorship and the Third-Person Effect" in *International Journal of Public Opinion Research*, 8, pp. 163–186.
- Rosa, E.A. (1998) "Metatheoretical foundations for post-normal risk" in *Journal of Risk Research* 1 (1), pp. 15–44.
- Roshier, R. (1971) "Crime and the press" in *New Society*, 486, pp. 502–506.
- ____ (1973) "The selection of crime news by the press" in Cohen, S. and J. Young (eds.) *The manufacture of news*. London: Constable.

- Rothstein, B. (1988) "Aktör-strukturansatsen: ett metodiskt dilemma" i *Statsvetenskaplig tidskrift* 1988, häfte 1, s. 27–40.
- (2003) *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.
- (2004) "Förtroende i det multikulturella samhället" s. 75–80 i Holmberg, S. och L. Weibull (red.) *Ju mer vi är tillsammans. Tjugosju kapitel om politik, medier och samhälle. SOM-undersökningen 2003*. SOM-rapport nr 34. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Romer, D., K. Hall Jamieson and S. Aday (2003). "Television news and the cultivation of fear of crime" in *Journal of Communication*, 53 (1), pp. 88–104.
- Räthzel, N. (2000) "Living differences: ethnicity and fearless girls in public spaces" in *Social Identities*, Vol. 6, Issue 2.
- Sacco V. and W. Glackman (1987/2000) Vulnerability, locus of control and worry about crime" in *Canadian Journal of Mental Health*, 6, pp. 99–111.
- Sacco, V. (1993) "Social Support and the Fear of Crime" in *Canadian Journal of Criminology-Revue Canadienne de Criminologie*, Vol.35, Issue: 2, pp. 187–196.
- Sandberg, A. (1992) "Staden som urbansociologiskt objekt" i Jan Öhman (red.) *Urbana samhällen och processer*. Stockholm: Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift.
- Sandstig, G. (2001) *Mediers materiella form och symboliska tröghet. Med fokus på staden, dess arkitektur och statsplanering*. Opublicerat. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- (2003) *Orons platser. En granskning av människors upplevelser av rädsla och otrygghet*. Arbetsrapport nr 8. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- (2004) *Att undersöka otrygghet. En metodstudie*. Arbetsrapport nr 17. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Sangregorio, I-L. (1984) *Kvinnorum i mansvärld?: hur stadsplanering och bostadspolitik påverkat den amerikanska kvinnans situation*. Stockholm: Författare i samarbete med forum för kvinnliga forskare.
- Sarnecki, J. (1994) "Brott, journalistik och verkligheten. Kriminaljournalistikens betydelse för samhället". I Gadd, P. (red.) *Mord, blod och moral: om kriminaljournalistik*. Stockholm: Carlsson.
- Sernhede, O. (1998) "I väntan på Mandela – om invandrarkillars utanförskap och identitet" i *Krut* 2: 26–39.
- Simmel, G. (1903) i Simmel, G. (1981) *Storstäderna och det andliga livet*. Göteborg: Korpen.
- Sjöberg, L. (1996) "A discussions of the limitations of the psychometric and cultural theory approaches to risk perception" in *Radiation Protection Dosimetry* 68, pp. 219–225.
- (1998) "Worry and risk perception" in *Risk Analysis* 18, pp. 85–93.

- ___(2002a) *Perceived information technology risks and attitudes*. SSE/EFI Working Paper Series in Business Administration No. 2002:5, Center for Risk Research. Stockholm: Stockholm School of Economics.
- ___(2002b) "Consequences matter, 'risk' is marginal" in *Journal of Risk Research* 3 (3), pp. 287–295.
- ___(2003) "Distal factors in risk perception" in *Journal of Risk Research* 6 (3), pp. 187–211.
- Sjöberg, L. et. Al. (1996) *Risk Perception and Media Risk Reports in Bulgaria and Romania, Rhizikon*. Risk Research Report No. 23, Center for Risk Research. Stockholm School of Economics.
- Skogan, W. and M. Maxfield (1981) *Coping with crime. Individual and neighbourhood reactions*. USA: Sage Publications.
- Sutton, R. and S. Farrall (2005) "Gender, socially desirable responding, and the fear of crime: Are women really more anxious about crime?" in *British Journal of Criminology*, 45. pp. 212–224.
- Statistiska centralbyrån (2004). "Offer för våld eller hotelser" i Häll, L. (red.) *Offer för våld eller egendomsbrott 1978–2002*. s. 33–102. Örebro: Statistiska Centralbyrån.
- Stock, P. (2007) "Katrina and anarchy: a content analysis of a news disaster myth." In *Sociological Spectrum*, Vol. 27 (6), pp. 705–726.
- Strid, J. (2008) "Morgonpressens innehåll – vad är läst och vad är viktigt 2007?" I Holmberg, S. och L. Weibull (red.) *Skilda världar: Trettioåttio kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2007*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Sztompka, P. (1999) *Trust: A Sociological Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uslaner, E. (2002) *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tassew, A. (1995) *Reporting a pandemic: a comparative study of AIDS news coverage in African and European prestige dailies*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Taylor R.B. and M. Hale (1986) "Testing alternative Models of Fear of Crime" in *The Journal of Criminal Laws & Criminology* Vol. 77. No. 1. pp 355–393.
- Thompson, J. B. (1995a) "Mass communication and modern culture: contribution to a critical theory of ideology" in Boyd-Barret, O. and C. Newbold (eds.) *Approaches to media. A reader*. Oxford University Press, New York.
- ___ (1995b) *The Media and Modernity*. Polity Press: Cambridge.
- Toseland, R. (1982) "Fear of Crime: Who is most vulnerable." in *Journal of Criminal Justice*, 10. pp. 199–209.
- Tuchman, G. (1978) *Making news: a study in the construction of reality*. New York: Free Press.

- Tversky, A. and D. Kahneman (1973) "Availability: a heuristic for judging frequency and probability" in *Cognitive Psychology* 5, pp. 207–32.
- Tyler, T. R. (1980) "Impact of directly and indirectly experienced events. The origin of crimelated judgments and behaviors" in *Journal of Personality and Social Psychology* 39, pp. 13–28.
- Tyler, T. R. and F. L. Cook (1984) "The mass media and judgements of risk: Distinguishing impact on personal and societal level judgement" in *Journal of Personality and Social Psychology*, 39: 13–28.
- Tönnies, F. (1887) *Gemeinschaft und Gesellschaft: Abhandlung des Communismus und des Socialismus als empirischer Culturformen*: Leipzig.
- Valentine, G. (1989) "The geography of women's fear" in *Arena* 21, pp. 385–90.
- Ward et. al. (1986) "Fear of crime amongst the elderly as person/environment interaction" in *Sociological Quarterly*, 27, pp. 327–341.
- Warr et. al. (1984) "Fear of victimisation: Why are Women and Elderly More afraid?" in *Social Science Quarterly*, 65/3, pp. 681–702.
- Warr, M. (1985) "Fear of rape among urban women." in *Social Problems*, 32, pp. 238–250.
- ___ (1987) "Fear of victimization and sensitivity to risk." In *Journal of Quantitative Criminology*, 3, pp. 29–47.
- Warr, M. and M. Stafford (1983) "Fear of victimisation: a look at the proximate causes" in *Social Forces*, 61, pp. 1033–1043.
- Weibull, L. och B. Börjesson (1995) *Publicistiska seder: Svensk pressetik i teori och praktik 1900–1994*. Stockholm: Tiden.
- Westerståhl, J. och F. Johansson (1985) *Bilden av Sverige: studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och samhälle (SNS).
- Wiio, O. A. och G. Cleve (1976) *Kommunikation - vad är det?: en grundbok om information, språk och massmedier*. Stockholm: Natur och kultur.
- Van der Wurff, A., L. van Staalduinen and P. Stringer (1989) "Fear of crime in residential environments: Testing a social psychological model" in *Journal of Social Psychology*, X, pp. 141–160.
- Wilson, J. and G. Kelling (1982) "Broken Windows" in *Atlantic Monthly*, March, pp. 29–38.
- Williams, P. and J. Dickinson (1993) "Fear of crime: Read all about it? The relationship between newspaper crime reporting and fear of crime" in *British Journal of Criminology*, 35, pp. 33–56.
- Winkel, F. and A. Vrij (1990) "Fear of crime and mass media crime reports: Testing similarity hypothesis" in *International Review of Victimology*, 1, pp. 251–265.
- Wirth, L. (1971) [1938] "Urbanismen som livsform". I Göran Lindbergs (red.) *Urbana processer: Studier i socialekologi*. Lund: Gleerup.

- af Wåhlberg, A. and L. Sjöberg (2000) "Risk perception and the media" in *Journal of Risk Research* 3 (1), pp. 31–50.
- Yin, P. (1980) Fear of crime among the elderly: Some issues and suggestions" in *Social Problems*, 27, pp. 492–504.
- Zelizer, B. and S. Allan (eds.) (2002) *Journalism after September 11*. London: Routledge.
- van Zoonen, E.A. (1992) "The women's movement and the media: constructing a public identity" in *European Journal of Communication* (London), 7:4, pp. 453–476.
- Öhman, A. (1991) "Brott och rädsla. Om rädsans psykologi" i Wiklund, G. (red.) *Rädslan för brott*. s. 41–51. Brå-rapport 1991:2. Stockholm: Allmänna förlaget.

PUBLIKATIONER UTGIVNA AV INSTITUTIONEN FÖR
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION (JMG)

Göteborgsstudier i masskommunikation (1980–1990)

Redaktör: Lennart Weibull

1. Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm, Liber
2. Ohlsson, Anders (1989) *Politiska nyheter till nytta och nöje*. Stockholm, Almqvist & Wiksell International

Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation

Redaktörer: Kent Asp och Lennart Weibull

3. Severinsson, Ronny (1994) *Tidningar i konkurrens. Dagstidningarnas agerande på lokala läsarmarknader i Västergötland 1950–1985*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
4. Reimer, Bo (1994) *The Most Common of Practices. On Mass Media Use in Late Modernity*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm
5. Wallin, Ulf (1994) *Vad fick vi veta? En studie i svenska nyhetsmediers rapportering åren före folkomröstningen om EU*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
6. Weibull, Lennart och Kratz, Charlotta (red) (1995) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
7. Borden, William (1995) *Power Plays. A Comparison Between Swedish and American Press Policies*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
8. Tassew, Admassu (1995) *Reporting a Pandemic. A Comparative Study of AIDS News Coverage in African and European Dailies*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
9. Djerf-Pierre, Monika (1996) *Gröna nyheter. Miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändningar 1961–1994*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
10. Andersson Odén, Tomas (1996) *Principer på pränt. En studie av redaktionella mål inom den svenska dagspressen*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
11. Melin-Higgins, Margareta (1996) *Pedagoger och spårhundar. En studie av svenska journalisters yrkesideal*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
12. Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna. TV, radio och dagspress i allmänhetens ögon*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet
13. Asp, Kent, Johansson, Bengt och Larsson, Larsåke (1997) *Nära nyheter. Studier om kommunaljournalistik*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet

14. Carlsson, Ulla (1998) *Frågan om en ny internationell informationsordning. En studie i internationell mediepolitik*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
15. Johansson, Bengt (1998) *Nyheter mitt ibland oss. Kommunala nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet
16. Wallin, Ulf (1998) *Sporten i spalterna. Sportjournalistikens utveckling i svensk dagspress under 100 år*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet
17. Larsson, Larsåke (1998) *Nyheter i samspel. Studier i kommunjournalistik*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet
18. Weibull, Lennart och Wadbring, Ingela (red)(1998): *Publik och medier 1996/1997. Särtryck av artiklar om medier ur SOM-rapporterna nr 18 och 19*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet
19. Lindstedt, Inger (1998) 'Till de unga, till dem som ämna bliva tidningsmän'. *Handböcker i journalistik*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
20. Dahlén, Peter (1999) *Från Vasaloppet till Sportextra. Radiosportens etablering och förgrening 1925–1995*. Stiftelsen Etermedierna i Sverige, Stockholm
21. Löfgren Nilsson, Monica (1999) *På Bladet, Kuriren och Allehanda. Om ideal och organiseringsprinciper i den redaktionella vardagen*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
22. Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red)(2000) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
23. Andersson Odén, Tomas (2000) *Skaraborgar'n och Spionen. Tidningar i Västra Götaland genom 250 år*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
24. Ghersesti, Marina (2000) *Sensationella berättelser. En studie av nyheter från Angola 1987 och om Prinsessan Diana 1997 i dagstidningar, radio och TV*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
25. Örnebring, Henrik (2001) *TV-Parlamentet. Debattprogram i svensk TV 1956–1996*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
26. Andersson Odén, Tomas (2001) *Redaktionell policy. Om journalistikens mål och inriktning i svensk dagspress*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
27. Jansson, André (2001) *Image Culture: Media, Consumption and Everyday Life in Reflexive Modernity*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
28. Nilsson, Åsa och Severinsson, Ronny (2001) *Trender och traditioner i svensk morgonpress 1987–1999*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
29. Stål, Margareta (2002) *Signaturen Bansai. Ester Blenda Nordström – pennskaft och reporter i det tidiga 1900-talet*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
30. Wadbring, Ingela; Weibull, Lennart och Bergström, Annika (red): (2002) *Efter*

- Arbetet. Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.* Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
31. Palm, Göran (2002) *I nationens och marknadens intresse. Journalister, nyhetskällor och EU-journalistik.* Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  32. Wadbring, Ingela (2003) *En tidning i tiden? Metro och den svenska dagstidningsmarknaden.* Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  33. Wallin, Ulf (2003) *Utlandsbilden i landsortspressen. Före, under och efter kampen mellan TT och FLT.* Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  34. Rahbek, Per (2004) *Från centralstyrning till lokalradio. Produktion och distribution inom Radiotjänst och Sveriges Radio.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  35. Sundin, Ebba (2004) *Seriegubbar och terrorkrig. Barn och dagstidningar i ett förändrat medielandskap.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  36. Jönsson, Anna Maria (2004) *Samma nyheter eller likadana? Studier av mångfald i svenska TV-nyheter.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  37. Brune, Ylva (2004) *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om invandrare, flyktingar och rasistiskt våld.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  38. Fogelberg, Karin (2004) *Reportrar på plats. Studier av krigsjournalistik 1960-2001.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  39. Asp, Kent (2004) *Jordskredssegern. Medierna och folkomröstningen om euron.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  40. Bergström, Annika (2004) *nyhetsvanor.nu. Nyhetsanvändning på internet 1998-2003.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  41. Bergström, Annika, Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (2005) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet,
  42. Andersson, Magnus (2006) *Hemmet och världen. Rumsliga perspektiv på medieanvändning.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  43. Johansson, Bengt (2006) *Efter valstugorna. Skandalstrategier och mediemakt.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet 2006
  44. Edström, Maria (2006) *TV-rummets eliter. Föreställningar om kön och makt i fakta och fiktion.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
  45. Viscovi, Dino (2006) *Marknaden som mönster och monster. Ekonomiska experter och nyheter om ekonomi i Rapport 1978-1998.* Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet 2006

46. Svensson, Anders (2007) *Från norra ståplats till cyberspace. En beskrivning av en diskussion på internet om ishockey utifrån ett offentlighetsperspektiv*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
47. Bengtsson, Stina (2007) *Mediernas vardagsrum. Föreställningar om kön och makt i fakta och fiktion*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
48. Asp, Kent (red) (2007) *Den svenska journalistkåren*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
49. Sternvik, Josefine (2007) *I krympt kostym. Morgontidningarnas formatförändring och dess konsekvenser*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
50. Grusell, Marie (2008) *Reklam – en objuden gäst? Allmänhetens uppfattningar om reklam i morgonpress och tv*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
51. Melin, Margareta (2008) *Gendered Journalism Cultures. Strategies and Tactics in the Fields of Journalism in Britain and Sweden*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
52. Englund, Liselotte (2008) *Katastrofens öga. En studie av journalisters arbete på olycksplats*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
53. Fredriksson, Magnus (2008) *Företags ansvar Marknadens retorik. En analys av företags strategiska kommunikation*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
54. Andersson Odén, Tomas; Ghersetti, Marina & Wallin, Ulf (2009). *När hoten kommer nära. Fågelinfluensa och tuberkulos i svensk massmedierapportering*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
55. Andersson, Ulrika (2009) *Journalister och deras publik. Förhållningssätt bland svenska journalister*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
56. Monika Djerf-Pierre & Lennart Weibull (red.) (2007) *Ledarskap i framgångsrika tidningsföretag*. Institutionen för Journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
57. Bjur, Jakob (2009) *Transforming Audiences. Patterns of Individualization in Television Viewing*. Institutionen för Journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet
58. Sandstig, Gabriella (2010) *Otrygghetens landskap. En kartläggning av otryggheten i stadsrummet och en analys av bakomliggande orsaker, med fokus på mediernas roll*. Institutionen för Journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet